

DANEŠ-DOMIN

DVOJÍM RÁJEM

DVOJÍM RÁJEM.

NAPSALI

DR. J. V. DANEŠ A DR. KAREL DOMIN,
M. PROFESSOŘI C. K. ČESKÉ UNIVERSITY.

DÍL DRUHÝ.

CESTA PO AUSTRALII A NA CEYLON.

S MAPKOU OKOLÍ CAIRNSU, 14 PŘÍLOHAMI, Z NICHŽ JE 12 BAREVNÝCH
A 324 VYOBRAZENÍMI.

VYDAL J. OTTO V PRAZE.

Tiskem „UNIE" v Praze.

OBSAH.

DÍL DRUHÝ.

KAPITOLA PRVNÍ.

Plavba z Jávy do Australie.

Prvního prosince 1909, o celý měsíc později nežli jsme původně měli v plánu, vydali jsme se na plavbu ze Soerabaje do Brisbane.

Bylo dusno a parno již od časného rána v Soerabaji a pot se na nás sléval, když jezdili jsme s místa na místo, vyřizujíce různé záležitosti, nežli jsme se mohli vypraviti do přístavu. Rozladilo nás již, že v agentuře královské plavební společnosti (Koninklijke Paketvaart Maatschappij) dostalo se nám zprávy, že místo parníku „van Spitzbergen", který nám známí chválili, pojedeme na daleko menší lodi „Baud". Nesmírně dlouhé a zbytečné čekání na poštovním úřadě v mačkanici domorodců a míšenců i nedbalý výkon čínského fotografa, jemuž odevzdali jsme k vyvolání naše snímky z posledních tour, zvýšily jen podrážděnou náladu, která v tomto ovzduší bělocha velmi snadno se zmocňuje, musí-li se namáhati a pospíchati.

Naprosto již z míry přivedl mne starý otylý Číňan, pokladník filiálky Jávské banky, který za 400 hollandských zlatých v bankovkách téhož ústavu nabízel mi směšně málo v anglickém zlatě. Měnění peněz je soukromou věcí pokladníka a ten naprosto nechtěl přidati přes moje ostré poznámky o nesolidním obchodu a poukazy na kulantní měnění v evropských bankách. Nezbylo mi než vzíti své peníze zpět a ulehčiti si peprnými poznámkami, které však mžourajícího Číňana naprosto z klidu nevyrušily. Ostatní úředníci nikterak si nevšímali toho,

co se děje u pokladny, byli patrně na takové výstupy již zvyklí. Ty čtyři stovky jávské banky poslal jsem pak v doporučeném dopise do Prahy a tady je Živnostenská banka proměnila se srážkou zcela nepatrnou.

Konečně unaveni a uzlobeni naložili jsme se i se svými zavazadly do povozů, které klusaly s námi dlouhou prašnou silnicí podél kanalisovaného toku řeky Kali Mas do přístavu. Zde nové dosti nepříjemné dojmy; naše loď „Baud" stála daleko

Ulice v Makassaru.
Fot. Domin.

od břehu na rejdě zakotvena a vypadala velmi, velmi maličká. Byli jsme zle indignováni, že takové „kocábce" o méně než třech tisících tunách máme se svěřiti na dobu více než čtrnácte dnů.

Konečně byly skončeny poslední formality, silní madurští plavci převezli nás v bárce na parník a na rozloučenou s Jávou odbyli jsme si s nimi ostrou slovní potyčku stran převozného, naposledy v malajské řeči. Unaveni dopoledním shonem, oddali jsme se rádi klidu na stinné palubě, kde lehký vánek mořský nás ochlazoval, a pozorovali drobné plachetní lodky mihající se různými směry v úžině mezi nízkým močálovitým pobřežím

Jávy, vroubeným mangrovemi, a dosti příkrými, ač nevysokými břehy ostrova Madoery. Pak několik prudkých krátkých dešťů se sneslo a mezi tím „Baud" vyzvedla kotvy a plula k východu mezi Madoerou a Jávou. V dálce na jihu rýsoval se na obzoru až do západu slunce temný stín velehorské sopky Ardjoeno, která ne nadarmo jmenuje se po nejsličnějším hrdinovi epopejí indických v rouše javánském.

Ani jsme si netroufali očekávati, že na „Baudu" zdomácníme, ale stalo se tak rychleji, nežli jsme se nadáli. Kabiny první třídy byly velmi čisté, vzdušné a dosti prostorné, jídelna, třeba malá, byla pohodlně zařízena a opatřena dobrými ventilátory, horní promenádní paluba pak zaujímala velkou část lodi a byla dosti široká, dávajíc značný prostor i ku procházkám i pro libovolné umístění přenosných lehkých lenošek. Ty jsme si libovali, zvláště vzpomínajíce s hrůzou na vratké „poltrony" na Austrii, jež nezřídka nenadále s námi na zem se rozložily a obratle nám pohmoždily.

Společnost nebyla příliš četná, na první pohled nápadní byli Angloaustralané počtem asi sedm, mohutné, vysoké a svalnaté postavy, kteří svou siláckou hranatostí skoro odporně nás překvapili — tak zvykli jsme si na švižné, lehké a graciesní Javánce a Malajce. Byli to však vesměs dobří hoši a seznámili jsme se s nimi brzo výborně. Vedle nich bylo tu několik osadních úředníků, plujících do Makassaru neb do Dobo, s nimi dvě nebo tři dámy, v podnebí tropickém sešlé předčasně, několik více méně podivných individuí neurčité plemenné příslušnosti, plavících se na trhy perel do Dobo a na Thursday Island, a konečně jeden věkem nerovný párek, starý bohatý podnikatel z New Yorku, na venek ještě velmi čilý duševně i tělesně, a jeho mladá choť, štíhlá, elegantní blondýnka krásných očí a vysoké postavy, trpící však stejně mořskou nemocí jako nudou pod dozorem vždy pozorného a žárlivého chotě. Strava byla velmi dobrá; prvního večera přišla na stůl vedle obšírného programu jiných jídel ještě rijstafel, nedošla však přízně cestujících a tak zůstalo již jen při obyčejném sestavení jídel, které úplně vyhovělo požadavkům všech. Při stole seděli s cestujícími kapitán, abnormálně otylý muž hrubého, málo intelligentního výrazu tváře, a několik důstojníků lodních, kteří se poměrně málo účastnili rozhovoru a také na palubě jen zřídka přišli do spo-

lečnosti. Mužstvo lodní i podřízení stewardi byli Malajci, běhající kolem bosi a ve svém domácím kroji.

Měli jsme právě čas opustiti Jávu, neboť po oba dny plavby do Makassaru pršelo velmi často a hustě, a doba dešťů dostavila se již v plné síle. Moře nebylo právě klidné, „Baud" však plula výborně a také při značných vlnách kolébala se jen pranepatrně.

Typický dům domorodců v Makassaru.
Fot. Daneš.

V Makassaru, hlavním městě provincie Celebesu a sídle guvernéra, pobyli jsme několik hodin. Přistáli jsme přímo u dlouhé dřevěné hráze před nábřežím a mohli bez obtíží vycházeti do přístavu a vraceti se na loď. U přístavu hned rozkládá se obchodní čtvrt s kamennými domy a dusnými temnými sklady zboží, v nichž vedle Číňanů jsou hojně zastoupeni i Buginci.

Buginci tvoří většinu domorodého obyvatelstva v Makassaru a liší se svojí živostí, podnikavostí i výbojností značně od obyvatelů Jávy. Jsou podnikaví a bystří, dobří plavci a bývalí piráti, dovedou soutěžiti v obchodě i s Číňany, kteří ve východní

Hoši na pasoucích se buvolech v Makassaru.
Fot. Daneš.

části souostroví daleko již nemají té moci jako na Jávě, Borneu a Sumatře. Také výraz tváře mají mnohem energičtější, upomínající zhusta na Araby, a jsou i mnohem vyzývavější a drzejší k cizincům nežli obyvatelé velkých měst jávských. Velmi rádi nosí látky červené barvy, sarong spouštějí jen ke kolenům a otáčejí ho kolem pasu; na hlavě mají většinou vysoké turbany.

Podnikli jsme vycházku i do vlastního města Makassaru, které leží opodál přístavu a upomíná skoro na vnitřní části Colomba nebo staré Batavie, daleko déle však bavili jsme se na druhé straně přístavu, kde jsme brzo zašli z ulice pobřežní do hájů kokosových a dostali se až k neširokým průlivům, které dělí ostrůvky pobřežní od břehu hlavního ostrova Celebesu. Mangrove v různém stadiu vzrůstu, dřevěné chyše rybářů, kryté listím palmovým a postavené vysoko na kolech, rozlehlé hřbitovy s nákladnými kamennými náhrobky a vysokou travou mezi nimi, v níž kozy se pásly, hoši sedící rozkročmo na širokých hřbetech buvolů a pajongy se chránící od deště byly hlavní předměty naší pozornosti na této vycházce.

Dosti mnoho času strávili jsme u malých krámků hokynářů, provazníků i různých vetešníků blízko přístavu a krátili si chvíli smlouváním o různé předměty drobné i fotografováním domů i různých scén z pouličního života. Byli jsme však velmi nepozorni a dostali na své staré desky, které jsme koupili v Soerabaji, napolo již zkažené vlhkostí, jen málo kloudných obrázků. Můj přítel se předstihl v roztržitosti a vzal dokonce tři snímky na jednu desku a zkazil tak dva velmi zajímavé. Platily malým naháčům, kteří jako jediný oděv nosí místo fíkového listu plechový plátek s vytepanými arabeskami.

Makassar je hlavní emporium obchodní pro Celebes a Molukky, ale hlavní obchodní sezóna již minula a v době vlhkého monsunu západního značně menší počet lodí navštěvuje přístav. Vůbec nastává za dešťů citelné seslabení dopravního ruchu, neboť i zboží se mnohem snáze kazí vlhkostí a také moře není plavbě tak příznivo jako za východního monsunu.

Další čtyři dny strávili jsme na plavbě do Dobo, nyní hlavního střediště lovců perel na souostroví Aroe. První den viděli jsme po severní straně pohoří Celebesu a pak ostrova Boetonu, jenž jen úzkou úžinou jest oddělen od jihovýchodního poloostrova Celebesského. Třetí den v dálce na severu objevila se štíhlá sopka Goenoeng Api na ostrově Banda Lontar, jinak s výjimkou jen několika menších nízkých ostrovů v neurčité dáli měli jsme kolem sebe jen a jen moře, světle modré nebo zelenavé, až k unudění tiché a jednotvárné. Nemíti dosti práce s přemítáním a zažíváním dojmů z Jávy a s osnováním plánů pro naši cestu v Australii, byli bychom jistě trpěli dlouhou chvílí, neboť i Austra-

lané, nejsympathičtější nám z cestujících na lodi, byli málo ochotni k zábavě; provalovali se na svých pohovkách, opírajíce nohy o zábradlí lodi nebo nářadí, v nejrůznějších polohách, tak aby co největší plocha jich tělesného povrchu dostala se v dosah ochlazujícího vánku.

7. prosince přistáli jsme před Dobo. Nízké korálové ostrovy uzavíraly obzor skoro se všech stran. Ostrovy Aroe patří již

Hřbitov nedaleko Makassaru.
Fot. Domin.

vlastně k Australii, jich zvířena i květena mají velikou podobnost k Novoguinejské, a také ta okolnost, že mezi ostrovy Aroe, Novou Guineou a severní Australií prostírá se jen velmi mělké moře Arafurské, nasvědčuje tomu, že patrně v době geologicky nedávné teprve bylo přerušeno spojení pozemní tím, že část tehdy značně větší pevniny australské ponořila se pod hladinu mořskou. Ostrovy Kei, o málo jen k západu vzdálené, jsou odděleny hlubokým průlivem od souostroví Aroe a vykazují již mnohem méně australských a novoguinejských živlů ve své

faunĕ a floře, i mnoho více vztahů k souostroví Sundskému. Litovali jsme velmi, že naše zastávka byla jen krátká. Parní barka dopravila nás na přístavní hráz a brzo proběhli jsme malým městečkem na všechny strany. Samá dřevěná stavba tuctová až na několik rybářských chyší na kolech při pobřeží. Nebylo tu touto dobou ještě mnoho viděti. Loďstva perlolovců byla ještě na lovu a živá sezóna spojena s jich návratem měla býti

Na ostrůvku Dobo.
Fot. Domin.

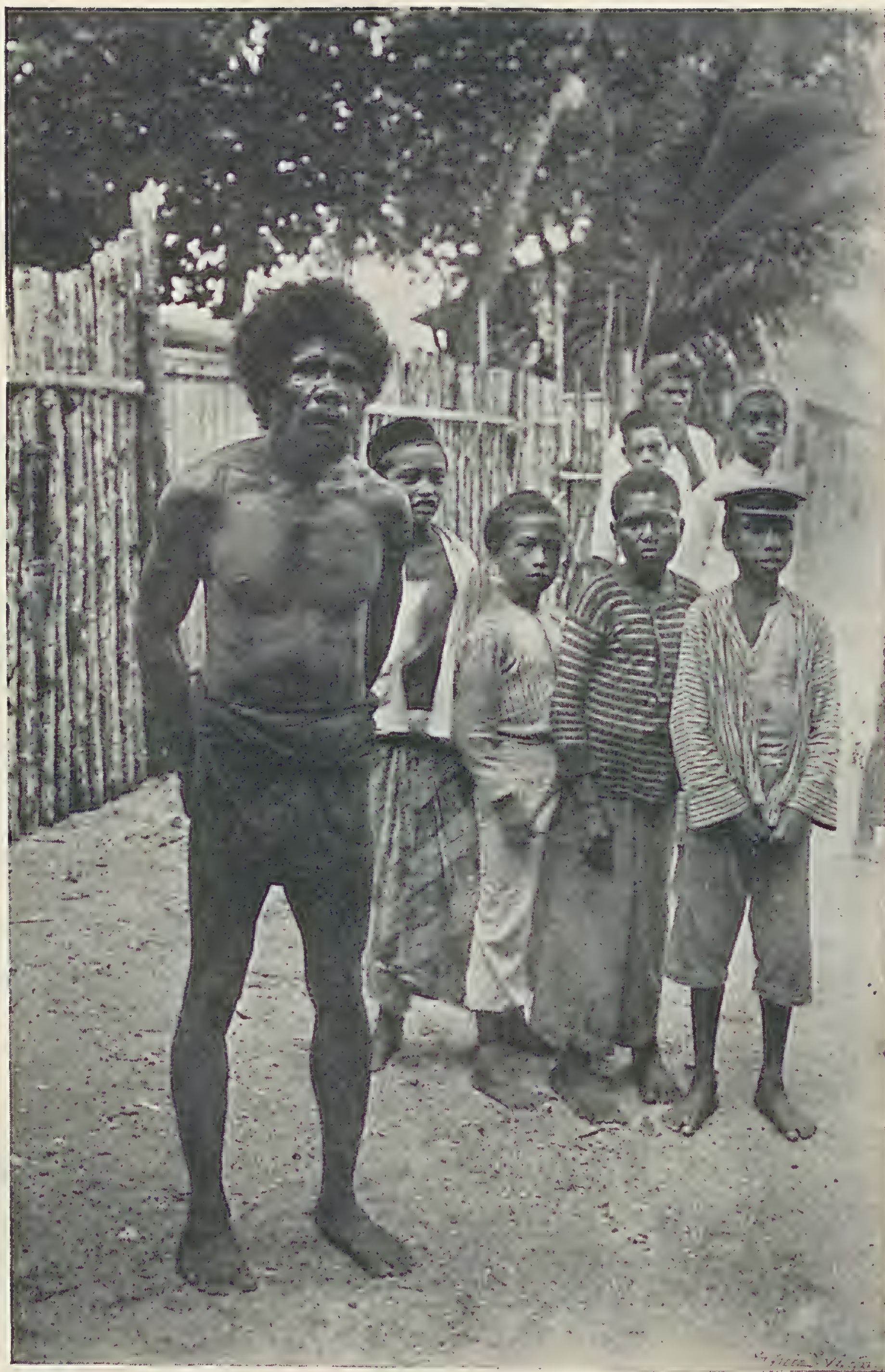
teprve za několik neděl. Tu dobu nelze malé městečko poznati; hemží se různorodou havětí dobrodruhů a pochybných existencí všeho druhu, odvážné a nepoctivé obchody, hazardní hry v karty a v kostky, hýření v krčmách a v početných domech s japonskými nevěstkami, rvačky a zločiny všeho druhu jsou pak na denním pořádku a policie sotva jen dovede udržeti něco málo auktority nad zběří v jiném ovzduší dávno nemožnou. Tu také opustilo loď několik „charakterů“ s námi z Jávy plujících.

Podnikli jsme jen malou procházku po pobřeží za město a hledali lastury nejrůznějších tvarů v písku mořem naplaveném.

Již při příjezdu upoutal naši pozornost jediný čistokrevný domorodec, který v té mezinárodní hrabivé a prostopášné havěti Semitů, Malajců, Indů a Japonců odrážel se nápadně jako pravý divoch, snad bezelstný a pohrdající pozlátkem falešné kultury. Byl to pravý Papuan s mocnou pokryvkou hustých černých kudrnatých vlasů na hlavě, tmavohnědé pleti, nahý až na červený cár okolo boků. Neměl nic proti tomu, že jsme ho fotografovali, a bez zvláštního zájmu přijal nizozemský desetník, který jsem mu vtiskl jako odškodné za trpělivé čekání a „ztrátu času".

Vrátili jsme se brzo z vycházky do přístavu, jelikož odjezd barky nebyl přesně určen, a spojili se s našimi australskými, spolucestujícími v pozorování ruchu pouličního a zejména ve fotografování „divocha". Ten stál vždycky velmi klidně, jako by mu fotografování dělalo skutečně radost, a dokonce chodil za námi, takže můj přítel nabyl přesvědčení, že očekává ještě další odměny. Vtiskl mu proto zase desetník do ruky, ale divoch k nesmírnému úžasu našemu a zejména té žluté chásky kolkolem, po penězích dravé, vrátil peníz dárci ukazuje na mne, že dostal již dosti. Muž ten byl nám hádankou; malajsky patrně nerozuměl ani slova, ač byl asi často v Dobo; na pohled zůstal věren své původní prostotě a nepodlehl touze po mamonu, ač stále měl na očích nejzpustlejší vydřiduchy — či snad všechna ta divošskost a prostota byla jen simulována a náš divoch byl divochem na ukázku, který paraduje svou prostotou jen při příjezdu lodí?

Na chvíli zaujal nás rušný výjev z „nočního života" v Dobo, ač bylo blízko poledne. V jednom domě s japonskými nevěstkami strhl se zuřivý rámus a řev pusté rvačky a za chvíli vypotácel se na ulici mladý statný Japonec a s ním celá smečka ječících holek, bušících do něho a rvoucích ho se zběsilostí příšernou. Mladý hýřil nezaplatil za zábavu a tak věřitelky vyrovnávaly se s ním „brevi manu". Zle potrhán zachránil se útěkem do jiného domku, ze sousedů tvořily se brzo dvě strany a zdálo se, že dojde k nějaké silnější srážce; ale příchod policie, která zmocnila se provinilce, přivedl vše zase do obvyklého klidu. Výjevy takového způsobu jsou tu v rušné sezóně příliš časté, než aby zanechaly delší dojem. Vstoupili jsme také do několika obchodů s perlami a perletí. Byl tu však vesměs malý výběr a ceny byly příliš veliké. Hlavní kořist lovu prodá se ve

Domorodec Papuan v Dobo.
Fot. Domin.

Jiný Papuan v Dobo.
Fot. Domin.

velkém obchodníkům, kteří zboží brzo odvezou pryč, na ostrově zůstanou jenom paběrky, kterými napálí se cestující nebo zaslepení milenci japonských kurtisán.

Po odjezdu z Dobo dva dny neviděli jsme souše, až 9. večer na východním obzoru objevily se skalnaté vysoké ostrovy v Torresově úžině. Moře bylo stále skoro hrobově klidné, pozornost naši však upoutaly po několikráte z daleka viditelné úzké pruhy na hladině mořské, kde žlutavý kal a písek barvil vodu při povrchu, místy pak pluly po vodě i žlutavé chuchvalce čehosi lehkého. V prvních chvílích vzpomněli jsme si na pruhy písku v Rudém moři, jež tam zanesl chamsin, a připouštěli jsme, že jest to snad písek, donesený do moře z pouští na poloostrově Yorkském, ač příliš velká vzdálenost a poměrně malá rozloha písečných pouští byla proti tomu mínění. Později potkali jsme se s podobným zjevem v Torresově úžině a pak ještě několikráte při plavbě podél velkého korálového útesu bradlového (The Great Barrier Reef) a pobřeží Queenslandského, i uvěřili jsme vysvětlování kapitána i lodních důstojníků, že jsou to látky hlavně organického původu, splavené vlnami s korálových ostrůvků a mělčin, vyčnívajících občasně nad hladinu. Někdy prý vydávají látky ty i hnilobný zápach.

V noci stáli jsme před vjezdem do úžin mezi ostrovy, neboť plavba není tu ještě dosti bezpečna za tmy pro četná skaliska a útesy korálové, které nejsou dosud dostatečně označeny. Ještě v živé paměti jest katastrofa lodi Quetty při východním vjezdu do úžiny, která 28. února 1890 narazila na skalisko dosud nemapované a potopila se v několika minutách se 133 lidmi. Teprve na úsvitě vyzvedla loď kotvy a po osmé hodině zastavila u prvního australského městečka Port Kennedy na ostrově Čtvrtečním — Thursday Island.

Tato osada má vlastnost společnou s mnoha jinými obchodními středisky na dalekém východě; jako Ambon v Molukkách, Dobo na ostrovech Aroe, Singapore na ostrůvku při jižním konci poloostrova Malackého leží na zcela nepatrném ostrůvku, daleko menším nežli okolní ostrovy; byly tak založeny patrně proto, že jich průlivy lépe chrání od útoků domorodců nežli ochranné hradby na souši, vedle toho má Thursday Island to společné se Singaporem, že jest překladní stanicí, ovšem mnohem menšího dosud významu, a s Dobo, že jest střediskem perlolovců.

Po této stránce však Thursday Island nesporně upadá v posledním desítiletí. Za to v blízké budoucnosti význam Torresovy úžiny jako cesty obchodních lodí vzroste, jakmile osídlení severovýchodního Queenslandu se rozmnoží a tropické plantáže se ujmou v Papui (britské Nové Guinei). Stanice perlolovců na tropickém pobřeží severozápadní Australie i ostrovy Aroe daleko předstihly Thursday Island. Také japonští a malajští

Hřbitůvek v Dobo.
Fot. Domin.

lovci trepangu (t. zv. mořských okurek „Holothurií", které se udí a Číňanům do polévek prodávají) přijíždějí poslední dobu méně na pobřeží tropického Queenslandu.

Thursday Island je zcela přívětivé městečko s dřevěnými domky o širokých verandách a plechových střechách, stejné jako většina osad v tropické Australii; na kopci nad městem vypíná se několik skromných letohrádků, jichž obyvatelé patrně chtí užíti mořské brisy se všech stran. Vegetace má ráz smutný, převládají blahovičníky a keře s listím šedozeleným; vše jest suché,

Port Kennedy na ostrově Čtvrtečním (Thursday Island). Fot. Domin.

Otvírání a třídění perlorodek po lovu.

spálené horkem před počátkem doby dešťů. I na nás pražilo slunce docela nemilosrdně a byli jsme skoro rádi, když s vrcholu hřebene nad městečkem obhlédli jsme celý ostrov a přiznali si, že bychom se marně namáhali nalézti kde něco zajímavějšího.

Na pobřeží za městečkem tři domorodci zápolili s rybářským člunem. Byli to silní svalnatí chlapi, odění v kalhoty a „sweatry“, černí jak uhel s obličejem výrazu skoro semitského. Mluvili dobře anglicky a dali se ofotografovati. Domorodci z ostrovů v Torresově úžině vynikají tělesnou silou jako zruční plavci a potápěči. Tvoří největší část mužstva perlolovců a slynou stejně značnou přirozenou intelligencí jako náklonností ke vzpouře a mstivostí, zejména proti bezohledným pánům. Krvavých tragedií vykazuje historie perlolovců velmi mnoho a scény odporné bestiální krutosti vypravují se jak o bílých perlolovcích tak i o divošském mužstvu. Jak zaměstnavatelé, tak i zaměstnaní při lovu perel patří i tu k nejrůznějším plemenům a národnostem. Obyvatelstvo Thursday-Islandu je skutečný chaos národností i plemen lidských. Roční hrubý výtěžek perlolovu u Thursday-Islandu jest více než million korun. Ostrované v úžině jsou vesměs Papuani jako obyvatelstvo Nové Guiney, ale nikdy nepodařilo se jim obsaditi přilehlou část australské pevniny, poloostrov mysu Yorkského. Je to dosti s podivem, neboť znají se výborně v plavbě a dovedou používati i šípů a luků v boji, kdežto australští domorodci na pevnině znají pouze kopí házecí v boji na dálku. Ovšem jsou kmenové australští právě v této končině velmi bojovní, ač počtem hlav nehojní.

V městečku nakoupili jsme řadu pohlednic představujících scény z lovu perel a ryb a skupiny domorodců. Vedle několika obchodů s výrobky z perleti a se šperky perlemi zdobenými neskýtá osada nic zajímavého, a horko skutečně nesnesitelné vehnalo nás zpět pod stinnou palubu lodní o něco dříve, než dáno bylo znamení k odjezdu.

Zahnuli jsme podle Hornova ostrova k jihu a za krátko jsme spatřili nejsevernější výběžek Australie mys Yorkský. Skalnaté ostrovy Torresovy úžiny mají tutéž geologickou stavbu jako severní cíp kontinentu a není pochyby, že poměrně do nedávné doby geologické spojovaly ještě Novou Guineu s pevninou jako široký most, po němž dála se výměna i zvířeny i květeny. Zejména vlhké východní pobřeží polouostrova Yorkského vyka-

zuje mnoho druhů zvířat i rostlin shodných s novoguinejskými, a je s podivem, že obyvatelstvo přes plemenné své nepřátelství se nesmísilo. Není sporu, že hlavní zásluhu o tuto plemennou čistotu má kannibalismus, patrně i ženy zajaté byly v první řadě vítanou pečínkou.

Právě v době oběda pluli jsme úzkým průlivem mezi pevninou a ostrovem Albany. Nevysoké skály popelavé barvy, pokryté sporým lesem jakoby napolo uschlým, byly prvním pozdravem země, do které tak dlouho vedly naše tužby a snahy, pozdravem nepříliš přívětivým. Najednou rozeznávali jsme vysoké kuželovité stavby, trčící do výše mnoha metrů a odrážející se ostře červenou barvou od pozadí skoro šedého. Stály porůznu na skalách a vypadaly z dálky skoro jako velké kopky sena. Byli jsme překvapeni výškou těchto staveb termitích, třeba že jsme již předem věděli z literatury, že právě v severní Australii dosahují výše mnoha metrů. Angličané nazývají termity „bílí mravenci" „white ants" a jich stavby „ant hills" (mravenčí pahorky). V malé zátoce na pevnině objevila se nám na chvíli usedlost, zvaná Somerset, ve stínu košatých temně zelených stromů patrně mangovníků.

Somerset je poměrně stará osada a má svoji zajímavou historii. Dosud jest majetkem rodiny Jardine; otcové dnešních majitelů Alexander a Frank Jardine byli roku 1864 posláni v čele 10 mužů s 30 koňmi a stádem hovězího dobytka po souši z Rockhamptonu až na tento nejzazší severní bod kontinentu, aby založili tu dobytkářskou stanici pro svého otce, který tou dobou byl policejním soudcem (police magistrate) v Rockhamptonu, a měl připraviti osídlení nejsevernější části státu z nařízení vlády. Dne 14. května 1864 opustila jich výprava Rockhampton a přední její část dorazila 30. srpna do dobytkářské stanice Carpentaria Downs při řece Einasleigh, pobočce Gilbertovy řeky nejzazší tehdy usedlosti bělochů. Když posily stád i nové zásoby dopravili si z Bowenu, tehdy nejsevernějšího přístavu, plných 600 *km* na jihovýchod od Carpentaria Downs, vypravili se 11. října odtud na další cestu po západní straně polouostrova krajinou tehdy zhola neznámou. Po strašných útrapách, stále pronásledováni jsouce nepřátelskými a bojovnými domorodci, dorazili konečně se stády značně ztenčenými 2. března do Somersetu, neztrativše ani jednoho muže. Urazili vzdálenost plných

Lodníci Papuáni na ostrově Čtvrtečním.
Fot. Domin.

Domorodky z ostrovů v Torresově úžině v úboru slavnostním.

2500 kilometrů, více než z poloviny krajinou dotud zcela neznámou! Vláda zklamala se ve svém očekávání, že podaří se ze Somersetu utvořiti základ větší osady, pouze rodina Jardineů žije tu již skoro půl století a daří se jí prý dobře v té odloučenosti od světa. Má ovšem telegrafní spojení jednak kabelem do Thursday-Islandu, jednak pozemním spojením telegrafním se stanicemi a městy na pevnině.

Když v letech osmdesátých na ostrově Hornově nalezlo se zlato a tlupy diggerů (zlatokopů) bílých a za nimi Číňanů rozběhly se i po okolních ostrovech a po pevnině při mysu Yorkském, zdálo se, že dostane se této oblasti permanentního obyvatelstva, ale zlata našlo se nemnoho a zlatachtiví dobrodruhové zmizeli zase, jak přišli, až na několik málo samotářů, kteří spokojují se malým výtěžkem a životem plným odříkání.

Pokud lze s paluby lodní dohlédnouti, vypadá pevnina velmi nehostinně. Dosti vysoká plochá pohoří táhnou se až k pobřeží spadajíce srázně a na nich v záři slunce lesknou se rozlehlé plochy pískem pokryté do běla. Vypadá to, jako by pohoří byla zasněžena, a bezděky vynořují se v mysli obrazy od pobřeží Špicberků nebo Kerguelenovy země, které dělají asi týž dojem.

Na druhé straně (východní) vystupují tu a tam nízké výspy nad hladinu, jsou to ostrůvky a mělčiny Velkého bradlového útesu korálového, který v délce plných 1.100 *km* sleduje pobřeží Východní Australie. Nesčetné jeho útesy a mělčiny zrádně zakryté mělkou vodou byly záhubou mnoha a mnoha lodím a teprve od let čtyřicátých admiralita britská a později též vláda státu Queenslandu a nejnověji Australského soustátí podnikly postupně podrobnější a podrobnější prozkum celé té rozsáhlé, chaotické oblasti a vytyčily bezpečnou cestu lodím nejenom v moři mezi pobřežím a hlavním pásmem útesů, kde jsou jen ojedinělá skaliska a mělčiny, nýbrž ohledaly a označily i tak zvané „passáže“, hlubší průlivy mezi jednotlivými mělčinami a skupinami útesů, kterými možno projeti k východu do širého moře.

S paluby není mnoho viděti tímto směrem; často jen vzdouvání a tříštění vln o mělčinu naznačuje její polohu, někdy písečné výspy vynikají jen za odlivu nad vodu, jen některé jsou již kryty nízkou zelení, křovím, nad kterým se vypínají někdy i jednotlivá palma neb malé skupiny stromů.

V noci zůstali jsme státi, neboť kapitán nebyl si dosti jist bezpečností plavby, a teprve na úsvitě plulo se dále. Druhý a třetí den plavba již byla mnohem rozmanitější, na jih od zálivu princezny Charlotty pluli jsme dosti těsně při pobřeží, viděli jsme okolí města Cooktownu, nazvaného po Jamesu Cookovi, který tu r. 1770 přes měsíc spravoval svoji loď Endeavour a po ní nazval řeku, nyní městem protékající.

Ostrov Albany u mysu Yorkského.
Fot. Domin.

Zatím i na palubě měli jsme zábavy dosti. Seznámili jsme se již dokonale se sedmi Australany, kteří při pohledu na břehy své milované vlasti jako by okřáli z tupé resignace, kterou jevili v prvních dnech. Byli to vesměs členové vítězného mužstva cricketistů, kteří vraceli se pokryti vavříny z Anglie, kde po mnoho neděl byli předmětem veřejných ovací a hosty obcí i vynikajících boháčů a šlechticů. Pořadatel zájezdu australských cricketistů do Anglie byl již po druhé pan Frank Laver, továrník z Melbourne. Byl to muž jemného vzdělání, vynikající jak způsoby tak i intelligencí značně nad své druhy. Seznámili jsme se

s ním velmi dobře a zůstali ve styku písemném nejen po dobu svého pobytu v Australii, nýbrž i po návratu do vlasti. Několik dnů pobytu v Melbourne snažil se nám Mr. Laver zpříjemniti co nejochotněji. Na lodi poskytl nám mnoho velmi cenných informací o tom, jak žije společnost v australských městech i po venkově a jak asi nejsnáze se vžijeme do tamních poměrů.

Od Thursday-Islandu měli jsme za spolucestujícího podivína missionáře, který po delším pobytu na ostrově Saibai při samém pobřeží Nové Guiney v úžině Torresově vracel se na delší pobyt do civilisované společnosti. Patřil k sektě baptistů a nebyl knězem, nýbrž jen t. zv. učitelem missijním; chyběla mu patrně přirozená intelligence pro zkoušku, o niž se několikráte pokusil, jak sám se přiznal. Již plných deset let potloukal se na missiích na polouostrově Yorkském a na ostrovech v úžině Torresově a dovedl vypravovati mnoho zajímavého ze života domorodců. Vykládal někdy velmi naivním způsobem a drastickými posunky řeč svoji provázel zapomínaje patrně, že nemluví k divochům. Mnoho jsme se nasmáli jeho výkladům o nezdaru vyučování naukám křesťanského náboženství. Několik dní na příklad prý se namahal vyložiti divochům, co je „peklo", jeho význam a účel podle katechismu; ti však nemohli a nemohli chápati, ať se namahal jakkoliv. Chudák učitel a ještě ubozší žáci! Na místo jejich starých pověr cpou se do nich ještě horší a spletitější, a myslí se, že tím dojdou osvícení na zemi a spasení po smrti!

Při nejsevernější části východního pobřeží jen nízké korálové ostrovy vystupují nad hladinu moře nad útesy, za přílivu vždy vodou pokrytými, dále k jihu však mezi zálivem princezny Charlotty a zejména pak od Cairnsu vystupují příkré ostrovy skalnaté mezi hlavním pásmem korálových ostrovů a pevninou. Většinou skládají se ze stejných hornin jako pohoří přiléhající k pobřeží a jsou patrně zbytkem hřbetů horských kdysi souvislých, které pak dalekosáhlými poruchami v kůře zemské byvše odděleny od pevniny, z části sklesly úplně do hlubiny, z části vyčnívají dosud jako vrcholy ponořených pohoří nad hladinu. Moře mezi pevninou a hlavním pásmem útesů a mělčin korálových je mělké, pomalu se však prohlubuje tvoříc nakloněnou málo rozčleněnou rovinu od pobřeží pevniny k patě bradlového útesu. Korálové skály vystupují tu obyčejně z hloubky průměrně 40—50 *m*. V passážích mezi jednotlivými mělčinami

Korálový útes za odlivu.

dno rychle klesá a na vnější své straně vystupují útesy bradlové již z hloubky 70 a 100 *m* a pak brzo již ostrým spádem klesá dno mořské do hlubin pod 1000 *m*.

Strmými srázy spadá pevnina k moři po celé délce pobřeží až k Townsvillu. Úzkých pruhů pobřežní roviny nemohli jsme s lodi ani pozorovati, jelikož jsme pluli daleko od břehu. Počasí nám přálo, bylo stále velmi krásně, od Dobo neměli jsme většího deště, ani nejvyšší vrcholy pohoří nebyly zakryty klobouky mraků a mlh, a tak rostla v nás naděje, že snad dostaví se dešťová doba o něco později než některá léta, a dá nám ještě trochu času, abychom se poohlédli kolem, nežli stálé deště a záplavy budou vážnou překážkou cestování.

Tři noci jsme stáli nebo pluli velmi pomalu. Toho použili plavci i někteří z našich spolucestujících ke spouštění udic, nebyli však příliš šťastni v lovu. Hlavní vinu na tom přičítali žralokům, kteří prý se kolem lodi jen hemžili. I za dne zahlédli jsme některého kmitnouti se blízko, a proto usneseno spustiti na laně těžký hák s vnadidlem. První noc byl lov bezvýsledný, druhou však chytil se žralok skutečně a malajští plavci na stráži ho vytáhli brzo po půl noci a sekerou utloukli. Missionář, jenž spal na palubě, alarmoval nás a rozespalí šli jsme se podívati na mrtvou šelmu. Byl to ještě mladý kus as $1^1/_2$ m metru zdéli. Ráno chtěli jsme žraloka ofotografovati, ale plavci zatím již ho stáhli a rozsekali k velké naší mrzutosti.

Krátkou episodou byla zastávka v městě Townsville, hlavním přístavu severního Queenslandu. Přes vedro skoro nesnesitelné užili jsme několik hodin dopolední zastávky dokonale. Loď se zastavila u dlouhé přístavní hráze, vybíhající daleko do mělkého moře, a vydali jsme se pěšky do města vzdáleného přes půl hodiny v průvodu starého zámožného obchodníka, který plul s námi od Thursday-Islandu. Zátoka Clevelandská, při níž leží Townsville, jest od severu skoro uzavřena vysokým skalnatým ostrovem zvaným Magnetic Island a od jihovýchodu několika vysokými kopci, které kdysi patrně byly ostrovy, nyní však půdou naplavenou s pevniny spojeny jsou se souší a tvoří Cap Cleveland. Jméno znělo Cleaveland podle původního psaní J. Cooka, který hlavní body na pobřeží pokřtil jmény často velmi případnými; „cleaveland“ znamená „rozštěpená země“.

Největší část města Townsville leží mezi pobřežím mořským a močálovitým terrainem při dolním toku potoka Rossova, který i s nedalekou řekou Rossovou často celé okolí mění v jezero a zanáší kalem, když se na vysoké pohoří za rovinou pobřežní snesly silné deště. Hlavní ulice obchodní čtvrti mají nešťastnou polohu, odvrácenou od moře, a chráněny jsou terasou táhnoucí se od úpatí vysokého holého kopce Castle Hill k moři od chladných větrů vanoucích od moře, takže vždy je tu úmorné ticho i dusno, i když na druhé straně výšiny chladný občerstvující vánek suší zpocené tváře a rozjasňuje mysl zmořenou úpalem poledních hodin.

Skutečně presentuje se Townsville z dálky, od přístaviště velkých parníků, daleko příjemněji nežli ve skutečnosti je; pozadí dodává mu majestátní zmíněný již Castle Hill, který strmí bezprostředně nad městem stěnou skoro svislou do výše přes 250 *m*. Celý kopec, s druhé strany dosti snadno přístupný, je holý a snad právě proto příkrost jeho působí tím bezprostředněji, zejména když slunce prudce pálí na jeho sráz zbarvený do jasně červena. Castle Hill stejně jako Magnetic Island a jiné okolní kopce jsou složeny z vyvřelé horniny, kterou nazývají australští geologové granitporfyr a která vyvřela později nežli typické žuly a dlouho před čediči, pokrývajícími velmi rozlehlé plochy v rozvodním pohoří a místy i v pobřežních horských hřbetech.

Vybrali jsme si v bance peníze, poohlédli se městem, zastavili se v hotelu na nějakou sklenici osvěžujícího červeného vína s limonádou „claret and lemonade", abychom nahradili, co se z nás vypotilo, a v úpalu ještě horším nastoupili jsme zpáteční cestu na loď.

Také poslední tři dni plavby byly svrchovaně pěkné. Moře bylo klidné, místy jakoby olejem polité, oko, které jinak za podobných okolností bylo by na širém moři stiženo nudou stále stejného neměnícího se rozhledu, mohlo se tu opravdu pásti na scenerii stále se měnící. Bylo by bezpředmětné a unavující pro čtenáře, kdybych chtěl vypočítávati i jen hlavní skupiny skalnatých i korálových ostrovů, jež jsme míjeli, a popisovati rozmanitost hřebenné linie pobřežního horstva na pevnině s jednotlivými více vynikajícími vrcholy; kdo zajímá se více o tuto plavbu, nechť se podívá do podrobnější mapy, na př. ve Stielerově atlantu, a pozná, jaká spousta ostrovů se tu z moře vy-

nořuje, i jak pobřeží nepravidelně vybíhá a zase se vrací hlubokými choboty pod samé úpatí souvislého pobřežního pásma horského. Nádherná jest podívaná zejména v úžině, zvané Whitsunday Passage na 20^0 j. š., kdy loď proplouvá mezi pittoreskní spletí skalnatých a zelení pokrytých hřbetů s obou stran.

Na 24. stupni jižní šířky končí se teprve Velký bradlový útes za souostrovím Kozoroha a brzo na to plujeme (15. odpo-

Castle Hill nad městem Townsville.
Fot. Daneš.

ledne) podél písečné mělčiny, zvané Breaksea Spit, která vybíhá daleko na sever v prodloužení mysu Sandy Cap na Velkém písečném čili Fraserově ostrově.

Druhého dne již za svítání viděli jsme před sebou vysoké písčité ostrovy Moreton a Bribie, které uzavírají spolu s jižněji položeným ostrovem Stradbroke záliv Moreton Bay, do něhož se vlévá řeka Brisbane. Po krátké zastávce před ústím řeky při-

jali jsme lodivoda a „Baud“ vydala se na klidnou pomalou plavbu proti proudu řeky. Sotva méně radostné pocity v nás bouřily, nežli v objeviteli této velkolepé, mnohoslibné řeky Oxleyovi roku 1823. Za několik hodin měli jsme státi na australské půdě a v krátkosti bylo se nám rozhodnouti, jakým způsobem strávíme svůj zdejší pobyt v několika měsících příštích. Mezi lesy mohutných košatých stromů a nízkými hřbety valí se řeka Brisbane kalnými vodami v četných oklikách a jen málo osad jest při jejím toku blízko ústí; teprve dále, když půda ponenáhlu stoupá a pahorky třicet i čtyřicet metrů vysoké přistupují až ke břehu, objevují se jednotlivé letohrádky i malé osady dřevěných domků se zahrádkami, z nichž často líbezné pravidelné Araucarie vypínají se vysoko nad střechy i okolní stromy. Usedlosti se množí a při nejbližší zatáčce zříme město, rozložené na vysokých terasách na obou březích řeky a sáhající i na vrcholy kopců dosti vzdálených. Pohled zajímavý a krásný, ač při řece samé rozkládají se špinavá přístaviště, čmoudivé továrny a skladiště dřevěná, velmi primitivní.

Lékař, který pro jméno vykonává prohlídku cestujících i mužstva, byl hotov se svojí povinností, nežli jsme přistáli, zavazadla naše byla již připravena a brzo odvážel nás povoz, v němž jsme se zabarikádovali svými kufry a balíky, do Lennon's Hotelu, kamž jsme byli doporučeni svými spolucestujícími.

KAPITOLA DRUHÁ.

Náš první pobyt v Brisbane.

Brisbane jest velmi mladé město nevynikající zvlášť ani krásou svých budov ani nádherou polohy, ba ani zase nějakou význačnou vlastností odpudlivou. Podobně jako mnoho stejně asi starých měst ve Spojených Státech nevyvolávají ve vás silné dojmy; jsou celkem lhostejné a počasí i jiné nahodilé okolnosti mohou velmi značně zabarviti úsudek cizince, jelikož chybí něco význačného, co působí trvalým dojmem. Dovedli-li jsme si po několikerém pobytu Brisbane skutečně zamilovati, nebylo to rozhodně zásluhou města jako celku, nýbrž měli jsme se tu vždy dobře a našli velmi dobré přátele, a tyto čistě subjektivní dojmy zpříjemnily nám město jinak velmi lhostejné.

Kdyby městem Brisbane netekla stejnojmenná řeka, která tvoří tu mohutnou okliku podoby obráceného *Z*, hledíme-li po proudu, byl by plán strašně jednotvárný. Rovné ulice protínají se pravými úhly a nemají zajímavých prospektů, ač jsou dlouhé a někdy dosti svažité, ba nevynikají ani šířkou ani zvláštní čistotou; v ústřední části města převládají domy převahou dvou až i třípatrové, ale vedle nich a zcela blízko několika vynikajících budov úředních stojí ještě dosti hojně nízké domky, které pocházejí zjevně z doby, kdy Brisbane bylo ještě malé město rázu zcela venkovského. Několik skutečně monumentálních staveb, jako některé vládní budovy, justiční palác, kathedrála, pocházejí z posledního čtvrtstoletí, a vše zjevně dokazuje, že si teprve před nedávnem uvědomili otcové státu a města, že hlavní město státu

má také jisté aesthetické povinnosti. Mnoho je v Brisbane primitivního; není na př. kanalisace a záchody všude i v hotelích se vyvážejí, jižní strana řeky proti slušnému nábřeží jest ještě plna skladišť vzhledu velmi nevábného, hromady harampátí nejsou ani dosti blízko hlavních ulic nic zvláštního; za to má však rozsáhlou a dobře fungující síť elektrických drah pouličních, které se rozbíhají všemi směry ze středu města do residenčních čtvrtí daleko rozlehlých.

Poměrně málo jen lidí bydlí ve vnitřním městě v domech vlastních nebo v bytech najatých, největší část rodin uchyluje se do vnějších čtvrtí residenčních a předměstí, kde mají rodinné domky se zahradami buď ve vlastním majetku nebo v nájmu. Populace vnitřního města hlavně se soustřeďuje v hotelích a pak v boarding-housech (v domech, kde byt a strava „pense“ dostane se pravidelně laciněji nežli v hotelu), kde bydlívají nejen svobodní, ale také párky manželské, které bydlí tu buď z důvodů finančních nebo že paní jest zaměstnána jinak a nemůže neb nechce vésti domácnosti.

Nehotový a skoro maloměstský ráz hlavního města Queenslandu stává se ještě mnohem výraznějším ve styku s obyvatelstvem, ba i s intelligencí prvních tříd. Malé počátky státu a města jsou příliš nedávné, celá starší generace sama prodělala s sebou ten celý vývoj kolonisace a vzrůst takřka od plenek, zvykla si na malé poměry, na odříkání všeho způsobu, a proto jí dnes stačí Brisbane úplně tak, jak je; vždyť ještě před třiceti lety bylo to dřevěné město bez ladu a skladu, na kterém ještě silně lpěl ráz prvních desítiletí, kdy bylo trestaneckou osadou. Jak městu tak i lidem třeba přivyknouti, ale lidem přivykne jistě každý nepředpojatý člověk velmi rychle; vždyť vyznačují se vlastnostmi, které šlechtí Australany skoro vůbec, přímostí a prostotou.

Lennon's Hotel, v němž jsme se usídlili a do něhož jsme se při opětovném svém pobytu v hlavním městě vraceli, je z nejlepších hotelů v městě a byl nám skutečně docela milým domovem. Cena za pokoj a pensi velmi bohatou a chutnou činila deset a půl shillingu, tedy asi 12 K 60 h, nebyla nikterak veliká podle toho, co se za ni poskytovalo. Nemohli jsme si ani na posluhu naříkati a za své několikaměsíční nepřítomnosti nechali jsme zavazadla ve skladišti hotelu bez poplatku.

V australských hotelích, jak jsme se i jinde přesvědčili, platí vesměs, s výjimkou jen několika málo hotelů v Sydneyi a v Melbourne, co nazývá se „american plan", totiž, že počítá se vždy byt s pensí. Jdete-li někam na výlet, máte právo odnésti si za snídaní nebo lunch s sebou sandwiche, ale vynechané jídlo se neodečte z účtu.

Lennon's Hotel leží v ulici George-Street rovnoběžně s nábřežím, která s kolmou k ní Queen-Street jsou nejrušnějšími uli-

Ostrov Hinchinbrook při pobřeží Queenslandském.
Fot. Daneš.

cemi města. George-Street je středem úředního života; proti Lennon's Hotelu jest právě palác justiční, o málo dále úřady národní obrany, dále pak na druhé straně od křižovatky s třídou Queen-Street ministerstva, státní tiskárna a četné ústavy přímo podřízené centrální vládě. Při východním konci této třídy rozkládá se budova parlamentu, park s palácem guvernéra a vedle něho botanická zahrada. Botanická zahrada má polohu skutečně malebnou nad zátočinou řeky a dává několik velmi hezkých výhledů na

řeku i na protější pahorky, které k řece spadají ostrými stěnami, z nichž nyní láme se kámen. Je to zarůžovělý trachyt, který jsa značně tvrdší nežli břidlice a pískovec geologicky starší, vyčnívá nad své okolí v kopcích a nízkých hřbetech a jest charakteristickou horninou okolí risbaneského. Odkud pocházejí tyto proudy lávy trachytové a rozlehlá uložení tuffů stejného původu, není jisto; tak zvané „Glasshouse Mountains“ „skleníkové kopce“, které vyčnívají asi 70 *km* k severu od hlavního města nad nížinou podobným asi způsobem jako náš Říp a jsou rovněž zbytky bývalých sopek, stáří však mnohem většího, jsou snad příliš vzdáleny. Trachyt dává výborný kámen stavební a dal materiál nejdůležitějším budovám města.

Na rozdíl od George-Streetu jest Queen-Street hlavní obchodní třídou, jejímž prodloužením jest železný Viktoriin most, spojující centrum města se čtvrtí South Brisbane na pravém jižním břehu řeky. V Queen-Streetu jsou nejlepší obchody, paláce bank, poštovní palác, radnice městská (Town-hall); většina domů jest opatřena podloubím velmi vítaným za parných dnů, kdy slunce nemilosrdně pálí na hlavy lidí spěchajících za nákupy.

Na severozápadní straně města vypínají se pahorky složené hlavně z trachytu a břidlic, na nichž se prostírají rozsáhlé sady, v nichž jsou položeny i střední školy brisbaneské, zde zvané „grammar schools“; v této části města poblíž sadů jsou některé ústavy, jež jsme navštívili za svého opětovného pobytu několikráte, jako nemocnice s bakteriologickým institutem, dále observatoř a meteorologický ústav státní a také státní museum queenslandské. Toto státní museum obsahuje sbírky velmi vynikající a zejména pro geologii a palaeontologii severovýchodní Australie, pro národopis státu i Nové Guiney obsahuje poklady neocenitelné. Sem hlavně dostaly se sbírky, nashromážděné protektory domorodců, úředníky to, které stát ustanovuje, aby bděli nad praobyvateli země, a také správců a pak místoguvernérů anglické části Nové Guiney t. zv. Papue. O sbírku z Nové Guiney získal si hlavní zásluhu Sir William Mac Gregor, dříve „lieutenant-governor“ Nové Guinee, od nedávna pak guvernér státu Queenslandu, který získal si o prozkum Nové Guiney zásluhy veliké. Je škoda, že velká část sbírek tak cenných zůstává nezpracována pro nedostatek peněz. Odborné vrstvy zdejší trpce naříkají, že prý demokracie má málo smyslu pro čistou vědu, že

podporuje jen to, co má řekl bych průzračně praktickou důležitost, zanedbává musei a jiných čistě vědeckých institucí. Podle našeho názoru však není to zvláštním nedostatkem demokracie, vždyť i ty konservativní, ba možno říci, že právě ty konservativní vlády evropské mají pramálo smyslu pro vědu a osvětový rozpočet nebývá právě u starých a bohatých států příliš „přetížen" položkami pro vědecké účely. Rovněž pokud se týče zájmu zámožných vrstev o umění a vědu, jsou žaloby na nepochopení u občanstva jistě dosti neoprávněny; v poměru k počtu i ke jmění zajisté stojí zámožné vrstvy měšťanské před aristokracií jako podpůrci vědy a umění.

V prvních dnech svého pobytu jaksi jen kradí seznamovali jsme se se vzdálenějšími partiemi města. Hlavním naším zájmem bylo nabýti co nejrychleji spolehlivých informací, jaké se nám od vlády dostane podpory, a co bude nám asi lze podniknouti vzhledem k nastávající dešťové době. Hned druhého dne dopoledne oblékli jsme se černě, vzali cylindry a ubírali se do hlavní vládní budovy, abychom se představili v ministerském presidiu, kde se vyřizují záležitosti z ciziny doporučených. V australských státech má jako v Anglii každé ministerium svého parlamentního ministra, který je členem vlády a s tou nastupuje na svůj úřad i padá, vedle toho však jest tu t. zv. podsekretář, úředník sloužící stále bez ohledu na změnu vlády, skutečný vnitřní správce ministerstva, kterému jsou podřízeni jednotliví odborní přednostové. Zařízení to má svůj velký význam, neboť parlamentnímu ministru, který často stal se přednostou určitého ministerstva ze všech důvodů jiných spíše, nežli že má odborné znalosti pro svůj úřad, těžko by bylo držeti v náležitém poměru vzájemném jednotlivé odbory, v něž se ministerstvo rozděluje.

Předsedou ministerstva čili vrchním sekretářem (premier a chief secretary) byl tu dobu vůdce liberální strany Mr. W. Kidston, který právě byl velmi zaměstnán v parlamentě, kde silná opposice strany práce, čili socialistů (labour socialists) zle bušila do jeho vlády. Z toho důvodu dali jsme se ohlásiti u podsekretáře premierova, ctihodného P. Mac Dermotta, který po chvíli čekání nás přijal velmi laskavě, dal si předložiti naše listiny, informoval se o účelu naší cesty a slíbil nám podporu vlády všemi směry. Nejdůležitější výhodou pro nás bylo ovšem, že slíbil nám vydání volných lístků železničních na všechny státní

trati, které mohou se nám obnovovati po celou dobu našeho pobytu. Nemusím snad ani podotýkati, že této výhody užili jsme plnou měrou a dali si obnoviti ještě lístek původně vydaný na čtvrt roku. Doporučení na úřady všeho druhu i k obyvatelstvu vůbec přikládali jsme větší váhu nežli skutečně zasluhovalo; bylo nám sice v mnohém ohledu dosti platno, jistě však i bez něho bylo by se nám dálo velmi málo překážek, neboť svatá byrokracie není tak upiatá v Australii jako jinde a často nabízeli nám přednostové různých úřadů svoji pomoc, netážíce se ani, dostalo-li se nám úředního „punce" z nejvyššího úřadu.

Sám státní podsekretář prokázal nám též privátní laskavost z vlastní iniciativy, za kterou jsme mu povinni díkem zvláště upřímným; hned totiž ohlásil nás jako t. zv. dočasné čestné členy do prvního klubu Brisbaneského, který sluje „Johnsonian Club" po známém filosofu anglickém. „Jste rodem Bohemians," pravil k tomu, „u nás „Bohemia" znamená říši veselého uměleckého života a naše intelligence, naši bohémové jsou soustředěni v Johnsonian-Clubu, tam budete upřímně přijati a najdete vždy příjemné útočiště, kdykoliv zavítáte do Brisbane!"

Čekali jsme, že vyřízením našich záležitostí a touto laskavou pozorností pana Mac Dermotta bude audience naše skončena, ale starý pán neměl se k tomu, aby nás propustil, a zahájil něco, co bych nejlépe snad nazval zkouškou z historie. Jak jsme se později dozvěděli, byl původně učitelem a z ředitele školy byl přímo povolán za vysokého úředníka do ministerstva a měl stejně jako jeho bratr, jehož jsme později poznali, velkou oblibu pro dějiny, zejména pak pro Napoleona a jeho dobu. Více než půl hodiny trvala ta historická zkouška, která týkala se výhradně mne, neboť přítel Domin má pro historii asi tolik smyslu, jako já pro botaniku, a nejevil naprosto nejmenší chuti účastniti se zábavy toho druhu. Při opětovných našich návštěvách státní podsekretář nikdy nás nepropustil bez dosti dlouhé historické korrepetice, která pro kolegu byla chvílí nejhroznější nudy. Mně zprvu věc nebyla též právě příjemna, jakmile však jsem poznal, že ctihodný inkvisitor není v chronologii přespříliš pevný, že však přece si v ní libuje spoléhaje patrně na to, že já nebudu tak „na vlas" si věc pamatovati, byl jsem, jak se říká, na koni, a překvapoval jsem svého soupeře jistotou v datech a vůbec přesností odpovědí. Kdyby byl pak nahlédl do některé historické

knihy, byl by jistě shledal, že ta moje jistota byla vlastně drzostí, byl jsem si však skoro jist, že byl by i svoji pamět zhusta byl shledal nedosti věrnou.

Po této hlavní oficielní návštěvě obrátili jsme se každý za svými vlastními zájmy vyhledávajíce jednotlivé odborné funkcionáře, kteří nám mohli býti nápomocni radou i skutkem.

Z celé řady státních úředníků, s nimiž jsme se opětovně stýkali a již vesměs přišli nám vstříc s uznáníhodnou ochotou a laskavostí, vzpomínám já nejvíce pánů ve státním geologickém ústavu, s kterými byl jsem ve velmi čilém styku. Používal jsem často knihovny geologického ústavu a všech jeho publikací, které pro mne byly zajímavy, dostalo se mi darem. Stejných výhod dopřál mi též přednosta statistického oddělení. Velmi cennou byla pro mne ochota Dr. J. P. Thomsona, čestného tajemníka Queenslandského odboru král. australské zeměpisné společnosti, který nejen vymohl pro mne celou serii publikací společnosti, nýbrž dovolil mi též používati kdykoliv její knihovny, která obsahuje mnoho vzácných periodik a všech hlavních časopisů odborných, takže jsem byl s to, abych aspoň zběžně nahradil to, co mně ušlo za dlouhou vždy dobu, kdy neměl jsem přístupu k odborné literatuře. Zeměpisná společnost má krásnou místnost v horním patře budovy veřejné knihovny. I veřejná knihovna sama byla mi často útulkem, když jsem se chtěl informovati o povšechné literatuře australské, která jest tu zastoupena snad kompletně.

Přítel Domin navázal velmi úzké styky se státním botanikem p. F. M. Baileyem i jeho synem, ředitelem botanické zahrady. Starého pana Baileye jsem též rád někdy navštívil, byl to stařec více než osmdesátiletý, tělesně dosud ještě dosti čilý a s výbornou pamětí, který velmi rád vypravoval své vzpomínky z doby, která vlastně pro Australii je počátkem dějin. Pan Bailey přibyl jako hoch se svými rodiči do Jižní Australie, kde tito byli mezi prvními kolonisty, a barvami velmi živými dovedl líčiti ty první doby zmatku a strádání, zkoušení a tápání, nežli se mladé osadě podařilo zapustiti kořeny, jak se říká. Byl již po více než lidský věk ve službách kolonie a pak státu Queenslandu a za své nezištné služby dlouholeté dočkal se velmi málo vděku.

Jeden ze státních geologů, pan L. C. Ball, věnoval se mi hned od počátku velmi; brzo seznámil se též s kollegou a byl nám vždy

dobrým přítelem a rádcem. Jeho zásluhou seznámili jsme se též s pánem, který nejvíce ze všech se nám věnoval a s nímž jsme vstoupili též v nejužší styky, jsouce často hosty v jeho domě a podnikajíce společné exkurse. Jest to senior inspektor školní pan John Shirley, muž vzácné intelligence, velkých polyhistorických vědomostí ve všech oborech vědních a praktický znalec Queenslandu po všech stránkách života přírody i člověka. Pan Shirley absolvoval universitu v Londýně, koncem let sedmdesátých připlul do Queenslandu a brzo stal se školním inspektorem. V této funkci procestoval skoro celé území nesmírného tohoto státu, tehdy ještě velmi chudě železnicemi opatřeného, zkusil velmi mnoho primitivního cestování v sedle za vše možného nepohodlí a nashromáždil tak zkušenosti neocenitelné. Jeho bohatá knihovna soukromá byla mi otevřena, v herbáři jeho pak probíral se rád kollega, těže zároveň z praktických znalostí hostitelových. Letošního roku, jak jsem nedávno zvěděl, podstoupil pan Shirley zkoušky potřebné k dosažení titulu doctor of science (D. Sc.) na universitě sydneyské. Titul doktorský má, jak známo, na anglických universitách značně větší význam nežli u nás, jelikož podmínkou připuštění ke zkouškám je uznaná činnost vědecká. Pan Shirley publikoval mnoho drobných pojednání zejména z oboru botaniky a conchologie, ale také jeho studie o domorodých kmenech, nyní již většinou vyhynulých, mají cenu. Pan Shirley byl z pramálo lidí v celé Australii, kteří věděli správně, že Praha je v Čechách, že Čechy jsou částí Rakouska a ne Uher ani Německa, že existuje národ český a že v Rakousku je spleť národů slovanských, které nemají valných sympathií pro politiku všeněmeckou. Druhý byl prostý Irčan, autodidakt, osaměle žijící na opuštěném zlatém poli Mulgraveském v Severním Queenslandu, který četl s porozuměním a sympatií článek, srovnávající osud a boje Čechů za uznání práv s poměry irskými, a třetí pan G. W. Knibbs, učený statistik soustátí australského sídlem v Melbourne, který dokonce i Prahu navštívil při jednom svém pobytu v Evropě.

Při svém příjezdu do Brisbane byli jsme naprosto nerozhodni, co podniknouti. Věděli jsme, že přijíždíme právě do počátku dešťové doby, která trvává od prosince až do března, ba někdy i do dubna, a cestování velmi stěžuje, ba často zcela znemožňuje. Měli jsme největší pochybnosti o tom, zda v této době

bude vůbec lze provésti náš původní plán a odebrati se na tropické pobřeží severovýchodního Queenslandu, kde jsme oba doufali nalézti plno neřešených dosud problémů k vlastnímu studiu. Skoro jsme se již ustanovovali na tom, že podle toho, jak dopadnou výhody, jež poskytne nám vláda, zařídíme svůj pobyt na větší neb menší projížďku státem a snad již po dvou měsících nebo ještě dříve vydáme se do Sydneye, podnikneme exkursi i na Nový Zéland a Tasmanii, věnujeme pak delší dobu pobytu ve státech Viktorii a Jižní Australii, kamž nás oba táhly některé vědecké otázky. Zatím jsme však shledali situaci valně příznivější svým původním plánům. Privilej bezplatné jízdy na všech tratích státních drah dávala nám výhodu skutečně neocenitelnou, které hříchem by bylo nepoužíti co možno důkladně. Vedle toho také počasí ještě naprosto nevypadalo tak, že by měly brzo spustiti se dlouhé tropické lijáky. Bylo stále ještě jasno, suché horko, ač vysoké, přece snadno snesitelné, věstilo, že pěkná pohoda ještě potrvá nějakou dobu, a pak všichni znalci ujišťovali unisono, že ta dešťová doba není každého roku tak zlá. Často prý prší sice týden i čtrnáct dní, pak však zase bývá stejně dlouho docela hezky a dokonce prý někdy deště přijdou až v druhé polovici ledna. Tak naše chut zkusiti to se svým původním plánem zase znamenitě rostla, dlouhé debaty končily se vždy optimističtěji a výsledek byl konečně ten, že jsme se rozhodli odebrati se co nejrychleji na sever do tropického přímoří, abychom pokud možno ještě před počátkem dešťů vykonali kus práce.

Debaty ty vyplňovaly největší část večerů, které jsme trávili skoro vesměs v Johnsonian-Clubu. Odebrali jsme se tam po prvé hned prvního odpoledne po návštěvě u státního podsekretáře Mac Dermotta. Dnes s úsměvem vzpomínáme na své první dojmy. Ještě snad více nežli lidé na ulici zdáli se nám na první pohled funkcionáři klubu hranatými maloměšťáky s malým rozhledem a s naprostým opovrhováním společenskými formami, zejména v anglickém světě tak přísně zachovávanými. Přišli jsme v černém a v cylindru a toto naše slavnostní vystoupení působilo rozhodně komicky na některé hodnostáře, s kterými jsme se rozsadili v pohodlných lenoškách na vzdušné klubovní verandě. Jeden z nich, vypadající jako typický pražský fiakrista, povoláním však advokát, bohatý a vynikající odborník, věhlasný po celém státě, prohodil velmi brzo „nehoňte se tady

Propírání zlatonosného náplavu v tropickém Queenslandu.

v Brisbane příliš mnoho v černém, kamarádi, my tady na to nedržíme a každý se za vámi ohlíží; co se pak týče klubu, sem choďte raději bez kabátu a se zahrnutými rukávy nežli v parádě." Naše první podivení a překvapení nad touto jednoduchostí a prostotou v obcování brzo dalo místo pocitům mnohem příjemnějším; poznalť jsme brzo, že všichni pravidelní návštěvníci a zejména čestní funkcionáři klubu jsou nám dobrými přáteli, a užili jsme s nimi velmi mnoho příjemných chvil. Kdykoliv jsme se později vrátili do Brisbane, vždy jsme byli hned zase přijati bez poplatku za dočasné členy čestné, a věru máme jen nejlepší vzpomínky na Johnsonian Club.

Dobře opatřená klubovní knihovna i čítárna časopisů byla nám k službám, v baru klubovním pak bylo vedle dobrých lihovin v Australii oblíbených též Beckovo „plzeňské" vývozní z pivovaru v Bremách, na kterém jsme si rádi pochutnali ovšem v mírném množství, neboť láhev litrová stojí $1^1/_2$ šilinku, čili 1 K 80 h.

Za to jsme se často sešli před barem se společností domácí a tu jsme strávili veselé chvíle v nenucené zábavě, při níž sklenky whisky se sodovkou nebo vodou, červené víno limonádou zředěné (claret and lemonade) kolovaly.

Z přátel svých z Johnsonian-Clubu musím zmíniti se aspoň o jednom. Jest to bývalý poslanec Jack Hamilton, muž již sedmdesátiletý, proslulý po celém Queenslandě lékař, zlatokop a zápasník pěstní. Studoval v Anglii medicinu, když posedla ho v letech šedesátých zlatá horečka, takže nedokončiv studií ujel do Australie a prodělal celou rušnou historii zlatých polí Queenslandských po více než celé čtvrtstoletí. Svých vědomostí z oboru lékařství dovedl výborně zužitkovati ve prospěch spoludobrodruhů zlatokopů. Jeho zdatnost v lékařství, neohroženost, inteligence a last not least též každým obávané pěsti učinily ho mužem nejvýš populárním. Jako poslanec po léta zastával v parlamentě zájmy nejsevernějších okresů a jméno jeho jest zvěčněno ve zlatém poli Hamiltonově (Hamilton Goldfield) na polouostrově Yorkském. Jacku Hamiltonovi děkuji mnoho za názor do dějin kolonisace nejzazších částí státu; byltʼ jich činným svědkem a dovedl své zkušenosti vypravovati stejně živě jako objektivně.

KAPITOLA TŘETÍ.

Z Brisbane do Gladstone.

(Počátky kolonisace v Queenslandě.)

O štědrý den ráno seděli jsme ve vlaku, který unášel nás z hlavního města Brisbane k severu. Bylo nám příštího dne zachytiti parník australské sjednocené společnosti paroplavební (Australasian United Steam Navigation Company, krátce A. U. S. N.) „Bingera" v přístavu Gladstoneském, přes 500 *km* na sever od Brisbane.

Jízda touto tratí vede končinami, které mají vynikající úlohu v dějinách kolonisace celé severovýchodní Australie, a nebude tedy nevhodno, zmíníme-li se poněkud podrobněji o počátcích evropského osídlení a jeho dalším rozvoji při této příležitosti.

Po celé své délce vzdaluje se tato trať jen málo od pobřeží; velmi často lze zahlédnouti z vyvýšeného násypu železničního pobřežní močály zhusta s porostem nízkých mangroví. Jen nevysoké rozvodní hřbety jest železnici přestoupiti, když přechází z úvodí Moretonského zálivu do úvodí řeky Mary (Mary River), pak Burnettu a pobřežních řek vlévajících se do zálivu Port-Curtis, jehož hlavním přístavem jest právě Gladstone.

Celý tento pobřežní kraj až k horským hřbetům, které tu tvoří hlavní rozvodí mezi řekami spějícími přímo k Tichému oceánu, a vodami, které tekou do vnitra Australie, dostává velmi hojně dešťů hlavně ovšem v době letní, od prosince do dubna,

a proto rázem své vegetace úplně se liší od končin dále ve vnitrozemí, kde sucha víc a více přibývá.

Zejména na úrodné půdě naplavené nebo na čedičovém podkladu bohatém výživnými látkami rozkládají se tu husté pralesy s přečetnými lianami rázu skoro úplně tropického. Na půdách méně vydatných, na břidlicích a křemitých půdách žije blahovičníkový les, světlý a průhledný, pravý to kontrast proti temné, neproniknutelné houštině zdejší jungle.

Ještě dosti daleko za Brisbane a jeho rozlehlá předměstí táhnou se podél dráhy na obou stranách hojné usedlosti buď s poli, nebo s ohrazenými pozemky, na nichž se místy ukazují stáda dobytka.

Jaká to změna za necelých 70 let! Patnáct let po svém založení až do roku 1839 zůstávalo Brisbane pouze trestaneckou kolonií, kolem níž na padesát mil nebylo volno usazovati se svobodným kolonistům. Tu dobu vzdělávaly se některé plochy, pojaté dnes uvnitř města, prací trestanců úpících pod nejkrutějšími prostředky barbarské discipliny, pěstovala se kukuřice a pšenice, děly se i pokusy se zahradničením, ale veškerá práce v ovzduší nevolnosti a ukrutenství přinesla zemi pramálo požehnání. Jak asi hleděli tehdy dosti četní domorodci na ty bílé vetřelce, kteří největší část svých příslušníků vodili kolem v okovech a bili i trýznili je způsobem nejzhovadilejším! Ten divoch, kterého všichni současní svědkové popisují jako mocného svobodomilovného lovce, vázaného pouze prastarými a přísnými zvyky svého kmene, jinak volného jako ptáka, neznajícího pána ani otroctví, hleděl jistě s hnusem a pohrdáním na hrstku bělochu, která poskytovala očím jeho divadlo tak potupné a nízké. Možno se diviti, že kmenové domorodí, kteří rádi mezi sebe přijímali a pohostinně chovali trosečníky i uprchlíky z trestanecké kolonie, neměli naprosto chuti přijmouti kulturu, která ukazovala se jim tu ve svých nejhanebnějších výsledcích?

Marná byla snaha missionářů, kteří se záhy počali snažiti o získání domorodců víře; všechny jich stanice byly po několika letech bezvýsledných pokusů opuštěny a domorodé kmeny mizely ponenáhlu vymírajíce, aniž se jim dostalo pochybného světla nové víry na cestu na onen svět.

Tři leta po založení trestanecké kolonie v Brisbane pronikl zasloužilý botanik Allan Cunningham z vysokých plání dnes

severní části Nového Jižního Walesu k severu až na pramenné řeky Darlingu, tekoucí k západu od rozvodního pohoří, a nalezl tu nádherné pastviny vysoko položené a dobře vodou opatřené. Na poctu současného guvernéra nazval je pláně Darlingovy, Darling Downs, řeka pak dostala jméno téhož hodnostáře později. Allan Cunningham dobře soudil, že přirozeným nejbližším východiskem k moři jest tu nový přístav při řece Brisbane, a přikládal svému objevu takovou cenu, že již příštího roku podnikl z Brisbane výzkumnou cestu na západ, při které skutečně podařilo se mu proniknouti hlubokým pásem v rozvodním horstvu až na mnohoslibné pláně předešlého roku objevené. Pás ten dosud nazývá se Cunningham's Gap, na poctu objevitele, který se nedočkal praktického výsledku svých přičinění. Přes to, že se vedle Cunninghama i jiní činitelé starali o prozkum i vzdálenějšího okolí — tak na př. kapitán Logan, z nejkrutějších velitelů trestanecké kolonie, později roztrpčenými trestanci úkladně zavražděný, podnikl několik výprav — nebyla tato doba přízniva rozšíření kolonisace a jediná jen osada vedle Brisbane dala vznik budoucímu městu. Byla to vápenka při řece Bremeru nedaleko soutoku s řekou Brisbane; místo zvalo se původně Limestone (vápenec), pak však překřtěno na Ipswich a brzo stalo se důležitým střediskem, neboť záhy počalo se s těžením uhlí z vydatných flecí okolních.

Roku 1839 konečně zrušena byla trestanecká kolonie v Brisbane, ale teprve r. 1842 dána byla plná volnost kolonisaci. Svobodná kolonisace byla zahájena přece jen z vnitrozemí dobytkáři (squattery) pronikajícími z plání Nové Anglie do Darling Downs. První byl Patrick Leslie, někdejší přítel Cunninghamův, který se však teprve r. 1840 odhodlal proniknouti až sem. Za ním přišlo brzo několik jiných a již roku 1845 bylo tu na třicet dobytkářských stanic, jichž velmi rozlehlé pozemky „runs" byly zaujaty ovcemi i skotem. Cestovatel Leichhardt právě toho roku našel pohostinství na některých těchto stanicích a velmi optimisticky se vyslovuje o jejich prosperitě.

Hlavním střediskem pro dobytkářství na Darling Downs a později i na horním toku řeky Brisbane, Bremeru i Loganu bylo městečko Ipswich, které v letech padesátých zápasilo o prvenství s Brisbane, jemuž z doby trestanecké zůstalo jen něco více méně zpustošených budov a polí houštinou znovu zarůstajících.

Zprávy o úspěších squatteru na Darling Downs vedly však k rychlé poměrně kolonisaci i okolí samého Brisbane, které zůstalo sídlem úřadů pro nový okres. Již 20. června roku 1846 vyšlo první číslo časopisu „Moreton Bay Courier", prvního listu na půdě queenslandské. Roku 1843 začaly se tvořiti již i stanice v poříčí řek Mary a Burnettu. Doprava zásob k nim děla se pokud bylo lze po vodě, kdežto stáda přeháněla se po pevnině.

Doprava povozní dála se těžkými vozy nákladními, do nichž zapřaženo bylo i po dvaceti volech, a šla před se nesmírně pomalu, nebyloť cest, vozy brzo se bořily do bahna, brzo do písku, brzo zastavily se před nějakou překážkou v pralese a brodění přes řeky dalo vždy nesmírnou práci. Byly to kruté doby pro hlouček dobrodruhu, kteří vedle podmaňování panenské přírody neživé měli se stále na pozoru před domorodci, kteří konečně rozpoznali v bílém vetřelci svého úhlavního nepřítele a lstí i násilím se mstili za obmezování své původní svobody. Časté krádeže dobytka, ba často jen krvelačné vraždění nebo zraňování kopím nebyly jediným zpusobem pomsty; domorodci nezřídka odvážili se i útoku na stanice dobytkářské a jednotlivci zhusta jimi byli zabiti nebo poraněni ze zálohy. Na každý větší přehmat domorodců nastoupila tak zvaná trestná výprava osadníků, která, jak za takových poměrů drsných konečně přirozeno, dopadla zhusta příliš krutě a krvavě. Největší bezohledností a krutostí proti svým krajanům vyznamenávali se však domorodí černoši, kteří byli na stanicích dobytkářských vychováni a sloužili jako skotáci neb ovčáci. S bestiální krvežíznivostí vraždili, na koho přišli, i své blízké příbuzné; mnozí z nich byli duší i tělem oddáni svým bílým pánům, dosti mnoho však bylo i takových, kteří opustili pro nějakou urážku službu a postavili se pak často ve spojení s některými desperados bílé krve, jsouce nejhoršími škůdci veřejného pořádku a bezpečnosti.

Takovéto živly začaly se zejména šířiti velmi značně, když koncem let padesátých několik nálezů zlata více méně nahodilých přilákalo do Queenslandu i všechny ty živly, které hnány jsouce horečkou po zlatě, jsou odhodlány proniknouti všude a za každou cenu.

Že se tu nevytvořily poměry tak špatné, jako byly v téže době v oblasti zlatých polí v Novém Jižním Walesu, kde po léta ohrožovali bezpečnost bushrangeři velkého i malého „stylu" a

Australský černoch šplhá opíraje palce nohou do záseků v kůře a pomáhá si lianou otočenou o kmen.

snižovali svým terrorismem i falešně chápaným hrdinstvím charakter veškerého skoro obyvatelstva, může Queensland děkovati v první řadě své přirozené konfiguraci krajinné a nesmírným vzdálenostem. Pohoří queenslandská by poskytovala poměrně velmi málo útulku zločincům a těm pro příliš slabé osídlení země bylo by bývalo těžko zásobovati se na delší dobu. Ostatně naučila se právě queenslandská policie výborně využíti všech přirozených darů domorodých slídičů, z nichž utvořen byl zvláštní sbor, který šířil všude hrůzu a zděšení mezi lupiči i bojovnými domorodci, kamkoliv se vypravil. Hroznou pověst měli ti černí „trackers“, kteří lépe nežli zvláště cvičení psi dovedli pronásledovati svoji kořist s vytrvalostí obdivuhodnou.

Dnes jest bezpečnost výborná i v nejbližším okolí hlavního města i v poměrně hustě obydlených distriktech při severní pobřežní dráze. Kmeny domorodé vyhynuly až na malé zbytky, které jsou buď vesměs v soukromé službě nebo na státních stanicích pro domorodce. Mnoho zlatých polí, kde drahý kov ryžoval se z povrchních náplavů, jest opuštěno a jen ta zůstala, kde se vyplácí dolování na hluboké žíly zlatonosné, které provádí se moderním strojním aparátem způsobem nákladným. Tu není již místa pro svobodného diggera prvních let, kdy zlato takřka na povrchu „vykvétalo“; podniky lépe neb hůře peněžně založené zaměstnávají dělníky za denní plat a práce se dělá za pomoci strojů.

Po železniční cestě máme dosti příležitosti sledovati jednotlivé fase kolonisace a spojovati je v celek. Různost povahy půdy, polohy i majetkových poměrů jsou samy sebou zřejmy a jen tu a tam třeba nahlédnouti do jedné z brožur, jimiž státní turistické a informační bureau nás zasypalo, abychom si doplnili a vysvětlili obraz, naskytující se očím.

Vedle dobytkářských stanic podle starého způsobu, které zaujímaly rozsáhlé plochy půdy a málo jich využívaly, hospodaříce velmi extensivně, vyskytují se tu v blízkosti hlavního města hojná menší hospodářství, kde mlékaření, výroba másla a sýra jest zaměstnáním nejdůležitějším a nejvýnosnějším. Kdežto squatter starého stylu má jen málo užitku z tisíců kusů dobytka, po různu se pasoucího, kterému též málo péče věnuje, žije mlékař jen a jen z dobytka a pro dobytek. Nemaje dosti půdy, podporuje přirozené pastviny pěstováním vojtěšky a jiných krmných

Skupina australských černošek a jejich tábořiště u Pentlandu.
Fot. Domin.

rostlin a zužitkuje velmi intensivně vše, co mu dobytek dá. Zhusta však vidíme zejména na těžkých čedičových půdách nevysokého a plochého rozvodního hřbetu na sever a na západ od Nambouru a Yandiny plantáže ananasů, banánů, citroníků a pomorančovníků i kávy; tyto plodiny mají v Brisbane velmi vydatné a blízké tržiště, vedle toho pak vyváží se zejména ovoce i hojně dále na jih do Nového Jižního Walesu, kde jest podnebí pro tropické a subtropické plodiny již příliš studené.

Škoda, že moře neviděti z vlaku. Tak jediným velkým scénickým dojmem zůstávají již zmíněné Glasshouse Mountains, kopce z tvrdé vulkanické horniny trachytu, jádra bývalých sopek, z nichž nejvyšší Beerwah dosahuje přes 500 *m* výše.

Ostatní čtyři nižší jsou spíše tvaru zvonovitého, Beerwah však vyčnívá z povlovnějšího úpatí jako zřícenina obrovské věže směle a nepřístupně. Výška jejich skutečně imponuje z blízka i z dáli, neboť jich relativní výše nad okolní krajinou rovná se skoro absolutní; vystupujíť z nížiny málo metrů nad hladinou moře. Kopce tyto jsou častým cílem brisbaneských turistů a nedělních výletníků, kteří rádi slézají méně příkré z nich, aby se pokochali rozkošnou vyhlídkou v širý kraj a na moře. Beerwah je těžkým oříškem i pro velmi dobré lezce a může se pochlubiti dosti slušným počtem pádem zabitých a zraněných odvážlivců. Blízko mysu Noosa Head rozvodní hřbet při moři končí se skalami příbojem rozervanými. Trať projíždí tu hustými pralesy tropického rázu, které přerušují jen místy malé mýtiny. Na severní straně hřbetu se však náhle scenerie mění. Nastupuje řídký les blahovičníkový na chudém podkladě křemitých břidlic, a brzo mizí i ten a holá krabatina se prostírá, kam oko dohlédne. Již tato okolnost, naprosté zpustošení lesa, hlásá neomylně blízkost velkého střediště člověka, a skutečně jsme ve zlatém poli, jehož středem jest město Gympie. Na všech stranách zdvíhají se vysoké haldy, strojovny dolů s vysokými komíny, jen prostřed leží blízko nádraží město samo, na osadu zlatokopů neobvykle výstavné. Není však divu, jeť Gympie z nejstarších a nejvýnosnějších zlatých polí v Queenslandu. Pracuje se tu nepřetržitě od r. 1867 a výtěžek zejména v prvních letech a pak zase v letech osmdesátých a devadesátých řadil Gympie k nejlepším zlatým polím Australie. Nyní doluje se většinou na hlubokých žilách a výtěžek posledních let není právě velmi příznivý; od-

škodněním jistým jest však nové chemické zpracování starých hald, ze kterých processy, zvanými kyanisace a chlorinace, vyluhuje se ještě značná část zlata, kterou nebylo lze vyloučiti zpusoby dříve známými a užívanými. Gympie patří mezi přední města Queenslandska; máť na 20.000 obyvatelů. Směrem na západ od Gympie jest několik méně důležitých zlatých polí, kde pracují z části ještě jednotliví diggeři na náplavech a povrchních žilách.

Brzo za Gympie přiblížili jsme se údolí řeky Mary, ve kterém se pěstuje hojně třtina cukrová. Hlavním územím třtinovým jest však v této části Queenslandu údolí řeky Burnettu, kde jest místy zavedeno s velkým úspěchem i umělé zavodňování.

Obchodní střediště úvodí řeky Mary Maryborough je zámožné venkovské město dosti výstavné asi se 14.000 obyvatelů; vývoz produktů zemědělských, chovu dobytka a dříví jest velmi značný. Dříve pěstovala se v okolí i bavlna prý s dosti dobrým zdarem, ale pokusy ve větším měřítku se nevyplácely.

Z Maryborough jeli jsme až do Bundabergu, hlavního střediště při řece Burnettu, stále krajem třtinoplodným. Rozsáhlé kdysi tropické „scruby" (scrub nebo vine-scrub říká se běžně v Australii tropickému pralesu, „vine" česky „réva" je lidové označení pro liany a vůbec pnoucí se rostliny tu přehojné), čili „jungle," jak jsme si zvykli říkati v Asii, pokrývaly vydatnou čedičovou půdu čokoládové barvy a udělaly místo rozlehlým plantážím, které jsou hlavní podmínkou blahobytu a vzrůstu Bundabergu. Horní úvodí Burnettu jest velmi rozlehlé, neboť mocné přítoky od jihu i od severu stékají se prostřed jakoby větve v peň stromu se širokou rozsochatou korunou. Horní tok řeky velmi brzo byl obsazen dobytkářskými stanicemi (již roku 1843 připomíná se první stanice Burrandowan) a její ústí bylo objeveno teprve o několik let později. Bundaberg založen byl teprve r. 1866 dřevaři a až v sedmdesátých letech začal se jeho vzrůst, když se rozšířilo v okolí pěstování třtiny. Bundaberg má přes 15.000 obyvatelů a vyniká zámožností. Cukrovarství jest arci hlavním jeho průmyslem, vývoz nákladů děje se hlavně po splavné řece na moře. Touto cestou šla dříve i doprava osobní, dokud nebyla dostavěna severní pobřežní trať z Brisbane do Gladstone a Rockhamptonu.

V Bundabergu jsme vystoupili a zůstali na noc, obávajíce se, že bychom v Gladstone příliš trpěli moskity. Jiným důvodem nám bylo přání, viděti štědrý večer ve větším městě.

Nebylo tu skoro nic, co by upomínalo na naši vánoční dobu; celý ráz města, hýřícího ve veselí a shonu, vypadal spíše jako před nějakým velkým svátkem národním. Jakž jinak, vždyť bylo prostřed léta, večer byl teplý, ba skoro horký. Všechno obyvatelstvo užívalo na ulici trochu osvěžujícího vánku, zotavujíc se po denním žáru. Krámy ozdobené a bohatě osvětlené co nejvýznačněji ukazovaly výběr všeho zboží, děti hemžily se, skotačily a hrály si jako o fidlovačce nebo venkovské pouti. Drobné ohňostroje a rakety prskaly se všech stran, jen malé stromky vánoční osvětlené v bytech většinou prázdných připamatovaly význam dne. Procházeli jsme se dlouho a vyšli i po mostě na protější vysoký břeh řeky. Měsíc svítil intensivně a rozléval své bílé světlo po městě, jehož bílé střechy ze železného plechu galvanisovaného leskly se do běla jakoby sněhem pokryty. To byl na chvíli klam zimní naší noci, klam, který jsme později často ještě zažili; vypadajíť všechna města queenslandská v noci světlé jakoby posněžena pro bělost střech, na nichž světlo měsíční se odráží.

Na druhý den zbývalo nám uraziti ještě skoro třetinu cesty a teprve před polednem dostihli jsme do Gladstone. Hlavní trať pokračuje z nádraží dále k severu do Rockhamptonu, kde pojí se k velké centrální dráze, vedoucí na západ do Longreache, odbočka pak vede přímo do přístavu. Náš parník měl přijeti brzo po poledni, hodně se však opozdil, takže jsme měli dosti času prohlédnouti si město i nejbližší okolí.

Gladstone má zajímavou historii. R. 1846 ministerstvo anglické, jehož předním státníkem byl tehdy třicetisedmiletý W. Gladstone, rozhodlo se založiti novou osadu při pobřeží severně od Brisbane a tak dáti základ k dalšímu šíření se kolonisace. Fitzroy, guvernér tehdy Nového Jižního Walesu, k němuž náležela tehdy celá ještě východní polovina Australie, přes výstrahy vůdce předběžné výpravy plukovníka Barneye zvolil záliv Port Curtis za sídlo nové kolonie. V lednu 1847 osada založena, první loď dopravná „Lord Auckland", vezoucí celý štáb úředníků a kolonisty, hlavně propuštěné trestance, zajela na skálu a první přistání dělo se ve velkém zmatku, který byl předzvěstí pro bu-

doucnost osady. Gladstone chtěl tu míti vzornou osadu polepšených nezdárníků obojího pohlaví, jak vysvítá z jeho instrukce, ale plány jeho nedošly splnění. Ministerstvo, jehož byl členem, v Anglii odstoupilo a nástupce Gladstoneův Earl Grey zrušil novou kolonii ještě dříve, nežli ve skutečnosti byla založena; ovšem plukovník Barney dostal rozpouštěcí rozkaz teprve v dubnu, půl léta po jeho vydání. Denník výzkumné výpravy admirality na lodi „Rattlesnake“ popisuje opuštěné místo takto: „Těžko jest pomysliti si truchlivější místo. Něco hromad cihel, zbytky stanů, pilíře zatímní vládní budovy, koleje v utvrdlé půdě, špalky po zkácených stromech a mnoho prázdných lahví byly svědky prvního stupně australské civilisace.“

Teprve roku 1854 byla tu znovu založena osada a nazvána po svém původním zakladateli. Gladstone má dobrý přístav, kterému optimisté slibovali velikou budoucnost, neprávem však, neboť dobře chráněné přístaviště není ještě všechno. Gladstone leží prostřed rozsáhlých močálů, porostlých mangroví, které se vždy za přílivu plní mořem, a v pozadí pobřeží vystupují neúrodné kopce, pokryté blahovičníkovým smutným, řídkým lesem. Není tu řeky, jejíž úvodí by mělo přirozené střediště v Gladstone. Pro dopravu nákladní jsou řeky Burnett a Fitzroy dosti splavné v dolním toku a Bundaberg i Rockhampton jsou přístavy pro mořské lodi a Gladstone, nemajíc tedy území přímo k sobě gravitujícího, jest vlastně jen východištěm rychlé dopravy z Brisbane do přístavů tropického pobřeží tichomořského, jelikož oplouváním Velkého písečného ostrova přímá doprava lodní z Brisbane značně se prodlužuje.

Tak zůstává Gladstone malým městečkem bez příznivých nadějí do budoucnosti. Není v něm věru nic zajímavého, a proto hlavní část doby nám vybývající strávili jsme pozorováním drobných červených krabu s jedním klepetem velikým a jedním zakrnělým, kteří jako by po úhlopříčnách rychle se pohybovali na písčité půdě, nedávno mořem za odlivu opuštěné, a rychle se uhýbali do děr před nastavenou holí. Chvílemi jsme vyhlíželi též na záliv s kopce, na němž rozkládají se zárodky městského parku. Několik skalnatých a nevysokých ostrovů, pokrytých s této strany hustou zelenou vegetací, rozbíjí příval vln ze širého moře, jako přirozený ochranný val přístavní.

Konečně ke třetí hodině ukázal se na jižním obzoru dým a za nedlouho objevila se Bingera za skalnatým výběžkem, vybíhajícím do moře, a přistála u železného přístavního mostu, k němuž přiléhá dřevěná podlaha na pilotech s nevelmi prostrannými skladišti.

KAPITOLA ČTVRTÁ.

Z Gladstone do Cairnsu.

(Osídlení pobřeží severovýchodního.)

„Bingera“ má asi 2.000 tun silné moderní stroje turbinové a pluje klidně i rychle. Dopoledne 26. spatřili jsme skupinu velkých skalnatých ostrovů Percy-Islands vedle nepřehledného množství drobných ostrovů a úskalí, které dohromady slují Northumberland-Isles, a k večeru stáli jsme v přístavu před městem Mackay. Pobřeží jest tu velmi ploché a parník zakotvil daleko od břehu. Na tomto místě založil r. 1861 kapitán Mackay, dobytkářskou stanici Greenmount-Station, když byl rok před tím na cestě po souši z Rockhamptonu objevil řeku Pioneer River a sledoval ji až k ústí, jehož poloha se mu zdála příhodnou k usídlení. Již roku 1864 začala se tu pěstovati třtina cukrová a nyní jest Mackay z nejdůležitějších cukrovarnických středisek v celém státě. Ne nadarmo přezdívají městu „Sugaropolis“. V okolí Mackaye i po svazích hor v pozadí lemujících široké ploché pobřeží roste pravá tropická vegetace na půdě úrodné, původu hlavně vulkanického. Vysoká pohoří zadržují vláhu, a proto také množství srážek je tu větší nežli na jiných místech pobřeží mezi městy Townsville a Gladstone; proto podmínky přirozené jsou výhodné pro tropický prales s lianami a pnoucími se palmami, pravý „winescrub“, „révová houšť“, který ovšem nyní na širokých plochách již jest vykácen a ustoupil polím třtiny. Síť drobných železnic úzkokolejných rozbíhá se na všechny strany a

po svazích dopravuje se třtina svázaná v otýpky po drátěném laně.

Mackay je po Townsville největší město při pobřeží na sever od obratníku Kozoroha a děkuje za svůj vzrůst a blahobyt výhradně nejbližšímu okolí, kdežto Townsville povznesla dráha, pronikající daleko do vnitrozemí. Má sice v pozadí za rozvodním hřbetem také několik malých zlatých polí sem přirozeně gravitujících, ale pole ta neměla ani zvlášť slavné a rušné minulosti a nyní jsou skoro opuštěna.

Pěstování třtiny cukrové a cukrovarnictví jsou důležitým odvětvím zemědělství a průmyslu pro tropické i subtropické pobřeží Queenslandu a dějiny jeho jsou tak zajímavé pro Australii, tak úzce spojeny se sociálním vývojem celého kontinentu, že tvoří z nejdůležitějších kapitol sociální i hospodářské historie australské. První pěstoval třtinu Mr. Thomas Scott u Port Macquarie na severním pobřeží dnešního Nového Jižního Walesu r. 1823 a roku 1827 vyrobil již 70 tun cukru. Roku 1847 byla třtina uvedena do Queenslandu, zprvu pěstovala se jen v botanické zahradě v Brisbane a teprve r. 1863 začala se sázeti na několika místech. R. 1869 bylo v Queenslandu 28 cukrovarů a třtina pěstovala se asi na 5000 akrech půdy. Volila se hlavně půda naplavená, nebo vulkanického původu, kde rostl tropický „vinescrub". Teprve později začalo se s pěstováním též na některých jiných půdách méně úrodných, hlavně kde tvoří porosty druh blahovičníků zvaný „blood wood". Na takové půdě třtina roste méně bujně, je však cukernatější. Pokud se týče spotřeby vody, není třtina tak choulostivá jako obilí, zejména pšenice, trpí sice nedostatkem, ale vydrží dlouho a nahradí zase zhusta rychlým vzrůstem, čeho zameškala za sucha. Sází se v rozmanitou dobu v různých okrscích Queenslandského pobřeží, od února až do října, klidí pak se za patnáct až osmnáct měsíců po vysázení. Nové výhonky dorůstají zase do jednoho až půldruhého roku a často teprve až po čtvrté sklizni půda znovu se přeorá a připraví, aby přijala nové rostliny. Zralou třtinu nutno co nejrychleji dopraviti do cukrovarů, „třtinových mlýnů", jak se říká v Australii, neboť jinak se velmi rychle kazí. Proto jest za sklizně třeba velmi mnoho pracovních rukou, které v jiných obdobích jsou celkem zbytečny.

První pěstitelé třtiny měli zkušenosti z ostrova Mauritia, ze Západní i Východní Indie a nedovedli si pomysliti kultivaci

třtiny bez pomoci barevných dělníků. Jelikož otroctví již bylo zrušeno a domorodci australští naprosto nehodili se k takové práci, najímali se do práce na plantáže na smlouvu ostrované Polynésané i Melanésané. Postavení těchto dělníků, kteří obecně nazývají se „Kanaka", nebylo mnohdy lepší otroků na plantážích západoindických.

Stížnosti byly velmi časté jak na způsob, jakým tak zvané najímání se provádělo, tak i na zacházení s dělníky na plantážích samotných. Proto ani vzpoury Kanaků nebyly zjevem příliš řídkým a mezi zločinnými živly, prosáknutými krutou nenávistí k platnému řádu, byli uprchlí Kanakové velmi početni.

Mnoho lodí zabývalo se skoro výhradně najímáním Kanaků. Byli to tak zvaní černoptáčníci „blackbirders", jichž přehmaty dovedly rozpoutati přímo zuřivou nenávist proti bělochům, zejména u pyšných a bojovných Melanésanů ostrovů Šalamounských i Bismarckových. Mnoho nevinných jinak obchodních agentů a missionářů zaplatilo životem ukrutnosti a podvody blackbirderů. Často se stávalo, že domorodci byli lstí přilákáni na lodi a tam zajati i odvezeni, jindy zase domorodá knížata ostrovanů těžila takto krutým způsobem z krve svých poddaných prodávajíce je obchodníkům. Ti, kdož se po letech navrátili, byli většinou prodchnuti krutou nenávistí proti bělochům a od kultury přijali zpravidla jen nejhorší její stránky.

Již od počátku let sedmdesátých snažila se vláda zákonnými ustanoveními zlepšiti postavení Kanaků, později ustanoveny byly i lodi válečné, aby bděly nad vykonáváním nařízení o najímání, a měly právo zastaviti kdekoliv lodi zaměstnávající se obchodem s „Kanaky".

Zatím došlo k silnému hnutí mezi dělnictvem australským bílé pleti na dosažení politických práv a zlepšení sociálního postavení. Tomuto hnutí byly poměry na třtinových plantážích trnem v oku a začalo se s vášnivou agitací pro zákaz dalšího přívozu Kanaků a proti zaměstnávání barevných dělníků vůbec.

Rozpoutal se boj v parlamentě, v tisku i na schůzích volebních, který nikterak nezadal formou ani obsahem boji o osvobození otroků v západoindických koloniích i ve Spojených státech. Odpůrci zaměstnávání Kanaků, předchůdci dnešních socialistů a zastanců „bílé Australie", bojovali v zájmu humanity a potírali staré zakořeněné předsudky, zastanci „barevné práce"

Australští domorodci z okolí Cairnsu.

dokazovali s důrazem prakticky prý odůvodněného přesvědčení, že třtina nedá se zpracovati rukou bělochů, jelikož režie stoupla by tou měrou, že výnos vůbec by nebyl možný, a že podnebí subtropického a tropického pobřeží jest tou měrou zhoubné a vražedné, že intensivní práce bělochů v poli je naprosto nemožna nebo nejvýš zdraví nebezpečna.

Dosud pěstovala se třtina na rozsáhlých plantážích, které měly obyčejně své vlastní továrny na zpracování a potřebovaly značný počet dělníků. První zákazy, používati Kanaků, vydané prostřed let osmdesátých, ohrozily úplně existenci tohoto odvětví skutečně předůležitého pro osídlení tropického pobřeží queenslandského a vláda byla nucena chopiti se jiných prostředků, aby jednak časem vyhověla jistě oprávněným požadavkům sociálního hnutí, jednak též aby zachránila toto odvětví od úpadku.

Bylo nesporno, že zaměstnávati šmahem stálé pracovní síly bílé na plantážích dosavadního způsobu bylo by bývalo tak nákladné, že ani nejvyšší tarifní výhody celní a jiné podpory státní v mezích možnosti nebyly by s to, aby udržely cukrovarství při životě. Proto jala se vláda podporovati tvoření menších třtinových farem a poskytovala půjčky na zřizování společenstevních cukrovarů, stejnou dobou pak novými nařízeními víc a více stěžovala přijímání Kanaků. Těm, kdož pěstují třtinu bez pomoci barevných dělníků, dostává se nyní odškodnění, čili zvláštní premie od vlády soustátí australského, které hned po svém ustavení r. 1901 vydalo zákon na úplný zákaz dalšího dovozu Kanaků a dopravu zbývajících do vlasti po určitých lhůtách. Nyní již zbývá jen nepatrný počet Kanaků, a to těch, kteří zůstali dobrovolně, nechtíce vrátiti se do svého domova. Skoro 90 % třtiny roku 1909—1910 bylo sklizeno bílými dělníky.

Vedle důvodů finančních uváděli zastanci „práce barevné" za hlavní důvod, že práce ve třtinových polích jest pro bílého dělníka nejvýš nezdravá, ba přímo nemožná. Opírali se tu o zkušenosti z jiných končin tropických. Zkušenost posledních desítiletí však prokázala, že obavy toho způsobu byly pro Australii ne-li zcela bezdůvodné, tedy přece velmi upřílišené. Na rušnou sezónu sklizně a tovární kampaně najímají se teď ženci až i z Tasmanie a ti také snášejí podnebí celkem dosti dobře, ač pracují těžce a dlouho v akkordu, aby mnoho vydělali v krátké době, a

žijí skoro všeobecně způsobem velmi nehygienickým. Tolik jest skorem jisto, že podnětem většiny onemocnění u nich se objevujících jest nemírné požívání alkoholu a naprostá nedbalost sebe elementárnějších pravidel tropické hygieny.

Podobá se pravdě, že by bez zvláštních výhod pěstování třtiny cukrové a výroba cukru v Australii prací bělochů nemohla býti výnosná, že tedy jen uměle lze je udržeti za těchto podmínek. To dává velmi značné obmezení pro rozšíření tohoto odvětví pro budoucnost, neboť nelze počítati s exportem, s volnou soutěží s cizími lacinějšími výrobky. Prozatím však ještě produkce cukru v Australii daleko nestačí krýti spotřebu soustátí samotného; tak na příklad dovezlo se cukru do Australie ještě v posledních letech za 24 mil. korun více než se vyvezlo. Nejvíce cukru vyrobilo se r. 1907, kdy třtina pěstovala se na 126.810 akrech půdy a vyrobilo se cukru 185.063 tun vedle 29.181 tun z Nového Jižního Walesu.

V noci projeli jsme úžinu Whitsunday Passage a ráno zakotvili v zálivu Port-Denison před městem Bowen. Scenerie Port-Denisonu je velmi krásná, vysoké hřbety horské zdvíhají se se tří stran v nedalekém pozadí pobřežní nížiny, až do výše skoro tisíci metrů, výhled pak na stranu mořskou je spestřen vysokými skalnatými ostrovy. Záliv Port-Denison objevil kapitán Sinclair na lodi Santa Barbara 17. října 1859 a prohlásil jej výborným přístavem, schopným dáti bezpečné kotviště velkému loďstvu. Již r. 1863 prohlášena byla mladá osada městem a stala se velmi důležitým přístavem a tržištěm pro dobytkářské stanice, v té době rychle se rozšiřující do úvodí řek Burdekinu, Thomsonu, Flindersu i ještě dále k severu. Odtud vycházela tehdy proslulá Bowenská cesta, vedoucí k západu k Thomsonově řece k ovčářské stanici Bowen-Downs, která později, když se Townsville stalo východištěm železnice, ztratila svůj význam a dnes jest úplně opuštěna. Je škoda Bowenu, že nezvítězil v soutěži s Townsvillem. Veškeré přirozené podmínky mluví v jeho prospěch a přece nápadná okolnost, že jeden z vynikajících politiků queenslandských začal svoji činnost obchodní v Townsville a tomuto městu věnoval svoji přízeň a vymáhal všemožné podpory, způsobila, že Bowen se svým výborným přístavem jest středištěm jen zcela malého okruhu, že má jen krátkou bezvýznamnou lokální železnici, která končí se tak, aby bohatý kraj delty Burde-

kinu, kde se pěstuje třtina ve velkém, zůstal zachován tržišti v Townsville. Není pochybnosti, že by připojení na velkou severní dráhu, jak je Bowenští žádají, způsobilo soutěžícímu městu Townsville velké rány, neboť přirozené výhody bowenského přístavu by arci zvítězily.

Po krátké zastávce u Bowenu pluli jsme před polednem proti ústí řeky Burdekinu. Za dešťů vrhá tento vedle řeky Fitzroye největší proud východního pobřeží australského nesmírné spousty bahnité vody do moře, které na velikou vzdálenost bývá zbarveno do špinavězelena, nyní ovšem právě před počátkem dešťů proud vody jistě byl slabý.

V oblasti delty, která vyniká množstvím přeúrodných náplavů, pěstuje se třtina cukrová ve velkém a uměle se zavodňuje. Pravidelná vláha velmi zrychluje vzrůst, a tak pěstování za těchto podmínek jest velmi výnosné. Úzkokolejná trať nížinou pobřežní spojuje přední místo tohoto okrsku Ayr s Townsville.

V přístavu townsvilleském opustili jsme Bingeru a přestoupili na pramalou Kurandu, která pluje až do Cooktownu. Nejeli jsme po celé cestě na lodi tak malé, nepohodlné a špinavé, a proto jsme byli velmi mrzuti.

Townsville dostalo jméno po svém zakladateli kapitánu Robertu Townsu, který vystavěl tu továrnu na masné konservy začátkem let šedesátých; mnohem však více děkuje jednomu z prvních svých obchodníků R. Philpovi. Tento podnikavý a šťastný muž zahájil v Townsville svoji samostatnou činnost, spojil se brzo s W. Burnsem a založil firmu Burns, Philp a spol., která v brzku ovládala celý skoro obchod queenslandského pobřeží ve velkém. Philp brzo dal se na dráhu politickou, stal se záhy jedním z vůdců strany konservativní a zakončil svoji karieru jako premierministr queenslandský. Po celou dobu své činnosti obětavě staral se o Townsville, jeho zásluhou bylo nákladné upravení přístavu, který má od přírody velmi málo výhod. Jest totiž málo chráněn, mělký a velmi se zanáší náplavy. Jeho dílem byla též volba Townsville za východiště velké severní dráhy, která svedla do Townsville obchod bývalé cesty bowenské a učinila je i tržištěm velkého města zlatokopů Charters-Towers. Townsville má dnes na 20.000 obyvatelů a Bowen málo více než desetinu toho počtu.

Burns, Philp a spol., nyní akciová společnost, jejíž skutečným obchodním ředitelem jest W. Burns, druhý zakladatel původní firmy, dovedla si udržeti dosud své dominující postavení. Paroplavební společnost „A. U. S. N." jest týž podnik, prý jen pod jiným jménem, a ve všech městech severního a středního Queenslandu jakož i ve hlavních městech východních států australských jsou rozsáhlé závody této firmy, která mimo jiné má též několik vlastních pravidelných linií paroplavebních, tak na př. ze Sydneye a Brisbane na souostroví Fidži a do Nové Guiney (Papue) i ze Singapore do Brisbane.

Pozdě odpoledne opustila Kuranda přístav townsvilleský a zaměřila do úžiny mezi pevninou a velkými vysokými ostrovy skupiny Palm's Islands, „ostrovů palem". Na některých z těchto ostrovů byly vysazeny kozy i vepřový dobytek a obojí zdivočely. Jinak neobydlené ostrovy bývají cílem rybářů jak z povolání tak i sportovních.

Pobřežní horstvo, které na jihu od Townsville vystupuje vysokou kupou Mount Elliot na 1237 *m*, vzdaluje se tu od pobřeží, které zaujímá velmi rozsáhlá naplavená nížina při dolním toku velké řeky Herbert-Riveru. Jen v dálce lemuje obzor jako strmá ucelená zeď jednotvárná bez vyčnívajících vrcholů. Za to na severovýchodě vystupuje nová vysoká horská massa, mnohem členitější a rozervanější na první pohled. Nebýti mapy, sotva bychom se nadáli, že horská massa ta je úzkým průlivem rozdělena ve dví, v pobřežní hřbet na pevnině a v pohoří ostrova Hinchinbrooku, který jest největší ze všech ostrovů při východním pobřeží australském.

Se západem slunce zastavili jsme v malém přístavu Lucinda-Point, dříve Dungeness zvaném, kde se soustřeďuje obchod třtinového okrsku v nížině při ústí Herbert-Riveru.

Na štěstí svítil té noci skoro úplněk a nebe bylo jasné, vzduch čistý a tak pluli jsme úzkou úžinou užívajíce nádherného rozhledu v noci chladné, příjemné. Plavba průlivem hinchinbrookským jest dojista z nejnádhernějších partií, kterých lze na lodi užíti. Je nesmyslem se stanoviska vědeckého, mluví-li populární knihy s nadšením o „fjordu" hinchinbrookském, tolik však jest jisto, že scenickou krásou průliv ten může závoditi s nejvelkolepějšími partiemi scenickými na pobřeží norském i kterémkoliv jiném.

Pluli jsme poblíž ostrova úzkou a klikatou hladinou vodní, lemovanou po obou stranách houštinami mangroví rostoucími z vody. Při straně pevniny je pás močálů, mangrovím zarostlý, nepřetržitý a značné šířky, u Hinchinbrooku často přestává úplně pod strmými skalnatými výběžky, pod nimiž ve velké hloubce leží asi bezprostředně dno. Kde jsou širší pruhy porostlé mělčiny před zálivy a choboty, stříbří se v záři měsíce úzké dráhy vodní vegetace prosté, kterými ubírá se hlavní proud sladké vody, stékající v bystřinách se srázů nebetyčných.

Grandiosně a chmurně ční do výše ostré hřbety horské až k vrcholům, vystupujícím nad 1000 *m*. Žulové skály pokryty jsou nádhernou zelení tropického pralesa, jehož malebné tvary ostře se rýsují a vrhají stíny do moře i na pozadí, jasně měsícem ozářené. Divná nepopsatelná to krása! Několik hodin vyhlíželi jsme na obrazy stále se měnící, plni jsouce nadšení pro tento tajuplný kousek souše, který silami ještě nevysvětlenými odervän byl od pevniny, a přece ve všem prozrazuje, že k ní přísluší. Celý ostrov jest neobydlen, jen někdy se rybáři zastavují na jeho březích na krátký pobyt a výletníci z plantáží a cukrovarů nížiny při Herbert-Riveru navštěvují stinná loubí pralesa při ústí potoků a pokoušejí se o slezení nižších vrcholů. Nepřístupné a neprozkoumané jsou ty nesmírné srázy, na nichž každý krok třeba vydobýti si násilím na husté tropické vegetaci. Tajemné jest nitro ostrova do té míry, že ani není jisto, zda zbývá ještě něco domorodců z kmene, který tu kdysi sídlil a bojovností se vyznamenával. Nesmírné spousty deště zachycují vysoké hory ostrova, potoky v kaskádách řítí se přes holé srázy a častá sessutí převislých skalních partií zanechávají stopy na svazích v podobě holých drah, po nichž byla vegetace pralesa s sebou smetena do hlubiny.

Sto chutí jsme měli zastaviti se tu při návratu z okolí Cairnsu a přiložiti ruku k dílu výzkumnému, které lákalo nás silou skoro neodolatelnou. Však dlouhé a trpké zkoušky za dešťů, jež bylo nám pak prodělávati v tropických pralesích, dokázaly nám velmi určitě, že vyjma v době sucha bylo by nesmyslem pokusiti se o něco na půdě tak nepříznivé a obtížné, i vzdali jsme se úplně plánu, který jsme zpracovávali horečně jsouce omámeni krásami tropické noci v průlivu hinchinbrookském.

Pole třtinová pod úpatím Walsh Pyramidy. V pozadí Bellenden Ker. Fot. Daneš.

Když průliv rozšiřoval se v záliv Rockinghamský, odešli jsme spat; bylo již k ránu a silně jsme pociťovali chlad vlhké noci, neboť padala hojná rosa. V noci ještě minuli jsme Dunk Island, kde tráví zajímavý literát australský E. J. Banfield se svojí chotí život poustevníka již více než desítiletí. Žije tam v domku, vystavěném vlastní rukou, a má malé hospodářství, v němž pěstuje tropické plodiny všeho druhu. Zabývá se též rybářstvím a užívá do sytosti všech sportů, kterých poskytuje samota v nádherné přírodě tropické. V úzkém styku přátelském jest s posledními zbytky domorodcův ostrovních a s vášnivou pozorností chrání panenského rázu neporušené přírody svého ostrova od kohokoliv, kdo by se chtěl dopouštěti pychu ať na květeně ať na zvířeně jeho domény. Dvě knihy objemné vydal Mr. Banfield, v nichž sytými barvami líčí prosté rozkoše svého poustevnického života a podává podrobné obrazy života přírody jej obklopující. Ze zkušenosti vlastní hájí podnebí těchto končin, prohlašuje je za velmi zdravé pro bělocha, který se chce doopravdy přizpůsobiti přírodě, a nabádá jiné, nadané stejnou láskou k přírodě tropické, aby učinili jak on sám. Ostrovů podobných jest na tisíce podél pobřeží queenslandského a až na nepatrný počet jsou dosud neobydleny a majetkem státním.

Jen na chvilku prohlédl jsem ospalýma očima z okénka kabiny, když jsme stáli v malém přístavu Mourilyanu, přístupném jen úzkým průlivem a spojeném tramwayí s plantáží třtiny v mýtinách pralesa.

Když jsme vyšli na palubu, byla loď před nížinou rozlehlou u ústí Johnstone-Riveru, při jehož dolním toku leží město Geraldton, překřtěné teprve před rokem na Innisfail. Jen chvíli stáli jsme na kotvách, než malý parníček naložil poštu a několik cestujících, a pak jsme brzo již pluli podél pobřeží, jež mělo býti v nejbližší době předmětem našich studií.

Za nevysokými, ale příkrými hřbety pobřežními čněly vysoko do výše mohutný kuželovitý massiv hory Bartle Frere a dále dlouhý, skoro stejně vysoký ostrý hřeben Bellenden Keru, pohoří, na jehož vrchol hodlali jsme vystoupiti v nejbližších dnech. Širokou prorvou v pobřežním pásmu horském přitékají do moře spojené řeky Russell a Mulgrave, lemované pralesy i mangrovím po obou březích. Tento průlom otvírá podrobnější výhled na předhoří Bellenden Keru, které dosahuje sotva poloviny

výše hlavního hřebenu, a na severovýchodě ostrý tvar hory, kterou jsme hned poznali jako Walsh Pyramid, nemálo upomínal na pěkné kuželovité tvary některých sopek.

Minuli jsme skalnaté ostrůvky Frankland Islands, Vysoký ostrov (High Island), a zatím výš a výše se pnoucí hřeben pobřežního horstva zabránil nám další výhled. Dalekohledem viděli jsme úzký pruh nížiny, pralesem zarostlé u břehu, na svazích pak světlejší porost lesa a holé strmé skály, z nichž se některé blyštěly odrazem slunečních paprsků.

Konečně bylo nám vyhnouti se polouostrovu, kterýž z jihu uzavírá záliv Trinity Bay; propluli jsme úžinou mezi ostrovem Fitzroy Island a hřbetem Cape Grafton a zahnuli jsme do zálivu, v jehož pozadí na písčitém břehu leží náš cíl přístavní město Cairns.

KAPITOLA PÁTÁ.

Město Cairns a jeho okolí.

Záliv Trinity Bay prodlužuje se k jihu v rozvětvený chobot Trinity Inlet, který vysílá hluboká a úzká ramena svá daleko na jih a má podobu delty velké řeky. Místo očekávané řeky ústí však do něho jen několik drobných potoků, které náplavy svými nejsou s to zanésti hluboké jeho vody. Mezi křivolakými choboty a kolem nich na značnou vzdálenost prostírají se močály s brakickou vodou, pokryté hustým porostem mangrovovým.

Právě tam, kde široký záliv přechází v úzký chobot, řece podobný, leží přístav města Cairnsu. Voda jest tu tak hluboká, že i velké parníky mohou připlouti ke krátkým, dřevěným mostům přístavním. Město samo rozkládá se pak dále k severu při pobřeží širokého zálivu. Chatrně zděné nábřeží s několika řadami velkých stromů má chrániti město proti útokům vln za vichřic, které při počátku a konci doby deštivé rády se dostavují. Široká mělčina prostírá se tu mezi hlubokým korytem, kterým lodi do přístavu plují, a nábřežím. Za odlivu zbývá jen několik set metrů široká, slizká plocha odporně páchnoucího bahna, na němž rackové i jiní menší ptáci shánějí potravu.

Strand-Hotel, v němž jsme se usídlili, hledí jednou stranou na nábřeží, druhou stranu se širokou, stinnou verandou obrací k jihu do ulice, která na malém náměstí, pomníkem ozdobeném, ústí do hlavní obchodní třídy města. Ulice jsou sice široké, ale dosud nedlážděné, většina staveb je jednopatrových,

stavební materiál hlavně cihly a dřevo. Poloha města se stanoviska zdravotního není výhodná. Rozkládáť se na neširokém pobřežním valu písčitém, který dělí moře od močálů sladkovodních i brakických, jež město po západní straně objímají a jsou zdrojem velikého množství moskitů, zejména v době dešťů nesmírně obtížných. Kanalisace není provedena a je vlastně nemožna, pitná voda nestojí za mnoho. Tyfus není právě řídkým zjevem, ač málokdy vystupuje jako silná epidemie, za to jiná nemoc, patrně Číňany sem zavlečená, šíří se velmi silně a ohrožuje zejména zdatnost vyrůstající právě generace. Je to anchylostomiasis, nemoc, která projevuje se náklonností k pojídání odpadků, hlíny a vůbec předmětů, jichž zdravý člověk se nedotkne. Nemoc tuto vzbuzují červi, kteří žijí ve velikém množství v zažívacím ústrojí, člověka vysilují, činí chudokrevným, apatickým, neschopným tělesné a duševní činnosti. Není to dávno, co nemoc tato byla objevena v přístavních městech tropické Australie. Hlavně děti jí trpí a neprovede-li se proti ní radikální boj všemi prostředky, které lékařství a veřejné zdravotnictví zná, bude zdárný vývoj obyvatelstva bílé pleti v tropické Australii vážně ohrožen. Znám jest dostatečně zoufalý stav několika milionů bílého obyvatelstva v jihovýchodních státech Severoamerické Unie, které nemoc tuto patrně od černochů přejaly a již po desítiletí smutně slují svým naprostým úpadkem po všech stránkách života. Nemoc tato, která život proměňuje v bídné živoření, má příznivé podmínky k svému rozšíření ve vysoké teplotě, a tak na př. vyskytuje se hojně u horníků, pracujících v hlubokých dolech za vysoké teploty i ve střední Evropě, kdežto jinak podnebí naše není jí příznivo.

Proti přímým účinkům tropického podnebí jsou obydlí opatřena poměrně dobře, majíce většinou vzdušné, kryté verandy, umístění oken a dveří v bytech připouští průvan, na ulici hlavní domy obchodní opatřeny jsou podloubím. Strand-Hotel po této stránce má polohu výbornou, jeho široké pavlače vždy, aspoň v některém rohu, poskytují příjemný vánek a čerstvý proud vzduchu stěžuje přístup moskitům, před nimiž měli jsme tu mnohem spíše pokoj nežli kdekoliv jinde.

Domky, obklopené zelení a v závětří, trpí nejvíce těmito krvežíznivci. Právě v Cairnsu zažili jsme příhodu, která nám

zůstane vždy v paměti. Proti Strand-Hotelu má v hezké zahrádce zelení obrostlý domek hlava justiční správy v Cairnsu, „police magistrate" čili soudce G. P. Grant. Je to již starší pán velkých zkušeností a vzácného vzdělání i ryzího charakteru, který sám nás vyhledal brzo po příjezdu našem a svoji pomoc, radu i pohostinství nám nabídl. Jeden z prvních večerů šli jsme mu vykonati návštěvu. Paní Grantová, dcera i soudce sám usadili se s námi v pohodlných lenoškách na verandě a brzo byli jsme v živém, přátelském rozhovoru. Netrvalo však dlouho a můj přítel i já ošívali jsme se před návalem moskitů, kteří nás kousali nejen do obličeje, krku a rukou, ale i skrze punčochy a tenký, plátěný bílý šat tropický. Nemohli jsme toho vydržeti, jelikož útočníků stále přibývalo a brzo tloukli jsme po sobě oběma rukama jako posedlí. Omlouvali jsme se z této neslušnosti a tu naše hostitelka se smíchem nám odvětila, jen abychom se bránili jak můžeme, vždyť prý přinesli jsme jim dokonalou úlevu od moskitů, jelikož těmto krev nově příchozích mnohem lépe chutná.

Brali jsme chinin již praeventivně a také občas po dobu svého pobytu v tropech australských v malých dávkách a zůstali ušetřeni malarie. Tato nemoc je tu rozšířena a málokdo jí unikne úplně, zpravidla však nebývá zlá a dostavuje se jen v době dešťů, kdy počasí je velmi nepříjemné a vyvolává tělesnou i duševní depressi, velmi příznivou to disposici pro záchvaty zimnice. Avšak i odborní znalci zdravotních poměrů v Cairnsu i v okolí tvrdí, že na malarii se svádí mnoho indisposic, které skutečně malarií nejsou, tak zejména prý mnoho zlých kocovin z nemírného požitku lihovin jimi postižení za záchvaty malarie prohlašují.

Hned druhého dne po svém příjezdu ráno odebrali jsme se k policejnímu inspektoru, který jest zároveň protektorem domorodců. Vrchní protektor domorodců, baron Howard v Brisbane, dal nám list na inspektora, v němž žádal ho, aby nám byl nápomocen a dovolil též používati služeb domorodců. Policejní inspektor v Cairnsu, pan Malone, intelligentní a dobromyslný důstojník, pravý poctivý a lidumilný Irčan, velmi ochotně se nás ujal a hlavně jeho přispěním se stalo, že jsme mohli hned po dvou dnech vypraviti se na nejdůležitější a také

nejneodkladnější svůj podnik, totiž podniknouti výstup na Bellenden-Ker.

Tento svůj cíl viděli jsme před sebou velmi jasně pod večer před západem slunce s jižní pavlače Strand-Hotelu. Ostře rýsoval se obrys vysokého jeho hřebene na jižním horizontu, jako by v oblouku objímal význačný jehlan Walsh-Pyramidy. Od Cairnsu až pod úpatí Pyramidy prostírá se široké údolí,

Záliv a město Townsville.
Fot. Daneš.

v severní části své, pokud Trinity Inlet sahá, močálovité, dále v jihu však poněkud zvýšené a úrodné. Údolí to dělí jako nesmírný příkop, velmi ostře a hluboko vrytý v kůru zemskou, dva horské hřbety vysoké a příkré, které parallelně od severoseverozápadu k jihojihovýchodu se táhnou. Východní z těchto hřbetů je vlastní Pobřežní pohoří, které s vedlejšími krátkými hřbety, jimiž jako zdrobnělými vlnami do moře vyčnívá, tvoří poloostrov Cape Grafton a uzavírá na jihovýchodě záliv Trinity Bay.

Směrem k východu a k jihovýchodu, přes modrozelenou hladinu zálivu a světlejší šťavnatou zeleň porostů mangrove, vypínají se severní výběžky tohoto pohoří před Cairnsem. Jen nejvyšší vrcholy dostupují málo přes 800 *m* a přece dodávají přístavu pozadí scenerie skutečně grandiosní. Působí svou bezprostřední blízkostí, jeť k nim od nábřeží v Cairnsu jen několik málo kilometrů, kdežto Bellenden Ker a Walsh Pyramid jsou mnohem dále. Sklem lze rozeznati na svazích světlou zeleň řídkého porostu od temných, skoro černých pruhů, které se táhnou vzhůru stinnými údolími a zářezy potoků a bystřin, místy pak zaleskne se mokrá plocha žulového skaliska, vyčnívajícího z porostu, když paprsky sluneční kolmo se na ni upřely. Za tímto hřbetem na poloostrově prostírá se reservace pro domorodce, jíž středištěm jest missijní stanice v Yarrabě.

Na západě, za úzkou plochou roviny bažinaté, která tu omezuje úzký písčitý poloostrov, na němž Cairns se rozkládá, vystupuje jiný hřbet horský, stejně příkrý a nepřístupný jako pobřežní horstvo a o málo vyšší ve svých nejvyšších vrcholcích, na jih pokračuje až k Walsh-Pyramidě, od níž dělí jej i z dálky velmi nápadná prorva řeky Mulgrave, na sever vysílá výběžek, který jako nízké předhoří až ku břehu mořskému postupuje a dělí Cairns od široké nížiny při dolním toku řeky Barronu.

V příštích kapitolách budeme míti dosti příležitosti zmíniti se o povětrnosti v těch obdobích ročních, která strávili jsme v těchto končinách, zde však úvodem chci předeslati několik slov o podnebí této části Queenslandu všeobecně.

Australie na všech stranách obrací se k moři poměrně vysokými a příkrými okraji a svažuje se do středu do bezvodné pouště. Okraje vyzdvižené dostávají poměrně hojné množství dešťů, neboť pára vodní v oblacích se ochlazuje a ochlazením se kondensuje při výstupu nad vysoké okraje pevniny; do vnitrozemí přicházejí větry již valně ochuzené a jen v určitých, krátkých obdobích, dlouhými intervaly naprostého sucha oddělených, přinášejí deště, čím dále do vnitrozemí, tím řidší počtem a nepravidelnější. Bezdeštnou skutečně není ani nejpustší část australského vnitrozemí, ale méně nežli 40 *cm* deště ročně — množství to, které jen při velmi příznivém rozdělení na roční doby stačí pro pravidelné vzdělávání půdy — má více než dvě třetiny celé Australie.

Domorodci z okolí Cairnsu při stavbě chyše z palmových listů.

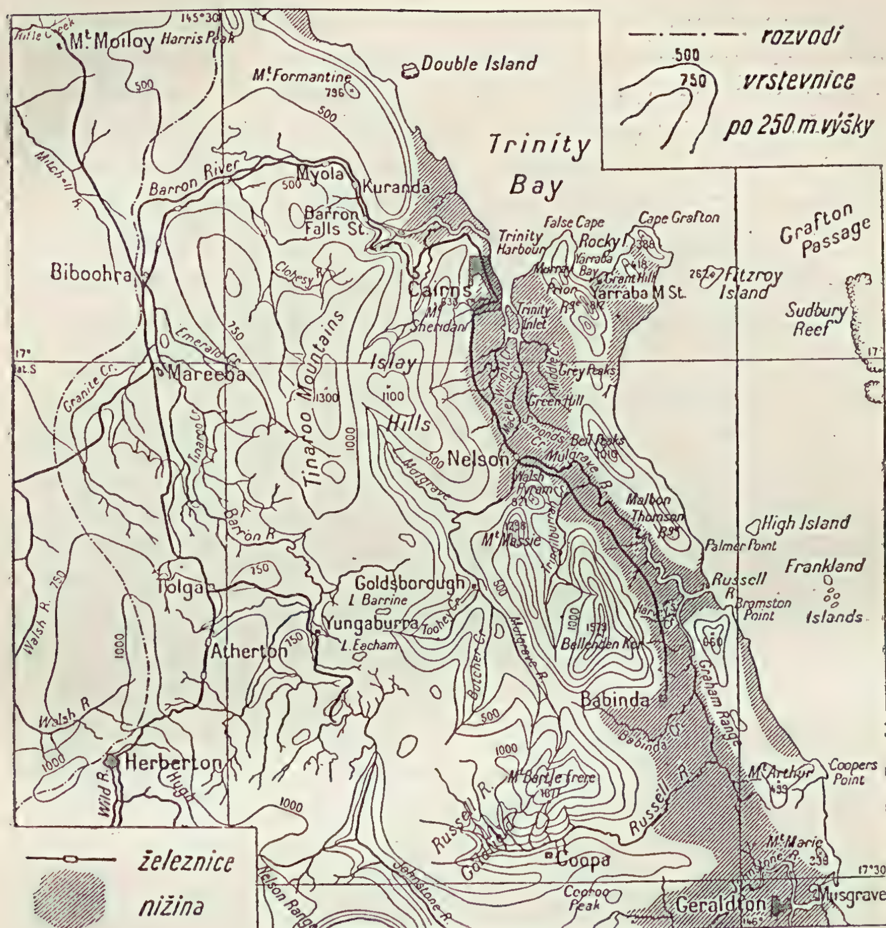
Nikde nestýkají se extrémy tak značné, pokud se týče poměrů srážkových, jako právě v severním Queenslandě. Vysoká, příkrá pohoří, která jako kulisy staví se mezi moře a vnitrozemní hornatinu, srážejí tolik vlhkosti, že jich svahy a úpatí, zkrátka celý pobřežní pruh jest deštěm nejbohatším územím v celé Australii. Přirozeně největší množství srážek spadá pod nejvyššími horami Bellenden-Kerem a Bartle-Frerem, Geraldton vykazuje průměrné roční množství deště asi 4 *m* a asi stejné množství též Harvey's Creek. Cairns a severní část širokého údolí, od Trinity Inletu až k řece Mulgrave, má již značně menší množství srážek, roční průměrné množství neklesá však pod 200 *cm*.

Srážky jsou rozděleny velmi nerovnoměrně na doby roční. Největší část spadne jich v době letní, čili v době dešťů mezi prosincem a dubnem, v době zbývající prší poměrně málo a trvale krásné, jasné počasí jest pravidlem. Ale i v době sucha čili v zimě má úpatí nejvyšších pohoří deště dost, vtipkáři tvrdí na příklad, že v Geraldtonu prší po devět měsíců a pak že se dostaví deštivá doba.

Vedle nestejného množství srážek rozdílná vlhkost vzduchu působí, že doba dešťů zcela jinak působí na člověka nežli doba sucha. V době dešťů vzduch jest vlhkostí tak nasycen, že vše vlhne a pokrývá se buď plísní nebo rzí. Vlhkosti nelze se ubrániti a při tom pod většinou zamračeným nebem teplota ve dne v noci je stále skoro stejně vysoká. Ve dne zřídka stoupne ve stínu nad 30 stupňů Celsia, v noci neklesá pod dvacet, a právě tato jednotvárnost, spojená s vlhkostí, unavuje člověka, činí jej neschopným činnosti duševní i tělesné, oslabuje chut k jídlu a přináší s sebou disposici k různým chorobám.

V době sucha proti tomu vzduch má mnohem méně vlhkosti, je svěží, ba ostrý, posiluje nervy a nabádá ke zvýšené činnosti, která vykonává se v době té bez obtíží stejně lehce a příjemně, jako v podnebí mírném, teplota ve dne zhusta stoupá nad nejvyšší hodnoty v době dešťů, snáší se však snadno, jelikož jest teplo suché, večer pak a v noci nastupuje dosti značné ochlazení, které podporuje silný, zdravý spánek.

Tropické pralesy vázány jsou na území bohaté deštěm a vlhkostí. Na vydatné půdě sopečného původu nebo na výživnými látkami bohaté naplavené půdě alluviální daří se

Mapa okolí Cairnsu.

(Situaci z officielních map převzal a opravil, vertikální členitost doplnil Dr. J. V Daneš.)
Měřítko 1 : 800.000 (1 cm. = 8 km.).

tropické pralesy i tam, kde průměrné množství srážek činí málo přes 100 *cm* ročně; na půdě písečné neb štěrkové, na žule a křemitých břidlicích potřebuje však srážek značně více. V nejdeštivějším okrsku, na východním svahu Bellenden-Keru i na některých jiných místech, tropický prales, třeba valně chudší nežli na lepší půdě, pokrývá i příkré, žulové svahy jednotným pokrovem, jinde však, kde vlhkost není tak značná, drží se pouze ve stinných údolích bystřin, kde stín a závětří pomáhá udržeti dostatečnou vlhkost.

Východní pobřeží Australie bylo objeveno roku 1770 slavným

plavcem anglickým Jamesem Cookem, který sledoval je po celé délce od jihu až k Torresově úžině a pojmenoval celou řadu mysů, ostrovů a jiných vynikajících bodů i zhotovil první mapu tohoto pobřeží, která ve svých hlavních rysech jest správna a svědčí, jako všechny ostatní záznamy Cookovy, o neobyčejném pozorovacím daru a o vzácné svědomitosti největšího z anglických plavců.

Jména, jím daná, jsou vedle Trinity Bay také Cape Grafton, Green Island i Fitzroy Island v nejbližším okolí Cairnsu. Cook však nevystoupil tu na pevninu a také pozdější výpravy námořské, které jen letmo minuly toto pobřeží, sotva jen se tu zastavily a nezajímaly se o bližší prozkum.

Až do začátku let sedmdesátých na sever od Rockinghamského zálivu nebylo, s výjimkou Somersetu, sídla Jardineů, ani jedné osady bělochů. Teprve pověsti o mnohoslibných nálezech zlata ve vnitru poloostrova přiměly vládu vypraviti dvě výpravy na poloostrov Yorkský, dotud tak zanedbávaný a neprozkoumaný. Jedna z výprav brala se do vnitrozemí pod vedením Williama Hanna a skutečně našla ukázky zlata v oblasti budoucího zlatého pole při Palmerově řece (Palmer Goldfield), které již roku příštího (1873) stalo se cílem přívalu dobrodruhů. Druhá výprava byla námořní pod velením Jiřího E. Dalrymple a měla za účel prozkoumati východní pobřeží poloostrova hlavně za účelem praktickým, aby našla tu příhodná místa pro přístaviště, z nichž mohla by se díti doprava do zlatých polí ve vnitrozemí. Dalrymple dosáhl v krátké době výsledků znamenitých, ač měl k disposici jen dvě malé plachetní lodi (cutter). Jeho deník dosud je jedním z hlavních pramenů pro poznání těchto končin, skoro všechna význačná jména řek a hor, pokud nepocházejí již od Cooka, byla dána touto výpravou. Jsou tu zvěčněni guvernéři, ministři a vynikající tehdy politikové queenslandští. Dalrymple ohledal také pobřeží zálivu Trinity Bay a pronikl i hluboko do spletitých vod Trinity-Inletu. Viděl v pozadí močálů, mangrovemi porostlých, nízký kopec travou porostlý a snažil se k němu dospěti; nadarmo se však namáhal proniknouti močály s houštinami mangroví. Nazval kopec ten „Emerald Hill", „kopec smaragdový"; je to dnešní Green Hill, který vyniká uprostřed širokého dna údolí do výše sotva 100 *m*, ale z daleka jest viditelný a nápadný pro světlou, svěží zeleň své pokryvky travnaté, kterou liší se od jiných odstínů zeleně ve svém okolí.

První ze zlatých polí v nejsevernějším Queenslandu bylo na řece Palmeru, prohlášené právě v době, kdy Dalrymple podél pobřeží se plavil. Východištěm k němu stalo se ústí řeky Endeavour, známé již pobytem slavného Cooka, a brzo vzniklo tu město Cooktown. Dalrymple zaznamenává ve svém deníku 31. října 1873, že toho dne o 6. hod. ranní opustila ústí Endeavouru loď „Leichardt" pod kapitánem Saundersem, která zanechala na pobřeží roztomilé přístavní „městečko" s bílými stany a hlučnými i pilnými osadníky, na místě, kde před týdnem výprava zřela pustou divočinu. V prvních třech letech přes 15.000 bělochů a 20.000 Číňanů tu přistálo a bralo se spěšně k svému cíli. Dnes i ten, kdo strávil měsíce v Australii a procestoval sám rozsáhlé plochy této země ne právě pohodlně, nedovede si učiniti ani trochu přibližnou představu o strašných útrapách a strádáních, jaká bylo přestáti dobrodruhům, kteří stiženi horečkou po zlatě vrhli se střemhlav do této pouště, nedbajíce ničeho. Ceny všech věcí potřebných, zejména potravin a nápojů, byly nesmírné, neboť doprava po soumarech trvala mnoho dní a byla spojena s velikým risikem, namáháním a odříkáním se strany podnikatelů. I ti zlatokopové, kterým štěstí přálo měrou vrchovatou, neměli mnoho užitku trvalého ze své kořisti, tak nesmírné byly útraty a tolik drahých a mizerných zároveň pokušení čekalo na ubožáka, který chtěl si trochu vyhoditi z kopýtka po šťastném nálezu. Sprosté hospody „pubs", kde prodávaly se falšované lihoviny otravné jakosti a pravé doupárny s ženštinami nejhoršího druhu dovedly se postarati, aby řádně obraly každého, kdo padl jim do spárů. Těch šťastných bylo však jen málo a ještě méně těch, kdo odnesli si s sebou nějaký větší obnos pro budoucnost; velká převaha byla ráda, vydělávala-li aspoň na denní živobytí, a počet těch, kteří vydáni byli hladu a nejhroznějším útrapám bídy, nebyl malý. Nemoci byly hojné, malarie, dysenterie a gastrické horečky vysilovaly a decimovaly útrapami, únavou, hladem a nezřízeným životem seslabené dobrodruhy. I mužové otrlí, kteří léta byli sami svědky scén na různých zlatých polích, sami mnoho s sebou prodělali, s hrůzou zjevnou a často i se slzami v očích vypravovali o ukrutných scénách bídy, jakých tu zažili počet nemalý.

Sláva Palmerova zlatého pole byla jen krátká; v letech osmdesátých zbývalo tu jen málo bělochů, ještě však sta a často

i tisíce Číňanů přehrabovali znovu stará ryžoviště a čekali jako hladové hyeny, aby se vrhli na to, co bílý zlatokop opustil jako beznadějné. Znalci poměrů praví, že Číňané zničili toto zlaté pole jako prý mnoho jiných, jelikož v hrabivosti své rozhrabou, zpustoší i zašpiní prý vše do té míry, že bílý zlatokop, pracující soustavněji a často i s lepší znalostí věcnou, s hnusem odvrací se z míst, kde Číňané zanechali známky své činnosti. Není s podivem, že zejména neúspěchem postižení běloši velmi rádi schlazovali si žáhu na nezvaných a protivných konkurrentech, konečně však přece ustoupili a nechali místo odporným vetřelcům, tak jako opustíte sebe lepší místo k odpočinku, nedají-li vám komáři neb mouchy pokoje.

Po objevech zlata na řece Palmerově přišly brzo na řadu jiné o něco dále k jihovýchodu, a tam vzniklo nové zlaté pole, nazvané po slavném cestovateli a zlatokopu, W. O. Hodgkinsonu, který byl jedním z nejpopulárnějších státních správců, ,,warden", zlatých polí. (,,Warden" je nejvyšším úředníkem, který vedle dozoru nad řádným plněním předpisů v dolování, má i politickou a soudní správu zlatých polí na starosti a má tu často moc skoro neobmezenou, zejména má-li k disposici dosti značný počet energických a taktních policistů.) Na toto nové zlaté pole bylo z Cooktownu daleko a proto pokusili se dobrodruzi o nalezení cesty k jiným bodům na pobřeží, odkud i doprava byla by kratší a méně obtížná. William čili ,,Billy" Smith stal se tak zakladatelem Cairnsu r. 1876 a jiný dobrodruh, Christian vulgo ,,Christie" Palmerston, o dvě léta později uvedl v život severněji položený Port Douglas.

Cairns má sice výborný přístav, ale naprosto nehodí se pro tábor soumarů, neboť není tu na hubené písčité půdě ani v okolí pastvy, proto brzo vznikla mu soutěž v místě Smithfieldu, které ,,Billy" Smith založil na severním břehu řeky Barronu, asi 16 *km* od Cairnsu k severozápadu, kde bylo dosti trávy pro početné karavany soumarů, které prostředkovaly spojení mezi pobřežím a zlatým polem Hodgkinsonovým. Smithfield měl však krátké trvání; proti dopravě soumary rychle získala si převahu sjízdná cesta z Port Douglasu, která brzo prodloužena byla až do Herbertonu; Smithfield rychle upadal a r. 1879 vichřice i povodeň dokonaly jeho záhubu.

Australské domorodky pletou své torby, anglicky zvané „dilly bag“.

Přístavní město Cairns trpělo neméně silně soutěží Port Douglasu jako Smithfield a nevražilo strašně na šťastnějšího svého soupeře. Vznik třtinových plantáží v okolí poněkud je odškodnil, spíše však jen škodily efemerní, rychle pomíjející doby rozkvětu malých zlatých polí v pozadí pohoří Bellenden Ker a Bartle Frere při horním toku řek Mulgrave a Russell.

Po dlouhém úsilí konečně podařilo se Cairnsu nabýti rozhodujícího úspěchu v zápase o přednost, byloť zvoleno východištěm nové železnice do vnitrozemí poloostrova, a již roku 1887 otevřena byla první část trati v rovině až pod úpatí hornatiny, kterou bylo lze dosáhnouti jen velmi obtížnou cestou po příkrých svazích, vysoko nad prorvami potoka Stoney Creek a řeky Barronu. Tento úspěch Cairnsu vyvolal v Port Douglasu bezmezné rozhořčení. Ctihodný Jack Hamilton ucházel se v té době právě o mandát poslanecký za poloostrov Yorkský a vypravuje ve svých dosud netištěných pamětech, do nichž s ochotou nevšední dovolil mi nahlédnouti, kratochvilnou historii o své voličské schůzi v Port Douglasu. Rozhněvaným lokálním patriotům někdo namluvil, že Jack Hamilton podporoval Cairns v této otázce, a proto přijali jej velmi nevlídně. Po chvíli konečně podařilo se jinak velmi populárnímu kandidátu upokojiti většinu hlučných odpůrců, jen jediný křikloun prý zbýval, který řečníka neustále vytrhoval. Kandidát, proslulý nejen svou duševní kapacitou ale i silou tělesnou, učinil tomuto neklidu konec způsobem jistě neočekávaným a originelním i v tomto kraji zálesáckých mravů; došel si pro křiklouna, překvapeného sevřel svýma železnýma pažema, odnesl na podium a posadil vedle sebe, aby byl pod stálým dozorem. Toto energické zakročení získalo Hamiltonu přízeň jeho voličů znovu a s upřímnými ovacemi skončila schůze, jež započala tak povážlivě.

Od konce let osmdesátých Cairns ponenáhlu stále však roste na významu i blahobytu. Státní úzkokolejná železnice dosáhla začátkem let devadesátých hornatiny smělým a scénicky velkolepým výstupem po svahu propastných údolí, končila po celé desítiletí v Myole a teprve r. 1903 otevřena byla další část trati přes Mareebu do Athertonu (110 *km*) v široké, pralesy bohaté pánvi při horním toku řeky Barronu.

Další prodloužení trati státní z Athertonu na jih a na jihovýchod dalo na se dlouho čekati. Prodloužení do Herbertonu

vyžadovalo značného nákladu, neboť bylo třeba překonati značné stoupání a provésti i tunely značné délky. Směrem k jihovýchodu pak na horní tok řeky Johnstone rozkládaly se ještě neproniknutelné skoro pralesy tropické, kterými jen několik stezek vedlo, kdysi velmi živých, od té doby však, co železnice dosáhla hornatiny, již málo jen používaných. Byly to stezky, spojující Herbertonský rudný okrsek jednak se zlatým polem na horním toku řeky Mulgrave a s Cairnsem, jednak se zlatým polem na horním toku řeky Russellu a Geraldtonem.

Teprve na jaře roku 1910 otevřena byla nová trať z Tolgy do Yungaburry, dříve Alumby a roku lonského další kus trati do vrchoviště řeky Johnstone. Trať do Herbertonu byla odevzdána rovněž teprve r. 1911 obecnému provozu.

Za dlouhé stagnace stavby drah státních v této končině nelenily finančně velmi silné společnosti akciové, podnikající těžení rud dále ve vnitrozemí. Vzniklo několik tratí soukromých, které v první řadě slouží nákladní dopravě, provozují však též dopravu osobní, v rozměrech ovšem dosti primitivních. Jedna z tratí soukromých odbočuje ze stanice Biboohry, tam, kde řeka Barron se směru severního otáčí se velkým obloukem k východu a končí v závodech Mount Molloy na řece Mitchell. Mount Molloy jest z nejbohatších ložisek rud měděných v Queenslandu a celé okolí má prý v ohledu hornickém mnohoslibnou budoucnost. Mount Molloy byl také Cairnsem urván Port Douglasu, neboť dokud nebylo železničního spojení, byla bližší cesta přes úzké rozvodí a po příkrém svahu hornatiny do úzké pobřežní nížiny a Port Douglasu mnohem kratší a snazší, nežli dlouhá a neschůdná oklika k jihu do Cairnsu.

V Mareebě, 76 *km* od Cairnsu, připojuje se na trať státní skoro 160 *km* dlouhá, soukromá dráha, vedoucí daleko k západu do vnitrozemí do bohatého rudného okrsku v Chillagoe a Mungany. K této železnici pojí se dvě vedlejší, odbočující k jihu do jiných rudných středisek Mount Garnet a Stannary Hills, z nichž rudy dopravují se do velikých hutí v Chillagoe. Před třemi lety, právě krátce před naším příjezdem do této končiny, byla otevřena ze stanice Almaden na trati Mareeba-Chillagoe nová větev železnice, která vede až do zlatého pole při řece Etheridge a končí nyní v Charlestonu (245 *km* od Almadenu), v přímé vzdálenosti skoro tří set kilometrů od Cairnsu

a na půl cestě mezi Cairnsem a Normantonem, přístavním městem na západní straně poloostrova Yorkského, při zálivu Carpentarském. Normanton má nyní již staré železniční spojení do Croydonu, střediska nyní upadajícího zlatonosného okrsku, a zbývá již jen vzdálenost asi 200 *km*, kterou urazí rychlý poštovní povoz za dva dny.

Vertikální profil celé této do vnitrozemí vedoucí železniční sítě s východištěm v Cairnsu jest velice poučný. Až do stanice Redlynch, $11^1/_2$ *km* od Cairnsu, vede trať nížinou při dolním toku řeky Barronu a stanice ta jest ve výši 10 *m* nad mořem, pak trať rychle stoupá a ve stanici Barron Falls, u slavných vodopádů řeky Barronu, jest již ve výši 340 *m*; jakmile dostoupila tu ploché hornatiny, jen ponenáhlu ubírá se proti proudu Barronu nahoru a v Mareebě má 400 *m* výše. K Tolze a k Athertonu znovu dosti ostře trať stoupá, v tunelu pak k Herbertonu dosahuje skoro jednoho tisíce metrů nad mořem. Na trati Mareeba-Chillagoe nejvyšší bod jest skoro 650 *m*, na dráze Etheridžské přes 800 *m*. Zbývající mezera z Charlestonu přes Georgetown do Croydonu neměla by již větších stoupání a klesala by povlovně až na 110 *m* v Croydonu.

Význam státní trati do vnitrozemí se soukromými odbočkami jest nemalý a Cairnsu přináší velký výtěžek stálý. Podél trati vytvořilo se několik vzkvétajících osad, tak Kuranda nad vodopády řeky Barronu slyne jako klimatické místo a střediště turistů, Mareeba má rozsáhlé dílny obou železnic, státní i soukromé, Atherton, Tolga i Yungaburra jsou střediska mnohoslibných okrsků pro zemědělství a chov dobytka, prozatím bohatých pralesy, z nichž cenné dříví se vyváží. Ostatní města a městečka, z nichž nejdůležitější a největší jsou: Herberton, Chillagoe a Charleston, děkují svůj vznik a rozkvět hornictví; jakmile by bohatství nerostné se vyčerpalo, nebo dolování z jiných příčin beznadějně pokleslo, zmizejí osady ty až na nepatrné zbytky s povrchu země, neboť leží v území málo úrodném, kde jen extensivní chov dobytka lze provozovati vedle průmyslu báňského.

Cairns má vedle státní železnice též parní tramway, která vede směrem k jihu širokým údolím tektonickým mezi Pobřežním horstvem a hřbety Islay Hills i Bellenden Ker. V době našeho pobytu v tomto kraji tato trať končila na Babinda-Creeku,

Domorodí bojovníci z okolí Cairnsu.

60 *km* na jih od Cairnsu, tam, kde nížina širokým chobotem vniká mezi Bellenden Ker a Bartle Frere. Konaly se však již přípravy k prodloužení trati té až do Geraldtonu, nyní Innisfailu, při ústí řeky Johnstone. Kdežto trať státní v první řadě slouží průmyslu báňskému, byla tato soukromá linie v nížině vystavěna výhradně skoro k podpoře zemědělství a jest majetkem hrabství Cairnského. (Hrabství „county" nebo „shire" je samosprávný okres.)

Třtinu cukrovou začali v okolí Cairnsu pěstovati Číňané, brzo však ujaly se výnosného podniku kapitálem silné společnosti, které používaly k práci hlavně Kanaků. Když došlo k zákazu dalšího najímání barevných dělníků, hrozila pěstování třtiny, zejména v tomto čistě tropickém kraji, zlá krise, leč proti nadání podařilo se překonati nebezpečí poměrně dosti snadno a nyní právě tak jako jinde v Queenslandu místo rozsáhlých plantáží-latifundií se soukromými cukrovary zaujali drobnější plantážníci s družstevními cukrovary. Změna majetkových poměrů nebyla tady však stejně radikální jako jinde; příčinou toho jest velké množství Číňanů, kteří v různých formách půdu bělochům prodanou neb pronajatou státem pachtují a tak protizákonně dosud třeba pozměněný systém „barevné" práce udržují.

Přítomnost Číňanů v tropické Australii vůbec a zejména v tomto kraji jest zlořádem, který hlavně vyplývá z nechuti Angloaustralanů k nezajímavé, jednotvárné a těžké práci v polích a v domácnosti. Kdekoliv vidíte sad pozoruhodných rozměrů a pečlivě hleděný, jistě je zahradníkem Číňan, kuchyně hotelů a také i větších domácností nejčastěji vedou Číňané. Vedle plantáží cukrové třtiny, které velmi rychle se šíří na půdě, dříve vlhkým pralesem tropickým „vine-scrub" zaujatým, pěstují se v nížině u Cairnsu ve větších rozměrech též bavlna a zejména banány. Právě plantáže banánů jsou téměř výhradně v rukou čínských pachtýřů. Číňan podle zákona nemá práva nabývati pozemků, zákon se však téměř všeobecně obchází a úřady mlčky to trpí. Při tom celý, hustěji obydlený jih australské pevniny zuří proti žlutým cizincům, ve voličských schůzích a v tisku prohlašuje se dogma „bílé Australie", prozatím ovšem nadarmo. Dokud nenastoupí nová generace bělochů, která vážně oddá se zemědělství, nelze vůbec pomýšleti na odstranění Číňanů z tropické

Australie, ačkoliv morální a zdravotní stav obyvatelstva uvádějí v těžké nebezpečí.

Budu míti ještě na jiných místech příležitost dotknouti se této pro Australii tak důležité čínské otázky, na tomto místě chci jen uvésti vlastní naše zkušenosti z okolí Cairnsu.

Dávno opuštěný zlatý důl.
Fot. Daneš.

Cairns, pokud až sahá usídlení bělochů, je skutečně tak čisté městečko, jak možno žádati za poměrů přirozeně tak nepříznivých; zcela jinak však jeví se čtvrť čínská, která se rozkládá opodál vlastního města, při samém okraji močálů s mangrovemi. Puch a špína naplnila nás odporem, jakmile zašli jsme na blízko chatrčí čínských, již z venku nelibost vzbuzujících.

Není divu, že zde bylo semeniště nemoci tak hrozné, jako jest anchylostomiasis a není vyloučeno, že ještě i jiné nemoci budou sem Asiaty těmi zavlečeny a rozšíří se mezi obyvatelstvo bílé. Číňané vynikají nad jiné národy vilností a zejména na nedospělá děvčata jiných plemen líčí v nedostatku žen vlastních. Znám z Jamaiky, jak demoralisují Číňané tamní černošskou ženskou mládež, a také v Australii slyšel i četl jsem četné stesky na zhoubný vliv jejich, zejména v nemajetných třídách. Pamlsky, toaletními tretami i šperky lákají k sobě mladá děvčata bělošská, zejména ve větších městech, kde vytvořily se „slums", přelidněné čtvrti proletářské. V malém městě Cairnsu jsou po této stránce spíše pod dohledem, ale přece i tu vyskytly se ojedinělé případy, že i bělošky provdaly se za Číňany. Na domorodce australské vliv Číňanů právě v této končině jest nepoměrně zhoubnější. Protektoři domorodců i policie jsou tu skoro bezmocni proti jistému způsobu symbiosy mezi Číňany i domorodci, který vyvinul se skoro všude, kde přišly tyto dva živly do styku. Číňané zaopatřují domorodce tabákem a opiem, které tito náruživě rádi kouří, a za to domorodci půjčují jim své ženy a dcery.

KAPITOLA ŠESTÁ.

Výstup na Bellenden-Ker.

30. prosince přijeli jsme do Harvey's Creeku, který sestává prozatím jen z tak zvaného „hotelu" („Bellenden-Ker Hotel") a z maličkého nádraží. Ubytovali jsme se dosti pohodlně, jeť zařízení jednopatrového, dřevěného a plechového hotelu dosti dobré: v přízemí nalézá se výčep (nejdůležitější součást), jídelna a kuchyně, v prvém poschodí pak jako kurníky malé pokojíčky se širokou verandou, která, ač nahoře krytá, bývá za častých zde dešťů stále bičována vodními přívaly, takže nelze ani otevříti úzké dveře, vedoucí do stále tmavých pokojíků. Jinak bývá v odlehlých krajích Australie každý výčep, každá sebe primitivnější krčma zvána „hotelem", takže neočekávajíce mnoho, byli jsme celkem příjemně překvapeni. Ihned vykonali jsme přípravy k výstupu na Bellenden-Ker, který obyčejně bývá považován za nejvyšší vrcholek celé tropické Australie, ač dle přítele Daneše jest jen 1579 *m* vysoký, kdežto blízký, na jihozápadu se zvedající Mount Bartle Frere jest 1677 *m* vysoký a tudíž nejvyšším bodem tropické Australie.

Výstup na vrcholek Bellenden-Keru jest hlavně stížen tou okolností, že celé pohoří od úpatí až na nejvyšší bod jest pokryto souvislým pralesem, džunglí, kterou nevedou žádné stezky, takže nutno si celou cestu prosekávati, což ovšem výstup nadmíru zdržuje. Vedle toho třeba též uvážiti, že Harvey's Creek leží takřka ve stejné výši s hladinou mořskou, takže stoupání jest i při poměrné malé výši značné.

Výstup na vrcholek líči se však zcela nesprávně jako nesmírně obtížný, plný nebezpečí. Za doby suché jest výstup jistě snadný, takže zprávy těch několika málo lidí, kteří na vrcholek jeho v tu dobu vystoupili, jsou jistě velice upřílišněné. V době dešťové, pokud nám známo, nebyl na prostředním, nejvyšším vrcholku Bellenden-Keru dosud nikdo. Věděl jsme ovšem, že výstup bude v tuto dobu nepoměrně nesnadnější, a byl jsem varován svými zkušenými botanickými přáteli v Brisbane, abych se o to v tuto dobu nepokoušel, leč naše disposice časové nedovolovaly nám rozhodnouti se jinak a vedle toho bylo mým přáním, seznati květenu tohoto zajímavého a málo známého horstva právě v době dešťů, kdy většina stromů a keřů jest ve květu.

První naší starostí bylo obstarati si dostatečný počet černochů pro prosekávání pralesa, k nošení stanu, zásob, vědeckých pomůcek a pod. Za tím účelem vyžádali jsme si od policie cairnské zkušeného strážmistra (konstabla), který měl nám usnadniti jako znalec místních poměrů naše přípravy. Ostatně i majitel hotelu, J. P. Cleary, vycházel nám všestranně vstříc, zajímaje se o naši výpravu.

Zamýšleli jsme původně vzíti s sebou černochy již z Cairnsu, leč policejní inspektor nás důtklivě varoval, abychom tak nečinili, obávaje se o naši bezpečnost. Každý kmen černošský dodržuje totiž přesně své hranice, obyčejně velice úzké, a kdyby se i cairnští černoši odhodlali nás provázeti za dobrou odměnu, vydali by se tím v nebezpečí, že budou přepadeni černochy z Harvey's Creeku.

Brzo podařilo se nám však domluviti se s nejstarším černochem, jménem Charlie, docházejícím občas do hotelu v Harvey's Creeku. Nepřistoupil sice na to, aby nám opatřil jen žádaný počet černochů, prohlásil však, že celý tábor, ostatně jen asi desetičlenný, půjde s námi, dostane-li hojně tabáku a nějaké zpropitné, za které si černoši tajně kupují opium, případně i whisky, čehož ovšem starý Charlie nedoznal.

Naléhali jsme na to, aby černošský tábor nocoval někde v sousedství našeho hotelu, leč nebylo možno toho docíliti a tak musili jsme se spokojiti slibem, že určitě všichni se dostaví „časně ráno". Viděl jsem ihned, že s těmito černochy zakusíme mnoho svízelů a nepříjemností, neboť nelze se nikdy spolehnouti na jejich slovo, ale ovšem na jejich úžasnou pohodlnost, lenivost a

Konstabl Mackay, který se s námi súčastnil výstupu na Bellenden-Ker.
Fot. Domin.

lhostejnost k zájmům bělocha, pokud nekyne jim z toho okamžitý nějaký zisk. Proto po opětovné úradě s přítelem Danešem spojil jsem se pozdě v noci po mnoha obtížích (byla právě neděle, která i v koloniích jest málo lepší než v Anglii) telefonicky s inspektorem cairnské policie a vyžádal si jeho dovolení, aby přidělený nám konstabl Mackay, který se měl časně ráno opět vrátiti do Cairnsu, směl nás provázeti i při výstupu na Bellenden-Ker. Bylo totiž zřejmo, že jedna energická osoba bude úplně zaměstnána dohlížením a hlídáním černochů; kdybychom se my sami měli děliti o tuto málo příjemnou funkci, trpěla by tím naše vědecká práce.

Druhého dne časně ráno byli jsme úplně připraveni k nastoupení cesty, leč černoši nepřicházeli. Konečně objevil se starý Charlie ještě s jedním mladým černochem a s úplným klidem na naše výtky odvětil, že ostatní černoši přidruží se k nám as ve vzdálenosti půldruhého kilometru. Nezbývalo nám, než naložiti všechny věci a zásoby na svá bedra a tak obtěžkáni, jak tažná zvířata prohýbajíce se pod tíží nezvyklého nákladu, prolévali jsme potoky potu, počítajíce minuty, kdy se objeví naši ostatní černí průvodci.

Brzo jsme však seznali pravý stav věcí. Ostatní černoši z prvého táboru odepřeli jíti s sebou, patrně jen z lenivosti, a když jsme se k nim přiblížili, všichni se střelhbitě rozprchli do pralesa, jen tři vytrvali a z těch opět ještě jeden utekl. Těžká rada! Napřed složili jsme všechna zavazadla na hromadu, u které vždy jeden hlídal, kdežto druhý s policistou (ovšem bez uniformy) sháněl po okolí nějaké černochy. Byla to těžká honba. Často se nám zdálo, že již již je máme, ale opět nám před nosem takřka uprchli. Starého Charlie vyslali jsme tudíž jako parlamentáře a zároveň mu dali pro vzpouzející se černochy něco tabáku na znamení dobré vůle. Tabák sice bez okolků přijali a jednou dokonce projevili čtyři z nich ochotu jíti s námi, leč když jsme se blížili zavazadlům šťastni, že aspoň starost o průvodce a nosiče odbyta, z čista jasna vzali do zaječích a komedie opakovala se znova. Tak konečně po novém shánění a dorozumívání po více než 3 hodinách měli jsme všeho všudy 6 černochů a skutečně si oddechli, že aspoň začátek šťastně započat. Slíbili jsme jim vše možné, dali dle libosti tabáku a i ze svých zavazadel nesli jsme si část sami, jen aby nám neutekli. Ovšem, když jsme se s nimi definitivně dohodli, prohlásil jim konstabl Mackay, že by to odpy-

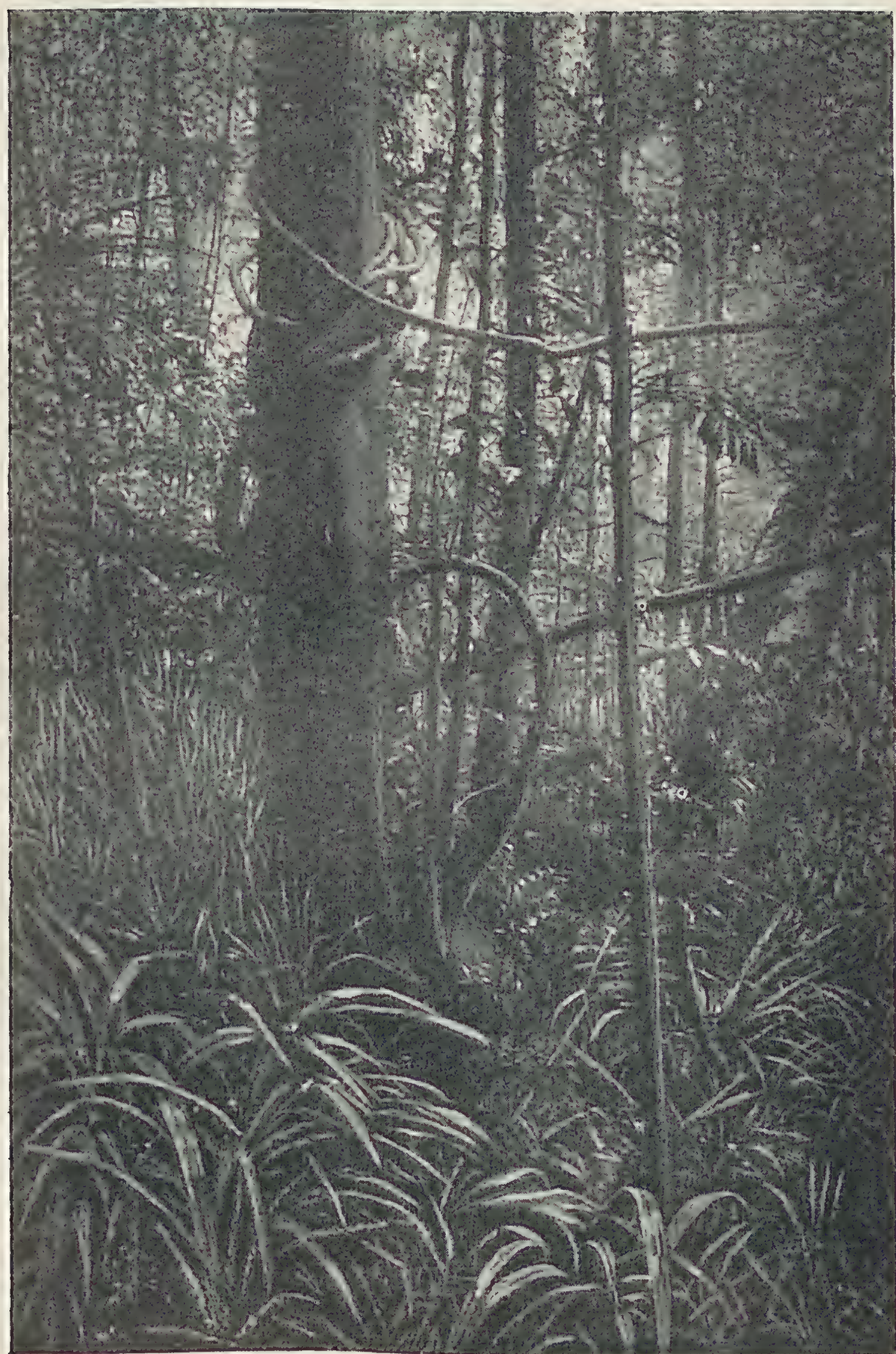
Dr. Domin před výstupem na Bellenden-Ker.
Fot. Domin.

kali, kdyby se pokusili průběhem naší cesty o útěk a zároveň pohroženo jim i yarrabskou missií. Abychom jim ukázali, že jsme dobře ozbrojeni, vystřelili jsme několikráte před nimi, já ze svého browningu, který jsem nikdy neodložil, můj přítel pak ze svého amerického revolveru. Vystřelili jsme však volně do vzduchu, neboť nic tak nesnižuje respekt černochů, jako když běloch mine se svého cíle; proto, nejsouce právě nejlepšími střelci, nevysazovali jsme se tomuto nebezpečí. Také během celé expedice střílel jsem hlavně jen do korun vysokých stromů, abych obdržel větévky s květy, případně i plody. Takové střílení ovšem vždy dosáhlo svého cíle. Jinak nevzali jsme s sebou ani svých pušek, jen konstabl Mackay měl loveckou dvojku; jeho rána nikdy se neminula cíle.

Asi čtvrt hodiny šli jsme skutečnou lesní cestou. Pak však šlo to již hlubokým pralesem, džunglí bez jakékoliv stezky. Nože, prosekávající cestu, pravidelně svištěly, a tak pomalu šinul se náš průvod ku předu. Prosekává se ovšem jen zcela zhruba, zvláště se přesekávají četné rotangy, jimiž jsou tu pralesy úplně propleteny. K prosekávání výtečně se hodí ploché, široké, avšak tenké nože, jakých se užívá k sekání cukrové třtiny. Ovšem nováček v prosekávání cesty s počátku se velice unaví a ještě postupuje pomaleji než ten, kdo ví, kam a jak má títi.

Po několika hodinách stálého, avšak pomalého pochodu dospěli jsme ku prvému, většímu potoku, ve výši jen asi 150 až 200 *m* nad hladinou mořskou, kde jsme učinili polední zastávku a něco pojedli. Prolezl jsem při té příležitosti celé okolí pilně sbíraje a konaje biologická pozorování. Seznal jsem, že masivní australské boty pralesové (vůči kterým jsou alpské boty pouhou miniaturou!) jsou sice výborné pro chůzi pralesem i močály, nebezpečné však při slézání vlhkých obrovských balvanů žulových v řečišti. Bohužel získal jsem tuto zkušenost neobjednanou koupelí v tůni s křišťálovou vodou.

Dále nahoru terrain značně stoupá. Prales stává se chudší v podrostu, za to stromovité liany dosahují největší bujnosti. Jejich ohromné, zkroucené kmeny visí v podivných obloucích a spleteninách mezi jednotlivými stromy často úctyhodných rozměrů. Korun není pravidelně ani viděti a botanik má těžkou úlohu zjišťovati je dle kůry, spadalého listí a plodů. Až asi do 500 *m* převládají strašné rotangy, zachycujíce a drásajíce nemilosrdně

Prales na svahu Bellenden-Keru.
Fot. Domin.

trnitými úponkami. Výše na úbočí nejsou však již tak hojné, za to přibývá stromovitých kapradí, zvláště jednoho druhu (*Alsophila Rebeccae*), jenž na nepřirozeně tenkých, hladkých a skoro černých, až asi 10 *m* vysokých kmenech rozvírá nádherné koše svých ohromných, listových vějířů. V podrostu bují množství drobných palem, z nichž některé nejsou botanicky ani dobře známy. Tu onde narazíme v hloubi pralesa na ohromné kupy slehlého listí, až přes 1 *m* vysoké. V nich nalézají se veliká vejce pralesových krůt (*Talegalla*, anglicky „scrub-turkey"), která se vyvinují samozahříváním těchto listových hromad. Jest to skutečně vysoce pozoruhodný zjev, že ptáci sami prakticky využitkují zde okolnosti, která stala se podrobně známou teprve moderní vědě. Několikráte zahlédli jsme též i ptáky samotné, leč obyčejně ve veliké vzdálenosti. Maso těchto krocanů jest jen tehdy chutné, je-li odležené a není-li z ptáků příliš starých. Černoši jsou však nesmírnými milovníky krůtích vajec a jakmile se objevila taková kupa, připomínající zdálí obrovské mraveniště, jak zbaveni rozumu odhodili všechna naše zavazadla a již se hrabali v kupě, až setlelé listí v množství se na všechny strany rozletovalo.

Ve výši as mezi 850—950 *m* jest terrain nadmíru balvanitý, zarostlý spoustou drobných i obrovských kapradí, pokrytý polštáři mechů a výběrem bujné vegetace jevnosnubné. V té výši jest zvláště hojný Mestonův mangostán (*Garcinia Mestoni*), pěkný to stromek s vysokým, štíhlým kmenem, s drobnými listy, opatřenými odkapnými špičkami, a se žlutozelenými plody příjemně nakyslé chuti. Byl tu objeven as před 20 lety a jest to jediné jeho stanovisko. Naděje, které byly v něho kladeny jako ve výtečný strom ovocný, hodný pěstění v krajinách horkých, jsou upřílišněné. Jednak vyžaduje docela zvláštních (těžce splnitelných) podmínek životních a mimo to jeho nakyslé plody, které skýtají sice příjemné osvěžení za horkého dne cestovateli v těchto osamělých končinách, nejsou za jiných okolností lahůdkou a sotva by se jí staly, i kdyby byly sebe lépe zušlechtěny. Naprosto pak nelze plody ty přirovnávati k lahodným plodům pravého mangostánu, který jsme poznali na Jávě.

Ve výši as 1000 *m* slyšeli jsme, jak najednou vysoko v korunách stromů zapraskaly větve a v krátku zjevil se též původce tohoto hluku, zajímavý šplhavý vačnatec, kterého zde zovou „tree climbing kangooroo" a který jest přibližně as zjevu malé opice.

V pralese na Bellenden-Keru. Uprostřed strom obrostlý škrtičem (fíkovníkem), v popředí nízké pandáry s řezavými listy.

Fot. Domin.

KAPITOLA SEDMÁ.

Náš Nový rok na vrcholku Bellenden-Keru.

Naši černoši prohlásili sice již ve výši as 600 *m*, že dále toho dne nepůjdou, ježto výše na svahu není již vody, leč donutili jsme je, aby vzali opět odhozená zavazadla a tak volným pochodem dostoupili jsme do večera prvého dne asi do výše 1050 *m*, kde jest nejvyšší (poslední voda) a kde malá terasovitá plošina umožňuje pohodlné táboření. Všechny ruce byly cinné. Rozdělány ohně, pokácena řada stromů (mezi nimi nádherné palmy a stromovité kapradě) i keřů, aby bylo možno postaviti stany. Černoši zhotovují si v rychlosti z listí palmových jakési boudy s východem po jedné straně, poskytující jim příjemný úkryt. Z tenkých, sekerou zahrocených kmenů sestavujeme kostru společného stanu pro nás tři a pro svá zavazadla a na tuto kostru napiali jsme prostě veliké, avšak bohužel ne dosti pevné plátno, které, jak se později ukázalo, neskytalo nám ani dostatečné ochrany před deštěm.

Jednoduchá večeře uprostřed pralesa výtečně nám chutná a taktéž i silný, horký čaj, kterým ji zapíjíme. Bohužel až posud příznivé počasí počíná se měniti. Napřed jsou to jen horské mlhy, které nás zahalují jako v mračna a jichž dotek jest vlhký. Brzy však sesilují mlhy ty v drobounký, avšak hustý deštík, ne právě příjemný, ježto proniká celé ovzduší. Těšíme se však nadějí, že tyto mlhy a jemné deštíky, o kterých se zmiňuje již výprava Mestonova z roku 1889, jsou obvyklým zjevem v této výši a že se netřeba proto ještě obávati tropických lijavců, které by mohly

vážně ohroziti zdar naší malé expedice. Ostatně prozatím nevede se nám zle a při plápolajícím ohni krásně se to sedí na pokáceném kmenu v nádherné, horské džungli. Přítel Daneš přepisuje při svíčce svá pozorování, já sám pak zakládám bohatou kořist botanickou. Zvolna se stmívá a stíny v pralese stávají se vždy hlubšími. Opodál ostře odrážejí se ještě obrysy kuKté, poloотevřené boudy černochů, kteří sedí v kruhu na zemi kolem mohutného ohně, odpočívají po nezvyklé pro ně námaze, pekou si na horkém popeli placky z mouky zadělané vodou (t. zv. „damper", který chutná výborně, dokud jest čerstvý, rychle však tvrdne) a veliká vejce divokých pralesových krůt, která vybrali cestou ze zmíněných kup listí. Vedle toho pochutnali si na jednom černém kuru („scrubhen"), střeleném hned na počátku naší výpravy. Myslím, že byl daleko chutnější než poněkud tvrdé nakládané hovězí maso, které bylo hlavní součástkou naší večeře.

Rychlým krokem vkradla se černá noc v hustou spleť stromů a keřů. Už jen v bezprostřední blízkosti našich dvou ohňů, tu jakoby zmírajících, tu opětně mocně plápolajících, bylo možno rozeznati vlhké mlhy a temné obrysy stromů a všech předmětů.

Tu onde v úplné tmě zasvítí malý brouk, poletující jako bludné světélko vždy zhasínající a opět se rozzařující. Obvyklý v tropech večerní koncert neruší příliš souladu celkové nálady. Jen občas pronikavě a rušivě vmísí se v ostatní směs zvuků křiklavý pokřik bílých papoušků, kterých tu však v horské poloze jest o mnoho méně než v údolním pralese. Mimoděk napadá mi krásné Kiplingovo líčení tropických večerů a nocí: celá příroda hýří směsí podivných zvuků, které vyznívají však úhrnem ve veliké ticho džungle.

Sprška stává se však vydatnější a uchylujeme se proto pod stan, kde krátíme si čas odhadem, za jak dlouho pronikne asi na nás voda chatrným plátnem. Půdu v stanu měkce jsme si vystlali ohromnými vějíři palem a kapradí, které jsme napřed ožehli v plamenech ohně, abychom se tak chránili před různými nevítanými návštěvníky, zvláště klíšťaty, jichž jest tu veliké množství, a krvelačnými pijavkami. Všichni tito škůdci nemilují zápach trochu opáleného čerstvého listí. Kouř ohňů chrání nás pak před obtížnými komáry a moskity a tak leží se nám to příjemně na dosti měkce vystlané zemi. Pod hlavou koná mi balík rostlin a botanická torba stejně dobré služby jako napěchovaný vak mému příteli.

V pralese rozhostila se úplná noc. Klopýtaje o balvany, zachycován větvemi a lianami, které se odevšad ze tmy po mně napřahovaly jako záhadné ruce neviditelných bytostí, pokusil jsem se proniknouti hlubokým pralesem dále od našeho stanu. Tu onde zasvítilo mi pohádkově nějaké bludné světélko, poletující to broučci tichou nocí, a opět zhaslo. Najednou však stanu překvapen podivným, o mnoho intensivnějším světlem, zářícím ze tmy přede mnou, ve vzdálenosti, kterou nedovedu odhadnouti. Na první pohled jsem seznal, že světlo to jest jiného původu, vždyť zářilo nehybně stále na tomže místě. Jak podivná to bludička, lákající mne k sobě! Nebylo však snadno na nerovné půdě a v prostoru beznadějně propleteném větvemi, lianami a úponkami proniknouti vpřed. Vylezl jsem poněkud po křivém kmenu nejbližšího pralesového stromu, který jsem ve tmě nahmatal, abych zjistil přesněji místo záhadné mi „bludičky“. Sestoupiv opět, pokusil jsem se proniknouti směrem k ní, leč zabloudil jsem ve změti kořenů a lian a byl konečně rád, když vrátil jsem se poškrabán a potrhán k ohňům našeho stanu.

Leč dlouho mi to nedalo; podivné světlo mne lákalo i umínil jsem si, že za každou cenu vyšetřím jeho původ a příčinu. Tak po druhé jsem se za ním vypravil a po namahavé pouti stanul jsem konečně u celé skupiny roztomilých, bílých hub, jako drobných žampionků, které celé (a zvláště kloboučky) nádherně zářily jakoby fosforeskujícím, silným světlem. V jejich blízkosti bylo možno i čísti a několik z nich, které jsem si položil na ruku, svítily mi pěkně při zpáteční cestě.

Přítel Daneš spal zatím již hlubokým, tvrdým spánkem, z něhož nedovedlo ho nic vyrušiti, jak mi častá zkušenost ukázala. I ulehl jsem mezi něj a našeho průvodce, konstabla Mackaya, který se o nás staral se vzácnou ochotou. Leč dlouho jsme nemohli usnouti, a jak to jest již zvykem, krátili jsme si čas vyprávěním o australské přírodě, domorodcích a opět o Evropě, politice, počasí, zkrátka o všem, co napadne člověku v hodině odpočinku.

Déšť zatím houstl a v brzku stříkala drobná dešťová sprška chatrným stanem přímo na nás. Nebylo však již pomoci pro tuto noc a tak užívali jsme až do rána nedobrovolné tušové lázně, která s rostoucím lijavcem stávala se vždy méně příjemnou, až konečně jsme leželi přímo v kalužích dešťové vody, která ostatně i se stran odevšad zatékala.

Náš tábor v horské džungli na svahu Bellenden-Keru ve výši 1050 m.

Fot. Domin.

Byla přesně půlnoc, když jsem přál svému sousedu po pravici šťastný Nový rok. Chtěl jsem též vzbuditi přítele Daneše (který byl záviděníhodným majitelem láhve whisky, na které bohužel spal a která by výtečně posloužila k oslavě Nového roku v promočeném staně), leč soudili jsme (na zkoušku ho několikráte rýpnuvše), že by bylo hříchem rušiti jeho dobrý spánek. Tak bavil jsem se se sympathickým strážmistrem přes druhou hodinu ranní, na to usušil nad dohasínajícím ohněm promočený svůj moherový kabát a přemýšlel, oč lepší jest hustá kazajka z velbloudí srsti, která chránila mého přítele.

Noc však nebyla ani tak nepříjemná, jak by se dalo čekati. Teplota klesla celkem málo a proto nám ani příliš nevadilo, že jsme leželi ve vodě. Časně ráno jsme vstávali celkem svěží k výstupu na vrchol, leč láteříce na nepřízeň počasí.

Dříve ještě, než připravena snídaně a skončeno balení našich zavazadel, vypravil jsem se do okolí našeho tábořiště, slezl jsem do příkré rokliny, kterou si razí cestu horský potůček, a nasbíral mnoho materiálu. Jednu z nejhojnějších lian, která proplétala prales kolem našich stanů a za květu se vyznamenává hrozny vonných bílých květů, až dosud neznámou, nazval jsem na počest svého přítele *Rhipogonum Danešii.*

Cesta k vrcholku jest příkrá, balvanitá a ráz pralesa se podstatně mění. Jen jednotlivě vidíme ještě mohutné kmeny, převládají vysokokmenné tenké stromy, spousta keřů, několik palem a zvláště stromovité kapradě, tvořící místy celé pyšné skupiny. Jako ohromné majestátní sloupy trčí k obloze jednotlivé kmeny dammarové borovice (*Dammara robusta*), vylučující ohromné množství silně vonné pryskyřice, jež tvoří na spodu kmenů mohutné povlaky a občas se v těchto pralesích nalézá i v stavu subfossilním, upomínajíc pak na jantar.

Cesta sama o sobě jest neschůdnější, leč přece jde to rychleji ku předu, ježto prosekávání není tak obtížné, neboť rotangů jest v těchto výších již nadmíru málo. Čím výše stoupáme, tím nižší stává se prales. Konečně přicházíme do obvodu přehustého tvrdého houští, kde jest ještě patrna stezka našich předchůdců.

Za střídavého slunečního svitu a deštíků pozdravujeme samotný vrchol. Rozhled rozvírá se nám však jen na nesmírné

moře bílých mraků, jež vlní se kol do kola. Po krátkém odpočinku chápeme se sami velikých nožů a tomahawků a pokoušíme se prosekati si stezku po vrcholovém hřbetě, který jest jen několik metrů široký, spadaje příkře po obou stranách. Třtinový nůž jest tu zcela bezmocný, jen s ostrým tomahawkem lze pracovati a to jest ještě práce nadlidská, neboť stromky a keře, které sdružily se na vrcholku ve zvláštní houštinu, mají dřevo jak z ocele. Po dlouhé námaze, střídajíce se v prosekávání, sotva 100 *m* jsme postoupili ku předu. Dle úmluvy přicházejí za námi dva černoši, leč žádná moc lidská není s to je přiměti, aby se uchopili seker a prosekávali. Jejich stereotypní odpověď jest, že jest to nemožné, a tak po marné zlosti s nimi staráme se opět sami o sebe. Místy vylézáme na koruny stromů a keřů, které jsou nadmíru husté, ba kompaktní, takže můžeme občas i po těchto korunách menší vzdálenost uraziti. Výhled se nám však nikde neotvírá. Sbírám zajímavé keře, stromy a byliny. Ze stromků zvláště vyniká jeden myrtovitý strom s podivně pokrouceným silným kmenem, který často až na délku 10 *m* šikmo políhá nad ostatním křovitým porostem, rozsochatě se větví, pak se vzpřimuje a tvoří úplně v rovině svými drobnými kožovitými listy tmavozelenou korunu, tak hustou, že se z dáli zdá, jako by to byla jediná kompaktní massa zeleně. Prapodivný vzhled má též *Dracophyllum Sayeri*, upomínající listy a větévkami na dračinec, leč s podivnými, hadovitými větvemi a přenádhernými klasy bohatých květů. Stromek ten právě jako jeden pěnišník (*Rhododendron Lochae*), křovitá jedna borůvka (*Agapetes Meiniana*) a některé zajímavé Araliaceae náleží k předním vzácnostem celého horstva. Všechny větve jsou na vrcholku ověšeny spoustou lišejníků, nádherných orchidejí, zvláště však bohatstvím útlých i větších kapradí.

Zdrželi jsme se na vrcholku několik hodin, leč jen na chvilku částečně se nám rozevřel výhled po jedné straně. Přítel Daneš za pomoci vždy ochotného strážmistra postaral se o vysekání celé partie stromů na vrcholovém hřbetě pro případ, že by se rozjasnilo. Vzniklá tak mezera pozorována byla až z dalekého okolí, na základě čehož bez našeho přičinění roznesla se zpráva, že někdo vystoupil na vrchol Bellenden-Keru. Na celém hřbetu nebylo ani jediného volného místečka, pouze pod vrcholem asi prostor několik kroků široký. Na stranu západní není však vrcholový hřbet vůbec volný, pročež uvolnili jsme zde zmíněné místo.

Na samotném vrcholu na deštěm skropených keřích nalezl jsem několik křiklavě červených slimáků, z nichž jednoho naložil jsem do whisky, nemaje po ruce lihu.

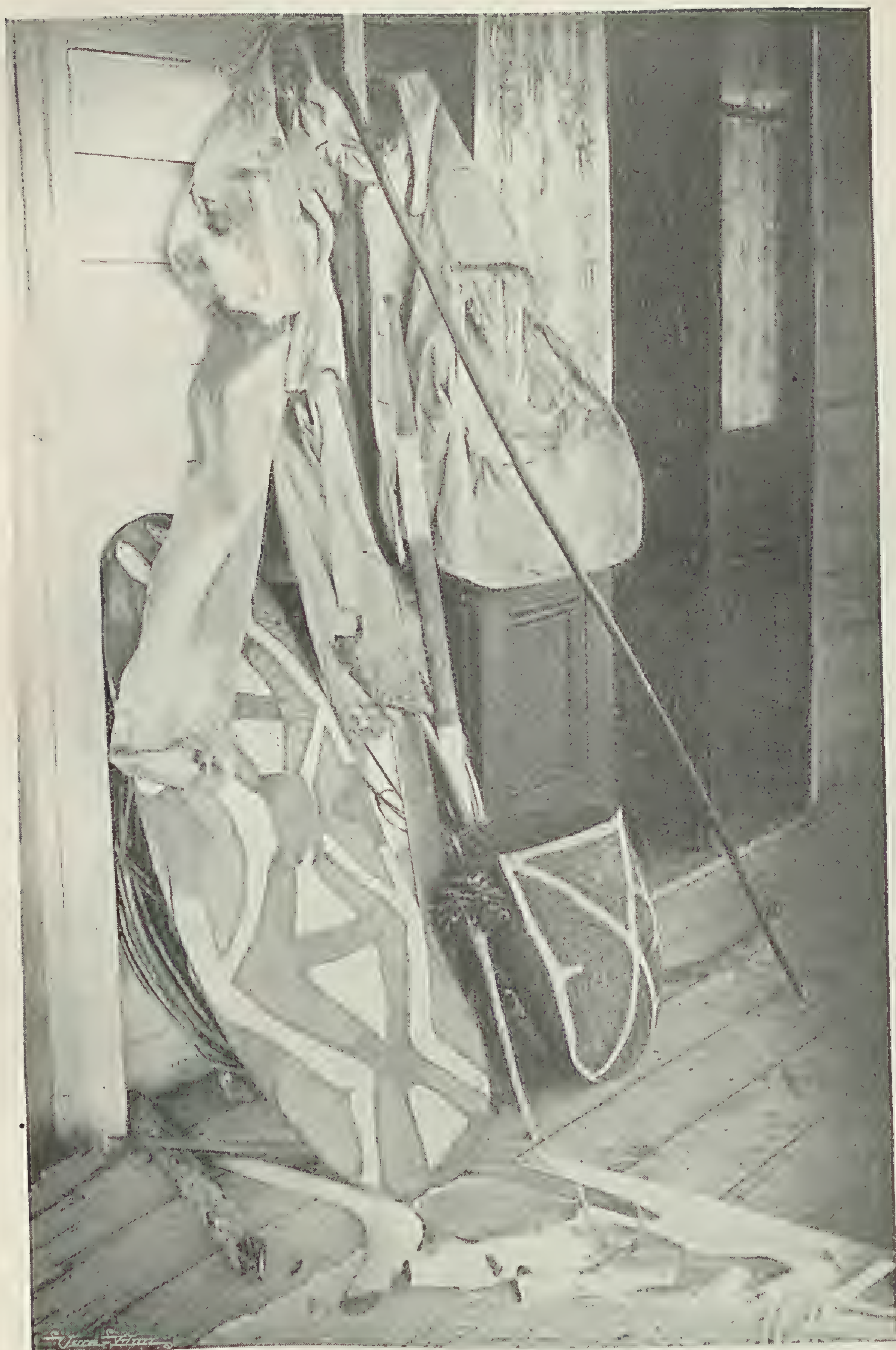
K večeru vrátili jsem se opět do svého tábořiště. Předvídajíce (a to zcela správně), že asi druhá noc bude ještě horší, nechali jsme si černochy zbudovati z velikých palmových listů vpředu otevřenou boudu aneb chyši, která chránila nás před deštěm, jenž chvílemi měl ráz tropických lijavců, daleko lépe než chatrný stan. Dlouho do noci sušili jsme nad ohněm promočené věci, z nichž mnohé byly vodou úplně zničené.

Noc byla opět celkem snesitelná, neboť do našeho útulku vniklo tentokráte jen málo vody. Časně z rána jsme vstali a upravivše svá zavazadla, za stálého deště nastoupili jsme sestup do Harvey's Creeku. Celý den trpěli jsme mnoho pijavkami, které s obdivuhodnou rychlostí přiskákají na obličej i hlavu. Šíje mého přítele a moje nohy byly jejich nejoblíbenějším rejdištěm, s tím rozdílem, že s krku lze je snadno sebrati, na nohou nelze jich však hned cítiti, i přissají se a ssají krev, až jejich objem se zmnohonásobí.

Celý sestup dál se za deště, částečně za lijavce. Malý potok, který jsme před dvěma dny snadno překročili, vzrostl v dravý, mohutný proud, i obávali jsme se právem, že rozvodněné dolejší potoky, samy o sobě široké a mohutné, vzrostou do té míry, že by nám třeba i návrat znemožnily, odříznuvše nás úplně od civilisovaného světa. Proto jsme sestup urychlili, jak jen bylo možno, nestarajíce se ani o trny „advokátů", jimiž naše ruce a obličej byly krvavě rozdrásány a šaty roztrhány v cáry. Také jsme si mnoho nedělali z pádu do bláta a mokrého listí, starajíce se jen o jediné, abychom u posledního potoka byli včas. Černoši sice reptali, ač jejich náklad byl nevelký a bosou nohou mohli daleko lépe kráčeti než my v těžkých botách.

Byl také již nejvyšší čas, když jsme konečně dospěli až k poslednímu potoku, vzrostlému v širokou, dravou řeku. Měli jsme co dělati, aby nás proud neuchvátil. Kdo sám neprožil něco podobného, sotva as uvěří, že za den nevinný potok může vzrůsti v divokou řeku.

Nazpět do Harvey's Creeku přišli jsme v tak zbědovaném stavu, pokud se našeho šatstva týče, že by se v Čechách mnohý tulák za nás styděl. Vždyť cáry našeho obleku prosvitalo na mno-

Zbytky mé toilety po návratu z Bellenden-Keru. Dole válečný štít černošský a domorodý košík z rotangu (dillibag).
Fot. Domin.

hých místech nahé tělo. Jak občerstvující byla večerní koupel v potoku uprostřed nádherné pralesové scenerie a převléknutí do čistého prádla a ošetření drobných ran, jimiž bylo naše tělo poseto!

O celkovém rázu pohoří bellenden-kerského nebylo mnoho známo, po stránce pak rostlinogeografické měl jsem příležitost konati tu jako první svá pozorování. Celé pohoří jest žulové a má chudou, písečnatou půdu. Většinu z výživnějších částek z rozpadávající se horniny snese prudká voda dolů na úpatí, takže vegetaci neskytají úbočí hor tak výborné podmínky jako na př. čedičová pohoří u Athertonu anebo bohaté nížiny aluviální u samotného Harvey's Creeku. Zmínili jsme se již, s jak úžasnou rychlostí dovedou vzrůsti malé potůčky, snášejíce ovšem mnoho humusu a výživných látek. Po prudkých přívalech, které samy o sobě škodí pralesům na horských stráních, rozvodní se potoky často za tři neb čtyry hodiny v děsné, dravé proudy, jichž překročení jest spojeno s nebezpečím života. Tyto přívaly opakují se každoročně, zvláště v letních měsících (v lednu a v únoru). Počet srážek jest úžasný, místy dostupuje až 5000 *mm*.

V celém tomto území jest veliká potíž s černochy, kteří jsou neuvěřitelně leniví, pomalí a hlavně nespolehliví. Často vděčně jsme tu vzpomínali Javánců, tak obratných a otužilých. Místo aby černoši se starali o nás, musili jsme se starati o ně a mimo to je stále ještě hlídati, aby nám neutekli. Bylo nám na př. dosti nepříjemné, když dva černoši, kteří nám měli přinésti na vrchol Bellenden-Keru z našeho tábořiště zásobu vody, nechali nás na holičkách a jednoduše nepřišli. Obávali jsme se, že všichni (až na dva, které jsme vzali s sebou) utekli, a proto jsme vyslali starého Charlie, na něhož jsme se mohli spolehnouti, dolů. Bohudík naše obavy se úplně nevyplnily. Přece však jeden černoch nám utekl, nevyčkav ani smluvené mzdy, takže při sestupu měli jsme o nosiče méně, za to však více zavazadel (všechen můj nasbíraný materiál) a o mnoho horší počasí.

Zajímavo jest, že černoši mají tu i určité pověry, věří v dobré a zlé duchy a zdá se, že mají i jakési náboženské názory, upomínající na nauku o stěhování duší. Sami jsme se přesvědčili, že znají určité pověry. Starý Charlie při výstupu na vrchol Bellenden-Keru, když právě jako první prosekával cestu, najednou odchyluje se z přímé cesty před obrovskou kapradí. Tážeme se, co to

Pralesy v krajině cairnské, kde se šíří kultura cukrové třtiny. Fot. Domin.

znamená. Ukazuje nám pak znovu na nádherné vějíře kapradě a praví, že to prý jest „vtělený satan". Nechali jsme ho ovšem jíti oklikou dle jeho přání, sami jsme však „vtěleného ďábla" nemilosrdně prosekali.

Několik slov ještě o dřívějších výstupech na nejvyšší vrchol Bellenden-Keru. Dle rozšířeného názoru první naň vystoupil *A. Meston* s nákladnou expedicí, kterou vypravila queenslandská vláda v červnu 1889. Výpravy této súčastnil se stařičký a zasloužilý státní botanik *F. M. Bailey*, který vlastně byl duší celého podniku a bez něhož by asi celá expedice skončila nezdarem, neboť dobrodružný Meston vyhledával více styk s černoškami než se staral o vedení výpravy. Meston sám uveřejnil podrobnou zprávu o této výpravě, která však zní až příliš dobrodružně. Každým takřka krokem hrozilo mu nějaké nebezpečí; mimoděk až mráz přechází po zádech, když čteme povedenou jeho zprávu. Mnozí se domnívají, že Meston vůbec ani na vrcholku Bellenden-Keru nebyl. Názoru toho sice nesdílím, považuji však jen za výtvor bujné fantasie tvrzení, že přešel celý hřbet od jižního vrcholu přes střední nejvyšší vrcholek až k severnímu. Cesta ta v době Mestonem udané jest zcela neproveditelna a kdyby se byl Meston vůbec po vrcholovém hřbetu od konce ke konci prosekal, zůstaly by dodnes po jeho cestě nějaké stopy. Také to, co píše o vegetaci, vyrostlo spíše v jeho hlavě než na hřebenu Bellenden-Keru.

Ostatně již dva mužové před Mestonem tvrdí, že vystoupili až na vrcholek. Meston velice rozhodně obhajuje svou prioritu (v jednom případě také právem), ale přeceňuje daleko svůj výkon, který, jak jsme ukázali, není ani za doby dešťů, třebas mnohonásobně obtížnější, žádným zázrakem. Mimo to Meston rozšiřuje svůj výkon úžasným způsobem.

Podinspektor policejní *Johnston* vystoupil prý na vrcholek Bellenden-Keru již v roce 1873. Pravděpodobno jest však dle Mestona, že dosáhl pouze vrcholu Mount Toressa a nikoliv Bellenden-Keru. Snad stálá mračna v době dešťové zavinila tento omyl. Jisto jest, že barometr pana Johnstona byl docela zvláštní konstrukce, ježto dle něho dosáhl Johnston výše as 200 *m* nad samotným nejvyšším vrcholem celého pohoří! Meston přidává pichlavou poznámku, že Johnston asi dokončil svůj výstup v balonu.

Druhý byl *W. A. Sayer*, který byl vyslán v roce 1886 jako botanický sběratel baronem Muellerem, aby sbíral pro něho v této

málo prozkoumané části rostliny. Zpráva čili „Report" pana Sayera vyznívá ještě mnohem bizarněji než všechny výplody ducha Mestonova, leč přes to vše jest dle rostlin, které Sayer přinesl, takřka jisté, že dosáhl nejvyššího hřebene. V kterých místech se však tak stalo, lze těžko rozhodnouti, není však ani vyloučeno, že byl i na středním, nejvyšším vrcholku. Při třetím pokusu o výstup na Bellenden-Ker z Harvey's Creeku brodil se pan Sayer dle vlastního doznání na vzdálenost osmi mil rozvodněnou řekou až po pás, padal s vysokých skal jako nejzručnější akrobat a byl po 4 a půl dne bez jakékoliv potravy. Ve výši 1000 *m* (kde nikdy již nesídlí černoši!) byl málem zavražděn divokými černochy. Takovým tónem nese se celá jeho zpráva. Při čtvrtém pokusu podařilo se mu konečně dosíci vrcholu, kde strávil $8^1/_2$ dne a vyřezal své jméno a datum do vysokého stromu Elaeocarpu, který však, mimochodem řečeno, v této výši vůbec neroste.

Meston sám ještě jednou vystoupil na vrcholek a uveřejnil tak vylhané zprávy, že se konečně i sami Australané rozhodně ohradili proti podobnému balamucení. Jeho zpráva byla tentokráte doprovozena i fotografickými snímky, představující přepadení divokými černochy. Zvláštní náhodou podařilo se mi zjistiti, že přepadení to bylo improvisováno tak, že úplně „civilisovaní" černoši se svlékli do naha a celou tu komedii dle jeho návodu sehráli.

Jisto jest, že výstup na vrchol jest prozatím dosti obtížný, že však v posledním desetiletí přece několik málo lidí ho provedlo bez jakýchkoliv nehod. Poslední léta před námi nikdo na vrcholu nebyl, proto také nebylo stopy po nějaké stezce. Se stoupající kulturou cukrové třtiny v tomto území lze se však nadíti, že udrží se aspoň jakási stezička až na vrchol a že pak bude možno v době zimní z Harvey's Creeku pohodlně za den vystoupiti na vrchol a sejíti opět dolů.

KAPITOLA OSMÁ.

Harvey's Creek a okolní džungle.

Usadil jsem se v Harvey's Creeku na delší dobu, abych mohl blíže seznati nádhernou květenu okolních pralesů. Celé dni od časného rána až do soumraku toulal jsem se velikolepou džunglí pilně sbíraje a konaje biologická pozorování, večer a v noci pak sušil a překládal jsem nasbírané rostliny a papíry, rovnal si své zápisky a skizzoval květy, které pro přílišnou jemnost lehko by sušením ztratily původní tvar, jako na př. báječné květy různých orchidejí. Tím způsobem zbývaly mi obyčejně jen 4 neb nejvýš 5 hodin na spaní, leč byl jsem s tím úplně spokojen a přál si jen, aby každý den měl aspoň dvakráte tolik hodin.

Toulky své podnikal jsem buď sám anebo častěji s jedním neb s dvěma černochy. Obyčejně některý kmen tábořil někde v sousedství hotelu a černoši a černošky takřka denně sem docházeli, někteří tu dokonce i pracovali, ovšem jen tak dlouho, dokud je neomrzel pravidelný život.

Harvey's Creek leží v širokém údolí, které má úrodnou aluviální půdu pokrytou hlubokým, temným pralesem, který se skutečně věží jako mohutná zeď zeleně, zakončená nepravidelným, fantastickým cimbuřím.

Kraj ten jest jako stvořen pro pěstování cukrové třtiny a i většina jiných tropických rostlin zde výborně prospívá, takže celé daleké území cairnské bohaté na podobná stanoviska plným právem mnoho si slibuje již pro blízkou budoucnost. Pralesy

Scenerie na Harvey's Creeku poblíž jeho ústí do řeky Russellu. Fot. Domin.

se kácejí, což ovšem jde jen zvolna a s velikou námahou a celý kraj, třebas by ztrácel na přírodní kráse, utěšeně hospodářsky zkvétá. Z Cairnsu vede do tohoto, dnes ještě dosti divokého území dráha, která končí na jihu v Babindě a vyznamenává se skoro v celém průběhu grandiosní scenerií okolní krajiny.

Rozumí se samo sebou, že i vychytralí Číňané brzo seznali výnosnost kultur cukrové třtiny a kde se jim to jen podařilo, usadili se zde a založili plantáže třtinové. V samém sousedství Harvey's Creeku se také již zakořenili a podivným způsobem výdělek zvyšují způsobem, který každý běloch považoval by za nemožný a který ostatně i zákonem jest přísně zakázán, to jest užívají černochů jako pracovních sil. Nejsou to však peníze, ani tabák anebo lihoviny, kterými dokázali tento div, nýbrž opium, jímž otravují ubohé domorodce, kteří jsou ochotni za novou dávku udělati vše. Netřeba podotýkati, jak strašné účinky jeví v krátku kouření a žvýkání opia, podaří-li se jim ho dostati v nemírném množství. Viděl jsem sotva dvacetileté mladíky, kteří vyhlíželi jak starci, jichž těla byla vychrtlá, oči hluboce vpadlé s divným, chorobným leskem a černá pleť obličeje poněkud do šedava zbarvena. Zákonem jest ovšem užívání domorodců jako pracovních sil v dělnické Australii zakázáno, leč Číňané obcházejí to výmluvami, že černoši jim nejvýše občasně vypomáhají. Táboří obyčejně v sousedství plantáží a jest těžko dokazovati, zda skutečně jsou trvale zaměstnáni.

V hotelu samotném jest stále rušno a veselo, zvláště nyní v době vánoční a povánoční jest ústřední tepnou celého hotelu a plným právem možno říci i širokého okolí, výčep, kde se pije od časného rána až do pozdní noci. Vybídnutí, abychom s někým vypili sklenku brandy anebo whisky, nelze odmítnouti ani žádnému ožralovi a tak nezbývalo mi často, když prohýbaje se pod svou kořistí a celý promočen po návratu z džungle vracel jsem se do svého pokoje, vyhověti třeba několikerému vyzvání a na útraty někdy střízlivých, obyčejně však úplně zpitých dělníků a ovšem i na jejich zdraví vypíti řadu sklenek a případně oplatiti jim jejich „laskavost" tím, že i já dal všem přítomným bez rozdílu nalíti a pak s nimi pil. Leč i na to brzy jsem zvykl, jak nasvědčuje již poznámka po několika dnech, kterou nalézám ve svých zápiskách: „Zde aspoň není nafoukaných pseudogentlemanů, nýbrž samí poctiví otrhaní chlapové, s kterými sedíme

u stolu a zbývá-li čas, vedeme politické i nepolitické debaty. A ježto jsou vánoce, jest jich většina dokonale ožralých a se ožírajících."

Sklenka každého nápoje stojí sixpence, t. j. 60 h, i bude snad někomu divno, jak jest to možno, že prostý dělník může se třeba po týdny od rána do večera ožírati. Leč nesmíme zapomínati, že v Australii každá práce jest výborně placena a že dělník jest na tom materielně daleko lépe, než u nás professoři a doktoři, třebas byl zaměstnán jen na denní výpověď. Proto se nemůžeme diviti, že po 14denní práci na trati železniční, ovšem po práci skutečně namáhavé, neboť v Australii se dosud práce nesimuluje, může si dopřáti týdenní „odpočinek" a se sobě rovnými (v Australii jsou, jak známo, všichni sobě rovni) utratí pak vše až do posledního halíře. Mnozí dělníci zachovávají tento system s dojemnou přesností s tím toliko rozdílem, že někdy souvislá doba pracovní, ve které jsou nadmíru střídmí a třeba vůbec nepijí, jest delší (i několik měsíců) a potom ovšem hýření taktéž má delší trvání anebo jest o to divočejší. Podobně jest tomu i v menších městech, tak na př. v Cairnsu, kde policie se chová k ožralým a povykujícím tak přátelsky a shovívavě, že zřídka kdy dojde k výstupům mezi rušiteli pokoje a představiteli zákona.

Seděli jsme jednoho večera před odjezdem do Harvey's Creeku v prvním, nadmíru elegantním a pohodlném hotelu v Cairnsu (Strand Hotel) v malém salonku přiléhajícím k baru (výčepu) ve společnosti nadmíru sympatického policejního inspektora Malonea, s nímž jsme se hned první dni spřátelili a který nám prokázal jako vrchní policejní úředník celého okresu mnohou platnou službu. Uprostřed zábavy vrazí z baru do našeho salonku úplně ožralý dělník, který blábolal něco nesrozumitelného, asi, abychom s ním šli píti. V tom poznává inspektora, který byl v civilním obleku, a ježto před časem měl jakési oplétání s policií, spustí as takto: „Viď, ty chlape mizerný, tys ten darebák Malone od policie", a na to následoval takový výběr nelichotivých jmen a slibů, že nemohu to vůbec opakovati. Inspektor Malone s úsměvem mu odpoví, to že se asi mýlí, on že nemá co dělati s policií, že jest ten a ten atd. Ožrala ve své opici nebyl si sám zcela jistý a po krátké rozvaze usnesl se na tomto vyzvání: „Tak když nejsi ten lotr Malone, pojď se mnou do baru chlastat." Inspektor se stále jen smál, chlácholil ho,

že má důležité jednání s námi a že za ním za půl hodinky do baru přijde. Asi za deset minut objevila se opět rozježená tvář ožraly ve dveřích a opakovalo se vyzvání, abychom už šli pít. Leč inspektor ho upokojil opět, že hned přijde, jakmile skončí jednání s námi, a aby zatím pil na jeho zdraví. Ožrala pak už pochopitelně na vše zapomněl a měli jsme pokoj. Tímto výstupem jako nováčkové v Australii byli jsme skutečně ztrnulí, vzpomínajíce, kolikaměsíční kriminál by z toho vzešel u nás. Později jsme si ovšem zvykli ještě na jiné věci a sami rádi uznali, že methoda australské policie jest tisíckráte lepší než naší. Podotknouti sluší, že během celého výstupu byli v jiné místnosti hotelu dva strážníci, které mohl ovšem inspektor pokynem přivolati a ožralu jim odevzdati, což by však bylo jistě vedlo k násilné a třebas i krvavé scéně. Ve vážných případech jest však policie vždy velmi přísná.

V Harvey's Creeku měli jsme ovšem již své stálé známé, tak jednoho zrzouna, který stále byl opilý, a obyčejně nemoha se udržeti na nohou se překotil na zem, někdy dokonce nás zdvořile požádal, abychom mu dovolili na zem se usaditi, načež nám dával „informace" o Australii, což mu bylo velikým zadostiučiněním, neboť byl skalopevně přesvědčen, že bez jeho informací bychom byli úplně ztraceni. Ve střízlivějších chvilkách byl však dosti rozumný a jeho řeči svědčily o dosti značné inteligenci. Bohužel byly tyto chvilky nadmíru vzácné. Jiný dobrý muž, který se v hotelu též ubytoval, se při stole kolikráte rozplakal jako dítě, tak na př. jednou, když jsem mu nechtěl dáti svou navštívenku s adresou. Věděl, že sbírám rostliny a říkal, že si přivezl z Nové Guinee, kde byl jako zlatokovkop, pěknou sbírku motýlů a byl přesvědčen, že mi ji udělá veliký present. Ničeho jsem proti tomu nenamítal, leč věda, že jsou to jen sliby, nejevil jsem ochotu dáti mu svou adresu, a to ho dojalo k slzám, brečel a tloukl se do prsou, vzlykaje, že je poctivý člověk a že ho bolí, že to nevěřím, že se zdám jinak dobrý chlap, ale dle toho že asi nejsem, že se ve mně klamal, že to nepřežije atd. atd. Kdybych mu nebyl dal rychle svou navštívenku, snad by bylo došlo k výstupu.

Pralesy kolem Harvey's Creeku jsou nejen botanicky nesmírně bohaté, nýbrž i scenerií úchvatné, vyrovnávajíce se docela nejkrásnějším džunglím malajským. Jest zajímavo, že i mnozí

Australané nevědí, že mají doma tak nádherné pralesové území s přímo ideálním podnebím v době zimní. V době letní, jak sami jsme zakusili, jsou přívaly dešťové velice obtížné. Poslední rok před naším pobytem v Harvey's Creeku napršelo tu na 5000 mm a rok 1910 začínal opět ohromnými lijavci. Zvykl

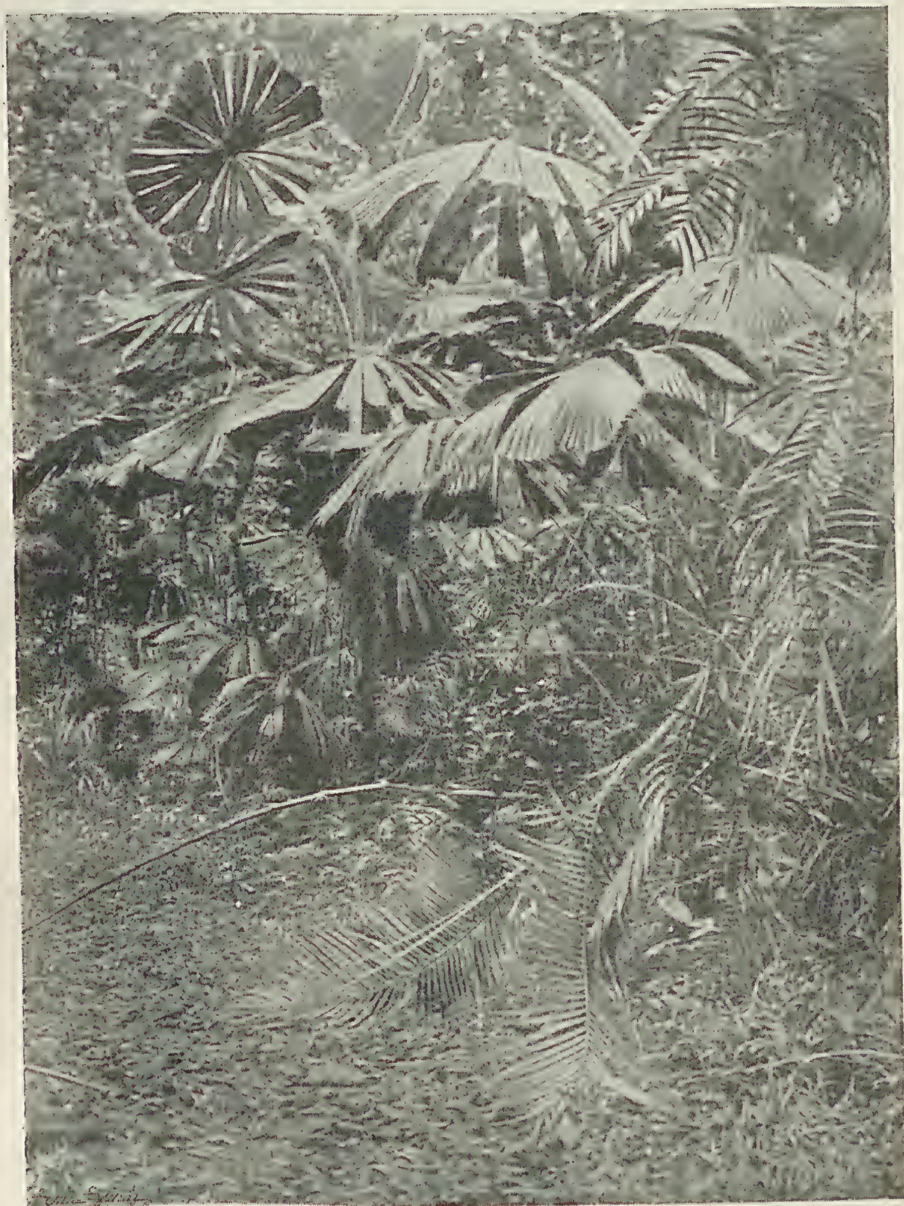
Pohled do pralesa při potoce Harvey's Creek.
Fot. Daneš.

jsem konečně na pochůzky pralesem a botanisování za stálých dešťů a vůbec jsem si nevšímal, byl-li jsem až na kůži promočen, jen když jsem se mohl po svém návratu do hotelu převléci do suchého. Žil jsem tu celkem ideálním životem, strava má byla s naprostou přesností stejná každý den, to jest třikráte denně nakládané hovězí maso („corned beef") s tím pouze rozdílem, že někdy bylo prorostlé, jindy opět více libové, často nadmíru

tuhé a vždy aspoň tvrdé. Chodil jsem po celý den v hrubé vlněné košili, vpředu rozhalené a s vysoce zahrnutými rukávy. Když jednou při obědě chtěl jsem si pouze rukávy košile spustiti, ozval se můj soused: „Starý muži" („old man" jest totiž kamarádské označení v bushi pro každého bez rozdílu věku), „snad nechceš nás urážeti úpravou obleku?" Od té doby byl jsem rád, že mohl jsem choditi zcela volně. Své prádlo chodil jsem si sám práti do potoka s křišťálovou vodou uprostřed pralesa; že jsem to dělal svou zvláštní, primitivní methodou, netřeba snad dodávati.

Největší potíže měl jsem však se sušením rostlin, neboť počátkem ledna po návratu z Bellenden-Keru každodenně se snesly v Harvey's Creeku mnohahodinové prudké lijavce, vzduch byl takřka nasycen vodními parami a dusno a vedro před dešti stávalo se nesnesitelné. I ve stínu hlubokého pralesa jsem se stále potil, potůčky potu stékaly mi přes tváře, pot štípal a pálil v očích, vábil myriady moskitů a much a když jsem se vzácnou výjimkou vrátil dříve, než snesl se lijavec, bylo mé prádlo a šatstvo úplně potem promočené. Leč nádherná příroda tisíckráte mi nahradila všechny drobné nepříjemnosti, cítil jsem se vždy dokonale šťastným na svých toulkách a ještě dnes vzpomínám na celou tu dobu jako nejkrásnější z celého dosavadního života.

Vlivem stálých lijavců všechno vlhlo a plesnivělo, snad hůře než na Jávě v době západního monsunu. Papír, který jsem nad ohněm usušil, do rána v mém pokoji opět zvlhl a tak zdálo se mi, že přijdu o všechny své sbírky a že nemá účelu sbírati sta jiných rostlin z okolních pralesů. Již jednou queenslandský botanik *J. Bailey*, ředitel botanické zahrady v Brisbane, podnikl v tyto kraje v době dešťové výpravu, aby seznal zajímavé stromy a keře, které právě v tuto dobu kvetou. Leč i jemu stálé lijavce zničily veškerý material, takže se vrátil úplně s prázdnýma rukama. Usilovnou prací podařilo se mi zachrániti aspoň větší část svých sbírek, mnohé ovšem shnilo a zplesnivělo skrz naskrz. Tento částečný úspěch byl však získán dosti draho. V přiléhající prostorné, po jedné straně otevřené kůlně u hotelu jsem vždy po večeři rozdělal oheň a nad ním pak po dlouhé hodiny, obyčejně přes půlnoc sušil papíry a rostliny. Jsa však nezvyklý na žár otevřeného ohně, odnesl jsem to zánětem očí a také moje ruce a nohy (chodil jsem bos) byly celé ožehlé. Někdy podařilo

Nádherná vějířovitá palma Licuala Muelleri v hustých džunglích u Harvey's Creeku. V popředí trnitá palma rotangová („advokát“).
Fot. Domin.

se mi získati nějakého černocha, aby mi pomáhal, nesměl jsem ho však ani na chvilku opustiti a i tak obyčejně za krátko ho práce ta omrzela a odešel. Jedna mladá a poměrně dosti hezká černoška, která se po celý den zdržovala v hotelu a zde i spala (pracovati jsem ji však nikdy neviděl), slíbila napřed také za dobrou odměnu papír mi sušiti, leč brzo toho zanechala, poněvadž jsem si jí jinak nevšímal, naopak ji pro nedbalou práci káral. Zápach, jímž se vyznačují australští černoši, jest tak intensivní a pro náš nos odporný, že jsem ho cítil vždy ještě po dlouhou dobu v otevřené skoro kůlně po jejich odchodu.

Bohatství stromů a keřů jest v okolních pralesích takřka nevyčerpatelné, z každé exkurse vracel jsem se s množstvím novinek a sotva jsem stačil svůj materiál, rostoucí den ode dne, pořádati. Avšak i oko laika jistě rádo spočine na nádherných obrazech, které se tu stále střídají a jimž zvláště úžasná mnohotvárnost lian a bohatý život příživníků dodává stálé pestrosti. Zvláště malebně uplatňuje se však pralesová scenerie na březích potoků a řek, kde lépe rozeznáváme koruny stromů a lian všech tvarů a odstínů, nádherné vějíře stromovitých kapradí, ztepilé palmy, jichž jest tu hojně domovem, podivný šplhající bambus, který jest jediný svého druhu, nebyl však dosud ještě nikdy nalezen v květu nebo v plodu.

V pralese samém jest mnoho stromů, jež skýtaji výtečné tvrdé dřevo, jehož domorodci ke svým zbraním a nástrojům užívají a jež se z části zpracuje i v moderních parních pilách, které stále vzrůstají v obvodu pralesů. Tak jest to na př. jeden z nejhojnějších zde stromů, obrovská *Backhousia Bancroftii*, známá zde pod názvem „Johnstone River Hardwood". Mnohé stromy vynikají opět plody, jedlými neb jedovatými. Jeden z nejznámějších jest strom kaštanový (*Castanospermum australe*) s nádhernou, košatou korunou, hladkou, bělavou korou a obrovskými, tlustými lusky, jichž veliká semena, za čerstva jedovatá, dávají domorodcům dosti chutnou a hojně užívanou mouku. Strom tento a ještě jiný zde rozšířený strom, který černoši zovou „*kangee*" (neb „*kanghi*"), jest pro ně důležitou rostlinou uzitkovou. Jednou, když jsem navštívil černošský jeden tábor a seděl v kruhu černochů a černošek na zemi v boudě z listí, byl jsem mimo jiné častován plackami, které domorodky před mýma očima z této mouky upekly.

Dosti dobře chutnají tak zvané Davidsonovy švestky (*Davidsonia pruriens*). Jest to jen menší stromek, zvýší as 6—8 metrů, s dosti širokou, hustou korunou. Právě v době mého pobytu v Harvey's Creeku nesl plody nádherně modře zbarvené s chutnou, pěkně červenou dužninou obsahující dvě semena. Na povrchu plodu jsou však drobné chloupky (štětinky), které jsou velice obtížné, pročež dlužno dáti na ně pozor.

Mnohé plody jsou důležitou stravou některých zvířat, tak na př. kasuáři, jichž pískot často zaslechneme v pralese, které však těžko lze spatřiti, s oblibou vyhledávají šťavnaté plody jednoho velice vysokého stromu z čeledi myrtovitých. Botanicky zove se strom ten, znatelný již dle tabulových kořenů a červenavé kůry, *Eugenia Ventenati*.

Jedním z nejlepších mých nálezů v této krajině jest jeden nový, divoký pomorančovník s opak-eliptičnými hladkými plody chuti dosti příjemně nakyslé. Jest to celkem nízký, trnitý keř se světle zelenými, kožovitými listy. Plody jsou v mládí tmavě zelené, pak světleji, ale hustě tmavozeleně tečkované, dokonale zralé žluté a nahoře hluboce vmáčknuté.

KAPITOLA DEVÁTÁ

Další potulky v okolí Harvey's Creeku.

Za svých toulek hlubokými pralesy zažil jsem též různé drobné příhody, některé méně příjemné, jiné však nadmíru zajímavé. Hlavní věcí při prolézání džungle jest stálá ostražitá pozornost na všechny strany. Jen ten, kdo dovede při každém kroku pozorovati každou sebe menší maličkost, kdo všímá si všeho, co děje se na zemi i každičké změny v husté spleti vegetace, každého pohybu, uchrání se nehody i v takovém pralese, který oplývá množstvím různých drobných nebezpečí. Přírodopisec, který zvykl si bedlivě stále pozorovati své okolí, nejsnáze se ještě přizpůsobí v tomto směru a přiblíží se tak nejspíše domorodcům, jichž smysl pro pozorování přírody jest ovšem pro nás přímo ohromující.

Mnoho byl jsem trápen pijavkami, jichž jest tu v pralesích v době dešťů na tisíce a které přepadají celé tělo, nejvíce ovšem nohy. Vždy, když vrátil jsem se do Harvey's Creeku, především prohlížel jsem své tělo a někdy nalezl i přes 15 pevně přissátých pijavek, z nichž některé, napité mou krví, podobaly se již malým jelítkům. Rány po těchto pijavkách se špatně hojí a znečištěny snadno hnisají. Zkoušel jsem proti nim vše možné. Svazoval jsem kalhoty přes boty pevným provazem, leč ani to nepomohlo. Teprve poslední dni vynašel jsem způsob, který mne poněkud chránil. Na volných místech kolem hotelu usadila se hojně drobná jedna tráva, obtížná to plevel, jejíž ostré obilky se v množství zabodávají do šatstva, takže jsem se vracel obyčejně celý „ště-

tinatý". Zvláště moje tlusté vlněné punčochy jevily vždy velikou příchylnost k těmto pichlavým obilkám, které snadno ovšem pronikly skrz a potom mne stále bodaly k nemalé mé radosti. Této okolnosti použil jsem prakticky a sice tak, že jednou večer procházel jsem se úmyslně jen v punčochách v těchto travinách,

V houštině mangrovové u Harvey's Creeku.
Fot. Daneš.

až byly bodlinaté až běda. Druhého dne, nedbaje nepříjemného bodání, vzal jsem tyto punčochy a přetáhl je přes kalhoty. Jsem jist, že nevyhlížel jsem takto salonně, leč moje nohy byly aspoň dobře chráněny před těmito krvežíznivci.

Komárů a much jest v pralesích ohromné množství a obtěžují nad pomyšlení. Na pařezích často se nalézají sotva viditelná zvířátka, myslím, že roztoči, kteří na kůži působí ošklivé záněty. O klíšťata různých velikostí není taktéž nouze. Hadů jest velice

mnoho, někteří z nich jsou pak vyhlášeni za prudce jedovaté, leč, jak jsem se již zmínil, velikého nebezpečí není. Koupání v řece Russellu jest opět nemožné pro veliké množství krokodilů, kteří však nejdou vysoko po potoku Harvey's Creek, kde vyhledal jsem si ke koupání jedno rozkošné místečko uprostřed velkolepých pralesů, které spouštěly své guirlandy a závěsy až k samotné hladině, zrcadlíce se tu všemi odstíny barev. Obyčejně jsem sem chodil již za polotmy večera anebo záhy z rána, před 6. hodinou. Jednou byl jsem dosti nemile překvapen vida, jak na strmém břehu leze obrovský had, o kterém jsem se později informoval, že jest jedovatý. Po prvé byl to dosti nepříjemný pocit sdíleti koupel s tímto plazem (ztratil se totiž ve vodě), leč i na to jsem si zvykl.

Vzrušující byla však jedna jiná příhoda. Při botanisování jednoho odpoledne k veliké radosti spatřil jsem menší jeden stromek (jakousi araliovitou rostlinu) v krásném květu. I vyskočím, abych dosáhl nejnižší kvetoucí větévky, leč v tom již cítím, že to, co zdálo se náležeti k větévce, jest zelený, dlouhý had, který se bleskurychle vymrštil, jakmile jsem ho chytil, leč odhodil jsem ho s tak obdivuhodnou rychlostí, že mne neměl času ani uštknouti. Jinak ovšem doporučuje se při „styku s hady" zachovávati naprostý klid. Stává se častěji, že i do domku vlezou hadi v době dešťů a tím spíše do stanu ve volné přírodě, a cítíce teplo lidské, často vlezou i na člověka. Když tento se ani nepohne, obyčejně se opět odplazí, aniž by uštkli. Bohužel každý nedovede býti tak chladnokrevný, cítí-li hada (a věřte, dotek s živým, jedovatým plazem nebývá příjemný ani pro přírodopisce!), hledí se ho zbaviti co nejrychleji a pak bývají pravidelně uštknuti, neboť hbitost podrážděného plaza jest skutečně obdivuhodná.

Jednoho dne, když vydal jsem se do džungle sám, bez černochů, stalo se mi to, co mi zkušení bushmeni denně předpovídali, ztratil jsem úplně orientaci a v krátku v hlubokém pralese, nemaje kompasu, nemohl jsem vůbec stanoviti světových stran. Nevěděl jsem, leží-li Harvey's Creek přede mnou či za mnou a nemohl jsem také dodržovati určitý směr pro strašlivou spleť lian a keřů, nebot na neštěstí nevzal jsem s sebou ani tomahawku ani širokého nože třtinového na prosekávání pralesa, nýbrž jen svůj veliký, zahradnický nůž, který se málo hodil k těmto účelům.

Několik hodin bloudil jsem sem a tam, stále zachytáván lianami, sužován mračny moskitů. Toho dne nesnesly se dosud obvyklé, prudké lijavce, panovalo úmorné vedro a dusno, takže potůčky potu stále se mně stékaly, tím více, ježto jsem musil pracně prosekávati se tam, kde nemohl jsem prolézti neb podlézti. Tu

Okraj pralesa u Harvey's Creeku. Fot. Daneš.

a tam nějaký nový strom nebo keř, nová kapraď nebo orchideje nechala mi dočasně zapomenouti na nemilé mé postavení. Čekalo mne však ještě vzácnější překvapení. V nevelike vzdálenosti zakmitlo se mi něco modrého a červeného před očima, i blížím se pokud možno neslyšně, až konečně ve vzdálenosti jen několika kroků vidím před sebou nádherného kasuára. Stojím v němém obdivu a zdá se, že i obrovský tento pták nepozoruje mé pří-

tomnosti, zjev to takřka nepochopitelný při známé jeho plachosti. Leč netrvalo to dlouho, kasuár se zvedl a jeho ozdobná helmice značně převyšovala mou hlavu. Několik okamžiků postál, pak sebou několikráte za sebou trhl a již prchl rychlým a lehkým klusem v hloubi pralesa. Byla to nádherná podívaná a stál jsem ještě dlouho na tomto místě jako přikován, když již zmizel mému zraku. Jako dříve mne překvapilo, že tiše vytrval, tak teď obdivoval jsem se jeho rychlému útěku. Jako by mu všechny liany a hustá spleť ani nepřekážely.

Potulka pralesem stávala se časem již méně zábavnou. Šat můj potem byl veskrze promočen a celý roztrhán, ruce i obličej poškrábány a ke všemu po několikahodinové namáhavé chůzi s ustrnutím poznávám, že opět jsem na stejném místě jako na počátku své bludné pouti, jak neomylně mi dosvědčovaly četné fíky z divokých fíkovníků, jež jsem si tu natrhal a z nichž jen ty nejlepší jsem snědl, ostatní odhodiv. Nezbývalo než znovu nastoupiti cestu, opět stejným směrem. Samota džungle, kterou jsem vždy tak miloval, působila na mne za těchto okolností zvláštním dojmem. Přál jsem si již jen, abych aspoň do večera přišel na nějaké volné místo. As po dvouhodinovém bloudění dospěl jsem k potoku, který vesele stříkal přes nádherně obrostlé balvany a nad nímž tu onde prosvitala mezi hustou klenbou pralesa modrá obloha. Nevěděl jsem sice, který to potok jest, leč tolik jsem usoudil, že jistě časem dojdu k Harvey's Creeku, půjdu-li po proudu. Nebyla to však snadná úloha. Prales na pokraji potoků jest vždy jak neprostupná zeď a tak nezbývalo než samotné řečiště, to jest bizarně sestavené žulové balvany, kluzké a vlhké, s výběrem zdobných kapradí. Potok sám byl stálými dešti rozvodněn a místy velice dravý a prales často se nad ním uzavíral, aneb si aspoň obě strany podávaly ruce četnými lianami. Tak lezení potokem bylo sice dosti nebezpečné, leč jistě zajímavé a mnohou novinku z této krajiny vděčím právě dobrodružné cestě řečištěm potoka, který mne dovedl, jak jsem očekával, za několik hodin na známá místa, odkudž jsem již nalezl zpáteční cestu do Harvey's Creeku.

Zvláštní příhodu zažil jsem jednoho „mokrého" dne v pralesích na západ od Harvey's Creeku. Mokrý nazývám ten den, poněvadž v poledne jsem se vrátil na kůži promoklý po tříhodinném tropickém lijavci a odpoledne opět dvakráte jsem promokl

Černoši při zápasech na volném místě v džungli u Harvey's Creeku.

Fot. Domin.

dříve, než jsem se zastavil u jednoho farmáře, Švýcara rodem, kde jsem opět trochu oschl a zároveň se osvěžil silným čajem. Starý farmář, který si před mnoha lety ulovil u Cairnsu těžkou malarii, byl právě churav horečkami a taktéž i jeho žena. Za to jeho dorostlí synové byli obrazem pevného zdraví, otužilí přírodou a jako z ocele. Se starším z nich, který byl velikým milovníkem přírody a byl dobře obeznámen se záhadným životem okolní džungle, vydal jsem se na pochůzku do pralesa, při čemž můj černoch pomáhal mi nositi, nač jsme my oba nestačili.

Pokáceli jsme několik obrovských, kvetoucích palem a pochutnali si na jejich vrcholku, který chutná lépe než jemné ořechy. V pralese jest to lahůdka velice vítaná a taktéž vydatná, neboť dostačí jedna palma pro oběd několika osob.

Při další potulce pralesem dospěli jsme na polootevřené místo, zšíří as 50 kroků, uprostřed pak zdálo se mi, že jest červenavá písečná rovinka, vroubená kol dokola bujnou tropickou vegetací. Na druhé straně této domnělé písčiny na pokraji džungle skvěla se právě jedna liana spoustou nádherných, růžových květů. Abych jí dosáhl, rozběhnu se na krátkou vzdálenost a přidržuje si jednou rukou botanickou torbu, v druhé pak svíraje otevřený veliký nůž, prudce se odrazím, abych přeskočil nízkou ovrubu vegetace a doskočil do měkkého písku. Vše šlo tak rychle, že můj průvodce přihlížeje v němém ustrnutí na mé počínání nemohl mne včas varovati a tak mohutným skokem vlétl jsem do — hluboké tůně, zarostlé hustě drobounkou, červenavou vodní kapradí (Azolla rubra), kterou jsem považoval za písek. Zmizel jsem ovšem pod hladinou a hustý koberec kapradě se nade mnou opět uzavřel. Ačkoliv hloubka této tůně jest jen asi 5 nebo 6 metrů, nedopadl jsem ani na dno, nýbrž, uvědomiv si rychle situaci, dostal jsem se na povrch a nalapav se vzduchu a vyplivnuv chumáče kapradin, jichž jsem měl plná ústa, cítil jsem se přes těžké boty ve vodě zcela bezpečen a k ohromnému úděsu mladého farmáře, který nejsa dobrým plavcem netroufal si mně přispěti ku pomoci, napřed doplaval jsem si pro torbu, která při skoku a pádu do vody se vymrštila a udeřivši mne přes hlavu, odplavala, a potom teprve mířil ke břehu. Vylezl jsem ovšem jako hastrman, voda ze mne crčela a množství vodní vegetace se na mně zachytlo. Ačkoliv jsem se této nebezpečné vody notně napil (a to zdálo se mi při celé věci nejhorší),

nedostal jsem ani dysenterii ani tyfoid. Vrátiv se do hotelu, byl jsem ovšem uvítán s velikým zájmem, neboť i v australském bushi jest živý smysl pro zdravý humor. Dříve, než jsem se ještě převlékl do suchého, vypil jsem několik sklínek brandy, abych „zničil všecky bacilly“.

V okolí Harvey's Creeku měl jsem příležitost poznati množství polocivilisovaných černochů i zbytky „divokých“, kteří ještě zachovali své dávné zvyky, přijavše od civilisace pouze tabák a některé jiné pochutiny. Zde také jsme se po prvé obdivovali bumerangům a musím doznati, že způsob, jakým letí tyto zdánlivě tak primitivní dřevěné zbraně, vyvolal u nás obdiv i úžas, ač jsme ovšem o nich byli z literatury dobře poučeni.

Někteří moji černí průvodci vynikali též ve šplhání na stromy, i třeba s velice mohutným a dosti hladkým kmenem. Často vyšplhali až k první větvi bez jakékoliv pomoci a jakmile dosáhli větve, cítili se v koruně stromu tak jistí a bezpeční jako pták ve vzduchu nebo ryba ve vodě. Byl-li však kmen příliš tlustý a tak hladký, že nebylo dosti nerovností, kterých dovedou jinak výborně využitkovati, šplhají nahoru pomocí dlouhého kusu španělského rákosu. Tato popínavá palma, zvaná obyčejně rotang (botanicky *Calamus*) a mající pníčky až několik set metrů dlouhé, jest tu velice rozšířena v několika druzích a všeobecně zvána „advokát“ (lawyer neb lawyer-vine), poněvadž co svými trnitými úponkami zachytí, tak lehce už nevypustí. Proto jest velice snadno získati ke šplhání vhodný, několik metrů dlouhý kus pně, který oloupán jest hladký (náš španělský rákos). Černoši pak na jednom konci udělají hrubý uzel, vezmou tento do levé ruky, obhodí po té lianu kolem kmene, uchopí pravou rukou hladký konec a tak udrží se na kmenu, nadhazujíce pak kličku vždy výše, rychle a poměrně snadno vyšplhají až nahoru. Je-li šplhání pro zvláštní ráz kůry i za těchto okolností obtížné, vysekávají si tomahawkem zářezy, které skýtají oporu jejich bosým nohám, leč obyčejně není toho potřebí, neboť rákos s uzlem, pravidelně zvaný „*kamin*“, skoro vždy dostačí. Stejným způsobem také slézají, což jest obtížnější. Jdou-li pralesem, nesou *kamin* tím způsobem, že drží prostě konec s uzlem v ruce a celý předlouhý rákos vlekou za sebou. Způsob tento, na první pohled divný, jest nadmíru účelný, neboť rovný a hladký rákos, třebas mnoho metrů dlouhý, nikdy se v spleti džungle nezachytí.

„Civilisovaní“ černoši jsou ve slézání stromů mnohem pohodlnější, někteří dokonce i dosti neobratní. Jednou ve společnosti takového „civilisovaného“ černocha jsem přímo žasl, jak takové dítě přírody, které z kultury takřka nic nepochytilo, se i přírodě odcizilo. Přišel jsem totiž k několika bohatě plodným divokým stromům muškátovým (*Myristica insipida*) i záleželo mi na tom, abych obdržel pěkné větévky s plody. Mladý černoch po několika pokusech prohlásil, že jest nemožné vyšplhati na strom. Že to nebylo nemožné, ba ani obtížné, dokázal jsem mu (myslím, že k veliké jeho radosti) tím, že jsem vyšplhal do koruny stromu sám. Za to někteří staří černoši šplhali se zručností opice na každý strom, se zvláštní pak oblibou a bez mého vybídnutí pro med divokých včel na vysoké blahovičníky v otevřených lesích savannových.

KAPITOLA DESÁTÁ.

Výlet k ústí řeky Russellu.

Z výletů do okolí Harvey's Creeku byla zvláště zajímavou dvoudenní exkurse k ústí řeky Russellu, která při svém vtoku do moře jest několik set metrů široká. Výlet tento podnikli jsme s p. Clearym, majitelem hotelu, který nám zapůjčil též malou lodičku, kterou jsme se dostali z Harvey's Creeku na řeku Russell a po této až k jejímu ústí. Všude až přímo k řece jdou nádherné pralesy, které v sousedství samotné vody, která jest slabě slaná, mají ráz lesů mangrovových, pro úžasnou spleť kořenů a myriady moskitů těžko přístupných. Hned prvního dne našeho pobytu podnikl jsem botanickou vycházku do těchto bařinatých lesů mangrovových, které se súčastnil i můj přítel. Nikdy nebyli jsme, myslím, tak obtěžováni mraky komárů a moskitů jako tenkráte. Na krku sedělo jich tolik, že tvořili celý černavý povlak a bylo bezúčelno je odháněti. Také kouř krátké anglické dýmky mého přítele jim naprosto nevadil. Vegetace těchto lesů jest nadmíru zvláštní a podivná a také pro zoologa jsou to výborná stanoviska. My věnovali jen pozornost obrovským ještěrkám, varanům, jichž jest tu hojně a kteří lomozně a hbitě před člověkem prchají. Bývají až na dva metry dlouhé a leží-li v šeru při kraji vody, nelze je vždy na první pohled rozeznati od krokodilů, jichž jest hojně v řece Russellu a kteří si již vyžádali dosti lidských obětí, černochů i bělochů. V řece hlava a hřbet krokodila vyčnívající nad hladinu podobá se na dálku úplně trámu nebo kmenu. Přiblížíme-li se však, zpozorujeme, že domnělý kmen se úplně neslyšitelně ztratí pod vodu.

Scenerie na řece Russellu jest přímo úchvatná a musila by nadchnouti každého malíře. Řeka sama jest velice široká, místy mělká při jednom kraji, místy hluboká a má dosti prudký spád, takže třeba pevných paží k veslování, zvláště kde jsou víry.

Rybáři při ústí řeky Mulgrave-Russell.
Fot. Daneš.

V jednom takovém místě málem se lodička s námi překotila, neboť nemohli jsme se dostati vpřed a já sám, sedě u kormidla, tak nešťastně jsem jím řídil (chtěje vyhověti protichůdným přáním obou veslujících z naší trojčlenné družiny), že jsme se na stejném místě dvakráte otočili do kola, než jsme se dostali vpřed. Na několika místech jsme přistali, abych mohl sbírati ve vysoce zajímavých pralesích, které jsou ještě nedostatečně prozkoumány.

U samotného ústí řeky Russellu žije stařičký muž, jménem Smith, který jako zlatokop pracoval skoro na všech zlatých polích australských a ačkoliv se občas i naň štěstí usmálo, mnoho si neuspořil. Pozdní dni svého života tráví na tomto osamělém místě společně s příbuzným mladíkem, který mu pomáhá při rybolovu. Zbudoval si malou chalupu s jedinou obývací místností.

Na písčitém pobřeží mořském severně od ústí řeky Mulgrave-Russell.
Fot. Daneš.

Ač samotář, rád nás uvítal a za večera, když celá mračna kaloňů táhla nad našimi hlavami na své každodenní pouti z ostrova Fitzroye do hlubokých džunglí, kde zraje množství plodů, vypravoval nám zajímavé vzpomínky ze svého života, líčil život bělochů v Australii před 50 a více lety. Místečko, kde rybář Smith bydlí, jest rozkošné zákoutí, dodnes úplně odloučené od světa, s velkolepým výhledem na celé mohutné pásmo Bellenden-Keru, pokryté mlčící džunglí a zahalené zhusta v nejvyšších vrcholcích těžkými mraky.

Vegetace na písčitém břehu mořském poblíž ústí řeky Russellu. Fot. Domin.

Při ústí řeky Rusellu. V pozadí Bellenden Ker.
Fot. Daneš.

Měli jsme s sebou ovšem zásoby pro oba dny, většinou chléb a nakládané hovězí maso. Obé však vždy při každém jídle s radostí jsme vyměnili se starým rybářem za jeho každodenní stravu, ryby. Tuhé, nakládané maso, nám již odporné, a stejně i chléb byl mu vzácnou lahůdkou, kdežto nám opět ryby připadaly přímo královským pokrmem po stále stejném jídelním lístku v Harvey's Creeku.

Náš průvodce vrátil se lodičkou opět nazpět do svého hotelu, my však věnovali celý den prozkoumání okolní krajiny, zvláště na sever od ústí řeky, a noc strávili jsme v chyši rybářově. Vnitřek jediné sednice byl však tak malý, že nebylo možno, abychom se všichni čtyři uložili vedle sebe na zemi. A tak pomohli jsme si tím, že my sami lehli jsme těsně vedle sebe hlavou uvnitř sednice, avšak naše nohy prostrčili jsme otevřenými dveřmi na písek. Jest sice pravda, že písečné blechy nás notně zlobily a dlouho zaháněly spánek, leč jinak leželo se nám pohodlně a výhled na krásnou hvězdnatou oblohu za teplé tropické noci a za doprovodu šumícího oceánu nahradil nám tyto nepříjemnosti.

Pobřeží mořské jest tu písčité a vlny házejí na břeh spoustu mušlí, řas a různých plodů. I celé kokosové ořechy, někdy již klíčící a zanesené z dálných končin, vyvrhuje nezřídka oceán na ploché pobřeží. Koupání samo jest zde rozkošné, leč dopřáli jsme si tohoto osvěžujícího požitku pouze jednou, zatím co mladý, avšak zkušený rybář byl na lodičce na pozoru. Jeť tu totiž dvojí nebezpečí, jednak žraloků, kteří se však obyčejně vyhýbají mělčinám, a potom velikých krokodilů z řeky. Zvláště jedna uzavřená tůň v sousedství moře a řeky, obdaná se tří stran neproniknutelnou houštinou mangrovovou a se zbývající strany písečným nánosem, jest pověstná množstvím krokodilů a všeobecně zvána jako „krokodilí tůň".

Na volném písku pobřežním usadila se zvláštní vegetace, obdobná té, kterou jsem již popsal z písečných přesypů na jižním pobřeží jávském a která se nazývá útvarem Pes-caprae. Krásný svlačec, dle něhož nazváno toto společenstvo rostlinné, jest tu sice méně hojný, leč kde se usadil, rychle a daleko se rozlézá svými výběžky, z nichž některé, jež jsem měřil, byly až plných 14 metrů dlouhé! Ovšem i všechny ostatní rostliny jsou výborně přizpůsobeny životu na těchto sypkých, nestálých stanoviskách. Zvláště význačnou jest tu jedna rostlina šáchorovitá (viz obrázek),

Osada domorodců u sladkovodní laguny sev. od ústí řeky Mulgrave-Russell.
Fot. Daneš.

jejíž oddenky plazí se dosti hluboko v písku na mnoho a mnoho metrů, vyhánějíce nad zemí v odstavcích nizoučké, kvetoucí lodyhy. Vedle ní jsou tu zvláště význačny některé rostliny motýlokvěté, s červenými a žlutými květy, s velikými lusky a semeny.

Za pruhem písčitým prostírá se většinou dosti úzký pás lesíků Casuarinových, nápadných šedohnědou barvou a připomínajících lesíky borové. I jehličí na podkladu napodobí spadalé větévky, i šišky jsou podobné některým stromům jehličnatým. Tu onde jsou skupiny vidličnatě větvených pandánů, opřených vzdušnými kořeny a obtěžkaných velikými plody. Jinde vidíme opět pokroucený kmen hibišku s velikými žlutými květy, tmavozelený fíkovník anebo Cerberu, která se snadno poznává dle bílé, podélně

Osamělý párek černochů a jejich chyše z kůry stromu papírového. Fot. Domin.

rozpukané kůry a přehusté, ohromné koruny z tvrdých, kožovitých listů, které se intensivně lesknou tisícerým odrazem paprsků slunečních.

Dále do vnitra prostírají se křovinaté houštiny a pak volné lesíky s blahovičníky, akaciemi a v podrostu s bizarními cykasy. Jsou tu i rozhlehlé sladkovodní laguny, které však vysychají v době sucha až na nepatrná bahniska, kdežto v době dešťů se mění ve veliká, mělká jezera, takže celý les vyrůstá v ty doby z vody, v jejíž hladině se bílé i tmavé kmeny jakož i různobarvé a různotvaré koruny nádherně odrážejí. Na takových místech ustupují obyčejně blahovičníky a ostatní stromy čistým porostům tak zvaného stromu papírového („paper-bark tree", t. j. strom s korou jak papír), který botanicky se zove *Melaleuca leucadendron* a jest známý i tím, že skýtá olej kajaputový, užívaný v lékařství. Tento zajímavý strom má kůru barvy bílé, odlupující se stále ve velikých plátech, čímž lesíky takové nabývají zvláštní podoby.

U jedné takové laguny zastihli jsme ještě osamělý párek černochů, který tu zbyl z celého kmene. Jsou bezdětni a mají řadu chyší či spíše bud, které jsou zhotoveny právě z bílé kůry zmíněného stromu, tvořícího v sousedství dosti rozlehlý porost. Černoši ti živí se rybolovem a různými kořínky a plody, které jim skýtá okolní příroda. Když jsme k nim zavítali, byli úplně nazí a neměli ani žádných ozdob na svém těle. Když jsme je však fotografovali, vytáhli si z jedné boudy košile, které byly o málo černější než jejich těla.

Celkem se zdá, že tento osamělý párek vede velice nuzný život a že s ním v krátku opět vymře jeden kmen australských černochů. Nemají ani psa, který bývá černochům veleužitečným druhem, a také skoro žádných zbraní jsme u nich nepozorovali. Nescházela ovšem pověstná hůl, kterou černošky vyhrabávají kořeny, hlízy, případně i larvy a různé drobné živočichy, a několik dlouhých kopí, kterých užívají k nabodávání ryb. Také několik klokanů viděli jsme v okolí, leč zdá se, že domorodec ten není dobrým lovcem anebo dává přednost rybám, které lze si zde snadněji opatřiti. Z rozhovoru s tímto párkem jsme mnoho nezískali, ježto nerozuměli takřka ani slova anglicky a i těch několik slov černošských, která jsme pochytili u Harvey's Creeku, bylo jim nesrozumitelnými, takže se zdá, že mluví zvláštní řečí.

Scenerie při ústí potoka Picnic Creek, nad nímž visí v obloucích pokroucené, dřevnaté kmeny lian. Fot. Domin.

Druhého dne podnikli jsme exkursi na jih podél pobřeží až k potoku zvanému Picnic Creek. Skoro až k tomuto potoku vinou se podobné útvary, jaké jsme poznali na severu od ústí řeky Russellu. Při pobřeží pás písečný, zvláště za odlivu dosti široký a různými plody a krásnými mušlemi zpestřený. Na písečném svahu za čarou odlivu objevuje se již roztroušená vegetace, hlavně převládá tu zmíněný svlačec (*Ipomoea pes caprae*), který tvoří místy skoro čisté, rozkošné porosty, zvláště když se mezi tmavozelenými listy rozvírá na sta velikých, snadno vad-

noucích fialových zvonců s temnějšími pruhy doleji v koruně. Tu a tam válí se do běla omyté, pokroucené kmeny hibišků, které nám překážejí při postupu, zvedají své koruny mohutné pandány a dále od břehu následuje pak opět zašedivělý pruh Casuarin.

Teprve v blízkosti potoka se scenerie nápadně mění. Picnic Creek razí si cestu těsnou roklí až k moři, kde v bizarních skupinách anebo i jednotlivě povalují se jako přední stráže romantické rokle obrovské balvany žulové, o které se za přílivu tříští zpěněné vlny mořské. Potok vroubí hustá, tmavá džungle, která se šíří i po stráních rokle, jest však ostře odhraničena od sousedícího blahovičníkového lesa. Potok sám má značný spád a jeho křišťálová voda, na kterou nikdy nedopadnou před samotným vtokem do moře přímé paprsky sluneční, jest poměrně chladná. Řečiště samo jest divoce romantické a místy nepřístupné, neboť potok řítí se v kataraktech po strmých granitových skalinách. Nádherné liany v krásných obloucích visí nad potokem a vyznamenávají se podivně, až nepřirozeně stočenými kmeny. Žulové balvany v řečišti bývají často nositeli vybrané společnosti jemňoučkých kapradí a koberců mechů. Jaký to rozdíl! O padesát kroků dále suché otevřené lesy a houštiny, které svědčí o stepním podnebí a zde bují vegetace, jakou jen vlhké tropy dovedou vykouzliti.

Razili jsme si cestu po strmých úbočích, leč prosekávání bylo velice obtížné, neboť nikde neviděl jsem tolik a tak strašně trnitých „advokátů" jako zde. I celé as na půldruhého metru vysoké porosty lesních, ostře řezlavých pandánů stěžují nadmíru postup. Jako menší stromek jest tu roztroušena jedna podivná rostlina cykasovitá, *Macrozamia Perowskyana*, která nikdy neopouští stín džungle a na svém as 5 až 8 m vysokém, vždy jednoduchém kmenu nese nádherný koš tvrdých listů, jež nikterak nezadají mohutným vějířům palem, a za květu pak obrovitou šišku, tak těžkou, že sotva dva lidé ji zvednou.

V džungli jest tu též mnoho škrtičů a všude hýří ovšem život příživníků, kterému svědčí veliká vlhkost. Celkový ráz pralesa na strmém úbočí upomíná zcela na Bellenden-Ker, neboť i zde jest chudá granitová půda, dešti vymytá a přívaly nejlepších částek zbavená.

Macrozamia Perowskyana, podivný strom cykasovitý, v džungli u potoka Picnic Creek.
Fot Domin.

Vracel jsem se z této exkurse s bohatou kořistí, leč se šatem opět úplně rozedraným, takže jsem si musil provázkem na několika místech ovázati cáry kalhot, aby traviny při chůzi nebodaly mé nahé tělo.

Na kopci nad potokem viděli jsme stopy nedávné návštěvy černochů, leč po těchto nebylo nikde ani slechu. Že však v této krajině ještě někteří žijí, vedouce potulný, stěhovavý život, jest zcela jisto. Dosvědčují to jednak lesní požáry, jednak sami slyšeli jsme z hlubokých pralesů při řece Russellu při svém návratu do Harvey's Creeku pronikavé pokřikování, jimiž si dávají znamení. Ostatně již při cestě po lodi do Cairnsu viděli jsme dalekohledem právě v těchto místech vystupovati signálové sloupy kouře černochů.

KAPITOLA JEDENÁCTÁ.

Válečná slavnost (korobori) černochů u Harvey's Creeku.

Když jsme se vraceli z výpravy na Bellenden-Ker, vůdce našich černochů, starý Charlie, vypadal skutečně uboze a zdál se býti neobvyklou proň námahou úplně vyčerpán. Jeho šeredný černý obličej s vtlačeným, ploským nosem, mžouravýma očima a skoro bezzubými ústy, v nichž se šikmě přemílal bledý jazyk, vypadal scvrkleji než kdy jindy. Brzo jsme se však přesvědčili, jak vědomí vlastní důstojnosti dovede takřka zázračně pozvednouti tělesnou energii. Večer, když jsme kráčeli po osvěžující koupeli v horském potoku s divokými kulisami hlubokých pralesů domů, náhodou jsme zvěděli, že se koná velké „*korobori*", to jest slavnost domorodců, při níž napodobí kruté válčení. Ježto nehrozilo nám nebezpečí — měliť jsme již mezi černochy své známé — užili jsem vzácné této příležitosti. A hle! Starý Charlie jako znovu oživen s divým pokřikem poskakoval v popředí, s ohromným, pestře malovaným štítem, nepoměrně velikým k jeho směšně drobné postavě a s dřevěným mečem skutečně úctyhodné váhy a rozměrů.

Dnes tyto válečné slavnosti nejsou v severovýchodním Queenslandu tak časté, ježto domorodců jest tak málo a stále ještě jich ubývá. Proto byli jsme velice rádi, že naskytla se nám příležitost, abychom byli svědky velikého korobori. Druhdy, kdy v těchto vodou i potravou bohatých končinách žilo množství divochů, odbývala se korobori velmi často, třebas i několikráte

za měsíc. Korobori v Queenslandu jest dvojího rázu. Buďto jest to válečná slavnost, při které se obyčejně utkají dva různé kmeny a nastává pak nepravidelné zápasení za doprovodu divokého řevu a poskakování. Zřídka kdy končí však tyto boje smrtí některého účastníka, za to vš.k spíše uloupením nějaké mladé krasavice. Korobori válečná se druhdy přesně odlišovala a byla známa jako „*borboby*". Vlastní korobori znamená slavnost spojenou hlavně s tanci a zpěvy, avšak bez válčení. Dnes však označuje se obyčejně každá slavnost černošská jako korobori, ať už je to jen tančení a zpěvy, jaké jsou zvláště obvyklé na západě Queenslandu, ať válečná slavnost, jaké my byli svědky.

Podle zpráv, kterých se mně dostalo, zdá se, že tyto válečné slavnosti aneb borboby jsou význačné právě pro pobřežní pruh severovýchodního Queenslandu, kdežto ve vnitrozemí převládají vlastní korobori, to jsou slavnostní zpěvy a hlavně tance, při nichž vyšnoření divoši napodobí s obdivuhodnou věrností často komické poskakování klokanů anebo vážný krok australských pštrosů — emu.

Korobovi na západě počíná se při západu slunce a trvá někdy po celou noc až do slunce východu, někdy se dokonce i opakuje několik nocí za sebou. Ve dne odbývá se korobori jen zcela výjimečně, tak na př. po dlouhotrvajícím suchu, aby se přivodil dešť, anebo bývají to pouze ženské tance, které se provádějí za dne. Tato korobori mají výhradně ráz slavností a konají se pouze pro zábavu, nemajíce pravidelně zvláštního nějakého významu. Někdy jest však korobori spojeno s pantomimou, znázorňující na př. lezení na stromy pro med divokých včel a vybírání medu anebo jindy opět krádež bravu nebo skotu aneb i zachránění bělocha černochy v zaplavené krajině a pod.

Tance se střídají se zpěvy anebo jsou též doprovázeny zpíváním a tyto zpěvy výhradně určené pro korobori šíří se často od kmene ke kmenu. Poněvadž řeč australských černochů není jednotná, jest zcela obyčejným zjevem, že černoši zpívají při korobori písně, jichž slova jsou jim úplně cizí a smysl toho, co zpívají, tudíž nesrozumitelný. Slova a nápěv písní určených pro korobori nesdělí však obyčejně jeden kmen sousednímu zadarmo, nýbrž výměnou za pokrývky, zbraně anebo jiné, pro ně důležité předměty.

Skupina bojovníků a černošek při korobori u Harvey's Creeku. Fot. Domin.

Ve vlhkých krajích severovýchodního Queenslandu, kde hluboké džungle, divoce propletené lianami pokrývají kompaktním porostem veliké plochy, pracně vysekávají si domorodci pro korobori rozlehlá, kruhovitá prostranství v šíři několika set metrů, jimž tvoří okolní kraj pralesa nádhernou, věčně

„Bora-ground“, mýtina, kde korobori se konají, u Harvey's Creeku.
Fot. Daneš.

zelenou hradbu. Prostranství takové („bora-ground“) zaroste v brzku travou, která v samotné džungli nikdy netvoří souvislého porostu; stromy a keře, které tu vzrůstají, se však odstraňují, takže celý prostor jest volný. Kdyby se místo to přenechalo svému osudu, brzo by ovšem zarostlo a prales v krátké době pokryl by rukou lidskou pracně mu urvanou plochu. Z okolí zalétají sem stále různá semena, která klíčí, a kdyby se mladé rost-

liny nezničily buď ohněm nebo nožem, v krátku by tu bujil nový křovitý a stromovitý porost.

Místo pro korobori poblíž Harvey's Creeku jest nadmíru malebné. Při samotném okraji jest větší počet domorodých chyší, to jest bud zhotovených z travin a velikých listů a opatřených

Domorodci při korobori u Harvey's Creeku.
Fot. Daneš.

po jedné straně otvorem. Okolní prales hýří bujností a pestrou směsicí barev. Jen místy vynikají obrovité, pyšné kmeny, obyčejně bělavé, jako mohutné sloupy, které nesou ohromnou tíži lian, jichž nádherné guirlandy spadají všude v těžkých závěsech. Také květů lze tu viděti spousty, ježto slunce má volný přístup. Květy ty šíří zvláště za noci, když kraje džungle nabývají podoby tmavého cimbuří, po celém volném prostranství

těžkou, opojivou vůni. Po jedné straně teče pak potok, jejž provází štíhlé stromovité kapradě a množství různých bylin, z nichž některé se odvažují až do samé vody. Za večera spustí tu často celá mračna papoušků pronikavý koncert, ale brzo se opět utiší a noci bývají pak tiché. Zvláště noci při jasném světle měsíčním jsou tu nádherné, neboť pak nabývá celá příroda vzezření ještě mnohem fantastičtějšího než za dne. Vypravil jsem se jednou v noci z Harvey's Creeku džunglí v tato místa, opatřen blikavou lucernou. Vyhýbaje se opatrně velikým, napřaženým listům nebezpečných kopřiv, klopýtaje o kmeny a zachycován trnitými biči rotangů a sterými jinými lianami zvolna jsem postupoval pralesem tak hustým, že jeho klenbou nepronikl ani jediný paprsek jasně zářící luny. Jen tu a tam ve tmě na půdě pralesa zářily nádherně světélkující houby a jinde opět prozrazovaly se staré, uhnívající pařezy luminiscencí. Z temné houště prorazil jsem konečně na volné, černochy právě opuštěné prostranství pro korobori, které bylo tak zaplaveno měsíčním světlem, že bylo tu možno skoro čísti. Ze vzdálí zalehal sem zuřivý stěkot dinga, věrného to strážce černochů. Jakýsi kmen černošský usadil se totiž před dvěma dny výše při potoku a tak dingo již na dálku ohlašoval přítomnost cizince. Černoši jsou však za noci bojácni, obávají se sami přepadení, a i když jsem se přiblížil více jejich boudám a psi zdvojnásobili svůj štěkot, ani jim nenapadlo, aby se přesvědčili, jaký je to vetřelec, který ruší ticho noci.

Místo pro korobori u Harvey's Creeku je tak velebné, že černoši nemohli si vybrati lepší pro své slavnosti a zápasy a jistě že žádné divadlo nemohlo by si poříditi působivější scenerie. Sem tedy jsme spěchali večer po návratu z Bellenden-Keru, majíce zde již své známé černochy, kteří naši přítomnost ohlásili, takže nebyli jsme vůbec obtěžováni. Ostatně byli jsme pro všechen případ ozbrojeni revolvery.

Ještě před tím, nežli jsme vyšli úzkou stezičkou vinoucí se pralesem na volné prostranství, pekelný hluk nám prozrazoval, že válečná slavnost již začala. V krátku byli jsme pak na místě samém a s obdivem jsme přihlíželi vzácnému divadlu.

Černoši s počátku na nás pohlíželi s nedůvěrou a jaksi rozmrzeni, že jsme svědky zápasů, které nejsou obyčejně přístupny zraku bělochů, leč brzo si zvykli na naši přítomnost a vůbec nás neobtěžovali. Vidouce to, vrátili jsme se ještě pro své fotogra

Srážka domorodců při korobori u Harvey's Creeku. Fot. Domin.

fické přístroje, abychom zachytili některé scény z „bojiště“. Korobori samo činí s počátku dojem hrůzostrašného vražedného boje a zdá se, že bojovníci, divoce poskakující a řvoucí až k ohlušení jsou v nejvyšším stupni rozčilení. Pozorný svědek, který však blíže přihlíží průběhu boje, jistě pozná, že je tu vlastně „mnoho povyku pro nic za nic“. S tímto poznáním rostla také naše odvaha i vmísili jsme se mezi zápasníky, opatrně se vyhýbajíce létajícím bumerangům, kopím a kyjům. Jednou z prvních „obětí“ boje málem se stal přítel Daneš, který ohlušen huronským řevem jen tak tak se uhnul as třímetrovému kopí, které bohudík jen lehce zavadilo o jeho rameno, leč přece značně ochladilo jeho zápal a nadšení pro bojovníky a pro fotografování válečných scén.

Jak některé mé snímky prozrazují, podařilo se mi zachytiti z úplné blízkosti (a ze stativu!) i výjevy samotného boje, ba tak „galantní“ byli divoši ke mně, že občas odložili i na chvilku samotný útok, takže jsem mohl v době kratičkého „příměří“ poměrně v bezpečí fotografovati. Tak na příklad, když tři bojovníci s pestrými štíty, s obrovskými kopími a spoustou bumerangů očekávali na poraženém kmenu při okraji kruhovitého prostranství útok pěti proti nim běžících nepřátel, dovedl jsem znamením obě válčící strany pohnouti k okamžitému zastavení nepřátelství a pak jsem napřed tyto a potom druhé fotografoval. Sotva jsem však křikl, že jsem hotov, pokračovali, jako by se nic nepřihodilo, v běhu a řevu a měl jsem sotva čas bleskurychle uchopiti fotografický přístroj za stativ a uskočiti s cesty vpřed se řítícím divochům.

Korobori samo není bohužel dnes již tak barvité, jako bývalo dříve, dokud se účastnili jen černoši divocí a nikoliv též polocivilisovaní. V každém kraji se černoši pro korobori zvláštním způsobem upravují a zdobí, malují svá těla, prostrkávají si přepážkou nosní dlouhé tyčky a zvláštní péči věnují úpravě vlasů. Do vlasů zastrkávají si zde ozdoby z peří bílých papoušků a velikých bobů anebo zvláštní tyčinky, někdy vytvoří si pomocí tyček z vlasů celé pyramidy, aby dodali si větší vážnosti a vzbuzovali u svých odpůrců hrůzu. V jiných krajinách staví se dokonce na chůdy, na západě pak nezřídka polepují svá černá těla bílým peřím a takto opeřeni přicházejí pak ke korobori. Velice často se malují, obyčejně bíle a červeně, někdy natírají celé tělo

žlutou nebo červenou hlinkou. Jindy opět roztloukávají dřevěné uhlí a natírají se pak tímto práškem a mastnotou, což zajisté vzhledem k přirozené barvě jejich těla jest víc než zbytečné.

K úpravě vlasů užívají pravidelně včelího vosku, někdy též rozmanité mastnoty a různobarvých hlinek.

Snad všichni mají na těle ozdobné jizvy, často velice hluboké. Způsobují si je buď ostrými kameny anebo v novějši době pravidelně střepy skla, které si snadno opatří i v končinách docela pustých. Bývá to obyčejně pohozená láhev od sodovky nebo whisky, která jim dá vhodný materiál pro řezání kůže. Aby jizvy byly hluboké, starají se černoši tím, že zamezují, aby se rychle zahojily. Obyčejně totiž hojí se rány na těle divochů s úžasnou rychlostí a lehkostí, skoro jako u zvířat, a to i tehdy, když rány jsou znečištěné. Proto starají se zvláštním způsobem, aby tyto jizvy, jež se považují za ozdobu pravého bojovníka, zůstaly delší dobu otevřené. Někdy dávají si dokonce do otevřených ran mravence (!), aby zůstaly pěkné jizvy. Dětem a mladým dívkám není dovoleno, aby se tímto způsobem „zdobily". Teprve starší žena smí si způsobiti určitý počet jizev (přes prsa, případně přes břicho, a menší na obličeji) a také mužům jest dovoleno rozmnožovati počet jizev na těle jen dle určitých zvyklostí a předpisů.

Ozdob nosí černoši při korobori velice málo. Bývají to krátké náhrdelníky z perleťových řezaných mušlí, které někdy nosí kolem krku na pásech z lidských vlasů. Civilisovaní černoši, třebas jinak chodí většinou nazí neb skoro nazí, vezmou na sebe pro korobori všechen evropský oblek, který dovedou vůbec sehnati, a stejně se „vyšňoří" i černošky; jedna z nich měla na sobě pouze košili, která snad byla kdysi bílá, nyní však špínou a potem úplně černá, takřka tmavší, než její tělo, jak lze i z fotografie seznati. Zvláště klobouk jest pro černochy obého pohlaví něčím nadmíru cenným a proto i hledaným, neboť tak přibližují se, jak se domýšlejí, nejvíce bělochům. Celkové malování těla a vystrojení pro korobori zabere často celý den. Každý účastník zdobí se odloučeně a teprve, když dokončí svou „toiletu", objeví se na večer před ostatními.

Tím, že černoši na sebe navlékají staré šaty a cáry bělochů, trpí ovšem velice původnost jejich slavností. Jejich toilety jsou však za to nadmíru komické, takže chvílemi se nám při takové

válečné slavnosti zdá, že se odehrává před naším zrakem výborně inscenovaná fraška.

Velice zajímavé jsou zbraně černochů, které jsou většinou dřevěné a z malé části kamenné. Kamenných zbraní, tak na př. seker nebo tomahawků, sepiatých do silného rákosu, pokud jsem viděl a slyšel, při korobori neužívají.

Každý bojovník jest opatřen velikým dřevěným štítem, za který se může skoro celý ukrýti. Štíty ty jsou vpředu hladké, jen uprostřed mají malou vypuklinu a vzadu v těchto místech jest vydlabáno držátko. Jsou vždy zhotoveny z měkkého dřeva a poměrně dosti lehké. Nejčastěji byly vyrobeny v okolí Harvey's Creeku ze dřeva různých fíkovníků, které tu rostou v pralesích nadmíru hojně. Jsou vždy velice pestře malovány, leč barvy jsou málo trvanlivé a dlužno je proto často obnovovati. Zhusta je znovu malují před každým korobori. Vzorky jsou dosti složité a převládají v nich barvy žlutá, červená a bílá. Vzorek a barvy znemožňují prý přesné míření se strany nepřítele, zvláště pohybuje-li se štítem.

Vedle štítů nejvíce se uplatňují skutečně obrovské a nadmíru těžké meče, vyrobené z velice tvrdého dřeva. Meče ty, jichž tvar i rozměry lze viděti na některých připojených obrázcích, jsou tak těžké, že bojovník neudrží jich dlouho v ruce a před každou ranou musí meč ten opříti o zem, načež se teprve rozežene a udeří. Praktické se tyto meče nezdají býti, ač viděl jsem drobné černochy, kteří dovedli s nimi velice hbitě a obratně zacházeti. Těchto obrovských mečů užívá se většinou jen při souboji dvou odpůrců. Jak jsme sami viděli, nekončí zápas ten obyčejně krvavě. Dva bojovníci napřed si nadávají a stupňujíce nadávky a křik zvyšují i vášeň a odvahu k boji, až konečně vystoupí proti sobě. Oba kryjí svá těla zmíněnými štíty a rány si zasazují střídavě, ovšem každou ránu zachytí štítem. To se opakuje tak dlouho, až jeden z bojovníků se unaví a zanechá dalšího boje a jest pak ovšem považován za poraženého. Častěji však uštědřují si navzájem rány tak dlouho, až štít jednoho z nich se rozbije, při čemž odraz rány zhusta odnese i jeho majetník. Jsou-li rány dobře vedeny, rozpoltí se štít obyčejně brzo, ježto jest ze dřeva měkkého, kdežto meč sám jest nadmíru tvrdý. Největší z dřevěných mečů, které jsem si přivezl, měří 156 *cm* délky a jest průměrem 18 *cm* široký!

Výjev z korobori u Harvey's Creeku: tři bojovníci očekávají na starém kmenu útok nepřátel.
Fot. Domin.

Další zbraní jsou kopí, která bývají na 3 *m* dlouhá a sestávají obyčejně ze dvou pevně spojených částí. Hořejší část jest ze dřeva tvrdého, dolejší pak z měkkého a lehkého. Někdy však celé kopí jest jednotné. K vymršťování těchto kopí užívá se zvláštních rovných tyčí, u jednoho konce s krátkým násadcem, který se připojí k dolnímu konci kopí a tak se toto vymrští. Tyto tyče zovou se všeobecně *womery*.

Nejznámější zbraní jsou však pověstné *bumerangy*, užívané v různé podobě skoro po celé Australii a konající výtečné služby ve volných lesích a v krajích travnatých. Tam, kde převládají husté pralesy, bumerangu lze těžko užívati. Bumerangy mají různý tvar a velikost. Obyčejný bumerang jest plochý, v oblouk více méně zakřivený kus dřeva, který vymrštěn opíše ve vzduchu (stále se otáčeje kolem své osy) ohromný kruh, vznese se do závratné výše a vrátí se pak přesně na místo, z něhož byl vržen. Některé bumerangy letí však jen přímo při zemi odrážejíce se v obloucích, nevrací se však zpět. Takých bumerangů užívá se při honbě zvláště v lesích s travnatým podrostem. Dobře házeti bumerangem zpět se vracejícím není však tak snadno. Moje první pokusy v Harvey's Creeku dopadly velice špatně, za to tím více obdivoval jsem se zručnosti černochů i bílého majitele hotelu, který dovedl jimi taktéž výborně házeti a to vždy s takovou přesností, že bumerang vykonav svůj dlouhý let snesl se mu vždy těsně k nohám. Bumerang vymršťuje se pravou rukou, při čemž drží se za kratší konec a obloukem dovnitř. Nezáleží ani tak na síle jako na způsobu, jak byl mrštěn. Zdá se, že při letu jeho rychlosti přibývá, až konečně vyletěv do obrovské výše a dálky opět se vrací rozrážeje s ostrým sykotem vzduch. Viděl jsem sám, že bumerang doletěl as na 70 *m* dálky a při tom se vznesl as do výše 20—30 metrů.

Bumerangů užívá se dnes často jen k zábavě, nezřídka však i k lovu anebo i v boji. Každý černoch mívá s sebou skoro vždy několik bumerangů, nezřídka i celý tucet. Černochům však tato zbraň není nebezpečnou, poněvadž jejich zrak jest tak výborný a jejich hbitost tak obdivuhodná, že se dovedou vždy vyhnouti bumerangu letícímu nejvyšší rychlostí. Černoch dovede se vůbec vyhnouti každé hozené zbrani a střele s výjimkou zbraní střelných. Také zmíněná kopí, která letí s úžasnou rychlostí, minou se skoro vždy cíle, poněvadž napadený dovede se jim ještě v po-

sledním okamžiku uhnouti, což zdá se ovšem bělochovi přímo zázrakem. Ovšem snese-li se celý dešť těchto kopí, jak se to stává při náhlém přepadení nepřátelského kmene, potom ani tato hbitost v postřehování letících zbraní nebývá mnoho platnou,

Domorodci u Harvey's Creeku při korobori.
Fot. Daneš.

poněvadž napadený vyhnuv se jednomu kopí lehce sám vběhne do rány jinému.

Z těchto důvodů užívají černoši bumerangů k účelům bojovným jen ve zvláštních případech, tak na př. pronásledují-li nepřítele, takže pak hází mu tyto zbraně do zad, anebo při náhlém přepadení.

Bumerangy obyčejné jsou hladké, bez ozdob a vždy z tvrdého dřeva. Nezřídka volí za materiál kořeny, které usnadňují práci již přirozeným zakřivením. Jindy opět jsou bumerangy malované a to nejčastěji červenými a bílými pruhy, aneb i celé červeně natřené, leč barvy ty jsou málo trvanlivé. Na západě poznali jsme bumerangy i pěkně vyřezávané.

Velice účinné jsou i dřevěné kyje (*waddy*) z velmi tvrdého dřeva, na jednom konci tlusté, na konci druhém, tenkém pak hrubě rýhované, aby skytaly pevnější oporu ruce.

Válčení při korobori představuje boj velice nepravidelný, daleko ne však tak krutý, jak by se zdálo dle strašného křiku a zuřivých poskoků a tanců bojovníků. Nehledě k četným nepatrným ranám bývá výsledek často nekrvavý a i jednotlivé souboje hlavně pro krádeže dívek a žen anebo z jiné příčiny končí jen lehkým zraněním. Někdy se stává, že prudce vymrštěné dlouhé kopí prorazí měkký štít a poraní napadaného. Občas některý bojovník válí se po zemi sražen jsa mocnou ranou, kterou zachytil štítem, ale přec jen nevydržel. Vede-li se mu špatně, tu přispěchají na pomoc jeho ženy, které s pisklavým pokřikem chrání ho svými holemi před dalšími ranami.

Za naší přítomnosti při válečné slavnosti bylo jen jediné vážnější zranění, a sice mohutnou ranou dřevěným mečem byla jednomu bojovníku roztříštěna ruka v samotném rameni. Den po skončeném korobori ptal jsem se černochů, kteří mne provázeli na mých botanických toulkách pralesem, jak se jejich zraněnému druhu vede, a bylo mi řečeno, že velice špatně, že leží v tábořišti svého kmene kdesi v pralese as 4 *km* od Harvey's Creeku. Nabízel jsem se, že ho navštívím a ránu ošetřím, leč na to nechtěli na žádný způsob přistoupiti. K velikému překvapení jsem pak za několik dní slyšel, že již umírá. Zdálo se mi to skoro neuvěřitelné, poněvadž i sebe strašnější rány černochů se obyčejně rychle a ideálně hojí.

Ženy se přímo korobori neúčastní, stále však sledují své muže a jsou-li tito v nebezpečí, pomáhají jim a zachycují rány buď tyčemi (klacky) aneb i svým tělem. Proto jest i při korobori ve výhodě ten, kdo má více žen. Jenom ženy a dívky, které mají menses, nesmějí se zúčastniti těchto válečných slavností.

Následující dny po korobori měl jsem dobrou příležitost, abych si opatřil výběr domorodých zbraní. Potkal jsem na př.

v pralese bojovníka úplně nahého, ale dosud pestře malovaného a vyzbrojeného obrovským mečem a štítem, anebo jindy místo meče se svazkem kopí, které byly skoro dvakráte tak dlouhé jako on a s četnými bumerangy. Nastalo smlouvání a ač s počátku obyčejně nechtěl ani slyšeti, aby se zbavil své výzbroje, obyčejně brzo mi dal, co jsem chtěl, výměnou za tabák anebo i nějaký šilling.

KAPITOLA DVANÁCTÁ.

Smutný osud černých praobyvatelů Australie.

Australští černoši vymírají rychle a stále a v mnohých krajinách, zvláště pak v končinách úrodných, bělochy hustěji osazených, vymizeli docela. Mnozí Australané, v Australii narození, nespatřili za celý život ani polocivilisovaného praobyvatele tohoto zeměd́ílu. Dnes poměrně nejvíce černochů a v stavu divokém žije v pustinném vnitrozemí, kde až dosud běloch nemůže se trvale usaditi. Byly sice podniknuty již výpravy, při nichž smělí výzkumci ovšem za nevylíčitelného strádání překročili celou pevninu napříč i na podél, leč to jsou dosud jen ojedinělé pokusy, které dokazují právě, že tyto nehostinné kraje nehodí se pro bělocha, a i černoch, který dovede se v nejvyšší míře přizpůsobiti životu ve volné přírodě, vede tu jen nuzný a bědný život, který není než stálým bojem o existenci, zápasem o vodu a potravu. Počet černochů, kteří žijí v tomto neobydleném, pustinném vnitrozemí Australie, lze ovšem těžko odhadovati, ježto není tu možné ani přibližné sčítání. Odhaduje se, že tu dosud žije as 140 až 190 tisíc domorodců, počet to k ohromným plochám nadmíru skrovný. V ostatní Australii jest to však s černochy o mnoho hůře, neboť tam buď již úplně vyhynuli anebo se udržely jen nepatrné jich zbytky. Pouze v severní, tropické části Australie žije dosud ještě větší počet černochů, z nichž mnozí jsou divocí, jiní však již civilisovaní. Počet všech černochů ve Spojených státech australských (nehledě k pustinnému vnitrozemí) jest velice malý. Dle úředních statistik nedosahuje ani 50 tisíc plnokrevných černochů,

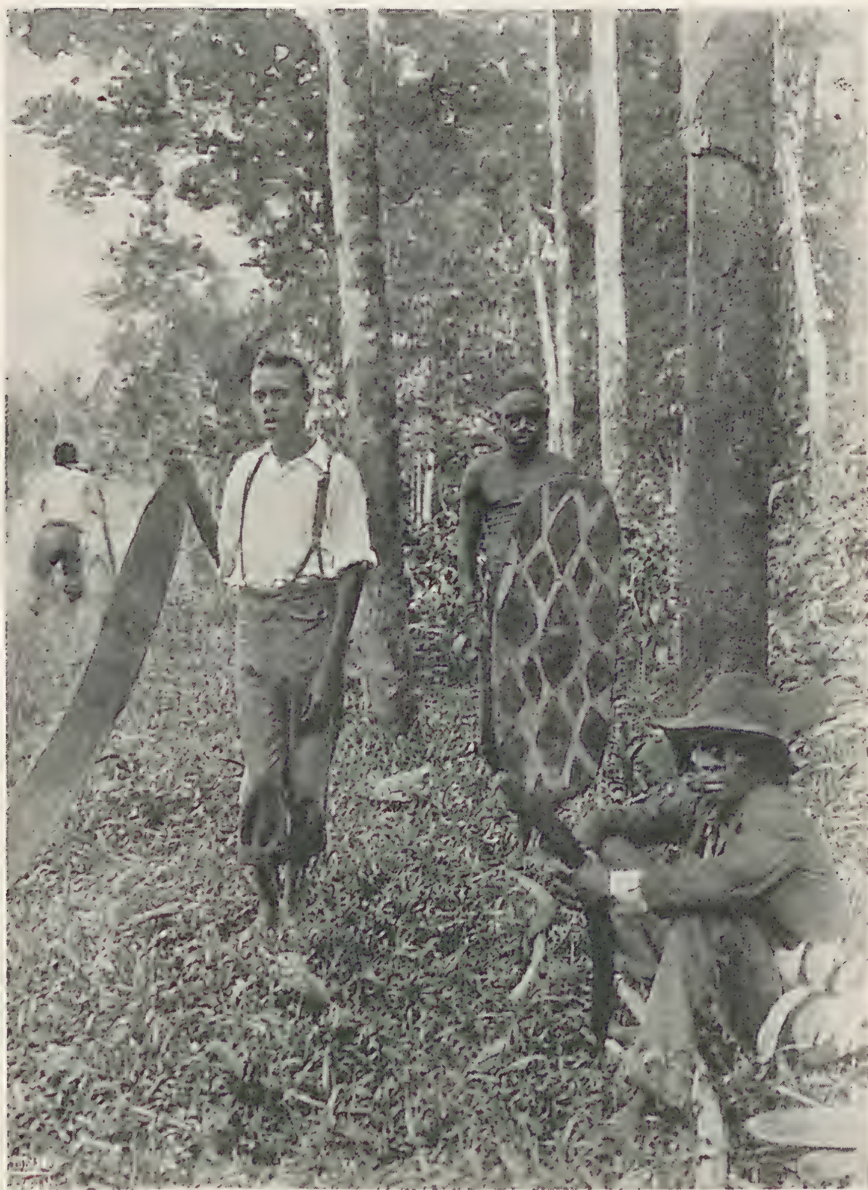

Výjev z korobori u Harvey's Creeku. Fot. Domin.

a není pochyby, že počet ten vůčihledě klesá, třebas by některé statistiky svědčily o opaku. Tak napočítáno r. 1881 úhrnem pouze 31.700 černochů, o dvacet let později (r. 1901) již 40.880 plnokrevných a 7368 míšenců, což by znamenalo značný přírůstek. Přírůstek ten existuje však pouze na papíře a vysvětluje se jednak ledabylostí, jednak obtížemi při sčítání domorodců v dřívějších letech.

Nelze se ani diviti, že domorodci australští tak rychle vymírají. Podmínky životní (nehledě k nepatrné části s vlhkým tropickým podnebím) byly pro ně vždy velice špatné a proto Australie byla již *před* příchodem bělochů tak řídce obydlena a podmínky tyto se v posledním století úžasně zhoršily. Množství černochů bylo v dřívějších dobách postříleno a jinak povražděno. Někde pořádány celé výpravy na černochy a s těmito se nakládalo hůře než se škodnou. Život černocha byl tak málo ceněn, že nesmíme se diviti, jak řady jejich řídly. Jako divoká zvěř byli honěni i pomocí psů a hubeni všemožně, ba otravováni arsenikem. K tomu přidružily se epidemie, zavlečené bělochy, hlavně tuberkulosa a syfilis, které kosí ubohé domorodce ve velikém, a to i v době přítomné, kdy vlády zacházejí s černochy lidsky a snaží se všemožně, aby zabránily jejich úplné zhoubě. Také zvěře s postupující kolonisací rapidně ubývá a tím horší se možnost výživy. Za to vzrůstá nečistota a podporuje řádění zhoubných nemocí, zvláště sdělných. Konečně i to třeba uvážiti, že černoši zapuzeni byli takřka ze všech úrodnějších končin, které zabral pro sebe běloch, takže jim zůstaly jen nehostinné pustiny, kde krutě zápasí s věčným nedostatkem vody a výživy. V krajinách na potravu chudých nemohou se často déle než týden neb čtrnáct dní udržeti na stejném místě a tak jsou nuceni vésti potulný, stěhovavý život, s místa na místo, pokud jim to které stanovisko aspoň tolik vody a potravy skytá, aby nezahynuli žízní neb hladem. Za těchto okolností nemohou ovšem nabýti dlouhého věku, mají málo dětí a i z těch část ještě zabíjejí, ježto děti jsou jim obtíží při nomadickém životě. Tyto poměry již samy sebou vysvětlují, proč zbylo tak směšně málo původních praobyvatelů Australie.

Ještě horší osud než černochy australské potkal jejich druhy na Tasmanii, zvláštní to rasu, poněkud odchylnou a připomínající více Papuánce. Při příchodu bělochů na ostrov Tasmanii

Bojovníci při korobori u Harvey's Creeku.
Fot. Domin.

žilo zde na šest až osm tisíc černochů, kteří se chovali k bílým vetřelcům zcela přátelsky. První srážky vznikly vinou bělochů, to jest trestanců, kteří sem byli deportováni na místo, kde později vzniklo město Hobart. Později pořádány celé honby na černochy a nelze se diviti, že tito odpláceli stejně, přepadajíce a vraždíce každého bělocha, který se jim namanul. Roku 1830 pořádal guvernér Arthur po celém ostrově velikým nákladem (skoro $^3/_4$ milionu korun) rozsáhlou honbu na černochy, při níž jich bylo postříleno na sta. Zbytek Tasmanců vystěhoval se konečně na ostrov Flinders, kde však řady těchto posledních mohykánů rychle řídly, takže r. 1861 zbylo jich na živu jen 18 a konečně r. 1876 zemřela poslední tasmanská černoška, třiasedmdesátiletá stařena Truganini a s ní navždy vymřela zajímavá rasa Tasmanců.

U černochů na pevnině australské byl od nepaměti smysl pro majetek nadmíru vyvinut a právo vlastnické, vztahující se zvláště na půdu, respektováno. Každý kmen měl své vlastní, přesně ohraničené území, na kterém honil, a každého, kdo (nejsa příslušníkem kmene) překročil tyto hranice, považoval, a to plným právem, za vetřelce a nepřítele, poněvadž ho zkracoval v jeho majetku. Také na bělocha a Johna Chinamana (jak se obyčejně Číňan nazývá v Australii) pohlížejí domorodci jako na nějaký jiný, nepřátelský kmen černochů, kterým ovšem byli daleko více ohroženi, ježto nedovedli se mu brániti nemajíce stejných zbraní.

Dle toho byla vlastně celá Australie (s výjimkou pouští) již před příchodem bělochů přesně rozdělena v jednotlivá území, která měla své stálé vlastníky, střežící majetek svůj žárlivě a všemi prostředky. Na to však při příchodu bělochů a ještě dlouho poto mnikdo si ani nevzpomněl, a když divoši přepadali bělochy, kteří jim zdánlivě neublížili a vůbec nedali podnětu k nepřátelskému vystupování, přičítalo se to jen divokosti a vraždychtivosti domorodců. Ve skutečnosti se však zdá, že pokud se nejednalo o pomstu za kruté jednání bělochů samých, kteří často bez příčiny domorodce stříleli nebo týrali, příčinou těchto srážek a přepadání bylo právě rušení vlastnického práva. Vždyť běloši pili „jejich“ vodu, o kterou bylo zvláště ve vnitrozemí nouze, stříleli a hubili „jejich“ zvěř, která jim byla nejen lahůdkou, nýbrž i často jedinou masitou stravou, pálili jim „jejich“ pralesy,

které jim skýtaly různé plody, kořeny a vůbec rozmanitou po ravu atd. Proto takový běloch, který třebas se choval přátelsky k černochům a dával jim i dary, přece zůstal v jejich očích nepřítelem, vetřelcem, jenž je olupoval o výživu a půdu, kterou si od věků se zbraní v ruce hájili i proti svým sousedním bratřím. I dnes za našich poměrů, kdyby někdo šel do některé obory anebo do panských lesů, střílel tam pro sebe zajíce a srnčí, kácel stromy a pekl si brambory, odpyká to třeba několikaletým žalářem.

S tohoto stanoviska, myslím, dlužno se dívati na příčinu mnohého nepřátelství mezi černochy a bělochy. Ještě dnes v mnohých končinách Australie, jak sami jsme se přesvědčili, „civilisovaný" černoch v kraji již přístupném a řídce bělochy osazeném bojí se překročiti hranice území, které náleželo jeho kmenu, dnes již decimovanému. Obává se totiž (i v průvodu ozbrojeného bělocha) přepadení a zabití „vlastníky" tohoto území, to jest černochy, kteří považují ve své bláhovosti stále ještě sebe za pány a majetníky půdy, bělochy pak za pouhé vetřelce.

Později, když se černoši blíže seznámili s bělochy, počali se v mnohém po nich opičiti, přejali od nich četné zhoubné zvyky, tak hlavně kouření, z části i zálibu pro alkohol, od Číňanů pak opium. V okolí Harvey's Creeku viděl jsem sotva dvacetileté černochy, vyhublé, s vyhaslými zraky a úplně již opiem zničené.

Černochům svého času nejvíce imponoval kůň, neboť zvíře to bylo jim tehdy naprosto neznámé a myslili si přirozeně, že jezdec s koněm představuje jedinou bytost, která ovšem již svou velikostí a rychlostí pohybu vzbuzovala u nich úctu a hrůzu. Proto také neodvažovali se napadnouti i osamělého jezdce na koni, třebas byli sebe početnější a dobře ozbrojeni. A ještě dlouho v pozdějších dobách, když ze zkušenosti poznali, že jezdec a kůň se mohou odděliti, báli se napadnouti bělocha, dokud byl v sedle. Často sledovali ho po dlouhou dobu, až nadešla pro ně vhodná chvíle, kdy jezdec slezl. I v noci, přepadli-li tábor bělochů, bylo jejich první starostí, aby nejprve rozplašili koně.

Dnes „civilisovaný" černoch přijal již mnohé zvyky bělochů, a je-li v misii, věnuje celé hodiny modlení, pobožným zpěvům a náboženským hodinám. Pro práce zemědělské se však naprosto

nehodí, pravidelný život se mu nezamlouvá a dlouho v něm nevydrží. Nejvyšším ideálem civilisovaného černocha jest, aby mohl seděti na koni, míti na sobě evropský oblek (až na boty, které jsou každému velmi obtížné) a zvláště plstěný klobouk. Sedí-li takto na koni se zapálenou krátkou dýmkou, a má-li v kapse zásobu tabáku a sirky, jest to proň vrchol blaženosti a domnívá se pak, že stojí velmi vysoko nad bělochem.

Dnes zdá se býti na záchranu černochů již pozdě. V krajinách již obydlených bělochy propadli domorodci jisté zkáze a všechna námaha je zachrániti může snad jejich vymření oddáliti, není však s to jejich zánik zastaviti. Snad ještě v dalekém vnitrozemí anebo na severu a severozápadu, kde nejsou běloši, mohli by se černoši udržeti, bude-li jim věnována patřičná péče státních orgánů při dalším postupu bílého plemene. Dnes starají se zvláštní protektoři („Protectors of the Aborigines") o záchranu a z části i výchovu černochů a státy australské vykázaly domorodcům zvláštní území, reservy, aby se zastavilo jejich vymírání. Dle potřeby podporují státní orgány černochy i potravou i šatstvem, leč bohužel, vše to přichází pozdě. Svého času bylo snad to jediné, co státy konaly ve prospěch původních majetníků Australie, že jim rozdávaly, pokud se sami přihlásili, v den narozenin královny Viktorie dosti dobré pokryvky (tak zvané *„goverment blankets"*). Uvážíme-li, že běloši celý zemědíl černochům prostě vzali (*Lauterer* vyjadřuje se příliš drasticky, že celá Australie jest prostě ukradenou zemí), není to konečně přílišná odměna.

Jako celá příroda australská se vyznamenává svým zvláštním rázem, tak i australští praobyvatelé její představují rasu, která stojí dosti isolovaně a o jejímž příbuzenství nepanuje dosud u všech anthropologů shoda. Nazývají se obyčejně černochy vzhledem k tmavě čokoládové barvě kůže a často kudrnatým vlasům, leč není pochyby, že s africkými černochy nemají nic společného. Zdá se, že Australie byla asi obydlena z jižní tropické Asie, dokud bylo ještě pozemní spojení, a že černoši australští jsou potomky pomíšených kmenů malajských a papuanských. Ovšem vyvinuli se pak zcela samostatně a odchylně, takže dnes příbuznost jejich není tak patrná. Příčiny tohoto jsou asi stejné jako u podivné zvířeny a květeny, to jest předlouhá isolace, zcela

zvláštní a velice určité podmínky existenční, vyvolané hlavně australským podnebím. Právě podobnost podnebí v celé Australii a po věky nerušený vývoj přispěl k tomu, že celkem se domorodci v celém zeměďílu dosti jednotně vytvořili a od rasy malajské i papuanské podstatně odchýlili.

KAPITOLA TŘINÁCTÁ.

Postavení ženy u australských černochů.

U australských černochů lze těžko nalézti nějakou morálku (v našem slova smyslu) a posuzujeme-li tuto ubohou rasu se svého povýšeného stanoviska, nutně musí náš úsudek vyvrcholiti v nejhlubší opovržení. Vmyslíme-li se však do života jejich a postavíme-li se jaksi na kulturní niveau těchto primitivních lidí, kteří se dnes ještě sotva povznesli nad kamenný věk, jistě mnoho jim odpustíme a nebudeme jich odsuzovati v takových případech, kde zvláštní okolnosti a podmínky existenční ospravedlňují skutky zdánlivě nepřípustné. Toho arci nelze popírati, že nejhorší vlastností černochů jest způsob, jakým nakládají s dívkami a ženami. Sotva kde jinde jest postavení ženy tak strašné jako právě v Australii.

V nejnovější době změnilo se ovšem mnoho zásluhou bělochu, ba sám jsem poznal případy, že černoška byla v domácnosti neobmezenou vládkyní a muž jejím poslušným otrokem; ale tento „úspěch civilisace" jest přec jen nadmíru vzácnou výjimkou, která byla kdysi vůbec neznáma a jíž dodnes ještě nenajdeme v těch končinách, kde černoši nemají mnoho styků s bělochy.

Žena v černošské domácnosti jest naprostou otrokyní, zbavena jsouc úplně vlastní vůle. Muž, její pán a vládce, pokládá ji za svůj osobní, soukromý majetek, s kterým jest mu dovoleno nakládati zcela po libosti. Tluče a trýzní ji podle své libovůle, a zachce-li se mu, zmrzačí ji neb i případně zabije; takový trest

zdá se mu zcela samozřejmý a přirozený. Pes, dingo, má pro něho často větší cenu a lépe s ním nakládá, zvláště v takovém území, kde o psy jest celkem nouze, jak tomu právě jest v mnohých částech Queenslandu.

Žena při tom pracuje, ba dře jako tažný kůň, obstarává celou domácnost a vykonává vůbec všechny těžké práce. Za takových okolností není ovšem divu, že rychle stárne, schází a předčasně umírá. Kdežto černoši průměrem se dožijí stáří as 50 let, umírají ženy často o 10 let dříve.

Když jsem navštěvoval v pralesích v okolí Harvey's Creeku boudy černochů, často jsem si povšiml na nahých tělech starých, ošklivých žen velikých jizev po strašných ranách, většinou na hlavě, ramenech a zádech. Mladé, „civilisované" černošky, oděné více méně v evropské cáry, jsou na tom již lépe, neboť dovedou si opatřiti i vedlejší výdělek, pročež bývají méně bity a trýzněny.

Povinností ženy jest předně obstarávati vše v tábořišti, vedle toho však i starati se o valnou část výživy pro celou rodinu. Ráno, když připravily snídani, vycházejí do přírody, sbírají plody, vyhrabávají různé hlízy a kořeny, dlouhými zašpičatělými tyčkami odkrývají kořeny akacií, hledajíce larvy brouků, které upečené jsou černochům lahůdkou, loví též drobnou zvěř, tak různé vačnatce, sbírají hady a ještěrky, šplhají na stromy, aby tu vybíraly med divokých včel atd. Když pak se navrátí do boudy v tábořišti nesouce v pevném rotangovém košíku, zvaném „*dillybag*", svou kořist, očekává je další práce. Přinášejí vodu, což bývá snadným úkolem v krajinách pobřežních, vlhkých, avšak nadmíru obtížno v krajinách suchých, kde řečiště potoků jsou po valnou část roku vyschlá, takže jest třeba vykopati hluboké jámy, aby se přišlo na vodu. Potom připravují rostlinnou potravu, čistí, tlukou, melou mezi kameny, vypírají nebo pekou různé přinesené plody, semena a kořeny. Mnohé z nich jsou za syrova jedovaté a teprve další přípravou stávají se neškodnými a jedlými.

Muž sám loví sice též, často však více pro zábavu nebo ze sportu, a nezřídka to, co uloví, hned si primitivním způsobem upeče na ohni a vrátí se pak do tábořiště s prázdnýma rukama (byť i s plným žaludkem), ponechávaje starost o výživu rodiny samotné ženě.

Jest smutno popatřiti na černošský kmen, když táhne z místa na místo. Muži zcela nazí kráčejí obyčejně značně napřed, v rukou jen několik kopí a bumerangů, jinak jsouce úplně volni. Vychrtlí psi je provázejí, a cítí-li cizince, zuřivě štěkají. Jinak jsou tiši, a když slunce nemilosrdně praží v otevřený kraj, jen pomalu se plíží vpřed majíce ocas zatáhlý mezi nohy, se schlíplou hlavou a s vyplazeným jazykem. V pozadí následují pak ženy se vším domácím majetkem, který, ač není příliš obsáhlý, přec jen úplně dostačí, aby chuděrky sotva se mohly s nákladem hýbati. Nejdůležitější předmět, hole na vyhrabávání kořenů, které bývají asi dva metry dlouhé, neváží ovšem mnoho, ba jsou jim často při pochodu oporou. Zato však nesou na hlavě několik velikých košíků naplněných zásobami, případně kožemi, s tomahawky, některými ozdobami a chudým nářadím. Nezřídka z jednoho košíku vykukuje černá hlavička děcka, které s obdivuhodným klidem snáší svůj osud, jen zřídka kdy propukajíc ve vřískot a pláč. Druhé, větší děcko sedí často ženě na boku; tu se pak divme, že se chudák sotva vleče s celým nákladem, zatím co muži s prázdnýma rukama lehce si vpředu vykračují, občas se zastavujíce a pobízejíce ženy k většímu spěchu ranami a kopanci.

Ostatně matky často berou svá děcka i na každodenní výpravy, nosíce je (pokud jsou malé) vždy v košíku zavěšeném na hlavě, a odkládají je pouze tehdy, když hrabou v zemi, nebo šplhají na strom buďto za zvěří (zvláště za vačicí opossum) anebo pro med nebo různé plody a semena.

Jinak jest žena povinna dlíti vždy poblíž svého muže, jemuž musí býti bezpodmínečně věrna. Jen vzácně kdy se stane, že se prohřeší proti manželské věrnosti, což má také najisto v zápětí krutý trest. Muž ji jako v každém jiném případě, kdy vzplane prudce jeho hněv, jak se říká, „poznamená“, to jest buďto udeří kyjem plnou silou přes hlavu nebo záda nebo i poseká tomahawkem. Žena se nikdy nebrání, byť je bita sebe více, snáší to klidně jako věc samozřejmou. Nepoznala nikdy volnosti, nechápe vůbec, že jest člověkem jako její muž, a proto se jí zdá její postavení zcela přirozené, necítí vůbec, že jest otrokyní, nad jejímž životem rozhoduje jiný. Fysickou bolest snáší způsobem, nad kterým přímo žasne i otužilý Evropan. Zdá se, že ani hrozné, otevřené rány, odporné na pohled a páchnoucí hnisem, mnoho

bolesti jí nepůsobí, a když byla tak zmlácena, že jest všecka krví zbrocena, omyje se a jde klidně po své práci, třebas se zlomenými žebry nebo zlomenou rukou nebo klíční kostí. Stalo se, že černoška po strašném výprasku a zbití po několik dní zdánlivě, jako by nebyla ani vážně zraněna, vykonávala své každodenní práce a povinnosti, načež najednou svému zranění podlehla.

Celkem se však stává zřídka, že černoch zabije svou ženu, nikoliv snad z útlocitu, nýbrž prostě proto, že žena jest mu majetkem dosti cenným. Tato okolnost zdá se právě nejlepší jejich ochranou, neboť jinak podle morálky domorodců není žádným hříchem zabíti ženu. Černoch nechápe, že žena jest bytost jako on, a proto třeba veřejně před druhými černochy neb i před bělochem ji „trestá" svým způsobem, asi jako u nás vídáme, jak je trestán provinilý pes. Stalo se již častěji, když některý černoch byl chycen policií pro zločin, jehož se dopustil na majetku bělocha, že houževnatě a všemožně skutek svůj zapíral, obávaje se přísného trestu (v dřívějších dobách obyčejně trestu smrti, kterým se pro jednoduchost a výstrahu trestaly šmahem všechny přestupky, přečiny a zločiny černochů), ale při výslechu zcela klidně přiznal, že zabil svou ženu, nemaje ani tušení, že je to v podstatě mnohem horší zločin než krádež jedné ovce farmáři, který jich chová do desetitisíců.

Australští černoši mívají buďto jen jedinou manželku neb i manželek několik, dvě, tři, ba nekdy až pět. Počet manželek jest jistou měrou projevem jejich blahobytu, neboť čím více žen, tím více tažných zvířat a pracovních sil, tím pohodlnější život.

Jest podivuhodno, jak dobře se manželky snášejí, třebas i v několikačlenném „harému". Žárlivost a řevnivost je tu takřka neznáma, a zahnízdí-li se v nitru, neprojevuje se nijak na venek. Připomíná to řadu psů, kteří jsou všichni stejně dobrými a oddanými služebníky svého pána, z nichž však se obyčejně jeden těší větší lásce a přízni než ostatní. Tak mívá i černoch mezi svými ženami svou oblíbenou, které tu a tam i ulehčí na úkor ostatních. Proviní-li se však nějak, byť i jen maličkostí, nejeví-li na př. dosti ochoty dojíti ihned pro vodu nebo klestí na oheň ve studené, deštivé noci, ztrestá ji třebas stejně, jako by „poznamenal" ženu druhou.

Obřad manželský není buď žádný nebo jest velice jednoduchý. Muž uchopí dívku prostě za ruku a prohlásí, že jest jeho. Ovšem před tím, když dívka byla prohlášena za dospělou, předcházela násilná deflorace, která zdá se býti obvyklou u většiny kmenů černošských.

Velice zajímavé jest však získávání žen, které se děje různým způsobem. Dívka jest vždy výlučným a soukromým majetkem svého otce, a zemře-li tento, přechází ve vlastnictví svého bratra, případně nejbližšího mužského příbuzného, který má na ni stejné právo jako její otec nebo manžel, to jest, může jí stejně užívati jako pracovní síly pro vše a smí ji trestati jakýmkoliv způsobem, případně i zabíti. Otec nebo bratr může dívku darovati za ženu, komu uzná za dobré. Obyčejně nedaruje jí však zdarma, nýbrž ji nastávajícímu manželu prodá, případně ji vymění za zbraně, pokryvky atd. Ostatně lze nesnadno mluviti o „ceně" ubohé otrokyně, nevěsty, jejíž city — náklonnost neb odpor k některému muži — jsou věcí zcela vedlejší. Někdy požaduje majitel nevěsty značné odkupné v podobě zbraní, pituri a pod., jindy opět prodá dívku za něco tabáku nebo za láhev whisky! Dostane-li mladý muž ženu lacino, jest obyčejně tomu, kdo mu ji dal, ať to byl její otec, bratr nebo „strýc", po dlouhou dobu neb i celý život díky zavázán, a to tím více, bylo-li jeho přáním, aby získal za ženu právě tuto dívku. Vděčnost svou projevuje příležitostným darem, tak zvláště nejlahodnějším soustem potravy, na př. tukem z okolí ledvin zabitého vola, nejlepší částí klokana neb i největší lahůdkou, lidským masem.

V některých krajinách dostává nastávající manžel dívku často již v dětském věku, třebas v 7 až 9 letech. Má pak příležitost vychovati si ji podle svého přání, než stane se jeho pravou manželkou, což bývá poměrně dosti pozdě, až asi v 15 až 18 letech.

Často však muži nabývají manželek jiným způsobem, a to buď krádeží (tento způsob jest nadmíru rozšířen) anebo bojem a zápasem. V prvém případě může to ovšem býti jen dívka nebo žena příslušející některému sousednímu kmenu. Jak jsme se již zmínili, každý kmen má své vlastní území, kde honí a které zřídka kdy překročí; stane-li se tak, vede to jistě k vražedným srážkám. Chce-li mladý muž získati si ženu krádeží, vyhlídne si nějakou krasavici ze sousedního kmene, vypátrá jeho tábořiště a pak v tmavé noci nastoupí na loupežnou výpravu za ne-

Mladá australská „kráska" z okolí Pentlandu.
Fot. Domin.

věstou. Přikrade se, podaří-li se mu to, nepozorovaně až k místu, kde druhý kmen táboří, a dívku, kterou si již dříve vyhlídl, anebo častěji z nedostatku času a nebezpečí, aby nebyl zpozorován, první dívku nebo ženu, která se mu namane a jež se mu zamlouvá, omráčí strašnou ranou dřevěným kyjem přes hlavu, a pak uchopí tělo zdánlivě bezduché a zmizí s ním co nejrychleji v pralese. Obyčejně se takový únos zdaří, ježto černoši nejeví za noci a při náhlém přepadení příliš odvahy. Je-li zle, odhodí útočník obyčejně svou kořist a uhání sám, jak jen může, aby zachránil svůj život. Důsledkem šťasného únosu bývá někdy zápas dvou kmenů, který se však končí obyčejně nekrvavě.

Rozumí se samo sebou, že každý jest majetníkem ženy, jen pokud si ji dovede obhájiti. Stává se při válečných slavnostech (borboby), při nichž často se setkají různé kmeny, že nastává souboj nebo zápas o ženu nebo dívku, a to tím způsobem, že některý válečník uchopí ženu jiného bojovníka, případně i svobodnou dívku, která jest ovšem stejně soukromým majetkem některého muže, a dovede-li jí obhájiti v boji, který následuje, proti příbuzným nebo dosavadnímu manželu, zůstane již jeho majetkem.

To vede ovšem k dosti zábavnému a podivnému zjevu: staří a oškliví černoši, kteří požívají jakési vážnosti jako válečníci nebo lovci (zvláště honci lidského masa těší se veliké úctě), mají obyčejně větší počet manželek, a manželky mladé a hezké, kdežto mladíci musí se obyčejně spokojiti ženami starými a ohyzdnými, a teprve „na stará kolena" oplácejí mladší generaci to, čím sami v nejlepším mládí trpěli.

Ovšem že muž nakládá s manželkou *ve všem* podle své vůle. Tak musí se jeho žena, která jinak jest vždy věrnou manželkou, poddati kterémukoliv cizímu muži, jemuž ji manžel její propůjčí, jak se to někdy stává na důkaz přátelství. V některých krajinách skoro každý muž rád propůjčí svou manželku tomu, kdo o to velice zdvořile požádá, ba někdy bývá taková žádost samým manželem považována za zvláštní pozornost a jakési vyznamenání. Znásilní-li však některý muž manželku druhého v jeho nepřítomnosti (což se ostatně stává zřídka), vede to k důsledkům vážným, někdy i k boji nebo k zabití cizoložníka. Avšak i žena, třebas prokázala, že se všemožně bránila, bývá krutě trestána, zbita, a proto obyčejně v takovém případě raději mlčí,

byť i znásilnění těžce nesla. Někteří muži jsou však na své ženy žárlivi a mají je jen a jen pro sebe, ba spíše manželku svou prodají jinému, než by ji propůjčili. Jsou známy příklady, že manželka byla trvale postoupena za tabák.

Přes to vše nesmíme se však domýšleti, že ženy černochů jsou úplně bez citu. I jim jest známa láska (ne jen pohlavní), ovšem že dívka nebo žena těžko může city své uplatniti, když sama jest otrokyní bez vlastní vůle. Stává se, že uloupená manželka pokusí se při nejbližší příležitosti o útěk, a je-li jí štěstí nakloněno, zdaří se jí návrat k jejímu původnímu manželu, kterému byla ukradena. Častěji bývá však při pokusu o útěk chycena neb i znovu násilím nazpět přivedena, a potom ji její manžel na památku „poznamená". Nešťastná taková bytost pokusí se však nezřídka o útěk nový; padne-li však při tom znovu do rukou svého uchvatitele, bývá často tak „poznamenána", že strašlivým ranám za krátko podlehne.

Pohlavní život australských černochů vyznačuje se (nebo abych správněji řekl, vyznačoval se) poměrnou mravností; nesetkáváme se tu aspoň s četnými výstřednostmi jako u mnohých národů malajských. Zdá se, že je při tom nemalé důležitosti i celkový nedostatek výživy, který tlumí pohlavní pud. Stykem s bělochy naučili se však černoši četným nemravnostem a výstřednostem, a jest skutečně bolno srovnávati po této stránce divochy, jak žili kdysi a jak žijí dnešní „civilisovaní" černoši, třebas i z misií, kde se jim vštěpují theoreticky zásady morálky, kde se však ve skutečnosti přiučují nemravnému, zhoubnému životu pohlavnímu.

Černošky samy jsou většinou málo lákavé a odpuzují již strašným zápachem svého těla; myslím, že by si u nás každý muž před takovou krasavicí (s odpuštěním!) odplivl. Jinak bylo tomu však v Australii. První osadníci a zlatokopové žijíce drsným životem v divoké, nehostinné přírodě a zbaveni jsouce zušlechťujícího vlivu ženy, tak zhrubli v těchto končinách, kde bílá žena nikdy se neobjevila, že neopovrhovali černoškami, naopak sami je vyhledávali a často aby získali tu, která se jim zalíbila, zastřelili bez rozvahy černocha, který jim nechtěl dobrovolně vydati tento svůj majetek. Mnozí, rozumnější, žili s černoškami v divokém, ale dosti spořádaném manželství, z něhož vzešli míšenci, kteří bohužel jsou obyčejně příliš blízci černé matce.

Tyto případy nebyly by ovšem nejhorší, ale zhusta bylo mladých černošek použito jen k okamžitému ukojení smyslné vášně. To vedlo potom k častým srážkám s černochy a mimo to byly tím rozšířeny měrou nevídanou venerické nemoci, které zdecimovaly řady domorodců a které jsou podnes vedle souchotin nejstrašnější jejich metlou.

Černošky neznaly původně studu a bylo jim tak jistě lépe než nyní. Běloši naučili je teprve všem výstřednostem, což přispívalo jen k jejich zkáze. Jednak půjčovali černoši bělochům své ženy za tabák, opium, whisky neb i peníze (pokud měly pro ně cenu), jednak ženy a dívky vycítily samy, jak běloši dbají o styk s nimi, a tak se naučily i koketovati i rafinovaně využitkovati řemeslné lásky. Dříve černošky pohlížely na pohlavní styk jako na věc přirozenou, dnes však „civilisované" černošky rozumějí lásce tak jako nevěstky jiných národů.

Nic není tak bolestného, jako probíráme-li lékařské statistiky o australských černoších. V některých krajích ne polovice, nýbrž skoro 100% všech domorodců jest nakaženo buď syfilisem neb jinou venerickou nemocí nebo jest tuberkulosní. Tak je tomu v zemi, kde nebylo těchto zhoubných nemocí před příchodem bělochů!

Dnes australští černoši v mnoha částech Australie náležejí již minulosti. O jejich zbytky starají se sice místy s úspěchem zvláštní protektoři, ale ti nemohou zabrániti šíření se zhoubných nemocí, které darovala těmto volným synům přírody civilisace a kultura, vzavši jim však za to veškeré území, jakož i možnost výživy i jejich stěhovavý způsob života, který jest jim nezbytností, a uštědřivši jim mimo jiné dary šat, který jen šíří zhoubné nemoce. Nelze snad upříti dobrou *vůli* i misionářům, kteří vzali si za účel zachrániti zbytky praobyvatelů od vymření. Ale což jest platno, když naučí se australský černoch papouškovati, že Bůh jest ve třech osobách anebo když (jako triumf křesťanské kultury!) odepře v neděli vyšplhati na kokosovou palmu jen proto, že jest neděle?

Kdo nestranně sleduje vývoj Australie v posledním století, s žalem a bolem vidí, že více než kde jinde uplatňuje se zde heslo, že silnější hubí slabšího, a že vše ostatní jsou pouhé fráze, závoj, kterým nelítostná paní Kultura zahaluje svůj postup a pokrok přes hroby celých národů.

Přípravy pro zřízení nové trati v pralese za Yungaburrou.

Fot. Domin.

Obvyklý název pro australské ženy jest „*gin*“ (vyslov džin), kdežto děti často se označují bělochy zavedeným jménem „*piccaninny*“.

Ženy jsou málo plodné, majíce obyčejně malý počet dětí, zřídka tři až čtyři, z nichž sotva polovička dospěje. Dvojčata jsou zjevem nadmíru vzácným. Jest zajímavo, že černoši dovedou, jak tvrdí, s naprostou jistotou rozpoznati pohlaví plodu několik týdnů před porodem, a to podle počtu kruhů kolem prsní bradavky.

Porod sám — jak obyčejně u národů přírodních — odbude se nadmíru lehce. Žena až do posledního okamžiku pracuje, a teprve, když se blíží doba slehnutí, odebéře se obyčejně v průvodu staré, zkušené ženy opodál tábořiště, kde lehce porodí. Novorozeně vykoupá se v potoce, je-li nějaký na blízku, a rodička se obyčejně vrátí k obvyklé práci, jako by se nebylo přihodilo nic zvláštního. Po nějaký čas oddaluje se svému muži. Děcko bývá kojeno velice dlouho, což jistě jest velice rozumné, ježto bývá nouze o stravu pro ně vhodnou. Stává se, že matka má dítě u prsu, když dá život následujícímu, a tak kojí potom dvě. Později dostává však děcko stejnou stravu jako ostatní až na některé lahůdky, které jsou vůbec zakázány nedospělým a ženám. Viděl jsem sám, jak matka dávala děcku v náručí krátkou dýmku, aby z ní učinilo několik tahů.

KAPITOLA ČTRNÁCTÁ.

O kanibalismu australských divochů.

Mnoho se již napsalo o kanibalismu australských černochů, ale přes to nalézáme v různých spisech a zprávách údaje naprosto si odporující. *Th. Ward* a *P. Fountain* uvádějí s důrazem ještě ve své pěkné knížce nazvané „*Rambles of an Australian Naturalist*“ z roku 1907, že lidožroutství jest zjev v Australii vůbec neznámý, kdežto *Lumholtz*, známý zoolog, který cestoval po 4 léta východní Australií, s černochy žil a jejich zvyky z vlastního názoru seznal, nazývá opět svůj poutavý cestopis „Mezi lidožrouty“ („*Among cannibals*“, Londýn 1889). Někteří z prvních výzkumců pustinné Australie pronesli pak dokonce domněnku, že ve vnitrozemí jest viděti hroby a mrtvoly domorodců jen z toho důvodu tak zřídka, ježto černoši mají ve zvyku své nebožtíky vůbec pojídati.

Když však si všímáme zpráv jen zcela hodnověrných a zaručených, vidíme, že vůbec nelze pochybovati o tom, že kanibalism byl v Australii i v době nedávné velice rozšířen a že ani dnes ještě úplně nevymizel, tak zvláště ve vnitrozemí bělochy neobydleném a v mnohých částech severního území, které jest taktéž dosud neosazeno. Jisto jest však, že lidožroutství stává se stále vzácnější, ač sotva docela vymizí, dokud zůstanou zachovány některé kmeny černošské, žijící původním životem. Naše nazírání na lidožrouty bývá však zhusta nesprávné. Takový kanibal neliší se svým vzhledem nijak od ostatních divochů a bývá třebas i velice milým a rozumným společníkem. Ani kani-

balism, který se opakuje v dlouhé řadě generací, nemá zvláštního zhoubného vlivu na ostatní zvyky a chování divochů.

Nelze ovšem omlouvati kanibalismu v Australii, ale přece jen na jeho vznik a příčinu bude pohlížeti střízlivěji jen ten, kdo zná životní podmínky ve valné části tohoto zemědílu. Australie (až na nepatrná bohatá území) skýtala svým černým praobyvatelům odedávna prachudičkou výživu, zvláště pokud se týče stravy dusíkaté. Nelze pak popírati, že tento nedostatek dusíkaté výživy vyvolává u člověka vždy zvýšenou touhu po ní a tuto chtivost ukájejí pak divoši všemožným způsobem. Nesmíme se domnívati, že australský černoch pojídá ze záliby různé kořeny, suchá semena, ba i kůru stromů a jiné za stravu docela nevhodné věci, a že by nedal přednost vybrané evropské tabuli s bohatým jídelním lístkem. Každé maso jest černochům lahůdkou, tím zvácnější a hledanější, že se jim ho často po dlouhou dobu nedostává. Zvěře v některých krajích jest málo a k tomu bývá často dosti obtížno uloviti vačnatce, jimž vysoký porost travnatý skýtá výborný úkryt, anebo některé chutné ptáky, kteří jsou nesmírně plaší.

V pustinné Australii jest život domorodců nejvýše bědný. Jest to věčný a krutý boj s hladem, honba za vodou a stravou, zápas se stále hrozící smrtí vyhladověním a žízní. Jen z *těchto* důvodů jedí domorodci vše, nač připadnou. Není to tedy výrazem jejich pranízké kultury ani „zvířeckosti" (jak mnozí rádi tvrdí), že černoch neopovrhne ničím. Vždyť i smělí cestovatelé, výzkumci těchto strašných pouští a bezvodných krajů, nezřídka pozbyvše svých zásob byli nuceni spokojiti se čímkoliv, smrdutou polotekutou kaší jako nápojem, semeny, hmyzem a drobnými živočichy (ještěrkami, hady atd.) jako stravou. Tak víme na př., že *King* po nešťastném osudu a záhubě svých druhů *Burke* a *Willse* zachránil se jen a jen plody čtyřlisté kapradě *nardú*, kterou se delší dobu živil. Odvážný *Giles* líčí, jak na výzkumné cestě pustinným vnitrozemím jižní Australie na půl jsa mrtev hladem a žízní a vraceje se z pouště Gibsonovy, kterou tak nazval po svém druhu, který tu zahynul smrtí, jež jemu právě hrozila, najednou připadl na malého klokana; i vrhl se na něho jak smyslů zbaven a celého ho i s chlupy syrového pozřel. Podobných případů jest zaznamenáno větší množství; a což teprve bychom jich znali, kdyby mohli vypráněti ti, již složili své kosti

Skupina černošských bojovníků v pralese u Harvey's Creeku. Fot. Domin.

na nekonečných pustinách Australie, zahynuvše strašnou smrtí žízní a hladem!

Tento stálý boj o život zostřil ovšem smysly černochů a naučil je využitkovati všeho až do krajnosti pro sebezáchranu; tak asi též vznikla u nich myšlenka upotřebiti i lidského masa, které ovšem připadalo jim lahůdkou, srovnali-li je s tím, čeho jim skýtala sama příroda. Morálka jejich jim při tom nevadila, a myšlenka, že jest to maso jejich bližních, taktéž byla jim zcela lhostejna, nehledě ani k tomu, že jejich životní názory spíše je k tomuto jednání pobízely, neboť snědli-li některé ústroje mrtvého, domýšleli se, že tím nabývají jeho dobrých vlastností.

Potom ovšem, když tito „lidožrouti“ seznámili se lépe s lidským masem a cenili je nad vše ostatní, neužívali ho již jen, aby odvrátili smrt hladem, nýbrž spíše na ně pohlíželi jako na vzácnou lahůdku a přilepšení k své stravě po výtce bylinné a neštítili se pak ničeho, aby si opatřili lidskou pečínku. Tak stali se asi lidožrouty v nejhorším slova smyslu, kteří podnikali celé vražedné výpravy, přepadali jiné kmeny, aby si opatřili lidské maso. Nikdy nezapomenu, jak černošskému *králi Janu* v Yarrabě, když mi vyprávěl, že byl za svých mladých let lidožroutem, lačně svítily oči a jak se olizoval, jako když gurmand vzpomíná na nejvybranější lahůdku.

Mnozí se domnívají, že černoši právě z těchto lidožroutských choutek stále přepadali a vraždili bělochy, i když tito nezavdali jim příčiny k nepřátelskému chování. Ale tento názor jest jistojistě nesprávný. Jako důvod uvádím fakt nad jiné závažný (třebas by morální úroveň černochů ani o chlup nezvyšoval), že maso bělochů australským černochům nikdy nechutnalo, aspoň ani přibližně ne tak jako maso jejich černých bratří a sester anebo příslušníků Nebeské Říše. Ba staly se i případy, že černoch, který pojedl upečené maso bělocha, zvracel. Maso bělochů má prý zvláštní „slanou“ chuť a není prý vůbec lahodné. Číňané jsou prý mnohem chutnější, ač ani oni nevyrovnávají se pečínce z černocha. Okolnost, že černoši dávají přednost masu Číňanů před bělochy, souvisí snad s tím, že strava Číňanů jest téměř jen a jen vegetabilní, to jest rýže a zeleniny.

Kanibalism jeví se v Australii v různé podobě. Tak v jižním Queenslandu, kde však dnes již nezůstaly ani poslední zbytky černochů, bylo prý kdysi obecným zvykem pojídati těla zemře-

lých, tak zvláště v území přiléhajícím k zálivu moretonskému. Většinou pojídali však černoši těla přemožených a zabitých nepřátel, ovšem nikdy ne maso syrové, nýbrž vždy řádně upečené (podobným způsobem jako veliké hady). Za nejcennější část pokládány vždy ledviny a tuk v blízkosti ledvin. Ledviny jsou podle názoru černochů střediskem života, a proto věří, že ten, kdo sní ledviny, nabude tím všech dobrých vlastností nebožtíkových.

Černoši v mnoha krajích Australie pořádali celé loupežné výpravy, a kdo byl zvláště vychytralý v získávání lidského masa, požíval vždy veliké vážnosti a úcty. Domorodci pojídají však zřídka kdy příslušníky vlastního kmene, ačkoliv jsou i zaznamenány četné ověřené případy toho druhu, kdy příbuzní si upekli a snědli nebožtíka.

Avšak i v těch krajinách, kde kanibalism byl nejvíce rozšířen, bylo pojídání lidského masa vždy jen občasné, a nikdy snad netvořilo pravidelnou součást výživy. Lidská pečínka zůstala černochům vždy vzácným soustem, kterého se jim dostalo jen zřídka.

V Australii, jak jsme se již zmínili, jest zvykem velmi rozšířeným zabíjeti část novorozeňat, a to opět z nedostatku výživy a mimo to i z toho důvodu, že děti jsou každé rodině při potulném, nomadickém životě velice na obtíž. Někdy, ač celkem vzácně, účastní se i sami rodičové hostiny ze zabitého děcka. Některé kmeny však zabité a zemřelé děti pravidelně pochovávají. Jen místy, zemře-li dítě, snědí je jeho rodičové, je-li tělo jeho v dobrém stavu. Prý jen proto, aby jim jeho hrob na blízku nevyvolával příliš často smutné vzpomínky. Výmluva se najde, jak viděti, pro vše. Dítě, které zemřelo ošklivou nemocí, anebo jehož tělo vychrtlo dlouhou nemocí, se pochovává.

Stalo se na př. r. 1883 asi sto mil od známého pobřežního města Townsvillu, že dítě, které zemřelo přirozenou smrtí, bylo snědeno a těchto hodů účastnila se sama matka! Za několik dní zemřela však i matka a potkal ji stejný osud jako její děcko, byla upečena a snědena.

Cit mateřský bývá však přes to u černošek australských silně vyvinut a matka loučí se jen nerada s dítětem, ač ovšem musí se bezpodmínečně podrobiti vůli svého muže. Ačkoliv černošky jsou jen málo plodné, přec jen přijde na svět mnohem více dětí, než se jich může obživiti v krajinách pustinných, potravou chudých. Někdy již otcové sami starají se o to, aby nastal potrat

Malebné zákoutí v botanické zahradě v Sydney, hlavním městě Nového Jižního Walesu.
Fot. Domin.

anebo aby děcko přišlo na svět mrtvé. Nakládají hrubě se ženou těhotnou, tlukouce a kopajíce ji do břicha a podobně. Někdy uřezávají též matkám prsní bradavky, aby již nemohly kojiti. Tato ukrutnost byla však pozorována jen u některých kmenů australských a pokud jest mi známo, nikdy v samotném Queenslandu.

Otec dává vždy přednost dítěti pohlaví mužského, ale černoši celkem vůbec nejeví mnoho zájmu o své děti. U polocivilisovaných černochů pozoroval jsem však sám, že se otec staral o svůj dorost s láskou, věnuje mu tolik pozornosti a péče jako psu dingu, svému cennému průvodci. A jako svému psu vybírá občas blechy, tak viděl jsem, jak svým nadějným potomkům vybíral z hlavy vši, zřejmě si na nich pochutnávaje. Děti jsou veselé, hrají si obyčejně v přírodě a jen zřídka kdy mají i nějakou hračku. Tak viděl jsem u nich miniaturní bumerangy, které lítají stejně v kruhu jako bumerangy velké.

Jednotlivé kmeny černošské žijí takřka v ustavičném nepřátelství, a naskytne-li se příležitost ke srážce a přepadnutí, jistě jí použijí. Takové přepadnutí nejraději provedou v noci nebo časně z rána ještě před úsvitem, vrhajíce se s huronským řevem na ležení svých nepřátel (neboť za nepřátele se pokládá navzájem většina kmenů). Jen zřídka kdy postaví se přepadený kmen na rozhodný odpor. Odvaha černochů není nikdy příliš veliká a za noci mění se přímo ve zbabělost, neboť tu dobu vidí všude samé nebezpečí; jejich obrazotvornost tuší samé zloduchy, jichž moc jest právě v noci největší. Proto celý tábor se obyčejně rozprchne jak hejno rozplašených vrabců. Každý vezme nohy na ramena, stará se jen o vlastní záchranu a tak se stává, že obětí lupičů nejspíše se stanou starci, ženy, děti nebo neduživci, kteří nedovedou dost rychle utíkati. Dívky a ženy, které byly takto uloupeny, nebývají však obyčejně zabity, nýbrž, jak jsme již dříve vyložili, vezmou si je uchvatitelé za ženy. Jen nepotřebné stařeny stávají se obětí lupičů a bývají zabity, upečeny a snědeny.

Dnes kanibalism v samotném Queenslandu vymizel skoro docela. Zcela ojedinělé případy, o kterých se vypráví, nebývají namnoze ani dostatečně hodnověrné; ostatně žije tu již jen malý zbytek černochů původním životem a snad jen u těch tu a tam stane se případ lidožroutství, který však černoši sami bělochům z opatrnosti zatajují.

KAPITOLA PATNÁCTÁ.

Ze života australských černochů, zvláště o jejich nemocech a jich léčení, o pověrách a některých obřadech.

Podnebí Australie jest nadmíru zdravé a i pro bělocha příjemné s výjimkou jen některých vlhkých částí na severu, kde se rozkládají na mořském pobřeží nekonečné bažiny, vroubené podivnou vegetací mangrovovou a na severovýchodu, kde kdysi řádila malarie, která se však, jako všude v tropech, zvláště prudce projevuje jen při upravování nové půdy a nových ploch. Celkem vyznačuje se však malarie australská dosti mírným průběhem a ani zdaleka nelze ji srovnati s vražednými malarickými zimnicemi na Nové Guinei a na jiných ostrovech papuanských, kde si vyžaduje tato zákeřná nemoc neustále nesčetné oběti lidských životů. Za svých toulek pralesy severovýchodní Australie byli jsme často strašně obtěžováni komáry i pravými moskity a často jimi zcela poštípáni; ale přes to ani jeden z nás nestal se obětí malarie. Černoši sami nikdy malarií mnoho netrpěli, i když sídlili v samotném sousedství močálů, bařin a lesíků mangrovových, kde poletují celá mračna moskitů. Vůbec před příchodem bělochů znali černí praobyvatelé Australie jen málo nemocí, a co zvláště důležito pro posouzení celkových zdravotních poměrů před osazením Australie bílým plemenem, zdá se, že tu nebyla domovem žádná nakažlivá nemoc, ani nemoci venerické, jež tak řádí u národů civilisovaných, ani tuberkulosa, nejstrašnější metla kulturního člověka.

Přes to byl život černochů poměrně krátký, což jistě souvisí s nedostatečnou potravou, po výtce vegetabilní, a krušným bojem o život v nehostinných krajinách. Proto snad také jsou černoši takřka vždy menší a slabší postavy, jejich svaly nebývají příliš silně vyvinuty, takže černoch nevydrží delší dobu těžce pracovati. Mnozí jsou přímo hubení a ani u těch, kterým se vede poměrně dobře a kteří žijí i v jakémsi blahobytu, nejeví se nikdy tendence tloustnouti. Za celou dobu svého pobytu v Australii nespatřil jsem ni jediného obtloustlého domorodce, ač se tu a tam divoši vyznamenávají pěknými, urostlými a dosti svalnatými postavami.

Černoch jest (pokud to vůbec možno) velmi dobře přizpůsoben i životu v strašných pouštích, kde se prostírají nekonečné zvlněné hřbety pískových násypů, buď zcela holé nebo pokryté strašnou bodlinatou travou, zvanou spinifex (botanicky *Triodia*), anebo kde jsou opět slané pláně s prachudičkou vegetací a s vyschlými močály a jezery pokrytými silnou korou, které se naplní jen tehdy vodou, když se snesou těžké lijáky, což v těchto krajinách jest ohromnou vzácností. Černoch ani v těchto pustinných a takřka bezvodých končinách, nad nimiž se skoro po celý rok klene bezmračná modrá obloha a na něž slunce nemilosrdně praží žhavými svými paprsky, netrpí různými chorobami jako běloch, který se odváží v tyto smutné kraje. I oči černochů přivykly intensivnímu světlu a bystrý jejich zrak, zdá se, vůbec netrpí, ač běloch právě po této stránce je tu vydán velikému nebezpečí.

Také žaludek černochů jest podivuhodný, neníť snad, čeho by nejedli. Pijí též každou vodu, i sebe horší, jak jsme se na př. přesvědčili za veliké epidemie tyfoidové ve vnitrozemí v okolí Cloncurry. Neváhají se napíti ani husté, smrduté vody z díry anebo jámy, ve které hnije několik ptáků, ovce anebo klokan, vody tak špatné, že ani kůň žízní zmořený se jí netkne. A přece se nezdá, že by po požití takové vody zdánlivě úplně zkažené a nepožívatelné onemocněli.

Dnes ovšem řádí mezi černochy mnohé epidemické nemoci, tak zvláště tuberkulosa, spála a potom nemoci venerické. Svého času vypukly ve vnitrozemí východní Australie veliké epidemie růže (erysipelu), které strašně řádily mezi černochy, jiež nedovedli jim nijak vzdorovati, a tu a tam objevily se i menší epidemie

černých neštovic, o kterých se někteří výzkumci australští domýšlejí, že zde byly již před příchodem bělochů, což není však dostatečně prokázáno. Bylo-li tomu tak, jest nejvýš pravděpodobno, že neštovice do Australie zanesli Malajci, kteří byli od nepaměti ve styku s obyvateli severního pobřeží Australie.

Australský černoch při svém nomadickém životě ve volné přírodě se tak otužil, že nepodléhá ani rheumatismu, ba zdá se býti ušetřen této nemoci i ve vlhkých krajích pobřežních, což jest jistě zjev velice pozoruhodný. Domorodci neužívali svého času ani oděvu ani přikryvek a jedině oheň byl jim ochranou od zimy za nocí, které v dalekém vnitrozemí Australie bývají nadmíru studené a občas provázené i citelnými mrazíky.

S civilisací poznali ovšem černoši šat a naučili se nositi různé součástky evropského obleku, ovšem jen a jen pro ozdobu. Šat nepokládají vůbec za ochranu od zimy a nepříznivých vlivů povětrnosti, nýbrž za dekoraci a jakousi distinkci od černochů „divokých". Proto ho namnoze vůbec nesvlékají, ale hojně se celý den potí a pak zůstanou v šatě prosáklém potem a špínou tak dlouho, až jim po kusech celý sám spadne s těla. Tím se ovšem šíří různé nemoci měrou nevídanou, a od té doby, co černoši nosí šat, jsou daleko, abych tak řekl „choulostivější", objevují se u nich nemoci, kterých neznali dříve, dokud chodili úplně nazí; tak rýmy, katarrhy a vše, co se obyčejně shrnuje pod názvem „nachlazení" a mimo to i rheumatism lehký i těžký. Mnozí i z civilisovaných černochů se však až dosud s nošením šatu dosti nespřátelili a nosí jej proto jen při zvláštních příležitostech, tak na př. navštíví-li farmáře nebo při válečných slavnostech, zvaných korobori; jinak však, jakmile mohou, shodí se sebe vše a chodí opět úplně nebo skoro úplně nazí, jako kdysi. Ostatně, jak mnozí černoši pohlížejí na šat a jeho účel, vysvítá nejlépe z toho, že za strašných veder ve dne, kdy i běloch redukuje svůj oblek na nejnutnější, chodí často těžce oblečeni, kdežto večer v tábořišti ve volné přírodě vše svléknou a za studené noci leží úplně nazí a nepřikryti.

Mnohdy se zdá skoro neuvěřitelno, jak báječně rychle a dobře hojí se i těžké rány na těle domorodců, jak sám jsem se častěji přesvědčil. Po této stránce stojí černoši jistě blíže zvířatům, což ostatně jest pochopitelno při jejich způsobu života.

Skupina kaktů v botanické zahradě v Sydney.
V pozadí strom cypřišový a Juccy. [Fot. Domin.

Hůře bývá tomu však u černochů civilisovaných, kteří nosí šat plný nečistoty.

Domorodci, žijící ještě původním životem, nestarají se mnoho ani o ránu velice těžkou a obyčejně se také za kratičkou dobu úplně uzdraví. Rány zasypávají často popelem anebo ještě častěji je natírají pryskyřicí, a to buď červenou pryskyřicí z trávovitých stromů (*Xanthorrhoëa*), která jest velice oblíbena, neb i tmavou nebo skoro černou pryskyřicí z určitých stromů pralesových. Tím jest však již vyčerpáno celé ošetření i veliké rány, dále o ni nedbají.

O léčivých vlastnostech různých bylin, stromů a keřů znají černoši velice málo, což jest dosti divné při jejich stálém, bezprostředním styku s přírodou, na niž jsou ve všem všudy odkázáni. Co vědí, jsou většinou jen pověry docela bez věcného podkladu, jak jsem se sám přesvědčil častým vyptáváním. Také jejich vědomosti o jedovatých rostlinách jsou velice nepatrné; o účincích jedů rostlinných neznají takřka nic, nedovedou jich aspoň prakticky využitkovati. Ze zkušenosti mnohých generací jest jim ovšem známo, které rostliny jsou nebezpečné, jedovaté, ale většinou se ani těmto nevyhýbají, nýbrž upravují je buď máčením, pečením, sušením aneb jinak tak, že se z nich jedovaté látky ztrácejí, a potom je pojídají. Ve vlhkých džunglích severovýchodního Queenslandu skládá se strava domorodců často z *valné* části z plodů a kořenů, které jsou za syrova jedovaté, nezřídka i účinků prudkých.

Domorodci přičítají ovšem každé druhé rostlině nějaké zvláštní účinky, ale jak jsem se již zmínil, většinou podkladem toho bývají jen pověry, a jen malý počet jejich léčivých rostlin má vůbec nějaký význam.

Proti uštknutí hady — a jedovatými plazy Australie přímo oplývá — jsou černoši většinou bezmocni. V některých územích Australie, dříve než přistoupí k zaříkávání, ránu vycucávají, což jest jistě velmi rozumné, ale v samotném Queenslandu, pokud jsem poznal z rozhovorů s černochy a pokud jest zaznamenáno v literatuře, pomáhají si dvojím způsobem, jež oba jsou víc než problematické. Buďto zavolají totiž svého „doktora“, který snaží se pomoci uštknutému různým zaříkáváním a vůbec všelijakým hokuspokusem, anebo užívají různých bylin, které prý bezpečně pomáhají při každém uštknutí. Pečlivě jsem se vyptá-

val černochů v různých krajích na tyto zázračné rostliny a seznal ze všeho, že jest to naprostý humbug. Tomu odpovídá též neblahá okolnost, že černoch, uštknutý prudce jedovatým hadem, často účinku hadího jedu podléhá. Ovšem uštknutí stává se velice zřídka, zvláště uvážíme-li, že se černoši nazí (neb jistě aspoň bosí) takřka po celý život toulají volně přírodou, často vysokou a hustou travou, ve které jest skryto množství hadů. Připadá to skoro, jako by hadi, kteří jsou od černochů od nepaměti pronásledováni jako chutná pečínka, byli tak poplašeni, že před svými pronásledovateli vždy prchají.

Při každém vážném onemocnění zakročí domorodý „doktor". Těžko si však pomysliti více švindlu a humbugu než při takovém léčení. Doktor provádí svá zaříkávání a kejkle a všichni se obdivují jeho umění a moci, která se jim zdá tím větší, čím složitější komedii hraje. Jisto jest však, že takový doktor dobře zastává funkci pijavky nebo „pouštění žíly". Cucá totiž nemocnému v mnoha případech krev, a to buď na tváři nebo jinde na těle a pak ukáže nějakou malou kost (obyčejně klokanní) neb i malý kámen, který prý z rány vycucal, a tím odstranil zároveň i příčinu nemoci.

Velmi zajímavé jsou lékařské zákroky při bolestech zubů, které se zdají býti rozšířené, a jichž zvláštní léčení poznal jsem později i u černošského krále Jana. Při prudkých bolestech cucá z rány krev buď doktor neb i obyčejný černoch, neboť pro takový případ není ještě zapotřebí volati „doktora". Je-li však bolest zvláště tvrdošíjná a nepřestává ani po opětovném cucání krve, pak jde-li o přední zub, oprou o tento dosti silnou hůlku a vyrazí zub dovnitř úst mohutnou ranou na konec hůlky. Operace tato jistě dojemná svou primitivností připomíná běžné anekdoty o „tahání" zubů našimi venkovskými lidovými (nepromovanými) „doktory".

Černoši snášejí každou bolest velice statečně, a utrpí-li i těžké zranění, nedávají toho nijak na sobě znáti. Ostatně každý, kdo by se bál fysické bolesti nebo nějak ji projevoval, upadl by u celého kmene jako zbabělec ve všeobecné opovržení. Jen dítě smí ještě dáti bolest na jevo, ač i děti černošské jen zřídka kdy pláčí.

Taktéž při různých obřadech, tak hlavně při vstupním obřadě do stavu mužného, jest hlavní věcí snášeti a opovrhovati fysickou bolestí.

Chce-li být mladík uznán svým kmenem za muže se všemi právy, tak na př. pojmouti některou dívku za ženu, jísti některé pokrmy zakázané ženám a nedospělým, musí se podrobiti zvláštnímu vstupnímu obřadu, který jest nadmíru komplikován a různý u rozličných kmenů. Ostatně jsou v mnoha územích různé stupně těchto obřadů, spojené vždy se získáváním nových, vyšších práv. Domorodci tají však tyto obřady s největší opatrností a jistě jen nepatrný počet bělochů byl jejich očitým svědkem, neboť černoši by každého nezvaného diváka, jehož by přistihli, nemilosrdně zabili. Někteří běloši, kteří žili po dlouhou dobu společně s černochy, a to úplně jejich způsobem života a v manželství s domorodými ženami, byli konečně pokládáni skoro za rovnocenné členy příslušného kmene, a mohli se pak účastniti jako svědkové aspoň nižších stupňů těchto obřadů a hlavně základního vstupního obřadu dospívajících mladíků.

Černoši sami vypravují o těchto obřadech obyčejně jen samé nepravdy, aby svedli tak na nepravou stopu, a proto také nalézáme tolik dobrodružných a odporujících si údajů a výkladů o těchto tajných zvycích. V jižním Queenslandu, kde černoši již vymřeli (nebo abych správněji řekl, byli vyhubeni) navštívili jsme několik míst ve volných lesích blahovičníkových v podobě nízkých, uměle srovnaných kruhovitých teras, na nichž se podle všeho konaly takové obřady.

Jisto jest, že hlavní součástkou těchto obřadů bylo jakési mučení, podle všeho dosti kruté, při němž však mladík nesměl dáti nijak na jevo bolest, sice nenabyl práva bojovníka a muže, leda že se později v boji velice vyznamenal. Co jinak jest známo o těchto obřadech, hodí se však spíše pro lékařský časopis než pro široké vrstvy čtenářstva.

Rovněž význam mnoha jiných zvyků a obřadů černošských není úplně znám. U mnoha kmenů domorodých jest obvyklé vyrážení jednoho nebo dvou předních zubů u jinochů. U některých kmenů černošských ve vnitrozemí jižní Australie bylo opět zvykem usekávati novorozeňatům ženského pohlaví poslední článek u malíčku. Jaký význam toto komolení prstu mělo, není však známo.

Velice zajímavá a taktéž, pokud se týče účelu, nezcela jasná jest operace zvaná „*mika*“, která byla (a z části jest dosud) obvyklá zvláště na dalekém západě Queenslandu, tak na př. u kmenů

V botanické zahradě v Melbournu: v popředí mohutná agava a za ní datlovník.

Fot. Domin.

žijících při řekách Diamantina a Georgina, jakož i v obvodu zálivu karpentarského. O zvláštní této operaci zmiňuje se již baron *Miklucho-Maclay* (Zeitschrift für Ethnologie, Berlín 1880, 1882), podrobněji však ještě *Lumholtz* ve zmíněném svém cestopisu (na str. 47—48), v němž podává pěkné vyobrazení pazourkového nože, užívaného k této operaci. Z jeho zprávy vyjímáme tyto údaje.

Účelem této operace jest vyvolati u muže umělou neplodnost (hypospadii) obyčejně proto, aby počet dětí, které připadají rodičům na potíž, příliš nevzrůstal. Opět pozorujeme tu snahu omeziti počet potomků, která jest sice pochopitelná v krajích výživou nesmírně chudých, avšak jistě nadmíru podivna a nevysvětlitelna v krajinách vlhkých a dosti bohatých, tak při zálivu karpentarském, kde, jak Lumholtz správně podotýká, jest hojnost ryb, krys, různých jedlých rostlin (nardú atd.).

Zřídka kdy provádí se tato operace již na samých dětech. Tak děje se to jen u několika málo kmenů, u nichž bývá ušetřeno této operace jen asi 5% dětí mužského pohlaví. Obyčejně provádí se operace ta teprve na muži, který se stal otcem jednoho nebo dvou dítek. Operace ta uskutečňuje se pak za zvláštních obřadů a každý muž musí se jí podrobiti po dobrém anebo zlém; jenom útěkem mohl by se snad zachrániti.

Lumholtz ohledával jednoho asi dvacetiletého černocha z okolí řeky Georginy, který však nebyl ještě operován, poněvadž dosud se nestal otcem. Jeho důvod, proč se operace ta u jeho kmene provádí, jest věru hodný zaznamenání: „Černoši neradi prý slyší pláč dětí v tábořišti.“

K operaci této užívá se krátkých nožů pazourkových, které jsou velice ostré, dosti ploché, ale se třemi hranami. Černou pryskyřicí jsou připevněny ke krátké dřevěné rukojeti a vkládají se do pochvy z kůry stromu papírového, která jest spojena nití (provázkem) z vačice (opossum) a zhusta na konci ozdobena červeným peřím papoušků.

Tyto nože, které Lumholtz považuje za nejdokonalejší a přímo mistrovský výrobek australských černochů, zhotovují domorodci způsobem velice důmyslným. Na pazourkové skále založí velký oheň a když jest skála patřičně rozpálena, polévají ji vodou, čímž odpryskají četné menší kusy, z nichž se snadno

vyberou takové, které se poměrně snadno upraví ve zmíněné nože.

Řez, který se při této operaci vede, bývá na 3 *cm* dlouhý a jde skoro ke scrotu. Kraje rány pálí napřed horkými kameny, načež udržují otevřenou ránu malými hůlkami, které mezi její kraje vpraví. Tím způsobem vytvoří se otvor, kterým odtéká sperma.

V novější době tvrdí však *Walter E. Roth,* který strávil mnohá léta jako lékař mezi černochy severozápadního Queenslandu, že tato operace neprovádí se za tím účelem, aby se předešel veliký počet dětí, nýbrž že je to obřad významu docela jiného, jakého, těžko však říci. Jakási podobná operace, introscise, provádí se u některých kmenů černošských i na ženách, které se jí musí taktéž volky nevolky podrobiti, dříve než jest jim dovoleno vstoupiti v stav manželský. Roth vyslovuje domněnku, že operace ta (jejíž průběh podrobně popisuje) jest asi u žen staršího původu a že snad potom z jakéhosi napodobení zavedena i ona operace u mužů, která, jak Roth tvrdí, nemá za následek neschopnost oplodnění.

---

*

KAPITOLA ŠESTNÁCTÁ.

Na horní Mulgrave.

Pro mne v Harvey's Creeku nebylo dalších úkolů, a proto nechav přítele Domina v nádherném objetí jungle, vrátil jsem se vlakem do Nelsonu. Nelson je důležité malé místo při řece Mulgrave a je známo více pod jménem řeky, jíž jméno nese též společenský cukrovar v Nelsonu. Po obou březích řeky zaujímá široké lány cukrová třtina, které se daří výtečně na naplavené bohaté půdě. Na pravém břehu řeky, jako předhoří Bellenden-Keru, strmí vysoký jehlanec nepravidelných boků „Walsh Pyramid" do výše 900 *m*. Na levém severním břehu řeky vypínají se nižší, ale podobně strmé hřbety a přiléhají k vysokému pohoří, které se prostírá mezi nížinou při Trinity-Inletu a údolím Malé Mulgrave na západě.

Hlavní pramen řeky Mulgrave vzniká na úbočích žulového massivu Bartle-Frere, protéká oblastí Mulgravského zlatého pole k severu, pojí se pak s Malou Mulgrave a obloukem k západu prodírá se mezi severními výběžky Bellenden-Keru a zmíněnými hřbety po severní straně. Nad Nelsonem řeka vniká do nížiny a teče zprvu k východu, jakoby nerozhodně, zda má se obrátiti k severu či k jihu; pak se však náhle při úpatí pobřežního pohoří otáčí k jihu a spojuje se s Russellem na místě nám již známém v obvodu močálů s mangrovemi.

Walsh Pyramida je ze žuly a nedostatek živné půdy i příkré svahy jsou příčinou, že se porost její skládá jen z nízkého a řídkého lesa blahovičníků, akacií a kasuarin. Některá místa na

svazích jsou tak příkrá, že ani tato vegetace nemůže se zachytiti a nahé skály lesknou se po deštích v záři slunečních paprsků.

Malé vycházky v okolí Nelsonu nepřinesly mi nic zvláště zajímavého a dlouhé pochody lesem, který byl přechodním útvarem mezi pravým řídkým lesem a tropickou junglí, oslazoval jsem si ničením všekazích hnízd, jichž tu plno na každém kroku. Poměrně hojně jest v řídkých blahovičníkových lesích klokanů drobných, kterým říká se tu „walla bies". Vyskytují se zpravidla v drobných houfcích, po třech až 6 kusech pohromadě. Spatřil jsem jich dosti mnoho při svých pochůzkách v okolí Nelsonu a ještě více jsem jich slyšel. Úder jejich nohou o zem při útěku je slyšeti daleko a každý, kdo zvuk ten jednou slyšel, pozná ho velmi snadno.

Mým hlavním plánem bylo dostati se na horní Mulgrave do zlatého pole. Na mapě naznačena je vesnice Goldsborough jako střediště obyvatelstva, i obrátil jsem se k seržantu policie s dotazem, jak nejlépe se tam dostati. Seržant dal mi ochotně informaci, která moje názory o zlatém poli uvedla na pravou míru. Goldsborough jako vesnice je po více než desetiletí již obětí minulosti a scrub roste na jejích rozvalinách, na protějším břehu řeky žije však Mr. Allan, jenž před lety již nechal dolování a nyní jako squatter v miniatuře živí se chovem ovcí, koz a koní. (Názvem „squatter" označuje se v Australii majitel rozsáhlého chovu dobytka.) Vedle něho v celém rozsáhlém území jest jen několik státních pensistů, starců, kteří žijí v ruky do úst a bydlí po způsobu chudých zlatokopů.

„Mr. Allan je můj dobrý přítel, a chcete-li, dopíši mu, on rád vás k sobě vezme a pošle pro vás koně i dopraví vás zpět; je to velmi sčetlý stařec, ale trochu podivín a často drsný krobián bez důvodu; přijdete-li tam, nesmíte na mne žalovati — budete-li míti nepříjemné vzpomínky na styk s ním." Ujistil jsem ochotného úředníka, že rozhodně ponesu zodpovědnost sám, a on slíbil odeslati psaní téhož dne. Vedle toho slíbil mi černocha na příští den k výstupu na Walsh-Pyramidu.

O šesté hodině ráno druhého dne — byla to neděle — seržant sám přivedl mi k hotelu mladého černocha, dobře oblečeného a obutého, jménem „Tommy". Přede mnou ho napomenul slovy: „Hleď, Tommy, dělat dobrotu, bude-li si ten pán na tebe stěžo-

vati, pošlu tě beze všech odkladů do missie." Tommy vzal si to napomenutí k srdci a byl mi velmi užitečen po celý den. Výstup na pyramidu byl ve skutečnosti daleko snadnější než na první pohled by se zdálo. Jedna hrana jehlanu vybíhá k severní straně a po jejím ostrém hřebenu výstup neposkytuje žádných zvláštních nesnází.

Strávili jsme výstupem tři hodiny, ježto jsem konal horizontálním dalekohledem pozorování okolních výšin, kdykoliv se naskytla při výstupu vyhlídka. Krátce než dostihli jsme vrcholu, sprchlo, a větší část pobytu na nejvyšším hřebenu byli jsme v hustých oblacích, které se rychle honily od pobřeží k horám. Chvílemi otevřela se vyhlídka na různé strany a byla velkolepá, třeba že veškeré vyšší hřbety horské byly zakryty hustou nehybnou clonou. Na stranu západní nepřístupný sráz zel pod vrcholovými skalisky na 300 metrů hluboko, na ostatních stranách svah byl menší, ač nikde tak pohodlný, jako po naší stezce. Zůstali jsme na vrcholu asi po 5 hodin, neboť jsem stále doufal, že se vyjasní, ale bez úspěchu.

Mezi pozorováním, když mlha nás obklopila, bavil jsem se s Tommym, který rád povídal. Dobrým obědem a vlídností získal jsem si jeho důvěru a obrátil jsem hovor na missii. „Tommy" mluvil nerad o tom předmětu a dával mi vyhýbavé odpovědi, nezapíral však, že domorodci velmi neradi jsou pod dozorem této instituce. Na moje otázky po příčinách tohoto odporu dlouho nechtěl s pravdou ven, pak však konečně vyhrkl „tuze moc pána Krista a žádný tabák". Tato drastická odpověď byla jen velmi přirozeným a rázovitým shrnutím domorodého názoru o missijní civilisaci. Kázání, modlení a zpívání má pro mne velmi málo přitažlivosti i užitku a podrobují se takovým procedurám jen tehdy bez odporu, mají-li z toho materielní výhody.

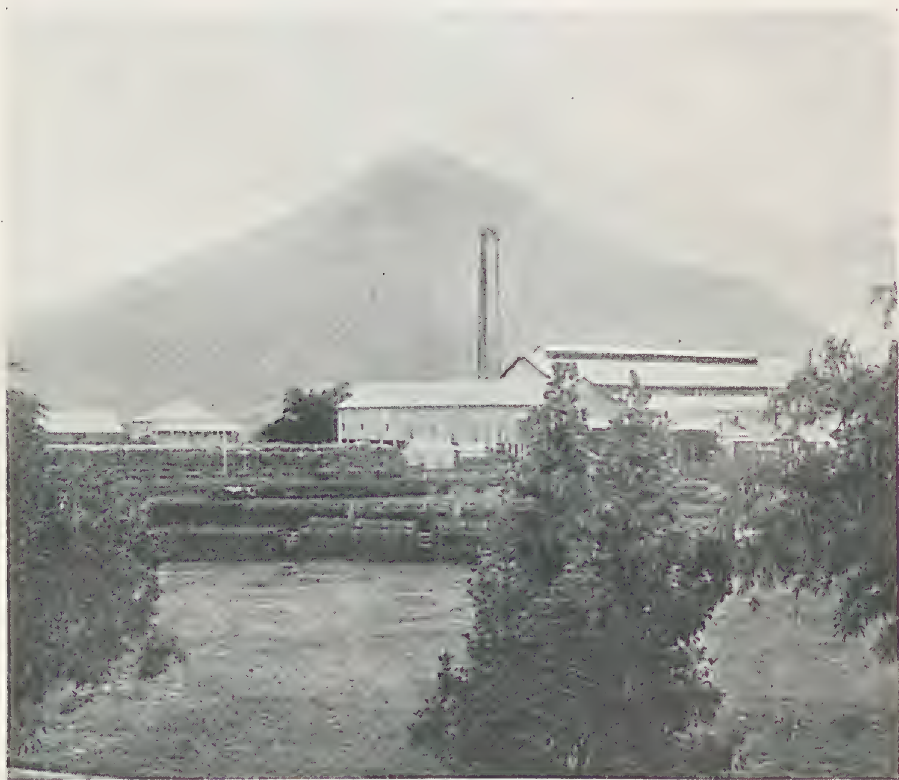
Mr. G. R. Hill, zoolog, který strávil celý rok v Kimberleyském distriktu tropické západní Australie, vypravoval mi ze své zkušenosti, že v jedné tamní missii mají starého domorodce, který platí za vzor a příklad, jak úspěšně může missie působiti i na starého divocha. Tento výtečník s horlivostí obcuje bohoslužbám a vykonává veškeré práce s příkladnou ochotou, pouze však tu a tam odchází na několik dní na „dovolenou" pod záminkou lovu a návštěvy svého kmene. Mr. Hill měl zaručené zprávy, že stařec ten dovolené své užíval ke kanibalským ho-

Walsh Pyramid od Nelsonu. Fot. Daneš.

dům, od nichž se vracel do missie s tváří nevinnou, jako by byl celou dobu strávil zbožným rozjímáním. „Vzorný“ stařec ten měl zvláštní deputát tabáku a dietu méně přísnou nežli ostatní, a to bylo jistě vše, co ho v missii drželo.

Mr. Allan v Goldsborough pověděl mi jiný případ též zaručený odjinud. Černoch, zaměstnaný před lety zlatokopcem

Cukrovar v Nelsonu, v pozadí Walsh Pyramid.

v Mulgravském zlatém poli, podnikl útok na jeho ženu, byl chycen policií a odevzdán missii. Po delší době vrátil se jako polepšený ke svému kmenu a chvástal se, že se pomstí svému bývalému pánu. Ten chtěje dáti černochu za vyučenou, najal ho poznovu a kázal mu vykopati jámu určitých rozměrů; když se tak stalo, revolver maje v ruce, prohlásil černochovi, že si vykopal hrob pro sebe sama. „Věděli jsme, že to není doopravdy, černoch však strachem bez sebe padl na kolena a prosil o milost, dokládaje se Bohem, že chce činiti pokání za své hříchy a mo-

Horní vodopád řeky Barronu.
Fot. Daneš.

dliti se, aby nepřišel do pekla. Jeho prosby a sliby zdály se upřímné, že ho digger důvěřivě propustil; byl však špatně odměněn, neboť téhož večera mstivý kajícník byl by ho málem poranil dobře mířeným oštěpem."

V pozadí Trinity-Inletu asi 8 *km* od Nelsonu k severu je nevysoký kopec, zvaný „Green Hill". Podle svědectví usedlíků

Na vrcholu Walsh-Pyramidy.
Fot. Daneš.

je to prý kopec sopečného původu, ač jsem tomu nechtěl věřiti bez vlastního ohledání, jelikož nenašel jsem o tom v literatuře ani zmínky. Vyjížďka v tom směru však přinesla potvrzení lidové zprávy; je to skutečně kopec z čedičové lávy a tuffu v podobě polokruhovitého kráteru, jehož jedna strana byla prorvána potokem; vulkanický tuff a láva zúrodnily okolí kopce na značnou vzdálenost a plantáž třtinová „Green Hill" má nejlepší půdu z celého okolí.

Správcem plantáže je Číňan obrovského vzrůstu a má za choť bělošku. Číňané mají velký podíl na některých třtinových plantážích nejen jako správci a dělníci, nýbrž i jako nájemci. Pěstování banánů je úplně v jich rukou. Půdy dostává se jim prostřednictvím bílých osadníků, neboť podle zákona nemají práva nabývati půdy ani majetkem ani nájmem od státu. Je to podvod a zlořád, bohužel v tropickém Queenslandu až příliš častý, a hlavním důvodem k tomu jest nechuť bělochů k polní práci, když jsou po ruce jiná lehčí a pohyblivější zaměstnání. V novinách křičí se proti Číňanům a veřejná shromáždění horlí proti nim, pod rukou však dělá se vše, co může posloužiti k jich zdaru. Pokud to bude možné, „bílá" Australie jest a bude nedostižným ideálem.

Konečně v úterý ráno seržant objevil se v hotelu s černochem také jménem „Tommy", zaměstnaným panem Allanem v Goldsborough. Přivedl s sebou tři koně, jízdního pro mne a dva pro náklad se soumarovými sedly. Opustili jsme Nelson dopoledne a asi po čtyřech hodinách pomalé jízdy dorazili jsme do Goldsborough. První polovina cesty vede mezi plantážemi třtiny a kukuřičnými poli i na pravý břeh řeky, kterou koně snadno přebrodili; několik výstavných usedlostí jsme minuli, jiné byly teprve v počátcích, dřevěné nebo plechové chaty a stany.

Kraj má úplně horský ráz, strmé srázy horských hřbetů, pokryté temnou zelení tropické jungle, zdají se namnoze vyšší nežli skutečně jsou. Hustá bílá mračna mlh obklopují nejvyšší vrchy a zvyšují ten klam podstatně.

Druhá polovina cesty vedla velkolepou junglí na vlhké basaltické půdě. Cesta byla poměrně obtížná pro koně, kluzké svahy kladly velké požadavky na bezpečnost kroku a několik potoků bylo třeba přebroditi.

Šlo to v stálém střídání nahoru a dolů, až jsme posléze přišli k druhému brodu přes řeku Mulgrave, kde sice voda šla koním sotva nad kolena, silný proud však vyžadoval vší energie a opatrného postupu po hladkém štěrku a balvanech. Za velké vody oba brody jsou příliš nebezpečné a spojení děje se oklikou podél levého břehu řeky, ale i tu Malá Mulgrave často tvoří velmi nebezpečnou překážku, ač zřídka velká voda v ní dlouho potrvá. Znovu jsouce na levém břehu řeky nevzdálili jsme se daleko od toku; hluboké temné tůně se šťavnatým trávníkem při březích,

odděleny od řeky vysokými valy štěrku, jsou ve stínu pralesa oblíbeným útočištěm zvěře. Zdivočelá prasata a malé houfy dobře vykrmených wallabies prchají do houštiny na svahy horské, jakmile uzří koně s jezdcem v blízkosti.

Pojednou proti nadání otevřela se před námi travnatá mýtina a na ní v blízkosti řeky budovy se stinnou zahradou mo-

Pohled s vrcholu Walsh-Pyramidy do údolí Mulgrave.
Fot. Daneš.

hutných mangovníků, ohrazené vysokým plotem. Byl to majetek pana Allana, zbytek osady Goldsborough. V nádvoří byl jsem uvítán majitelem, starým mužem výrazné, energické, skoro bych řekl Bismarckovské tváře, jenž beze všech okolků s pravou australskou pohostinností ukázal mi cestu do malé chaty ve stínu mangovníků v zahradě a přinesl za mnou má zavazadla. Domeček ten o jedné místnosti byl prostě, ale pohodlně zařízen, stěny byly ze dřeva, střecha z prohybovaného plechu.

Hlavní budova upomínala svými přístěnky i přístavky na dřevěné statky horských krajů, prostorné dvě verandy a několik stále otevřených oken dávalo dosti čerstvého vzduchu obyvatelům; chlad vnitř byl příjemný i v poledních hodinách, kdy venku bylo dusno a horko.

Na dvoře usedlosti v Goldsborough.
Fot. Daneš.

Nemohl jsem se více zavděčiti svému hostiteli než prohlídkou jeho knihovny, jež zabírala po několika objemných policích ve třech místnostech. Díla historická nejpřednějších anglických auktorů byla tu vedle velkého výboru literatury o politických a sociálních otázkách, řady lepších amerických i anglických „magacínů“ a několik populárních děl zeměpisných i přírodovědeckých s Chambersovou encyklopedií doplňovaly celek.

„Můj majetek nedá mi příliš mnoho práce. Před lety hrál

jsem karty a strávil mnoho času ve veselé společnosti pitím; teď již po léta mou jedinou zábavou je užitečná četba," vysvětloval mi pan Allan, pak však pobídl mne ke stolu, kde již dva veteráni s ohromnými bílými bradami byli zaměstnáni velikými talíři kaše. Oba starci byli osmdesátníci, těšili se však výbornému zdraví a zejména znamenité chuti; státní podpora ve stáří poskytovala jim dosti pro nuzné živobytí a za lehkou výpomoc panu Allanovi dostávali drobnosti zpříjemňující život samotářů, jako: mléko, ovoce, tabák a tu i tam sklenku whisky. Jeden z nich byl jednoruký, předčasný výbuch dynamitu urazil mu pravou ruku až nad loktem (sám řekl mi, že stalo se to v dolech, černoch Tommy však prozradil mi, že bylo to při dynamitování ryb).

Smečka psů, několik koček, houfy koz i ovcí a množství drůbeže hemžilo se po dvoře i v ohradách, opatřených těžkými ploty. Travnatá rovina poskytovala dostatek pastvy a jen zřídka bylo třeba vyhnati brav i na svahy kopců, pokryté světlým řídkým lesem blahovičníků. Na druhé straně řeky tropická jungle sáhala až k řece a jen na několika místech prosvítal z ní malý „pocket" světlého lesa; místo bývalého Goldsborough dávno už zmizelo pod hustým porostem lesním.

Po levém břehu strmé srázy horské omezovaly na všech stranách malou rovinku a světlý les tu převládal, jen ve stinných hlubokých prorvách potoků táhly se po svazích vzhůru temné úzké pruhy tropické jungle. Kopce ty vesměs skládají se ze starých břidlic, většinou velmi křemitých s hojnými žilami čistého bílého křemene, které tu a tam vyčnívají v podobě přirozených valů, nebo v mohutných balvanech. Mnoho těchto žil bylo roztepáno a prokopáno zlatokopy v dobách minulých; mělké šachty, jámy a příkopy jsou dosud svědectvím té práce na jednotlivých „claimech".

Sláva Mulgravského pole nebyla nikdy velká a netrvala dlouho. Po krátkou dobu Goldsborough kvetlo, když bylo tu najednou asi 500 zlatokopů; 6 hospod čili „pubů" a dva taneční sály pomáhaly jim zbaviti se lehko těžce nabytého zlata. Náplavy na řece i potocích a mělké žíly byly však v brzku vyčerpány a brzo celý distrikt byl opuštěn až na několik vytrvalých starých dobrodruhů, kteří se raději spokojili s malými výdělky,

než by znovu jinde pokoušeli se o nejisté štěstí. Číňanům nikdy se nedostalo dovolení hledati zlato v tomto zlatém poli.

Pan Allan byl zlatokopem od počátku slávy Palmerova zlatého pole roku 1873, brzo však obrátil hlavní pozornost k dopravnictví a karavanami koní nákladních donášel zásoby z přístavů do zlatých polí. Toto obtížné zaměstnání přinášelo velmi dobrý zisk a dopravní podnikatelé dělali dobré obchody; velká většina jich však pozbyla tak rychle, jak nabyla, hlavně hazardní hrou, pitím a spekulováním ve zlatých dolech.

Když hlavní ruch na Mulgrave potuchl, pan Allan najal si od vlády pozemky, nejlépe schopné pro farmářství a chov dobytka; jiný soused přibyl mu o něco později dále proti řece. Vedle nich dvou žije v celém rozsáhlém obvodu jen asi šest starců. P. Allan sprostředkuje z ochoty pro ně styk se světem (s Nelsonem) a vyřizuje jim tu a tam malé nákupy. Poustevnický osamělý život svědčí jim patrně výborně, tak dobře, že ani neudržují vzájemného styku mezi sebou a jen zřídka opouštějí svá doupata, když nedostatek masa, mouky, čaje nebo tabáku volá o novou zásobu.

V suché době, v zimě, kdy počasí příznivo je cestování a práci pod širým nebem, pan Allan každoročně s několika starými sousedy a s černochem Tommym vypraví se na několik neděl ke zkoumání okolních pohoří po zlatě a jiných rudách; praktické výsledky nestojí za babku, ale dobrodružství a zlatá horečka přinesou novou zásobu životnosti starým údům a materiálu dost pro pomalé duševní přežvykování v osamělých kampech.

Pan Allan jest tchánem jednoho zástupce Queenslandu v senátu federálním, člena socialistické strany; odtud jistě aspoň z části vysvětluje se velký podíl sociální literatury v knihovně starého pána. Po večerech měli jsme spolu dlouhé debaty o všem možném a mohu říci, že málo našel jsem Australanů tak dobře informovaných v politických a hospodářských problémech nejen světa, nýbrž i jednotlivých evropských států, jako tohoto osamělého starce. Zmínil jsem se již, že věděl poměrně mnoho i o národě českém a jeho bojích. Vycházeli jsme spolu výtečně po těch několik dní a lituji podnes, že jsem nemohl použíti jeho pozvání, abych v zimě připojil se k jich výzkumné partii do těžce přístupných končin okolních pohoří.

Choť pana Allana byla tou dobou v Melbourne a jediným zástupcem ženského pohlaví v celém zlatém poli byla mladá, tlustá černoška „Diana", choť Tommyho. Pomáhala v uklidu a v kuchyni i uměla zacházeti dobře s dobytkem.

Podnikl jsem několik exkursí sám na okolní kopce a nabyl dobrého přehledu o tvářnosti celého rozlehlého kraje, o kterém

Vyhánění ovcí na pastvu v Goldsborough
Fot. Daneš.

málo lze vyčísti z neúplné mapy officielní, která slouží hlavně jen k účelům pozemkového oddělení a málo pozornosti věnuje vědeckému stanovisku. Na dvou vycházkách proti řece vzhůru provázel mne Tommy. Se stěn a srázných svahů horského hřbetu po východní straně, severozápadní to větve pohoří Bellenden Ker, po dešti řítí se velké množství malých slapů, z dálky třpytících se jako stříbrné nitky nebo provazy buď po holých skalách nebo mezi temnou zelení husté jungle; málo z nich však potrvá po celou vlhkou sezonu a ještě méně po celý rok. Jeden z větších

slapů ohledal jsem provázen jsa Tommym asi 8 *km* k jihu od Goldsborough. Řítí se v několika kolmých odděleních s výše asi 300 *m* po kolmých žulových stěnách, nad ním pak potok prodírá se mezi skalisky a balvany, hustě pokrytými tropickou houštinou.

Dva ohromné balvany při vrcholu vodopádu tvoří přirozený suchý úkryt, kde domorodci často dlívali v dobách minulých, jak svědčí zbytky mnoha ohňů a hromady kostí. Tudy vede od horní Mulgrave k Aloombě veskrze tropickou houštinou stezka, známá pouze domorodcům a sotva rozeznatelná i oku dobře vycvičeného bílého „bushmana". Odtud otvírá se rozhled řídké krásy po celém horním toku Mulgrave k jihu a jihozápadu, na svahy massivu Bartle Frere, nad nimiž zahaluje vrchol těžký mrak, a po západní straně na rozervané srázy řídce porostlé, které uzavírají hlubokou kotlinu Mulgravskou proti čedičem pokryté hornatině, za níž prostírá se úrodná planina athertonská.

Na svahu Bartle Frere zřetelně otvírala se hluboká rokle, kterou jeden z pramenných potoků Mulgrave řítí se slapy a peřeji na vzdálenost několika set metrů, sestupuje při tom asi o 300 *m* níže; z nejkrásnějších to zjevů prý v tomto kraji přírodními krásami tak bohatě nadaném.

Tommy pověděl mi plno domorodých jmen vztahujících se k řece, jejím přítokům i okolním kopcům a různým oblastem kraje, jež byly v dohledu; pozoruhodno je, že řeka nemá jednoho určitého jména, nýbrž sotva v 50 *km* mění jméno několikráte; určité jméno má pouze místní význam, označujíc lokalitu se vším, co k ní náleží. Řeka je tu jen částí celku a mění jméno za jiné, jakmile opustila oblast, označenou summárně určitým jménem. Místní názvy jdou až do podivuhodných detailů a svědčí mimo jiné o velkém pozorovacím a orientačním smyslu domorodců.

Výstup jakož i sestup od vrcholu vodopádu k řece byl dosti nesnadný; neměli jsme s sebou těžkého nože a rotang několikráte se mne zmocnil, že jsem se vyprostil ne bez řádného poškrábání. Na jednom místě opíraje se rukou o kmen ucítil jsem ostrou bolest na dlani; několik ohromných černých mravenců, které jsem přehlédl a vyrušil z klidu, stříkalo svoji kyselinu zřetelnými proudy na moji kůži. Po několik hodin cítil jsem stále nepříjemné cukání ve svalech ruky, ač jsem odstranil útočníky co

nejrychleji. Zelení mravenci byli tu ve spoustách jako všude v pralese a kousali jako zběsilí; kousnutí jejich však působí jen malé lokální svědění, není-li jich až příliš mnoho. „Tommy" při sestupu vyhrnul velikou „líhnu" scrubového krocana a večer pochutnal si s Dianou dobře na 4 vejcích, které mně nezdály se příliš čerstvé.

Nad Waterfall-Creekem. Pohled na pánev horní Mulgrave.
Fot. Daneš.

Vraceli jsme se po břehu řeky bez cesty, neboť pan Allan uložil černochovi, aby chytil něco ryb na večeři a příští den. Tommy pilně sbíral polozralé plody fíkovníků s kmenů, a když jsme došli po širokých plochách říčního štěrku k velké tůni asi půl hodiny od domova, chystal se k činu. Měl s sebou dvě dynamitové patrony, které opřel o balvany, a zapáliv dlouhé lunty házel rybám po plodech, které přinesl; ryby braly dobře, bylo jich tam pa-

trně dost, a v pravý čas, nežli lunty dohořely, Tommy vyhodil obě patrony obloukem nad vodu; obě vybuchly právě, když dotkly se hladiny vodní. Bez odkladu Tommy shodil šaty a vrhl se do vody, aby včas zmocnil se omámených ryb.

Lov nebyl příliš šťastný, pouze asi deset ryb všeho všudy Tommy vyhodil na břeh a polovina z nich byla poměrně špatné jakosti. Znovu a znovu černoch se ponořil a plaval pod vodou všemi směry, vykonávaje divy plaveckého umění, konečně však po dlouhé době nechal dalšího snažení a pomalu brali jsme se k domovu. Tommy byl zabrán v myšlenkách, a když jsme došli k potoku, za nímž první ohrada páně Allanova začínala, požádal mne, abych zůstal chvíli za ním a vykoupal se, je-li mi libo. Na otázku proč, odpověděl, že starý bude zuřit, a že netřeba, abych to slyšel. Vrátil jsem se tedy až po půl hodině, pan Allan byl nicméně laskav ke mně, zle však pomlouval Tommyho, že tak bez užitku dvě patrony vyplácal.

Byl jsem skoro mrzut, že jsem neměl s sebou pušky v Goldsborough, byloť tu zvěře ohromné množství i v nejbližším okolí. V řídkém lese za krátkou dobu vyplašil jsem často několik houfců wallabies; bustard čili drop, „krocan rovin", jak mu tu říkají, byl též neobyčejně hojný a nevelmi plachý, zdivočelí vepři byli vždy v blízkosti hlubokých stinných tůní opodál řeky nebo v řečištích jinak vyschlých potoků.

V noci hlasy ptactva mísily se bez ustání do křiku cikad v korunách mangovníků, zejména hlas sov ozýval se velmi často. Přezralé šťavnaté plody co chvíli padaly se stromů ve dne v noci a lidé s pomocí drůbeže ani nestačili je snísti a plnili se jimi do té míry, že až pan Allan měl vážné obavy o jich zdraví. Dvě koruny plné plodů prostíraly se nad plechovou střechou mé chaty, a kdykoliv těžký plod dopadl na železo, rána jako z děla vyrušila mne často z polospánku. Dešť též hrál tu zhusta pranekřesťanskou muziku, a bylo-li pěkně, zase kočky honily se za krysami po celém okolí a často ztropily pekelný rámus na mojí střeše. Když jsem konečně usnul, už mě nevzbudilo nic až do východu slunce, jehož první paprsky vyhnaly mne z postele.

Ve vzdálenějších částech pohoří toulal se i zdivočelý skot i koně; pan Allan lovem nabýval zásob hovězího i vepřového masa, kdykoliv se mu zlíbila změna diety. Tento zdivočelý dobytek byl z velké části jeho majetkem, uprchl do hor při velké povodni

r. 1895, a nežli vody opadly tak, že pronásledování bylo možno, zdivočel do té míry, že jen malou část podařilo se majiteli přivésti zpět z nepřístupných horských útulků.

Mulgravské zlaté pole bylo dějištěm několika velkých podvodů, které tak často a snadno prohnaní dobrodruzi stropí s cizím kapitálem lehkověrných lidí. Na dvou místech v údolí jsou opuštěné, zrezavělé baterie, které dříve byly opuštěny, nežli rozdrtily za groš zlatonosného štěrku. Dobrodruhům, které v okolí každý znal z dlouhé nechvalné minulosti, podařilo se dostati na lep anglický kapitál, založiti podnikatelská družstva k vykořistění zlatonosných žil Mulgravských a dostati v moc celé řízení podniku po stránce technické i finanční.

Nikdo se nepřesvědčil, jsou-li žíly skutečně slibné, ba žádný z účastníků snad ani neviděl kouska kamene z celého toho kraje, a přece bez rozvahy velké kapitály dány k disposici chlapům nejhoršího zrna, kteří byli stejně dovední lháři jako podvodníci. Pro jméno stavěly se cesty, drahé stroje byly dopraveny s ohromnými obtížemi až pod příkré svahy, na nichž bylo ukryto slibované bohatství. Pak byl náhle konec; pan správce technický i finanční zmizel a propadl se někam do severního Territoria nebo na ostrovy Tichého oceánu, aby ušel nemilým stykům se hbitou queenslandskou policií a užil v klidu výsledků svého namáhání. Baterie nestálo za to odvésti zpět pro ohromný náklad převozu a tak pomalu podléhají rezu, jsouce bez významu pro starce zlatokopy, kterým docela stačí, vyrýžují-li prací svých rukou dost na tabák a trochu whisky.

Pak přišly nářky na nešlechetnost a nespolehlivost Australanů, na špatnou jakost tamních zlatých polí, a těm britské publikum rádo věřilo, vidouc v nich dobrý pláštík na svoji vlastní hanbu a pitomost.

Slyšel jsem hrůzné historie, kterým by člověk ani nechtěl věřiti, o důvěřivosti lidí zaslepených do překotných podniků toho rázu. Nezdar pak svedl se na všechno jiné než na vlastní hloupost a táž tragikomedie opakuje se do nekonečna zas a zase. Lidé jsou patrně všude celkem stejní.

V sobotu rozloučil jsem se s panem Allanem a Tommy vyprovodil mne zpět do Nelsonu. Voda v řece značně stoupla prudkými dešti minulých nocí; dostali jsme se však dobře brody, ač proud byl velmi rychlý a voda místy sáhala koním až přes břicho.

---

*

KAPITOLA SEDMNÁCTÁ.

Kaňon a vodopády řeky Barronu.

Několikráte za svého pobytu v Cairnsu navštívili jsme perlu tohoto území po stránce krajinné krásy a velkoleposti a pokaždé viděli jsme nádherné divadlo propastného údolí a mohutných vodopádů v jiném osvětlení, vždy však stejně mocně vzrušující.

Vlak státní dráhy opouští Cairns směrem k severu po trati na náspu hluboko zapuštěném do měkké písčité půdy mezi močály, modrajícími se rozkošnými modrými květy, projíždí v ostrém zářezu nízkým předhořím, které Mount Sheridan vysílá k pobřeží a tak uzavírá písčitou kosu, na níž Cairns leží, od nížiny při dolním toku řeky Barronu, a vine se dále rovinou k západu pod severními svahy Mount Sheridanu. Podél řeky táhne se široký močálovitý pruh lesa, kterým si razí cestu četná ramena za velké vody, která mění velmi často svůj tok. Barron nezřídka i v široké nížině své delty stoupá hodně vysoko a jest ještě v dobré paměti starších usedlíků, jak r. 1879 vyplavil na svém severním břehu osadu Smithfield tehdy již hynoucí.

Podél železnice jsou dosti četné domky se zahrádkami, ba i ozdobné letohrádky, z nichž každý jest obklopen výběrem užitečných i ozdobných tropických rostlin, domácích i přivezených sem na pokus akklimatisace. Přísného botanika s velkým rozhledem nedovedly ovšem uspokojiti ani tyto soukromé pokusy ani státní pokusná stanice v Kamerunze. Lidem, kteří jistě s nejlepší vůlí snaží se tu pracovati k praktickému obohacení

flory tropické Australie, nedostává se namnoze i odborného vzdělání vědeckého a zejména rozhledu; výsledek jich pokusů není přirozeně valný. Mnoho nezdařilých pokusů o pěstění rostlin z jiných končin tropických třeba právě vysvětliti nedostatečnou schopností jich původců.

Vodopád potoka Stoney Creek.
Fot. Daneš.

Za stanicí Freshwater Creek, při níž rozkládá se mnoho plantáží tropického ovoce Číňanům pronajatých, začíná trať stoupati; v hlubokých zářezech a několika tunelech vine se po svahu horském vzhůru a jen místy přestupuje mostem hlubokou debř v kaskádách padající bystřiny, v níž potěší oko nádherná zeleň tropického pralesa, hustá, skoro neproniknutelná, aby hned zase dala místo hnědočervené půdě holých zářezů a temnu

tunelů. Konečně stoupání stává se menším a vlak vyjíždí na širší rampu, nasypanou z hmot z tunelů vykopaných, kde je zastávka Stoney Creek. Jsme vysoko nade dnem širokého údolí, které k východu pojí se k nížině při dolním Barronu a k západu se uzavírá širokým obloukem strmých skal. Tam v nejužším místě závěru údolí do hlubiny vodopádem přes 100 *m* vysokým řítí se vody Stoney Creeku, železniční most umělé konstrukce jedním obloukem přepíná propast vodopádu nad polovinou její hloubky a vede tak blízko, že roztříštěná voda i za úplně klidného vzduchu sprchou zrosí tvář zvědavě vyhlédajících turistů. Dno i svahy údolí až po samu skoro trať tonou v moři různotvárné zeleni pralesa. Nastává pak nejtěžší stoupání pod srázy křemencové kupy, zvané Glacier Point, která pro tvrdost svou značně vyčnívá nad okrajem okolní vysočiny jakoby umělá hlídka nad průchody do vnitrozemí. Z vlaku otvírá se rozhled na nížinu dolního Barronu, na Double Island, skalnatý ostrůvek, který souvisí za odlivu se souší písčitou mělčinou, na záliv Trinity Bay i pohoří pobřežní až k mysu Cape Grafton. Celý kraj leží tu jako plastická mapa před očima cestujícího. Netrvá však dlouho a těžce supající vlak vjede do tunelu. Tunelem v oblouku proniká ostrohem Glacier-Pointu a na druhé straně vystupuje vysoko na svahu propastného údolí, kaňonu řeky Barronu. Trať vede tu skoro 300 *m* vysoko nad propastí, nad srázy neschůdnými, po náspu často uměle zpevněném, nad ní ještě asi 50 *m* pnou se skály a pak teprve ustupují povlovněji vzad, již jsouce pokryty pralesem, který se nemůže udržeti na příkrých skalách, omývaných přívaly, když jeho předchůdce při stavbě dráhy byl zničen. Na protější severní straně srázy sahají skoro do stejné výše a jsou přioděny nádherným hávem neproniknutelného pralesa; v hloubce na úzkém dně prudkým proudem a často poskokem se řítí řeka Barron, v této době deštivé mocná a bouřlivá. Hledíme-li proti řece, vidíme, jak z neviditelné odtud části propasti vystupují mraky mlh a najednou se na vteřinu objeví v temné hlubině u dna vysoké vodopády.

Na protějším svahu tu a tam prosvitne v sotva znatelném zářezu vodopád bystřiny jako stříbrná nit nebo provazec a hned zase zmizí zrakům zvědavým; v záhybu trati pod mostem řítí se prudký potok „překvapení“ „Surprise Creek“. Svahy stávají se stále příkřejšími, jak ukazují krátké výhledy do závratné

hloubky pod námi, a po několika zářezech pestrými zprohybanými břidlicemi náhle otvírá se nejúchvatnější vyhlídka z celé této scénické jízdy. V černé skály svislé a hladké vykroužena jest kotlina oválního tvaru, která zeje skoro kolmo pod námi do hloubky plných tří set metrů; na jejím dně tichá hladina hluboké vody, do níž se s protější strany řítí mocný vodopád z jiné nádrže, která se plní s levé strany opět jiným vodopádem. Po vlhké stěně v pozadí crčí velkolepým pádem po hladké stěně skalní do horní nádrže úzký proud, se stejné asi výše, v jaké jsme my, po pravé pak straně otvírá se z dolní velké oválné tůně prorva údolí, odděleného skalním prahem, přes který se řítí řeka novými, ale menšími kaskádami.

Vlak jen pomalu míjí toto velkolepé místo, které jest jen přípravou k hlavnímu divadlu, jež se otevře ve chvíli nejbližší. Projíždí hlubokým zářezem k zastávce Barron Falls Station, kde vystupujeme jsouce vítáni ohlušujícím temným hřmotem, vane-li právě vítr od strany severozápadní. Vystoupíme a jdeme s proudem lidí na plošinu v pravo od trati, kde jsou pod střechou odpočivadla, a náhle stojíme před divadlem nesmírné krásy. Jen zábradlí dělí nás od srázu přehluboké kotliny, z jejíchž hlubin zaléhá k nám jen temný hromový zvuk; na protější straně srázu zříme mohutné toky vod, řítící se proudy širokými i úzkými po příkrém svahu, brzo drobným poskokem jakoby po schodech, brzo mocným pádem, až spojeny v jeden hlavní proud vrhají se pod mrakem roztříštěné vody do tůně, z níž vystupuje temná skála, navrchu zelená a stále orosená, jako poslední svědek skalních přehrad, které bylo vodě prorvati a odstraniti, nežli vymlela kotlinu do dnešní její šíře a rozsáhlosti.

Nemám dosti slov, abych vylíčil krásy této horní skupiny vodopádů řeky Barronu. Pouze obraz v barvách provedený může vzbuditi přibližnou představu tomu, kdo vlastníma očima neviděl tohoto klenotu scenerie tropického Queenslandu. Beze sporu nejlepší jest pohled z protějška, kterému slouží právě ona plošina postranní, vedle něho však s trati otvírají se výhledy jiné, zejména do hloubky kotliny pod vodopády, kam nedohlídne divák z čelné plošiny. Serpentinami vede po straně severní stezka do hloubky ke dvěma plošinám, z nichž lze pozorovati nové a nové podrobnosti, zejména ze spodní části vodopádů. Teprve odtud nabýváme pravé představy o jich výšce, když jsme již sestoupili plných

šedesát metrů, a pod námi ještě v hloubce očím nedostižné voda vře a chvílemi silnými sprchami vystřikuje až k nám. Nemožno tu mluviti o jednom vodopádu, v jednom mohutném přivalí se voda z úzké prorvy, dělí se však v několik proudů, které se brzo řítí samostatně v rýhách mezi vyčnívajícími skalisky, brzo spojují se v proud jeden, pod nímž se rýsují jen neurčitě temné obrysy skalních útesů; dva pak, poměrně tenké, daleko odbočují od hlavní ústřední části nesmírného divadla. Jeden v malých kaskádách seskakuje do jižní části kotliny právě před tratí a tvoří několik drobných nádrží ve své dolní části, druhý jako silný provazec vytéká po pravé, severní straně hlavního vodopádu z vedlejší kotliny, přímo pod kolmým srázem, který uzavírá z této severní strany kotlinu.

Nad měnivým obrazem vodních proudů a temně, ale pestře zbarvených skal a nad duhami, jež neustále hrají v mracích roztříštěné vody, na okrajích pekelné kotliny stojí prales, jenž vše kolem lemuje a uzavírá smaragdovým pásem bohatých odstínů zeleně.

Teprve pohledy s různých míst dají diváku dobrou představu o výšce vodopádů a rozměrech propastné kotliny, do níž se řeka řítí. Spodní část slapů této skupiny, která již v sobě soustřeďuje celou masu vody v jediném proudu, jest úplně skryta těm, kdož hledí napříč kotlinou s hlavní plošiny neb i s dolních výhledních plošin, rozestavených po svahu proti hlavnímu vrchnímu vodopádu.

Pohled se strany, totiž se železniční trati, která se ubírá za stanicí obloukem po samém jižním okraji kotliny, po délce propasti objeví přítomnost těch mocných spodních slapů a úzkou prorvu kaňonu, která se pak náhle zahne v pravém úhlu k jihovýchodu a zmizí z dohledu.

Viděl jsem vodopády Barronu několikráte při různém stavu vody, za rozličného počasí a vždy mne za návštěvu plně odměnily dojmy nepomíjejícími. I kdyby jen potůček jako nit úzký tekl po hladkých kolmých stěnách, nebo jen stojaté tůně jako mořská oka kynuly z nepřístupných hlubin, jakoby do skály vyvrtaných, stálo by místo to za návštěvu každému milovníku přírody a tím spíše geografu a geologu, který by mohl do podrobnosti studovati dílo vody, jež vymlela ve skalách tak tvrdých. V plné kráse jest vodopád za dešťů, kdy se řítí skoro celou šířkou

údolí se skalních stěn, jindy v nejvyšších polohách suchých. Když za několik dní spadne ve vrchovišti řeky Barronu tolik vody, kolik u nás nenaprší za půl roku, ba i za celý rok, tehdy rmutné a červené vody řítí se plnou šíří přes skály; barevné

Horní vodopád řeky Barronu.
[Fot. Daneš.

efekty této zbarvené masy vodní jsou hlavním a neobyčejným půvabem tohoto vodopádu, a právě tímto zbarvením liší se od všech jiných, které se s ním mohou měřiti nebo nad něj předčí ať již výškou, ať množstvím vody. Ve všech odstínech barvy, od sněhově bílé pěny až do červenohnědého hlavního proudu, stkví se celá jedna strana rozlehlé propasti, na níž se ztrácejí

výčnělky skal skoro úplně pod závojem částeček vody větrným vírem unášených. Sotva by dovedl štětec vystihnouti nádheru těchto barev ve spojení s odstíny zeleně a zlata na okrajích pralesa a s temnou hnědí a zelení na omšených stěnách v pozadí prorvy.

Za dešťů má Barron River tolik vody, že i po této stránce může se směle řaditi k největším vodopádům světa. Výškou svojí daleko vyniká nad proslulé vodopády veletoků Niagary, Zambezi a Iguazú a spolu se spodní skupinou vodopádů, s propastnými kotlinami hlubokou vodou vykroužených tůní pod nimi, s úzkým kaňonem nepřístupných strmých svahů i s nádherou tropické jungle všude kromě nejpříkřejších skalních stěn, vyhlazených v tvrdých křemitých břidlicích, náleží beze sporu k nejvelkolepějším divům přírody, hodným pozornosti velkého turistického publika.

Škoda jen, že právě doba dešťů, kdy možno viděti vodopády v nejvelkolepejší podobě, je tak nepřízniva, tak nesnesitelna Evropanu, že návštěvu okolí Cairnsu tu dobu nelze doporučovati. Nezapomenutelným dojmem zůstane mi jedna návštěva vodopadů, která děla se právě za podmínek co nejnepříznivějších. Tu jsem se přesvědčil, jak dovedou znenadání v době dešťové vznikati pobočné vodopády, kde by jich jindy nikdo nehledal, ani netušil!

Poslední dni našeho společného pobytu v Cairnsu v polovici února byly z nejhorších, jež jsme strávili v tropické deštivé době. Těžké temné mraky po celý den halily obzor, v malých přestávkách zuřivý vichr vrhal proudy deště, promáčel verandy a vháněl roztříštěnou vláhu v mracích mlhy do všech místností, zatím co pobřeží a chabé nábřeží v Cairnsu bičovaly vlny vysoko vzdmuté. Denní zprávy dešťoměrné v novinách zaznamenávaly skoro denně 50 až 100 *mm* (dva až čtyři palce) deště ve 24 hodinách v Geraldtonu, v Cairnsu i v jiných pobřežních stanicích, ano i na hornatině za pobřežním horstvem, v Herbertonu, v Athertonu, v Mareebě a v Kurandě. Vody řeky Barronu rozlévaly se po celé rozsáhlé nížině, četné pobočné proudy valily se houštinami mangroví a nanášely bahno daleko do zálivu.

Měl jsem v úmyslu vydati se ještě naposledy k vodopádům a zachytiti několik obrázků, bude-li počasí jen trochu příznivo.

Teprve posledního dne před odjezdem se ráno trochu vyjasnilo a slunce vysvitlo, mlhy na horách ustoupily až do vrcholové části, kterou pokrývaly v podobě hustých bílých čepců. Když pohoda vytrvala do odpoledne, vsedl jsem do vlaku, který se potkává v Kurandě s vlakem vracejícím se ke Cairnsu a u Barron

Pohled do kaňonu Barronu od horního vodopádu.
Fot. Daneš.

Falls má zastávku asi 40 minut. Ještě když vlak stoupal nad Kamerungou, bylo jasno a příznivo a u Stoney Creeku dostal jsem dobrý snímek; až do té chvíle bylo pěkně slunečno a vzduch čistý. Pak se však náhle, takřka v několika okamžicích, vše změnilo; hustý, nízký mrak hnal se přes pobřežní pohoří za Cairnsem, zahalil brzo moře v chmurnou temnotu a ohromnou rychlostí

rozestřel se již i nad nížinou. Nežli vlak dosupal k poslednímu obratu nad Surprise Creekem, vichřice s deštěm nás dohonila a hustý liják zahalil celé okolí neproniknutelným závojem. Vyskočil jsem na stanici Barron Falls a ukryl se pod střechou, jež jest útočištěm diváků na plošině proti vodopádům. Po celých čtyřicet minut jen se lilo; chvílemi prudký vichr, řítící se vzhůru úzkou propastí směrem do vnitrozemí, rozehnal trochu mlhy a zpěněné proudy vodopádu objevily se v hustém závoji deště, zmizely však zase ihned v neproniknutelném chaosu deště a mlhy. Dvakráte jsem se pokusil o snímek vystavuje sebe i komoru přívalu deště, ač naděje na slušný výsledek byla praskrovná; pak přijel vlak shora i vracel jsem se s nepořízenou.

Sotva jsme opustili stanici, dešť poněkud ustal a prudký vítr rozehnal těžké mlhy. Po celé délce jízdy nad srázem kaňonu příval zanechal svědectví své mohutné činnosti. Přes holé skály skoro kolmé řítily se mocné proudy vod v nesčetných slapech a kaskádách v nepatrných zářezech na místech, kde před hodinou ani kapky vody neteklo. V rýhách vycházejících z pralesa byly to proudy čisté vody, vegetací profiltrované, po holých stěnách kalem zbarvené do žluta nebo do červena. Na dvacet takových mocných proudů způsobila ta krátká průtrž mračen!

Stoney Creek, již před dvěma hodinami značně silnější nežli jindy, řítil se nyní silou ohromující a proudy vody odražené o skaliska dopadaly až i na stěny a střechy vagonů, když byl vlak na mostě; ještě pak dále, kde vlak v nesčetných zákrutech a tunelech překonává prudký sklon k nížině, veškeré rýhy a debře, jindy ztajené v hustém krytu bujné zeleně, vrhaly nyní hlučné, vysoko zpěněné proudy do hlubiny.

Jen vlastní zkušenost dovede člověku dáti představu o ohromné moci takového tropického přívalu, o množství látek, které urve půdě, o váze a síle nánosu, který snese s sebou do nížiny a do mělčin při pobřeží mořském. Jeden takový příval v několika hodinách neb v době ještě kratší vykoná více rušivé práce nežli řeka o průměrném nebo malém stavu vody za mnoho měsíců, ano i roků. A tu ještě právě v tropické přírodě hustý příkrov vegetace jen místy dává dravému živlu rozpoutati veškeru jeho sílu a moc. Což teprve ve krajích, kde je vegetace jen chudá, kde na svazích horských i na úpatí čeká spousta ssuti uvolněné

zvětráváním a balvanů. Spadne-li v takové oblasti několik centimetrů a někdy i decimetrů deště za málo hodin, veškery ty uvolněné látky jsou smeteny s sebou dolů a rozneseny po úpatí v širokých plavinách i dále do rovných plání, kde se rmutné proudy valí bez překážky v šíři, které by jim závidělo mnohé jezero.

KAPITOLA OSMNÁCTÁ.

Výlet do Athertonu a do Chillagoe.

Nepřetržitá skoro plískanice, trvající skoro již pět neděl, konečně nás přinutila, abychom se aspoň na čas pokusili zkusit své štěstí dále ve vnitrozemí, odkudž hlásaly zprávy meteorologické většinou dobrou pohodu jen s krátkými srážkami. Chtěli jsme se tam pod suchým žárem slunce zotaviti z neustálé, obtížné vlhkosti, která nás tu v nížině dnem i nocí obklopovala po dobu tak dlouhou, doufajíce, že snad zatím deště trochu ustanou a že nám bude lze pokračovati v díle tak mnohoslibném za počasí aspoň poněkud slušnějšího.

Vodopády Barronu minuli jsme v dešti, jakož i Kurandu, výletní a klimatické místo v krásné poloze nedaleko nad vodopády. Slibovali jsme si stále, že tu strávíme několik dní, ale nadarmo; počasí bylo tak nepříznivé, že jsme musili opustit Cairns nevykonavše mnoho exkursí, které bychom byli hračkou provedli za příznivějšího počasí v stejné době. Trať táhne se stále blízko řeky stoupajíc po svazích nevysokých kopců, u Biboohry přestupuje na levý břeh a vede pak rovinou porostlou řídkým lesem blahovičníků až do Mareeby. Jelikož je tu půda lepší nežli dále po řece měrem k Myole a Kurandě, žulová s trochou čedičového náplavu, řekou sem naneseného, lze tuto změnu vegetace vysvětliti jen nedostatečným množstvím vlhkosti. Okolí Mareeby leží totiž v závětří vysokého a masivního horského pně zvaného Tinaroo Mountains, který se vypíná až na východě a na jihu středního toku Barronu až značně nad 1000 *m* výše

Skalisko Lion's Head (Lví Hlava) u Chillagoe. Fot. Daneš.

nadmořské. Z tohoto pohoří dosud neprozkoumaného tekou hustými pralesy řeka Clohesy k severu do Barronu, Freshwater Creek k východu rovněž do Barronu a k jihovýchodu Malá Mulgrave (Little Mulgrave River) k jihu; na západní straně převládá řídký porost lesů blahovičníkových, jak patrno sklem ozbrojenému oku od Mareeby.

Ač neustávalo pršeti, jeli jsme státní drahou až do Athertonu. Trať stoupá ze žulového terrainu na vysočinu, pokrytou půdou čokoládové barvy z rozvětralého pokrovu čedičových láv, místo lesů blahovičníkových nastupují zase husté pralesy. Podél dráhy na velkých vymýtěných plochách široké lány kukuřice se rozkládají na půdě pralesu urvané, na mnoha polích se ještě vypínají do výše opálené kmeny a vysoké pařezy; takové nezvyklé spoušti působí na oko dojmem nesmírně smutným. K nepohodě přišly ještě Jobovy zvěsti, když jsme se vyptávali po možnosti exkursí z Athertonu. Na všech cestách hrozné bláto, pošta do Herbertonu nemůže odjeti, spojení na všechny strany naprosto stíženo. Rozhodli jsme se druhého dne odjeti přes Mareebu do Chillagoe, neboť nám bylo jasno, že v okolí Athertonu nelze na ten čas ničeho podniknouti. Odpoledne bloudili jsme za deště a bláta po městečku i v nejbližším okolí. Měli jsme ve své mizerné náladě málo smyslu pro pozorování utěšeného vzrůstu této kulturní oasy, která se rok od roku šíří na všechny strany a prosperuje pěstováním kukuřice, chovem dobytka, mlékařením a last not least výtěžkem lesů.

Na četnické stanici, kamž jsme se obrátili o informace, řekl nám ochotný seržant mnoho zajímavého o okolních domorodcích. Ujistil nás, že žádný černoch nešel by s námi k jezeru Eacham ani k druhému bezodtokému jezeru na rozvodní planině, Lake Barrine. Na cestě ze stanice četnické připojil se k nám mužík zarostlý prošedivělým vousem a oděný nezvyklým krojem a představil se nám jako redaktor jednoho ze dvou athertonských listů. Mluvil velmi dokonalou květnatou angličtinou, ale cizím přízvukem. Pocházel ze Švýcar, žil však léta v Rusku jako učitel hospodářské školy; přistěhoval se pak před několika roky do Queenslandu, byl zprvu též učitelem a správcem pokusné stanice a posléze se věnoval žurnalistice, aby prý podporoval zdravý rozkvět mnohoslibného kraje na horním Barronu. Zle toužil na Číňany, kteří dostávají většinu půdy v nájem, byl však stejně jako

i jiní přesvědčen, že prozatím poměrů změniti nelze. Vedle tohoto redaktora i jiní v Cairnsu i v jiných místech interviewovali nás, vyptávali se na účel naší cesty, na úsudek náš o krajině okolní a na mnoho různých věcí. Tím způsobem se stalo, že zprávy o nás byly rozšířeny skoro ve všech listech místních po severním Queenslandu a široké kruhy obecenstva věděly o nás předem i vycházely nám vstříc s přátelskou ochotou.

Kukuřičné pole na nové mýtině u Athertonu.
Fot. Daneš.

Druhého dne odjeli jsme do Mareeby. Po cestě v Tolze slyšel jsem, že nová trať právě se stavící jest již hotova až do Yungaburry a napadlo mne, že by chomsnad mohli se svolením inženýrů stavbu provádějících použíti vlaku, který prozatím slouží jen dopravě nákladů a osob při stavbě dráhy zaměstnaných. Poslal jsem hned z Mareeby žádost vrchnímu stavbu vedoucímu inženýru o povolení a skutečně obdrželi jsme za několik dní

kladnou odpověď do Chillagoe a zároveň i zprávu, že počasí se poněkud polepšilo, takže výlet k Lake Eacham nebude činiti zvláštních obtíží.

U Mareeby řeka Barron teče širokým řečištěm vhloubeným přes 20 *m* do starších náplavů řeky. Tyto náplavy táhnou se bez jakéhokoliv přerušení k severu širokou rovinou do údolí řeky Mitchellu, jejíž prameny vznikají z malých močálů nedaleko Biboohry. Není naprosto žádné pochybnosti, že ještě v nedávné geologické minulosti řeka Barron tekla od Biboohry k severu a byla hlavním pramenem řeky Mitchellu, který dlouhým povlovným tokem stéká na západ k zálivu Karpentarskému, a ve svém středním a dolním toku má vodu jen za dešťů. Tu dobu patrně ještě pevnina australská sahala daleko na východ až přes Velký útes bradlový, ponenáhlu jen se svažujíc. Pak koncem pliocénu nastaly mocné poruchy a proměny v kůře zemské, část pevniny propadla se pod moře a z ponořených hor vyčnívají jen ostrovy. Některá pohoří byla zdvižena vysoko, jako žulové masivy Bellenden Ker, Bartle Frere i horstvo pobřežní a mezi nimi poklesly do hlubiny úzké příkopové propadliny, které se později vyplnily náplavy řek aspoň z části. Na sever od ústí Barronu byla stará hornatina proťata svislým zlomem; část východní poklesla pod moře a jednotný sráz vypíná se jako zeď nad pobřežím od ústí Barronu až k Port Douglasu. Bystřiny napájené hojnými srážkami brzo si zadíraly nové debře a údolí do příkrých svahů, a ta z nich, která našla nejpříznivější terrain, patrně na půdě hornin zlomy porušených, byla zárodkem Barronu. Daleko rychleji nežli jiné sousední zadírala se zpět, brzo zachytila a přivlastnila si několik potoků, dříve plynuvších asi k Mitchellu, a konečně prodrala si své údolí až skoro k Biboohře. Pak za nějaké velké zátopy vody horního Mitchellu pronikly do její rýhy, dotud úzké a málo znatelné, našly tu rychlejší spád, nežli měly po povlovně se svažující rovině, i vymlely ji hodně do hloubky. V letech příštích pak vždy více vody teklo tímto novým směrem, až bylo řečiště prohloubeno tak, že již ani kapka vody netekla k Mitchellu; tak vznikla nová pobřežní řeka Barron, která pak rychle prodírala si výmolnou činností svých vodopádů hluboký kaňon. Kdyby bylo lze zjistiti, o kolik asi metrů ročně skály při vodopádech ustupují, kolik asi kubických metrů hmoty se s nich ročně odnáší, bylo by možno přibližně vyšetřiti, jak asi dlouho

Vápencová skaliska u Chillagoe. Fot. Domin.

trvalo vyerodování kaňonu, dnes dlouhého přes 6 *km*. V naší lidské chronologii byla by to doba sahající daleko do předhistorie, pro geologickou historii je to však jen velmi krátký rozsah časový, sotva více než asi deset tisíc let.

Trať z Mareeby brzo přestupuje širokým pásem v nevysokém rozvodním hřbetu do úvodí Walshovy řeky (Walsh River), široké travnaté pruhy táhnou se zde mezi lesy blahovičníků a jen říční tok sleduje porost pandánů místy dosti hustý. Kupovité a kuželovité kopce, některé jako vrcholící cimbuřím nebo věží na širším podkladu povlovněji svažitém, provázejí trať po mnoho hodin; převládající horninou je tu žula, jejíž velké balvany leží místy i v údolích; zřítily se se strmých kopců, jichž vrcholy rychle rozvětrávají silnými změnami tepla a chladna v kamenná moře. Krajina jest celkem nehostinná a málo obydlena. V zimě trpí nedostatkem vody. Vedle několika dobytkářských stanic, kterým blízkost větších hornických středisek dopomohla k jakési prosperitě, je tu jen několik malých osad, z nichž největší jsou tam, kde se k hlavní dráze do Chillagoe připojují vedlejší báňské trati. Pozdě odpoledne jsme teprve pozorovali značné změny ve fysiognomii krajiny a před slunce západem dospěli jsme do Chillagoe.

Chillagoe leží v malé rovině po obou stranách potoka mezi nevysokými, ale strmými vápencovými útesy, které se zdvíhají na všech stranách a pod slunečními paprsky svítí bělostí. Do hutí v Chillagoe přivážejí se na zpracování i rudy měděné a stříbrné i z Mungany a vzdálenějších dolů; Chillagoe je také sídlem ústřední správy podniků akciové společnosti, jíž majetkem jest i celá rozsáhlá železniční síť od Mareeby na západ.

Druhého dne po svém příjezdu z rána odebrali jsme se do kanceláří společnosti, kde nás přijal velmi laskavě obchodní ředitel, bratr státního podsekretáře Mac Dermotta, a přidělil nám na celou dobu našeho pobytu v Chillagoe a okolí za průvodce pana T. Campbella, elektrotechnika závodů. Pan Campbell byl nejen horlivý turista a lovec znající podrobně celé okolí, nýbrž vynikal zejména všemi vlastnostmi, které vzájemný styk zpříjemňují a zanechávají jen milé vzpomínky.

Pan Campbell ujal se hned horlivě svého úkolu a navrhl nám, abychom ihned podnikli výstup na nedaleký kopec, zvaný Metall Mountain, s něhož budeme míti nádherný rozhled po okolí. Poslechli jsme rádi a šli jsme tak, jak jsme byli ve společenském

Srázné, škrapami rozervané skály u Mungany. Fot. Domin.

úboru s lehkými slaměnými klobouky, jež jsme si koupili na Jávě. Byla to lehkomyslnost, která by se mně byla málem stala osudnou.

Za necelou hodinu došli jsme k úpatí kopce minuvše cestou v řídkém lese několik domorodců. Slunce pražilo velmi vydatně; libovali jsme si však, neboť vzduch ač teplý, byl suchý a nám bylo nezvykle milo a příjemno po těch vlhkých týdnech při pobřeží. Metall Mountain je vrch složený ze žuly, která tu patrně dříve čněla na vrcholu jeho nějakým příkrým věžovitým tvarem. Působením velkých rozdílů teploty pokračuje v těchto končinách mechanické zvětrávání a rozpadávání hornin rychle, že se rozpadl příkrý vrchol v balvany, které nyní v chaotickém a velmi neschůdném nakupení pokrývají svahy i vrchol kopce.

Spotil jsem se důkladně, hledě se co nejrychleji drápati vzhůru za svými dlouhonohými a hbitými druhy, a brzo jsem stanul vyprahlý sluncem vedle nich na divoce nakupených skalách, jež tvoří vrchol hory. Stáli jsme nejméně 100 *m* nad okolím a měli jasný rozhled daleko široko. Po jižní a jihovýchodní straně táhly se v několika pásech za sebou jako hřebeny vln vzbouřeného moře úskalí vápencová, mezi nimiž leží město Chillagoe i hutě s vysokými komíny. Za nimi na obzoru ještě vyšší krátké, útesovité hřbety z křemenců červených, na ostatních však stranách kopce homolovité nebo kupovité ze žuly a porfyru.

Slunce pražilo již strašne, a proto jsme brzo nastoupili na zpáteční cestu. Mně začínalo býti nevolno a nemohl jsem stačiti druhům skákajícím jistě s balvanu na balvan. Brzo pocítil jsem zvláštní mrazení a začala se mi tvořiti mlha před očima, první příznaky slunečního úpalu. Byl jsem nucen učiniti několik zastávek, kde se otvírala mezi balvany nějaká stinná prorva, vstrčil jsem hlavu do stínu a počkal, až nepříjemné pocity zmizely a zrak znovu se vyjasnil. Vše pomáhalo málo a byl jsem skutečně v obavách, dostanu-li se dolů, neboť mi bylo tak, jako by se mi již byla poslední kapka tekutiny z těla vypařila; bolestný, skoro palčivý pocit stále se rozmáhal. Na štěstí přišel jsem však asi na dvě malé kotlinky, které nestejným zvětráváním žuly často se tvoří, a tu byla čistá voda patrně z nedávného deště. Z nich pijí skalní drobní klokani, „rock-wallabies", jak nasvědčují kolem i na dně utrousené „visitky", tu chvíli však ani ohled na tato roztomilá zvířátka, která budou nucena jíti se napíti až dolů k potoku, ani odpor před oněmi nevábnými organickými

Skalní hrad (Castle Rock) u Chillagoe. Fot. Domin.

zbytky mi nevadil, abych vypil obsah obou se zuřivou skoro dychtivostí. Toto napití mne brzo přivedlo zase k sobě, vyprahlá kůže znovu mohla vylučovati pot, příznaky úpalu zmizely skoro úplně a zanedlouho shledal jsem se pod úpatím s druhy, kteří již naplněni starostí o mne chtěli se vypraviti mne vyhledat.

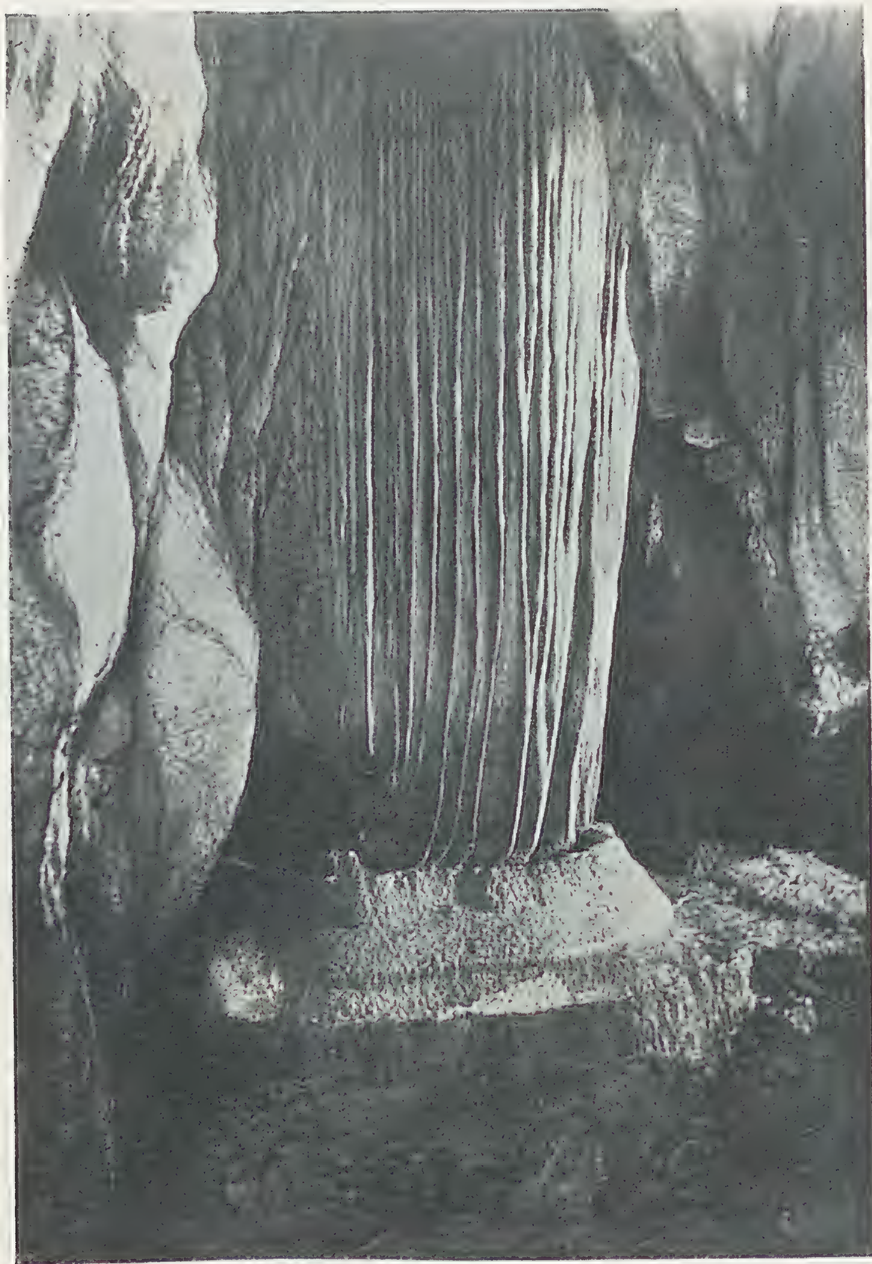
Nemělo by účelu podrobně vypisovati veškeré exkurse a procházky, které jsme podnikli s p. Campbellem po okolí Chillagoe. Konali jsme je z části úplně pěšky, někdy však použili jsme též aspoň na vzdálenost po rovině buď povozu úředního nebo motorové draisiny, která byla chloubou našeho průvodce.

Vápencová skaliska a krátké ostré hřbety v okolí Chillagoe zřídka dosahují výše nad 40—50 *m*, jsou však velice strmé. Jich stěny jsou rozbrázděny hlubokými „škrapami", vyloužen ými dešťovou vodou a přesně vycíselovanými jakoby dlátem s ostrými jako nůž hranami, jež je dělí. Povrch skalisek je jediný chaos jako dýka ostrých, špičatých skalisek rozervaných škrapami tou měrou, že ani pověstná škrapová pole vápencových Alp a Krasu při moři Jaderském nejsou tak rozervána a neschůdná. Tvrdé hrany, nad pomyšlení břitké, rozdírají vám šat a ruce, kdekoliv se o ně opřete nebo zachytíte; slezli jsme s nich vždy poškrábáni, jako bychom se byli poprali s několika kočkami.

Některé rozsáhlejší z těchto hřbetů vápencových v okolí Chillagoe a Mungany chovají ve svém nitru dosti rozsáhlá jeskynní bludiště. Mnohá z nich jsme prolezli s panem Campbellem, který se v nich výborně vyzná, jsa obyčejně průvodcem cizích hostí společnosti chillagoeské. Jeskyně ty, ač nehluboké a rozměrů daleko menších než známé jeskynní bludiště v Krasu našem, jsou přece velmi zajímavé zejména pro studium morfologického vývoje podzemí krasového. Chillagoeské jeskyně jsou již ve velmi pokročilém stupni svého vývoje. Stopy vymílání vodou jsou většinou již zastřeny mocnými tvary krápníkovými, které hustě pokrývají stěny a nezřídka i spojují dno se stropem jako sloupy a pilíře; namnoze však již stropy se bortí, hromady zpřelámaných krápníků a balvanů se stropu pokrývají dno, ba na několika místech proti nadání octli jsme se na denním světle v propastné místnosti, jejíž strop již nadobro se sřítil. Fíkovníky a jiné stromy rostoucí na výživných vápencových skalách hluboko vysílají své kořeny do puklin a mezer a tyto nezřídka pronikají i do podzemního bludiště.

Vápencové skály u Chillagoe.
Fot. Daneš.

Krápníkové útvary z jeskyně u Chillagoe.
Fot. Domin.

Při jedné exkursi v okolí Mungany procházeli jsme po širokých plochách pokrytých křemitým štěrkem, který sem patrně kdysi nanesla řeka přitékající ze žulové oblasti, a měli jsme tu příležitost viděti množství staveb termitů-všekazů a zblízka studovati jich podivné tvary. Hlavně tři druhy se tu vyskytují:

Strmé stěny nad jeskyní Munganskou.
Fot. Daneš.

jedny, obyčejně nejvyšší, jsou tvaru homolovitého, jiné, rovněž vysoké a štíhlé, jsou protaženy jedním směrem a nazývají se „kompasové", jelikož prý zachovávají vždy určitý směr, jiné opět mají tvar širokých kopek sena deštěm utlučených. Pokud se týče „kompasových", nemůžeme na základě svých pozorování o této oblasti i jinde potvrditi pozorování starších; shledali jsme někdy i na dost malém prostranství dosti mnoho odchylek závažných od jednotného určitého směru.

Jedna skupina skalisek v okolí Chillagoe, daleko viditelná již od železniční stanice, liší se význačně svým tvarem od ostatních, ač se skládá z téže horniny, tvrdého bílého vápence. Je to skupina vrcholící skalou, zvanou „Lví hlava“, „Lion's Head', ohlazenou se všech stran tak, že se nelze dostati na její vrchol. Ani

Výmoly na úpatí skály „Lví hlava“ u Chillagoe.
Fot. Daneš.

památka tu po hlubokých škrapách a ani v okolí není těch ostrých rozervaných tvarů jako na jiných útesech; vše jest uhlazeno a zaobleno. Pod skalou Lion's Head s jedné její strany otvírají se do podzemních dutin hluboké vymleté díry, jakoby vykroužené. Patrně tudy kdysi tekla velká řeka a skály ohladila a vymlela štěrkem i pískem, kdežto ostatní skaliska byla rozbrázděna hlavně jen chemickým i mechanickým působením vody dešťové.

Náš hotel v Chillagoe, ač na první pohled nevábný, byl nám přece velmi dobrým útulkem, když jsme se vyprahlí vraceli z exkursí. Pan Campbell a několik jeho veselých kollegů rádi zaváděli nás do tajů a finess australského pijáctví. Okusili jsme divné různé „drinks", nakonec však přece zůstali jsme věrni whisce se sodovou vodou a červenému vínu s limonádou. Vedle těchto dvou nápojů „whisky and soda" a „claret and lemonade" zůstal nám v paměti nápoj, kterému říkají „dogs nose", česky „psí nos" Je to smíšenina piva, které nám ani samo nechutnalo, „ginu" čili jalovcové a limonády; podivný nápoj, který pijí na zotavenou po velké únavě. Má tu dobrou vlastnost, že zažene žízeň a že si jím pití na hodnou chvíli v pravém slova smyslu zhnusíte.

KAPITOLA OSMNÁCTÁ.

Výlet k jezeru Lake Eacham.

Cesta drahou z Cairnsu do Kuranpy a dále suchou krajinou do Mareeby a přes Tolgu do Athertonu jest zvláště v první části nadmíru zajímavá. Dráha šplhá stále výše divoce romantickou roklí řeky Barronu, která snáší se velkolepým vodopádem s náhorního plateau. Cestou do Kurandy rozvírají se stále úchvatné pohledy nejen na rokli samotnou, jejíž srázné svahy, místy spadající do závratné hloubky těsně pod tratí, jsou většinou pokryty nádhernou džunglí, nýbrž i dále v širý kraj a přes malou plošinu na malebný břeh mořský a k pěknému městu Cairnsu. Jen místy na skalinatých srázech, na místech příliš exponovaných, nedovedla se uchytiti džungle, a tak vidíme tu malé holiny neb i volný lesík blahovičníkový, jehož světlá, šedavá a šedobílá barva nápadně se odráží od temné džungle. Pohled na horní hranici džungle sotva kde jinde je tak přístupný jako v této divoké rokli, hluboce zaříznuté a klikaté. Obrázky, jež se střídají v rychlém sledu před našima očima, jsou stále jiné, jen ta nesouměrnost, pestrá směsice všech možných tvarův a barev charakterisuje horní linii džungle.

Tak až za Kurandu převládá stále draperiemi lian spletený a stotisíci příživných kapradí, rostlin aronovitých, orchidejí a j. obtěžkaný prales. Avšak brzo za Kurandou přestává džungle, končíc se naprosto ostře odhraničenou linií u Oaklandsu. Dále podél dráhy, která sleduje celkem tok řeky Barronu zatáčejíc se později na jih k Biboohře a postupujíc pak stále k jihu

přes Mareebu k Tolze, vidíme jenom pusté, otevřené lesy savannové, v nichž hustá tráva tvoří uzavřený porost a v nichž jednotlivé stromy a keře, všechny jako byliny v podrostu, význačně suchomilně vystrojené, stojí od sebe ve značné vzdálenosti, takže takovýto les, neskýtající stínu, není vůbec lesem v našem slova smyslu.

Jenom na krátkou vzdálenost za Oaklandsem vine se typický otevřený les blahovičníkový, který se nazývá v Australii všeobecně *„bushem“*, kdežto útvary lesní, tvořící porost velice hustý, často i těžce proniknutelný, se všeobecně nazývají *„scrub“* (vyslov skrab). Ovšem pod tímto názvem shrnují se v Australii porosty různé, rázu velice nestejného. Tak slýcháme obyčejně o nekonečných plochách suché a pustinné Australie, které jsou pokryty svérázným scrubem. To jsou lesíky nejvýš suchomilné, přizpůsobené stálému suchu a nedostatku vody, tvořící často nepravidelné houštiny, obyčejně dosti nízké, někdy nabývající i rázu křovitého, asi na způsob macchií známých v Středozemí.

V pobřežním, vlhkém pásmu severovýchodní Australie rozkládají se však z části tropické pralesy, pravé džungle, které Australané zovou taktéž „scrub“, ač ovšem porosty ty jsou veskrze rozdílné od zmíněných suchomilných lesíků, představujíce právě úplně protichůdné společenstvo rostlinné. Tyto vlhké, tropické pralesy, jichž ráz jsme již poznali v okolí Harvey's Creeku, na řece Russellu i na pohoří bellenden-kerském, zovou se někdy na rozdíl od neutěšených, pustých scrubů ve vnitrozemí *„vine-scrub“*, to jest scrub (= lesní houština) s množstvím lian. Slova *„vine“*, které v původním smyslu znamená révu vinnou, užívá se totiž pro oplétavé a popínavé rostliny nebo liany vůbec.

V blahovičníkovém suchém lese za Oaklandsem jsou zvláště nápadné trávovité stromy, jichž neforemné tlusté kmeny s hustou kšticí uzoučkých listí a s několikametrovými klasy květními vyhlížejí opravdu předpotopně, a na prvý pohled se sotva jeví odborníku jako příslušníci čeledi rostlin lilijovitých. Ale již za místem Koa nabývá bush rázu ještě chudšího, to jest ustupuje spíše porostu křovinatému, ve kterém se jen tu a tam zvedá ojedinělý vyšší strom, obyčejně blahovičník.

Půda jest tu prabídná, vznikající rozpadem křemitých břidlic, které chovají pramálo výživných látek; vedle toho podnebí jest velice suché, takže se ani nelze diviti, že celkové podmínky

Prales u Yungaburry s obrovskou borovicí „kauri".
Fot. Domin.

nedostačují ani pro blahovičníkový les, pravý bush. Špatnou půdu charakterisuje obyčejně veliké množství trávovitých stromů, k nimž se přidružují Casuariny, malé, suchomilné stromky z čeledi rostlin myrtovitých, z nichž některé i vzrůstem i kůrou i šupinovitými, přitisklými lístky nápadně se připodobnily drobným, rozsochatým stromkům jehličnatým (*Callitris*), které zde rostou taktéž v jejich společnosti. Jenom v sousedství potoků, kde spodní vlhkost podporuje vzrůst dřevin, obnovuje se pravidelný blahovičníkový bush.

Celý kraj jest plochý, jest to náhorní rovina, která právě v těchto částech jest velice jednotvárná a jen pro přírodopisce zajímavá. Až k samotné Mareebě sotva lze znamenati v celkové tvářnosti nějakou změnu. V okolí Mareeby jsou opět podmínky příznivější pro volné suché lesy, neboť zde již počínají vystupovati čediče, jichž detritus dává půdu velice úrodnou; ovšem jsou tu ještě silně promíšeny žulou. Od Mareeby jest bush mohutnější, stromy vyšší a statnější a tak zůstává ráz krajiny celkem stejný až k Tolze a západnějším směrem až daleko za rozlehlé území vápencové v Chilligaoe.

Mnoho života za dne v bushi pozorovati není. Z větších zvířat objeví se občas nějaký vačnatec; zřídka bývá to veliký klokan *Macropus giganteus*, který značně převyšuje i člověka velikou silou. Častěji vyplaší se některý drobnější klokan, tak zvláště známý *Macropus agilis*, zvaný všeobecně wallaby. Za horkých hodin denních klokani se obyčejně ukrývají, a proto zakládají černoši lesní požáry, aby je vyplašili, a pak se za nimi ženou divým během, metajíce po nich předlouhá kopí buď přímo rukou nebo častěji zvláštní vymršťovací tyčkou (womerou); ale obyčejně jen málokteré kopí zasáhne cíl.

U Tolgy, která jest položena asi o 300 *m* výše než Mareeba, počíná se hluboká půda čedičová a na této znovu se objevuje džungle, prostírající se až k Athertonu a související směrem východním a jihovýchodním přes Yungaburru (dříve zvanou Allumbah) a přes Lake Eacham s velikým komplexem džunglí při řekách Mulgrave a Russellu.

Ovšem džungle tyto, pokud jsou na zmíněné náhorní rovině a na podkladu čedičovém, mají podstatně jiný ráz než pralesy, které jsme poznali již na aluviu u Harvey's Creeku, nebo ty, které pokrývají úbočí Bellenden-Keru a Mount Bartle-Freru.

Jejich zvláštní ráz jest podmíněn již zvláštními podmínkami v tomto území. Tak jest to především podklad čedičový, jehož rozpadáváním vzniká velice výživná, červená půda, která bývá nadmíru hluboká a smíšena s humusem, který si vytvořila džungle

V pralese u Yungaburry.
Fot. Daneš.

sama, skýtá ideální půdu pro pěstování mnohých užitkových rostlin. Vedle toho je důležito, že pralesy tyto jsou většinou v rovině, takže není možné snášení půdy a humusu přívaly dešťovými. Důležitou jest pro celkový ráz pralesů i to, že podnebí jest v tomto území již význačně periodické, to jest, že po době dešťů, ve které vždy spadne ohromné množství srážek, ná-

sleduje doba suchá (v měsících zimních), která ovšem nepodporuje vznik elementů vlhkomilných, jimiž oplývají pralesy v blízkosti moře. Ostatně i vyšší poloha působí na ráz těchto náhorních džunglí, které jsou velice mohutné, husté a v nichž velikáni lesní tvoří dosti stejnoměrný porost. Vysoké stromy vyznačují se sice poněkud pomalejším vzrůstem než v nižších polohách, za to však jejich dřevo jest stejnoměrnější a kompaktnější, a proto cennější než ze stejných druhů rostoucích v džungli údolní s vlhčím podnebím, podporujícím rychlý vzrůst po celý rok.

V těchto pralesích na čedičové půdě vypínají se obrovské kmeny, často přes 40 *m* vysoké, barvy obyčejně bělavé a na spodu opřené mohutnými lištnami kořenovými. Tito velikáni pralesoví jsou zde početně velice hojní, a proto sotva kde jinde nalezne se tolik cenných dřev jako právě v těchto pralesích. Dnes se mnohých dřev již prakticky využitkuje a v různých místech (tak na př. v Tolze, Cairnsu a jinde) jsou zřízeny parní pily, které mají skutečně záviděníhodné množství nádherného a laciného materiálu. Celkem však dosud se ničí obrovské plochy pralesů, aniž se nadmíru cenných dřev vůbec využitkuje. Jest bolno popatřiti, jak toto obrovské přírodní bohatství rychle mizí, a lze očekávati v dohledné době, že vůbec většina těchto pralesů navždy se ztratí s povrchu, ustoupíc pěstování kukuřice a jiných užitkových rostlin.

Pralesy tyto, ač křížem krážem spletené, jsou přec jen o poznání přístupnější než džungle údolní a netřeba si tu každý krok tak pracně prosekávati. Toho příčinou jest, že jest tu zvláště mnohem méně trnitých rotangů čili advokatů, jak je Australané zovou. Jest tu sice jeden drobnější druh dosti rozšířen, ale ten neuplatňuje se tak v celkovém porostu. Lian jest veliké množství, ale převládají liany dřevnaté, takže kmeny stromů jsou volnější, nejsouce příliš opleteny spoustou zelených závěsů a guirland. Celá džungle tvoří dosti stejnoměrně vyplněný prostor, a její horní hranice jest pravidelně rovná, jakoby uťatá, takže zdáli se presentuje jako plná, majestátní zeď. Jen zřídka jednotlivý velikán vynáší na obrovitém kmenu svou korunu vysoko nad ostatní prales.

K těmto pralesovým obrům náleží zvláště jeden jehličnatý strom, zvaný borovice kauri (*kauri-pine*), jejíž dřevo i pryskyřice jest velice oblíbena. Na pokraji pralesa u Yungaburry,

Pohled do džungle u Yungaburry s obrovským kmenem borovice „kauri“.
Fot. Domin.

kde pracně káceli pruh pralesa pro novou železniční trať, podařilo se mi fotograficky zachytiti jeden takový obrovitý strom s majestátním, sloupovitým kmenem, který se vznášel do závratné výše nad ostatní džungli.

Naším úmyslem bylo prozkoumati okolí Athertonu a odtud podniknouti delší exkursi k málo známým kraterovým jezerům Lake Eacham a Lake Barrine. Ale v Athertonu poznali jsme, že náš plán jest neproveditelný, neboť lijavce, tuto dobu roční skoro každodenní a nadmíru prudké, rozvodnily všechny potoky a přeměnily je v dravé, mohutné proudy, jichž překročení i na koni jest často spojeno s nebezpečím života. Ubytovali jsme se v dosti pohodlném hotelu v Athertonu, a získali si potřebné místní informace. Všichni přicházeli nám vstříc s ochotou, v Australii obvyklou, ale úsudek všech byl, že by provedení našeho plánu bylo za takového počasí sotva možné. Byli jsme upozorněni, že právě den před naším příjezdem uchvátily vlny jednoho rozvodněného potoka vůz i s jeho majetníkem, a že člověk i koně stali se obětí dravého proudu, který bezpochyby zanesl daleko mrtvolu, po níž marně bylo pátráno. Vzhledem k tomu, že těchto rozvodněných potoků bychom musili přecházeti veliký počet, nebylo tak snadno nalézti majitele jezdeckých koní, který byl ochoten propůjčiti nám je za dobrou odměnu. Ale konečně i to se podařilo a tak čekali jsme jen na obrat počasí. Zatím však lilo se stále se zataženého nebe beznadějně a celé okolí Athertonu přeměnilo se v strašné bahno, do něhož se sice noha lehce zabořila, ale pak byla jako v kleštích, které ji nechtěly nikterak propustiti. Červená hlína čedičová, která tu tvoří místy velice mohutné vrstvy, změní se totiž v tak mazlavé bláto, že chůze stává se takřka nemožnou. Za stálého deště podnikli jsme exkursi do sousedních pralesů, jistě velkolepých, zvláště když se celý den neleje.

Druhého dne se počasí obrátilo, možno-li, ještě k horšímu a tak jsme poznali, že z Athertonu se nám jistě nepodaří proniknouti k jmenovaným jezerům. Ježto jsme však tento kraj nechtěli opustiti, dříve než bychom se aspoň na krátko podívali na tato jezera, o nichž se vyprávělo tolik bájek, jimž stěží bylo lze věřiti, přemýšleli jsme na cestu jinou, a skutečně jsme ji též po delší době šťastně provedli. Vracejíce se totiž z vápencového území v Chilligaoe dojeli jsme znovu do Tolgy a odtud

Obrovský kmen červeného cedru na dráze u Mareeby. Fot. Domin.

vypravili jsme se, použivše svých doporučení od vlády queenslandské, po nové dráze, veřejné dopravě dosud neodevzdané, do Yungaburry čili Allumby, odkud lze proniknouti k jezeru Lake Eacham dosti pohodlně a bez nebezpečí. Jeli jsme na horní plošině lokomotivy, sedíce na vysoce srovnaných polenech, které se sice nevyznačovaly zvláštní měkkostí, poskytovaly nám však s vyvýšeného stanoviska pěkný rozhled, který nám jen občas mařil hustý kouř lokomotivy, na nějž si nechtěly zvyknouti ani naše oči, ani zpocená kůže. Po prudkém lijavci pálilo totiž znovu tropické slunce a v ovzduší přeplněném parami bylo tak dusno, že jsme se vydatně potili, třebas sedíce v klidu.

V celém tomto čedičovém kraji v obvodu džunglí jsou nejpodivnějším zjevem malé enklavy volného lesa blahovičníkového, které jsou známy široko daleko pod názvem „*forest-pocket*“, to jest doslovně „lesní kapsa“. Nelze si pomysliti většího rozdílu než mezi tmavou, hustou džunglí a světlošedým řídkým bushem, a přece obě tato společenstva jsou tu pospolu, a při tom naprosto ostře odhraničena, čímž ovšem se kontrast ještě zvyšuje. Mnoho odborníků i praktiků pokoušelo se vysvětliti tento úkaz, ale všechny domněnky ukázaly se neodůvodněny.

Jest proto pochopitelno, že jsem sledoval tyto uzavřené „lesní kapsy“ v džunglích s největším zájmem, a myslím, že se mi též podařilo nalézti správné vysvětlení. Většinou jsou tyto uzavřené otevřené lesy přesně kruhovité, často malé, sotva 1 *km* široké a jakoby odříznuté od sousední džungle. Představují nám podle všeho zbytky původního porostu, který byl později zatlačen džunglí a udržel se jen v těchto enklavách, které bývají často na místech, kde příkrov čedičů jest tenký a půda křemitá. Uměle jsou jaksi udržovány lesními požáry, které tu černoši zakládají. Nebýti těchto, jsem přesvědčen, že by mnohé tyto enklavy za několik málo desetiletí úplně zmizely a ustoupily džungli.

Od Yungaburry táhne se až k Lake Eacham velkolepý, souvislý prales s bohatým výběrem majestátních stromů. Mohutnými kmeny imponuje na př. tak zvaný červený cedr (anglicky „*Red Cedar*“), jehož dřevo pěkné červené barvy vyznamenává se nádherným zrnem a jest velice trvanlivé. Dřevo to jest v Australii velmi ceněno, neboť možno je též lehce zpracovati. Jest to pěkné dřevo nábytkové, užíváno však mimo to v se-

Džungle u Yungaburry: v popředí velkolisté, strašně žahavé keře kopřivové (*Laportaea moroides*).
Fot. Domin.

verním Queenslandu, kde strom ten jest v pralesích dosti rozšířen, ke stavbě domů.

Botanicky nazývá se tento pralesový velikán, který jest znám i z pralesů tropické Asie, *Cedrela Toona.* V Queenslandu má však i celé množství domorodých názvů, které jsou nejlepším svědectvím, jak různá jest řeč, kterou mluví černošské kmeny. Tak v našem území zove se tento červený cedr jazykem černochů (jichž tu však zbylo jen pramálo) „*wanga*", v obvodu Wide Bay však „*woota*", na Forest Hillu „*bool-boora*" a v jižním Queenslandu v sousedství Brisbane a moretonského zálivu buď „*mamin*" anebo „*mugurpul*".

Avšak i mnohé jiné stromy, jichž botanickým popisem nechci unavovati, vyznačují se buď nádherným, cenným dřevem (tak na př. „*silky oak*" čili „hedvábný dub", jak zove se několik zástupců čeledi *Proteaceae*) anebo obrovskými kmeny. Stalo se při výstavě v Melbournu, hlavním městě státu Viktorie a sídelním městě vlády Spojených států australských, že nebylo možno jeden takový obrovský kmen dopraviti do Cairnsu, odkudž měl býti dále poslán lodí, a to proto, poněvadž nebylo možno projeti s ním tunely na trati mezi Kurandou a Cairnsem. Bylo nutno kmen ten napřed rozpůliti, aby prošel tunelem.

V pralesích kolem Lake Eacham žijí někteří nadmíru zajímaví vačnatci, kteří jsou však za dne ukryti na stromech a v děrách stromu, takže lze je těžko vypátrati. Za svitu slunečního u samotného jezera poletovali nádherně modří motýlové (*Papilio Ullysses*), z nejskvostnějších, které jsem kdy viděl v krajích tropických. Není to však jen nádherná, měnlivá barva modrá, která dodává těmto velikým motýlům krásy, nýbrž i jejich elegantní let. Později jsme jich viděli ještě mnohem více v okolí Yarraby.

Veliká rozmanitost je v ptactvu, které obývá tyto džungle, ale jako neodborník neznal jsem jmen všech druhů, které jsme tu viděli. Velice význačný jest hlasitý posměch zde i kdekoliv jinde v tomto okrsku rozšířeného smějícího se jackase („laughing jackas", *Dacelo gigas*), který svým hlasitým „ha, ha, ha" tak zmate každého nováčka v těchto končinách, že mimoděk se kolkol rozhlíží po domnělém lidském původci výsměšného pokřiku.

Nebezpečné, žahavé keře kopřivové na pokraji husté džungle u Yungaburry.
Fot. Domin.

Přímo úžasných rozměrů — aspoň pokud se týče šíře koruny — dosahují v těchto pralesích některé fíkovníky, jichž vzdušné kořeny, přetvořené v sloupovité kmeny, zaujímají rozsáhlá prostranství. Někdy jest vůbec těžko zjistiti v úžasné spleti vegetace, kam až sahá jediný strom. Na obrázku podařilo se mi zachytiti jen malou část jednoho fíkovníku, který sám se rozprostíral po ploše, která by stačila pro celou zahradu nebo menší sad. Některé z těchto pralesových fíkovníků mají plody dosti chutné a četné z nich skýtají ovoce oblíbené aspoň černochům.

Ale tyto velkolepé pralesy hostí i některé nebezpečné zástupce z říše živočišné i rostlinné. Jedovatých hadů není sice v džungli mnoho, ale každá enklava savannového (blahovičníkového) lesa chová jich až nadbytek. Tak v nejbližším okolí Yungaburry zabil jsem jednoho z nejjedovatějších hadů australských, tak zvaného „černého hada" („black snake", *Pseudechis*), jehož uštknutí jest prý vždy naprosto smrtelné, třebas se dostalo uštknutému ihned pomoci. Jeden australský lékař v Townsvillu mi vyprávěl, že i známé serum, jehož se v novější době užívá s velikým úspěchem proti následkům hadího uštknutí, jest v tomto případě úplně bezmocno.

Z rostlinstva jsou jistě nejnebezpečnější žahavé keře kopřivové, které se botanicky řadí k rodu *Laportaea*. Rod tento má v Australii východní tři druhy, z nichž nejméně nebezpečná jest *Laportaea photiniphylla*, která tvoří vysoké stromy, a jejíž poměrně malé, lesklé a skoro lysé listy jsou jen málo žahavé. Také *Laportaea gigas* s listy široce srdčitými jest jen méně nebezpečna, ježto tvoří vysoké stromy, takže spálení může nastati pouze dotekem s výhonky nebo mladými semenáčky. Nejhorší z těchto kopřiv jest však třetí druh, *Laportaea moroides*, jejíž veliké listy, srdčité, oboustranně chlupaté, jsou více méně štítnaté, a která roste jako malý strom anebo keř. V hlubokém pralese roste tato nebezpečná kopřiva jen ojediněle, jakmile však vznikne někde světlina nebo se vykácí mýtina, nebo i podél pralesové pěšiny nebo stezky, kam spíše vnikne světlo, rozmnoží se úžasně prozrazujíc tím, že se jí nejlépe daří jako ostatním kopřivám, roste-li jako plevel. Již v okolí Harvey's Creeku seznámil jsem se s touto rostlinou, ale v tomto území nalezl jsem ji přímo v úžasném množství. Na některých místech tvořila takřka samojediná celé porosty, jimiž bylo nadmíru těžko proniknouti. Při

Pohled na jezero Lake Eacham, které vyplňuje krater dávno zhaslé sopky.
Fot. Domin.

nejmenším doteku přesnadno se zlomí žahavé chlupy, jimiž jest tato rostlina zvláště na velikých listech poseta, a jedovatý obsah jejich vnikne do kůže, která byla zraněna ostrou, ulomenou špičkou chlupů.

Následky bývají velice nepříjemné. Dostavuje se nejen prudké svrbění a pálení postiženého místa na těle, nýbrž i prudké bolesti na způsob bolestí rheumatických, a stává se mimo to, že i žlázy pod ramenem a kolenem na té straně, kde se spálení stalo, silně zduří. Bolesti takové trvají dlouho, při značnějším spálení neb u osob zvláště citlivých několik týdnů, případně i několik měsíců. A když již bolesti zdánlivě ustaly, dostačí pouze ponořiti ruku do studené vody, a bolesti jsou tu znovu.

Daleko nebezpečnější než člověku mohou se státi tyto kopřivy koňům. Kůň, který přijde s nimi ve styk, se obyčejně pomine a často zahyne.

Za našeho pobytu v tomto kraji se stalo, že kůň, na kterém jel farmář pralesovou stezkou, přišel ve styk s těmito žahavými rostlinami, počal se plašiti, shodil jezdce ze sedla a za krátko se v pralese utloukl o kmeny.

Samo jezero Lake Eacham leží prostřed hlubokých pralesů, které jdou až po kraj vody vysílajíce jako přední zástupce vidličkaté pandany a některé sítiny. Má krásně modrou vodu, ve které se nádherně zrcadlí pestrobarvá džungle. Zdá se, že mají pravdu ti, kdož se domnívají, že toto romantické jezero, jehož hloubka není ani známa, vyplňuje krater dávno zhaslé sopky. Jezero jest více než dvakráte tak dlouhé jako široké a má dosti studenou vodu, která jest velmi dobrá k pití. S jezerem samým jest spojeno mnoho bájek a pověr, které kolují mezi černochy. Avšak i odborníci podali zprávu, že v jezeru tom až na památného ptakopyska není žádného života, ba že tu není ani ryb. Zprávy tyto jsou však nepravdivé, jak jsme viděli sami vlastníma očima. Jest tu nejen dosti vodního ptactva, nýbrž i obrovští ještěři, zvaní varanové a pravděpodobně i ryby. Hloubka jezera jest asi značná. Abych mohl lépe sbírati na pokraji vody, kam až jdou některé stromy ověšené spoustami nádherných orchidejí, kapradin a mechů, a abych dosáhl i sítin rostoucích v samé vodě, byl jsem nucen svléknouti se a této příležitosti použil jsem i k občerstvující koupeli. V nevelké vzdálenosti od břehu (jezero

zdá se býti as půldruhého kilometru široké) nemohl jsem však již dosíci dna, ačkoliv nejsem právě špatný plavec.

Na některých místech u jezera tvoří nádherné skupiny převysoké, štíhlé akacie s bělavými kmeny, na nichž často hnízdí podivné a nadmíru dekorativní trsy velikých parohatých kapradin (*Platycerium*), jichž prvé, nedělené listy jsou přitisklé ke kůře, kdežto následující odstávající a elegantně převislé a plodné listy jsou opět větveny vidličnatě, takže připomínají parohy.

KAPITOLA DEVATENÁCTÁ.

Pěstování kukuřice v Queenslandu.

V celém tomto kraji na bohaté půdě čedičové vzmáhá se utěšeně a neobyčejně rychle zemědělství, čímž ovšem končiny, před nedávnem ještě těžce dostupné, stávají se snadno přístupnými; scenerie krajinná tím arci trpí. Kdežto aluviální nížiny, taktéž velice úrodné, s hlubokou, výživnou půdou, s podnebím vlhčím hodí se nejlépe pro pěstování cukrové třtiny, daří se na této náhorní rovině s podnebím o něco sušším lépe kukuřice, jejíž kultura se též každoročně šíří zaujímajíc již dnes veliké plochy.

Kácení a pročišťování džungle a příprava k pěstění kukuřice vyžadují ovšem ohromné práce a poměrně velikého nákladu, ježto v pralese samém jest takřka veškerá prostora vyplněna rostlinstvem, a mimo to na plochách otevřených obnovují se zástupci pralesové květeny a ovšem i mnohé plevele, s neuvěřitelnou rychlostí. Až dodnes kácení a pročišťování pralesů neděje se namnoze v tomto celém území rozumně. Několik málo dělníků počne prosekávati, to jest káceti jednotlivé stromy, což jest v tropické džungli vždy spojeno s jakýmsi nebezpečím, poněvadž těžko lze předem říci, na kterou stranu dopadne velikán pralesový, obtěžkaný pravidelně spoustou lian. Mýcení pokračuje takto jen zcela pomalu a často, dříve než dělníci dojdou ke konci pralesové partie, určené k vykácení, ta část, kde počali, oživí se četnými, bujně rostoucími prýty a výhonky porubaných stromů a zaroste takřka beznadějně strašnými plevely, jichž odstraňo-

Obrovský fíkovník v džungli u jezera Lake Eacham. Na obrázku zachycena jen část kořenových kmenů.
Fot. Domin.

vání vyžaduje opět mnoho peněz. Zvláště počká-li se po pokácení a vyčištění pralesa s osazováním nebo s osevem přes jaro, to jest na počátek doby dešťové, pak jistě většina stromů, jichž prýty se vyznačují nadmíru intensivním vzrůstem, se znovu oživí a paseka dříve čistá přemění se v houštinu, s kterou neví si často zemědělec ani rady ani pomoci. Ohněm lze plevel a křoví těžko zničiti, neboť v těchto vlhkých krajích šťavnatá vegetace hoří jen špatně, ohně, i sebe lépe založené, jsou málo vydatné, ničíce vždy jen malé skupiny. Jako mnohem rationelnější doporučoval bych tento postup při kácení a čištění panenské džungle. Asi půl léta před kácením (případně jen čtvrt roku, třebas však i celý rok napřed) pročistí se prales, to jest vyseká se podrost a zároveň se přesekávají i liany. Často jediným rozmachem nože bez veliké námahy se přetne peň liany, která nahoře se šíří přes koruny několika stromů vytvořujíc úžasnou masu listoví. Tímto předběžným čištěním se velká část vegetace poměrně snadno zničí a další práce usnadní. Pak přistupuje se k vlastnímu kácení, které má (je-li to jen trochu možné s ohledem na majetkové poměry) postupovati pokud možno nejrychleji, to jest za účasti velikého počtu pracovních sil. Kmeny se pak odvezou, větvoví s uschlým listím spálí a na vyčištěnou, ovšem kostrbatou půdu, na které zůstaly státi všechny nebo většina pařezů, *ihned* se sází nebo seje užitková rostlina, jako kukuřice, čímž se učiní přítrž rozšiřování plevelů. Tento způsob jest jenom zdánlivě nákladnější, neboť jakmile se jednou na mýtině ujaly vlády plevele, trvá boj s nimi řadu let a tak toto dočišťování zvyšuje celkový náklad.

Kukuřičná pole v tomto území jsou velice pěkná a jest to dodnes jediný kraj v severním, tropickém Queenslandu, kde kukuřice výborně prospívá. Ovšem není pochyby o tom, že by se tu dobře dařily i jiné užitkové rostliny, k jichž pěstění ve velkém jistě dojde. Myslím, že by nebylo zbytečné zavésti zde pokusné pěstění tabáku, případně i bavlníku; zvláště tabák, myslím, že by se zde nejen dobře dařil, nýbrž skýtal produkt dobré jakosti.

Jinak se pěstuje dnes kukuřice hlavně v jižní, subtropické části Queenslandu. Roku 1910 sklizeno v tomto státě celkem ze 180.862 akrů 4,460.306 bushelů kukuřice (1 bushel rovná se, jak známo, 36·344 *l*). Připadá tudíž skoro 24·66 bushelů na jeden akr, což vzhledem ke způsobu pěstění jest jistě svědectvím dobré úrody.

Při této příležitosti nebude snad nemístno promluviti stručně o kukuřici, která jest dnes po rýži nejdůležitější světovou obilninou, neboť ani pšenice neskýtá hlavní součást výživy tolika milionům lidí jako kukuřice, která se rozšířila ze své původní vlasti v novém Světě do všech zemědílů.

Vykácený les pro trať z Yungaburry na Johnstone River.
Fot. Daneš.

Domovem kukuřice jest určitě Amerika, a bezpochyby Mexiko, kde byl nalezen též jeden jiný, divoký druh kukuřice. Mateřská rostlina kukuřice není však známa, jak to často bývá u prastarých rostlin kulturních, a snad vůbec dnes již v přírodě neexistuje. Tolik jest však jisto, že dnešní kulturní kukuřice, která jest známa ve více jak 60 odrůdách, se od původní divoké

rostliny podstatně liší, neboť takové znaky, jakým jest na př. nerozpadavá samičí palice kukuřice, jistě vznikly teprve v kultuře. Víme, že i mateřské rostliny našich obilnin se vyznamenávaly rozpadavými latami nebo klasy, neboť jinak by špatně bylo postaráno o rozšiřování semen. Ovšem pro pravidelné polní pěstění jest právě tato vlastnost divokých obilnin málo vítána, ježto znemožňuje účelnou sklizeň, kdyžtě klásky s dozralými obilkami se rozpadají. Proto ovšem člověk brzo dal asi přednost formám s klasy nerozpadavými, vzniklým v kultuře, které umožňují pravidelnou sklizeň. Jest zajímavo, že ve vlhkých krajích kolem zálivu karpentarského v tropické Australii v množství roste divoká rýže, druh to botanicky dosud nepopsaný, který jsem nazval *Oryza sativa* Sbsp. *O. australiensis*, a která má klásky rozpadavé.

Tak asi též původní, mateřská rostlina kukuřice měla jinak vytvořené ploché palice. Ovšem kultura její sahá do nepaměti, jak dosvědčují nejstarší nálezy v Americe. Všechny kmeny indiánské, od nejsevernějších až k Inkům v Peruvii kukuřici pěstovaly a její obilky byly jim důležitou, namnoze hlavní potravou. Při objevení Ameriky nalezli Španělé všude kultury kukuřice, kterou dávali domorodci i mrtvým do hrobu na cestu do záhrobí.

Indiáné zužitkovali ovšem kukuřici způsobem rozmanitým, ba připravovali si z ní i alkoholické nápoje, tak zejména pověstnou *„chichu“*, která byla svého času národním nápojem Indiánů obecně rozšířeným a oblíbeným, kdežto dnes její výroba a spotřeba značně poklesla. Tato chicha nebyla připravována způsobem chuť právě vzbuzujícím. Ženy žvýkaly totiž vařenou, měkkou kukuřici a rozžvýkanou plivaly do nádob anebo kádí, kde rozkousaná kukuřice se slinami zředěnými teplou vodou prodělávala zvláštní pochod kvašení (působností divokých, všude přítomných kvasinek) a tak se tvořilo známé kukuřičné víno, chicha, kterou Indián předkládal každému hostu na důkaz přátelství, podotýkaje obyčejně, že jest to *„chicha mascada“*, to jest „doma žvýkaná chicha“.

Dnes v některých krajích Mexika připravuje se chicha daleko čistotněji a chutněji, to jest z mouky kukuřičné a z ječmene, k němuž přidávají kotouče ananasu a různá koření a cukr.

V Evropě objevila se kukuřice počátkem XVI. století ve španělských zahradách; nevědělo se však, odkud tato zajímavá rostlina pochází. Většinou hledali její vlast v Asii a zvláště v Turecku, odkudž snad také vznikl název „turecká pšenice".

Mýtina s kukuřičným polem u Yungaburry.
Fot. Daneš.

Teprve v XVII. století byla kukuřice pěstována na polích; zvláště to byli staří Benátčané, kteří pak při svém daleko rozvětveném námořním obchodu rozváželi ji široko daleko.

Jak čilé byly již tehdy obchodní styky Evropy s blízkou i dalekou Asií, dosvědčuje nejlépe to, že kukuřice dostala se již počátkem XVII. století do Číny a krátce potom též do Japonska.

Dnes spotřeba kukuřice jest takřka po celém světě obrovská, ač nelze popříti, že ji právě některé národy hlavně pěstují a nejvíce též spotřebují. Daří se nejlépe v podnebí subtropickém a v teplejších částech mírného pásu. Její kultura jest však možna i ve vlastních tropech, není-li podnebí po celý rok stejnoměrně vlhké. Stejně jako v Australii prospívá odedávna v tropické Africe, kde ji hojně pěstují různé kmeny černošské.

V některých krajích dosahuje kukuřice výše až 5—6 *m*, ale v krajinách severnějších bývá mnohem nižší, ač i pak jest jednou z nejmohutnějších trav. U nás pěstuje se hlavně jen kukuřice zelená na píci; jeť podnebí naše pěstování kukuřice méně příznivé. Na jihu Evropy jest kukuřice obilninou namnoze nadmíru důležitou; každému jistě znám národní pokrm kukuřičný, *polenta* v Italii a *mamaliga* na dolním Dunaji.

Spotřeba kukuřice jest i ve střední Evropě značná. Tak bylo r. 1906 dovezeno do Německa kukuřice za celkovou cenu 112,700.000 *Mk.*

KAPITOLA DVACÁTÁ.

Exkurse do Yarraby.

Naše exkurse do Yarraby byla původně určena jen na tři dny a měla účelem prozkoumati rozkošný výběžek pevniny, zakončený dvěma skalnatými mysy, Cape False a Cape Grafton, který dosud nebyl navštíven žádným přírodopiscem. V Yarrabě jest již skoro od 20 let misie anglikánské církve, největší v celém Queenslandu, která má působiti k obrácení černých praobyvatelů pátého zemědílu na víru křesťanskou a zároveň umožniti jejich zachování a duševní rozvoj. Reserva určená pro domorodce táhne se daleko na jih podél pobřeží. Všude jsou malé osady černochů, které podléhají ústřední správě v Yarrabě. Ale klamal by se, kdo by tu (jako my) hledal původní život australských negrů, kdo by doufal, že tu sezná význačné typy této rasy z valné části již vymřelé. Víc než polovička (a snad více než tři čtvrtiny) ze všech t. zv. domorodců jsou míšenci a k tomu nejen s bělochy, nýbrž dokonce i s negry americkými a jinými plemeny. Také židé věnují značnou pozornost australským černoškám, jak nesporně prozrazují tváře leckterých míšenců.

Vrchní správce (superintendent) misie rev. *Morrison*, na něhož znělo naše doporučení od ministrpresidenta, přijel šťastnou náhodou na malé bárce misii náležející, kolem polovice ledna za nákupy do Cairnsu. Dohodnuvše se s ním rychle jsme se rozhodli, že použijeme této příležitosti a hned večer odjedeme s ním na bárce do Yarraby, kde jsme byli sice hosty, ale platili více než v kterémkoliv venkovském hotelu v Queenslandu, takže jsme

se necítili misii nijak zavázáni, což bylo velice důležité pro další události.

Za teplé noci před 10. hodinou opouštěli jsme přístav cairnský. Rozkošná byla jízda po tiché hladině mořské, zčeřené sotva znatelnými vlnkami. V pozadí vypínají se mohutná, bohatě členěná horská pásma se zvláštní tmavě šedou barvou. Okolí přístavu značil tmavě zelený úzký pruh mangrov, který se jen velmi znenáhla úžil a vzdaloval. A více k severu, kde roztroušená světla značila rozlehlé městečko a odkud v ticho noci ozývaly se zvuky marseillaisy, rýsovaly se na pobřeží tmavé koruny jednotlivých stromů, stinných fíkovníků i nádherných kasií. Měsíc, který se blížil úplňku, skrýval se ob chvíli za rozlehlou plochu bílých, roztrhaných mraků, dodávaje jim zvláštního, pohádkového osvětlení. Byla to nádherná tropická noc, kdy zapomínají se všechny drobné nepříjemnosti horkých krajů a duše opojena jsouc majestátem velkolepé přírody oddává se milým vzpomínkám a plánům v budoucno.

Tiše plula malá naše bárka houpajíc se zvolna po hladké ploše. Měsíc konečně zvítězil nad mraky, jichž bizarní seskupení i barva mimoděk připomínaly mi obrázky, které představují rozpukanou sněžnou půdu krajů arktických. Stříbrné paprsky měsíce zahrávaly si a laškovaly s čeřinami, jež vyvolávala naše bárka. Hodina míjela za hodinou, až jsme posléze jsouce znaveni ulehli na dřevěný kryt primitivní paluby a dívali se v nádhernou hvězdnatou noc tropů. Dávno již ztemněly obrysy pohoří a v moři blýskalo se na sta světélek jak malých elektrických žárovek, když se před námi v dálce objevily obrysy skalnatého mysu Cape False, matně ozářené měsíčním svitem. Do nočního ticha ozývalo se zatím hlasité chrápání reverenda Morrisona. Já sám mohl se oddati jen snění, avšak ne hlubokému spánku. Leželi jsme totiž těsně vedle sebe, já pak na samém okraji bárky a nechybělo mnoho a byl bych se proti své vůli vykoupal v moři, což by snad nebylo ani tak nepříjemné jako spíše nebezpečné pro množství žraloků. Obyčejně, když jsem byl v nebezpečí usnouti, svezla se napřed ruka moje do vody a rozrážející vlnky mne upozornily na nebezpečnou situaci.

Při slabém větru přistali jsme teprve o 4. hodině ranní v Yarrabě, když se již takměř šeřilo. Na otevřené verandě misijního domu, na dřevěné podlaze „dospávali" jsme tuto noc.

Yarrabská misie a záliv.

Fot. Daneš

Yarraba jest skutečně rozkošně položené místečko. Po obou stranách zdvíhá se hornatý terrain svažující se k širokému, ale velice mělkému zálivu a k bařinaté široké nížině, která jest nadmíru úrodná. S jedné strany ohraničuje mys Cape False mořský záliv dosti hluboce se zařezávající. Divoké, romantické skály a balvany spadají zde přímo do moře. Již z dáli jest nápadný zvláště jeden gigantický balvan, nazvaný „Černým Tomem". Před ním vybíhá pak nejdále do moře plochý balvan, který za silného přílivu jest oddělen jako malý ostrůvek, kdežto za odlivu souvisí ještě s pevninou. Ještě daleko divočejší jest však mys druhý, Cape Grafton, na straně východní. Skály a balvany žulové seskupily se tu v divoké tvary, místy vytvořily i hluboké jeskyně a závratné propasti, kde prý jsou i kresby a malby domorodců pověstné svou primitivností, po kterých jsme se však marně pídili.

V Yarrabě poznali jsme černochy a míšence civilisované, avšak kulturou sotva zušlechtěné. Není to již původní čistá rasa černochů, nýbrž většinou míšenci všeho druhu, namnoze syfilitičtí. Též souchotiny zde zle řádí a vyžadují si četných obětí. Mnozí z míšenců jsou dosti intelligentní, mluví plynně anglicky, znají čísti i psáti a mají i jakési všeobecné vzdělání. Zásluhy misionářské práce jsou po této stránce nepopíratelné, ale přece jen vtírá se myšlenka, zda jest to správná methoda, započíti s výchovou náboženskou a věnovati jí takřka všechen čas. Černoši a míšenci chodí denně dvakráte do kostela (kaple) a jejich modlení a zpívání zaujímá mnoho hodin; vedle toho jest tu tolik jiných náboženských obřadů, že na vlastní výchovu nezbývá času. Již záhy z rána ozýval se zvon svolávající je do kaple a opět až skoro do noci zaléhalo do našeho příbytku jejich hlasité modlení, zpívání žalmů a písní nábožných, což vše jest vlastně pro tyto nevzdělané domorodce jen jakousi zahálkou. Ale to jest již osudem misionářské práce. Teprve po dlouhém obracení na víru nastává nepatrný pokrok v celkové kultuře, ač ovšem opačný způsob vedl by k výsledkům stokráte lepším a rychlejším. Divoch, který nedovede pochopiti věci, jež nám připadají naprosto samozřejmými, má se za krátko spřáteliti s pojmy tak abstraktními, má pochopiti a věřiti, co zhusta jest nepřípustno duchu intelligenta.

Vzpomínám malé jedné episody z naší plavby z Jávy do

Z Yarrabské missie. Míšenka a klokan.
Fot. Daneš.

Australie, která dobře osvětluje často bláhové počínání mnohých misionářů, jichž vůle jest jistě nejlepší. Na naši loď přistoupil na ostrůvku Thursday Island misionář anglikánské církve *W.*, který se ubíral z divokého ostrůvku Saibai proti Nové Guinei na krátkou zotavenou do hlavního města Queenslandu, Brisbane. Mnohou příjemnou hodinu jsem strávil v jeho společnosti, neboť, třebas vzdělání jeho bylo spíše malé, chápal vše po reálnější a veselejší stránce a často jevil i velice praktický smysl. Po útrapách, jež mu bylo zakoušeti, užíval pohodlí na lodi, jak se jen dalo, a liboval si nesmírně a stále byl by jen vypravoval. Ostatně jeho zkušenosti byly nadmíru zajímavé a vyplnily by objemný svazek. Skoro po 11 let žil takřka stále mezi lidožrouty a často ocitl se i v nebezpečí života. Na krku měl hlubokou jizvu jako památku na zákeřné přepadení, při němž byl střelen kulí, na tvářích a hlavě bylo znáti dlouhé jizvy po ranách, které prý způsobily nože a dýky divochů, u levého oka měl jizvu, jež mu zůstala po boxování, a konečně také nohy měly dlouhé jizvy, které nám ochotně ukazoval na doklad svých slov. Nemohl jsem však pochopiti, jaký to má účel vykládati po dlouhou dobu divochům (ať už to byli papuánští černoši neb australští domorodci), jichž řeči ani dobře nerozuměl, pojem pekla, vysazovati pro to svůj život v nebezpečí. Když pak se přesvědčil, že výklady jeho zůstávají bez porozumění (a jak jinak mohlo by býti!), znovu se pokoušel, a to tak dlouho, až mu buď přisvědčili, že konečně pochopili, nebo násilím zabránili dalším výkladům. Stejně marna byla ovšem jeho snaha, aby vyložil zcela nevzdělaným divochům, že bůh jest ve třech osobách, a ač málem odpykal své výklady smrtí, přece až dodnes nechápe, jak naivní a bezúčelné bylo jeho počínání.

Tací misionáři divochům ovšem mnoho kultury nepřinesou a často nutno se ještě diviti, s jakou ochotou vycházejí jim domorodci vstříc. Ostatně i náš zmíněný misionář musil přiznati, že celkem i ti „nejhorší" divoši a lidožrouti jsou často jen nerozumné děti, jichž počínání zdá se zločinem jen s našeho jednostranného hlediska. Jako jeden z četných dokladů o tom, že dobrá vůle není ještě vše, uvádím tento příběh, který mi vypravoval. V tropech papuanských řádí na pobřeží všude vražedná malarie, kterou za krátko onemocněl i misionář *W.* Zotavil se sice z prvního, silného záchvatu, ale od té doby byl vždy časem týrán horečkami,

proti nimž se bránil nemírným užíváním chininu. Jeho stav se však stále horšil, a nedoufal již, že dlouho zůstane na živu. Tak po dobu celých 6 měsíců bral denně chinin v dávce po $^1/_2$ *g*, při čemž se mu prý vedlo lépe. Po té době však chinin mu došel a nemohl si opatřiti nový. Sešel tak, že byl za kratičkou dobu kost a kůže, blouznil a čekal každým okamžikem smrt. Jeden pohlavár domorodý, který s ním byl v přátelských stycích, slyše, že je nemocný, navštívil ho a slíbil mu poslati něco, co ho jistě uzdraví. Druhého dne zrána budí ho divoši a přinášejí mu balíček v banánovém listí. Když ho otevřel, zjevil se jeho zraku pěkný kus kýty, avšak lidské, a tento pohled mu prý dodal, tím více, ježto před tím krátkou dobu potkal dva divochy, z nichž každý okusoval pečený lidský hnát. Jeho horečka stoupala, a o dalším dozvěděl se teprve od svých zachranců. V blouznění vyběhl na břeh, dostal se na malý korálový útes, odkudž ho po dvou dnech zachránila lodička náhodou tam připluvší. Jeho stav se zlepšil teprve, když obdržel veliké dávky chininu, ale nohy mu otekly a hlava zduřela. Když mi tyto své zkušenosti na lodi vypravoval, ničeho nelitoval více, než že musil divochy ty opustiti, ač ještě dobře nechápali, co jest to křesťanské peklo!

* *
*

Okolí Yarraby, samo sebou zajímavé, skýtalo nám i po vědecké stránce hojně problémů. Zvláště botanicky jest tento kraj bohatý a nesmírně rozmanitý. Na náplavech aluviálních a všude, kde půda jest dostatečně zavlažována potoky, rozkládají se velkolepé tropické pralesy s ohromnými stromy, spletenými tíhou lian a ověšenými množstvím epifytů, z nichž vynikají zvláště nádherné kapradě a orchideje se skvostnými květy. Mimo lianovité rotangy jest tu domovem též několik palem. Palma kokosová, která tu onde zdobí pobřeží mořské, jest zde jen pěstována, prospívá však výborně. V hloubi pralesa vyniká však domácí palma, botanicky zvaná *Licuala Muelleri*, nejnádhernější ze všech palem vůbec, byť i ne příliš vysoká. Na zvláště mokrých, skoro bažinatých místech tvořívá celé porosty a pyšní se obrovskými, kulatými, elegantně přehnutými vějíři listů. Zřídka kdy však přichází do květu.

Na břehu mořském jest vyvinuta zvláštní písečná květena a obyčejně k ní přiléhá úzký pruh hustých pobřežních pralesů, kde nal zneme tuto dobu více nádherných květů než kdekoliv jinde. Také liany jsou zde velice četné, z nich některé vynikají nádhernými květy a jemností, tak skvostné svlačce (*Ipomoea*) a jedna mučenka (*Passiflora*), jejíž veliké květy jsou při rozkvětu čistě bílé, avšak již druhý dne zrůžovějí nebo zčervenají. Z jiných lian zvláště upoutá na sebe pozornost druh sapanu (*Caesalpinia Bonducella*), rostoucí jen v těchto pobřežních lesích, kde svými trnitými kmínky a listy vytváří neproniknutelná houští. Z keřů vyniká barvitostí nad všechny ostatní *Sophora tomentosa* s listy svrchu dosti temně zelenými, masitě lesklými, vezpod šedými, s nádhernými žlutými květy a skoro bílými plstnatými, růžencovitě zaškrcovanými lusky, jichž bývá veliké množství.

Stráně hor jsou pokryty většinou volnými lesy akacií a blahovičníků, místy též kasuarin, které vypadají jako jemné borovice, ač ovšem nejsou ani zdaleka příbuzny jehličnatým stromům. Podrost v těchto lesích tvoří vždy vysoká tráva, ve které se často zcela ztrácíme. Po dešťové době obyčejně usychá, a tu domorodci zakládají ohně, aby se dříve obnovila. Ostatně tuto dobu a vůbec kteroukoliv dobu roční často vidíme veliké ohně v těchto stínuprostých, šedavých lesích. Černoši je zakládají, aby schytali různou zvěř, zvláště klokany, jichž jest tu hojně, a potom hady a ještěrky, jež pokládají za zvláštní lahůdku. Když jsme pluli parníkem podél pobřeží severovýchodního Queenslandu, pozorovali jsme řadu těchto ohňů, z nichž vystupují do výše dlouhé sloupy šedého dýmu.

V těchto suchých lesích s neuzavřeným porostem stromů jsou nadmíru nápadné dva typy rostlin, které se zdají spíše připomínati doby již dávno minulé. Jsou to předně *trávovité stromy*, podivné to rostliny lilijovité s tlustým kmenem, sloupovitým a jednoduchým, který jest obyčejně zčernalý každoročními lesními požáry. Neforemné tyto kmeny bývají zvýši 6 až 7 *m* a jsou zakončeny hustou kšticí dlouhých, neobyčejně tvrdých, uzounkých listů. Květenství jest podoby několikametrového klasu na dlouhém, tuhém stvolu, kterého domorodci užívají ke zhotovování kopí, kdežto hojně z kmene prýštící pryskyřice barvy červené (odtud vědecký název této rostliny *Xanthorrhoea*) užívají za lepidlo na kopí, womery a jiné zbraně, přikládají je

na rány atd. Trávovité tyto stromy, jež vzbudily pozornost již prvních cestovatelů před více než sto lety, rostou zvláště na chudé (písčité nebo skalnaté) půdě v ohromném množství, tvoříce porosty nadmíru bizarní. V jejich sousedství často nalezneme ještě mnohem více rozšířené *cykasy*, které známe dobře ze svých skleníků (listů některých druhů se u nás všeobecně užívá na věnce pod nesprávným označením „listů palmových"). Cykasy mají sloupovité, asi 4—9 *m* vysoké, obyčejně jednoduché kmeny, nesoucí bohaté koruny z nádherných kožovitých peřených listů, které jsou po celý rok stejně krásně zelené. Zjevem připomínají sice palmy, nejsou však s nimi příbuzné, nýbrž náleží k rostlinám nahosemenným, tudíž do nejbližšího příbuzenstva stromů jehličnatých. Jejich veliká vajíčka sedí volně na kraji vykrajovaných, plstnatých plodolistů, jsou tudíž nahá. Za plodu vyvinou se ve velikém množství kulovité, žluté peckovice asi velikosti vlašských ořechů. Tenká, dužnatá část jest chuti dosti příjemné, avšak účinků jedovatých. Z tvrdých oříšků připravují domorodci chutnou mouku, které hojně užívají. Nazývají zde cykasy buď „*badil*" anebo „*badyl*". Stromy ty jsou dvoudomé. Samčí květy tvoří šištice až velikosti lidské hlavy, sedíce na konci kmenů prostřed listů.

Cykasy rostou pouze v suchých, volných lesích blahovičníkových, nikdy nevstupujíce ve vlhký prales anebo džungli. Pro dobytek jsou však nebezpečné, poněvadž jejich listy jsou jedovaté a způsobily už mnohé otravy.

Všechny stromy a keře rostoucí v otevřených lesích musí býti tak vystrojeny, aby snesly občasné lesní požáry. Jejich kmeny dole opálené svědčí též, že jim dovedou dobře vzdorovati.

Ale i jiná společenstva rostlinná jsou u Yarraby zastoupena. Na březích potoků v blízkosti moře a často i na pobřeží mořském na chráněných místech jsou vytvořeny zajímavé mangrovy, podobně složené, jak jsme je seznali již dříve ve východní Jávě.

Také květena skal jest tu místy velice svérázná a pro odborníka zajímavá.

Z nejnápadnějších bodů jest pěkný vrcholek, majestátně se zdvíhající nad nízkým, dosti rovným hřbetem. Náleží k Murray Prior Range, jest sice jen 550 *m* vysoký, ale jeho skalnatý zaoblený vrchol, kde se vegetace značně uvolňuje a kde často duje silný

vítr, vévodí celému, širému okolí. Přístup jest poměrně snadný; celé úbočí jest pokryto volným lesem až na tok potoků, které vroubí úzký pás temných hustých pralesů s četnými lianami a stromovitými kapraděmi. Obtíže nám působilo pouze sehnati domorodce, kteří by nesli naše pomůcky a vědecký materiál. Představený misie, boje se o duševní blaho ubohých těch černochů, nechtěl nám je propůjčiti hned od časného rána, ježto by tím

Mladý, nádherný datlovník v Melbournu ve státu Viktoria.
Fot. Domin

přišli o služby boží, modlení a zpívání. Po dlouhém smlouvání a vykládání podařilo se nám však přece ho pohnouti, že nám aspoň dva černochy dal k disposici od 6. hodiny ráno.

Flora vrcholku mne do jisté míry zklamala. Očekával jsem totiž, že zde bude vytvořena zvláštní vrcholová vegetace, poněvadž vrchol ten jest se všech stran volný a poměrně dosti vysoký. Vedle některých trav dospěly zde takřka k samovládě bizarní trávovité stromy a kasuariny, s tím rozdílem, že vzrůst oněch jest zakrnělý a trvání jejich krátké, neboť předčasně odumírají.

Trávovité stromy jsou nesmírně četné, tvořívají celé houštiny a bývají bez květenství průměrem asi 2 *m* vysoké.

Veliké plochy zaujímají žulové skály, zhusta nadmíru strmé, nedostupné, a vůbec bez vegetace. Granit odlupuje se tu ve velikých, mohutných avšak tenkých, často mírně vypuklých plotnách, které jasně zvoní jako znělec. Jenom místy vyvinula se pěkná skalní flora, tak v nerovnostech a zářezech skal a balvanů, kde se usadilo celé drobné společenstvo rostlin, zvláště rozmanité tam, kde pravidelně stéká po skále voda. Velmi význačným zjevem jest zde jeden nový zástupce čeledi Gesneraceí, který se nadmíru mění podle rázu stanoviska. Na sušších skalách tulí se jeho drobounké trsy na nejstinnější místa, kam jen zřídka kdy vnikne přímý paprsek sluneční. Na mokvavých skalách zpateronásobí však své rozměry a pak jeho nádherné trsy s pěknými modrými květy jsou přední ozdobou těchto míst.

Pod skalami jest porost trávy tak hustý, že se v něm místy člověk skoro ztrácí. Není právě příjemno na těchto místech stále klopýtati o balvany a kořeny. Také hadů jest tu veliké množství a mnoho jedovatých. Za necelých deset minut napočetl jsem na 20 hadů, náležejících různým druhům, mezi nimi i jeden exemplár t. zv. černého hada, který jest snad nejjedovatejší ze všech australských plazů a jehož uštknutí jest prý vždy smrtelné Několika ranami klasem trávovitého stromu (asi 3 *m* dlouhým), který jsem náhodou měl v ruce, jsem ho omráčil a pak dotloukl. Jest skutečně šťastnou okolností, že každý had před člověkem utíká. Jinak by bylo v těchto místech naprostou nemožností vyhnouti se uštknutí.

Se samotného vrcholu, kde vedle převládajících trávovitých stromů krčí se pokroucené kmeny kasuarin, připomínajíce poněkud horskou kosodřevinu, rozvírá se přímo úchvatný pohled na všechny strany, tím velkolepější, že spojuje množství detailů v popředí s rozhledem do veliké dálky, na jedné straně na pevninu plnou lesnatých pásem s mohutným hřbetem Bellenden-Keru, na druhé straně daleko za korálovou bariéru, až konečně v ohromné dáli rozeznáváme jemnou čáru oddělující oceán od horizontu. Rozkošný jest pohled na hluboký záliv, ve kterém leží Yarraba. Avšak i přes Cape Grafton, který vystupuje jako strážce zálivu na východní straně, otvírá se velkolepá podívaná na ostrov Fitzroy a na ústí řeky Russellu, kdežto na sever pohlížíme přes

skalnatý Cape False na skvostný záliv cairnský (Trinity Harbour) a dále na celé pestré severní pobřeží.

Jako pozorně seskupené drobné bílé krabičky odráží se městečko Cairns na písečné rovině vroubené tmavými pralesy. Tolik barev, kolik se jich sdružilo na blízkých lesnatých stráních,

Skaliska žulová na Cape Grafton.
Fot. Daneš.

stěží lze kde jinde spatřiti. Tu onde prosvítá v hlubokém pralese skála, po níž se řítí vodopádem potůček, který vzrostl za doby dešťové v mohutnou bystřinu. Vzduch jest tak čistý a jasný, že se vše zdá zcela blízko skoro na dosah ruky, i ta plachetka, která se jasně odráží na hladké hladině mořské, i Green Island, plochý zelený ostrůvek před korálovou bariérou.

Jedinou potíží jsou tu veliké pijavky, jiný druh než v džunglích, daleko větší, se světlými pruhy na hřbetní straně. Jsa již

obeznámen s těmito obtížnými potvůrkami, pilně jsem je stále odstraňoval, ale jedna přece unikla mé pozornosti a tak vrátiv se do Yarraby, shledal jsem punčochu krví prosáklou a i kalhoty zakrváceny. Pijavka sama, která nabyla asi desetinásobné velikosti, dala se sice odstraniti, ale rána se špatně hojila i nezbylo mi, než ji vypáliti.

Rozkošný byl také výlet z Yarraby, který jsme podnikli lodičkou na maličký, nicméně zajímavý ostrůvek, případně nazvaný Rocky Island, ležící v samotném zálivu, a odtud dále na skalnatý mys Cape Grafton.

Rocky Island souvisel ještě před několika sty lety s pevninou a jeví se ještě dnes jako přirozené pokračování hřbetu Grant Hill, od něhož jest jeho jihozápadní konec oddělen velice mělkým mořem. Nebýti tu žraloků, žahavých medus a za noci též krokodilů, bylo by snadno možno za odlivu přebroditi se z pevniny na tento malý, skalnatý ostrůvek, jehož fysiognomie závisí v prvé řadě na převládajících větrech. Strana k východu obrácená, která jest vysazena větrům, jest úplně holá, jen tu onde usadil se ojedinělý keřík anebo stromek; tak zvláště na jižním cípu. Severní polovice spadá však přímo do moře mohutnými žulovými útesy, které hostí jen v zářezech a skulinách chudičkou bylinnou vegetaci. Západní strana ostrůvku svažuje se sice stejně příkře k moři, jest však chráněna, a proto se zde vytvořil volný les, ve kterém převládají většinou akacie. Nejvíce chráněna jest jihozápadní špička, před níž jest malá písčina a nedaleko ní trochu zvýšený, starý korálový útes. Jest to jediné místo, kde lze bezpečně přistáti. Odtud na sever podél západního pobřeží jest zárodek mangrovy, která očividně mohutní a jistě v dohledné době vytvoří větší porost. Jest zajímavo, že jsem při potulce ostrůvkem vyplašil ve vysoké trávě mezi balvany dva menší klokany.

Pobřeží pevniny až k mysu Cape Grafton, který spadá do moře třemi příkrými žulovými výběžky, jest nadmíru romantické, nebo řskály a balvany seskupily se v podoby nejvýš dobrodružné. Není však tak snadno šplhati po ohromných balvanech, mezi nimiž zejí hluboké propasti i skuliny a prorvy, zarostlé kapradiním a zanesené zrádným listím. Několik hodin jsme prolézali po příkrých skalinách, na jichž spodu jsou celé mohutné vrstvy a útesy ústřic a různých mušlí, obnažené za odlivu, skryté však,

když dují severní větry, které vnesou život v moře jinak klidné a zvlní je, až stříbrná pěna stříká vysoko na skály.

Za odlivu jest život při úpatí skal velice zajímavý. Velicí krabové v množství zde pobíhají a lze jich hojně polapiti. Tropická vegetace dodává skalám nádherného, barvitého rámce.

Na skaliskách u Capu Grafton.
Fot. Daneš

I moje botanická kořist byla velice bohata, neboť se mi zde podařilo objeviti větší počet nových, zajímavých rostlin.

Vraceli jsme se za přílivu, kdy skály jsou přímo omývány mořskými vlnami a kdy nebylo možno usnadniti si cestu po vlhkých písčinách, které se objevují jen za odlivu. V průvodu jednoho skutečně hbitého míšence, jehož otec byl evropský žid a matka australská černoška, prolézal jsem po závratných

skalinách, stále ještě doplňuje své sbírky, kdežto přítel Daneš s druhým naším černým průvodcem zkrátil si cestu po lesnatém hřbetu, jímž dosti pohodlně prošel až k obvodu skal. Najednou mne s divošským pokřikem a v záchvatech smíchu upozorňuje můj průvodce na skutečně nejvýš bizarní pohled, který se nám rozvíral před očima. Přítel Daneš, jako by se to rozumělo samo sebou, kráčí s druhým domorodcem od břehu přímo do moře, stále dál a dále, jako by hodlali „suchou nohou" překročiti celý oceán. Již jim sahá voda až po kolena, pak již po pás a Daneš zvedá cípy kabátu, v jehož kapsách chová různé předměty, které asi nechce svěřiti moři, půjde-li to tak dále. Křičím a zaklínám ho žraloky, kteří by si na něm jistě pochutnali, předpovídám mu záchvat rheumatický, ale vše marně. Neohlížeje se jde statečně napříč celým zálivem až k našemu východisku. Podívaná, která by jistě rozesmála nejhoršího škarohlída! Sám jsem však dal přednost pevnině, třebas krkolomné šplhání a skákání po skalinách a balvanech nebylo místy tak snadné ani pro zkušeného alpinistu.

Za veselé nálady opouštěla naše lodička břeh. Zachmuřené nebe lilo sice na nás hojně vody, ale celá nálada a zdárně skončená exkurse sváděly nás k bezuzdné veselosti. Anglické i české zpěvy nesly se až k břehům a neustaly, dokud jsme nepřistáli skoro za tmy a za notného lijavce v Yarrabě. Nebylo možno přistáti na samotný břeh, neboť k večeru zvedl se vítr a dosti mohutné vlny zvlnily hladinu. Proto jsme zkrátka posledních asi 30 *m* přebrodili. Zajímavo jest, že zde v tak mělkém zálivu jest hojně žraloků, mladých i velikých. V blízkosti naší lodičky se jich ukázalo několik, jinak bych tomu sám nevěřil. Před tím jsme se též denně koupali pevně jsouce přesvědčeni, že jsme úplně bezpečni, neboť moře jest zcela mělké. Někdy prý odvažují se žraloci až ke břehům, ale myslil bych, že jen mladí. Také krokodilové se tu občas objevují za večera a v noci. Tato dravá zvířata přicházejí dokonce až ke břehům u samotné misie, cítí-li tu obrovskou želvu, jaké občas přivážejí misijní plachetky z ostrova Fitzroye. V celém zálivu jsou hojné žahavé medusy, dosti nebezpečné. V Yarrabě viděl jsem velice ošklivé rány jimi způsobené, jichž hojení vyžadovalo mnoho měsíců.

KAPITOLA DVACÁTÁ PRVÁ.

Seznámení s černým „králem Janem“ a jiné vzpomínky z Yarraby.

Za tři dny, které jsme celé strávili ve volné přírodě, poznali jsme takřka veškeré okolí Yarraby a nashromáždili bohatý vědecký materiál. Večerů užil jsem k sušení rostlin, ke sbírání mušlí na pobřeží a ke styku s černochy. Navštěvovali jsme jejich chatrče a koupil jsem od nich mnohou cennou věc, kterou si zde uchovali ještě ze starých časů, kdy žili původním nomadickým životem. Také se mi podařilo získati obrovský již vyleštěný štít želvy z korálové bariéry. Odborníci v Cairnsu se shodovali, že jest to z nejlepších, který byl nalezen v posledním desetiletí, a tak cena necelých 100 K, kterou jsem zaplatil, byla nadmíru malá. Ovšem transport této želvy nebyl tak snadný. Z opuštěné plantáže bavlníkové v samotném sousedství Yarraby nechal jsem si nasbírati veliké množství bavlny, do které jsem ji zabalil, načež staré pytle daly mi materiál, z něhož jsem sešil pevný obal. Celek vypadal sice nadmíru neforemně, ale zachránil drahocenný tento předmět od zkázy při našem dobrodružném návratu do Cairnsu, o čemž ještě uslyšíme později.

Podle původních disposic byli bychom také snad již odjeli, kdyby neskytla se nám příležitost navštíviti ostrov Fitzroy, na kterém již botanisoval *Allan Cunningham* takřka před sto lety a který jest zajímavý již tím, že jest na něm vyhaslý vulkán, a že k němu přiléhají korálové útesy, na kterých lze viděti zajímavý výběr mušlí a různých mořských živočichů a řas. Pla-

chetka měla odjeti z Yarraby v sobotu, potom (z důvodů nám nejasných, snad abychom se vzdali svého záměru jeti s sebou) odjezd odložen na pondělí. Ale ty dni již nastaly bouře a strašné lijavce; i tichá zátoka yarrabská se divoce rozvlnila a vlny se vzpěněnými bílými hřbety tříštily se o písčitý břeh, přinášejíce s sebou spousty mušlí, medus, holothurií, řas a rozmanitých plodů. Tak odjezd na ostrov Fitzroy odložen původně na úterek (když jsme prohlásili, že se nebojíme plavby za rozbouřeného moře), ale mezi tím docházely již zásoby potravy, a proto představený misie rozhodl, že plachetka napřed dojede do Cairnsu pro nové zásoby a teprve po svém návratu večer pojede s námi na ostrov Fitzroy. V úterý ráno plachetka skutečně odjela, a ačkoliv lze za zvláště příznivých okolností vykonati cestu do Cairnsu a nazpět za 3 hodiny, nevrátila se ani tento den ani některý z následujících.

Tak sešlo z naší exkurse na zajímavý ostrov, ale za to zbylo nám tím více času pro studium okolní přírody a pro styk s černochy. Měli jsme též příležitost podrobněji se seznámiti se správou a zařízením misie a poznati i četné její stinné stránky (po světlých jsme totiž marně pídili).

Seznámili jsme se s velikým počtem domorodců a míšenců, a tak leccos se dověděli o jejich životě a měli též příležitost skoupiti pěknou kollekci různých kuriosit. Jednoho večera přijali jsme též návštěvu „Jeho Veličenstva", t. j. tak zvaného krále Jana („King John"), starého to náčelníka kmene zde usedlého, z něhož zbylo již jen málo příslušníků. Misie, která ho povýšila na „krále", rozšířila jeho moc theoreticky na všech 300 černých členů misie, ale v praksi nepřiznala mu moc žádnou, užívajíc ho pouze k svým záměrům. Král Jan byl za svého mládí „*myall*" (t. j. úplně divoký) a též i lidožrout jako ostatní příslušníci černošských kmenů v severovýchodním Queenslandu; dnes jest to dobrý civilisovaný „křesťan", který užívá svého vlivu ve smyslu misionářů i na ostatní své spolubratry; nezdá se však, že by se cítil šťasten a spokojen. Snad přece aspoň poněkud si uvědomuje, že prodal svou zlatou svobodu trochu lacino, to jest úhrnem za kabát lemovaný zašlým zlatem, jediný to odznak své „královské" důstojnosti. Dnes „král Jan" jest dobře znám po celé Australii, neboť jeho hodnost jest přec jen daleko větší než starých černošských králů. Bylo totiž svého času, dokud divocí

Černý „král Jan“ z Yarraby.
Fot. Domin.

černoši byli v stálých bojích s bílými osadníky, na farmách a větších statcích zvykem, že hospodář jmenoval některého z vlivuplných černochů, kteří občas k němu přicházeli buď pro vnitřnosti dobytka, tabák nebo jiné pochoutky, z vlastní své moci „králem“ a daroval mu velikou mosaznou tabulku, na které bylo vyryto jeho jméno (na př. „king Jack“) a kterou nosil kolem krku, čímž imponoval svým druhům. Za tuto tabulku, kterou si cenil novopečený král nesmírně vysoko a která byla předmětem závisti u všech ostatních černochů, konal mu pak mnohé platné služby, působil na svůj kmen, informoval hospodáře o chystaném přepadení jinými černochy atd. „Královské důstojnosti“ samé si ovšem naprosto nevážil, nechápal totiž vůbec, co vlastně slovo král znamená.

Vše to připomínám jen jaksi ve prospěch našeho krále Jana, který jest uznáván i státními autoritami a nenosí mosazné tabulky se svým jménem a svou hodností. Ostatně byl chudák s počátku ve velmi špatné náladě. Před krátkým časem umřela mu jediná žena (v misii není totiž dovoleno ani králi Janu, aby měl více žen než jednu) a vedle toho trpěl silným zánětem okostice. V malém kousku novinového papíru, špínou úplně začerněného, přinesl s sebou kus své dásně, který si den před tím po velikých bolestech vytáhl. Klidně si dal prohlédnouti ústa, ale bránil se jakémukoliv zakročení, jakmile jen zahlédl jodovou tinkturu. Teprve později po dlouhém přemlouvání nechal si aspoň vyčistiti ránu v ústech.

Král Jan vypravoval nám mnoho zajímavého. Jeho paměť jest dobrá a rozumí obstojně anglicky, takže jsme se s ním mohli dobře dorozuměti. Koupil jsem od něho dva zvláště dobré bumerangy, či správněji řečeno obdržel jsem je od něho darem, který jsem oplatil později peněžitým darem, o jehož výši, jak na svou hanbu musím doznati, jsem se domluvil, a to tak, že jsem mu nabídl polovičku požadované sumy; ježto mi však právě drobné peníze došly, dal jsem králi Janu prozatím jen jakousi směnku (jak jsem si zvykl na Jávě), to jest mnou podepsaný útržek papíru s dlužnou sumou. Druhého dne, když mi papírek ten předložil, správně jsem mu příslušný peníz vyplatil. Bumerangy ty, které zde dříve zvali „*wangal*“, jsou sice úplně stejného vzhledu jako obyčejné bumerangy, ale mají tu zvláštnost, že opíší ve vzduchu tři až čtyry kruhy, dříve než se vrátí na místo,

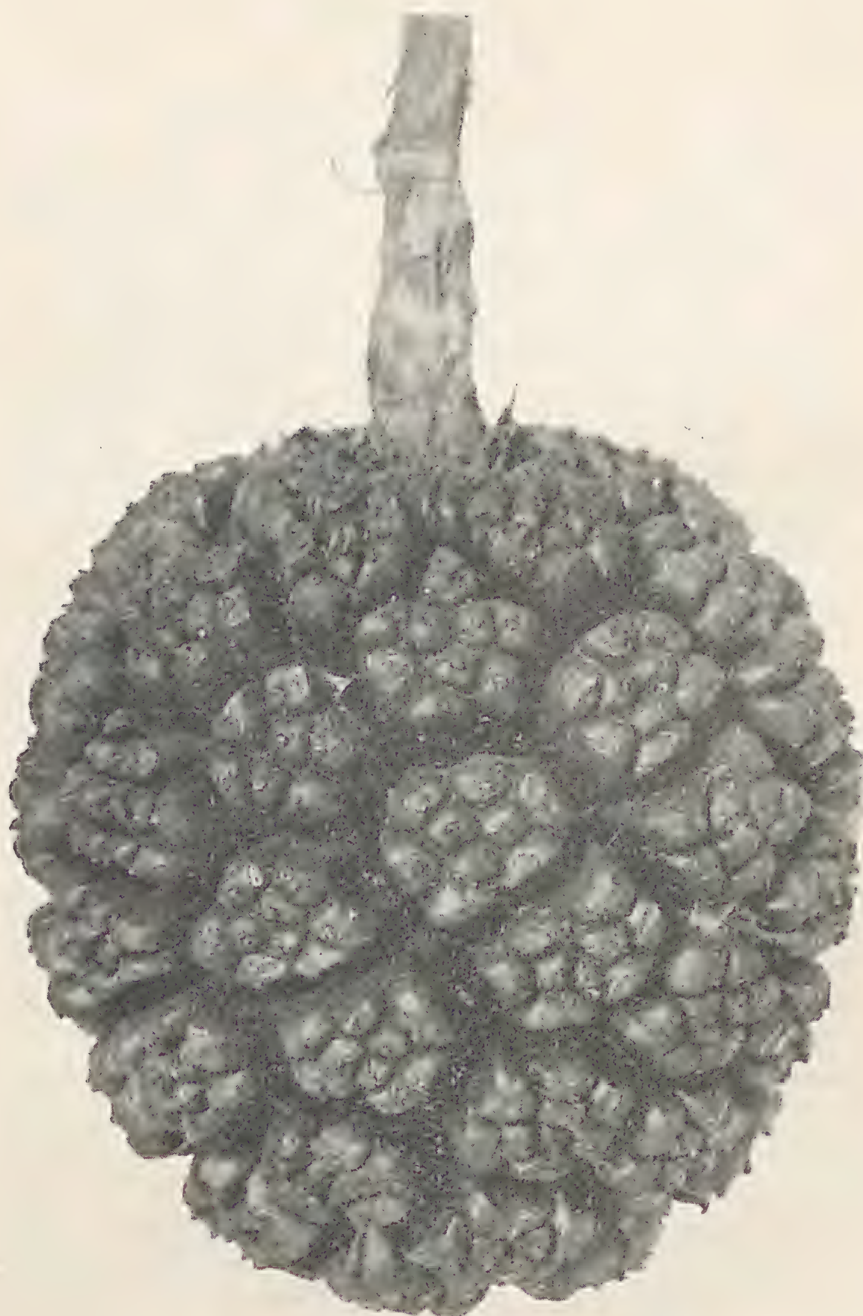
Podivná palma Jubaea, pěstovaná v Sydneyi v Novém Jižním Walesu, s mohutným, až nepřirozeně tlustým kmenem.
Fot. Domin.

z něhož byly vymrštěny. První kruh opisují jako obyčejný bumerang, to jest do předu a ve směru od pravé ruky k levé, druhý do zadu a obráceně (tudíž letí v jakési osmičce), třetí nejmenší kruh potom opět směrem kruhu prvního, načež se teprve snesou přesně k nohám. Bumerangy takové jsou dnes nesmírně vzácné a chybějí i mnohým australským misiím. Byl to tudíž skutečně královský dar (nehledě k zaplaceným 2 šillingům), jen škoda, že nedovedu bumerangy těmi stejně házeti jako jejich dřívější vlastník.

Náhodou právě jsme našli na zemi převelikou královnu zelených velkých mravenců, jichž jest tu všude spousta, a které se vyznamenávají velikou kousavostí. Domorodci je však velice rádi pojídají, a to *živé*, vybírajíce si je ponejvíce z mravenišť, jichž tu hojně visí po stromech blahovičníků, akacií a tristanií v suchých lesích. Tuto pochoutku nazývají „*mula*" nebo též „*vulu*". Přáli jsme si dávno viděti, jakým způsobem je jedí. Při pohledu na masitou královnu mravenčí ihned jsme se shodli, to že by bylo jistě dobré sousto pro předvedení tohoto požitku. Nechtěl jsem však dobrého krále Jana uraziti i požádal jsem proto jiného domorodce, jménem Hektora, který nás provázel na některých exkursích, aby živou královnu snědl. „Nikoliv, ta náleží králi," byla jeho hbitá odpověď a v několika vteřinách zapraskalo již její masité tělo mezi zbývajícími dobrými zuby milého pana krále, zuby, které v mladých letech jistě častěji si pochutnaly na lidské pečínce.

Nemohl jsem dosud bezpečně zjistiti, zda černoši jedí tu také všekazy, či t. zv. bílé mravence nebo termity, jež na př. na Jávě jsou pod názvem „*loron*" pochoutkou domorodců a pečené nechutnají skutečně špatně. V Australii prý však černoši termitů nejedí, tak se aspoň tvrdí skoro všeobecně. Král Jan mne však naopak ujišťoval, že je taktéž jedí a udával hned dvě černošská jména pro ně, a to „*tilibura*" a „*mara*".

Starý král vypravoval mi mnoho o životě černochů v původním stavu a sám nezapíral, že byl v mládí kanibalem. Naprosto se však nezdálo, že by toho litoval, naopak, když mi o tom vyprávěl, oči se mu leskly tak zvláštně a dychtivě, jako by vzpomínal na nejkrásnější dobu svého života. Když jsem se ho však ptal, zda pamatuje, že některý běloch byl černochy zabit a sežrán, odplivl si s velikým opovržením a lakonicky odpověděl: „No

Jak hlava veliký plod divokého pandánu z pobřeží mořského u Yarraby. Plody jeho skýtají černochům potravu.
Fot. Domin.

good" (= Není dobré). Teprve další zkušenosti mne poučily o tom, že černochům maso bělochů nikdy nechutnalo, a pak teprve jsem pochopil jeho odpověď.

Domorodci jedí snad vše, co vůbec lze kousati a čeho jim kraj poskytuje. Znají mnoho plodů v pralesích a různé rostliny, jichž kořeny si vaří nebo pekou. Některé jejich zeleniny a ovoce jsou velice chutné i pro Evropana. V lesích roste zde štíhlý strom s pěknými, vždy zelenými úzkými listy, zvaný domorodci „*delkal*" (neb jindy skoro „*telkal*") a mající dužnaté plody, na nichž zdánlivě zvenčí sedí pecka. Dolejší dužnatá část jest asi velikosti menší slívy, jest barvy temně sivomodré nebo skoro černavé a jest trojlaločná, na ní pak sedí vejčitá, šedomodře ojíněná „pecka". Dužnatá část jest sliznatá, dosti chutná, ale má jen slabé aroma. Tyto a jiné podobné plody daly podnět k známým vtipům, kterými bývá častován každý nováček, že v Australii zrají třešně, které mají pecku zvenčí (k čemuž se obyčejně dodává „a řeky, které tekou od moře do vnitrozemí").

Divoký zázvor (v domorodém nářečí „*čakin*"), několik druhů divokého yamu (druhy rodu *Dioscorea*, z nichž jeden, malolistý, zovou zde černoši „*mondymaj*", jiný, velkolistý „*konďa-ara*"), temně purpurové Davidsonovy švestky, plody četných divokých fíkovníků, plody cykasů, řada různých plodů z čeledi rostlin myrtovitých, plody pandanů, divoké taro atd. atd. jsou tu důležitou potravou černochů. Velice hojně rostou zde různé druhy divoké révy, z nichž některé mají i pro Evropana nadmíru lahodné plody a doporučovalo by se i pěstovati je. Ostatně domorodci jsou málo vyběraví a upotřebí i nechutných plodů divokých banánů (zvaných „*čatam*") i mnohých jedovatých rostlin, tak na př. velikých semen z lusků stromu zvaného „*tungura*" (botanicky *Castanospermum australe*), který jest hojný pouze v džunglích a jehož semena zvíci kaštanů (odtud botanické označení) máčením nebo pečením ztrácejí své jedovaté látky a jsou pak důležitou součástkou výživy.

Řeč černochů jest velice složitá a bohatá výrazy. Zvláště pro předměty přírodní mají bohatství slov, což ovšem jest pochopitelno při jejich původním způsobu života. Král Jan znal jména pro každý strom v pralese, ba pro každou bylinu. Některé rostliny mají názvů dokonce několik, a to podle toho, kde rostou. Tak pandán, rostoucí na pobřeží mořském, má zvláštní jméno

(„*woka-čaka*“) a tentýž druh pandánu, rostoucí na pohoří, opět název zcela jiný. Vedle toho mají zvláštní slovo pro list pandanu („*jakal*“) a jiné pro jeho veliký plod („*kunkij*“).

Transkripce slov jest však velice obtížná, ježto se našemu sluchu zdá, že tatáž osoba nevysloví totéž slovo ani dvakráte za sebou stejně. Z opatrnosti všechna slova, která jsem si zapsal, předčítal jsem pak jiným černochům a ptal se na jich význam, a jenom ta, která mi byla potvrzena, jsem přijal za správná.

Zajímavý jest způsob, jakým černoši rozdělávají oheň. Vezmou k tomu účelu dvě rovné větve, a to určitého stromu, který se vyznamenává měkkým dřevem nebo dření. Do silnější hůlky vydlabou kruhovitou prohlubinu a přidají pak do této jamky trochu rozmělněné kůry, trochu písku nebo případně, je-li po ruce, i nějakou látku sloužící za troud. Poté položí tuto hůlku na zem, přidrží pevně bosou nohou a do oné jamky vsadí přihlazeným koncem hůlku druhou, tenčí. Nato hůlkou touto rychle otáčejí mezi prsty plošc nataženými. Obyčejně za několik vteřin objeví se dým a krátce nato i oheň. Hůlky sloužící k zapalování (anglicky zvané „*fire-stick*“) zovou „*tulkal*“, bez rozdílu, z kterého ze tří stromů, jichž se zde k tomuto účelu užívá, pocházejí. Obyčejně po upotřebení tyto hůlky zahazují, ježto si vždy mohou snadno opatřiti nové. Často však mívají zápalné hůlky k trvalému upotřebení, jichž konce chrání tím, že je zasazují do zvláštního společného pouzdra, které zhusta vyzdobují pestrými, jedovatými semeny Abru, jež jsou krásně leskle červená s černými skvrnami. Tím způsobem zůstanou konce hůlek, kterých jedině se upotřebuje, i za prudkých deštů suché a možno jimi kdekoliv a kdykoliv vyvoditi oheň, jak jsme se přesvědčili vlastníma očima.

Také masitá strava černochů jest velice rozmanita, ale celkem jest jen přilepšením k obvyklé potravě vegetabilní. V misii dostávají černoši hlavně jen kukuřičnou kaši, chléb a ovoce, maso jen zcela výjimečně. Skutečně dobré maso mají prý klokani, též různí hadi a ještěrky, larvy brouků a pod. Domorodci milují přímo náruživě vejce, tak zvláště veliká vejce pralesových krůt (*Talegalla*). Dovedou však snísti na posezení i slušný počet vajec racků. Také loví ryby na pobřeží, zvláště při ústí potoků. Znají různá semena a rostliny jedovaté, jimiž je omamují, takže je pak mohou snadno nabodnouti na svá

kopí, opatřená často několika dřevěnými špičkami. Jsou však tak hbití, ze se často jim podaří nabodnouti i rybu neomámenou.

V Yarrabě dal jsem si též připraviti zvláštní pečínku. Jednou ráno jdouce k snídani viděli jsme právě zabitého hada, krajtu, kterého Angličané podle kresby kůže případně zovou „*carpet snake*“, kdežto černoši ho nazývají „*wun-gul*“. Jest z nejedovatých hadů australských, který však imponuje svými rozměry; viděli jsme sami tyto krajty až přes 6 *m* zdéli. Zabitý exemplář byl mladý, sotva přes 2 *m* dlouhý, ale ovšem značně objemný. Ihned jsem si umínil, že si ho dám upéci po způsobu černochů, abych se sám přesvědčil, jak chutná tato zvláštní lahůdka černochů. Přítel Daneš s počátku nejevil valné chuti účastniti se těchto „hadích hodů“, brzy se však rozhodl, že této příležitosti nevynechá, ať už to „dopadne jakkoliv“.

Před polednem byl přinesen do našeho domku právě upečený had a všichni jsme okusili hadí pečínky, nejvíce však jí snědl král Jan, který byl právě naším hostem. Na něho připadlo při nejmenším půl metru pečeného hada, snad i více, kdežto já se spokojil asi tak jedním decimetrem. Abych řekl upřímně, libové maso hadí (i s kůží) jest velice chutné, jemné asi jako naše mladá kuřátka nebo ještě spíše žabí stehýnka. Velikou část zaujímá však tuk, který černoši pokládají za nejlahodnější část; mně se však nezamlouval pro příliš „bohatou“ chuť.

Pečení velikých hadů věnovali černoši ode dávna velikou pozornost, neboť jim mnoho záleželo, aby se přípravou aroma této lahůdky co možná nejlépe vyvinulo. Dnes ovšem opíkají někdy hady jen na ohni (na rožni), dříve však připravovali je vždy tak, jak to na př. líčí Lumholtz. Stejným způsobem jako hady pekli pak též ryby, hovězí dobytek a lidské maso, tudíž veškeré maso, jehož si zvláště cenili.

Nejdříve vyhrabali prostornou jámu, asi na stopu hlubokou, ve které založili veliký oheň. Na oheň položí se kameny prostřední velikosti a ponechají se tam tak dlouho, dokud nejsou žhavé. Rozžhavené kameny položí se poté stranou, zbytek ohně se z jámy odstraní a na čisté dno položí se několik žhavých kamenů, které se přikryjí čerstvými zelenými listy nebo též čerstvou travou. V pobřežních krajinách severovýchodního Queenslandu byly zvláště oblíbeny listy divokého zázvoru, který jest všude

v džunglích rozšířen, neboť tyto dodávají pak pečínce zvláště příjemné a kořenné vůně. Na listy nebo trávu položí se pak svázaný had, stočený v kotouč, aby zabral pokud možno málo místa, na něj přijde opět vrstva zelených listů a na tyto zbytek žhavých kamenů. Celé to se potom pečlivě zasype vykopanou zemí, takže vzniká zvláštní mohyla, ze které nesmí však unikati kouř.

Černoši znají ze zkušenosti zcela přesně, kdy had jest dostatečně upečen, a nikdy se prý nezmýlí. Maso, tímto způsobem připravené, zachová veškeré aroma a jest prý lahodnější, než upravené kterýmkoliv jiným způsobem.

V Yarrabě podařilo se nám získati množství černošských zbraní, které jsou vesměs ze dřeva nebo kamene. Bumerangy zdejších domorodců jsou obyčejně prosté, bez ozdob, ale zato dobře létají. Někdy jsou též malované, obyčejně červeně a bíle pruhované, ale barvy ty jsou velice špatné. Velké dřevěné štíty, pestře malované (žlutě, červeně a bíle) nazývají zde „*bikum*“. Dřevěné meče, zvané zde „*bakur*“ anebo „*tuan*“, imponují často svými rozměry a svou vahou. Dlouhá kopí mají velice různý tvar podle toho, k jakému jsou účelu. Zovou je zde obyčejně „*kala*“, ale mají zvláštní označení pro jejich jednotlivé typy. K vymršťování jich užívají tak zvané *womery*, které bývají buď zakřiveny (tyto jmenují se tu „*palua*“ nebo „*milaj*“) anebo rovné („*purka*“). Velice účelné a mistrně zhotovené jsou kamenné sekery nebo tomahawky, zvané „*džiri*“. Rukověť bývá zhotovena ze silného rotangu (španělského rákosu), plochý kámen pak dosti dobře přibroušen.

KAPITOLA DVACÁTÁ DRUHÁ.

Náš nedobrovolný pobyt v Yarrabě a návrat do Cairnsu.

Plachetka misijní, kterou jsme zamýšleli podniknouti výlet na ostrov Fitzroy a kterou jsme se také jedině mohli navrátiti do svého východiska Cairnsu, se už nevrátila. Druhého dne po svém odjezdu byla spatřena za mysem Cape False vracejíc se z Cairnsu. Ale buď že tu moře bylo příliš rozbouřeno neb i loď za tak těžkých okolností se porouchala, obrátila se a snad se vrátila do Cairnsu. Od té doby není po ní stopy. Čekáme den ode dne, čekáme marně. Plachetka se nevrací a i kdyby se vrátila, není ani pomyšlení na odjezd. Moře jest cyklonickými bouřemi strašně rozdivočeno a i na pevnině všude samá voda, potůčky vzrostly v dravé, nepřekročitelné spousty vod a vichr burácí po celý den a noc.

Jaká to ironie osudu! Zde v zemi svobody, kde není rozdílu stavů, kde každý smí volně podle svého přesvědčení jednat i mluvit, jsme uvězněni a nevíme ani, kdy se skončí naše nedobrovolné zajetí. Nejsou to však společenské zvyky a předsudky, které nás svírají, není to tíha byrokratismu ani žádný zákon nebo moc lidská, která nás upoutala na tomto jinak rozkošném tropickém pobřeží, nýbrž příroda sama, jež rozpoutala skryté své vášně a ukázala, jak malicherný a nicotný jest člověk proti ní. Moře uzavřelo nám návrat a po souši nelze se také navrátiti, ježto rozvodněné potoky, veliké bařiny jsou nepřekročitelné pro koně i člověka.

Malebné zákoutí v botanické zahradě v Melbournu. Fot. Domin

Po čtyry dny burácí již vichr, bičuje celé pobřeží a skoro bez ustání lijí se spousty vod se šedého nebe. Za 4 dny napršelo tu již více, než v Praze za půl léta!

Obýváme malebný domeček na výšině přímo nad mořem, s rozkošným výhledem na celou misii, okolní pralesy i záliv mořský.

Kostra domku podepřeného vpredu vysokými kůly jest dřevěná, stěny z listí kokosové palmy, kterou tu na pobřeží pěstují a již černoši nazývají „*korobien*", a střecha z tuhé trávy, kterou na Jávě a všude v území malajském zovou „*alang-alang*", zde pak „řezavou travou", ježto se lze snadno o její draslavé listy do krve pořezati. K domu přiléhá nad svahem pěkná dřevěná veranda, takže si nelze ani pomysliti lepšího útulku. Tak připadal nám aspoň náš domeček za suché doby, kdy přítel Daneš spával na verandě s rozkošným pohledem na hvězdnaté nebe a nádherný záliv mořský (z čehož obého však asi mnoho neměl při svém výborném spánku), kdežto já spal na primitivní dřevěné posteli (takřka na pryčnách), kdež asi před necelým týdnem zemřel Dr. *Bernard*, misijní lékař, pro něhož vystavěno, avšak nedoděláno ještě útulné toto hnízdečko.

Misie nechala celý pokojík tak, jak byl při úmrtí lékaře; ničím nebylo hnuto. Představený misie, když nás uváděl v náš příbytek, myslím více ze zlomyslnosti hned na počátku prohodil, že doufá, že se nebojíme hadů, ani jedovatých, poněvadž prý jich mnoho v noci vlézá do pokoje. Přisvědčili jsme mu ovšem, aby se naprosto o nás nestrachoval, že jsme hadům docela zvykli. Ostatně možnost, že si různí plazi zvolí náš pokoj za noční útulek, nebyla vyloučena, ježto domek stojí zcela osaměle a vzadu přímo přiléhá prales a i pod samou podlahou (domek stojí jako na chůdách) bují tropická vegetace. První noc probudí mne náhle ze spánku nějaký hlomoz. Naslouchám a slyším zřetelně, že nějaké zvíře prohání se při stěně. Uvažuji, co to asi jest. Had jistě by nepůsobil takového hlomozu; není to také ani kočka zaběhlá z misie ani pes. Nezvaný host běhá sem a tam tak hlučně, že se probouzí i můj přítel. Nedaleko postele postavil jsem si z večera kmen tenké palmy *Bacularia*, určený pro mé botanické sbírky. Vyskočím z postele, uchopím jej a začíná honba skoro v úplné tmě; jen matně vniká světlo měsíční otevřenými dveřmi. Cizí návštěvník byl velice zbabělý a utíkal před ranami mé hole, jako

zběsilý. Tu a tam něco porazil a zdálo se, že proti mým ranám jest zcela immunní. Konečně jsem ho vehnal pod postel, kde se skryl. Toho jsem použil, abych si rozsvítil sirku a v jejím svitu viděl jsem jasně přes metr dlouhého ještěra, zvíře jinak neškodné; i nestaraje se dále o něho, vlezl jsem znovu do postele. Od té doby jsem se o noční hosty a noční hluk nestaral a nevím ani, zda vůbec nějaký had se u nás usídlil.

Když se však počasí obrátilo, připadal nám náš prostorný pokoj trochu jinak. Oba spíme ovšem uvnitř, ježto celou noc burácí vichr a lijavec se honí po verandě. Pokojík má 4 okna, vlastně jen díry pro okna. Dveře bohudíky možno zavříti; dvě okna uměle jsme zastavili svými nepromokavými plášti a zatížili velikými kameny. Dnes v noci po třikráte desetikilové kameny lítaly pokojem těsně vedle mé postele a mé hlavy, a než se mi podařilo okno znovu zastaviti, vířily všechny lehčí věci v pokoji divokým tancem.

Den ode dne bylo pak hůře. V zátoce jindy klidné vlny jak hory řítily se těsně za sebou, vysoko se tříštíce o skalnaté mysy. Venku nebylo vůbec možno mluviti. Moře řvalo přehlušujíc slova, vichr skučel a burácel otřásaje domky lehce stavěnými a lámaje koruny stromů. A což teprve v noci! Někdy jsme čekali, že každou chvíli neodolá náš domek prudkým nárazům vichřice, že bude rozmeten jako dětská stavba z karet.

A zatím v misii docházejí zásoby a chuť roste úžasným způsobem. I za „tučných dnů" jest tu strava tak skrovná, že nám to připadalo jako přísný půst. První dny dostali jsme vedle kukuřičné kaše ještě chléb se zavařeninou, což při celodenním namáhavém lezení v přírodě nejsou hody právě vydatné. Ale po pravdě musím přiznati, že jednou jedinkráte za celých 10 dní viděli jsme maso (a i dostali malý kousek). V nápojích jest výběr mezi vodou a čajem. Brzo došla však i mouka a přestal chléb. Samojediná kukuřičná kaše ovládla pole. S počátku podávala se ještě s cukrem a mlékem, jež jsou jí nezbytnými doplňky, brzo však došlo obojí, a tak zbyla nám ráno, v poledne i večer tato nechutná hmota, zvláště odporná pro mě, ježto jsem každodenně viděl její přípravu, neboť jsem si sušil vždy v tak zvané kuchyni papíry pro překládání rostlin. Kuchyň jest prostorná místnost a stojí v ní ohromné kotle, v nichž se připravuje kukuřičná kaše. Za deště stále kapala chatrnou střechou

přímo do kotlů voda, promíšená sazemi, prachem a špínou. Špinaví černoši a černošky (čistotě se v misii nenaučili!) přicházeli pak stále s všelijakými nádobami a ponořivše celou ruku do kaše, nabrali si, to pak, co jim zůstalo na zamazaných rukou, otřeli a hodili nazpět. A tato strašná, odporně chutnající kaše byla naší jedinou potravou!

Jedli jsme pochopitelně jen tolik, abychom jen trochu zahnali krutý hlad. Jen jednou potají jsme si přilepšili. Na vylíčené exkursi na ostrůvek Rocky Island a Cape Grafton seznámili jsme se lépe s černochem, který byl „správcem zásob". Byl to veselý chlapík, který se snadno dal pohnouti k hříchu, to jest tajně nám vydal ze zásoby banánů (jichž měl mnoho set, ač představený misie tvrdil, že nemají ani ovoce ani zeleniny!!), kolik jsme chtěli. Zní to sice nelidsky, ale po pravdě musím přiznati, že jsem snědl to odpůldne tři tucty velikých banánů. Ovšem později jsem se s tím netajil, a tak se stalo, že kde kdo v Qeenslandu se mne ptal, jak mi chutnaly yarrabské banány a kolik tuctů jsem jich na posezení snědl.

* *
*

Naděje svítá na vysvobození ze zajetí. Zásoby v misii úplně došly, není co jísti a po plachetce ani stopy. Proto nezbývá než vyslati nákladní koně po souši do Cairnsu, aby přivezli aspoň nejnutnější výživu. Ihned se rozhodujeme, že se připojíme k této výpravě po souši, byť i cesta byla sebe obtížnější.

Snídaně poslední, jedenáctého dne našeho pobytu v Yarrabě, byla již pod úroveň kritiky. Nic než nechutná kaše kukuřičná, zvláštní to nevzhledný maz, který s mlékem a cukrem dává „*porridge*", jíž jsme užili dost a dost každého dne. Ale dnes již není cukru, není mléka, žádný chléb, žádné ovoce, jen ta ohavná kaše.

Po dlouhých průtazích, zaviněných představeným misie, v 11 hodin opouštíme Yarrabu, jež se nám již stala pravým vězením. Ze zavazadel béřeme jen nejnutnější, fotografické a jiné přístroje, objemný balík se štítem želvy a hlavně nasbírané rostliny, které připevněny v pytlích na koně.

Reverend Morrison jsa patrně potěšen naším odjezdem, nás ujišťuje, že se dostaneme do Cairnsu „přes nízké pohoří"

pohodlně za tři hodiny. Těšíme se proto na oběd, poněkud opožděný, a to tím více, ježto kukuřičná kaše našim žaludkům nesvědčí. Vítr stále burácí a po moři žene se vzpěněná vlna za vlnou, vyhazujíc na pobřeží na tisíce mušlí, různých živočichů, řas a plodů.

Poslední noc v našem domku nebyla již nikterak příjemná. Zvykli jsme sic moskitům, obrovským ještěrkám, velikým pestrým pavoukům, krysám i burácení vichřice, otřásání stěn i samotných základů, hukotu blízkého moře, ale dosud jsme se podivným způsobem zcela nespřátelili s lítáním desetikilových kamenů pokojem. Petrolejovou lampu nám ovšem vichr okamžitě zhasl, jakmile jsme ji vytáhli z bedny, která ji chránila před svištící meluzinou. Všechna 4 okna jsme pozorně zakryli pytli a plášti, ale ani to nepomáhalo. Místy stříkal střechou do pokoje též dešť.

28. leden nevymizí nám tak brzo z paměti. Po plných 10 hodin měli jsme co zápasiti s rozvášněnými živly, než jsme šťastně dospěli do Cairnsu. Těžko si lze pomysliti, jak vypadá celý kraj po mnohadenních, neustálých lijavcích, které mají zhusta ráz prudkých průtrží mračen. Malé potůčky vzrostly v divoké, dravé proudy, jež se s hukotem valí starými neb i novými koryty, vytvořujíce tu onde po strmých žulových skalinách pěkné vodopády. Kde jsme před týdnem viděli suché, vyprahlé stráně, valí se teď nové proudy vod a na plošinách vytvořily se nové, hluboké močály. Těžko říci, kolik rozvodněných i nových potoků jsme toho dne přecházeli. Snad třicet, snad také padesát, snad ještě více. Některé přebrodili jsme poměrně snadno, ale byly tu i přeširoké proudy, v nichž mně voda sahala až po prsa a při tom bořily se naše těžké boty hluboko do bezedného bahna. Ještě nepříjemnější byla chůze smrdutými močály, kde nás obtěžovaly spousty moskitů. Jedním takovým močálem brodili jsme se dobré tři čtvrti hodiny! Zvláště v blízkosti moře, kde jest sídlem malarie, byl to nepříjemný pocit přecházeti tato strašná bahniska.

A opět musili jsme šplhati po strmých, skalinatých stráních, kde byla chůze nadmíru nesnadná, ježto hustá tráva, sahající po pás nebo výše, zakrývala všechny nerovnosti, dolíky a prolákliny. Při jedné takové příležitosti, kdy jsem zapadl nohou hluboko mezi skryté balvany, tak nešťastně jsem upadl, že jsem si vyvrtl nohu a zároveň otevřeným velikým nožem, připraveným na sbírání rostlin, při rychlém pádu hluboce se zranil na palci

ruky. Ale nebylo času zabývati se takovými maličkostmi, musili jsme stůj co stůj a rychle vpřed, neboť nám bylo již jasno, že představený misie nás podvedl, když říkal, že za 3 hodiny „pohodlně" dojdeme do Cairnsu. Ostatně i naši černoši byli bezradni neznajíce dobře terrainu, takže jsme je musili vésti sami. Za suchého počasí ovšem jest cesta tato, třebas obtížná, přec jen daleko snadnější a jistě ne nebezpečná. Až na malé výjimky nebylo možno jíti při moři, ježto se rozbouřené vlny vysoko tříštily o skalnatý břeh. Několikráte jsme slezli se strmých strání, kde balvanitá půda byla zakryta hustou travou a kde vichr divoce pískal a skučel v korunách blahovičníků a akacií, dolů k moři, ale nevybrali jsme si mnoho. Většinou jsme šli až po kolena mořem, abychom nemusili prolézati spletenou houští mangrov. U širokých ústí potoků s velikými tůněmi, kde jsme se občas brodili až po pás vodou, přidružovalo se ještě vědomí, že tu žije hojně krokodilů, s nimiž jsme si nepřáli bližšího seznámení.

Neodpočíváme ani chvilky, abychom dorazili před tmou do zálivu cairnského. Neblahé účinky ranní porridge — jediné potravy za celý den, neboť misionáři nedali nám nic na cestu — ozývají se již u přítele Daneše. Žaludek jeho radikálně a opětovně protestuje a nechce podržeti tuto stravu stejně jako několik neúplně dozrálých plodů cykasových, jimiž si chtěl cestou přilepšiti a které jeví účinky jedovaté. K tomu dostavily se u mého přítele prudké bolesti hlavy, takže bych byl rád cestu přerušil. Ale zbývalo jen jediné, utábořiti se bez potravy v této vlhké, malarií zatížené krajině v útulku, který bychom si sami zhotovili z listí a kůry, a který by nám třeba vichřice odnesla nebo záplava dešťového přívalu odplavila. Nebylo to arci lákavé, tím méně, že i naše sirky byly vodou zničeny, takže bychom si ani oheň nemohli rozdělati. Přítel Daneš však ukázal, že pevná vůle koná divy i za tak přitěžujících okolností. Rázně a rychle jdeme vpřed, ani chvilku neodpočívajíce, a když můj druh někde jsa opřen o bělavý kmen eukalyptu učiní kratičkou zastávku a vyrovná se se svým vzbouřeným žaludkem, vkrátku mne opět dohání. Kráčíme více vodou než po suché půdě, ale ani si toho neuvědomujeme. Místy rozvírá se nám s vrcholku horských hřbetů nádherný pohled na moře, divoce rozbouřené a bičované lijavcem, a na oblohu s těžkými, olověnými mraky.

Kvetoucí keř z památné čeledi Proteaceae, význačné pro květenu Australie.
Fot. Domin.

Bolestí mne naplňuje, když vidím, jak naše věci a zvláště můj pracně nasbíraný materiál rostlin ztrácí se pod hladinou vody, brodí-li se koně hlubinou.

Soumrak již dávno se rozložil nad krajinou a ještě stále nevíme, jak daleko jsme od cíle své cesty. Možno-li, zrychlujeme stále krok. Konečně se před námi černá hustá hradba pralesa, který se tu prostírá až k moři na úrodném aluviálním náplavu. Nedávno usadil se zde jeden farmář, který počal káceti prales a zavádí kulturu cukrové třtiny. Na volném místě rozeznáváme ještě obrysy jednotlivých nadmíru ztepilých palem, které byly ušetřeny při kácení pralesa.

Skoro za úplné tmy kolem 8. hodiny večerní došli jsme až k moři, kde malá, zmíněnému farmáři náležející lodička, skoro až po samotný kraj naplněná vodou, má nás dopraviti přes dosti širokou úžinu mořskou (Trinity Julet) na druhou stranu do Cairnsu. Není pomyšlení, aby se všechna voda z lodičky vyčerpala, a tak ke všemu nezbývá než naše zavazadla naházeti přímo do vody. Jeden z mých vaků se roztrhl a celý jeho rozsypaný obsah koupá se přímo ve vodě. Čtyry tucty fotografických desek, mnoho léků, šatstva a jiných věcí jest úplně zničeno, mnohé jsem vůbec nenašel.

Přeplavba netrvala snad mnohem déle než půl hodiny, byla však důstojným zakončením celého dne. Na jednom konci lodičky sedí skrčen mezi pytli přítel Daneš a laboruje se svým žaludkem. Občas vždy vlna, rozrazivší se o příď loďky, důkladně ho skropí, ale jemu jest vše lhostejno, jest úplně apatický, takže se obávám, aby pojednou k radosti žraloků nepřekotil se do moře. Na druhém konci loďky sedím sám a prostřed dva černoši, naši průvodci, veslují. Jest silný příliv, moře nezvykle rozvlněné a naši loďku houpající se po hřbetech vln těžko lze ovládati a říditi. Ke všemu ještě pozorujeme, že jedno veslo jest nalomeno a takřka nepotřebno. Vzhledem k tomu, jakož i proto, že se loďka vždy více plní vodou, vzdáváme se myšlenky přistati u přístaviště nejbližšího našemu hotelu, a jedinou naší snahou jest, abychom se dostali na druhou stranu nejkratší cestou, dříve než se loďka potopí. Temná noc stěžuje ovšem orientaci.

Ze tmy nejasně vystupují obrysy několika parníků kotvících při břehu a jednotlivá světla na nich. Řada jasných světel značí kraj městečka. Blížíme se konečně břehu. Tlustá lana, jimiž

jsou připevněny veliké lodě, ohrožují naši lodičku, skoro již plnou vody a hrozící se potopiti každým okamžikem. Jsme u samotného přístaviště. Ale jak nahoru? Jest nejvyšší čas, nezbývá času na úvahu, černoši řvou bojíce se lázně, a tak bez dlouhých průtahů vyskakuji, objímám oběma rukama silný sloup a šplhám po něm nahoru na přístaviště. Mezi tím vlny odrazily loďku, které se poněkud ulehčilo. Znovu se však přibližuje a můj přítel opakuje tutéž nebezpečnou produkci. A pak lítají nahoru naše zavazadla.

V 9 hodin byli jsme konečně v hotelu. Můj přítel okamžitě ulehl do postele a pokračoval dobrovolně v celodenním nedobrovolném postu; ne tak já. Byly to sice jen sandwiche, jež jsem obdržel, ale milejší mi byly než moje 11denní strava v Yarrabě. A lhal bych dokonce, kdybych napsal, že whisky-soda nebyla mi milejší než doma v Praze nejlepší šampaňské.

Náš pokoj se zbytkem našich promočených a bahnem obtěžkaných zavazadel i s vlastním šatstvem a prádlem poskytoval druhého dne v čistém a pěkném hotelu nezvyklou podívanou. Nedivím se ani, když naše pokojská prohlásila, že nebude uklízeti takové „s . . . .“.

KAPITOLA DVACÁTÁ TŘETÍ.

Několik slov o yarrabské misii.

Mnohému bude se zdáti nepochopitelno, že v krajině s tak úrodnou půdou, ve vlhkých tropech, kde není ani zimy ani suchého období, kde jest po ruce přes 300 bezplatných sil pracovních, může vypuknouti skoro nebezpečí hladu, když na několik dní jest přerušeno spojení s městem. A také plným právem lze nazvati zjev ten anomalií. Misie zdejší má státní podporu (asi 700 neb 800 liber šterlingů) a mohla by jistě vykazovati slušný čistý zisk. Zdá se však, že její správa nemá naprosto porozumění pro racionelní hospodářství. Bůh ví, kam se podějí všechny její produkty. Viděl jsem rozsáhlé kultury banánů, cukrové třtiny, yamu, granadilly, kokosové palmy, papaje, kukuřice, ananasů, kaučukových stromů atd., ale zůstalo mi tajemstvím, jak se všechny tyto rostliny zužitkují. Moře poskytuje výtečný rybolov, stráně hor jsou bohaty klokany, jichž maso jest výtečné, pěstují se tu kuřata, kachny i perličky, ale nikdy se nic z toho neobjevilo na stole, ba ani jediné vejce.

Podnebí yarrabské jest velice teplé, ale mořský vítr činí je snesitelným. Jen leden bývá často nepříjemný, neboť se dostavují ohromné lijavce a vichřice, jak jsme se i my sami přesvědčili. Zimní měsíce (zvláště červenec, srpen, září) jsou poměrně suché a chladnější, majíce přímo ideální podnebí.

Následující tabulka udává rozdělení srážek v Yarrabě za rok 1909 a jest pro tamní dešťové poměry vůbec velice charakteristická:

Dešťové srážky v Yarrabě roku 1909.

Měsíc	Množství srážek v *mm*	Dnů se srážkami
Leden	797·2	21
Únor	137·6	11
Březen	557·8	21
Duben	213·0	13
Květen	372·7	8
Červen	94·7	8
Červenec	29·4	5
Srpen	67·5	11
Září	—	—
Říjen	113·2	6
Listopad	209·0	17
Prosinec	626·9	14
Rok	3219·0 *mm*	135

Největší srážka byla 14. ledna, kdy napršelo 284·4 *mm!* — Myslím, že tato tabulka sama jasně znázorňuje rozdělení srážek i střídání vlhkého a suššího období.

Ostatně i domorodci mohli by dobře přispívati k výnosnosti misie. Rádi by zhotovovali různé věci, jež by šly úžasně na prodej, tak na př. nádherné košíky ze španělského rákosu, známé v Australii všeobecně pod názvem „*dillibag*", zde však zvané „*bundu*", po nichž jest vždy čilá poptávka. Materiál k těmto košíkům, které se vyznamenávají i úžasnou pevností a trvanlivostí, mohou si snadno přinésti z okolních pralesů, kde tenké, trnité prútky palmy rotangové tvoří celé houštiny. Černoši nazývají drobnější rotang, kterého hlavně užívají k pletení dillibagů, „*bukul*", kdežto rotang silný, který jim slouží hlavně za rukověť ke kamenným tomahawkům, „*ťangar*". Mimo to pletou i z fíkovníků, z některých trav a šáchorů (tak zvláště jednoho druhu rodu *Cyperus*, který nazývají „*balgira*") velice pěkné košíky a různé jiné výrobky, jež jsou i v samotných městech australských dnes již vzácné a velmi oblíbené.

Ale správa misie si toho nepřeje, černoši mají prý docela zapomenouti svého dřívějšího pohanského života, a proto se prý mají vzdáti též všech svých zvyků a vůbec všeho, v čem byli mistry. Místo výtečných pletiv ze španělského rákosu, stromovitých slezů (které zovou „*barangan*"), některých trav a šáchorů,

Misijní hlavní budova v Yarrabě.
Fot. Daneš.

různých fíkovníků mají užívati bavlny, z které se učí vyráběti tuctové, bezcenné výrobky! Také jemné náhrdelníky, zvané „*pujkur*", které zhotovují černošky z drobounkých, ozdobných mušliček, šly by výborně na prodej, kdežto zvláštní náhrdelníky z tvrdé slámy, zvané „*wankar*", jsou opět oblíbeny jako zajímavý národopisný objekt vymírající rasy lidské. Za levný peníz získal jsem řadu těchto náhrdelníků a poslední den obdržel jsem darem

Veřejný sad v Melbournu, hlavním městě státu Viktoria. Fot. Domin.

od jednoho černocha přímo skvostný náhrdelník, zhotovený z pozemních mušliček, jež hrají nádhernou modrou a zelenou barvou a jistě by byly ozdobou na šíji každé Evropanky. Tento vzácný náhrdelník, jimž podobné jsou dosti hojné na ostrovech Fidži, obdržel jsem za úspěšné léčení zmíněného černocha, které přičítám ovšem více suggesci a jeho zdravé konstituci než svému lékařskému umění. Domorodec ten utrpěl svého času pádem těžký úraz spojený se zlomením několika žeber. Rána se po čase zhoršila, nastal zánět spojený s exsudátem a tak chudák ležel na zemi ve vysoké horečce očekávaje smrt. V takovém stavu jsem ho nalezl a za tři dny „propustil" jako uzdraveného, který byl schopen i těžké práce. Jest to novým dokladem, jak často skoro zázračně uzdraví se těžce zraněný nebo nemocný černoch.

Misie nerada vidí, že domorodci libují si ve svých starých ozdůbkách a zbraních. Tajně podařilo se nám získati za levný peníz řadu zajímavých objektů, které by jistě rádo přijalo každé velké museum.

Abych řekl upřímně, misie yarrabská jest zklamáním po každé stránce. Z původního života australských negrů nelze tu seznati takřka ničeho a klamal by se každý, kdo by myslil, že jest to středisko pro zachránění vymírající této rasy. Jistě, že australští negři již svou povahou kladou těžké překážky každým pokusům civilisace. Jich život v těchto pobřežních krajích jest poměrně snadný, bez obtíží seženou si kdykoliv dostatek potravy a o útulek není nouze, ježto zde není tuhé zimy. Proto přivykli lenivosti, které nedovedeme pochopiti, posuzujeme-li ji se svého hlediska. Jejich heslem jest zde: „Co můžeš vykonati zítra, nedělej dnes", a tomuto heslu jsou vždy věrni.

Mnoho se mluví o jejich krvelačnosti, ale snad více se přehání, než jest pravda. Byly časy, kdy obapolné vraždění mezi bělochy a černochy bylo na denním pořádku a nestíhalo se zákonem, šlo-li o černochy. Byla to jistě nešťastná doba, kdy bělochu bylo maličkostí zavražditi i řadu nevinných černochů, a kdy tito v odvetu se mstili, jak jen mohli, a to nejen na běloších samých, nýbrž i na jejich majetku, vraždíce často spoustu dobytka a ničíce úrodu ohněm.

Misie yarrabská má zachrániti ubohé černochy od vymření. Pochybuji však, že její cesta jest správná. Černoši bojí se této misie, považujíce pobyt v ní za krutý trest. Někdy podaří se

některým uprchnouti a správa misie požaduje, aby v poutech byli dopraveni nazpět. Nedivím se však ubohým těm tvorům, jimž vzata volnost, hlavní podmínka jejich života, a kteří většinu času musí věnovati náboženským obřadům, kterým nerozumějí. Zvláště hrozným místem jest pro ně ostrov Fitzroy, kam exportováni jsou jednak nevyléčitelně nemocní (zvláště syfilitikové), vedle toho však i jiní, obyčejně z trestu. Nemohou odtud uprchnouti, ježto hluboká úžina mořská odděluje je od pevniny. Ostrůvek ten jest pak pro ně strašným vězením. Horké slunce praží po pustých skalinách, na pobřeží místo písku jsou rozlehlé útesy bílých korálů, není tu honby, není tu klokanů a ničeho, co by jim zpříjemnilo život. Věru, nelze se ani diviti, když některý černoch, který pamatuje ještě na zlatý nomadický život, internován jsa proti své vůli na tomto ostrově, v nešťastném svém zoufalství chopí se tomahawku proti svému bílému vězniteli. To není jen pouhá vášeň vražditi, kterou mnozí připisují černochům. I takový divoch má svůj duševní život, i v něm jsou ukryty vášně, které svévolně byvše rozpoutány mohou vzplanouti a dáti podnět krutým činům.

Princip výchovy v Yarrabě jest jistě pochybený. Rozumný učitel nebude vykládati v obecné škole záhady astronomické a černochům věci, jichž nemohou pochopiti. Bude-li tak zvaná civilisace černochů pokračovati tímto způsobem, vznikne sice dosti schopných míšenců, ale původní rasa nepokročí. Zašlým zlatem livrejovaný kabát krále Jana jest smutným svědectvím o výsledcích dlouholeté kulturní práce. Přibylo jistě přetvářky, přibylo prázdných obřadů, ale nitro zůstalo prázdné. Křesťanské zásady sebe ušlechtilejší nesmějí se vtělovati pouze v obřady a fráze, nýbrž musí se státi součástí celkového přesvědčení, mají-li se uplatniti skutky. Toho však misie dosud nedosáhla a cesta, kterou se ubírá, jest falešná.

* * *

Nakonec jen ještě podotýkám, že způsob, jakým se k nám správce misie v Yarrabě zachoval, byl naprosto ojedinělý v hostinné Australii a vzbudil též později na mnohých stranách hluboké roztrpčení. Dnes reverend Morrison, proti němuž bylo mnoho jiných žalob, není již správcem misie a snad se jeho nástupce ubírá jiným, šťastnějším směrem.

KAPITOLA DVACÁTÁ ČTVRTÁ.

Z Cairnsu do Townsvillu.

Poslední dni našeho pobytu v Cairnsu lilo se takřka bez přestání ve dne i v noci. Ačkoliv jsem již nepomýšlel na exkurse, přece jen byly mi tyto prudké lijavce velikou závadou, ježto rostliny nasbírané poslední dobou nechtěly schnouti a i všechen ostatní materiál z celého tohoto území, který jsem horlivě rovnal a balil, velikým vlhkem nadmíru trpěl. Tři veliké bedny nasbíraného materiálu poslal jsem z Cairnsu přímo do Singapore na adresu rakouského Lloydu, který měl pak převzíti jeho další dopravu do Terstu; jednu obrovskou bednu se sušenými rostlinami poslal jsem do Brisbane, abych ji mohl ještě před odesláním z Australie znovu uspořádati a z části též srovnati se státními sbírkami rostlin. Zbývalo však ještě mnoho balíků nedosušených rostlin, které nutno každodenně překládati do suchých papírů, aby nezplesnivěly a neshnily, a tak, ježto odjezd z Cairnsu nemohli a nechtěli jsme již při nepříznivém počasí odkládati, nezbylo mi než vzíti velikou bednu s těmito rostlinami (hlavně z okolí Athertonu, Mareeby a jezera Lake Eacham) s sebou na loď.

Tak jsme v druhé polovici února opouštěli definitivně severovýchodní Queensland. Pěkná loď *Murilyan*, náležející k „Howard Smith Company“, měla nás dovézti do přístavu Townsvillu, odkud jsme zamýšleli podniknouti výpravu do suchého vnitrozemí rozpočtenou nejméně na měsíc.

Cesta lodí podél pobřeží byla nadmíru zábavná a i scenerií

pobřeží a četných ostrovů velice zajímavá. Ale nebudu jí popisovati, ježto se stala o ní zmínka již při plavbě do Cairnsu.

Když loď Murilyan přistala k dlouhému molu, které jako tenký jazyk vybíhá do samotného moře, a když byla ze skladiště lodi jeřábem vytažena všechna zavazadla, shledal jsem, že moje bedna tu není. I nastalo shánění, vyptávání, ale bez výsledku. Bedna zůstala nevysvětlitelným mi omylem v Cairnsu nebo byla naložena na některou jinou loď. Touto okolností jsem byl v prvém okamžiku úplně deprimován, poněvadž jsem dobře věděl, že, třeba za pouhé dva dny, všechny polosuché rostliny, výsledek to tolika exkursí a práce, mohou býti úplně zničeny. Ale nezbývalo než počítati s nemilou skutečností a tak sotva jsme se jen usadili v pohodlném hotelu, zahájil jsem s přispěním vládních doporučení honbu za ztracenou bednou. Zjistilo se, že byla asi naložena omylem do jiné lodi, která měla přijeti do Townsvillu za dva dny pozdě večer nebo v noci. Telegrafovalo se na všechny strany a zvláštním telegramem na velitele oné lodi vymohla mi společnost „Australasian United Steam Navigation Co", že mi bedna ihned po příjezdu bude vydána. Byla to ovšem docela zvláštní ochota, poněvadž ona loď měla přijeti v neděli večer nebo v noci a v ten den se nikdo v Australii žádné práce netkne.

Tak jsem byl nucen zůstati v Townsvillu déle, než bylo původním naším úmyslem. Přítel Daneš odejel v neděli časně ráno do Charters Towers, kam hodlal jsem přijeti za ním, dopadne-li vše dobře, v pondělí.

Neděle použil jsem pak k exkursi na vrch Castle Hill (= Mount Cootharing), který se malebně zdvíhá nad městem. Vrch ten vypíná se do výše asi 300 *m* v podobě skalnaté, obrovské hlavy, uprostřed zaobleným sedlem rozdělené. Ve skutečnosti jest však členitější, neboť má jistě několik postranních, skalnatých vrcholků sedlem spojených s hlavním hřbetem.

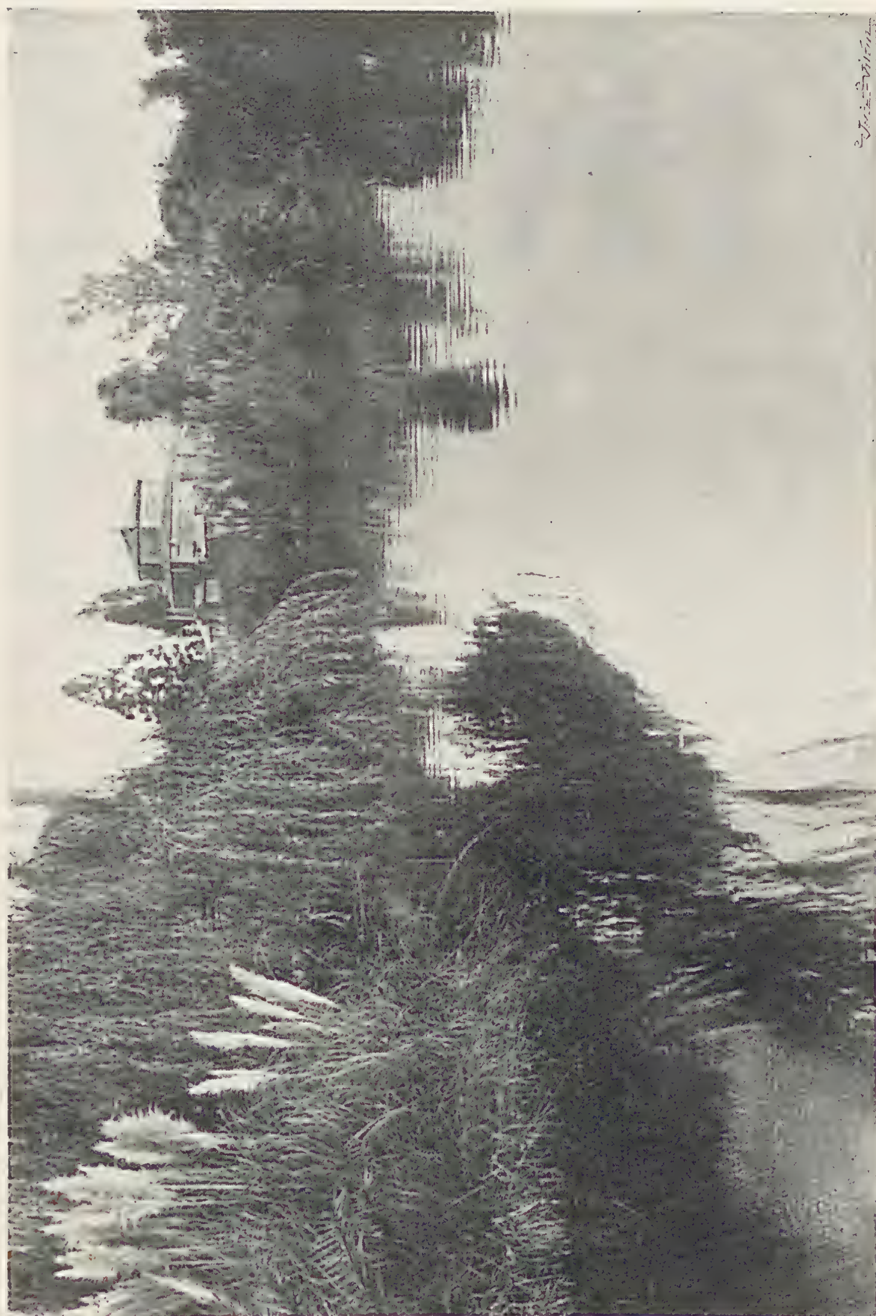
Rozhled s vrcholu Castle Hillu jest skutečně úchvatný. Vidíme před sebou na ohromnou vzdálenost řeku Ross River, která se vine v obloucích nížinou a ve větší vzdálenosti od města vstupuje v šedý, volný les blahovičníkový, kdežto jinak se proplétá většinou nízkými a hustými, tmavozelenými mangrovami, které pak od jejího vtoku na východ pokračují až k potoku zvanému Aligator Creek. Před samotným ústím tvoří řeka Ross skvostné delta, jehož západní rameno zvláště nádherně mean-

druje. Teď ovšem za letních lijavců jest valná část celé nížiny zaplavena vodou, jejíž stříbřitá, lesknoucí se hladina dodává celé krajině zvláštního půvabu. Také valná část ostrova, který objímají ramena řeky, a jenž se nazývá Ross Island, jest zatopena stálými lijavci. Rozkošný jest pak pohled na samo městečko Townsville, jehož domky tvoří samé obdélníkové skupiny, tak pravidelné, jako by byly podle pravítka vyříznuty. Každý obdélník má řadu volně stojících domků, které se zdají s této výše nadmíru drobné, jak dětské hračky, a jichž plechové střechy bělají se v paprscích slunečních a nápadně kontrastují s korunami tmavě zelených stromů, které zdobí každou skupinu domů. Jsou to většinou mangovníky, skýtající výtečné ovoce; jich přehusté koruny lze i na tuto vzdálenost snadno rozpoznati. Směrem k severu a poblíž pobřeží přidružují se pak jednotlivé palmy kokosové.

Rozkošný jest pohled na moře i na široký ostrov Magnetický, jehož lesnaté vrcholky skrývají se občas v bílé, táhlé pruhy mračen, jež se zvolna převalují s místa na místo. Ostrov ten, který černoši zovou „*Dagoombah*", byl roku 1770 nazván Magnetickým (*Magnetical Isle*) kapitánem Cookem, který se domníval, že odchylky jeho kompasu jsou zaviněny železem bohatými horninami tohoto pěkného hornatého ostrova, jehož nejvyšší hora, zvaná *Mount Endeavour*, se zvedá přes 500 *m* nad hladinou moře. Ale domněnka Cookova o magnetičnosti tohoto ostrova, jehož hlavní část jest tvořena žulou se žilami křemence, nebyla potvrzena pozdějšími plavci a výzkumci.

V úžině mořské mezi ostrovem Magnetickým a mysem Cape Pallarenda odráží se na hladině mořské několik lodí a plachetek, které na dálku svítí jakoby velikými bílými křídly. Pevnina sama jest tímto směrem úplně plochá; také tak zvané „Town-Commons" jsou ponejvíce pláně, které se nyní za dešťů zelenají travou nově rašící. Jenom nevysoký hřbet Mount Manypeaks jest pokryt až na některé svahy blahovičníkovým lesem.

Směrem severozápadním vybíhá do moře přístav townsvillský s dlouhým molem, a pod ním vypíná se holá skála, o kterou se tříští vlny. Dlouhé, bíle zpěněné jejich hřbety honí se stále za sebou, až se prudce rozstříknou o skalnatý břeh. Na této straně objímá moře mys Cape Cleveland, který tvoří přirozený kraj hluboce zaříznutého zálivu townsvillského, kdežto na druhé

V botanické zahradě v Adelaidě, hlavním městě státu Jižní Australie. Fot. Domin.

straně jest zároveň severním zakončením otevřeného zálivu Bowling Green Bay. Některé vrcholky tohoto mysu vypínají se až nad 600 *m*, ale nejvýše v celé krajině zvedá se mohutné horstvo *Mount Elliott,* které černoši zvali *Bungolunga,* a jehož nejvyšší bod vypíná se přes 200 *m* nad hladinou moře. Horstvo to jest v této krajině jediné, které na výživné půdě nese nádhernou a bohatou džungli, kdežto jinak celý kraj široko daleko jest pokryt volným, suchým lesem savannovým.

Při obědě v hotelu seděl vedle mne u tabule nějaký důkladně napilý farmář z vnitrozemí, který hýřil již po celou sobotu a podle toho, jak si vedl, asi své „sprec" ještě neskončil. Jakmile si usedl na židli, překotil se na mne, i pomohl jsem mu do vzpřímené posice a bavil se po té báječnými evolucemi, které při stolu prováděl. Breptaje ne zcela srozumitelně něco mi vykládal a hlavně se omlouval pravě: „Já vím, že jsem ožralý" a jako pro sebe si opakoval „Too much beer, too much whisky" (t. j. příliš mnoho piva, whisky), což jsem mu ovšem milerád věřil, podotýkaje k jeho útěše, kdyby celé to kvantum alkoholu, který spotřeboval v Townsvillu za necelé dva dny, si stejnoměrně rozdělil na celou dobu, kterou strávil v úplné abstinenci na své farmě na dalekém západě, že by vlastně denní dávka byla velmi malá.

Podal jsem pak svému „milému" sousedovi jídelní lístek s bohatým výběrem dobrých jídel. Několikráte jej obrátil v ruce, chvíli ztrnule se díval na jeho zadní prázdnou stranu tváře se, jako by si vybíral, až konečně počal jej studovati na přední straně, ale drže jej nohama vzhůru. Čistě oděná, elegantní sklepnice nemohla si z jeho mumlání mnoho vybrati, a tak jednoduše mu přinesla polévku, kterou se též pokusil jísti. Zdála se mu však málo slaná i podal jsem mu slánku, z které si však nedovedl přisoliti, ježto slánka byla mu příliš malá, třebas jeho zamžený zrak viděl vše dvojatě. I hmátl do prostřed stolu a vylovil objemnou láhev tmavé, ostré omáčky, jíž 10 kapek dovede zkaziti polévku i milovníku ostrých, kořeněných jídel. Klidně vylil asi tři čtvrtiny skoro plné láhve do svého talíře, načež ještě asi po pět minut sypal si do polévky pepř a potom to vše snědl!! Před dalším chodem opět se bezvýsledně pokoušel nepadat stále na mne, v čemž jsem ho podporoval mírným rýpáním, doufaje, že snad se jednou překotí i na druhou stranu,

kde nikdo neseděl. Viděl jsem však brzo, že moje snažení jest marné, a ježto mne jeho stupňované evoluce (o nichž se ani nezmiňuji) přestaly baviti, byl jsem skutečně rád, že jsem šťastně dojedl třetí chod, to jest ovčí hlavu, a nechav si rychle přinésti ještě pudding a výběr ovoce, vzdálil jsem se do svého pokoje.

Takový gentleman není v sobotu nebo v neděli žádnou vzácností v menších městech australských. Bývají to někdy velice intelligentní a pokud jsou střízliví též nadmíru příjemní společníci, kteří jezdí na drahách první třídou a jenom v hlavních městech se vyhýbají hotelům první třídy, ježto se tam netrpí podobné obtěžování ostatních hostů, které jest na denním pořádku v krajinách odlehlých.

Večer, když se již rozhostila úplná tma, vypravil jsem se na molo, abych se informoval o příjezdu lodi toužebně mnou očekávané, která mi měla přivézti bednu s rostlinami. Její příjezd byl hlášen na 9. hodinu; poněvadž však moře bylo bouřlivé, přijela o hodinu později. Jakmile spuštěn s paluby první můstek, dříve ještě než odešli pasažéři, vstoupil jsem na palubu a sháněl se po důstojníku konajícím službu, který s počátku nejevil mnoho ochoty, takže jsem musil intervenovati u velitele, který mi dal k disposici dva námořníky; ti za mé pomoci bednu ve skladišti šťastně našli. Ale tím nebyly skončeny všechny obtíže. Z posádky lodi nikomu na mysl ani nepřišlo, aby těžkou bednu dopravil na břeh. I vyšel jsem na molo, kde bylo hojně lidí i nosičů, ale nikdo nejevil ochoty byť i za dobrou odměnu tahati se v neděli večer s bednou. Dívali se na mne, jako bych neměl zdravého rozum, že žádám takové služby. Když jsem se již vzdával naděje, že bednu dopravím na břeh, nabídl mi svou pomoc jeden úředník zemědělský, s kterým jsem se čekaje na loď na molu bavil, a radil mi, abych nabídl dobrou odměnu některému drožkáři, který by pak bednu i mne dovezl do města i do hotelu. To neminulo se výsledkem a tak jsme se ubírali všichni tři opět na palubu a do skladiště a spojenými silami j me bednu dopravili až do drožky, při čemž se ovšem nejvíce uplatnil sám drožkář, člověk svalnatý a vysoký.

Tak jsem pozdě v noci přijel šťastně do hotelu, jehož majitel a majitelka vyšli mi neobyčejně vstříc, neboť mi dovolili dopraviti bednu do jednoho salonku v přízemí, kde mi ji sám majitel otevřel, při čemž se již šířil zápach plísně. Až přes 2. hodinu

ranní překládal jsem rostliny do suchých, den před tím v redakci místního listu zakoupených novin. Mnohé ovšem bylo úplně zničeno; tak jsem zvláště litoval některých nových druhů révy vinné a pepře, které jsem v krajině cairnské objevil a které se přeměnily v plesnivé, nepotřebné zbytky.

Druhého dne časně z rána odjížděl jsem na západ a to do Charters Towers, kde jsem se setkal se svým přítelem.

KAPITOLA DVACÁTÁ PÁTÁ.

Pusté, blahovičníkové (eukalyptové) lesy východní Australie.

Vlhkost a teplo jsou dva činitelé, kteří podmiňují skoro všude celkové vzezření přírody. V krajích, kde dostupují vrcholu, hýří celá příroda bujností, již vylíčiti nestačí ni naše fantasie, ni zásoba slov. Vše jest takřka přeplněno rostlinstvem nejpodivnějších tvarů a barev. Od mikroskopických rostlin až k ohromným velikánům lesním, jichž vrcholky ztrácejí se v závratné výši, jsou tu všechny možné přechody. Kdo si zvykl s širokým tenkým nožem v ruce nebo s těžkým ocelovým tomahawkem prosekávati se spletí pralesa, může teprve posouditi, jak vyplněn jest všechen prostor spoustou vegetace. A ještě lépe pozná snad úžasné množství vegetace ten, kdo viděl vykácenou část hlubokého pralesa či džungle. Do výše mnoha metrů věží se tu hustá spleť větví, kmenů a zeleně.

Na východním pobřeží Australie, tak zvláště v Queenslandu, jeví se tato tendence skoro v celém pobřežním pásmu. Vzdalujeme-li se však do vnitra, kvapem ubývá vlhkosti a ráz krajiny naprosto se mění. Zcela jiné porosty vystřídávají pohádkové pralesy, vztyčující se jako hustá, neproniknutelná zeď zeleně všech odstínů až do výše 40 *m*. Ztrácejí se liany, které proplétají v divokém zmatku hluboké džungle a visí pak v těžkých, přehustých závěsech až nad vrchní klenbou pralesa. A mnohé z nich, dokud se vinou a proplétají v stínu lesních velikánů, nikdy nedospívají do květu, vedouce svůj jednotvárný vegeta-

tivní život tak dlouho, dokud se jejich vrcholky nepřiblíží slunci, jehož milé teplé paprsky pozdravují pak krásou svých prvních květů často omamivě vonných.

V celém severovýchodním Queenslandě vine se za vlhkým pralesovým pruhem pobřežním rozlehlý pás suchých lesů blahovičníkových aneb eukalyptových, které mají tak zvláštní ráz,

Ohromný blahovičník („ironbark") v otevřených, pustinných lesích u Pentlandu. Fot. Domin.

že teprve ten, kdo se volně toulal tím opuštěným krajem, pochopí a vycítí všechnu jejich poesii i ty zvláštní smutné nálady, které tak často vyvolávají v srdci osamělých poutníků. Někteří australští pěvci a spisovatelé (*Lawson*; *Steele Rud* atd.) věnovali celý svůj život a svou činnost tomuto ovzduší, ve kterém se zrodili a které tak něžně a tak vášnivě milují, jak jen jest možno milovati rodný koutek země. Bohužel jejich básně a spisy, někdy snad formou neuhlazené, zůstávají mrtvou literou tomu, kdo nepoznal

té zvláštní přírody, toho vzduchu věčně nasyceného vonnými výpary blahovičníků, té smavé oblohy skoro po celý rok tmavě azurové, toho australského bodrého lidu, který, třeba někdy neotesaný, přece jest vždy pohostinský a otevřený — zkrátka pro každého, kdo necítí s „bushem", jak Australan zove celý tento kraj, svou volnou přírodu.

U nás slýcháme o lesích blahovičníkových hlavně pro dvě

Kvetoucí větévka blahovičníku (Eucalyptus ficifolia).
Fot. Domin.

jejich zvláštnosti. Předně, že blahovičníky dosahují tak ohromných rozměrů, že závodí o primát s pověstnými stromy mamutími z Kalifornie, a za druhé, že jsou vyprahlé a pusté, beze stínu, ježto listy jejich jsou obráceny hranou k slunci a nikoliv plochou jako u našich stromů. Obojí jest pravda, avšak tím ještě není ani zdaleka vystižen jejich ráz.

To *nejsou* vlastně ani lesy v našem slova smyslu. Stromy stojí vzdáleně od sebe, průměrem asi na 8—20 *m* a podrost tvořívá hustá vysoká tráva. Na některých místech jsou to vlastně

nekonečné travinné pláně (stepi), po kterých jest roztroušen porost stromů.

Černoši, kteří nesídlí na stálých místech, nýbrž vedou stěhovavý kočovný život, měníce někdy i každou noc svá tábořiště, zakládají v suchých těchto lesích každoročně ohně, které znemožňují zhoustnutí.

Jdeme-li eukalyptovým lesem, zdá se nám, že kolem dokola jest mýtina s jednotlivými, roztroušenými stromy a že teprve v určité vzdálenosti v kruhu počíná pravý hustý les. Jest to ovšem jen optický klam, les zůstává stále stejně řídký, stromy se však k obzoru zdánlivě sbližují. Stálý tento klam, nekonečná jednotvárnost a zvláštní uzavřenost, která jest podmíněna naprostým nedostatkem výhledu, působí často na poutníka zkrušujícím dojmem, vrcholícím až v beznadějnou zoufalost. Po celé dny možno putovati těmito lesy, a oko nepozná změny. Stejnou travou brodí se noha a odevšad kynou stejné, šedozelené koruny blahovičníků. A slunce praží nemilosrdně, stíny řídkých korun a vzpřímených listů jsou tak světlé, že sotva jest cítiti nějaké osvěžení, zvláště ježto celý vzduch jest prohřát až k nesnesení odrazem paprsků.

Jdeme-li ještě hlouběji do nitra, nedostačí již podnebni podmínky ani pro tyto suchomilné lesy. Nastupují zprvu obyčejně houštiny různých akacií a za nimi pak počínají se nekonečné pláně, na míle a míle beze stromu a keříku, smutné a opuštěné, jednotvárné a ploché, jen tu onde přerušené toky vod, které nemívají často ani po 3 měsíce vody ve svých plochých řečištích.

Z Townsvillu, které soustřeďuje všechen průmyslový a hospodářský ruch území za ním ležících, vede dráha hluboko do nitra, do západních okresů, dostavěná až do Cloncurry. Dvakráte týdně jest spojení přímými rychlíky, které však zdají se přes vše své pohodlí přec jen nekonečně únavné, ježto cesta poskytuje tak málo změny. Drahou tou umožněny jsou přečetné exkurse na místa, kam dříve bylo možno proniknouti jen s nákladnou a nebezpečnou expedicí. Využili jsme vzácné té příležitosti na mnoha místech, abychom podnikli na zajímavé lokality denní neb dvoudenní exkurse, majíce za východisko některý bod na dráze. Bylo-li možno použíti koní a vzíti s sebou značnou zásobu vody, vždy jsme hravě skončili tury i sebe namáhavější.

Někdy však bylo nutno vypraviti se pěšky, jednak pro špatný terrain, jednak pro odborná studia. Při těchto exkursích nevedlo se nám vždy příliš dobře, jak později vylíčím.

Od Townsville až do Charters Towers pokračuje stále jednotvárný les blahovičníkový, tak zvaný „*bush*" anebo „*open forest*". Toto podivné společenstvo rostlinné, které se čítá k lesům savannovým, známým na př. ze suché tropické Afriky, jest ve

Plodná větévka blahovičníku (Eucalyptus ficifolia).
Fot. Domin.

východní Australii nadmíru rozšířeno, počínajíc buď u samotného pobřeží nebo za vlhkým pruhem pralesů tropických, případně subtropických. Celý východní okraj Australie jest hornatý a ostře zlomen směrem k moři, kdežto jen zvolna klesá do nitrozemí. Proto tato pobřežní, k moři většinou velmi příkře spadající horstva zachytí dešťonosné mraky, kdežto do nitra dostane se mračen tak málo, že právem nazývá se australská obloha věčně jasnou. Až dosud seznámili jsme se s přírodou bujných pralesů, džunglí, pro jichž vývoj jsou podmínky jen v nepatrné části

celého zemědílu, takže mluví-li se o Australii, nemyslí se ani na tyto vlhké pralesy připomínající tropy papuanské a malajské. Ovšem australské džungle jsou nadmíru důležity pro vývoj celého kontinentu. Nelze o tom pochybovati, že v tom rozsahu, jak se dnes zachovaly, představují jen nepatrný zbytek bývalého pralesového území, které se prostíralo na východ od severovýchodního pobřeží Queenslandu, kteréžto území jest tedy jen okrajem celého okrsku, jenž zmizel pod hladinou moře.

Blahovičníkové lesy savannové, či chceme-li je jinak nazvati, stepi s řídkým porostem stromů, jsou rozprostřeny po úžasných plochách, zaujímajíce celou nejsevernější část kontinentu včetně Australii severozápadní, i skoro celý poloostrov yorkský.

Až dosud každý přírodozpytec a cestovatel považoval tyto otevřené lesy, jichž představa srostla takřka s představou Australie, za zcela přirozené společenstvo rostlinné, které právě hoví zvláštním podmínkám podnebním. Když jsem seznal první blahovičníkové lesy v nejjižnějším Queenslandu a krátce poté i na dalekém severovýchodě v sousedství samotných džunglí a za podmínek celkem příznivých, v končinách, kde počet srážek dostupuje i 5000 *mm* a kde důlezitá úloha v době suché připadá vlhkým větrům mořským, namanula se mi otázka, proč stromy v těchto savannových lesích nerostou nikdy hustě vedle sebe. Vždyť plocha, která dovede hostiti obrovské stromy ve vzdálenosti tří až třiceti metrů, jistě by vyživila i uzavřený porost lesní, skutečný les v pravém slova smyslu. Tato nevysvětlená otázka mne pak již neopustila a za svých toulek po obvodu těchto lesů, trvajících několik měsíců, myslím, že nalezl jsem i rozřešení tohoto úkazu.

Jsou to právě lesní požáry, které znemožňují hustější porost, které ničí všechen křovinatý podrost a podporují zároveň vzrůst trávy. Praobyvatelé Australie od nepaměti zakládali tyto ohně a podnes v celém obvodu blahovičníkových lesů zuří lesní požáry, způsobené obyčejně zbytkem černochů, někdy i bílými osadníky, kterým jest dobře známo, že trávy s tvrdými, ostrými listy po takovém ohni se obnovují mladými výhonky s měkkými listy, které se lépe hodí za píci.

Tyto každoroční požáry nejsou s to, aby zničily velké stromy, jichž kůra a dřevo, tvrdé jak z ocele, výborně jim vzdoruje. Jen zřídka některý strom, obyčejně přestárlý, stane se obětí pla-

Interieur typického australského „bushe“; lesní porost jest tvořen různými blahovičníky, v podrostu pak jest vysoká tráva. Fot. Domin.

menů a pak jeho kmen s rozpřaženými pahýly dlouho hoří, než se skácí k zemi, kde se zvolna ztrácejí jeho zuhelnatělé zbytky.

Zato však jsou požáry ty daleko nebezpečnější dorostu, mladým semenáčkům, z nichž jen malá část unikne záhubě při lesním požáru. Protc les takový nikdy nezhoustne, ježto valnou část klíčního dorostu zahubí ohně a také ještě z mladých stromků leckterý se stane jejich obětí.

Jsou tudíž ty nekonečné otevřené lesy blahovičníkové útvarem nikoliv přirozeným, nýbrž umělým, rukou lidskou podmíněným. Jest pravděpodobno, kdyby lesní požáry trvale přestaly, že by valná část těchto lesů v dohledné době zhoustla a vytvořila houštiny, v jichž podrostu by tráva vymizela až na malé zbytky. Jest pochopitelno, že jen malý počet rostlin dovede se přizpůsobiti těmto lesním požárům, což také z hlavních důvodů, proč lesy ty jsou tak jednotvárné a chudé.

KAPITOLA DVACÁTÁ ŠESTÁ.

Z Charters Towers do Hughenden a výlety z tohoto městečka.

Charters Towers jest typické město pro australské nitrozemí; vzniklo neobyčejně rychle po bohatých nálezech zlata, jako jiná horní města. Jest z největších měst Queenslandu, neboť má přes 20 tisíc obyvatelů (Townsville nedosahuje ani 14 tisíc) a stále ještě utěšeně vzkvétá. Hlavní ulice jsou velice úpravné a čisté, jinak vyniká i toto město naprostou pravidelností; skládá se (až na samotný střed) z nízkých, plochých, plechem krytých domků. V létě jest velice horké a buď plné prachu nebo opět bláta; noci jsou však chladnější, neboť město toto leží ve výši přes 300 *m*.

Nejbližší okolí Charters Towers jest málo lákavé. Jest tu kraj úplně plochý, kdysi pokrytý blahovičníkovými lesy, které však byly z valné části vykáceny, takže dnes prostírají se tu travinaté pláně, na nichž bují vegetace plevelová. Z těchto vetřelců, kteří se zde roztahují na újmu domácí květeny, ač jsou většinou původu amerického, jest většina velice nevzhledná. Výjimku činí však jeden polokřovitý tabák se sivomodrými listy a pěkně žlutými květy.

V Charters Towers a okolí jsou nejen rozsáhlé doly, nýbrž i vyšší hornická škola, řízená odbornými silami a velice pěkně vypravená. Skoro veškeré obyvatelstvo tohoto města jest nějak spojeno s výnosnými doly, které jsou tepnou jeho a taktéž jedinou podmínkou jeho zdaru a rozkvětu.

Místo to objeveno bylo r. 1872 třemi zlatokopy, jménem *Mosman, Clarke* a *Fraser*, kteří dobývali aluviálního zlata v t. zv. „Seventy-Mile", odkudž v dálce viděli řadu kopců, které navštívili, a v jednom z nich nalezli v křemenu hojnost ryzího zlata. Brzo se ukázalo, že celé okolí jest zlatem velice bohato, a tak hrnuli se sem odevšad zlatokopové a dán základ rychlému vývoji tohoto města, které obdrželo totéž jméno, jaké bylo původně dáno zlatému poli.

Z Charters Towers, kde jsme strávili v klubu příjemný večer, vypravili jsme se drahou dále na západ, a to přes nevysoké rozvodí poblíž Pentlandu až do městečka Hughenden, které mělo nám býti východiskem pro některé exkurse. Rozvodí to jest v podobě dosti romantického a divokého, nevysokého pískovcového pohoří s hluboce zaříznutými roklemi, s mohutnými, vodou ohlazenými písečnými lavicemi a s hustými, suchými lesy akaciovými, které se většinou sdružují v těžce proniknutelné houštiny.

Jinak trať probíhá z Charters Towers napřed stále blahovičníkovými lesy stejného rázu, jak jsme je již poznali, a teprve za rozvodím ustupují tyto tak zvanému „scrubu". Za scrub (vyslov skrab) označují se v těchto končinách nepravidelné houštiny z malých, hustých stromků, do nejvyšší míry suchomilných. Bývají to převážnou většinou různé akacie, které skládají tyto porosty, v nichž nebývá uzavřeného a mohutného travinatého podrostu jako v lesích savanrových. Mnozí počítají tyto scruby k útvarům křovitým, což není však správné, ježto jsou tvořeny menšími stromky.

Samo Hughenden, které jest vzdáleno plných 154 mil od Charters Towers a 235 mil od Townsvillu, leží v pásmě, kde travinaté pláně se střídají s akaciovým scrubem.

Okolí skýtá výborné pastviny pro ovce a po této stránce jest Hughenden střediskem širokého území velice důležitým. Do roku 1894 byla to konečná stanice dráhy, která dnes ovšem jest prodloužena až do Cloncurry. Hughenden bylo založeno na místě, kde již r. 1863 byla veliká stanice s chovem bravu, náležející Henrymu a Devlinovi. Jest to též středisko rozvětveného obchodu a jeho význam stoupl zvláště od té doby, co byla zřízena dráha do Wintonu, která bude asi v dohledné době prodloužena až do Longreache, čímž by bylo dosaženo spojení mezi tratí se-

verní a střední. Trať z Hughenden do Wintonu měří sama 132 mil a vede travinatými pláněmi jen velice řídce obydlenými. Ovšem v Australii, kde takřka všechny dráhy jsou státní, jsou dráhy skutečně zřizovány tak, jak toho vyžaduje praktická potřeba, a vznikne-li nějaké město na novém zlatém poli nebo zkvétá-li některý kraj zemědělsky, jistě ho vláda spojí tratí železniční s nejbližší drahou a tím umožní rychlý jeho rozkvět. Uvážíme-li, že Queensland, jehož plocha zaujímá na jeden a tři čtvrti milionu

Krajina na řece Flindersu u Hughenden po letních lijavcích; uprostřed řečiště stojí mohutná Casuarina.
Fot. Domin.

kilometrů čtverečních, tudíž značně více než celé Rakousko-Uhersko i s Německem a více nežli trojnásobná plocha celé Francie, má pouze na 600.000 obyvatelů a při tom přece 4.248 mil státních tratí železničních, uznáme, jak vláda vychází vstříc potřebám obyvatelstva a umožňuje hospodářský rozkvět státu. Nové trati zřizují se stále. Podle nejnovějších zpráv (z r. 1912) jest vedle uvedených tratí ještě 1.639 mil v konstrukci, nač povolen náklad okrouhle asi 200 milionů K, a mimo to schválena parlamentem stavba nových 618 mil. Z nových drah, které se zřizují, jest nadmíru důležita tak zvaná *North Coast Railvay,* která spojí Cairns s Brisbane,

to jest vzdálenost přes 1.000 mil a dokončení veliké dráhy západní (*Great Western Railvay*), která umožní železniční spojení z Brisbane až do Canoowealu na samu hranici severního území!

* *
*

Hughenden jest malé moderní městečko, jež vyrostlo tak rychle, jak to jest obyčejem u australských měst. Nechybějí mu však pohodlné hotely a přeplněné „bary" (výčepy), kde squattři a farmáři z dalekého okolí zalévají whisky svou žízeň, utrácejí peníze, kterých nemohou utratiti ve svých osamělých domovech, a jsou šťastni, když si mohou s každým na potkání porozpráběti. Kde kdo se jim jen naskytne, bývá vyzván, aby s nimi popil (obligátní „have a drink") a bylo by těžkou urážkou odmítnouti. Pije se jako v našich výčepech stoje a za pultem. Australanům — jako Angličanům vůbec — jest čas příliš drahý, než aby jej mařili dlouhým seděním při požitcích alkoholických. Zato, čeho ušetří na čase, dovedou si vynahraditi na síle nápoje. Nikde se nesetkávají v tom ohledu tak ostré protivy jako v Anglii, Sev. Americe a anglických koloniích. Na jedné straně úplní abstinenti, jichž nejvyšším požitkem jest sodová voda s mlékem (ostatně bývá v tom někdy také něco přetvářky), a na druhé straně pijáci, kterým není žádný alkoholický nápoj dosti silný a koncentrovaný. Ti první jsou v celé Australii známi pod jménem „teetotaler", kterežto slovo není prosto jakéhos posměšného přízvuku. Australané mají takřka bezvýjimečně dva věrné, nerozlučné přátele, a to svou krátkou dýmku a pak „whisky-soda". 3 až 5 skleniček „whisky-soda" vypije se snadno za $^{1}/_{2}$ hodiny; jistě by však po nich i mnohý piják Flekovského a Primasovského piva zapomněl na přímočarý pohyb.

Z Hughenden podnikl jsem se svým přítelem Danešem několik výletů. Jeden z prvních vedl nás přes daleké travinné pláně na nepatrný tabulový kopec, zarostlý houštinou akacií a jiných stromků a keřů.

Byl jasný, slunečný den, na nebi ani mráčku, jako v Australii obyčejně. Krásně se to šlo záhy z rána, kdy se ještě rosa třpytila na přehnutých stéblech trav, jimiž nehýbal ani nejjemnější větérek. S podivem a s úsměškem prohlíželi si nás ojedinělí ranní chodci, že se pěšky vydáváme v nehostinný kraj. Průvodcem

Černý slidič („tracker"), který byl naším průvodcem na výletech z Pentlandu.
Fot. Domin.

nám byl černošský slidič („tracker"), kterého nám propůjčila místní policie. Tito slidiči jsou všude přiděleni policii a dovedou po mnoho kilometrů sledovati i zastaralou stopu. Mají neobyčejně vycvičený smysl pro pozorování přírody. Nalomená větévka, sešlápnutý list neujde jejich pozornosti. Ostatně každý divoch předčí po té stránce bystrostí svých smyslů nad bílé plémě. Slidiči ti stali se však postrachem všech zločinců, zvláště oněch divokých lupičských křováků, kteří řádili ještě před 60 lety v některých státech australských. Možno říci, že všichni, jichž cesty skřížily se s literou zákona (v Australii ostatně nadmíru laxní), stejně nenávidí černých těchto slidičů jako se jich bojí. Jejich přezdívka „krvaví psi", pro ně skutečně charakteristická, stala se takřka legálním jich jménem. Ostatně v „bushi" neberou se slova tak na váhu jako v městech. Kdo po léta žije odloučen od společenského ruchu, ve stálém styku s přírodou, buďto zbojácní a stane se samotářem (někdy i filosofem) anebo zhrubne. Vzpomínám mimoděk, jak jednou v jižním Queenslandu na Tambourine Mountains byli jsme návštěvou a hosty v jedné farmě. Stará selka nás hostila s velikou úslužností a snášela, co jen měla, a neustále opakovala, jak bude toho litovati její muž a syn, že nejsou právě doma ani na blízku. A když po chvíli vsedli jsme na koně a jeli nazpět do nádherných pralesů, vzpomněl si přítel Daneš (což se mu ostatně častěji stávalo), že něco v chatě zapomněl. Obrátil koně a klusal zpět, aby k svému překvapení shledal celou rodinu i s nezvěstným otcem a synem, jak si nás dychtivě z úkrytu prohlížejí.

Po travnatých pláních s výbornou travou postupovali jsme vytrvale vpřed, pot perlil se na nás a fotografické apparáty a botanická torba zdály se přibírati váhy. A příroda jako by nás vyváděla aprilem. Náš cíl, plochý nevysoký tabulový hřbet Mount Walkeru, ležel takřka na dosah před námi a přece, čím déle jsme šli, tím více se jako by vzdaloval. Na mapy nelze se spolehnouti a informovati se také nelze. Australané (i Australanky) jsou jako srostlí s koněm a když tryskem projedou podobné nekonečné pláně, nedovedou odhadnouti, jaká jest to asi vzdálenost pro pěšího chodce.

Slunce zatím stoupalo po veliké, tmavomodré obloze a pražilo vždy nemilosrdněji. Pot stékal s obou nás, mraky much nás

zlobily a rozčilovaly, a černoch, jemuž jsme dali své apparáty, bručel nespokojeně a zůstával stále pozadu.

Volba byla těžká! Buď se vrátiti a nedojíti cíle, který nás oba vysoce zajímal, ježto jsme si nedovedli správně pomysliti ráz těchto nízkých tabulových kopců, jež tu onde se ploše rýsují nad bezmeznými pláněmi, nebo postupovati dále po hodiny bez cesty vysokými hustými travinami, které zakrývaly přehojné prohlubiny a hluboké díry, vzniklé v půdě za zimy, v době suché, kdy se celá tato rovina podobá strašné poušti. Každou chvíli zapadaly nohy naše do těchto děr a postup se jen stěžoval. Rozhodli jsme se však vytrvati stůj co stůj.

Veškeru naději upíráme na řečiště, jež se v dáli vine, a nyní, v době dešťů, bude míti asi s dostatek vody. Žízeň jest daleko krutější nepřítel než tělesná únava a hlad, a naše malé polní čutory naplněné studeným čajem, uschováváme raději až pro nejhorší případ. Nikdo zde v Čechách nepochopí, jak vyčerpá jen několik málo hodin pochodu na otevřeném tropickém slunci. Může-li člověk denně píti 5 nebo více litrů vody, jest po celý den svěží a vydrží téměř stejnou námahu jako v našem mírném podnebí. Běda však, není-li čeho píti, nebo jen málo. Již na tomto výletě zakusili jsme, co jest to žízeň, ač daleko ne tolik jako v severním Queenslandu, kde v pustých lesích blahovičníkových ve vápencovém území Chillagoe, kde jsou různé druhy bizarních klokanů snad četnější než ve většině celého státu, do té míry zmořeni jsme byli žízní, že jsme lačně lízali mokré bláto v polosuchých řečištích a přímo si pochutnávali na horké blátivé vodě, kterou jsme tu onde v loužích nalezli a vysrkali až do posledku.

Tentokráte čekala nás ještě těžká zkouška. Tváře a tělo pálilo a dostavil se ten zvláštní pocit únavy žízní, při němž tělo není sice unaveno vykonanou námahou, zato však úplně vysíleno a vyčerpáno žízní. Svaly a údy bolí, vše jako stlučeno, hlava těžká a v hlavě jako olovo — —.

Sedáme i s černochem pod osamocený rozlehlý strom akaciový, jehož poslední květy vydychují jemnou, sladkou vůni, a namlouváme si, že jistě vrhá stín, že musí dávati stín a že se pod ním jistě zotavíme. A smutně se díváme v kamenité řečiště, suchosuché, vinoucí se pod našima nohama.

Utěšujeme se, že aspoň výše pod kopcem zbylo asi něco vody, ač nikdo tomu nevěříme. A zkoušíme jísti. Tak jsme se

těšili na sandwiche, které horkem ztuchly, a zatím po několika soustech dáváme je svému černochu.

Bez nápoje i jídlo stává se odporným za takových okolností. Vůle však ještě nezlomena. Umiňujeme si stůj co stůj pokračovati. Odpočinky stávají se častější a chůze rychlejší, horečnější. Nemluvíme mnoho. Se závistí pozorujeme, kdo má více upito z čutory. A kdo se právě napil, má současně nepříjemný pocit, že jeho druh má více. Znovu rozmlouváme, co budeme píti, až se navrátíme. Vypočítáváme tolik nápojů, že bychom jich nesnesli ani za týden. Zdá se nám však nejvyšší rozkoší mluviti o pití. Jinak mlčíme, věnujíce své myšlenky jen ještě svým odborným zájmům. Ob čas zaznějí jasné údery geologického kladívka, jímž můj přítel zkouší horniny. Nový botanický nález na chvíli mne vzpružuje, ale ani to netrvá již dlouho.

Dostavuje se zvláštní tlak vzadu v hlavě spojený s temnými bolestmi, ač hlava jest bezpečně chráněna velkou tropickou přílbou.

Krátké odpočinky již neosvěžují. Vstáváme, možno-li, unavenější, než jsme si usedli, chceme jen píti, píti a zase píti! A řečiště stále vyschlé a naděje na objevení vody zmizela už docela. Čas prchá a od rána již potloukáme se horkými pustinami. Stáváme se podrážděnými a podráždění stoupá každou sebe nevinnější maličkostí. I příroda sama dráždí. Ten těžký zápach labiat a slezů jest skoro nesnesitelný v horkém vzduchu a omamuje nás.

Konečně jsme na úpatí pohoří! Několik klokanů přeběhlo nám zmateně přes cestu a i ty dnes proklínáme. Cíle svého však chceme dosáhnouti a s novou energií stoupáme po příkrém nevysokém svahu. Sbírám rostliny, ač mi skoro pod rukou usychají, a oba píšeme ob čas poznámky. Náš černoch jest vyčerpán a neodpovídá na naše otázky. Zůstává stále pozadu i obáváme se, aby vůbec s našimi apparáty neutekl.

Konečně jsme na vrcholku, u cíle své cesty. Celý hřbet jest složen z ostrého kamení, na kterém rostou jen pokroucené keříky s tvrdými listy a pichlavými větévkami. Celé plochy porůstá strašná jedna tráva, dobře známá Australanům pod názvem „Spinifex". Kde té se daří, jest půda nejhorší. Území, v kterých převládá, nazývá Australan poušti.

Stinný strom (Albizzia), který jest vzácným zjevem na pustých pláních západního Queenslandu.
Fot. Domin.

Pěkný rozhled se nám rozvírá přes nekonečný, plochý kraj. Jak maličké zdají se stromy v houštinách akaciových, roztroušených tu onde v stepi. V pozadí rýsuje se pruh řeky Flindersu a i Hughenden jasně se odráží. Teprve nyní vidíme a přehlížíme ráz celého kraje. Sedáme na ostré kameny a srovnáváme poznámky. Aspoň po vědecké stránce vyplatila se nám dnešní námaha.

Poslední doušek! A slunce se již sklání hluboko k tiché pláni a nás čeká nekonečná pro nás cesta zpět. Nemluvíme. Leda znovu jen o pití. Hodina prchá za hodinou. Rozpálené tváře, sluncem zbarvené do tmavohněda, lesknou se zvláštním kovovým nádechem. Pot stéká po vlasech, do očí a přes obličej. Jazyk suchý a slin se nedostává.

Konečně blíží se ploché obrysy Hughenden a zároveň pruhem stromů a zeleně klikatý pás značený, kudy se vine nyní mohutná řeka Flinders.

* *
*

Znovu jsme poznali, co jest to žízeň při exkursích na skalnaté divoké rozvodí, které stejně zajímalo mého přítele geograficky jako mne botanicky. Výlet ten podnikli jsme drahou a s doporučením vlády, jež jsme měli, domluvili jsme se s přednostou stanice v Hughenden, že vlak zastaví na místě, odkud nám bude nejvýhodněji vyraziti, a zároveň jsme udali, který vlak má se na udaném místě opět staviti, aby nás dovezl nazpět. Byla to nadmíru zajímavá exkurse, zprvu blahovičníkovými lesy, potom prapodivnými křovinami se spoustou žlutých a červených květů a posléze na divoké pískovcové území, které připomíná do jisté míry naše českosaské Švýcarsko. Nemá však přece tak úzkých a divokých roklí a místo lesů smrkových a borových jsou tu pralesové houštiny vysokých akacií s několika vtroušenými blahovičníky.

Na exkursi tu neměli jsme již svého černocha. Byl prvým výletem tak zřízen, že ani jeho nadřízení nemohli ho přiměti, aby nás provázel. Získali jsme však jiného černocha, kterému se po skončené exkursi nevedlo mnohem lépe. Po několika podobných ještě případech smáli se nám široko daleko v celé

krajině, že jsme postrachem černochů, kteří se nás báli více než yarrabské misie.

Když jsme čekali v divoké přírodě na vlak, byli jsme žízní takřka vysíleni. Opět temné hučení vzadu v hlavě, údy jako z olova, a duševní deprese, kterou nedovedla zapuditi ani bohatá kořist dne. Těžko vylíčiti ten stav.

Našemu černochovi vedlo se tentokráte o něco lépe. Objevil trochu stojaté a páchnoucí vody, kterou s chutí pil. Netroufali jsme si však napodobiti ho, ježto nebezpečí tyfoidu nebo dysenterie bylo příliš veliké ze smrduté, strašné té vody. Vždyť jinak jistě nebyli jsme příliš vybíraví. A tak, zatím co jsme seděli a čekali netrpělivě na vlak, náš černoch toulal se v okolí a řezal ohromná květenství trávovitých stromů, které tu jinde široko daleko v okolí nerostou. Černoši dělají z nich svá kopí.

Těžko lze vylíčiti, jak jsme byli šťastni, když jsme zaslechli konečně (co to slovo tehdy pro nás znamenalo!) hukot přijíždějícího rychlíku, a nemýlili se, jako když jsme se dříve několikráte domnívali, že jej slyšíme. Jak tlouklo nám srdce, zda snad nepřejede rychlík nedorozuměním osamělé, pusté místo, kde jsme čekali!

Šťastně jsme vstoupili a vrhli se na vak s vodou, který jest přivěšen na každém vagonu v horkých těch krajích. Postačí, prozradím-li, že jsem vypil plných 13 skleniček vody, třebas chutnala sazemi.

Za několik minut nevěděli jsme již o únavě a vrátili se stejně svěží, jak jsme časně z rána vyjeli.

KAPITOLA DVACÁTÁ SEDMÁ.

Pentland a výstup na Mount Remarkable.

Vedle zmíněného již výletu na pískovcové rozvodí u Burry byl zvláště zajímavý dvoudenní výlet do Pentlandu a okolí, hlavně výstup na Mount Remarkable.

V celém tomto kraji a zvláště ještě dále na západ mohli jsme dobře studovati účinky strašných such do r. 1902, což bylo tím zajímavější, ježto jsme sledovali jejich zhoubné působení po plných osmi letech. Za strašného sucha, které v Australii počalo roku 1898 a vyvrcholilo roku 1902, znamenajíc pro celý zemědíl dalekosáhlou katastrofu, která značně zdržela úžasný rozvoj všech států, zahynuly v nitrozemí, kde na mnohých místech po plná tři leta nespadla ani jediná kapka deště, nejenom jednotlivé keře a stromy, nýbrž i celé partie lesní, i lesy na rozlehlých prostorách. Kraj mezi Prairie a Pentlandem skýtal nám zvláště vhodnou příležitost k studiu těchto zjevů.

Stromy v lesích blahovičníkových i v houštinách akaciových jsou sice krajně suchomilné a udrží se zcela dobře po celou řadu měsíců bez vody, nemohly však přece snésti dlouholetého strašného sucha, kdy vymizela i poslední stopa vody ve spodnějších vrstvách půdy, kam až jejich kořeny mohly dosáhnouti. A tak vymřely buď stromy jednotlivé nebo ve skupinách, často však zahynuly i celé lesy na velikých prostorách, a již neožily. Ještě dnes trčí vybělené jejich kmeny s rozsochatými větvemi na travnatých pláních, skutečně mrtvé lesy, strašné a ponuré, vzbuzující neblahé vzpomínky v mysli každého, kdo zavítá v tyto nehostinné kraje.

Kvetoucí akacie v pustinném vnitrozemí Queenslandu.
Fot. Domin.

Podivuhodno jest však, že některé stromy a místy celé partie lesní, které po plných 8 let nejevily nejmenší známky života, probudily se znovu k životu, vyrazily nové haluze a tak kol dlouhých, suchých, smutně k nebi rozpřažených větví vytvořila nová zeleň pěkné koruny. Jistě vzácný to případ houževnatosti v říši rostlinné!

V blahovičníkovém lese u Pentlandu.
Fot. Daneš.

Když za zmíněného sucha podmínky pro stromy a keře klesaly pod existenční minimum, zápasily tyto extremně suchomilně vystrojené rostliny houževnatě se smrtí, při čemž se uplatnily i zcela nepatrné výhody, které by jistě ušly zraku mnohého pozorovatele. Tak na maličkých vpadlinách, oku sotva znatelných, na půdě o něco lepší nebo svou fysikální stavbou více

vody zadržující jest percento zahynulých stromů mnohem menší, a byly-li výhody ty jen poněkud značnější, zachovala se celá partie lesní v takovém mrtvém lese blahovičníkovém a akaciovém.

Akacie samy mají ještě skrovnější požadavky než blahovičníky, a jsou proto tím houževnatější. Na několika místech, kde stál takový mrtvý les blahovičníkový, který se již nedovedl obnoviti, rozmnožily se různé akacie, které tu vytvořily celé houštiny, a tak vidíme, jak působení dlouholetého sucha bylo jedno společenstvo rostlinné nuceno ustoupiti jinému.

Pentland jest malé místo, typické pro australský bush, s řadou úplně stejných domků. „První" hotel, kde jsme se usadili, jest však dosti slušný, zvláště pro toho, kdo si nezvykl vybírati, nýbrž spokojí se den jak den stejně připraveným masem hovězím anebo skopovým.

První naší starostí bylo opatřiti si černého průvodce; i obrátili jsme se proto na policejní stanici, kde nám byl dán k disposici černý slidič („tracker"), jenž byl ve službách policie a považoval se za něco docela jiného než jsou jeho černí bratři a sestry, což dával na jevo nejen evropským oblekem, dýmkou a kloboukem, nýbrž hlavně tím, že nosil i boty, což jest i civilisovaným černochům velikou obětí. Když jsme se však druhého dne vrátili po skončené celodenní exkursi, velice namáhavé, bylo první jeho starostí, aby se zbavil této přítěže.

Civilisovaní černoši mluví o „divokých", to jest takových, kteří žijí ještě více méně původním životem, s velkým opovržením, nazývajíce je, jak se tomu naučili od bělochů, „*myall*". Myall jest původně název pro jeden pěkný stromek akaciový se stříbrošedými listy a elegantně převislými větévkami, který se botanicky nazývá *Acacia pendula*, a jest právě význačný pro suché nitrozemí Queenslandu, kde skládá celé houštiny. Běloši pak v dávných dobách, kdy sídlili většinou při pobřeží, nazývali stejným jménem i černochy, kteří přicházeli z těchto krajů, kde myall jest rozšířen. Časem nabylo pak slovo to hanlivého smyslu, označujíc černocha divokého bez jakékoliv kultury. Divně se ovšem vyjímá, když černoši sami slova toho užívají, dávajíce tak na jevo opovrhování svou vlastní rasou.

Kolem Pentlandu jest všude typický bush, to jest savannový les s volným porostem blahovičníků, z nichž většina obdržela různá lidová jména. Převládá tu tak zvaný „*ironbark*" (železná

„Jehlový strom" v bushi u Pentlandu.
Fot. Domin.

kůra), nazvaný podle mohutné, podélně hluboce brázdité, nadmíru tvrdé kůry; jsou to vysoké, majestátní stromy, ovšem jen s řídkou korunou, která nevrhá takřka vůbec stínu. Vedle něho jest tu však i „*bloodwood*“ s hnědočervenou korou a právě obsypán kyticemi vonných květů, dále tak zvaný „yellow jack“, pak jeden blahovičník s hladkou, tenkou korou barvy bílé, která z dáli svítí („*white gum*“), potom dosti hojný „*box*“, který jest nápadný svými širokými, skoro zelenými listy (tato barva jest totiž v bushi vzácnou výjimkou) a hnědou, skoro hladkou korou, a vzácněji i t. zv. „*Moreton Bay-ash*“, který se snadno poznává podle dvojího druhu kůry.

Vedle blahovičníku jest ovšem v bushi roztroušena i řada jiných stromků, které se však neuplatňují mnoho v celkové fysiognomii. Nejpodivnější ze všech jest jeden zástupce čeledi Proteaceae, který má ne příliš tlustý a jen asi až 6 *m* vysoký kmen s tmavohnědou, podélně ryhovanou korou a malý počet skoro rovnovážně rozestálých větví. Listy tohoto podivného stromku, který domácí lidé zovou „needle-tree“ (= jehlový strom), jsou v podobě předlouhých, dolů visutých, oblých, šedobílých, přepevných drátů, takže celá koruna má prapodivný vzhled. Stromek ten představuje nám již nejzazší extrém suchomilného přizpůsobení, a proto se mu výtečně daří i v těchto pustinných krajinách.

Hojně roztroušen jest tu také tak zvaný chininový strom, nazvaný tak podle toho, že jeho kůry užívají černoši a po jejich příkladu někdy i bílí farmáři místo chininu proti horečkám. Roste obyčejně jako keř, řidčeji jako malý stromek a jest z dáli nápadný pěknou, tmavou zelení svých drobných, avšak na tvrdých větévkách hustě sestavených listů, které se na prudkém slunci dosti silně lesknou, zjev to v těchto končinách zcela nezvyklý.

Nesmírně krásnou ozdobou těchto pustých lesů jest jeden keř nebo stromek zvaný „*prickly tree*“ (= trnitý strom, botanicky *Bursaria*) s kmenem tenkým, hnědým, obyčejně jednoduchým neb jen zřídka rozsochatě větveným, s dlouhou, úzce podlouhlou neb jehlancovitou korunou, s větévkami ne právě hustými, odstálými, které jsou zakončeny takovým množstvím přebohatých květů barvy bílé se slabým nádechem do žlutava, že celá koruna se podobá jediné, ohromné, zářící kytici.

Mezi hustou travou v podrostu všude vyčnívají v podobě tvrdých, červenohnědých pyramid stavby termitů nebo všekazů, které jsou věrnými průvodci australského bushe v celém jeho rozsahu od severozápadního pobřeží až k východnímu okraji Australie.

Naším cílem byl Mount Remarkable, který, ač nevysoký, vévodí přece celé širé krajině. Cesta vedla skoro stále bushem, který ustupoval jen na místech se zvláště chudým podkladem různým křovinám. Hustá tráva v podrostu není právě ideální pastvou pro skot a brav, neboť skládá se z valné části z trav tvrdých, draslavých. Jenom místy převládají trávy lepší, za to však někde celé porosty tvoří mohutné traviny, jichž osiny neb ostré obilky jsou pasoucím se zvířatům nadmíru nebezpečny, neboť mohou je vážně zraniti. Zvláště ovce trpí mnoho některými těmito travami, které Australané obyčejně zovou „*spear-grass*“ (spear = kopí) a jichž osiny a obilky se zabodávají hluboko do těla bravu a ovšem i v útrobách působí zranění nebezpečné, třebas i smrtelné. Ostatně i při chůzi travnatým podrostem těchto lesů, ve kterém se chodec místy ztrácí, jsou tyto ostré traviny dosti nepříjemné, neboť snadno proniknou šat a bodají pak do těla.

Daleko však více než těchto travin, které lze ovšem snadno poznati, obávají se Australané některých jedovatých rostlin, které mohou vyvolati hromadné otravy pasoucího se bravu nebo skotu. Právě cestou k Mount Remarkable pozoroval jsem opětovně jeden nízký keřík s modrosivými listy, náležející rostlinám motýlokvětým (a to k rodu *Gastrolobium*), který jest znám jako „*poison-bush*“ a kterého se právem obávají jako rostliny prudce jedovaté. Někdy při hromadných otravách hyne ne na sta, nýbrž na tisíce ovcí a jedinou pomocí jest pokud možno rychle odebrati se se zbytkem bravu na místa jiná, nezamořená jedovatými rostlinami.

V krajině, kde jest dobytek domovem, málokdy dojde k otravám, neboť zvířata sama znají jedovaté rostliny a vyhýbají se jim aspoň tak dlouho, dokud mají jinou píci. Stává se však, že právě v době sucha, kdy suchý zbytek vegetace jest úplně spasen, rozmnoží se některé rostliny, které jsou sice neškodné, jsou-li přimíšeny píci v malém množství, ale jako jediná potrava vyvolávají hromadné a zlé otravy. Tyto rostliny prohlásí se pak za prudce

jedovaté, namnoze bez dostatečných chemických analys, což jest ovšem nesprávné. Mimo to jsem se přesvědčil právě v okolí Hughendeu, že mnozí farmáři pokládají tu za prudce jedovatý jeden polokeřík (druh kaprlete, *Capparis nummularifolia*), který jest bravu i skotu úplně neškodný. Ale takové domněnky vznikají velice snadno. Někde přihodí se otrava, i pátrá se po příčině. Roste-li náhodou na tom místě některá rostlina neznámá, a jsou-li ostatní z rostlin, které tvořily část píce, domněle neškodné, pak se lehkomyslně prohlásí, že jistě to byla ona neznámá rostlina, která způsobila otravu a která se ihned prohlásí za prudce jedovatou; vzorek se zašle státnímu botaniku do hlavního města Brisbane k botanickému určení. Tím se dostaly i do literatury četné, nedostatečně ověřené poznámky, že ta a ta rostlina jest prudce jedovata.

Jak jsme se již zmínili, jest však dobytek sám v krajině jemu známé opatrný a vyhýbá se jedovatým rostlinám. Při velkém suchu, kdy bývá v mnohých krajinách nedostatek píce, neb i z jiných příčin na př. obchodních, anebo žene-li se brav anebo skot na ohromné vzdálenosti buď na porážku nebo v prvém případě ke stříhání, nastává nebezpečí větší, neboť zvířata v cizí krajině nejsou obeznámena s vlastnostmi rostlin, které jim jsou pící, a tak mohou nastati hromadné otravy, při nichž hyne jich na sta a tisíce.

Jdeme-li blíže k Mount Remarkable, pozorujeme, že blahovičníkový les se ochuzuje, a že konečně převládají místo něho křovité porosty, jichž hlavní složkou jsou akacie.

Dříve nežli jsme vystoupili na samotný, dosti příkrý vrch, učinili jsme na úpatí zastávku na místě, kde zůstaly četné stopy bývalého hledání zlata i příbytků lidských. Ale místo to patrně proto, že se neukázalo dosti výnosné, bylo úplně opuštěno, primitivní domky se rozpadaly a zmizely až na kostru tu a tam zbylou a vykopané hromady hlíny a kamení zvolna zarostly původní divokou vegetací, takže dnes, navštívíme-li toto místo, zdá se nám, jako by uplynuly celé věky od té doby, kdy se tu usadil člověk, aby vyrval zemi poklady zlata. Kolem dokola prostírá se tu opět typický australský bush, vysoká tráva zarůstá nerovnou, hrbolatou půdu, kryje hluboké jámy a jen několik málo rostlin, které byly pěstovány pro ozdobu, zůstalo tu z doby, kdy místo to bylo v rozkvětu.

Tento kraj na úpatí Mount Remarkable jest nadmíru bohat klokany, jichž jsme viděli i za poledních hodin hojně, takže se nezdá býti úplně správna domněnka, že klokani ve dne jsou skryti a odpočívají. Nejvíce nám ovšem imponoval největší klokan australský (*Macropus giganteus*), který má v Australii obecně užívanou přezdívku „*old man kangooroo*". Když jsem

V opuštěném zlatém poli na sever od Pentlandu.
Fot. Daneš.

se za našeho odpočinku na úpatí hory potuloval v okolí sbíraje rostliny, pozoroval jsem za vyschlým řečištěm v dosti vysoké trávě celou skupinu těchto klokanů. Největší z nich, patrně „otec" všech, byl zjev skutečně majestátný a měřil vzpřímen jistě asi 3 *m*. Přiblížil jsem se na necelých deset kroků a přece celá rodina klokaní neuprchla, jak jsem při jejich známé plachosti očekával, nýbrž klidně vytrvali ke mně obráceni. Skoro deset minut jsem takto stál podivuje se těmto bizarním zvířatům, jichž krásné oči mají v sobě zvláštní půvab. Potom se teprve

hnuli, byvše poplašeni snad nějakým mým pohybem, starý klokan rychle si vhodil nejmenší mládě ve svůj vak a celá rodina dlouhými skoky a rychle odhopkovala. Uvádím tento případ právě proto, že obyčejně vyplašený klokan (a ostatní vačnatci) velice rychle prchají. Před tím měl jsem však již obdobnou zkušenost v krasovém území u Chilligaoe, kde t. zv. skalní wallabi, kteří jsou tu hojní na skalách, na vzdálenost několika kroků klidně na mne pohlížel, a teprve když jsem se blížil ještě více, hbitě odskákal.

Různí vačnatci byli ovšem svého času v Australii daleko hojnější a tu dobu byly i podmínky životní pro ubohé černochy mnohem snesitelnější. Dnes hubí se tato zvířata z části i pro kůži, která jest cenná. Jest dosti značný počet lovců klokanů, kterým tento lov jest jediným zaměstnáním.

Hlavně však přispělo k tak velikému úbytku vačnatců systematické jich vraždění, které prováděli první kolonisté. Zvláště majitelé bravu a skotu hubili je všemožným způsobem, poněvadž tito býložravci byli jim při velikém počtu na škodu, ubírajíce píci ohromným stádům ovcí, případně hovězího dobytka, které chovali. Proto byli často nuceni obehnati své pastviny tak vysokými ploty, aby jich klokani nemohli přeskočiti. Lumholtz vypráví, že na Peak Downs, as 200 mil na západ od města Rockhamptonu, jeden majitel ovcí zahubil za dobu 18 měsíců na 64.000 různých vačnatců jako škodnou!

Velice oblíbeny byly a místy jsou dosud hony na veliké klokany, kteří se vyznamenávají nejen velikou rychlostí, nýbrž i úžasnou silou a vynikají při tom i v zápase s člověkem. Klokan vyrovná se v běhu koni, který uhání plným tryskem, ovšem dříve se unaví. Proto klokany ty tak dlouho pronásledují na koni, až se uštvou, načež se obyčejně postaví hřbetem ke stromu a brání se silnými drápy psům, kteří na ně dorážejí. Běda také psu, který jim padne do drápů, neboť pak sotva jinak vyvázne než smrtelně potrhán a obyčejně s rozpáraným břichem. Psi, jichž se při honbě klokanů užívá, znají ovšem, jak nebezpečný jest i takový uštvaný veliký klokan, a proto dorážejíce naň mají se obyčejně na pozoru, aby nepřišli do přílišné blízkosti jeho drápů. Uteče-li se uštvaný klokan do nějaké tůně a podaří-li se mu uchopiti tu některého z dorážejících naň psů, potopí ho a tak dlouho drží pod hladinou, až se pes utopí.

Klokan, který nemůže již utíkati, jest ovšem proti člověku bezmocen a není třeba ho ani zastřeliti, nýbrž zabíti ranami klackem přes hlavu, jak se to pravidelně provádí.

Ovšem veliký klokan má sílu obrovskou a zvláště za dřívějších časů bylo sportem bushmenů boxování s klokany, jichž nebezpečné drápy byly ovšem pevně ovázány. Při takovém zápasu zůstal prý obyčejně klokan vítězem. Jsou však zaznamenány i leckteré méně zábavné výstupy se starými klokany; tak na př., jak pronásledovaný klokan uchopil vozku volského potahu, který se mu namanul do cesty, pevně ho objal a s ním v náručí odskákal na plných 12 kroků, dříve než byl donucen dorážejícími na něho psi, aby svou oběť propustil. Někdy pustil se starý klokan dokonce v zápas s koněm, jejž stálo mnoho práce, aby se vyprostil z jeho nemilého objetí a ostrých drápů. Menší klokani (zvláště *Macropus agilis*) dají se však dobře ochočiti a leckde je spatříme na stanicích a farmách queenslandských.

Ale vraťme se opět k exkursi. Po odpočinku vystupujeme na vlastní kopec, který jest všecek pokryt volným blahovičníkovým lesem, v jehož podrostu se zvláště uplatňují nádherné, žluté, bílé a růžové slaměnky, jichž veliké úbory, tvořící bohaté kytice, z dáli svítí a na sebe upozorňují. Celý kopec jest tvořen tvrdými pískovci, které jsou přeměněny v křemitou horninu se žilami křemence. Jest to však zřejmě pro vegetaci lepší podklad než dole, kde jsou tvrdé, jílovité vrstvy místy bublinatě jako škváry zvětralé a obsahující asi mnoho železa. Na nejchudší, žlutočervené půdě bez humusu daří se jen les zvláštních akacií, zvaných „*lancewood*“. Směrem k Pentlandu jest ovšem půda mnohem lepší a nese pěkný bush.

S vrcholu hory rozvírá se pohled na typický australský bush. Kam oko dohlédne, nikde neviděti nejmenší stopy, že by tu sídlil člověk, i nelze se diviti, že tato zvláštní příroda vyvolává snadno pocit tesknoty a samoty. Den byl opět nadmíru úpalný, ale naše zásoby vody nám prozatím dostačily a tak jsme dobře vzdorovali žhavým paprskům slunce.

Cestu nazpět do Pentlandu volili jsme sice jinak, avšak krajinou k nerozeznání stejnou. Ob čas obohatil jsem ještě svou botanickou kořist nějakým novým nálezem, ale celkem jest květena travinatého podrostu velice stejnotvárná. Většina „květ-

natých" rostlin, které jsou vtroušeny mezi trávu, přísluší buď čeledi rostlin motýlokvětých, svlačcům anebo rostlinám slezovitým. První dvě čeledi dávají též některé typy opletavé; dřevnatých lian tu není, ba ani divoké révy jsem nikde na tomto výletě nespatřil.

KAPITOLA DVACÁTÁ OSMÁ.

O černošském táboru u Pentlandu a o ozdobách domorodců.

V okolí Pentlandu žije dnes již málo černochů. Asi dvacetičlenný tábor, poslední zbytek celého jednoho kmene, jenž mluví zvláštním svým nářečím, usídlil se u řeky Cape River. Dvakráte jsem navštívil jejich tábořiště a seznal aspoň částečně, pokud krátká doba dovolovala, způsob jejich života. Černoši ti žijí většinou na travnatých březích řeky, které stíní ohromné blahovičníky, jichž čistě bílé kmeny s hladkou lesklou korou z daleka svítí v zářících paprscích slunce a jichž ohebné větévky s úzkými, sivými listy, jež šíří do vzduchu po celý rok vonné výpary, visí dolů jako u našich smutečních vrb.

Černoši ti potulují se tu porůznu, překládajíce své boudy a stany s místa na místo. Život jejich jest zde poměrně lehký a bezstarostný. Travinaté pláně skýtají dostatek zvěře, hlavně ovšem různých vačnatců, řeky hostí různé ryby a v sousedství jich pobývají velicí ještěři, zvaní v Australii „*iguana*“ (*Varanus*); otevřené lesy blahovičníkové a propletené houštiny akaciové dávají opět výběr rostlinné stravy. O vodu nebývá také nouze, ježto hlavní řeky obyčejně ani za zimy úplně nevyschnou.

Ptával jsem se starších černochů na jména různých rostlin a předmětů, na způsob života a jejich potravu, abych tak zachytil leckteré zajímavé údaje plemene již vymírajícího. I zde slyšel jsem touž odpověď jako ve vápencovém území na severu: „Black-fellow eat all“, t. j. černoch jí vše („*black-fellow*“ jest

běžné označení pro černochy, kterého i tito sami po způsobu bělochů užívají mluvíce o sobě obyčejně ve třetí osobě; v západní Australii jest však obvyklejší název „*blackboy*“). A jest tomu skoro do slova tak. Na sta rostlin, které se zdají naprosto bezvýznamny pro bělocha, dávají černochům potravu. Hrozny divokých rév, jež oplétají se tu onde po hladkých kmenech eukalyptů nebo se svými úponkami dokonce přichytí i na vysokých přetvrdých pyramidách všekazů, které jsou jinak vždy zcela nahé, jsou každému pravou pochoutkou. Jejich zduřelých oddenků a kořenů užívají černoši proti uštknutí jedovatých hadů, jichž jest plno ukryto ve vysoké trávě. Hlízy různých rostlin jsou takřka denní potravou černochů a konečně naleznou se v těchto pustinných končinách i rozmanité plody šťavnaté. Zvláštní oblibě těší se „*nonda*“ či t. zv. „emu-apple“ (podle toho, že jest pochoutkou emu), které znal již odvážný Leichhardt, který první překročil z východního pobřeží queenslandského až k samotnému zálivu karpentarskému. Také některé liany a keře čeledi rostlin kaparovitých mají chutné, dužnaté plody. Snad černoši ti požívají i některé houby; tomu by nasvědčovala ta okolnost, že jsem v nejbližším sousedství jejich tábořiště nalezl zbytky nějakého lanýže.

Klokanů žije tu stále ještě dosti a i emu, zvaní též australští pštrosi, prohánějí se v celých houfech po nekonečných travinatých pláních. Místy stali se tito obrovští ptáci obtíží osamělých farmářů, kteří, aby jejich počet zmenšili, důsledně ničí jejich veliká, pěkně zelená vejce. Obrovské krajty a i jiní hadi jsou oblíbenou pochoutkou černochů, kterou ostatně často nepohrdne ani bílý bushman.

Tak vedou tito pentlandští černoši život celkem pohodlný, lenivý; jen ob čas docházejí na práci do městečka, aby si vydělali něco tabáku, drobných peněz a hlavně odložených šatů a cárů, které na sebe navlékají s velikou oblibou, dávajíce tak na jevo, že nejsou „myall“ (divocí), nýbrž „civilisovaní“.

Tábor černochů vyznačuje se hojností žen. Nejsou to sice krasavice podle našeho vkusu (jak obrázky ukazují), dělají však jinak svému plemeni čest, zachovávajíce věrně původní typ. Míšenců jsem mezi nimi neviděl. Vyjdou-li z tábořiště, navěsí na sebe spoustu starých šatů, nasadí si veliký „fešný“ klobouček

Umělé jezírko a ostrůvek v botanické zahradě v Melbournu.
Fot. Domin.

a jsou jistě přesvědčeny, že žádná bílá kráska se jim nevyrovná. Při pohledu na tyto vyšňořené černošky nelze se zdržeti smíchu.

Ženy ty jsou nečisté a lenivé, jak jen možno. Neúčastní se ani honů na klokany, které černoši zabíjejí přetvrdými bumerangy nebo dotloukají kyji. Obé zhotovují si z tvrdého, skoro černého dřeva akacií, zvaných *gidya* a *boree*. Oba tyto stromy rostou v hustých porostech a jsou nerozlučným průvodcem pustinných plání. Když poštovní rychlík dvakráte týdně projíždí za noci plochý ten kraj, zalétá opojná nasládlá vůně jejich od prosince až do února otevřenými okny až do železničních vozů. Tu dobu rozzáří se jednotlivé stromky bohatými kytkami žlutých květů. Akazis zvaná boree jest však velice ozdobná, i když nekvete. Z rána a z večera, když dopadají paprsky sluneční vodorovně na husté zaoblené koruny, jest barvy skoro šedozelené. Když však vyhoupne se kotouč sluneční výše na zenitu, leskne se celá stříbřitě a stříbro jejich korun rýsuje se jasně na temném azuru zářivé oblohy. Tu dobu i její kůra, odlupující se v podélných plátech, svítí do bělava, někdy se dokonce zdá, jako by její tenké kmeny byly poprášeny sněhem, který jest ovšem neznámým hostem v suchých těch krajích.

V řece Flindersu loví černoši ryby, nabodávajíce je na předlouhá kopí, zhotovená ze dřeva nebo z květenství trávovitých stromů. Jsou v tom skutečně obratni. Někdy si pomáhají, omamujíce ryby jedovatými rostlinami.

O tom, jak tito černoši kdysi žili, vyprávěl mi policejní úředník v Pentlandu mnoho zajímavého. Vážnější rozpory vyrovnávaly se mezi černochy obyčejně zápasem (soubojem). Kamenné nože bývají při tom zbraní nejnebezpečnější, třebas některé zvláště citlivé části těla jsou u obou zápasníků chráněny. Podlehl-li ten, kdo zápas vyvolal, usnáší se celý tábor (s vyloučením žen a nedospělých, kteří ještě neprodělali vstupní obřad k mužství), zda nemá býti potrestán stejným způsobem. Byl-li jeden z protivníků zabit, rozhoduje tábor (dnes obyčejně již máločlenný), zda stalo se tak po právu. Vyzněl-li úsudek proti vítězi, musí i tento podstoupiti stejnou smrt, jakou připravil svému odpůrci. Někdy se mu mimo to ještě ukládá jako zvláštní přiostření trestu, že musí svému padlému protivníku i sám sobě vykopati hrob. To ovšem děje se pouze u těch kmenů,

Stříbrolistá akacie zvaná „boree“, která za několikaletého sucha uschla a potom opět se probudila k životu.

Fot. Domin.

které pochovávají nebožtíky do země; některé kmeny kladou těla zemřelých vysoko do větví blahovičníků.

Podobným, avšak ne zcela stejným způsobem jako u mužů rozhoduje se i u žen. Nebývají to však volné zápasy, nýbrž souboje, při kterých si střídavě uštědřují prudké rány dřevěným klackem či kyjem přes hlavu. První ránu zasadí uražená, při čemž její protivnice dá natažené ruce pod sebe, skloní hlavu a čeká. Divošky jsou skutečně neobyčejně houževnaté, neboť padají obyčejně teprve po třetí nebo čtvrté ráně. Někdy se zvednou ještě se země se zkrvavenou, rozbitou hlavou, aby zasadily poslední silou prudkou ránu odpůrkyni.

Pokud se týče ozdob černochů, jsou tyto velice chudičké. Dříve chodili úplně nazí a i bez ozdob, dnes civilisovaní černoši navěsí na sebe jako dekoraci sice vše možné, ale to jsou vesměs trety, šatstvo a ozdůbky, které poznali od bělochů. Jenom při zvláštních slavnostech ať už tanečních (korobori) nebo válečných (borboby) zdobí se různým způsobem, jak jsme se již dříve zmínili.

Zajímavé jsou jejich náhrdelníky z kousků žluté tvrdé slámy, mnoho metrů dlouhé. Kousky slámy bývají navlečeny na tenkém provázku z některého fikovníku nebo i z vačice. Kratičké náhrdelníky z perleťových mušlí viděl jsem jen u kmenů sídlících blízko moře.

Černoši dovedou však mistrně zpracovati různá pletiva, na která jsou džungle v krajinách pobřežních zvláště bohaty. Nejvíce užívají ovšem různých fíkovníků, z nichž některé rostou i v nitrozemí. Zvláště dobré pletivo skýtá jeden fíkovník vzrůstu více křovitého s neobyčejně tvrdými, ostře draslavými listy, které jsou na větévkách postaveny vstřícně. Fíkovník ten má celé množství domorodých názvů a skoro všude, kde roste, se ho zužitkuje. Vedle fíkovníku jsou to i některé rostliny šáchorovité i trávy, a četné jiné, skýtající pletiva. Nejtrvanlivější jsou ovšem předměty zrobené ze španělského rákosu (rotangů), tak zvláště košíky dillibagy, které se vyznamenávají tvarem skutečně elegantním a nelze je takřka zničiti. O těch jsme se již zmínili dříve. Materiál k nim skýtají ovšem jen džungle, kde rostou palmy zvané rotangy („advokáti“), jichž předlouhé pně oloupané dávají španělský rákos.

Avšak i z kůry některých blahovičníků nebo stromu papírového zhotovují černoši velice pěkné přikryvky a různé ozdoby. Také peří ptáků, lidských vlasů a j. hojně užívají na své ozdůbky.

O docela zvláštní ozdobě australských lidožroutů vypravuje ve své poutavé knize Lumholtz: černoši považují za nejlahodnější sousto z lidského těla tuk kolem ledvin, kterého si tím více váží, poněvadž se domnívají, že ten, kdo sní tento tuk, získává tím již chrabrost a dobré vlastnosti nebožtíka. Stalo se ve státu Viktorii, že bílý policista australský byl přepaden divochy, omráčen ranami kyjem přes hlavu a když klesl na zemi zdánlivě mrtev, tu divoši ho rozřízli, vyňali mu pouze ledviny (snad proto, že o maso bělochů nestojí) a pak rychle se svou kořistí zmizeli. Ubožák přišel ještě na chvilku k vědomí, takže mohl sám vypráběti, co se přihodilo. Za několik málo hodin však skonal.

Černoši kmenů žijících při řece Herbert River byli velikými milovníky tuku ze zabitého nepřítele, který nejen pojídali jako prvotřídní lahůdku a pokrm zvyšující sílu, nýbrž nosili jej i jako amulet, zabalivše trochu tuku do trávy a vložili jej pak do košíčku pleteného z rostlinných vláken, který si zavěsili kolem krku.

Dnes, kdy kanibalism v těchto krajinách, jak se zdá, vymizel, náleží taková ozdoba s lidským sádlem k veliké vzácnosti. Lumholtz sám však ještě tyto košíčky ve východním Queenslandu viděl a praví, že se všeobecně věřilo, že majitel takového amuletu má zvláštní štěstí v honitbě, že se může nepozorován přiblížiti zvěři atd. Tak vypravoval Lumholtzovi jeden černoch, že bezprostředně po tom, když si zavěsil takový amulet jen s maličkým kouskem lidského tuku kolem krku, přebrodil se řekou a přišel ke stromu, na němž nalezl velikého hada, pochoutku to u černochů nad jiné ceněnou. Toto zvláštní štěstí přičítal ovšem pouze zmíněnému amuletu.

Velmi zajímavým předmětem jest tak zvaný „hladový pás" („*hungerbelt*"), který svědčí o vynalézavosti černochů. Tento pás zhotovují si z kůže klokana nebo wallaby a nosí jej přes žaludek. Je-li o potravu velká nouze, stáhnou pás ten pevně, což prý pocit hladu nadmíru tlumí. Vede-li se jim s výživou lépe, podle potřeby nebo spíše podle stupně blahobytu popouštějí si pás. Dnes tyto „hladové pásy" zřídka viděti, snad

hojněji je nosí divoké kmeny na nejzazším severu a v samotném nitru Australie. Jest to vynález, ke kterému černochy vedl strašný nedostatek výživy, o kterém jsme se opětovně zmínili. Některé tyto pásy, které jsem viděl v museích, byly pěkně vyzdobeny, takže vedle praktické stránky byly i k ozdobě.

KAPITOLA DVACÁTÁ DEVÁTÁ.

Na pláních dalekého západu a v okolí Cloncurry.

Na západ od Hughenden přestávají již lesy a křoviny. Dále do nitra prostírají se nekonečné travinné pláně, smutné a jednotvárné. Tisícová stáda ovcí táhnou přes tyto planiny a dovedou si vyhledati pastvu i tam, kde vše jest zdánlivě stejnoměrná hnědá, rozpukaná hlína.

Když jsou tyto pláně v nejlepším vývoji, nalezneme často na mnoho čtverečních mil, na hodiny cesty, jedinou trávu, zvanou trávu Mitchellovu, která tvoří veliké, husté, pevné a zaoblené trsy se stébly až $^1/_2$ *m* vysokými a hřebenitými klasy. Tráva ta nespojuje se však v uzavřené porosty jako trávy na našich lukách, na stepích, savannách a pampách, nýbrž tvoří jen oddálené kopečky. Jen po prudkých lijavcích se pěkně zazelená, jinak usychají měkké její listy neobyčejně rychle, vytrvávajíce však suché jako obal mladé živé části, chráníce ji od ničivých paprsků slunečních v době sucha.

Všude, kde se prostírají tyto travinné pláně, jest velice hluboká, hnědá půda. Jsou to vesměs slíny, které mají ovšem různé přímėsky, tak vymyté částky z pískovce (desert-sandstone), jinde snad i z čedičů. Půda ta jest jistě výtečná, více však rázu hlinitého, ježto se jí nedostává humusu.

Deště v těchto krajích jsou celkem velice nepravidelné, průměrem asi od konce prosince do března. Bývají to někdy strašné přívaly, které zaplaví na krátký čas celý plochý kraj. Řeky a potoky se rozvodní, hledají si nové dráhy, cesty jsou

Travinaté pláně u Hughenden, které mají pro nedostatek dešťů vzhled pouště.
Fot. Domin.

strhány a širé, nepřehledné plochy proměněny jsou v děsná, nepřístupná bahniska, kde se noha beznadějně boří do hluboké blátivé hlíny, nebo i v lesknoucí hladinu vodní. Takový obraz naskýtal se nám na příklad, když jsme jeli drahou do Cloncurry. Voda na četných místech drala se přes koleje, a místy kalné, hučící masy vod se špinavou pěnou řítily se s ohromnou silou až přes stupátka železničních vozů.

Zatopené pláně s kopečky trávy Mitchellovy mezi Hughenden a Cloncurry.
Fot. Domin.

Mnoho pravidelných potoků zde není, nejsou zde pevná řečiště, a tak po přívalových deštěch voda, jež nemá dostatečného odtoku, zhusta si vytvoří běh nový. V měkké, poddajné hlíně snadno si vyrve i hluboké strže, nebo se valí v nesmírně širokých mělkých plochách. Přirozeno, že voda využije při tom všech nerovností povrchu, a tak se stává, že některá místa mívají vláhu déle. Jsou to vpadliny, zářezy, mírné vlny v terrainu. Tato místa mívají obyčejně štafáž drobných, pichlavých keřů a někdy i menších stromků.

Pro vegetaci jsou ovšem poměry ty svrchovaně nepříznivé. Pozoroval jsem, jak se celá fysiognomie krajiny změní za dva až tři dny po zmíněných záplavách. Na palčivém slunci se voda z valné části vytratí, bláto vysychá, puká a bělá, a jen místy se ještě udržují bahniska, kde stekla se v mělké kotlince okolní voda. Tam vytvoří se pravidelně mokřady, kde útlá kapraď (*Marsilia*) stele tisíce a tisíce ozdobných čtyrlístků. Černoši požívají pak její plody, pražíce je na ohni (známé *nardú*).

Zaplavené roviny na západ od Hughendenu.
Fot. Daneš.

Obyčejně však neprší od března až do konce prosince a suchá ta doba jest zhoubná pro rostlinstvo. Jen Mitchellova tráva, která kořenuje neobyčejně hluboko, dovede se dlouho udržeti, když již odumřela všechna ostatní vegetace. Ze spodních vrstev přijímá zbytek vláhy, když již jest rozpraskán celý povrch v suché, bělavé hroudy. Bez této trávy byl by nemožný chov ovcí (jichž sám Queensland má přes 17 millionů!) a dobytka. Jest výbornou pící, a to zvláště uschlá.

Obrovský bělokorý blahovičník na pustinách u Cloncurry.
Fot Domin.

Místy však mají tyto pláně ráz pouště. Přívaly vodní strhaly všechnu vegetaci, zhubily i tuhou trávu Mitchellovu a nové trsy nemohly se vytvořiti po rychlém vyschnutí. Tak zastihneme pravé pouště, hlinité, sluncem vypražené plochy vedle zelenavých plání. Zvláště však, když se dostaví strašná sucha (pověstná australská „draught"), jako tomu bylo v letech 1898—1902, přemění se rozlehlé plochy v pouště, půda rozpraská ve veliké hroudy, v nichž přelámou si sta a tisíce ovcí nohy a najdou smrt. A statisíce jiných, které požírají z nedostatku píce rostliny jedovaté nebo jim ve větším množství nebezpečné, hynou na širé pláni.

Nejlépe, byť snad trochu přehnaně, vystihl strašnou dobu sucha jakýsi surveyor (výzkumní ingenieur) v Longreachi, který nám vypravoval tento vtip: Roku 1903, kdy se konečně spustily v pustinných pláních dalekého Západu deště, byť by nevydatné, ptaly se tříleté děti, ukazujíce na dešť, udiveně svých matek, co to jest za zjev jim neznámý.

* *

*

Na západ od Hughenden vidíme jen pláně. Často nespatříme kolem dokola až k obzoru ani jediného stromu, ani keře. A když se již někde ve vpadlince zachytilo několik suchomilných keříků, dodává to celé krajině tím pronikavější ráz opuštěnosti. Ojedinělý stromek, který tak nezvykle objeví se prostřed beznadějných plání, krčí se obyčejně s pokrouceným, nízkým kmenem a rozsochatými větvemi, které nesou řídkou korunu tvrdých, kožovitých listů. Zvláště neutěšeným dojmem působí, že žádný z těch osamělých keříků a stromků nemá listů zelených, nýbrž pravidelně šedé, neb i bělavě šedé. Bujná zeleň jest neznáma v pustých těch krajích, leda když po krátkých záplavách oživí se na nějaký čas tvrdé trsy trav. Squattři, roztroušení na ohromné vzdálenosti, říkají tu dobu, že travinné pláně podobají se vlnícím se polím obilným. Svědčí to jen o tom, jak zapomněli na úrodnější kraje, na pravou zeleň a bujnější vzrůst.

Hluboko v nitrozemí leží Cloncurry jako konečná stanice severní dráhy. Zde přestávají opět travinné pláně, ježto křemitá skalnatá půda jest tu příliš nevýživná. Převládá tu zvláštní

„Tráva citronová“ z pustin u Cloncurry.
Její klásky jsou zabaleny jakoby do bělostné bavlny.
Fot. Domin.

druh otevřených lesíků blahovičníkových. Většina stromků jest zakrslého, znetvořeného vzrůstu, někde i křovitého. Strašná pichlavá tráva spinifex (botanicky zvaná *Triodia)* tvoří obyčejně nízký porost. Kraj tento, bohatý nerosty, pokládán byl pravidelně za poušť. Jiní opět se domnívali, že až sem se prostírají travnaté pláně. Zvláštní ony lesy nebyly až dosud známy.

Australané nazývají pravidelně krajinu, ve které převládá trnitý porost spinifexu, o jehož pichlavé listy mohou se vážně zraniti i nohy koňů a velbloudů, jichž novější dobou hojně užíváno pro pustinné kraje Australie, zkrátka pouští, ač ovšem botanicky jen malá část těchto „pouští" může býti po právu tím jménem označena. Vždyť spinifex tvořívá zhusta uzavřený porost a jistě nejsme oprávněni plochy, zarostlé souvislou vegetací, byť sebe pustější, nazvati pouští. Pravá poušť jest teprve tam, kde se porost tak uvolňuje, že mezi jednotlivými trsy rostlin jsou veliké prázdné prostory, nebo kde konečně vegetace mizí docela. Tak jest tomu ovšem na velice rozlehlých prostorách v nitru Australie, v končinách, kde se nemožno usaditi již pro nedostatek vody. Snad by v některých krajích pomohly artézské studně, ač ani tyto jistě by nedostačily pro ohromné pouště australské, které jistě zůstanou aspoň pro dlouhou dobu neobydleny. Nelze si pomysliti strašnější krajiny než pouště v nitru Australie, kde roste na nekonečných písečných pláních a hřbetech většinou jen řídký neuzavřený porost spinifexu a kde paprsky sluneční po celý rok tak nemilosrdně praží, že jim dovede běloch těžko odolati.

Jinde opět vznikly pouště z jiné příčiny, a to na půdě silně slané, která vylučuje skoro veškeru vegetaci. Zvláště v sousedství slaných jezer anebo po jich vyschnutí tyto neutěšené plochy, pokryté často silným solným škraloupem, vznikají.

V okolí Cloncurry nejsou pravé pouště, ač ovšem celý tento kraj jest pust nade vše pomyšlení. Jenom za prudkých letních lijavců, jaké se snesly krátce před naším příchodem, vznikají obrovské záplavy, ježto voda nemůže dosti rychle odtékati, tvoří se veliké močály, ba celá jezera a řečiště řeky Cloncurry River, lemované bělokmennými blahovičníky, naplní se dravými, špinavými proudy napršelé vody, takže se řeka ta po dobu ovšem krátkou presentuje skutečně jako mohutný tok.

Příbytek bělocha na dalekém západu za Cloncurry. Fot. Domin.

*

V této krajině jsou ovšem všechny stromy a keře přizpůsobeny do nejvyšší míry suchu a horku. Zajímavo jest, jak se dovedou i některé trávy podivným způsobem přetvořiti, aby dovedly vzdorovati nedostatku vody a stálému žáru. Z nejzajímavějších jest t. zv. tráva citronová (druh rodu *Andropogon*), jejíž květní klásky, jak obrázek ukazuje, jsou celé zabaleny hustou bílou pokryvkou chlupů na způsob bavlny a tím se chrání od slunce. Tráva ta jest i tím zajímavá, že její listy rozemnuty vydávají příjemnou, citronovou vůni.

Kdežto hlavní část městečka Cloncurry jest dosti úpravná, jest čínská čtvrt nadmíru špinavá a odpuzuje již svým zápachem. Číňané zabývají se tu hlavně (jako všude v nitrozemí Queenslandu) pěstováním zeleniny, ač ovšem nezanedbávají ani všemožného jiného obchodu a vůbec jsou ochotni účastniti se všeho, z čeho jim kyne aspoň nepatrný zisk. V pěstování zeleniny jsou však přímo mistři a žádný běloch v Australii se jim po této stránce nevyrovná. Mnohému zdá se přímo zázrakem, jak dovedou Číňané v tak pustých krajích vykouzliti velmi pěknou zeleninu. Klíčem k porozumění této záhady jest poznání čínské povahy. Číňan dovede pracovati jako tažné zvíře a stejně vytrvale po léta, aniž střídá období práce s hýřením, obvyklým u většiny bílých dělníků. A co se týče jeho zelinářských zahrádek, ty předně založí na vhodném místě, poblíže řeky nebo nějaké vody, postará se o její regulaci aspoň v tom smyslu, aby měl zásobu vody i v období suchém, stará se dále o patřičné hnojení a pravidelné zalévání, a tak, jaký div, že zelenina se mu výborně daří.

Číňan se s počátku stará jen o výdělek, sám chodí špinavý, dře po celý den a nedopřeje si patřičné výživy, leda obdrží-li ji darem. Teprve, když zbohatne, dopřeje si často více a žije pak v blahobytu. Zvláště na nově otevřených místech, kde život jest vždy velmi tuhý a plný svízelů a strádání a kde jest veliký nedostatek životních prostředků, často se objevují Číňané, kteří sami žijí takřka z ničeho a vydělávají veliké peníze. Tak na př. i v samotném Port Darwinu v severním území, kde nebezpečí žluté rasy hrozilo se státi přímo katastrofální, bylo kdysi velice draho, při čemž se hlavně Číňané obohacovali, kteří přes dosti nezdravé a nepříjemné podnebí a přes bídný život, jaký vedli, vítězně obstáli konkurenci bílých pracovníků. Jak Ward z vlastní zkušenosti vypráví, žádal před lety Číňan v Port Darwinu za

oholení 1 šilling (1 K 20 h), za ostříhání vlasů 2 šillingy, a chtěl-li si kdo popřáti obyčejnou koupel („weeks-washing“, zvanou tak proto, poněvadž pravidelně jednou za týden, v sobotu, dopřávali si bílí obyvatelé důkladného umytí), která v tomto vlhkém a horkém podnebí jest ze zdravotních důvodů nadmíru důležita, zaplatil za ni aspoň libru šterlingů (t. j. 24 K!

„Černá Hora“, složená z bohaté železné rudy u Cloncurry.
Fot. Domin.

Na obvodu města a dále v kraji bydlí osamělí běloši, obyčejně staří kovkopové, kteří si často sami zbudovali z větví blahovičníků, z tenkých kmenů akacií a z velikých kusů kůry nadmíru primitivní obydlí, která jim však skýtají dostatečné ochrany a v nichž cítí se šťastnější než v hotelu v Cloncurry. Ovšem není vyloučeno, že taková záplatovaná chalupa, z nichž jednu znázorňuje náš obrázek, by se při silném zadutí větru nesesypala na hromadu. V Cloncurry zuřila právě tyfoidová epidemie. Při strašném nedostatku vody není divu. Také jediný lékař podlehl

nákaze a za krátko zemřel; bydlil zvláštní náhodou v sousedícím pokoji v našem hotelu. Nechtěli jsme se však vrátiti, když jsme se již dostali tak hluboko do nitra, a podnikali jsme každý den odborné exkurse do okolí. Přirozeno, že jsme se vody nikde netkli. Pomyslete si tu muku žízně v zatopené krajině, kde v řečištích jindy suchých valí se mohutné proudy vod, kde na celé míle lesknou se hladiny jako rozlehlá jezera. Vedra byla nesnesitelná, paprsky slunce jako by až mozkem pronikaly.

Nechci však již unavovati novou kapitolou o žízni. Příliš živě cítím všechny dojmy z oněch potulek, a přece by zůstaly nepochopeny zde, kdybych je vypsal. A smáli byste se nám, prozradil-li bych podobné případy, že při malé spršce vyplazoval jsem jazyk, abych zachytil několik dešťových kapek, zatím co přítel Daneš lízal kapky zachycené na útržek novin. Přeli jsme se, kdo jest na tom lépe.

Tyfoid jest nepěkná nemoc, a trvá obyčejně déle než čtvrt roku, než se churavému opět vrátí bývalé zdraví. Nebezpečí to zdržovalo nás stále od lákavých hladin vodních, kterých bylo až nazbyt. Sklenice sodové vody stojí zde již šilling (1 K 20 h), stejně sklenička každého jiného nápoje. Avšak ani to nás nezrazovalo, když jsme se vraceli vysíleni do hotelu.

Při druhé větší exkursi, jejímž cílem byla zajímavá „Černá Hora", která jest složena skoro ze samého železa a kde magnetka provádí divoké tance, nedovedli jsme se však zdržeti. Po několikahodinovém pochodu, když jsme přišli k potoku, vinoucímu se pustinnými stráněmi, aniž jsme se domluvili, oba jsme se vrhli k vodě a pili, znovu a znovu. A od té doby po krátký čas, který jsme tu ještě strávili, nevyhýbali jsme se žádné vodě, třebas epidemie stále se vzmáhala. Jsou okolnosti, jichž nátlaku nelze pochopiti chladným rozumem. Nutno se v nich ocitnouti, dříve než chceme sami souditi a odsouditi.

Vzpomínám jasně, jak jsme si tu dobu častěji vyprávěli, že chápeme, proč mnozí cestovatelé nedovedli se vyhnouti vodě, o níž věděli, že jim třeba přinese smrt. Mnohý snad namítne, že přece možno vodu svařiti před použitím. Jistě že má pravdu. I my to věděli, i my bychom to namítli dříve druhému, sotva však teď. Černoši, kteří stále pijí vodu i sebe horší, málokdy bývají stiženi tyfoidem anebo dysenterií, která tak řádí mezi bělochy.

Bělokorý blahovičník na Černé Hoře u Cloncurry.
Fot. Domin.

V celém tomto území až k hranicím „Northern Territory“ a k zálivu karpentárskému jest roztroušeno ještě dosti černochů. Jsou to ovšem již jen nepatrné zbytky a i zde vidíme pomalé, avšak jisté vymírání této rasy. Bohudík známe dosti podrobně zvyky a život těchto černochů z podrobné knihy *Waltera E. Rotha* vydané v Brisbane r. 1897.

Jest podivuhodno, jak si černoši dovedou vyhledati stravu v pustinných těchto krajích. Ovšem spokojí se ledačíms. Požívají hojně semen různých rostlin, která jmenují souborným názvem *pap-pa*. Zmínili jsme se již o čtyrlisté kapradině (*Marsilia*), jejíž plody rozemlety na zvláštním kamenu dávají známé *nardú*. Kapraď tato roste jen na bažinných aneb občasně zaplavených místech. Černoši spokojí se však i se semeny blahovičníku zvaného *coolibar* a rostoucího všude u vlhčích vpadlin i v nejsušším území. Stromek ten z dáli se pozná nejen podle celkového vzhledu, nýbrž i podle zvláštní kůry, která na hlavním kmenu vytrvává, jest dosti silná, barvy hnědé a rozpukaná; hořejší větve kůru však shazují, jsou hladké, čistě bílé a lesklé. Semena stromu toho melou černoši na jiném mlecím kamenu a pojídají buď syrová nebo si z nich pekou zvláštní chléb. Také obilky jedné jednoleté trávy, jež za vlhčí doby všude rozestírá své klásky hvězdovitě rozestavené, užívají podobným způsobem. Nejznámější domorodý název jejich jest *ya-ra-ka*. Jest několik rostlin s jedlými hlízami na způsob yamu. Jako plevel roste všude tučnolistá Portulaca („pigweed“), která dává dosti chutný salát. I běloši jej místy rádi pojídají. Šťavnatých plodů není tu již mnoho, ač nechybějí docela, ba i několik hub je tu černochům potravou. Žáby a ryby, hadi a ještěrky jsou pochoutkou černochů snad ve všech distriktech. I krokodily, kteří žijí v některých velkých řekách, tak na př. v Leichhardtu, chytají černoši pro maso.

Černoši jsou v chytání zvěře i ptactva neobyčejně obratni. Užívají k tomu buď bumerangů nebo kyjů (*nula-nula*), o kterých jsme se již zmínili. Mnohdy chytají však i do rukou, tak tiše se dovedou přiblížiti. Při honbě na australské pštrosy (emu) často se pokrývají větévkami blahovičníků a jednu větší větev drží vzpřímenu na hlavu. Tak dovedou se přiblížiti až k samotným, plachým ptákům. Emu mívají své určité cesty, po nichž na př. běhají k vodě. Černoši je zjistí, vypátrají, kdy zvíře šlo píti, s rychlostí (v několika minutách) zahradí zpáteční cestu, vy-

plaší je, načež prchající zvíře zamotá se do sítě, kde je utlukou. Stráže rozestavené po straně zabraňují zvířeti uniknouti na pravo nebo v levo. Někdy honí i celé hejno emů sami nebo pomocí psů. *Roth* vypravuje zajímavou báji černošskou, kterou zaslechl v tomto kraji: Dva černoši honili veliké hejno emů. Když vše bylo připraveno v naprostém tichu a ptáci právě měli býti vehnáni do sítě, vypukl jeden smějící se jackass (tito ptáci jsou neobyčejně hojni po celém Queenslandu a věrně napodobují křikem hlasitý smích ve všech odstínech) ve smích a zaplašil tak celé hejno. To rozzuřilo černochy a zabili rušitele. Od té doby směje se jackass černochům vždy pro nepodařený lov emu.

Pelikány, kteří jsou hojni u některých řek, dovedou taktéž výborně klamati. Lehnou si na břicho na čekání na místech, kde se pelikáni objevují. Když se dostaví, házejí na dálku mušle do vody, což působí dojmem, jako by se ryby tu mrskaly a vyhazovaly nad hladinu. Když jest tím pták oklamán, pleskají opatrně prsty do vody, jako by tu bylo hojně ryb. Tím pelikány často úplně zmatou, takže je někdy chytí i rukama.

Někteří živočichové, tak také emu, větří však černochy po specifickém zápachu těla. Proto potírají se tam, kde se nejspíše potí (tak pod pažím), hlinou, čímž zvířata oklamou.

Různé druhy klokanů, kteří však nejsou příliš hojní v tomto území, loví buď bumerangy, neb i do sítí, nebo pomocí psů. Ovšem že jim při tom pomáhají dlouhá kopí.

Zvláštní zmínky jako narkotická poživatina zasluhuje pověstné „*pituri*", které se stalo teprve novější dobou podrobně botanicky i chemicky známo. Pituri jest keřík anebo malý strom (jen výjimečně dosahující též výše přes 15 *m*), botanicky zvaný *Duboisia Hopwoodii* a rostoucí pouze tu onde v pustinném nitru Australie, v krajinách s nepatrným množstvím srážek a s valnou částí roku úplně bez dešťů. Listy a lodyhy tohoto stromku nebo keře obsahují jako účinnou součástku zvláštní alkaloid, který jest příbuzný atropinu a nikotinu (s nímž byl od některých chemiků za totožný pokládán), jest však od obou dostatečně rozdílný, takže plným právem označuje se zvláštním jménem „*piturin*".

Listy a mladé větévky sbírají černoši v době květu, která spadá v dobu dešťovou nebo krátce po této, obyčejně asi do měsíce ledna. Nasbírané listy a větévky se suší nad ohněm,

načež se rozmělňují v jakýsi hrubý prach anebo malé kousky. Rozmělněnou tuto drogu přechovávají černoši ve zvláštních pletených košíčkách poloměsíčitého tvaru, které bývají s počátku hustě napěchovány. Tyto košíčky nosí obyčejně kolem krku a podle potřeby pak z nich pituri vybírají. Pituri se všeobecně žvýká a jen výjimečně kouří. Kouření pituri vzniklo snad teprve v době novější, po příchodu bělochů, kteří naučili

Řeka Cloncurry River v době letní záplavy.
Fot. Domin.

domorodce kouřiti tabák a tím je snad přivedli na myšlenku, aby i pituri užívali podobně. Není aspoň spolehlivých zpráv, že pituri, které bylo černochy žvýkáno dávno před příchodem bělochů, bylo také před poznáním tabáku kouřeno.

Někdy černoši žvýkají prostě pituri nad ohněm usušené a rozmělněné, obyčejně však přidávají k němu dřevěný popel a šťávu některých rostlin a tak si vytvoří chuchvalce, které žvýkají, případně přechovávají za uchem anebo i v uchu. Nejčastěji připravují si popel z tvrdých listů některých akacií, které

Veliký, pestrý a ostnitý ještěr na pustinách u Cloncurry.

Fot. Domin.

vytvářejí v pustinných krajích Australie veliké porosty („scrub") a které bývají též pryskyřičně aromatické. Zvláště hojně užívá se akacií, jež nesou místo listů tvrdé, listovitě rozšířené řapíky a žebra listová, tak na př. gydya (*Acacia homalophylla*), kterou jsme poznali již v okolí Hughenden, aneb i některé jiné druhy (*Acacia hakeoides*). Vlhkou drogu míchají pak s tímto popelem ze spálených listů a hnětou tak kuličky, ke kterým přidávají někdy ještě něco silně vonné pryskyřice z některých druhů motýlokvěté *Psoralea*, která jest taktéž domovem v těchto pustinách ve vnitrozemí Australie. Tato pryskyřice dodává kuličkám a chuchvalcům pevnosti, neboť jest velmi lepkavá a vedle toho snad i sama přispívá k účinnosti drogy.

Po požitku pituri oči černochů nabudou zvláštního, horečného lesku, pupilly oční se silně roztahují, což poukazuje na podobný účinek, jaký má alkaloid atropin z rulíku zlomocného. Jak mi zkušený a starý geometr queenslandský Mr. Henderson vyprávěl, ti, kdož žvýkají nebo kouří pituri, nabývají celkového vzhledu šílenců a vzbuzují tak zcela neodůvodněnou hrůzu, poněvadž ve svém opojení nikdy se nedopouštějí násilných skutků. Podle jiných zpráv jeví se narkotické opojení, vyvolané piturim, hlavně tím, že dává zapomenouti na všechny svízele, trampoty, na pocit hladu a žízně. Dovedeme pak též pochopiti, proč pituri jest tak velmi ceněno právě v pustém nitrozemí, kde černoši trpí obyčejně nedostatkem výživy a vody. King, který jediný zbyl z nešťastné expedice Burkeovy a Willsovy, a který se zachránil tím, že žil po 7 měsíců s černochy a vyživoval se stejným způsobem jako oni, to jest hlavně plody čtyrlisté kapradě nardú, vypravuje, že v této smutné době, kdy strašně strádal nedostatkem potravy, občas obdržel od černochů sousto pituri, které mělo zázračný účinek, že pozbyl hladu a zapomněl na veškeré trampoty a svízele.

Přítel Daneš vypravoval ze svého pobytu v Camoowealu na nejzazším severozápadě Queenslandu, že černoši, kteří žvýkali pituri, následkem této narkotické drogy tak strašně páchli, že přístup do městečka nebyl jim z tohoto důvodu ani dovolen. Ovšem třeba podotknouti, že černoši australští, hlavně nečistí, vždy se vyznačují docela zvláštním zápachem, bělochu někdy skoro nesnesitelným.

Žvýkání pituri jest zakázáno nedospělým a u některých kmenů i ženám. Nejvíce se žvýká při slavnostních příležitostech,

kdy buď hostitel anebo nejstarší muž anebo náčelník kmene kuličku již nažvýkanou předá svému sousedovi a tak pak koluje od úst k ústům, až se opět vrátí. Dokud se tak nestane, všichni sedí mlčky, neboť jednání nesmí býti zahájeno dříve, dokud se nedostalo na všechny.

Stromek anebo keř pituri jest však poměrně vzácný, a proto si ho také černoši nadmíru cení a vedou s ním často na veliké vzdálenosti výměnný obchod za zbraně, ozdoby, přikrývky a j. Černoši však bělochům stanoviska této rostliny žárlivě zatajují a vůbec se neradi zmiňují i o pituri samotném, obávajíce se, aby je běloši snad nepřipravili o toto narkotikum pro ně tak drahocenné.

Černošský kmen Mitakoodi zásobuje se z jednoho údolí u Cloncurry; marně jsem však vyzvídal od černochů, s nimiž jsme přišli do styku, které údolí to jest. Všichni mne stále ujišťovali, že pituri v celé této krajině široko daleko neroste, až jsem sám náhodou při jedné exkursi zajímavý tento stromek objevil.

Srovnáme-li účinky pituri s opiem nebo hašišem, jistě doznáme, že není tak zhoubné a nemá v zápětí takový úpadek a rozvrat celého organismu, jako jmenovaná narkotika, jimiž se dnes ještě systematicky otravuje tolik millionů lidí. Ovšem je tu snad důležito, že černochům nebývá možno opatřiti si tak veliké množství pituri, aby je mohli podle libosti žvýkati, jako to činí obyvatelé tropické Asie a přilehlých ostrovů, kteří se oddávají žvýkání oříšků palmy arekové s listy pepře betelového a s gambirem. Pituri snad i proto nepůsobí tak zhoubně, ježto jeho účinná součástka, alkaloid piturin, poměrně snadno a rychle vyprchá.

Přivezl jsem z Queenslandu vzorek pituri, které pochází z okolí řeky Georgina River, a jež bylo podnětem p. docentu *Senftovi* k podrobné botanické i chemické studii o tomto zajímavém narkotiku.

KAPITOLA TŘICÁTÁ.

Přes pustinné, travinaté pláně z Wintonu do Longreache.

Skončivše své exkurse v okolí Cloncurry a přesvědčivše se, že tuto dobu, kdy po prudkých záplavách staly se cesty neschůdné, bylo by nemožno proniknouti ještě dále na západ, jak bylo naším úmyslem, nastoupili jsme opět na zpáteční cestu přes nekonečné, smutné pláně do Hughenden, a odtud použili jsme dlouhé odbočky do Wintonu, abychom z tohoto městečka překročili do Longreache, konečné stanice dráhy probíhající středním Queenslandem.

Kraj mezi Hughenden a Wintonem jest úplně plochý; často vidíme prostírati se všemi směry až k obzoru nekonečné pláně s oddálenými kopečky Mitchellovy trávy. Jest to smutný pohled, a ačkoliv kraj ten hodí se výborně pro chov ovcí a místy i hovězího dobytka a koní, přec jen působí ty věčně stejné pláně, jež jen občas oživí skupina klokanů nebo houf australských pštrosů, dojmem nadmíru skličujícím. Na ohromné vzdálenosti nevidíme ani příbytku lidského, nevidíme nejmenší změny, a proto nás mile potěší i každý vzdálený, nevysoký kopec tabulový, který přeruší stejnoměrnou linii ohraničující horizont asi podobně jako na širém oceánu.

Winton sám jest městečko dosti pěkné, v posledních letech utěšeně vzkvétající, a zároveň středisko pro zemědělce a hospodáře z dalekého okolí. Domky jsou ovšem nadmíru primitivní, avšak zaopatření celkem dobré, uvážíme-li, jak daleko leží toto mě-

stečko od úrodného pobřeží. Kol dokola prostírají se travinaté pláně, jenom na tabulových kopcích směrem jižním na tvrdých, nevýživných pískovcích usadil se hustý akaciový scrub, který tu však nikde nesestupuje do roviny, kde jest daleko lepší a hlubší půda.

Rozkvět Wintonu umožnilo jednak železniční připojení na severní trať do Hughenden a vedle toho i přehluboká artézská studně, která ze země z hloubky daleko přes 1000 *m* chrlí stále spousty vody, nejdůležitějšího to činitele v suché Australii. Voda ta, která teče mocným proudem, jest as 85° horká a jest přirozeně tepnou celého kraje. Jest zajímavo pozorovati, jak se změnila fysiognomie krajiny v okolí umělého rybníka (nádrže) i strouhy vodní, kterou voda odtéká. Vidíme tu mohutné stromy, po nichž dříve nebylo na travinaté pláni ani památky, a i v sousedství stoky objevily se rostliny, o nichž tu nebylo dříve ani potuchy; tak na př. celé porosty orobince úzkolistého, jež se naprosto neliší od rákosin, jaké vroubí kraje našich rybníků a řek.

Brzy ukončili jsme exkurse v okolí Wintonu, které nám neskytlo mnoho nového, a připravili se na cestu obrovským, těžkým vozem, který sprostředkuje cestu do Longreache. Cesta vede z valné části opět travinatými pláněmi, zvanými „rolling downs" a teprve v druhé polovici vstupuje v obvod akaciového scrubu. Bylo ovšem očekávati, že cesta na hluboké hlíně bude po nedávných záplavách velice špatná a do poslední chvíle jsme nebyli vůbec jisti, zda vůbec vyjede tak zvaná „coach", taková pravá archa úmluvy, tažená 7 silnými australskými koni. Pospíšili jsme si se zakoupením lístků, které nebyly drahé, neboť za osobu platí se jen asi 40 K, při tom ovšem každému pasažéru jest úplně ponechána starost o potraviny a případně i nocleh.

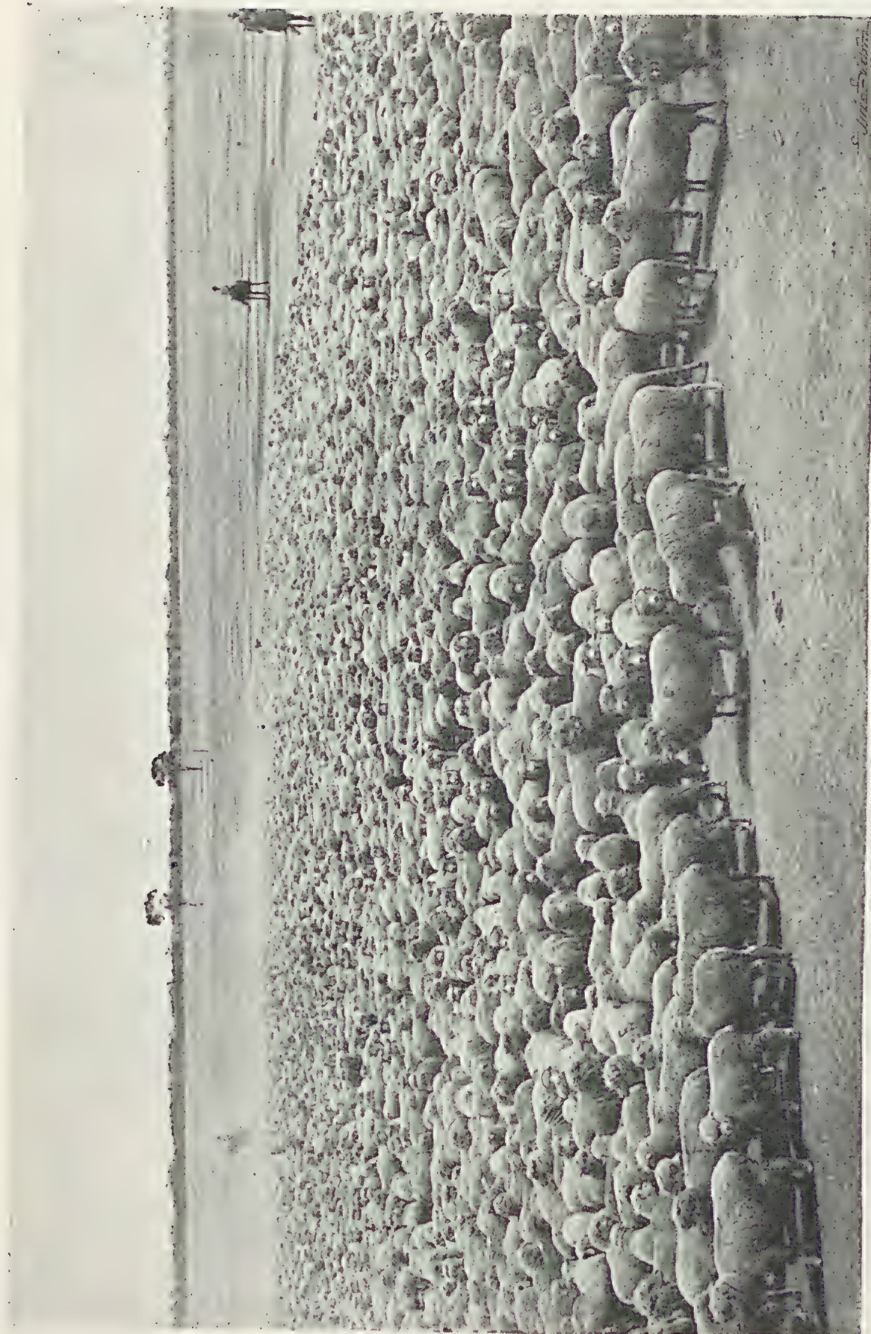
Zajistili jsme si místa na kozlíku, ale vůz byl tak přeplněn, že přítel Daneš dal přednost sedadlu uvnitř ve voze, které jest lacinější, a já sám střídavě jsem seděl těsně vklíněn na kozlíku, kde pasažéři sedí ve dvou řadách nad sebou, hořejší tlačíce své obrovské, blátivé boty na ramena dolejších, a potom na střeše vozu mezi zavazadly. Nebylo však tak snadno vyšplhati tam, a i když jsem se tam usadil, opět jsem byl nucen držeti se křečovitě nějakého těžkého zavazadla, abych se nezúčastnil při akrobatických výkonech naší archy nějakým salto mortale s této úctyhodné výše na matičku zemi.

Valnou část cesty vykonal jsem však pěšky, neboť těžký vůz v hlubokém bahně a blátě sotva se mohl pohybovati vpřed rychleji než volně jdoucí člověk, tím méně pak tam, kde prudkým sluncem vyschlá cesta, kostrbatá ztvrdlým blátem a hlubokými kolejemi, důkladně námi ve voze protřepávala. Ostatně měli jsme zvláštního ještě „pasažéra", mladého a bujného jízdeckého koně, který měl býti dodán do Longreache. Poněvadž byl osedlán, používal jsem často příležitosti, abych vyměnil nepohodlné sedadlo v naší arše za sedlo, ve kterém se nejen dobře a pohodlně sedělo, nýbrž i na travnatých pláních krásně projíždělo. Kůň sám byl trochu bujný a valná část našich společníků, pravých bushmenů, se zájmem a jistě i se škodolibou radostí přihlížela, jak nasednu a jak dlouho se v sedle udržím. Jakmile jsem se přiblížil koni, dával tento na jevo, že se úplně spokojí bez jezdce, a tak jsem se vyhoupl do sedla s jistými potížemi, zatím co koník zběsile se točil dokola a občas vyhazoval. Jsa již v sedle, cítil jsem se však jistější a správně jsem soudil, že bude nejlépe ponechati mladému divochu trochu volnosti, to jest proběhnouti se tryskem podle libosti po nekonečné pláni. Tak jsme se spřátelili a později ukázal se kůň nadmíru poslušen, čímž utichly všechny posměšky. Ba v noci, kdy bylo těžko najíti cestu nebo vhodný brod přes rozvodněné potoky, bylo s povděkem vzato na vědomí, když jsem napřed nejlepší cestu zjistil a pak vrátiv se vedl ostatní.

Tato archa jezdí podle jízdního řádu z Wintonu do Longreache dvakráte za týden a cestu tu má uraziti za dva dny. Ježto cesty byly však tak špatné a mimo to stavěly se nám v cestu i jiné překážky, jak ihned vylíčím, byli jsme skutečně rádi, když jsme se skoro po půlpátém dni v Longreachi s vozem rozloučili.

Prvního dne jeli jsme od 6 hodin z rána až dlouho přes půlnoc, při čemž jsme učinili jen jedinou zastávku na $^3/_4$ hodiny. Byl to zajisté slušný výkon, ale nedostali jsme se dále než do stanice a jakési hospody zvané Young's Pub („Pub" jest zkrácený název pro „public-house", to jest hospoda, výčep, název, jehož všeobecně užíváno na západě Queenslandu), kde jsme si po jednoduché večeři mohli dopřáti několikahodinového odpočinku.

Také druhého dne tloukli jsme se po mizerných cestách dlouho do noci, než jsme dojeli do „Pubu" na sever od Eveshamu.

Obrovské stádo ovcí na pláních dalekého západu v Queenslandu.

Fot. Domin.

Po oba dny cesta vedla travinatými pláněmi („rolling downs"), na nichž převládá zmíněná již tráva Mitchellova. Za celou tu dobu jsem pozoroval mezi touto pro Australii tak užitečnou travou sotva dvacet jiných rostlin; tu onde jí bývá přimíšeno ještě několik jiných trav. Botanicky náleží tato tráva k rodu *Astrebla*, který jest na těchto pláních zastoupen celkem 4 druhy, které až dosud nebyly dobře rozeznávány. Vývoj těchto plání, kde všude jest dobrá, hluboká hnědá půda, jest nadmíru nepravidelný. V několika týdnech pozoroval jsem tyto pláně v různých končinách v různém stupni vývoje podle toho, jak kde pršelo. Tam, kde náhodou nespadl dešť vůbec, byly to hnědé, pusté plochy, kde nebylo zříti ani zeleného lístečku, kdežto tam, kde pršelo asi před 6 týdny, byla tráva tato v nejlepším rozvoji a v plném květu. Přijdou-li náhodou deště v době zimní, tak na př. v srpnu, trsy zdánlivě mrtvé, jichž kořeny v převeliké hloubce přece ještě přivádějí rostlině aspoň malé množství vody, opět se probudí k životu a asi za měsíc se celá plocha zelená. Když však náhodou některý pruh po několik let nebyl navštíven deštěm, mnohé trsy trávy zahynou a ani ostatní, které ještě živoří, nerozeznávají se od holé, hnědé, rozpukané hlíny, která dodává takovým místům tvářnosti úplné pouště.

Vedle trávy Mitchellovy, jejíž trsy jsou nespojeny, objevují se nějaký čas po deštích na těchto pláních některé rostliny jednoleté, krátkého trvání, které rychle vyklíčí, vzrostou, vykvetou a dospějí do plodu dříve, než pláně ty úplně vyschnou. Tyto, abych tak řekl, efemerní rostliny zjevují se proto zcela nepravidelně. Jejich semena leží ovšem na zemi a v zemi ve velikém počtu, probouzejí se však ke krátkému životu teprve po vydatných lijavcích. Byli-li deště zvláště vydatné a dlouho trvající, takže půda byla hojně zavlažena, objeví se těchto jednoletých rostlin tolik, že vyplní třebas i všechny volné mezery mezi trsy trávy Mitchellovy. Za nepříznivých okolností se však sotva vůbec ukáží po celý rok. Mezi těmito jednoletými rostlinami jsou zvláště hojné některé tykvovité, tak zvláště ve velikém množství roste tu divoký meloun s plody sotva dvakráte tak velikými jako vlašský ořech. Jsou tu zastoupeny též některé svlačce, složnokvěté a slézovité, tučnolistá Portulaca („pigweed") a několik málo motýlokvětých. Stromy a keře scházejí

Vybraný, cenný kus bravu merinského z farmy dalekého západu v Queenslandu.
Fot. Domin.

docela a jen vzácně, kde krčí se úplně bezlisté, trnité a tvrdé keříčky jedné prapodivné rostliny kaparovité (*Apophyllum*).

Z trav vedle Astrebly jest nejdůležitější složkou jednoletá tráva Flindersova (*Anthistiria*), která roste jen po deštích a jejíž hojnost a bujnost se řídí vlhkostí. Kořenuje velice slabě, takže později ji ani nedovedou udržeti její tenké svazčité kořínky, když se po suchých pláních s rozpukaným povrchem prohání vítr. Tato tráva jest výtečnou pící a bylo by si jen přáti, aby byla ještě hojnější než jest.

Všude v obvodu těchto plání jsou přímo ideální podmínky pro chov ovcí, který jest nadmíru výnosný. Minuli jsme mimo jiné dvě veliké stanice, a to ve Vindexu, která má 59.000 ovcí, a v North Eveshamu, kde jest 34.000 ovcí.

Tyto pláně postupují bez přerušení až asi k hospodě severně od Eveshamu, kde jsme strávili druhou noc. Za Eveshamem střídá se akaciový scrub s travinatými pláněmi, pak však dosti brzo nastupuje dlouhý, uzavřený porost volného scrubu, ve kterém převládá stříbrolistá akacie *boree.* Tak zůstává nezměněn ráz krajiny až na mírně stoupající rozvodí, kde se válí množství křemelek větrem ohlazených a spousta rozdrobených zkřemenělých kmenů. Poté ustupují křovinaté lesy opět otevřeným pláním, které nejdou však ani k potoku Shandy Creek, nýbrž vystřídávají je nejhustší uzavřené scruby z boree, které postupují až k Maneroo. Odtud opět až k Longreachi střídá se scrub s travinatými pláněmi.

Třetí den naší jízdy byl horší předešlých, takže jsme se sotva mohli dostati vpřed, při čemž musili jsme několikráte jeti přes rozvodněné potoky, jichž dravé proudy ohrožovaly dosti vážně naši archu. Nevěstilo to také nic dobrého, když jsme spatřili sesterskou archu, která asi uvázla na cestě z Longreache, i byla tu zanechána, kdežto koně s nákladem a pasažéři vrátili se asi do nejbližší hospody, čekajíce na lepší počasí.

Odpoledne dojeli jsme však k potoku, který byl tak rozvodněn, že bylo by přímo šílenstvím pokusiti se o cestu na druhou stranu. Hledali jsme dlouho nějaké vhodné místo pro brod, avšak i tam, kde potok byl méně hluboký, nebylo ani pomyšlení, že bychom se zdrávi dostali na druhý břeh, a tak nezbylo nám než učiniti dobrovolnou zastávku a čekati, až voda aspoň trochu

opadne. Bohudík se úplně vyjasnilo, a čekali jsme, že vzhledem k tomu bude snad možno druhého dne pokračovati v cestě.

Na blízku byla opuštěná chalupa, která nám byla centrem, a v níž se pak ubytovaly dámy, které se účastnily této cesty. My sami lehli si na kamenitou půdu pod širým nebem a nebylo nám zle. Pod hlavou balík papíru na sušení rostlin a fotografický

Houštiny stříbřité akacie zvané „boree“ u Eveshamu.
Fot. Domin.

přístroj, na sobě hrubý pytel, ve kterém vozím balíky sušených již rostlin, a spalo se mi docela dobře. Byla báječná, hvězdnatá noc, vzduch prosycen jemnou vůní akacií a pryskyřičnými výpary blahovičníků, a tak jsme se cítili zcela šťastni a spokojeni v divoké přírodě australské.

Po druhé hodině noční jsem se probudil i vstal jsem a procházel se, aby se trochu osvěžily údy nezvyklé kamenité podloze. Tisíce a tisíce hvězd jasně svítilo a v jejich odrazu bylo dobře rozeznati travnatou pláň, vroubenou kulisami akacio-

vých lesíků. Srpek měsíce zvolna se šinul nad obzorem a v mléčné dráze šikmo tkvěl jižní kříž, maně mně připomínaje, jak daleko jsem od své vlasti. A když za velebného ticha vlahé tropické noci hvězdy proletovaly oblohou, jaký div, že vzpomínky mé zaletaly nejen ke všemu, co jsem již zažil a co mne ještě čekalo, nýbrž i k těm, kdož asi často na mne vzpomínali doma —

Za své potulky vyplašil jsem malou skupinu klokanů, jichž obrysy za nočního polosvětla se bizarně odrážely na travinaté pláni. Jinak ani nejmenší zvuk nerušil ticha noci.

Druhého dne ráno bylo nám hlášeno, že sice voda poklesla, že však dosud zátopa jest tak velká a proud tak dravý, že dlužno ještě vyčkati. Teprve před polednem hnula se naše archa vpřed, koně tryskem vjeli do rozvodněného potoka a ačkoliv se uprostřed již již zdálo, že voda vůz zdolá, přec jsme šťastně vyjeli na druhý břeh.

Zajímavo bylo pozorovati, nebo spíše poslouchati vozku, který zkušenou a pevnou rukou ovládal všech 7 koní, což za prašpatného stavu cesty a vzhledem k těžkému povozu nebylo vždy snadné. Jeho methoda byla jistou měrou pozoruhodná. S pasažéry nepromluvil skoro ani slovíčka, ani když seděl s námi při stolu, jak to jest samozřejmé v Australii, kde pán nepán jest si úplně roven. Cestoval s námi na př. jeden vysoký úředník z ministerstva, který ovšem stejně si připíjel a stejně kamarádsky se k vozkovi choval jako ke všem ostatním. Ba po pravdě vozka, na němž záviselo, pojede-li se dále, kdy se pojede a jak dlouho v noci se pojede, požíval jakéhosi výjimečného postavení, těše se všestranné pozornosti. A přišli-li jsme do „pubu", vybízeli jsme ho obyčejně o závod, aby s námi (a na náš účet) vypil sklenku whisky.

Tedy tento mlčelivý vozka, jehož poznámku nebo krátké oslovení si každý počítal za vyznamenání, po celou jízdu mluvil, avšak se svými koni, při čemž podle potřeby užíval sice i výrazů mírných, obyčejně však, ježto na mizerné cestě šlo to špatně vpřed, slov nadmíru ostrých. V bushi australském každý za krátko přivykne velice silným nadávkám; avšak to klení, ty nadávky, které jsem slyšel z úst našeho vozky, byly zkrátka vyvrcholením, čeho lze vůbec v tomto oboru dosíci.

Výsledek této „methody" byl však nesporně výborný, neboť kůň australský takovému ovládání jest zvyklý a zdá se,

že si ho i váží. Se zvláštním důrazem podotýkám, že vozka za celé čtyry dny bičem se žádného koně ani nedotekl, takže v pravdě nekřesťanské nadávání a klení jest jistě lidským a křesťanským zacházením, pokud se týče koní. I když jsme přejížděli řeky velice rozvodněné, což se stalo třikráte, a když hrozilo i nebezpečí, že proud archu naši převalí, vystupňoval vozka své nadávky i hlasově i obsahově způsobem až podivuhodným, ale biče nepoužil.

Čtvrtého dne pozdě v noci dojeli jsme konečně do Longreache, kde jsme se ubytovali v nejlepším hotelu (Imperial Hotel), za který by se nemusilo styděti žádné evropské město, neřku-li malé městečko v nitrozemí Australie, vzdálené tolik set kilometrů od pobřeží a vzniklé v nedávné době.

KAPITOLA TŘICÁTÁ PRVÁ.

Z Longreache na východ přes Barcaldinu a Jericho do Rockhamptonu.

Nejbližší okolí Longreache bylo nedávnými záplavami tak zbahněno, že jsme se nemohli při exkursích daleko dostati, a ježto nové deště stav cest a plání ještě zhoršovaly, rozhodli jsme se, že nastoupíme cestu na východ. Dosti neradi jsme opouštěli 10. března z rána nadmíru elegantní a příjemný Imperial Hotel, jehož majitelka, Mrs. White, vynikala stejně krásou jako vlídností k hostům, o jejichž pohodlí bylo v hotelu tak dobře postaráno.

První naší stanicí byla Barcaldine, odkudž jsme zamýšleli podniknouti několik výletů. Místo to zvolili jsme proto, ježto právě zde se ráz krajiny mění. Celý pruh mezi Longreachí a Barcaldinou má dosti jednotný ráz, střídají se tu totiž akaciové scruby, v nichž převládá stříbřitá *boree* a spíše zelená *gidya*, s travinatými pláněmi, které jsou hustě posety pooddálenými kopečky trávy Mitchellovy. Kraj ten neměl toho roku ještě mnoho dešťů a ač místy byly potoky rozvodněny a tu onde leskly se hladiny malých močálů, přec jen vše bylo strašně suché a pusté, v lesících akaciových byla půda namnoze docela holá a také na hnědých travnatých pláních mezi kopečkovitými trsy vůdčí trávy jen tu a tam vyrůstala ojedinělá plevel.

Mimo to byly tu ještě patrné následky dlouhého sucha do r. 1902, kdy většina velikých stromů několikaletým nedostatkem vody vyhynula a mnohé se vůbec již neoživily. Tak tu

Pohled z botanické zahrady v Melbournu.

Fot. Domin.

vidíme pokroucené kmeny mrtvých akacií, někdy jen po několika, někdy v celých skupinách.

Jízda drahou za strašného úpalu slunečního touto neutěšenou, pustinnou krajinou nebyla valně příjemná, tím méně, ježto nás obtěžovaly celé reje neodbytných a kousavých much, kterými jsme poslední týdny byli skoro stále sužováni. Ale bavili jsme se dobře, neboť jsme jeli s pestrou společností australských bushmenů, jichž řeči, třebas neotesané, srší originalitou a vtipem. S jedním z nich navázal přítel Daneš již předešlého dne známost ve výčepu (baru) hotelu v Longreachi a dobře se s ním bavil. Byl to „squatter", jak nazývají se ti, kdož se zabývají chovem bravu ve velikém, a ač miloval vroucně Australii, přece jen neměl nižádného zájmu o politiku a geografii zemí ležících mimo jeho vlast. Jak známo, jsou vědomosti o Čechách a Češích i o jejich politickém postavení již v samotné Anglii ubohé, což teprve v Australii, kdež slovo „bohemian" jest známo pouze jako souznačný výraz pro „bohém", tím spíše, že v hlavním městě Brisbane se přední společenský klub označuje taktéž jako „bohemian club", což má znamenati, že se tu nedbá společenské formy. Proto vytkli jsme si za úkol, že nehledě na to, zajímá-li se kdo o Čechy a postavení Čechů v Rakousku a v Evropě, mu něco o své vlasti povíme, už proto, abychom nebyli pokládáni za Němce. Tak se stalo, že tento výklad o Čechách a Češích, o jejich politických i hospodářských snahách, o jejich poměru k Rakousku a k Vídni, jakož i k Německu jsme opakovali jistě několik setkráte a jistě s dosti dobrým výsledkem. Ovšem častým opakováním vznikla již jakási „šablona", takže jsme výklad svůj podávali skoro již mechanicky, doplňujíce jen tu onde leccos podle posluchače nebo posluchačstva. Přítel Daneš, který za večerů nebýval tolik zaměstnán jako já nekonečným překládáním rostlin do suchého papíru, měl zvláště často příležitost tento výklad podávati a tak i zmíněného dne onen squatter při sklínce whisky po prvé asi slyšel o Čechách a našem národu. Poněvadž však zřejmě se více zajímal o lihoviny než o záležitosti zahraniční, nedostačila mu obvyklá dávka výkladu, nýbrž bylo třeba přednášku prodloužiti, čímž se jeho zájem zvýšil.

Druhého dne ve vlaku ve větší společnosti ve voze první třídy onen squatter měl hlavní slovo a dodával si kuráže přihýbaje si ob čas z původně plné láhve whisky, kterou vždy ob čas dal

Indický lotos (Nelumbium), pěstovaný v umělém jezírku. Lotos ten roste však v Queenslandu též divoce.
Fot. Domin.

kolovati. Výklad přítele Daneše se mu přes noc rozležel v hlavě i přivedl naň znovu řeč. Poněvadž však ostatní nedostali ještě lekci o Čechách, ihned jsme použili této příležitosti a každý z nás jednomu kroužku australských bushmenů konal přednášku, která vypadla trochu delší než obyčejně, ježto jsme měli času nazbyt. Zmíněný squatter střídavě poslouchal zde i onde a přihýbaje si z láhve whisky zbystřoval asi své smysly, až posléze (už jsa důkladně napilý) za všeobecné pozornosti vrhl se před námi na zemi na kolena a s pláčem nás zapřisahal, abychom neprodávali Australii — Němcům! Marné bylo naše ujišťování, stále jen brečel a prosil, neboť byl asi přesvědčen, že všechny naše výklady a zvláště výklad o našem poměru k rakouským i říšským Němcům byly jen úmyslným klamáním (nechápal, proč jinak bychom to říkali), byl přesvědčen, že jsme němečtí špioni, vyslaní zrádně získat Australii. Teprve po dlouhém ujišťování se trochu uklidnil, nedůvěra však zcela nezmizela a tak jednou jedinkráte náš výklad o vlasti setkal se s výsledkem právě opačným.

Jak jsme se již zmínili, u Barcaldiny mění se ráz krajiny, přestávají pláně „rolling downs" a akaciové scruby, za to se zde objevuje zcela zvláštní společenstvo rostlinné, skládající se z několika útvarů, tvořících přirozený celek. Jest to jednak volný porost pravých (nízkých) keřů a polokeřů, který se usadil hlavně na písečných kopcích, kdežto na pláních písečných objevuje se tu již les blahovičníkový, otevřený, avšak bez hustého podrostu travinného, takže se podstatně liší od bushe, který jsme až dosud poznali. Vedle toho jsou tu však i plochy porostlé smíšenými hustými lesíky s četnými keři a posléze i dosti rozlehlé plochy zaujímá gidyový scrub, který bývá hustý a hostí jen málo jiné vegetace.

Podnebí v Barcaldine jest, jako vůbec v centrálním Queenslandu, pustinné, to jest suché a horké, přece však mnohem příznivější než na dalekém západě. Jsem přesvědčen, že by bylo lze irigací u potoků těchto končin dobře použíti k zelinářství a ovocnictví, a že by se tu zvláště dobře dařily plodiny subtropické. Bohužel Australané sami nemají pro tyto obory mnoho smyslu spokojujíce se názorem, že v tomto suchém podnebí při nedostatku vody nelze podniknouti nic, a tak nechávají zelinářství Číňanům, kteří se jím obohacují. Žasl jsem, jak různé,

Lesík stromu papírového u Emu Parku. Na hladině vodní rozkvetají nesčetné modré lekníny.
Fot. Domin.

i tropické stromy dobře prospívají v zahradě jednoho úředníka (landcommissioner) v Barcaldině. Viděl jsem tu mohutný bambus, pěkné stromy fikovníku (*Ficus Benjamina*), bohatě plodné mangovníky (tyto třeba v útlém mládí proti prudkému slunci stíniti), Lagerstroemii v plném květu, pěkný platan východní, mohutné Albizzie a Poincianu, strom mahagonový atd. Jest tudíž viděti, že by tu bylo lze dosíci velice mnoho.

Jinak se podnebí hodí pěstování datlovníku, který byl též s úspěchem zaveden a celkové podmínky jsou příznivé chovu pštrosů, kteří se nyní chovají též na některých farmách.

Velikou katastrofou může se ovšem státi několikaleté sucho, o jakém jsme se již zmínili. Ale taková „big drought" jest jistě zjevem zcela mimořádným a třebas podnebí australské se vyznačuje takovou nepravidelností, nelze očekávati, že se bude často opakovati. Z následující okolnosti aspoň soudím, že toto veliké sucho bylo jediné snad za celých minulých sto let, snad i za dobu delší. Suchem tím zničeny byly celé lesy a scruby, při čemž zvláště staré stromy se už neobnovily. Mezi těmito mrtvými stromy pozoroval jsem i četné akacie boree a gidya, jichž stáří bylo možno odhadnouti aspoň na 100 let, poněvadž za dvacet let přiroste stromek o několik málo centimetrů. Z této okolnosti možno usuzovati, že za posledních sto let nebylo tak strašného a dlouhého sucha, sice by nezůstalo tolik starých stromů.

Skončivše svá studia v okolí Barcaldiny pokračovali jsme v cestě na východ až do Jericha, odkudž jsme zamýšleli podniknouti exkursi na pískovcové rozvodí a mimo to chtěli jsme poznati i ráz nejbližšího okolí, které jest podle Australanů pravou „pouští". Po té stránce byli jsme však zklamáni, ježto v celém okolí převládá pěkný blahovičníkový bush s vysokými stromy, lišící se pouze tím, že v jeho podrostu není tráva tak vysoká a hustá, a že místy jest tu hojný spinifex. Velmi zajímavý byl však výlet na vysoké pískovcové rozvodí mezi Jerichem a Alfou, kde tvoří akacie, zvaná *lancewood* a vyznačující se vysokými, tenkými kmeny a ploše rozestřenými korunami, husté lesy, v nichž jest málo travin, za to však hojně keřů a polokeřů, z nichž mnohé byly právě obsypány nádhernými květy. Zajímavá tu byla jedna nová kapara stromovitá, ozbrojená dlouhými, tvrdými trny a s velikými, dřevnatými plody, kterou jsem nazval *Cap-*

Stromy znetvořené vlivem větru na pobřeží mořském u Emu Parku.

Fot. Domin.

paris armata. Také mnoho jiných nových rostlin jsem na této exkursi objevil, mimo jiné i pěkné, dosud neznámé akacie.

Geologické poměry tohoto rozvodí, které se jen zcela nepatrně zvyšuje nad okolní krajinou a není ani přibližně tak romantické jako na severu u Burry, jsou dosti zajímavé. Vedle typických pískovců objevují se i vápnité pískovce a dále též břidlice, místy silně železité. Někde jsou hořejší vrstvy pískovcové odneseny a na povrch vystupují vrstvy dolejší, které tvoří jílovitou hlínu, dosti mohutnou, na které se bez výjimky zjevuje pravý blahovičníkový volný les s hustým podrostem travinným, kdežto na pískovcích a na železitých škvárovitých vrstvách vládne akaciový scrub. Přechod mezi těmito útvary jest naprosto ostrý a velice nápadný. Na některých místech pronikají na kruhovitém prostranství, někdy jen asi 200 *m* širokém, tyto spodní jílovité vrstvy a na nich jest potom blahovičníkový bush se všech stran uzavřený scrubem; tak vznikají tu enklavy, připomínající dříve popsané „kapsy“ („forest-pocket“) v obvodu džunglí v krajinách pobřežních.

Bylo by zbytečno podotýkati, že stále bylo úžasné vedro, takže jsme mnoho zkusili žízní. Již v 7 hodin ráno pražilo slunce tak nemilosrdně, že stále s nás stékaly bohaté potůčky potu.

Za předlouhé cesty drahou z Jericha až do Rockhamptonu na pobřeží mořském měli jsme příležitost seznati celkovou tvářnost krajiny, která nám však neskytla již mnoho nového, nýbrž jen různé kombinace popsaných společenstev rostlinných. I z vlaku poutají naši pozornost tak zvané „lahvicovité stromy“ („bottle tree“), jichž objemné hladkokoré kmeny jsou uprostřed více méně ztluštělé a obsahují měkkou dřeň, která byvši naříznuta dává dosti vody. Botanicky tyto stromy řadí se k rodu *Sterculia;* mají listy připomínající asi některé javory a taktéž opadavé. Za květu jsou některé z nich velice ozdobné a nápadné ovšem již i svým bizarním vzezřením.

Teprve v samotné blízkosti Rockhamptonu objevují se malé pruhy džungle, která zde svého času zaujímala větší prostranství. Ale celé okolí Rockhamptonu, druhého to města co do počtu obyvatelův v Queenslandu, svůj vzhled poslední dobu valně změnilo a na velikých plochách zmizely původní blahovičníkové lesy i džungle. Jak docela jinak vyhlížel ještě celý tento kraj před 30 lety, kdy jej navštívil Lumholtz. V tu dobu,

Písečné přesypy (duny) na pobřeží mořském u Emu Parku. V popředí skupina kaktusů (Opuntia).

Fot. Domin.

jak spisovatel líčí, bylo ještě rozkošné jezírko u Gracemere poblíže Rockhamptonu oživeno množstvím ptactva a hostilo vybranou vodní květenu. Hlavně byl tu rozšířen nádherný modrokvětý leknín (*Nymphaea gigantea*), jehož květy dosahují často trojnásobné velikosti jako u našich leknínů. Vedle toho rostl tu též vzácnější pravý indický lotos (*Nelumbium lotus*) se svými sivými terčovitými listy a s květy, jež se vysoko vznášejí nad hladinu jezírka.

Také tu bylo domovem několik labutí (*Cygnus atratus*) a jiného vodního ptactva, tak různých kachen a hus, jeřábů a kormoránů bezpočetně. V zimě dlelo tu podle Lumholtze vedle toho též na čtyři sta velikých pelikánů, kteří v noci loví ryby vyvozujíce při tom zvuky, jako když vesla dopadají na hladinu. V půli léta většina pelikánů však odlétá.

Hojný tu byl také nádherný pták lotosový (*Parra gallinacea*), který se elegantně procházíval po velikých listech leknínových.

Dnes ovšem většina ptactva zmizela nebo se uchýlila v končiny, kde jest člověkem méně vyrušována a ohrožována.

Rychlý vzrůst Rockhamptonu způsobila nejen výhodná poloha na mohutné řece Fitzroy River, která se vlévá asi 25 mil za městem do moře, nýbrž v prvé řadě nerostné bohatství v nejbližším okolí jakož i ta okolnost, že jest přirozeným obchodním střediskem rozlehlého území na západ až za Longreach, krajů to, kde utěšeně zkvétá zemědělství a zvláště chov dobytka.

Střediskem horního průmyslu jest horní město Mount Morgan, vzdálené jen 24 mil na jihozápad od Rockhamptonu a mající přes 12 tisíc duší, kdežto Rockhampton sám má již skoro 21 tisíc obyvatelů. Rozsáhlé doly v Mount Morgan těší se světové pověsti a netřeba se o nich zde podrobně zmiňovati. Jejich prosperita jest nejlépe patrna, uvážíme-li, že doly ty poskytly od 1. července r. 1886 do 31. května 1911 zlata a mědi v úhrnné ceně as 18 millionů liber sterlingů, což jest (počítáme-li libru jen za za 24 K) 432 millionů K!

Rockhampton samo jest velice úhledné město s čilým pouličním životem, s pěknými budovami, z nichž snad nejvýstavnější jest veliká celnice s vysokou kupolí a s pěkným sloupořadím. Botanická zahrada má ráz pěkného tropického parku, v němž dominují krásné palmy. Ostatně příjemná procházka jest i podél

Řeka Fitzroy River v Rockhamptonu. Fot. Domin.

řeky, protékající městem. Hotely jsou zřízeny s přepychem, a jako všude v Australii ve větších městech, mají výtečnou kuchyň při cenách poměrně mírných.

Rozumí se samo sebou, že i o sport (football, tennis, cricket, koňské dostihy atd.) jest dobře postaráno, neboť Australané milují sport a pěstují jej v koloniích ještě snad více a s větším nadšením než doma.

Zatím, co se můj přítel rozhodl navštíviti Mount Morgan, podnikl jsem exkursi na pobřeží u Emu Parku, abych seznal botanický ráz krajiny. Veliké plochy dále od moře zaujímají sladkovodní laguny a bažiny. V době suché, zimní z valné části vysychají a pak lesíky stromu papírového a jiných stromků myrtovitých, které zde rostou, mají ráz nejvýše suchých porostů. Po velikých letních lijavcích se však celé rozlehlé plochy zaplaví, vytvoří se mělká jezera, která se udrží po několik měsíců, a za krátko jako vykouzlena ze země objeví se tu i bohatá vodní květena. V tisíci a v tisíci trsech vyrůstá zvláště modrokvětý nádherný leknín, který jest přední ozdobou těchto zaplavených partií. K němu druží se však i bohatý výběr jiného rostlinstva, které si libuje za stejných podmínek, a ovšem objeví se i množství vodního ptactva, které mile oživuje toto zvláštní společenstvo rostlinné.

Samo pobřeží mořské jest u Emu Parku velice malebné, neboť jsou tu rozlehlé písečné přesypy více méně zarostlé, z nichž rozvírá se velkolepý pohled na moře a polouzavřený, hluboký záliv. Někde jsou tyto duny skoro holé a jsou pak hříčkou větrů, které zvolna mění jejich tvar. Jinde však rostlinstvo zvláště vystrojené usadilo se na sypkém místu a tak jej upevňuje. Jsou to ovšem nejdříve jen nízké byliny, a teprve když se ty uzavřely v hustý porost, objevují se i keře, a posléze i stromy, jak to lze viděti na dunách od moře vzdálenějších. Stromy ty, vysazené vlivu větrů, mají však zvláštní tvar. Jejich kmeny bývají nízké, pokroucené i s dlouhými větvemi, rovnovážně rozestálými a uzlinatými, které se rozkládají jedním směrem, to jest směrem převládajících větrů. Mnohý strom, který o půl kilometru dále roste s pyšným, vysokým kmenem, krčí se zde na pobřeží v popsaném tvaru.

Na písečných přesypech usazují se tu hojně též kaktusy (*Opuntia*); tito američtí vetřelci, kteří byli napřed v Australii

Pole cukrové třtiny ve středním Queenslandu v době žně. Fot. Domin.

pěstováni pro ozdobu, pak se však tak rozšířili, že musil býti vydán zvláštní zákon („prickly-pear law"), jak tomuto nebezpečí čeliti. I zde na pobřeží tyto strašně trnité kaktusy tvoří neproniknutelné houštiny užitečné jen tím, že dávají dosti chutné plody. Avšak i v nitrozemí jsme viděli, jak se tyto opuntie zahostily a v divoké přírodě vytvořily v blahovičníkových lesích přehusté porosty, jimiž nelze proniknouti, a které lze těžko v jejich roztaživosti omeziti, neřku-li je vyhubiti. Zdá se, že bude nutno vystoupiti proti nim pěstováním *beztrnných* kaktusů, Lutherem Burbankem v Santa Rosa v Kalifornii vypěstovaných, které jsou cenné jako pícní rostliny, a které by snad dovedly zatlačiti své trnité družky. Ostatně nedivme se ani, že těmto vetřelcům se v Australii tak dobře daří a že zatlačují domácí porosty, vždyť suché a horké podnebí australské jest jako stvořeno pro vzrůst kaktusů a rostlin tučnolistých.

Na jih od Rockhamptonu jsou místy i podmínky pro pěstování cukrové třtiny, ač mnohem větší třtinové plantáže jsou jižně podél pobřeží u Gladstone a zvláště u Bundabergu. Pěstování cukrové třtiny v Queenslandu vůbec utěšeně zkvétá. Tak r. 1910 zaujímaly plantáže cukrové třtiny již 141.779 akrů, avšak jen z 96.641 akrů byla cukrová třtina skutečně sklizena a na cukr zpracována, kdežto z 2.476 akrů bylo užito zelených rostlin a zbytek, to jest 44.662 akrů, ponecháno pro příští rok. Sklizeno bylo toho roku v Queenslandu celkem 1,840.447 tun cukrové třtiny, což značí asi 54 millionů K!

Jest tudíž pěstování třtiny nadmíru důležito a jeho vzrůst znamená i vzrůstání celkového blahobytu, a zároveň skýtá dobré výdělky všem zaměstnaným pracovním silám, jichž bylo r. 1910 celkem 4430.

KAPITOLA TŘICÁTÁ DRUHÁ.

Výlet na Tambourine Mountains v jižním Queenslandu.

Vrátivše se do Brisbane, věnovali jsme napřed několik dní pořádání sbírek a zápisků, nezbytným návštěvám a pod. Teprve když má kořist botanická byla aspoň v podstatě uvedena do pořádku, mohl jsem pomýšleti na další exkurse po jižním Queenslandu. Nadmíru zajímavou byla týdenní exkurse, kterou jsme podnikli s inspektorem Shirleyou na čedičové pohoří Tambourine Mountains, které vyvstává dosti majestátně v nejjižnějším Queenslandu již směrem k hranicím Nového Jižního Walesu. Kdežto samotná rovina jest pokryta volným lesem blahovičníkovým, který teprve směrem k pobřeží na plochách občasně zaplavovaných ustupuje porostům stromu papírového a houštinám jiných rostlin myrtovitých a jen při kraji řek (tak na Logan River) jest vystřídáván úzkým lemem tmavé džungle, jest horní část zmíněného pohoří celá pokrytá nádherným pralesem, džunglí, která jest propletena spoustou lian. Pralesy ty, ač již dosti daleko mimo vlastní tropy, mají přec jen čistě tropický ráz, jsou nadmíru husté, obtěžkané spoustou epifytů, mezi nimiž se zvláště uplatňují obrovské přiživné kapradě bizarních tvarů a dále množství velkolepých orchidejí, jichž nádheru za květu, jak jsme je nalezli, nelze slovy vylíčiti. Džungle má zde ovšem velice dobré podmínky, to jest předně hlubokou a velice výživnou půdu čedičovou a za druhé hojnost vody. Všude protékají krásné potoky, které se pak řítí strmými a malebnými vodo-

pády přes okraj čedičového vrcholového plateau. Za těchto okolností dosahují stromy v džungli obrovských rozměrů; některé z nich vytyčují sloupovité kmeny do výše přes 60 *m*.

Celý týden strávili jsme na tomto pohoří, od časného rána

Horní vodopád Guanaba-Creek na Mount-Tambourine.
Fot. Daneš.

až do soumraku v nádherné přírodě. Scenerie pralesová jest zvláště v okolí přečetných vodopádů a potoků nejvýš malebná. Tam také sdružilo se nejvíce pyšných palem a vysokých stromovitých kapradí. Na místech poněkud sušších jest prales o něco přístupnější než aluviální džungle na severu. Avšak i zde jest rozšířen jeden druh rotangu, který stěžuje postup.

Kde podmínky džungli nedostačují, tak na př. na svazích, kde se neudrželo tolik prsti, jest všude statný otevřený les blahovičníkový. Místy jsou však svahy horstva skalinaté, tu s malebně seskupenými balvany, tu s čedičovými skalami v podobě velikých šestibokých sloupů, a na takových místech, kde nemohly

Nová usedlost na Mount-Tambourine.
Fot. Daneš.

vzrůsti mohutné stromy, kde se však nicméně zachytilo v štěrbinách skal a mezi balvany hojně výtečného humusu, libují si hlavně byliny a velkolepé kapradě a orchideje, kterým se jinak daří jen na kmenech stromů.

Klokanů jest v suchých lesích, kde často rozšiřují sladkou vůni akacie obsypané žlutými kyticemi, veliké množství, kdežto pralesy vlhké a zvláště mýtiny v nich jsou oblíbeným útočištěm

obrovských hadů, a to krajt (*Python*), jichž jsme viděli velmi mnoho. Jest to zajímavý pohled na tyto vyplašené plazy, jak prchají s úžasnou rychlostí hustým podrostem, ve kterém se skoro sami ztrácíme. Na jedné mýtině zšíři sotva 200 kroků

Střední slap Guanaba Creeku na Mount Tambourine.
Fot. Daneš.

vyplašili jsme aspoň 5 těchto hadů, již tu dosahují délky až asi 5 nebo 6 metrů, a byl to zvláštní pocit, když sami jsme stáli v husté vegetaci a tu na té, tu na opačné straně zalesklo se tlusté tělo prchajícího hada. Jednu menší krajtu, jen asi 3 metry dlouhou, nalezli jsme stočenu a skrytu ve spodku dutého kmene, i chtěli jsme ji vyplašiti, zabíti a její cennou kůži si vypracovati.

Ale milá krajta jako by tušila, že jest v bezpečí, dokud jest stočena v dutém kmeni, ani se nehýbala, když jsme do ní rýpali geologickým kladivem, a tak po marných pokusech vyplašiti ji ven zanechali jsme ji v jejím úkrytu.

Slapy a tůně Cedar Creeku na svahu Mount Tambourine.
Fot. Daneš.

Horstvo to oplývá též různým ptactvem, mezi nímž se ovšem nejvíce uplatňují svým strašným křikem papoušci, z nichž někteří jsou krásně zbarveni.

Velmi pěkný byl celodenní výlet na protilehlé pohoří Beech Mountains, která má sice podobný ráz jako Tambourine Mountains, avšak přece jen v jednotlivostech vykazuje dosti odchylek.

Výlet ten jsme podnikli koňmo, neboť vzdálenost jest značná. Vyjeli jsme záhy z rána, již před 6. hodinou na statných koních a vrátili se teprve po deváté hodině v noci. Po třináct hodin jsme byli v sedle a při tom ještě velkou část cesty jeli jsme tryskem, jak

Slapy Cedar Creeku na svahu Mount Tambourine.
Fot. Daneš.

jest to v Australii zvykem nehledě na to, jaká jest cesta. Jenom po příkrých stráních, kde místy hrozilo nebezpečí, že kůň i s jezdcem se převrátí nazad, šlo se zvolna a opatrně.

Krátkou přestávku jsme udělali na úpatí Beech Mountains, kde jsme se zastavili u známého inspektora Shirleyho, jednak, abych tu až do návratu zanechal nasbíranou již kořist botanickou,

která mi překážela na koni, jednak, abychom se informovali o další cestě. Zmíněný pán nemohl však s námi jíti sám, jsa jinak zaměstnán, a tak se nabídla jeho dcera, sličná asi sedmnáctiletá dívka, avšak otužilá jako pravá Australanka, že nás

Slapy Cedar Creeku na Mount Tambourine.
Fot. Daneš.

doprovodí a ukáže nejvýhodnější výstup. I vypůjčivši si jednoho z našich koní, tryskem odjela do paddocku, to jest ohraženiště, kde se koně volně pasou, pro svého jezdeckého koně; ten se však zatoulal až bůh ví kam na stráň a nebylo ho lze nalézti. A tak vyslechnuvše tuto zprávu vydali jsme se sami na další cestu. Ještě dříve než jsme vyjeli nahoru, byl jsem náhodou

právě dosti daleko vzdálen svých dvou přátel odbočiv za svými botanickými studiemi. Staraje se více o zajímavou květenu než o cestu, ztratil jsem směr a po kamenité, travou zarostlé půdě v blahovičníkovém a akaciovém lese právě jsem zkoušel, kudy bych se dostal na pravou cestu, když tu k svému překvapení po prudkém, neschůdném svahu vidím rychle přijížděti naši Amazonku, která chytivši svého koně vyjela o půldruhé hodiny později, ale pak to vzala přímo cestou necestou nahoru. Byl to skutečně pěkný pohled, jak ovládala koně jako málokterý jezdec a k svému zahanbení musím doznati, že několikráte, když jsem se chystal sesednouti, abych utrhl nějakou novou květinu, dříve než jsem se k tomu dostal, moje sličná průvodkyně rychle jako blesk seskočila a v malé chvilce, opět jsouc již v sedle, s úsměvem mi podávala kvetoucí trs rostliny.

Tak jsme šťastně nalezli správný směr a brzo dostihli i přední části naší malé družiny a vesele to šlo pak dále. Vrcholové plateau na Beech Mountains jest opět z valné části pokryto hlubokou džunglí, ve které jest též velice mnoho stromovitých kopřiv, o nichž jsem se zmínil již v dřívějších kapitolách. V tomto pralese objevil jsem též jeden mohutný, dosud neznámý strom lipovitý, který jest nejen zde, nýbrž i na Tambourine Moutains hojný, avšak unikl až dosud pozornosti domácích botaniků a lesníků.

Na zpáteční cestě pořádali jsme tři z nás (zatím co přítel Daneš se zdržel vzadu, takže nemohl se zúčastniti) improvisované dostihy, při nichž šlo o to, zda naše Amazonka obhájí si vítězství. Terrain nebyl sice výhodný, neboť byla to z části kostrbatá tvrdá cesta, z části travinatá pláň, většinou však holá pískovcová skála s četnými nerovnostmi a hlubokými zářezy. Bylo zřejmo, že koně sami měli zájem na této šílené jízdě, a skutečně letěli s větrem o závod, takže vítězství bylo s počátku nerozhodné. Brzo však inspektor Shirley, který ovšem strávil víc než dvacet let z valné části v sedle, získal, kdežto já a naše průvodkyně jsme zůstali o něco pozadu, oba pobízejíce své koně možno-li k rychlejšímu trysku. Výsledek byl tentokráte pro mne dobrý, byl jsem totiž druhý.

Rozloučivše se na úpatí Beech Mountains se svou průvodkyní, musili jsme po kratičké jen zastávce pokračovati v cestě zpáteční, neboť tuto dobu podzimní se soumrak dostavuje velice záhy

Naše družina při exkursích na Tambourine Mountains. Uprostřed inspektor dr. J. Shirley, po straně levé dr. Daneš, v pravo dr. Domin.

a v pralese samém bývá již po 6. hodině úplná tma. Přes veškerý spěch přepadla nás noc brzo, takže skoro tři hodiny jsme celkem jeli jen tak na zdař bůh. Stezku nebylo možno rozeznati i starali jsme se pouze, abychom se neodchýlili příliš od původního směru. Ve volném lese blahovičníkovém to ještě jakž takž šlo, avšak v husté džungli, propletené lianami a zvláště trnitými biči rotangů stáli jsme úplně bezradni. Po delší úradě přišli jsme k názoru, že pouze instinkt koní může nám pomoci. Já jediný měl však koně z místa, kam jsme chtěli dospěti, a tak jsem s ním popojel vpřed, pak ho zastavil, pustil úplně úzdu a čekal, až se mu uráčí hnouti se a jakým směrem půjde. A skutečně můj kůň výtečně vedl po celé dvě hodiny černou džunglí, tak tmavou, že nemohl jsem rozeznati ani hlavy koně před sebou. Občas šlo to stezičkou, občas potokem. Někdy mne liana málem vyhodila ze sedla, zvláště když mne vyzvedla za bradu. Kůň se obyčejně zastavil, ale nechal jsem ho, až sám půjde dále, vybaviv se ovšem z objetí lian.

To jediné, co jsme v pralese viděli, bylo na sta a sta světélkujících hub. Byla to podívaná báchorečné krásy a jistě i vzácná, neboť nikdy před tím ani po tom neviděl jsem takové množství hub, které tak nádherně svítily. A což bylo zvláště překvapující, byla různá barva světla; některé zářily světlem modravým, jiné žlutavým, jiné opět bílým jakoby elektrickým. Napadlo mne, že bych mohl těchto světélkujících hub též prakticky použíti, i zastavil jsem koně, slezl a vybral si náruč jich a drže tyto pak v ruce před sebou v sedle, osvětloval jsem si matně aspoň nejbližší okolí a vyhnul se tak mnohé lianě a upozornil též za mnou následující přátele.

Konečně kůň nás vyvedl (skutečně nejkratší cestou!) na pěknou a známou nám pralesovou cestu, jíž snadno jsme dokončili tento zdařilý a zajímavý výlet. Když jsme se vraceli ke dvoru hotelu, měsíc se právě vyhoupl mezi vrcholky stromů a matně ozařoval krajinu.

Při divoké jízdě z Tambourine Mountains dolů ztratil jsem dva objemné balíky nasbíraných rostlin, ale byly opět nalezeny a za několik dní zaslány za mnou do Brisbane.

KAPITOLA TŘICÁTÁ TŘETÍ.

Na ostrově Stradbroke Island v zálivu moretonském.

Poslední exkursi v Queenslandu podnikl jsem na ostrov Stradbroke Island v zálivu moretonském (Moreton Bay) společně s přítelem Danešem a inspektorem Shirleyem. Účelem tohoto dvoudenního výletu bylo, abychom seznali fysiognomii ostrovů a pobřeží v nejjižnějším Queenslandu.

Exkurse ta stala se již zajímavou při plavbě přes úžinu mořskou, která sice trvala jen asi půldruhé hodiny, byla však při prudce rozvlněném moři neklidna nade vše pomyšlení, ba zdálo se při prudkém větru, který nabýval rázu vichřice, že se na ostrov ani nedostaneme. Náš malý motorek prováděl na rozvlněné hladině nejdivočejší tance, vlny lítaly přes nás, a kdybychom se křečovitě nedrželi, nemohli bychom se udržeti na sedadle. Byla to nejbouřlivější plavba, kterou jsme na pobřeží východní Australie prodělali a na kterou tak brzo nezapomeneme. Hodlali jsme se sice vrátiti ještě stejný den večer, ale ježto vichr nepovoloval a moře bylo stejně rozbouřeno, nemohl se malý motorový člun odvážiti ještě jednou této nebezpečné cesty, a tak jsme zůstali až do příštího dne, kdy se moře poněkud utišilo.

Stradbroke Island jest protáhlý, úzký ostrov zdéli 35 mil a jeho severní cíp, zvaný Amity Point, jest oddělen úzkým kanálem (nazvaným Rons aneb South Channel) od ostrova Moreton Island, který jest jen 25 mil dlouhý.

Stradbroke Island, který byl černochy zván „*Minjerriba*“ nebo „*Charangarie*“, má jen chudý podklad, většinou jest to

čistý písek, který však tvoří dosti vysoké kopce, zarostlé křovinami a nižšími stromy. Plochá část ostrova jest z valné části bažinatá a chová docela zvláštní, velice bohatou květenu. Místy jsou i pěkné lesíky, dosti urostlé, v nichž se uplatňují vedle blahovičníků zvláště někteří zástupci čeledi Proteaceae (tak

Jezírko sladkovodní na ostrově Stradbroku.
Fot. Daneš.

nejstatnější *Banksia aemula* s nádherným květenstvím a obrovskými plody), dále známé nám již Casuariny a konečně několik stromků jehličnatých (druhy rodu *Callitris*).

Uprostřed ostrova jest sladkovodní laguna, která přechovává hojně ptactva. I černé labutě, pelikáni, divoké husy atd. se tu občas objevují.

Pamětní deska v botanické zahradě v Melbournu.
Fot. Domin.

*

Břeh mořský jest místy písčitý a pak jeví náběh k útvaru „Pes caprae". Jinde jest bahnitý a vrouben zajímavými porosty mangrovovými, ve kterých se občas naleznou veliké krajty, dnes však na ostrovu vzácné.

Také zvěře není příliš mnoho viděti, jen zřídka objeví se veliký klokan, hojnější jsou wallabi. Na místech vlhkých žijí obrovské ještěrky, přes metr dlouhé z rodu varanů.

Na ostrově žije ještě něco černochů a míšenců, ale to nejsou již původní praobyvatelé tohoto ostrova, o nichž se nám dochovaly zprávy celkem jen chudé. Nejlépe jsme o nich ještě poučeni z práce George Watkinsa ve zprávách Královské Společnosti Queenslandské z r. 1891. Watkins poznal domorodce tohoto a přilehlého ostrova již v letech šedesátých, avšak již tehdy byly to jen nepatrné zbytky původního obyvatelstva.

Černoši na obou ostrovech byli původně velice četní. Byly to velice statné kmeny, mužové robustní, svalnatí a nápadně velicí, což se shoduje též s hojnou stravou, kterou zde měli. Země sama skýtala jim poměrně málo, poněvadž zvěř nebyla příliš hojná a půda písečná nehostí mnoho užitkových rostlin. Přes to však pojídali černoši plody a semena různých keřů a stromů a vedle toho sbírali oddenky jedné kapradě (*Blechnum cartilagineum*), kterou nazývali „*bungwal*" a která ještě dnes hojně roste na pokraji bažin. Tyto masité oddenky, které byly velice důležitou součástkou jejich potravy, byly sbírány ženami, vypírány a pečeny na horkém popelu. Nato je krájeli po délce, rozmačkávali mezi dvěma zaoblenými kameny a pak je jedli.

Hlavní výživu brali však černoši z moře, které oplývá rybami a jinými živočichy. Ryby nabodávali obyčejně na dlouhá kopí nebo je i chytali do velikých sítí, které si zhotovovali z pletiva ruzných rostlin. Zvláště jeden divoký stromovitý hibišek rostoucí na pobřeží skýtá pevné lýko, jehož domorodci hojně užívali.

Ostatně černoši těchto dvou ostrovů udržovali odedávna čilý výměnný obchod a styky s kmeny na pobřeží. Podivuhodno jest však, že mluvili na tak malém území trojí řečí, které se namnoze od sebe úplně liší.

Tito černoši, kteří byli před příchodem bělochů velmi početní a vynikali velikou silou, nedali sami podnět k nepřátelství

se strany bělochů, naopak projevovali docela přátelské smýšlení i když byli ve výhodě. Tak stalo se roku 1821, že čtyři běloši byli v otevřeném člunu z blízkosti Illawarry nebo Pěti Ostrovů (Five Islands) v Novém Jižním Walesu zahnáni na širé moře, a když byli po jedenadvacet dnů, sami úplně bezmocni, zmítáni proudy mořskými, ztroskotala konečně jejich loďka na severním cípu ostrova Stradbroke Island, asi v sousedství dnešního Amity Point, mysu to, který byl tak nazván podle lodi Amity, která přivezla na tento ostrov v září r. 1824 první trestance.

Jeden z trosečníků zahynul mezitím přestálými útrapami a žízní, kdežto tři ostatní, z nichž jeden se jmenoval Pamphett a druhý Finnigan, byli černochy vlídně přijati a živeni. Černoši sháněli pro ně hojnost ryb a zvěře, a když jejich šatstvo se rozpadlo, také podle svého zvyku jejich těla patřičně pomalovali.

Tak živili je po tři čtvrtě roku a po té době pomohli jim na vlastní žádost při přeplavbě na pevninu. Jest to nejlepší svědectví, že australští černoši nepřepadali a nevraždili jen bez příčiny každého bělocha, který jim přišel do rukou.

Později ovšem se poměry zcela změnily. Na ostrov vyvežení trestanci utkali se s černochy, tito přišli pak do konfliktu i s úřady a tak byli pronásledováni a nemilosrdně stříleni jako zvěř, takže již v letech šedesátých Watkins zastihl na obou ostrovech dohromady jen asi 30 až 40 mužů.

Černoši moretonští prokázali ostatně ještě při jiných příležitostech svou mírumilovnost a přátelství k bělochům, kteří byli v nebezpečí. Tak jedenáctého března roku 1847 ztroskotal se na ostrově Stradbroke Island opět u tak zvané South Passage (neb Channel) parník Sovereign, který byl na cestě do Sydney. Z 55 osob na lodi utonuli všichni až na deset, kteří byli černochy s velikou námahou zachráněni.

Zda byli černoši moretonští kanibaly, není dokázáno. Tolik jest jisto, že vynikali statečností a osobní odvahou, což jest zjev u australských černochů velice vzácný. Někteří cestovatelé poukazují sice na to, že černoši ukázali se přímo hrdiny, když na př. znajíce smrtonosný účinek střelných zbraní postavili se proti nim na otevřené pláni, ozbrojeni jsouce jen kopími, kyjemi a bumerangy. Zdá se mi však, že to jsou spíše zjevy zoufalého odporu, když ani útěk neskýtal jim záruky záchrany. Často se také poukazuje na to, že dva černoši, z nichž jeden byl ke všemu

ještě mladík, odvážili se se svazkem kopí postaviti na exponované skále proti posádce dvou lodí, když kapitán Cook pokoušel se přistati na březích Nového Jižního Walesu. Ale to vše jsou jen nedostatečné důkazy o jejich chrabré povaze, která se aspoň dnes u většiny černochů nejeví. Ovšem, jsou-li ve velikém počtu a ozbrojeni, odváží se přepadnouti bělocha, ač i pak obyčejně užijí lsti nebo záštity noci.

Při ostrově Stradbroke Island žije též jeden z nejzajímavějších mořských ssavců australských, totiž známý *dugong* (*Halicorne dugong*), který tu dosahuje jižní hranice svého rozšíření; vyskytá se však na mnohých místech podél pobřeží queenslandského na sever, zvláště podél poloostrova yorkského a potom ještě v oceánu Indickém, při východním pobřeží africkém a v Rudém moři.

Jest to podivný, neforemný tvor dosahující až 3 *m* délky a žijící v mělké vodě. Za odlivu objevuje se v bahnitém pobřežním pruhu hledaje si svou potravu, různé mořské řasy a jiné rostliny. Jak se Australané vyjadřují, vyhlíží tento zajímavý mořský tvor z části jako tuleň, z části jako prase a z části jako velryba.

Již před příchodem bělochů chytali černoši moretonští dugongy, které nazývali „*yungau*“, do velikých sítí nebo je též lovili pomocí dřevěných harpun, které měli na konci ostny nazpět ohnuté.

Dříve byl dugong podél pobřeží a ostrovů východní Australie daleko hojnější; tak ještě Lumholtz vypravuje, že viděl houfy 50 i více dugongů, které přišly až na 2 *m* k lodi.

Maso dugongů jest velice chutné, chutná prý trochu jako maso vepřové a trochu jako telecí, jest však mnohem chutnější než obé, a proto se vždy těšilo veliké oblibě jak u černochů, tak u bělochů. Tato okolnost přispěla též ke ztenčení počtu velikých ssavců, jichž mimo to bylo na sta a tisíce zabito pro tuk (olej), který chutná jako čisté rozpuštěné máslo nebo spíše jest vůbec bez chuti. Olej ten jest nesmírně ceněným lékem proti tuberkulose a nervové slabosti a skoro všechny lékařské autority se shodují v tom, že žádný rybí tuk se mu nevyrovná, nehledě ani k tomu, že nemá vůbec nějaké nepříjemné příchuti.

Ostatně i kůže dugonga, která bývá plné 3 *cm* tlustá, jest cenná a vedle toho lze upotřebiti i jeho pevné kosti, které možno

velice dobře leštiti. Kly samců jsou pak zvláště cenné, neboť vyrovnávají se pravé slonovině a možno jich stejně použíti.

Zajímavo jest, že již roku 1699 Dampier nalezl ve velikém žraloku celého dugonga, myslil však, že to byl hroch.

Na zpáteční cestě ze Stradbroke Island učinili jsme krátkou zastávku při jednom menším ostrově, na němž jsou internováni všichni nešťastníci z celé Australie, kteří onemocněli malomocenstvím. Nejsou to jen černoši, naopak jest tu dosti bělochů postižených leprou, proti níž dosud věda lékařská jest skutečně malomocna.

* *
*

Poslední čas před odjezdem z Brisbane nevěděl jsem samým chvatem a shonem, kde mi hlava stojí. Nastalo opět deštivé počasí, nasbírané a založené rostliny nechtěly schnouti i musil jsem každodenně několik hodin věnovati jich překládání. Vedle toho spousta návštěv, které jsme přijímali v hotelu i sami konali, časté interviewy se zástupci tisku, nekonečné balení, shánění staré, těžce přístupné literatury a podrobných map, srovnávání rostlin ve státním herbáři a k tomu ještě v posledních dnech přistoupila přednáška v Královské Společnosti (Royal Society of Queensland), v které jsem podal vybranému posluchačstvu stručný nástin svých botanických a fytogeografických výzkumů.

Před přednáškou byl jsem se svým přítelem pozván k officielní hostině u guvernéra v jeho paláci, které se zúčastnili mimo rodiny guvernérovy a jeho pobočníka zástupci učeného světa queenslandského, zvláště presidentové učených společností. Seděl jsem při tabuli mezi guvernérem a jeho mladou dcerou a použil jsem této příležitosti, abych ho i v krátké době informoval o Čechách a Češích. Guvernér, který byl sám před mnoha lety v Praze, jevil veliký zájem o postavení našeho národa a vyptával se často na takové podrobnosti, že jsem musil někdy žádati svého přítele, který seděl naproti vedle Její Excellence, aby mi pomohl statistickými daty.

Po hostině jsme odejeli všichni do přednášky, které se zúčastnilo též skoro celé ministerstvo. Dříve než jsem začal přednášeti, guvernér jako protektor Královské Společnosti zahájil schůzi

a k veliké mé radosti vyložil, že my tu jsme jako členové *české* university pražské, nejstarší ve střední Evropě, a zároveň připojil několik poznámek o národu českém, což ovšem druhého dne přinesly všechny noviny.

Kolem polovice dubna odeslav opět pět velikých beden nasbíraného materiálu s těžkým srdcem opouštěl jsem Queensland rozloučiv se se svým přítelem, který byl šťastnější, neboť mohl ještě nastoupiti na velikou cestu do nejzazších končin Queenslandu. Expresním vlakem byl jsem za 28 hodin v Sydney, hlavním městě Nového Jižního Walesu, kde jsem měl v úmyslu pobýti asi týden.

Scenerie z Modrých Hor (Blue Mountains) v Novém Jižním Walesu.
Fot. Domin.

KAPITOLA TŘICÁTÁ ČTVRTÁ.

Sydney a okolí.

V Sydney jsem se ubytoval v prvním hotelu ,,The Australia", který se při poměrně mírných cenách vyznamenává elegantním, přímo nádherným zařízením a bohatou, výtečnou kuchyní. Snídaně, lunch i oběd jest přímo hostinou s nekonečnou řadou chodů, které by ani největší jedlík nedovedl všechny probrati.

Sydney jest sympatické město, rázu úplně moderního, takže hlavní ulice neliší se nijak od ulic některého velkého města evropského. Sydney má však nádhernou polohu při dlouhém, úchvatném a bohatě členitém zálivu, k jehož konci přiléhá botanická zahrada (Botanic Gardens), která jest nejen pro odborníka zajímava, nýbrž jest i veřejnosti pěkným parkem, ve kterém ten, koho baví, může se poučiti i o pěstovaných zde stromech a bylinách, kdežto opět jiný najde tu odpočinek na lavici nebo na trávníku, případně osvěžení ve zdravém vzduchu obyčejně s příjemným vánkem od moře. Ředitel zahrady Mr. Maiden stará se pečlivě o její rozkvět i o to, aby jednotlivé partie se líbily každému nebotanickému návštěvníku. Podnebí subtropické nepřeje sice některým vlhkomilným tropickým rostlinám, tak na př. kokosovník se zde již nedaří, ale zato výborně prospívají rostliny subtropické a z rostlin horkých krajů takové, které snesou občasné sucho. Mnohé palmy rostou velice bujně a jsou pravou ozdobou této zahrady. Z nich zajisté každého upoutá statná americká palma zvaná *Jubaea,* která nese koš peřených

Pohled v botanické zahradě v Sydney.
Fot. Domin.

listů na nepřirozeně tlustém, sloupovitém kmenu. Z jehličnatých stromů jsou to obrovské a staré exempláře Araucarií s korunami, jež spadají na všech stranách až k zemi; vedle toho jest tu však též vlastní australská květena zastoupena bohatým výběrem různých akacií, množstvím blahovičníků atd. Dračince (*Dracaena draco*) rostou zde pod širým nebem velice rychle a hojně kvetou a přinášejí též plody. Výtečně se daří rostliny tučnolisté, tak zvláště kaktusy, jimž jest věnována celá partie.

Konec zálivu v Sydney. Fot. Domin.

K zahradě přiléhá veliký park (Domain), který bývá obecenstvem taktéž hojně navštěvován.

Když jsem ukončil prohlídku města a blízkého okolí, odbyl si nejnutnější návštěvy, získal různé informace a obstarával si různé publikace, vypravil jsem se na několikadenní výlet do rozkošných Modrých Hor (*Blue Mountains*), které skutečně velmi překonaly mé očekávání, ač jsem si od nich sliboval velice mnoho.

Modré Hory počínají se as 35 mil na západ od Sydney a byly kdysi vážnou překážkou při pokusech o vniknutí dále do nitro-

zemí, neboť bylo to horstvo divoké a nesnadně přístupné, kdežto dnes vede přes ně moderní dráha (Great Western Railway) a celé horstvo jest pohodlně turisticky upraveno.

V dávných dobách mnozí zločinci uprchli se do těchto hor do divoké přírody, kde buď zahynuli hladem anebo byli zabiti divokými černochy. Někteří však přece zůstali na živu a žili pak buď potulným, bídným životem s černochy, a často vzali

Plodný dračinec v botanické zahradě v Sydney.
Fot. Domin.

si i černošské ženy za manželky, nebo živili se přepadáním a olupováním klidných cestujících, státních pošt a zlatokopů.

Jak známo, vzniklo Sydney, jako později všechny státy australské, původně jako anglická deportační stanice pro různé provinilce a zločince. Celkem bylo do Australie vyvezeno přes 82 tisíc zločinců a tím právě nebyl dán základ ke klidnému vývoji této kolonie. Také Nový Jižní Wales mnoho zakusil a byla to skutečně strašná doba, když řádili a loupili tito pověstní křováčtí lupiči, zvaní „*bush-rangers*“, podnikajíce kousky nad

Pohled do údolí Jamieson Vallny v Modrých Horách krátce po východu slunce.
Fot. Domin.

pomyšlení smělé a odvážné. Tak několik jich přepadlo třebas i celé městečko, vyloupili banky a městské pokladny, uvrhli přední úředníky v pouta, po několik dní hodovali a pili, a dříve nežli přitáhlo vojsko, opět zmizeli. Čteme-li úředními daty ověřené historie těchto různých banditů a jejich družstev, zdá se to spíše jako sensační povídka, a přece jest vše pravdivé. Bushrangerové měli vždy nejlepší koně, byli vždy výtečně informováni o pohybech policie a vojska, jež je pronásledovalo, majíce hojně přátel a pomocníků, kteří když ne z lásky, tož jistě ze strachu neodvážili se je prozraditi. Odvaha těchto lupičů byla bezpříkladná a jako se někdy chovali kavalírsky k chudině, rozhazujíce lidu peníze (jichž ovšem lacino nabyli) plnými hrstěmi, tak krutě se mstili těm, kdož je zradili, nebo těm, kteří je pronásledovali.

Australské vlády byly nuceny vydati mnoho milionů korun, než se jim podařilo schytati nejnebezpečnější z těchto lupičských rot. Při tom vzalo ještě mnoho životů za své, neboť odvážní bandité s hrdinností hodnou lepší věci ještě v poslední chvilce draze prodávali své životy a často již smrtelně zraněni skolili některého policistu nebo vojáka.

Tyto honby za nebezpečnými lupiči zůstaly by však jistě mnohem déle bezúspěšnými, kdyby bílé policii nepřispěli černoši. Byli to tak zvaní slidiči („trackers"), kteří zločinci byli všeobecně zváni „krvaví psi" a kte í prokázali policii a veřejnosti nezaplatitelné služby, neboť tam, kde běloch stál bezradný, černoch dovedl objeviti i nejmenší stopu a tu pak sledoval, až došel cíle. Zmínili jsme se již dříve, že australští černoši dovedou stopovati podivuhodným způsobem, a to i stopy zastaralé, které sledují na koni plným tryskem po mnoho mil snad lépe než cvičení policejní psi. Zdá se, že černoši předčí po této stránce i proslulé severoamerické Indiány, tak ostré jsou jejich smysly, hlavně ovšem čich a zrak. Proto černoch dovede vyslíditi nejen zvěř, nýbrž i nepřítele, dovede se vyhnouti bumerangu nebo kopí, které letí tak prudce, že oči bělocha nemohou je postřehnouti.

Ward říká dokonce, že australský domorodec dovede sledovati myš nebo malého hada tak dlouho, až ho konečně nalezne. Ward hodil úmyslně tak daleko, jak jen bylo možno, do husté spletené džungle, do které by běloch nedovedl vniknouti

bez sekery nebo nože na prosekávání, malý stříbrný peníz anglický (sixpence) asi velikosti dvouhaléře, ale mnohem tenší. Černoch přímo vnikl do houští, kam peníz zapadl, a přinesl jej zpět v několika vteřinách. Jindy opět vložil Ward pod kámen na cestě opatrně šilling. Černoch, který šel toutéž cestou asi po dvou hodinách, ač ovšem neměl nejmenšího o tom tušení, ihned poznal, že malým kamenem bylo hnuto; i zvedl jej a k veliké radosti nalezl onen šilling.

Často jsem slýchal, že černoch, který ztratil nějaký předmět, třebas sebe menší, vrátí-li se po své stopě, vždy jej opět nalezne.

Dnes ovšem po lupičích není v Modrých Horách (a kdekoliv jinde v Australii) ani stopy, naopak lid, který tu sídlí, jest neobyčejně dobrý, pohostinný a upřímný.

KAPITOLA TŘICÁTÁ PÁTÁ.

V Modrých Horách (Blue Mountains) v Novém Jižním Walesu.

Modré Hory, dnes oblíbené středisko turistů i všech, kdož hledají v době horké osvěžení v čerstvém, studenějším vzduchu, jsou rozlehlým pískovcovým pohořím divoce rozervaným s hlubokými stržemi, přes jejichž kolmé, závratně vysoké stěny řítí se řada vodopádů. Vodopády samy nejsou sice tak mohutné množstvím vody, zato však nádherná, divoká scenerie celé krajiny, pohledy imponující uměleckým zacelením a krásou mohutných linií dodávají celému horstvu zvláštního kouzla, které stěží lze slovy vystihnouti. Hluboké, tmavé pralesy s celými lesíky pyšných stromovitých kapradí vyplňují dna roklí, kam teprve pozdě dopadají sluneční paprsky a kde je stálé vlhko a příjemný chlad. Sušší úbočí pokryta jsou křovinami plnými nádherných, různobarvých květů a šedozelenými otevřenými lesy blahovičníků.

Rozkošné jsou pohledy v Modrých Horách krátce před východem a po východu slunce. Tu dobu leží ještě hluboko na dně roklí hustá, bílá mlha, celý prostor vyplněn jest modravými parami, v nichž jen neurčitě se rýsují mohutné stráně a srázy. Tím majestátněji a grandiosně vystupují z objetí mlh a mraků jednotlivé, závratné skalní výběžky a cimbuří, které políbilo vycházející slunce prvními paprsky.

Z Katoomby, kterou jsem si zvolil za středisko svých prvních výletů, vypravil jsem se již před pátou hodinou ranní na pro-

„Echo Point" v Modrých Horách při východu slunce. Na skalním výběžku v popředí trávovité stromy.

Fot. Domin.

cházku do okolí a byl pak svědkem nádherného východu slunce na výběžku skalním zvaném Echo Point (bezpochyby nazvaném tak proto, že právě zde není žádné ozvěny) s výhledem do nesmírného, divoce romantického údolí Jamiesons Valley, spíše gigantické rokle, jejíž dno bylo zakryto hustým příkrovem bílých mlh. Na samotném výběžku, který kolmo spadá do závratné hloubi a má podobu obrovské hlavy, vytyčují se roztroušeně podivné, sloupovité kmeny trávovitých stromů (*Xanthorrhoea*), nadmíru bizarní. Naproti zvedaly se pak tři strmé skalní věže, známé jako „Tři Sestry" („The Tree Sisters").

Hra stínů a barev jest v Modrých Horách báječná od časného rána až do slunce západu. Často i za poledních hodin jest celé ovzduší nápadně modravé, jako vyplněné samými modravými parami. Podivné toto zbarvení dalo též jméno celému horstvu.

Vegetace sama vyniká neobyčejnou pestrostí barev, avšak i světlé srázy pískových skal jsou často červeně a žlutě žíhány; pluje-li na obloze mrak, tu jeho pohybující se stín kouzlí na zemi opět novou hru barev, tu zbarvuje temně šedivé lesy blahovičníků, tu opět vrhá indigový stín na horské stráně. K tomu všemu druží se množství vodopádů, z nichž některé vesele poskakují v kaskádách obklopeny jsouce bujnou zelení, od níž tím lépe se odráží stříbrná voda, kdežto jiné řítí se přes ohromné, kolmé stěny; tak na př. jsou to vodopády Wentworth Falls, které spadají do hloubky přes 300 *m*. Jiné vodopády tvoří opět nádherné závoje ze stříbřitě zpěněné vody; tak jest to na př. „plačící skála" („The Weeping Rock"), která má zvláštní svůj půvab i v době suché, kdy se snáší přes pískovcové lavice, vodou uhlazené, široký avšak nevysoký vodopádek v podobě jemného, průhledného závoje.

Nádherné jsou též interieury pralesové s úchvatnou spletí zeleně a s velikými vějíři kapradí. A tak mile střídají se tyto pohledy s velkolepou panoramou na gigantické srázy, závratné rokle a bezedné propasti.

Turisticky jsou Modré Hory výtečně a pohodlně upraveny, a kde na př. cesta pralesem po balvanité půdě jest obtížna, usnadňuje výstup improvisovaný žebřík. Ostatně kde stezička nebo sta a sta schodů vysekáno jest s velikým nákladem do

„Plačící skála" v Modrých Horách. Fot. Domin.

srázných stěn, zajištěna jest zábradlím anebo železnými držadly zapuštěnými do skály.

Nesnadno jest rozhodovati, která partie Modrých Hor jest velkolepější, sanguinický turista často tu přichází do pokušení, aby vyhlásil za nejkrásnější právě tu partii, kterou má před očima, ježto každá má svůj zvláštní půvab. Prošel a prolezl jsem důkladně celé okolí Katoomby, navštívil Katoomba Falls i Echo Point i známý Orphan Rock a Tři Sestry. Sestoupil jsem do údolí Jamiesons Valley a vystoupil opět k vodopádům Leura Falls. Po té jsem opět od vodopádů Wentworth Falls sestoupil do pokračování stejného údolí a prolézal jeho strmé, místy nesnadno přístupné severní svahy. Navštívil jsem pak ještě několik jiných známých míst dále na západu a severu, ale těžko mi rozhodnouti, která část jest nejromantičtější. Mount Victoria, stanice na západní dráze vzdálená 76 mil od Sydney, bývá východiskem k často navštěvovaným vápencovým jeskyním Yenolan Caves s nádhernými krápníky, pěknými dómy a jinými útvary jeskynními, na které jsou Australané právem hrdi.

Při svých potulkách zastihl jsem náhodou na jednom blahovičníku pěknou vačici opossum (*Trichosurus vulpecula*), roztomilé to zvířátko, které na mne udiveně s větve pohlíželo velikýma očima. Zvíře to bývá obyčejně ve dne ukryto a jest jen málokdy k spatření. Také vačnatce, zvaného medvěd („native bear"), jsem zde, po prvé v Australii, zahlédl.

Překročíme-li Modré Hory a jdeme-li dále na západ, ráz krajiny se úplně mění. Podnebí jest tu opět velice suché, rozkládají se zde veliké pláně, pokryté z části blahovičníkovým lesem, pak však otevřené traviny, které na dalekém západě nesou význačný pustinný charakter. Tyto končiny, v době suché dosti pusté, jsou nicméně úrodné. Na velikých plochách pěstuje se zde pšenice, a jest zjev skutečně překvapující, vidíme-li zde v nitrozemí nekonečné lány vlnícího se obilí jako v nejúrodnějších krajinách našich.

Jinde opět daří se chov koní a hovězího dobytka a ještě dále na západ, kde suché období jest příliš dlouhé a dešťů vůbec málo, prospívají nepřehledná stáda ovcí, podobně jako v Queenslandu.

Nitrozemí Nového Jižního Walesu má však jednoho nadmíru nebezpečného nepřítele, který tu působí ohromné škody;

Skalní výběžky zvané „Tři sestry“ v Modrých Horách. Fot. Domin.

jsou to králíci, kteří se vůbec v mnohých částech Australie úžasně rozmnožili a k nemalé radosti obyvatelstva zaplavili i mnohé krajiny, v nichž o nich donedávna nebylo ani potuchy, postupujíce obyčejně směrem severním.

Roku 1862 bylo přivezeno do Australie několik párků králíků k účelům honebním a ještě r. 1871 přiznána jim zákonem jistá doba šetření. Ale byl to skutečně danajský dar, neboť králíci se úžasně rozmnožili a zaplavili celé rozlehlé krajiny, stále postupujíce, ježto nebylo tu ani tuhé zimy ani dravců, aby jimi bylo jejich rozšiřování zastaveno nebo aspoň omezeno.

Rozumí se samo sebou, že vlády nešetřily nákladu, aby se zbavily toho zla, ale byl to boj těžký a dlouho neúspěšný. Vypsána cena 600.000 K za spolehlivý prostředek k hubení králíků a i slavný Pasteur pokoušel se zbaviti Australii těchto škůdců, a to očkováním jakéhosi bacilla, který měl vyvolati mezi králíky zhoubnou epidemii, které by podlehli. Avšak i tento prostředek zklamal stejně jako mnohý jiný.

Do roku 1898 vydaly vlády spojených států australských skoro 50 milionů K na hubení králíků, ale vše to nepomáhalo. Nejúčinnější byla ještě veliká sucha, která zhubila bezpočetné tisíce králíků; avšak ani to nebylo s to, aby omezilo vydatně jejich počet.

Jen od ledna do srpna r. 1887 zabito deset a půl milionu králíků, za jejichž hubení vlády platily odměny. Vypráví se, že při jednom velikém suchu zachytilo se tolik mrtvol králičích na drátěném plotu, že 2500 lidí bylo po týden zaměstnáno odstraňováním jejich mrtvol.

Když všechny prostředky zklamaly, přistoupilo se ke zřizování mřížových plotů hluboce do země zapuštěných a to v délce mnoha tisíc kilometrů, čímž zabráněno bylo šíření se králíků do krajů nezamořených. Ovšem tyto drátěné sítě vyžadovaly velikých nákladů. Do roku 1906 vláda v Novém Jižním Walesu zřídila sama 1330 mil těchto ochranných mříží proti králíkům a mimo to soukromníci 42.797 mil, což žádalo úhrnem nákladu asi 50 milionů korun!

V knížce Hassertově o Australii čteme sice, že samotný Nový Jižní Wales zřídil již do roku 1897 těchto mříží v délce 1,300.000 *km* (!!), ale číslo to odporující úředním údajům jest jistě velice upřílišené.

Scenerie v Modrých Horách.
Fot. Domin.

Praktičtí Australané, když se nedovedli králíků zbaviti, přišli na myšlenku, jak by jich aspoň zužitkovali. Od roku 1895 vyváží se zmrzlé králičí maso ve velikém hlavně do Anglie, kde má při své láci a jak jsem se sám přesvědčil, i dobré chuti velice čilý odbyt; také kůže králičí zužitkují ve velkém. Tento vývoz (zmrzlého masa a kůže) byl prý již r. 1895 tak značný, že se rovnal přibližně 10 milionům K. K tomu ovšem dlužno připočísti veliké množství, které se spotřebuje již v Australii samé.

KAPITOLA TŘICÁTÁ ŠESTÁ.

Nová cesta do Západního a Severního Queenslandu.

Po celou dlouhou dobu tří měsíců letních byli jsme stíháni nečasem; deště, mlhy, bahno a povodně zmařily mnoho našich plánů. Nedostatky, které tímto nezdarem se dostavily, byly mnohem citelnější pro mne nežli pro přítele Domina. Již za pobytu v okolí Cairnsu jsem poznal, jak užitečně mohl bych využíti několika jen jasných dnů k doplnění svých zkoumání, ale marně zdržoval jsem odjezd, pokud to vůbec šlo. Na cestě železnicí od Townsville ke Cloncurry a pak zase z Longreache k pobřeží měl jsem v projektu několik odboček větších, exkursí několikadenních do oblastí, které zdály se poskytovati mnoho zajímavého po stránce zejména vodopisné.

Vyjednávali jsme v Pentlandu a zase v Torrens Creeku o exkursi k bezodtokému jezeru Buchananovu, které leží asi 150 *km* na jih od trati na rozvodní vysočině, ale musili jsme upustiti od toho plánu, neboť přišli jsme k poznání, že za toho rozmoklého stavu cest přišlo by to přespříliš draho a že sama kořist vědecká byla by nejistá, kdyby přišlo několik deštivých dnů. Podobně zmařil se nám plán jeti z Cloncurry do Camoowealu. Bylo dokonce naším štěstím, že uposlechli jsme výstrah svých nových známých v Barcaldine a v Jerichu a upustili od záměru odtud podniknouti delší exkurse po rozvodní planině, jen právě včas dojeli jsme do Rockhamptonu před nesmírnými přívaly, které celý nesmírný kraj v úvodí řeky Fitzroyovy a také dále k západu při centrální

dráze proměnily v jezera a naprosto znemožnily jakoukoliv dopravu na dobu více nežli čtrnácti dnů.

Tyto nezdary zaviněné počasím, nepříznivou dobou roční, byly hlavně na úkor mého studia. Příteli Dominovi při usilovném sbírání při každé i jen několikavteřinové příležitosti na nahodilých zastávkách vlaku i při drobných exkursích podařilo se sehnati dosti materiálu pro celkovou a dosti podrobnou charakte-

Osamělá stavení v písčité krabatině u Emu parku.
Fot. Daneš.

ristiku vegetace celé rozsáhlé oblasti, kterou jsme se ubírali, mne však tyto krátké zastávky a výhledy z vlaku utvrzovaly jenom v přesvědčení, že je tu na snadě plno problémů zajímavých a důležitých, které bych v době poměrně krátké za příznivého počasí mohl rozřešiti.

Již od Cloncurry uvažoval jsem o tom a čím dále tím více utvrzoval se v přesvědčení, že bude pro mne mnohem užitečnější, nechati původních plánů na podrobnější poznání jihozápadní a jižní Australie po stránce turistické, vrátiti se po konci doby dešťové do středního a západního Queenslandu a podniknouti

Před chatrčí domorodců v Barambě. Fot. Daneš.

exkurse, které právě mi byly zmařeny. Hleděl jsem se již informovati o ceně koní a povozů, a způsobech cestování v různých oblastech, k nimž zájem můj se nesl, a již při příjezdu do Brisbane byl jsem definitivně rozhodnut zůstati v Queenslandu nejméně o tři měsíce déle. Marně pokoušel jsem se přemluviti i přítele k takovému prodloužení pobytu a tak nezbylo mi nic nežli chystati se sám.

Každému, kdo bude čísti následující kapitoly o pomalé a zdlouhavé cestě krajem jistě jednotvárným a fádním pro oko, při značném nepohodlí a také i strádání, pokud se týče zaměstnávání zažívacích ústrojí, jistě by bylo podivno, že bez nijaké příčiny zvláštní zvolil jsem si tury tak podivné a proč zejména raději nevrátil jsem se na východní pobřeží tropické, kde dle líčení všech nastávala právě doba skutečně rajského počasí? Doufám, že podaří se mi v krátkosti a dosti srozumitelně vyložiti hlavní problémy, které mne lákaly.

Australie je pevnina velmi zajímavá po stránce horopisných i vodopisných svých poměrů. Nejvyšší pohoří nacházejí se na samém okraji pevniny a obracejí srázné a vysoké své svahy k moři, do vnitrozemí však jen ponenáhlu se svažují. Řeky tekoucí na východ, sever a západ jsou poměrně krátké, kdežto k jihu sbírají se dlouhé toky, které tvořily by velkolepé systémy říční, kdyby vnitro Australie nebylo pouští, kde nevelké množství dešťů padá a velmi rychle se vypařuje. Kdyby řeky, které dnes jen velmi zřídka skutečně tekou a vysýchají na pustinných pláních centrální Australie v tak zvaných jezerech, které jen málokdy mají trochu slané vody, dostávaly dosti vody, tu tekly by všechny do chobotů, kterými moře od jihu do pevniny vniká. Ostatní moře Australii obklopující přišla by velmi zkrátka.

Zvláště nápadné poměry v tomto ohledu jsou na severovýchodě. Se strmých srázů rozvodní hornatiny jen krátké řeky tekou na pobřeží tichomořské, ač největší jest tu spád a nejsilnější deště, tedy i řeky mají hodně vody a síly vymílati, rozrušovati horniny při svém toku, zadírati se hluboko do svahů hor a šířiti své úvodí nazpět na úkor řek, které mají daleko menší spád, málo vody a následkem toho i daleko méně síly. Boj o život, v němž slabší podléhá, jest i v neživé přírodě, řeky zápasí spolu o přednost, o větší rozsah svého úvodí a máme mnoho a mnoho dokladů z nejrůznějších zemí o tom, jak následkem změny

Z domorodé vesnice ve stanici Barambě. Fot. Daneš.

sklonu, pošinutím ker kůry zemské, stoupáním neb klesáním jednotlivých oblastí nastává také porušení rovnováhy mezi řekami. Ta, která jest ve výhodě, rozšiřuje úvodí své na úkor slabší, prodírá se rychle nazpět, zachycuje horní tok a přítoky její a posunuje tak rozvodní čáru stále nazad. Nejsou-li takové změny příliš dávné, geologicky mluveno, tu jest velmi často možno nade vši pochybnost je dokázati. Často ještě nyní suché údolí, nebo zářez v pohoří, v němž štěrky říční jsou zachovány, svědčí, že řeka kdysi tekla směrem nyní opuštěným, často možno zrekonstruovati dokonce jednotlivá stadia toho vývoje, probádati celou historii vodopisné sítě až do podrobností.

Nepřirozené vodopisné poměry Australie a právě zejména severovýchodní Australie podněcovaly můj zájem ještě v Praze, když probíral jsem se mapami a hledal oblasti nápadné svým zvláštním rázem na první pohled. Již tehdy byl jsem přesvědčen, že zajisté dějí se tu rychlé a značné změny ve vodopisné síti, že řeky tichomořské zajisté silně rozšiřují své úvodí na úkor řek na západ do zálivu Karpentarského i do centrální pánve pustinné tekoucích a že bude poměrně snadno sledovati vývoj vodní sítě badáním na místě. Probíráním odborné literatury přišel jsem k poznání, že celý Queensland jest vlastně po stránce badání fysikálně-geografického terra incognita a tím více rostlo ve mně přesvědčení, že čeká tu na mne dosti vděčných úkolů.

Nyní po několikaměsíčním pobytu byl jsem si nejen jist, že možno tu mnoho zajímavého vykonati, objeviti mnohé záhady vědecky zajímavé a učeným světem australským dosud nepostřehnuté, nýbrž viděl jsem již, kde právě jsou ta nejzajímavější místa a jak asi nejvýhodněji k nim se dostati. Zároveň měl jsem stále na mysli zkoumání v krasových oblastech, které bylo v mém plánu od počátku a tu po delších úvahách ustanovil jsem se definitivně na plánu, který pak podařilo se mi také úplně a v době předem určené provésti.

Pro řešení záhad vodopisných nejdůležitější byla rozvodní planina mezi severní drahou a jižní, mezi Pentlandem a Barcaldine, kde prostírá se několik dle map bezodtokých jezer. O celé této oblasti, která tvoří část oné, řídkým lesem porostlé, ,,desert country" na pustinných pískovcích, není v literatuře ani zmínky. Marně pátral jsem též po zprávách geometrů, kteří aspoň povrchně ji proměřili a v hrubých rysech na mapách pozemkového

Školní mládež ve státní stanici pro domorodce v Barambě. Fot. Daneš.

úřadu zanesli, ani v místech blízkých (v Pentlandu, Barcaldine, Jerichu) nemohl jsem dostati dosti podrobných informací o této krajině zanedbané a velmi řídce obydlené. Rozkládá se tu několik jezer, z nichž některá jsou bezodtoká a tvoří tedy pro sebe uzavřený celek vodopisný ležící mezi úmořím Tichého oceánu a vnitrozemní velkou pánví, jíž nejnižším středem jest velké jezero Lake Eyre, které ovšem vody na rozvodí deštěm spadlé jen velmi zřídka dostihují, vypařujíce i vsakujíce se rychle do žíznivé půdy plání pustinných. Nabyl jsem přesvědčení, že tato jezera bezodtoká jsou zbytkem staršího typu vodopisného, že původně na východ i na západ od nich podobné bezodtoké pánve se prostíraly, které teprve postupně byly zachyceny řekami k moři neb do vnitrozemské pánve tekoucími. Našel jsem mnoho dokladů svědčících, že tento názor můj jest správný, a dostal jsem i projevy souhlasu od některých odborníků australských po publikaci výsledků svých studií.

Počítal jsem, že tura od Barcaldine do Pentlandu zaujme asi tři neděle až měsíc, i rozhodl jsem se provésti ji v sedle, jelikož najímání povozu přišlo by příliš draho a bylo by spojeno s obtížemi. K této velké exkursi hodlal jsem pak připojiti kratší výlet na horní tok řeky Flindersu, který, soudě dle původního jeho směru od severu k jihu, zajisté tekl kdysi do Thomsonovy řeky a teprve později byl zachycen nazpět se prodírající řekou Flindersovou a tak připojen k úvodí zálivu Karpentarského.

Druhá oblast, slibující mnoho vědeckého výtěžku pro mé studie, byla krajina kolem Camoowealu při samých hranicích Severního Territoria. Je to vápencová plochá vysočina zvaná Barkly Tableland, na níž známy jsou některé jeskyně, důkaz to krasových jevů.

Tato vysočina prostírá se daleko široko do Severního Territoria a její vodopisné poměry byly dosud skoro úplně neznámy. Queenslandská část vůbec ještě odborně nebyla studována, v území pak Severního Territoria jen nedokonale znám byl její rozsah a geologický ráz z velkých cest slavného jihoaustralského geologa Browna, které ovšem tvoří jen velmi řídkou síť na nesmírné ploše jinak vědecky neprozkoumaného území. Stačí snad podotknouti jen, že skutečně tato vápencová vysočina má krasový ráz, ale zvláštního typu, s jakým nesetkal jsem se dosud nikde jinde, který jest novinkou ve studiu krasovém vůbec. Krasové

jevy jsou tu teprve v počátcích, voda mizející do podzemí napájí mnoho velkých řek, které na úpatí vysočiny vyvěrají a křišťálově čistou a stálou vodou liší se od rmutných vod povrchních, které rychle vysýchají.

Z Cloncurry do Camoowealu je poštovní spojení, z Camoo-

Vstup do jeskyní Olsenových.
Fot. Daneš.

wealu pak možno dostati se zase poštou dále do Burketownu při zálivu Karpentarském, odtud do Normantonu a napříč poloostrova do Cairnsu; tu větší část cesty, od Charlestonu totiž, již železnicí.

Rozpočetl jsem čas od poloviny dubna do poloviny května na onu turu po rozvodí a na Flindersově řece; přibližně šest neděl, tedy až do konce června na onu velkou turu z Cloncurry do Camoowealu a napříč nížiny při zálivu Carpentarském („Golf

of Carpentaria", odtud „Golf country" zvané) až do Cairnsu; a asi deset dní na krátké ještě doplnění studií při řece Barronu a jejích vodopádech.

Pak ještě počítal jsem několik dní na Brisbane, asi tři neděle

Na vápencovém hřbetu nad Olsenovými jeskyněmi.
Fot. Daneš.

dohromady na návštěvu hlavních měst Sydney, Melbourne a Adelaide, asi čtrnáct dní až tři neděle na západní Australii, tak abych parníkem v polovici září mohl opustiti definitivně Australii a stihl v říjnu nazpět do vlasti k zahájení semestru.

Byl jsem si vědom obtížnosti a velkého nákladu tak velkého podniku, který bylo mi provésti na vlastní pěst, považoval jsem však za svoji povinnost propracovati vědecky to, co jen jaksi

letmo jsem poznal a skombinoval za předešlé cesty, učiniti zkrátka z cesty své po Queenslandu i po stránce vědecké jakýsi celek. Proti tomu studie všeobecného rázu v pokročilejších státech australských, ba i exkurse do divukrásného Nového Zélandu a nádherné Tasmanie zdály se mi něčím vedlejším; vše hnalo mne ke studiu na půdě panenské, na problémech dosud netknutých. Byl bych si vždy vyčítal, kdybych nebyl uposlechl toho mocného pudu, který táhl mne nazpět do těch nevzhledných končin, které při všech námahách a mrzutostech osamělé cesty poskytly mi v ohledu studijním výsledky úspěšné.

Rok zdál se býti příznivý, deště trvaly dlouho a napršelo dost, takže nebylo obav o přílišnou nouzi o vodu v měsících podzimních, a tak i sama příroda dávala dobrý základ pro zdárný průběh tury.

KAPITOLA TŘICÁTÁ SEDMÁ.

Z Brisbane do Aramacu.

Pocity nejistoty a zádumčivost svíraly mne, když jsem opouštěl Brisbane sám směrem k severu, k podniku dosti dobrodružnému, bez přítele, na jehož společnost jsem si tak byl přivykl. Neměl jsem určitých obav, přece se mi však chvílemi zdálo, že mohou se brzo naskytnouti překážky, které znemožní mi vykonati největší část z toho, co jsem měl v programu, a nechají mne se zbytečnou ztrátou peněz a času v trudném nezdaru.

První zastávkou v mém plánu byla státní stanice pro domorodce v Barambě za Kilkivanem. Místo to leží nedaleko stanice Murgon dosud slepé poboční dráhy, která dříve vedla jen do Kilkivanu, kdysi důležitého střediska zlatého pole, nyní pak dokončena jest až do Kingaroy na horním toku Burnettu. Trať tato odbočuje od hlavní ,,North Coast Railway" ve stanici Kilkivan Junction. Pomalá jízda vlaků je příslovečná a věru dává více příležitosti k studování kraje nežli jeho jednotvárný vzhled zasluhuje. Skoro až v noci doplazili jsme se do Murgonu, osady v samých počátcích, však plné naděje v brzkou slibnou budoucnost. Mnoho usedlostí zabírají v okolí zejména v posledním čase němečtí kolonisté; výborná čedičová půda slibuje jim rychlý zdar a jich dobrý výsledek ovšem povznese též blahobyt Murgonu, kde dva hotely a dva krámy s radostí vítají každého nového klienta.

Ráno po snídani pryčka z Baramby s dvěma mladými černochy přijela pro mne a pro nějaké zásilky poštovní. Po krátké

jízdě lesem mohutných blahovičníků přejeli jsme hluboký zářez potoka a na druhé straně na bezlesém návrší rozkládala se před námi Baramba. Výstavný dřevěný domek o jednom patře jest obydlím správcovým, pěkná zahrádka, plotem chráněná od všetečných koz, táhne se až ke skladišti, kůlně to z těžkých dře-

Vápencové skály škrapami rozervané nad Olsenovými jeskyněmi.
Fot. Daneš.

věných trámů; opodál pak nad příkrým svahem k potoku stojí škola, kde na čtyřicet dětí, převahou čistokrevných domorodců obojího pohlaví, dostává základní pojmy školského vzdělání.

Na holé ploše asi 200 metrů od správních budov začíná se domorodá vesnice, která dělí se v několik samostatných skupin. Chaty jsou stavěny ze směsice lehkého materiálu, prken, stro-

mové kory i z prohýbaného plechu; každá skupina představuje zvláštní kmen, jichž je tu zastoupeno celkem osmnáct.

Domorodci mají úplnou volnost ve své vesnici, inspekce správcovy platí pouze nezbytným požadavkům čistoty. Chaty nejsou permanentní, správa z důvodů zdravotních podporuje starodávný zvyk kmenů australských, měniti občasně sídliště, a tak osada domorodá často mění své stanovisko na mýtině. Kazatelé různých vyznání mají volný přístup do osady v určitých dobách, ale správa sama dopřává svým svěřencům ve věcech náboženských úplné volnosti.

Spory mezi příslušníky různých kmenů nejsou řídké, ale strach před disciplinárním trestem brání bouřlivým výbuchům. Disciplinární trest je přidržení výtržníků k pracím neplaceným v osadě samotné, neboť muži i ženy schopné práce vysílají se na farmy a stanice dobytkářské s dobrým úspěchem, vskutku tak dobrým, že stanice nemůže vyhověti poptávce. Za práci dostává se domorodcům slušného platu, který z části vyplácí se jim na útratu, z části ukládá se do banky na jich jméno. Přejí-li si vyzvednouti něco z uložených peněz, činí tak prostřednictvím správce osady, který dbá, aby počtů neznalí a lehkověrní svěřenci nebyli ošizeni při nákupech. Domorodci váží si velmi té svobody, které se jim tu dostává, a činí se vesměs, aby dobrým chováním jak v osadě, tak i u zaměstnavatelů získali si důvěru. Zejména ti, kdož poznali dříve úzký těsný kruh missií náboženských, velmi si cení těchto výhod a takřka bez výjimky i ti, kdož jako nenapravitelní byli posláni sem duchovními správci missií, dělají dobrotu a činí se, aby zasloužili si volnosti. Z toho důvodu jen málo mužů a žen v plné síle je v osadě; starci obojího pohlaví a děti převládají, ale přece práce jich, jakkoliv ne těžká, stačí úplně obstarati značný počet dobytka a vzdělati rozlehlá pole kukuřičná i zahrady.

Stanice v Barambě byla původně missií a teprve před několika léty byla upravena pro správu civilní, která osvědčuje se výborně přes všechno osočování náboženských institucí. Přes to, že jen inferiorní pracovní síly jsou zaměstnány v místě, výsledky finanční jsou takové, že vydání úplně se kryje s příjmy, a vedle toho několik tisíc korun je v bance uloženo na osobní účet domorodců, pracujících ve službě mimo stanici.

Z Baramby odejel jsem odpoledním vlakem zpět ke hlavní trati a vstoupil do vlaku, který donesl mne v noci do Maryboroughu. Příštího dne stihl jsem do Rockhamptonu. Tu měl jsem k disposici dva dny, jeden strávil jsem v Emu Parku studuje detailní útvary pobřežní, velmi rozmanité na malé vzdá-

Rozvodněný potok u Jericha.
Fot. Daneš.

lenosti, druhý den pak navštívil jsem jeskyně Olsenovy asi 30 *km* na sever od Rockhamptonu. Jeskyně ty prostupují úzký vápencový hřbet několika chodbami ve třech patrech nad sebou. Jsou poměrně chudé krápníky a velmi suché.

Milliony netopýrů snad po tisíciletí tu přespává a půda pokryta je netopýřím guanem místy na mnoho metrů výše. V chodbách a prostorách častěji navštěvovaných jsou netopýři

poměrně řídcí; vůdce však uvedl mne do jedné chodby, kterou turisté obyčejně míjejí, a tam viděl jsem něco, čeho tak snadno nezapomenu. Stěny a strop byly černy netopýry, kteří viseli i v rojích; naše svíčky a kroky je zděsily a velké množství letounů s pronikavým pískotem opustilo svá místa a obklopovalo nás úzkostlivě poletujíc sem a tam. Hnusný puch a obava, že svíčky naše zhasnou ve víru způsobeném poletujícími davy, přiměly nás k rychlému odchodu.

Vápencové hřbety tyto podobně jako ony v okolí Chillagoe a Mungany vyznačují se nesmírně rozervaným povrchem. Hluboké rýhy spojující se v soustavy miniaturních roklí prorývají povrch tvrdých vápencových lavic a mezi nimi trčí do výše ostré dýkovité neb štítovité tvary skal s okrajem jakoby umělým ciselováním zaostřeným. Málokde jeví se tento zajímavý fenomén krasový zvaný „škrapy" („Karren" německy a „Lapiaz" francouzsky) ve formách tak význačných jako právě tato.

Úpatí a svahy vápencových hřbetů a pahorků v tomto okolí nesou vesměs bohatou tropickou vegetaci s četnými lianami, kdežto opodál na křemenité chudší půdě převládá pouze řídký les blahovičníkový. Potoky, které před dávnou dobou vytvořily ty jeskynní chodby, tekou dnes jinými směry a hluboko pod starou úrovní, jež v jeskynních chodbách je zachována jako svědectví doby dávno minulé.

Ještě téhož dne večer usedl jsem na vlak centrální dráhy a za dvacet čtyry hodiny dostal jsem se do Barcaldine. Den strávil jsem v tomto útulném městečku nákupy a sbíráním různých informací. Landcommissioner pan Desgrand, rodem Francouz, připravil mi půdu doporučujícími listy, pokud jeho okres sahal; nesetkal jsem se s ním však osobně, neboť byl v Longreachi na úředním řízení.

Příštího dne asi o desáté hodině vyjel jsem „coachí" do Aramacu. Cesta vedla krajinou typickou pro travnaté pláně centrálního Queenslandu, pouze na malých kamenitých výšinách objevoval se řídký porost stromový a v dáli na východě ostrá kontura rozvodní planiny lemovala horizont. Krajina byla ve svém nejlepším stavu, vysoká Mitchellova tráva zelená pokrývala půdu hustými trsy a vlnila se pod návaly suchého větru jako ječné pole před uzráním.

Typická obydlí v Barcaldine.

Fot. Daneš.

Potkali jsme několik transportů vlny, široké vozy s nákladem pytlů ve váze 7 až 8 metrických tun, tažené 15 až 20 koni, vyorávaly hluboké brázdy v cestě. Proto coach málokdy používala cesty a kočí vyhledával s velkou vynalézavostí pohodlnější rovné plochy podél rozježděných pruhů z doby dešťů.

Minuli jsme několik artéských studní. Voda mocným proudem vytéká ze široké roury a končí se zpravidla v bařině nebo tůni, obklopené vysokým rákosím. Je to škoda, že tekutiny té, zde tak drahocenné, nevyužitkuje se lépe; skoro každá studně artéská stačila by pro zahradu nebo pole slušné rozlohy a ještě zbylo by dost vody pro napájení dobytka. Na otázku, proč nechávají vodu vytékati skoro bez užitku, obyvatelé většinou odpovídají velmi zatvrzelým předsudkem, že voda ta nehodí se k zavlažování pro obsah solí. Mínění toto, jakkoliv zakořeněné, má málo důvodů zakládajících se na zkušenosti. Obsah solí, nebezpečných plodnosti půdy, je poměrně nepatrný ve vodě velké většiny artéských studní australských a zkušenosti odjinud svědčí, že zkažení půdy nenastupuje v dohledné době, ani používá-li se vody poměrně silně brakické.

Hlavní důvod je ve skutečnosti ten, že obyvatelstvo necítí posud potřeby zahájiti intensivnější kulturu, která vyžaduje mnohem více jednotvárné vytrvalé práce, nežli výkony spojené s dobytkářskými stanicemi. Dobrodružný život v sedle, plný rozčilení a změny, namáhavé, ale výnosné stříhačství vlny s pohybem od stanice k stanici, kontrakty na stavění plotů, na kácení lesa a přípravu půdy ku vzdělávání a jiná zaměstnání sice namáhavá, ale pohyblivá a svobodná, jsou australskému bushmanu mnohem příjemnější nežli přikování k malé ploše půdy.

KAPITOLA TŘICÁTÁ OSMÁ.

Z Aramacu v sedle k jezeru Muellerovu.

Asi po sedmi hodinách dorazili jsme do Aramacu. Aramac je čistá vesnice, výstavná, asi se 300 obyvateli, má několik hotelů poměrně dobrých a působí dojmem celkového blahobytu. Před dvaceti a třiceti léty byl Aramac mnohem důležitějším střediskem nežli dnes; teprve železnice povznesla Barcaldine vysoko nad staršího souseda a soupeře. Aramac však přece zůstal ústředím pro širokou oblast se značným počtem velkých ovčářských stanic. Artéská studně plní velkou permanentní nádrž v korytě Aramackého potoka, který teče jen několik neděl v roce; potrubím rozvádí se voda do budov.

Coach, kterou jsem přijel, náležela obchodníku s koni a honáku dobytka, který měl mnoho koní na prodej. Za asistence policejního konstabla navštívil jsem ho a po úradě vybral dva staré koně, sedlo jízdní i soumarní. Nekupoval jsem koní pro parádu a dobře věděl, že po cestě několika neděl nebudu s to, abych je prodal za slušný peníz, ani kdyby měly pedigree, vybral jsem tedy skutečně mrchy, jichž ani ztráta úplná by příliš mé finance nepřivedla z rovnováhy. Koupil jsem oba s celým postrojem za 20 liber sterlingů, zjistiv na krátké vyjížďce, že nemají chyb, které by a priori uváděly v pochybnost dobrý průběh tury.

Jeden byl vysoký, hubený ryzák s krkem nepřirozeně dlouhým jako nepovedená žirafa a s levou zadní kyčlí zle pochroumanou ve svalstvu patrně následkem nějaké dobře mířené rány

kopyty při rvačce koňské; temperamentem i křepkostí hodil se za jízdného koně, jen staré mozoly na hřbetě vzbuzovaly oprávněné obavy; druhý, temný hnědouš, stářím omšelý, slepý na levé oko, menší, klidný, s velmi zdravým hřbetem zdál se mi vhodnějším pod nákladní sedlo.

Vím, že jsem je trochu přeplatil i tak, nebylo však zbytí, ztráta každého dne byla by pro mne velmi těžká. Celý Aramac věděl, proč jsem přišel, a každý obchodník byl by stejně využitkoval příležitosti.

Nemohu pominouti mlčením, že byl jsem předmětem pozornosti veškerého obyvatelstva v Aramacu. Bylo všem divné, že „newchum", jak v Australii nově příchozím říkají, troufá si sám do „bushe" a nebojí se ani zbloudění, ani žízně i jiných možných útrap. Když pakoval jsem na soumarní sedlo svá zavazadla, dostávalo se mi nedověrných poznámek od shromážděných kolem povalečů. Nedbal jsem toho a pakoval jsem tak, jak naučil jsem se ve službě vojenské u vozatajstva i na svých cestách na Balkáně i v Americe a mohu říci bez chlubení, že povedlo se mi vždy dobře spakovati vše, i když od Barcoory přibyl těžký kufr, který nesnadno bylo vyvážiti. Nescházelo těch, kdo chtěli se sázeti se mnou, že s těmi herkami a s tím nákladem se do Pentlandu nedostanu; byl bych skvěle vyhrál, zejména pokud se týče nákladního koně, který neměl ani na konci tury hřbet otlačený.

Železný kufr poslal jsem do stanice Barcoory povozem, ubírajícím se tím směrem, a druhého dne vypravil jsem se sám poměrně pozdě dopoledne. Konstabl vyprovázel mne na několik kilometrů. Vše šlo dobře ze začátku, náklad na druhém koni byl upevněn zcela pevně a netrpěl ani klusem. Asi 6 *km* od Aramacu jest ovčácká stanice Aramac a při ní velká střižna vlny. Neviděl jsem dosud stříhání, a proto rád jsem použil příležitosti. Přivázal jsem oba své koně k telefonní tyči opodál budovy, konstabl upevnil svého koně k témuž kolu přes moji výstrahu, neboť můj ryzák nesnášel dobře jeho společnosti. Vešli jsme dovnitř a věnovali asi dvacet minut prohlídce.

Na sto lidí je zaměstnáno v tak velké střižně po kampaň několika neděl. Ovce jsou pod kůlnou v malých oplotěných ohradách po určitém počtu, každý střihač ví, kolik ovcí je pro něj v ohradě, a několik mužů dodává nové, jakmile zásoba „kandi-

Náklady vlny na cestě z Aramacu do Barcaldine. Fot. Daneš.

dátů" v ohradě klesá. Stříhání děje se strojem, ale vyžaduje přece značné dovednosti a síly, neboť ovce, přidržované mezi koleny střihačovými, nerady snášejí tu proceduru a činí vše, aby se vymkly z pevného zajetí. Stříhání strojní je ohromnou výhodou proti stříhání ručnímu; je nejen mnohem rychlejší, nýbrž i všude stejné, a poranění ovcí je pouze řídkou výjimkou, kdežto dříve zvířata strašně trpěla zejména nesvědomitými střihači, kteří často zajeli hluboko do masa.

Skupiny mužů, tak zvaných „roundabouts", zaměstnány jsou sbíráním ostříhaného rouna, jiní je koupají, jiní třídí a balí do žoků na určitou váhu. Správce stanice prováděl nás a vysvětloval i pozval na oběd; poděkovali jsme se mu a tu on se smíchem nás vyzval, abychom si chytili koně, jinak že oběd vůbec zmeškáme. Bylo tomu tak, můj ryzák s koněm konstablovým se patrně poprali, zpřetrhali řemení a byli na cestě zpět k Aramacu. Na štěstí pastva je příliš lákala, takže zmírnili krok, když byli asi 2 *km* od místa. Nákladní kůň hnědouš utrhl se též, ale zůstal na blízku. Chytili jsme ho, sundali soumar a konstabl vyhoupnuv se na holý hřbet oklikou brzo dostal se za uprchlíky a přihnal je cvalem zpět. Trvalo to dosti dlouho, nežli se nám podařilo vehnati je do kouta, kde s pomocí správcovou jsme je chytili a opravili postroj, pokud prostředky dovolovaly. Odmítli jsme oběd však i teď a konstabl zůstal se mnou ještě asi hodinu až k rozcestí, za nímž ukázal mi na cestu k Stagmountu a k Barcooře.

Kraj pomalu stoupal, podél cesty řídké, nízké lesíky gidye byly nyní časté, jednotvárnost kraje však přerušilo jen tu a tam hejno ovcí a jen jednou houfec asi šesti emu. Emu jsou velmi zvědaví a důvěřiví ptáci; pozdě dávají se před jezdcem na útěk, zastavují se v běhu a ohlížejí se, píská-li jezdec neb volá na ně: tu se pomalu vracejí až na vzdálenost dvaceti nebo třiceti kroků. Jsou proto terčem velmi snadným; styděl jsem se však po nich stříleti, neboť netropí škody a bylo by hanbou ublížiti jim bez důvodů — vždyť bez toho osud jich je zpečetěn v nedaleké budoucnosti. Maso jejich je velmi temné a tuhé, domorodci požívají ho velmi rádi, bílí osadníci však velmi zřídka.

Na úsudek bílých osadníků dám však právě tak málo jako na slovo černochovo, pokud se týče masa. Černoch sní bez rozdílu vše, co mu vyplní žaludek, a čím těžší maso, tím lepší, déle

tlačí v žaludku a budí příjemný pocit přesycení. Pro bílého Australana, zejména ve vnitrozemí, „maso“ je jedině hovězí, vedle toho, když to musí býti, skopové; tu a tam za dlouhou dobu snad divoká kachna nebo drůbež nemůže škodit, ale hovězí jest evan-

Artéská studně ve Stagmountu.
Fot. Daneš.

geliem a zvěřina klokaní i jiná nenachází milosti na jazyku ctitelů hověziny.

Bylo již dosti pozdě odpoledne, když jsem se blížil ke stanici Stagmountu, a vida, že bych nedorazil do Barcoory za světla, rozhodl jsem se zůstati tu. Majitel byl malý, tlustý Irčan velmi příjemného chování; byl kdysi správcem v Barcooře a znal celé

okolí dopodrobna. Dostal jsem od něho mnoho cenných informací. Nechtěl se zváti squatterem, považuje svých 15.000 ovcí za příliš malý majetek k tomu titulu, a mluvil o sobě jako o „cocky" čili „cockatoo", posměšný to název pro malé farmáře a selektory. Selektor jest úřední název pro držitele státní půdy na základě novějších zákonů pozemkových, podle nichž půda dává se v dědičný nájem a ne vlastnictví úplné za laciný roční poplatek nebo výkupné usedlíkům, kteří jsou povinni v určité době několika let vykázati jisté množství hospodářských zařízení, která dokazují, že pozemky jsou v skutečném užívání a neleží ladem.

Selekce různé velikosti podle úrodnosti půdy slouží k účelům zemědělství, rozsáhlejší plochy půdy jsou selekce pastvinné pro chov dobytka v krajinách, kde pro nedostatek deště nebo špatné spojení nelze provozovati orby s prospěchem. Můj hostitel pan Mac Auliffe měl ve svém držení několik takových selekcí a několik artéských studní zásobovalo stáda jeho vodou.

Obytný dům jeho byl z nejlepších, které jsem viděl v západním Queenslandu. Přední veranda hledí do pěkného sadu uměle zavodňovaného a je velmi prostranná, stinná a vzdušná; hlavní ústřední místností domu je rozsáhlá jídelna za hlavní verandou a z obou vedou dveře do vedlejších ložnic a pracoven, menších postranních to pokojíků s východem na vedlejší verandy. Dům ten je velice vzdušný a i za velkého letního horka poskytuje milého chladu a úplné ochrany proti palčivému slunci. Bohužel málo budov i na velkých stanicích zařízeno je tak dobře pro požadavky podnebí a nedostatky takové mstí se na zdraví obyvatelstva.

Opodál hospodářských budov je artéská studně, k níž přiléhá zelinářská zahrada a malé políčko kukuřice; voda hromadí se v močálu, zarostlém rákosím, a bylo by lze použíti jí k mnohem rozsáhlejšímu zavlažování. Voda tohoto proudu činí asi $2\frac{1}{2}$ milionu litrů ve 24 hodinách a je asi 33^0 C teplá. Různým přitažením kohoutku lze regulovati způsob přítoku do nádrže, která slouží ke koupání. Pustiti si proud vody 15 *cm* silný na záda a šíji je požitkem znamenitým a litoval jsem jen, že na každé stanici nemají takového zařízení. Toho večera můj hostitel podnikl zabití a nasolení vepře. Porážení zvířat na maso děje se tu vesměs zastřelením. Muž s puškou čeká, až se zvíře obrátí k němu čelem, a kulkou rázem je skolí, načež pořízne hrdlo a vyvály krev.

Po úradě s panem Mac Auliffe změnil jsem svůj plán v ten způsob, že příštího dne bral jsem se k jezeru Muellerovu a teprve odtamtud hodlal jsem navštíviti Barcooru. Blízko jezera, někde na potoku, přitékajícím od západu, kampoval tehdy ve stanech nový selektor; můj hostitel neznal však přesně místa. Ačkoliv nebylo žádné cesty od Stagmountu tímto směrem, neměl jsem

Písečné přesypy spinifexem porostlé u Muellerova jezera.
Fot. Daneš.

nijakých pochybností, kudy se bráti; kompas a ploty byly mými vůdci a tak odpoledne dosti brzo vynořil jsem se z gidyového lesa na kamenité půdě do travnaté široké pláně, za níž se leskly ve slunci holé, jílovité „claypany" a modravá hladina jezera. „Claypan" nazývají v australském vnitrozemí holé plochy jílovité půdy, s nichž větrné smršti rády vynášejí do výše prach z půdy rozvětrané velkými změnami teploty. V době dešťů a přívalů vodních bývají pokryty mělkou vodní nádrží.

Jezero leží v koutě pod svahy rozvodní planiny, která nad jeho severním okrajem v pravém úhlu vybíhá k západu tak daleko, že cesta ze Stagmountu do Barcoory vystupuje na ni asi ve třetině vzdálenosti úhlem dosti příkrým. Svahy jsou většinou porostlé křovím a zakrslým lesem, hluboké zářezy bystřin zadírají se v ně a výška jich zdá se na první pohled větší, nežli jest ve skutečnosti; činíť necelých sto metrů i v nejvyšších partiích.

Na travnaté rovině a zejména na holých claypanech křižovaly se velmi hojné stezky ovcí, tu a tam i koňské stopy byly zřetelné, ale vždy staré několik dní. Soudil jsem, že mám ještě dost času až do slunce západu, a proto jsem postupoval přímo na východ přes claypany a dostal se mezi písečné přesypy, porostlé spinifexem, které lemují jezero po této straně pruhem několika set metrů širokým.

Spinifex je velmi pichlavý a koně se jím proto velmi neradi prodírají; často však není zbytí, neboť neporostlé plochy mezi trsy jsou nesouvislé a jen tu a tam širší souvislá holá jílovitá plocha značí staré koryto vodní napříč těmito písečnými pahorky. Cestování tímto pásmem zejména v sedle vyžaduje značné opatrnosti; četné prameny vyvírají tu porůznu a bývají zakryty malou vyvýšeninou scementovaného jílu. Běda však koním, a často i lehčím tvorům, kteří se tu proboří, propadnou se tak hluboko, že nemohouce ven buďto se utopí, nebo zahynou hlady.

Jezero samo je nádrž mělká, rozlohy 5 km^2, obyčejně bez odtoku, jen v době dešťů široký, mělký proud vody béře se k Arackému potoku k jihu a v té době i claypany jsou plné vody proudící buď k jezeru nebo přímo k jihu, kde pojí se k výtoku. Za dlouhé suché doby celé jezero vyschne, ale prameny z velké většiny jsou permanentní, a tak stádům v okolí jezera nehrozí nebezpečí žízně nikdy. Toť je velká výhoda pro majitele okolních pozemků, neboť tím způsobem zbaveni jsou velkých výdajů, spojených s vrtáním pro spodní vodu.

Když slunce stálo již nízko nad obzorem, bral jsem se k severozápadu, kde pruh stromů s širokými korunami značil běh potoka, při němž byl podle udání kamp selektorův. Bral jsem se podle potoka vzhůru, až jsem přišel do gidyového lesíka na kamenité půdě; řečiště mělo jen tu a tam hluboké tůně, dosud dosti čerstvé vody, pak však náhle se mělčilo, a celé okolí prozrazovalo

polozvadlým stavem vegetace, že voda tu již vyschla před delší dobou. Bylo mi zřejmo, že kamp sotva je výše proti toku, ale oba moji koně větřili tím směrem, a proto povolil jsem ze zvědavosti, co je láká.

Po několika stech krocích můj ryzák začal býti nepokojný

Stanice Barcoora. Obytné stavení.
Fot. Daneš.

a několikráte chtěl vyraziti cvalem, jak jsem pochopil, aby zastavil a otočil velké hejno ovcí, které se v tomto okolí páslo na trávě mezi stromy. Ryzák byl patrně zvyklý práci na dobytkářských stanicích, vyhledávání houfů ovcí neb skotu a hnaní jich určitým směrem; vždy poznal jsem podle jeho chování, je-li dobytek na blízku. Dal-li jsem mu volnost, rychle odbočil od stezky a s horlivostí dal se na „honbu“.

Pro mne ovšem tento jinak užitečný pud a sportovní duch mého koně neměl užitku a spíše byl se škodou, neboť potmě mohl jsem spoléhati jen na sebe a na kompas, věda, že jeho touha vede za dobrodružstvím, a ne k budovám staničním a tábořištím v okolí. Nákladní hnědák byl apatické povahy, dobrý chodec, ale pohodlný; kde mohl uškubl kus trávy i na pochodu, a proto byl stále v dobré kondici, kdežto ryzáka abych byl k žrádlu skoro prosil.

Kvapně slunce schylovalo se k obzoru a vracel jsem se tedy křižuje a vyhlížeje po obou stranách potoka po kouři neb jiném znamení tábora, ale ani potuchy nikde. Pak slunce zašlo a měsíc vyšel brzo; hledal jsem stopy na claypanech, ale našel jenom staré, křižující se různými směry a často úplně zašlé pod novějšími stezkami ovcí. Konečně mne hledání omrzelo, vzal jsem směr k potoku, kde jsem viděl rozsáhlou tůni, a v blízkosti jí rozbil tábor. Umyv hřbety pod sedly zapocené a spoutav koně, uvařil jsem si čaj a pochutnal si královsky na naloženém studeném skopovém, chlebu a buchtě, které pohostinný Irčan vecpal do mých zavazadel.

Bylo jasno a lehký větřík příjemně odvíval poslední stopy denního žáru; složil jsem svoji plachtu pod spací vak, nemaje stanu potřebí, a pomalu ukouřil a udumal jsem se ke spánku. Zvonky koní zněly opodál, pásli se patrně pilně, tu a tam netopýr mihl se pod jasnou oblohou. V dáli ozvalo se chvílemi mekání ovcí a kolem mé malé moskitové sítě krvelační výtržníci bzučeli v rozhorlených tóninách. Neznám pocitu satisfakce tak příjemného, jako pobyt v dobré moskitové síti, když davy těchto nepřátel bzučí kolem, zoufale hledajíce průchod bez výsledku.

K ránu mne probudila chladná noc; když se začalo rozednívati, rozdělal jsem rychle oheň, přistavil „billy“ s vodou na čaj a šel pro koně. Musil jsem dlouho poslouchati, nežli pohnutí zvonkem je prozradilo; nebyli daleko, ale dobře se ukryli mezi stromy a vysokou travou, takže to trvalo dost dlouho, nežli jsem je našel, odňal pouta a přivedl ke kampu. Posnídav osedlal jsem oba a upravil náklad na soumaru. Vrátil jsem se pak na claypan, jejž jsem za soumraku prokřižoval, a dal se k severovýchodu, tuše, že snad v poslední době tam někde pod svahem planiny dlí selektor.

Sotva však přišel jsem na kraj pruhů písečných návějů, našel jsem čerstvou stezku, která přivedla mne po několika minutách k tábořišti se třemi stany na svahu malé výšiny pod slabým stínem několika „coolib". Malé vyvýšení půdy působilo, že jsem předešlého dne nespatřil toho místa. Bylo ovšem přes kilometr od dolního toku potoka, a proto nešel jsem ani tak daleko, spoléhaje na udání, jež bylo ovšem trochu široké.

Tři muži tu dleli pod stany, selektor, jeho čeledín, starý muž, který v tomto okrsku strávil půl svého života, a pak pomatený stařec, jenž potuloval se od stanice k stanici a živil se hlavně z dobročinnosti jiných.

Přijal jsem pozvání, abych s nimi přenocoval, ale vydal jsem se ihned, složiv předem náklad se soumara, na potulku podél břehů jezera. Viděl jsem několik malých pramenů, vyplašil hejna kachen a jiného vodního ptactva a obrátil několik houfců ovcí na ztřeštěný útěk, ovšem bezdůvodný, neboť neměl jsem v úmyslu nijak se jimi zabývati.

Mezi pahorky písku tu a tam hustá houšť stromů a keřů obklopovala hlubokou, chladnou tůň, oblíbené místo zdivočelých vepřů, kteří s nevrlými protesty opouštěli své elysium, když jsem se přiblížil, abych koně napojil. Nestejná přirozenost mých „ořů" jevila se i při pití, ryzák sotva si srkl, ale nerad vynechal vodu, kdekoliv na ni přišel, hnědouš napil se hlubokými doušky jednou na celé půldne.

Několikráte puch prozradil místo, kde mrtvá ovce leží, nebo mrcha dinga otráveného léčkou selektora. Dingové, ač ne příliš četní, dělali velké škody zejména na jehňatech v tomto okolí, usilovné však líčení otrávených vnad v posledních měsících značně zmenšilo jich počet. Dingo je nejhorší domorodý nepřítel stád; vyniká krvelačností velmi zhoubnou, neboť nespokojí se kusem, kterého potřebuje k nasycení, nýbrž vraždí a trhá pro zábavu, cítí-li se v bezpečí. Obyčejně prémie dosti značná je vysazena na každého mrtvého dinga jednotlivými squattery, neb i okresní správou, lovci klokanů a opossum obyčejně se zaměstnávají též lovem divokých psů. Kožich jejich v zimě je velmi dobrý, dosud však nepřichází do trhu, neboť pro odměnu musí lovci odevzdávati skalp a pruh kůže podél hřbetu, čímž obchodní cena kožišiny se ničí.

KAPITOLA TŘICÁTÁ DEVÁTÁ.

Po rozvodní planině.

Příštího dne ochotný selektor ukázal mi několik pramenů, jež přál jsem si viděti, pod úpatím planiny nad severním koncem jezera, pak po úzkém hřebenu mezi dvěma zářezy dostal jsem se nahoru a po plochém vrcholu planiny zaměřil jsem podle kompasu k ZSZ na starou Barcooru. Les blahovičníků střídal se s nižšími houštinami a výhled byl velmi obmezen, takže bylo těžko orientovati se jinak; přece však zachovával jsem směr velmi dobře, neboť asi po dvou hodinách objevil se přede mnou nad vrcholy stromů vysoký větrník, který pumpuje vodu do velké plechové kádě při staré Barcooře.

Budovy bývalé stanice podlehly ohni a jen několik kolen a velké ohrady pro dobytek jsou tu nyní pro mustrování a přechovávání stád v určitých dobách. Nebyl jsem tu sám, neboť pod jednou kolnou vystupoval kouř a přistoupiv blíže seznal jsem, že jest to honák z Aramacu se dvěma svými pomocníky. Usedl jsem k nim a při obědě, přijav na jich opětovnou nabídku pouze čaj, zvěděl jsem, že honák Cameron převzal kontrakt dopraviti asi 4000 ovcí do Kynuny.

Je to ohromná vzdálenost asi 500 *km*, cesta bude vyžadovati nejméně dvou měsíců, neboť ovce urazí denně průměrně málo více než 10 *km*, vzdálenost to předepsanou cestovními předpisy jako minimální. V sezóně tak dobré, jako tohoto léta, honáci dělají výborné obchody a námaha několika neděl bývá jim velmi dobře zaplacena, jindy však v letech velmi suchých často

přijdou velmi zkrátka, jsou-li ztráty větší, nežli v kontraktu vyjednané procento, za něž honák nemá odpovědnosti. Rovněž neočekávané deště tu a tam způsobí zlý odklad a ztráty ovcí zabořených do bahna; leč katastrofy toho druhu jsou řídké v zimní sezóně, kdy mnohem častěji hrozí přílišné sucho.

Polední „camp" u jezera Barcoory.
Fot. Daneš.

Obtíže dopravy jsou v posledních desítiletích značně menší nežli dříve; široké pruhy půdy pro hnaní dobytka a cestování vůbec vyhražené, zvané „stock route", jsou na státní náklad vodou opatřeny buď z permanentních nádrží nebo častěji nyní z artéských neb subartéských studní. Honění ovcí vyžaduje velké dovednosti a dá velmi mnoho práce a námahy. Ovce třeba na roc

vehnati do improvisovaných ohrad a bdíti i s ovčáckými psy, aby snad dingové jich nepřestrašili. I při největší pozornosti někdy se stává, že i z příčin člověku záhadných celého stáda zmocní se panický strach, že ovce povalí ohradu a splašené prchají tak slepě, že mnoho se jich zraní nebo až k smrti uštve.

Zde byl první nocleh stád a partie honáků měla vše snadné, neboť mohla použiti hotových ohrad pro nocleh ovcí a pohodlně spáti.

Po dlouhé měsíce honáci spí pod širým nebem, jen za deště pod stany, žijí o soleném hovězím a skopovém, plackách (damper) neb kaši z mouky, brambor a cibule (johny-cakes). K pití mají čaj, zpravidla velmi silný a důkladně slazený, výhradní to nápoj pastevní části státu, s výjimkou krátkých prázdnin, v nichž dlouhou prací několika měsíců nahromaděný peníz probije se pitím a hrou v některé z pověstných hospod s otravnými likéry více méně vlastní velmi účinné přípravy.

Sotva jsem opustil starou Barcooru, po cestě k nynější stanici potkal jsem stádo hrnoucí se ku předu před třemi honáky na koních a dvěma psy, kteří jsou pravou rukou hlídačů a neustále pobízejí ovce, jež by jinak snadno zůstaly pozadu nebo se rozběhly. Cesta byla velmi dobře znatelna, vyšlapána a vyježděna, a tak bez odkladu dostal jsem se před večerem do Barcoory. Tato jest z menších ovčářských stanic nejbohatšího squattera australského E. Jowetta v Melbourne, kterému patří přes million ovcí jen v Queenslandu. V Barcooře je asi 40.000 ovcí na ploše 200 km^2.

Správcem jest mladý, fešný velkoměšťák z Melbourne, který nemůže si tu zvyknouti ani za půl roku. Strávil jsem s ním a s veselým starým účetním dva povedené večery; účetní si mne pamatoval z Longreache a tak titul „german-spy", německý vyzvědač, pro mne zase ožil, ovšem jen žertem. Odsud navštívil jsem malé jezero „Lake Barcoora", které tou dobou bylo ještě velmi vysoké a voda jeho rozlévala se širokým pruhem lesa, jenž za normálních poměrů stojí na suchu.

Sem k jezeru Barcoora doprovodil mne správce, který velmi se zajímal o moje studie. Na mapách označuje se jezero Barcoora jako bezodtoké, ale neprávem, jak se mi podařilo zjistiti. V době dešťů odtéká do Reedy-Creeku širokým tokem mělkým dosti, však zřetelným v terrainu. Za naší návštěvy jezero již opadalo,

Stádo ovcí při Lake Mueller.
Fot. Daneš.

později pak ještě ke konci doby suché zůstávalo omezeno jen na malou plochu uprostřed pánve v té době ještě vodou zalité.

Pokračoval jsem pak z Barcoory k východu k jezeru Dunn, které odtéká Reedy-Creekem k Aramackému potoku. Ráz pla-

Stavba domu u „Černého močálu".
Fot. Daneš.

niny po největší část této cesty byl nevýslovně smutný a pustý; po míle vzdálenosti jednotvárný zakrslý les se prostíral na tvrdém železitém pískovci. Pahorky termitů místy byly tak hojné, že připomínaly skoro nějaký exotický hřbitov s kuželovitými pomníky, a jen zřídka několik klokanů bylo vyplašeno a přehnalo se přes cestu.

Teprve blíže jezera, když cesta jala se sledovati bystrý potok proti proudu, míjel jsem houfy hovězího dobytka, které patrně dobře věděly, že nejdu je znepokojovati, a proto jen líně uhýbaly se s cesty, kde bylo potřeba.

Cesta šla nyní hlubokým navátým pískem a koně unavení dlouhými pochody postupovali pouze pomalu, nákladní kůň zejména často se zastavoval, takže moje ruka, kterou držel jsem jeho oprať, byla skoro paralysována neustálým taháním. Konečně jiná, svěží tvářnost lesa ohlašovala blízkost jezera, ale až za úplné tmy dosáhl jsem obydlí jednoho ze selektorů, již bydlí při březích jezera.

Mr. Tamland byl též Irčan a z nejstarších usedlíků v celém širém kraji na rozvodní planině. Před třiceti lety sem přišel a měl v prvních letech mnoho svízelů s domorodci, kteří v této končině byli zvláště divocí a nezkrotní. Brzo však nemoci zavlečené bělochy decimovaly jich počet, něco bylo jich postříleno v odvetných podnicích bělochů a dnes na celé rozvodní planině od Barcaldine až k Pentlandu je pouze několik černochů pracujících na stanicích a pár dětí smíšené krve.

Lake Dunn je pěkná hladina vodní, na všech stranách lesem obklopená; některá léta vysýchá docela, někdy však přesahuje i rozměry, v nichž jsem já je zastihl. Povodeň v březnu tohoto roku vyplavila i obydlí p. Tamlandovo a stála ve světnicích 1½ metru vysoko asi po tři dny. Pan Tamland i jeho sousedé mají početné, zdravé rodiny a děti jejich, ač dostalo se jim náležitého vzdělání, oddány jsou úplně tomu osamělému, ale zajímavému životu na stanicích, že ani netouží po městech, která čas od času spatří na krátký „sváteční“ pobyt. Pan Tamland chová na své selekci hovězí dobytek, v poslední době však začíná též s ovcemi, kterým se v tomto lesnatém a písčitém území daří, zejména, že vody je tu po celý rok dost v četných pramenech vždy čerstvých a čistých.

Pro vyučování dětí v těchto daleko zapadlých stanicích má Queensland znamenitý system. Matka, starší sestra nebo bratr dětí, někdy sotva povyrostlí, podniknou při zvláštní komisi jednoduchou zkoušku, která opravňuje je k vyučování základních znalostí. Dostávají za vyučování jistou odměnu od státu dle počtu dětí a státní inspektor ob čas se přesvědčí o výsledku jich snah.

Celá tato pískovcová planina známa je jako poušť „desert country" obyvatelům žírných, travnatých stepí; nic však není klamnějšího nežli tento název, neboť ač tráva není tak bohata živnými látkami jako na pláních, snáze přetrvá dlouhou dobu sucha a také křoviny a stromy poskytují v listí a mladých výhoncích potravy v době nouze. Do nedávna mělo se za to, že tato „poušť" je dobrá jen pro hovězí dobytek, nyní však stále více stanic mění se postupně na ovčářské, a to s dobrým výsledkem.

Pan Tamland zakládá novou selekci u tak zvaného Černého močálu, opodál jihozápadního konce jezera Galilee, a s radostí jsem přijal jeho pozvání, abych navštívil i toto místo.

Odjeli jsme tam povozem a jeden ze synů p. Tamlandových hnal mé koně před sebou. Nová usedlost byla značně vzdálena od vlastního močálu a trčela při skupině nevysýchajících přirozených studánek. Dosud část rodiny žila tu ve stanech, právě však v posledních dnech již trámy tvořící kostru obytného domku byly vztyčeny a za nedlouho bude vše připraveno pro nejstaršího syna, „aby se mohl oženiti jako pořádný člověk", jak p. Tamland podotekl. Po západu slunce rozestřeli jsme své pytle a pokryvky kolem ohně a polo sedíce a polo ležíce pojídali jsme večeři, prázdnili své plechové bandasky, „billy" s čajem a bavili se dobře. Před uložením se ke spánku jeden z nás přemístil svůj pytel a nalezl pod ním dvě velké Scolopendry, stonožky, uštknutím i životu nebezpečné. Myslím, že jsme se pak všichni po několik večerů přesvědčovali, zda nespíme ve společnosti podobné.

Procházeje lesem okolním potkal jsem několik houfců emu, kteří jevili jen málo strachu. Plno papoušků pestrých barev pokřikovalo v korunách stromů, tu a tam hejno kachen zasvištělo rychlým letem vysoko ve vzduchu a neúnavný chechtavý jackass čili kukabura, nejzajímavější pták australských lesů, ozýval se svým popěvkem, který končí salvou rozpustilého, chechtavého smíchu.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ.

U jezera Galilee.

Na příští den tři synové a zeť pana Tamlanda měli v plánu jíti pro vejce černých labutí k jezeru, a tak jsme se smluvili na několik hodin o společném postupu. Na podrobných mapách Queenslandského pozemkového úřadu traduje se omyl, že jezero Galilee má odtok Černým močálem k západu k Reedy-creeku a jím do Thomsonovy řeky, ve skutečnosti však jezero je bezodtoké, jak souhlasně tvrdili mi všichni sousední usedlíci, a neodtéká ani za vysoké vody. Letošní zátopa byla největší za celých skoro třicet let a voda v jezeru stála jen as o metr výše nežli nyní o šest neděl později.

Jeden z mladých mužů provedl mne lesem k podélným, mělkým korytům, které prý byly podle výkladu některých odtokem; zjistil jsem však měřením, že sklon jest k jezeru a ne od jezera a později přišel jsem na stopu, jak zeměměřič byl tu sveden zcela bezpodstatným tvrzením jednoho selektora, jenž prý viděl v těchto místech vodu, ale patrně se nepřesvědčil, kterým směrem tekla, nestála-li vůbec. Rozloučil jsem se pak se společností, která zatím ukořistila dva klokany, a podél jižního břehu jezera postupoval jsem dále ke stanici Eastmere, kde jsem byl ohlášen pro večer téhož dne Barcoorským správcem.

Jihozápadní záliv Galilejského jezera vybíhá k jihu v dlouhý úzký chobot, který cesta seče. Touto dobou byla voda v tomto místě přes metr hluboká, a ač dosti slaná, koně pili ji s chutí. Byla špinavě bílé barvy, jako velkoměstské mléko, a vedle slané příchuti byla plna bahnitých částeček. Stromy rostoucí na okraji

vody byly bílé hejny vodního ptactva, ibisi a volavky různých druhů brodili se ve vodě hledajíce mezi ponořenou travou svoji potravu a několik černých labutí pohybovalo se majestátně po hladině. Jako bílá mračna vznesli se ptáci, jakmile jsem se jim přiblížil, jen labutě důstojně pluly z cesty a neuznaly za vhodné vzlétnouti.

Na břehu jezera Galilee.
Fot. Daneš.

Tento jihozápadní záliv jezera sluje „Solné jezero"; nemaje přítoků ztrácí vodu rychleji vypařováním, a tak obsah soli je tu vždy značně větší ve vodě nežli v ostatních částech jezerní pánve. Ploché hřbety tvrdých, křemitých pískovců tvoří ostrovy, jež oddělují tento záliv od hlavní hladiny až na úzké průlivy.

Po jižním břehu střídají se tyto pískovcové pahorky s močálovitými pruhy slínité půdy s bujnými travinami. Hluboké, podlouhlé tůně vodní táhnou se těmito údolími a jen za dešťů spo-

jeny jsou v souvislé potoky, pomalu stékající k jezeru. Volný řídký les blahovičníků střídá se s hustými pruhy t. zv. černých gidyí, jimiž průchod jest obtížný, zejména máte-li za sebou táhnouti důkladně naloženého soumara.

Nestaral jsem se o cestu, která byla velmi málo znatelna, a podle kompasu a slunce zařídil jsem svůj postup napříč krajem ke stanici Eastmere. Neměl jsem obavy, že bych ji minul, a proto věnoval jsem plnou pozornost svému okolí, postupuje pouze velmi pomalu. Slunce bylo již nízko, když na travnaté ploše mezi malými skupinami stromů najednou objevil se nedaleko starý veliký šedý klokan, který mne pozoroval jsa vztyčen. Přivázal jsem koně ke stromu a plížil se s puškou k němu; věděl jsem, že malá kulička z lehké winchestrovsky nemá mnoho naděje na úspěch, ale doufal jsem ve šťastnou trefu.

První rána hvízdla klokanu kolem hlavy, neboť ucukl jí rychle stranou a odskákal asi dvě stě kroků dále, postavil se pak znovu a pozoroval nejsa si vědom nebezpečí. Ještě několikráte se zvedl a odskočil dále, nežli jsem mohl vystřeliti, konečně však dostal jsem se na dostřel a po ráně klokan udělal několik kozelců a zmizel v trávě. Pospíchal jsem k němu, ale nežli jsem se dostal asi na 20 kroků, vzpamatoval se, vyskočil a zmizel za stromy, nežli jsem mohl vystřeliti.

Tímto bezvýsledným zdržením ztratil jsem mnoho času, slunce zapadalo a brzo rozhostila se tma: zanedlouho dojel jsem plotu, jsa jist, že stanice leží podél něho k východu sotva 4 nebo 5 *km*, ale tma byla taková, že jsem se dral houštinami černých gidyí jen s největšími obtížemi a úrazem pro náklad. Koně byli unaveni, a tu jsem se rozhodl přenocovati při jedné z tůní. Bylo tak temno, že jen takřka podle hmatu mohl jsem najíti rovné místo pro nocleh. Nebyl jsem žízniv ani hladov, pojedl jsem tedy jen několik sucharů a rozložil svoji plachtu a spací vak, nerozdělav ani ohně.

Moskitová síť chránila mne dobře od přečetných vetřelců, a usnul jsem brzo; ale zanedlouho jiný dotěrný nepřítel začal mne znepokojovati. Byli to malí černí mravenci, kteří ve spoustách procházeli se po mém těle a působili rozčilující svědivý pocit. Dokonce i do úst mi nalezli a tak mne vlastně probudili. Rozkousal jsem jich bezděčně několik a cítil jsem zvláštní palčivou chuť na jazyku. V temné noci několikráte změnil jsem místo i usy-

Za vejci labutí v jezeře Galilee. Fot. Daneš.

pal jim stranou trochu cukru, doufaje, že tak se jich zbavím, ale nic naplat. Konečně řádný doušek whisky, kterou měl jsem s sebou pro všechny případy, vrátil mi spánek; za svítání však jsem se probudil ošívaje se stále a po celý den nezbavil jsem se svědivého pocitu lezoucích mravenců, ani po dobré a důkladné lázni.

Byl jsem skutečně blízko stanice a dorazil jsem tam ani ne za hodinu. Správce Anderson a jeho rodina byli v pochybnostech, že snad jsem zabloudil, a dva hoši, synové správcovi, chystali se mne vyhledati. Koně moje potřebovali odpočinku, a proto jsem se rozhodl zůstati tu po dva dny a použíti jednoho ze staničních koní k vyjížďkám do okolí. Můj ryzák měl ránu starou na hřbetě mozolem pokrytou a přes všechnu péči rána ta se otevřela a bylo třeba nechati ji v klidu, aby se trochu mohla vyčistiti a zaceliti. Hřbet nákladního koně byl ve výborném stavu, přes to, že náklad byl velmi komplikovaný a sedlo ne právě dobře plněno. Tak moje pakovací umění, získané na cestách i na vojně, slavilo vítězství přes výstražná proroctví pánů v Aramacu a Barcooře.

Vedle menších tur v okolí podnikl jsem druhého dne vyjížďku s několika členy rodiny správcovy a dvěma čeledíny k jezeru na jeho jihovýchodní břehy. Dvě slečny Andersonovy jely s sebou, obě na koni jako doma. Účelem naším bylo hledání labutích vajec, která okolní hospodyně velmi cení, zejména pro omeletty a pečivo. Jakmile dospěli jsme břehu jezera, ihned začali jsme postupovati do vody v určitých vzdálenostech jeden jezdec od druhého. Mladší dcera správcova jela na koni, jehož zlozvyky patrně nebyly jí dobře známy, neboť najednou se převalil s ní kůň ve vodě, dříve než mu mohla zabrániti. Zmáchala se hodně, přece však statečně znovu vyskočila do sedla, jakmile kůň uznal za dobré vstáti, v tom momentu však kůň zvrátil se znovu. Přemluvili jsme obě dámy, aby vrátily se na břeh a usušily promočené šaty Miss Mickie, dříve než se vrátíme z lovu. S oběma čeledíny brouzdal jsem se v sedle mělčinami, kde mezi vysokou travou a trsy slanomilných keříků jsou oblíbená hnízdiště vodních ptáků. Několikráte zašli jsme až asi na 3 *km* do jezera od břehu, ale koně byli jen místy pod břicho ve vodě.

Touto dobou v dubnu a květnu jen černé labutě hnízdí v těchto místech a budují plochá, okrouhlá hnízda z travin, která jsou asi metr v průměru a plují na vodě, nebo jsou upevněna mezi trsy. Byli jsme dosti šťastni, neboť asi za tři hodiny našli

jsme skoro na tři tucty čerstvých vajec; v některém hnízdě bylo jich i po sedmi, v jiných méně. Vejce zaobaloval jeden z mužů do hadrů a opatrně skládal do kožených brašen na nákladní sedlo jednoho koně. Mezi tím dvě slečny Andersonovy rozdělaly

Rodina správce Irčana v Eastmere.
Fot. Daneš.

oheň pod stínem několika stromů na břehu a uvítaly nás dobrými zákusky a čajem. Čaj byl trochu bahnitý a zapáchal nemile, pili jsme jej však přece ve vydatných dávkách po dlouhém pobytu v parném slunci.

Stanice Eastmere má jen asi 4000 kusů skotu, ač rozloha její a dobrá zásoba vody po celý rok připustily by snadno několika-

násobné zvětšení toho počtu. Malé využití vysvětluje se tím, že oblast tato tvoří jakousi reservu pro dobu sucha, kdy tisíce ovcí milionáře Jowetta našly by tu útulku. Podobně i stanice Doungmabulla dále k severovýchodu je málo naplněna, neboť hlavní účel její jest též, aby byla reservou v době potřeby tisícům ovcí ze stanic stížených nedostatkem vody.

Muži zaměstnaní na stanicích dělí se velmi ostře v ovčáky a skotáky, jedni nechtí míti nic se skotem, druzí pohrdají ovcemi. Skot na těchto stanicích, vzdálených od železnice, chová se výhradně pro maso, jen něco krav se dojí pro domácí spotřebu; dobré kusy jsou na plemeno, nevzhledné a jalové se vyklestí a vykrmí a jednou nebo dvakráte za rok velký transport vykrmených volů a krav žene se k pobřeží neb ke dráze. Na jatkách přístavních měst velká část masa odevzdá se do mražíren a ve zmrzlém stavu vyváží se zejména do Anglie.

Skot v těchto vnitrozemských stanicích je velmi zdravý, ač často zrůdného plemene; pobřežní stanice a zejména mlékařské oblasti podél východního pobřeží trpí ohromným množstvím klíšťat, které působí zhoubnou zimnici. Nedávno způsobila tato epidemie hrozné ztráty; v poslední době ztráty klesají, dobytek však je hubený a churavý. Možno však očekávati, že za několik let zhoubnost klíšťat značně poklesne, tak jako tomu bylo v Texasu a jiných pastevných státech amerických. Ve vnitrozemním suchém podnebí klíšťatům se nevede a dobytek přihnaný sem z nakažených stanic velmi rychle se uzdravuje.

Stanice ovčářské dávají živobytí většímu počtu lidí nežli stanice se skotem žírným, nejen stejná rozloha půdy uživí více ovcí, které vyžadují bedlivějšího dozoru, nýbrž stříhání dává občasné zaměstnání velkému počtu mužů, zvláště k tomuto účelu cvičených. Střihači ovcí jsou nejlépe placenou dělnickou třídou na australském venkově, vynikají intelligencí nad ostatní a jich výborná organisace má velkou důležitost politickou a hrála slavnou úlohu v dějinách demokratického rozvoje australských států. Vedle kovkopů jsou střihači nejlepšími představiteli pravých, silných a svobodomyslných pionýrů kultury ve vnitrozemí australském.

Každoroční stříž dává dobrý výtěžek ve vlně a značný přírůstek v počtu ovcí dovoluje prodej skopců i starších ročníků na maso. Proti tomu žírné stanice skotu teprve po třech letech dá-

vají první výtěžek a proto nelze začíti s nimi bez dostatečného kapitálu. Za to udržování jich je mnohem lacinější, neboť s malým počtem lidí lze obstarati vše potřebné. Celkem ovčářství je výnosnější, kdekoliv pastviny jsou dobré a podnebí ovcím příznivé; proto mnoho stanic osazených dříve skotem mění se na ovčářské, zejména tam, kde nové železnice usnadňují a zlevňují dopravu vlny.

Pan Anderson, jeho synové, oba ještě výrostci, i oba čeledínové byli výbornými zástupci této pastýřské generace australské. Rození jezdci, výteční „bushmani“, pro něž každá stopa a zlomená větévka má určitý význam, s neomylným orientačním pudem v tom australském „bushi“, který pro nezasvěcence vypadá všude stejně, poctiví, pohostinní a vlídní beze vší servilní zdvořilosti, vytrvalí a zvyklí odříkání, praví synové svobodné země, která vlastnostmi svého podnebí a životními podmínkami podporuje a takřka podmiňuje obyvatelstvo otužilé v boji s přírodou, upřímné však a shovívavé k bližnímu, v němž vidí vždy jen druha a přítele, pokud nedostalo se mu důkazů opačných.

Život v sedle od malička působí, že toto pastýřské obyvatelstvo velmi nerado chodí pěšky a místo sedění na stolici raději volí k odpočinku ležení i na tvrdé půdě. Rovněž sedění na bobku praví bushmani dávají přednost před usednutím na jakékoliv improvisované sedadlo. Na cizince působí komicky, potkají-li se na příklad dva povozy; oba kočí slezou a usednou na bobku podél cesty a v tomto pro nás nepohodlném postavení setrvají po celou rozmluvu. Vypadá to jako zajíci sedící na bobku proti sobě v humoristických obrázcích. Hovor bývá velmi zhusta kořeněn silnými adjektivy a klením, nikdy však v přítomnosti druhého pohlaví. Klení a přezdívání před ženami nebo dívkami považuje se za surovost i mezi nejdrsnějšími živly dálného vnitrozemí.

Čím dále do vnitrozemí, tím méně žen bývá na stanicích. Správci i čeledínové bývají svobodní až na řídké výjimky. Ženati bývají Irčané a ti často oplývají početnou rodinou; tak manželé Andersonovi měli osm dětí zdravých, statných a spokojených v bushi.

Z Eastmere bral jsem se v několika nejbližších dnech směrem skoro severním. Přebrodil jsem v sedle jezero Galilejské proti stanici Fleetwoodu. Hladina jest tam asi 5 *km* zšíři, ale málo-

kde metr hluboká. Ačkoliv není tu nebezpečí, dlouhá chůze vodou je koním velice únavná. Druhého dne překročil jsem velmi ploché a neznatelné rozvodí mezi oblastí jezera Galilee a potokem Dyllingo, který teče do Belyanda a s ním k Burdekinu. Teprve pozdě večer dorazil jsem do stanice Annievale, která je konečnou stanicí poštovní služby z Pentlandu na severní dráze. Každého týdne placený poštovní zřízenec vykoná 500 *km* sem a tam, aby několik tuctů lidí mělo spojení se světem. Dopravní služby poštovní pronajímají se na tři léta za menší podání, pravidelně však kontrakty jsou dosti výnosné, třeba velmi namáhavé a často zodpovědné.

Annievale leží blízko dávno opuštěné velké dopravní cesty od Port Denisonu čili Bowenu do stanice Bowen Downs na řece Thomsonu, která kvetla až do let osmdesátých a byla hlavní dopravní drahou na pláně západního Queenslandu, dokud železnice nezačaly svoji soutěž. Je škoda, že Bowen nezůstal východištěm velké dráhy na západ, neboť Port Denison jest jediný dobrý přístav na celém pobřeží od Cairnsu ke Gladstone. Townswille, východiště velké severní dráhy, nebude jako přístav stát nikdy za nic, kdyby i vlády desetkrát tolik milionů do něho pochovaly, co až dosud.

Dyllingo Creek má po celý rok dosti čerstvé vody v hlubokých tůních, mnoho pramenů pak vyráží v okolí, z nichž největší v Doongmabulle dávají asi 5 millionů litrů výtečné vody denně. Bohužel celá oblast na sever od jezera Galilee až k severní dráze je smutně proslulá tak zvaným jedovatým keřem, který brání řádnému využití krajiny, velmi dobré jinak jako pastviny.

Tento keř je tak jedovatý, že požití jen několika listů zabije skot i ovce a dobytek je tedy ve stálém nebezpečí, neboť je nesnadno bezpečně ohraditi území, v němž keř ten roste. Na všech stanicích v tomto obvodu jsou každoroční ztráty otravou, některé z nich byly dokonce z toho důvodu opuštěny. Koně vystříhají se tohoto křoví, ale tu a tam se přece stane, že pojí nějaký list, obyčejně s osudným výsledkem. Nebýti tohoto nebezpečí, krajina na rozvodní planině byla by k nezaplacení, neboť není tu naprosto žádných obav ze sucha na plochách velmi značných. Za to pokusy vrtání na spodní vodu setkaly se až dosud s úspěchem nevelmi příjemným; skoro vesměs voda byla tak slaná, že nehodila se ani k napájení dobytka.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ PRVNÍ.

Slané jezero Buchananovo.

Z Annievale do Yarrowmere při severním konci Buchananova jezera bylo skoro 80 *km*, dva dny cesty. Jediná stanice po této cestě je Bowie při potoku ústícím asi o 8 *km* dále do jezera; chtěje si rozděliti úkol rovnoměrně, nemohl jsem přenocovati v Bowie a táhl jsem až k jižnímu konci jezera, táboře tam při velké tůni s čerstvou vodou. Ochotný správce z Bowie těžce nesl, že jsem se vyhnul jeho pohostinství, a poslal mi druhého dne ráno černocha, který málo znatelnými stezkami zkrátil mi trochu cestu do Yarrowmere.

Byl to velký, silný, asi padesátiletý chlap, oči měl skoro stále přimhouřené, velmi obyčejný to zvyk domorodců, kteří tak chrání zrak od slunečního žáru, prachu i much; pocházel z kmene, který žil kdysi při Buchananovu jezeru, a byl posledním jeho členem. Přiznal se mi, že byl z mládí ještě kanibalem, bělochů prý nejedl jeho kmen, jen domorodé nepřátele a také prý Číňany, zabloudilé sem od zlatého pole na Cape Riveru. Nevím ovšem, zda vše, co mi povídal, je pravda; černoši rádi mluví, vidí-li, že to druhého zajímá, a lžou často jako když tiskne.

Největší zábavu jim působí, znamená-li si některý zástupce národopisné vědy jich vypravování, a je dokázáno, že ani tak vytříbení odborníci, jako Dr. Roth, Prof. Klaatsch a jiní, nedovedli své záznamy očistiti od výmyslů často divokých a patrných lží.

Několik pánů, po léta žijících v sev. Queenslandu a zajímajících se o domorodce, mi řeklo, že domorodci vzpomínali na tyto

muže vědy s posměšnými tituly, neboť viděli, jak zaznamenávali si i nejdivočejší výmysly. Dr. Roth mnoho opravil ve svých pozdějších pracích, ale zbývá jistě ještě mnoho zpráv neověřených. Těžko říci, s koho na koho se to lhaní přeneslo, neboť velmi mnoho bílých osadníků i mužů ve vynikajícím postavení libuje si v nezaručených a často zřejmě nesprávných tvrzeních, kterým zhusta tím všeobecněji se věří a tradují se dále s tím větší chutí, čím se méně zakládají na pravdě.

Buchananovo jezero je dlouhá úzká pánev, protažená od jihu k severu a naplněná slanou vodou. Sůl ta není jen nashromážděna každoročně se opakujícím vypařováním bezodtokého jezera, nýbrž pochází většinou ze slaných jílů a vyloužením deštěm dostává se do jezera. Tím se vysvětluje, že jezero toto má vodu značně slanější nežli jezero Galilee a při vysýchání usazuje vrstvu několika *cm* čisté soli. Již v prvních dnech května, ač voda byla stále nad průměrným stavem, sůl ve vodě činila přes 2½ %, více než polovinu solného obsahu ve vodě oceánu. V dlouhých suchých periodách vysychá největší část jezera a jen v jižní části pánve zůstává hladina solí skoro nasycené vody, obklopena solným bahnem se všech stran.

Stanice Yarrowmere původně stála na severozápadním břehu jezera; vyhořela však před několika lety a nyní stojí u velké vodní tůně pouze provisorní stavení z plechu mezi severním chobotem jezera a močálem Kukaburra.

Dřívější majitel ji prodal a nyní jest jen jaksi expositurou velké stanice Aberfoyle, ležící za rozvodní planinou na západě v úvodí řeky Thomsonovy.

Správce stanice byl mladý Skot pan Craig, rodem z Melbourne, od malička však v tropickém Queenslandu. Několik let strávil daleko na severu v Yorkském polouostrově na řece Palmeru, kde byl život daleko divočejší a nebezpečnější nežli v těchto končinách. Kanibalští domorodci tam na severu jsou dosud hojni počtem a rádi zabíjením dobytka odškodňují se za ztráty na domorodé zvěři. Krvavé srážky nejsou řídké a každý běloch musí býti stále na stráži proti lstivým divochům.

Pan Craig věnoval se mi po celé tři dny. Jeden den strávili jsme na vyjížďce k nejvyšší partii rozvodní planiny na západě. Urazili jsme toho dne asi 60 *km* v sedle a měli několik pro mne zajímavých dobrodružství. Pod úpatím planiny v ši-

rokém pruhu roste jedovatý keř a pan Craig chtěl se na této vyjížďce přesvědčiti, zda některá stáda skotu nejsou příliš blízko tohoto nebezpečného pásu. Prokřižovali jsme tu značnou plochu řídkého lesa, až jsme na ně přišli.

Pod vedením statného býka dalo se stádo na útěk, sotva nás shlédlo, a to právě směrem k úpatí. Bylo třeba je objeti,

Při břehu jezera Buchananova.
Fot. Daneš.

zaraziti a obrátiti v opačný směr k jezeru. Hnali jsme se plným tryskem, koní nebylo třeba pobízeti, majíť přirozený instinktivní zájem v takovém sportu; brzo obloukem byli jsme v rovné čáře s předními uprchlíky, kteří vidouce nezbytí zarazili a pak obrátili se se stejnou rychlostí zpět.

Jen několik kusů snažilo se vyraziti stranou, za jednou skupinou pustil se můj druh, za druhou já. Umění jezdecké mého

druha bez obtíží dosáhlo účelu, při mně byla to zásluha koně a ne moje, neboť při skoku přes vysoký pahorek všekazí ztratil jsem klobouk a skřipec a soustředil veškeru pozornost jen k tomu, abych udržel se v sedle a vyhnul se nízko zavěšeným větvím. Konečně celé stádo bylo v ostrém běhu nazpět k jezeru; s pomocí pana Craiga našel jsem klobouk i skřipec a vystupovali jsme dále.

Planina zdvíhá se v několika stupních, které tvoří tvrdé křemité a železité slepence, vrchol je plochý, porostlý druhem akacií, zvaným „lancewood", v temných, těžko proniknutelných houštinách. Hluboké zářezy bystřin s kolmými srázy dělí jej v mnoho planin více méně nezávislých, které spolu souvisí jen úzkými rozvodními šíjemi. K západu táhne se planina v přibližně stejné výši, kam oko dohlédne, na východě pak prostírá se širá pánev, jíž nejhlubší, centrální část naplňuje jezero. Za ním v modravé dáli východní rozvodní planina se rýsuje na obzoru, přímo k východu značně nižší, dále pak k jihu asi v stejné šíři s jižní polovicí jezera asi stejně vysoká, jako ta část, na níž sami stojíme. Relief celého kraje je však velmi krotký, neboť my jsme jen sotva 200 *m* nad hladinou; výstup to zcela malý na přímou vzdálenost skoro 20 *km*. Absolutní výška této nejvyšší části planiny jest necelých 600 *m*.

Po nejnižší části východní planiny vede cesta do Charters Towers, kterou každoročně přijíždějí těžké nákladní vozy povozníků s celoročními zásobami pro stanice Yarrowmere, Bowie i Annievale. Jsou několik neděl na cestě a cena dopravy je velmi značná, činíť asi 600 korun za tunu nákladu. Vzdálenost, kterou jest povozům uraziti, činí tam a zpět přes 500 *km!*

Planina západní níží se od stanoviště našeho k jihu, kde stezka do Aberfoyle vede od jezera k západu a stoupá sotva 100 *m* na rozvodí.

V jedné z hlubokých debří je tůně s čerstvou chladnou vodou; nechavše koně spoutané na planině slezli jsme dolů po srázu a ve stínu převislé stěny měli jsme oběd a dobrý doušek čaje. Nějakou chvíli strávili jsme prolézáním úzkého propastného koryta a pak zase v sedle zaměřili jsme se svahů k jezeru.

Mezi porosty lancewoodu prostírají se na vrcholu a horní části svahů trsy spinifexu na písčitých plochách; vítr vál od jezera, a proto byl přízniv k spálení tohoto nestravitelného porostu

bez nebezpečí pro pastviny v pláni; horlivě házeli jsme rozžaté sirky do povyrostlé trávy a brzo veselý oheň praskal za námi se všech stran a často vzplál vysoko do vzduchu. Jedovatému keři bohužel oheň není nepřítelem, ba zdá se, že po spálení roste ještě bujněji nežli dříve.

Mr. Craig pod převislým okrajem Slané hory.
Fot. Daneš.

Sestoupivše do roviny, uháněli jsme cvalem k jezeru a dostihli jeho břehů k jihu od bývalé stanice. Z té zbylo již jen několik plotů, které ušly požáru a jsou pokryty žlutě kvetoucí opínavou rostlinou, domorodým druhem fazolí. Mělké, rozlehlé louže táhnou se opodál břehu jezerního, jsouce zbytkem jarní záplavy, kdy spojeny byly s hlavní hladinou, jež tou dobou pokrý-

vala plochu mnohem větší nežli nyní. Při severním konci jezera, kde toto přechází v úzký chobot, do něhož ústí potok Mooga od severu, vyplašili jsme hejno pelikánů, kteří mocnými vzmachy svých mohutných perutí rychle se přenesli na vzdálený protilehlý břeh.

Druhý den ztrávili jsme obhlídkou k jihovýchodu, sledovali břeh močálu Kubaburry, kde jsme ukořistili několik divokých kachen a pak jsme odbočili k jezeru. Asi 7 *km* v jižním směru od stanice a přes 1 *km* od břehu jezera k východu prostírá se tu několik nízkých pahorků, zbytků dříve souvislého plochého návrší, které jsou známy jako „Slaná hora" obyvatelům stanice.

Povrch tvoří tvrdý slepenec několik metrů mocný, pod ním často leží souvrství měkkých písčitých slínů, obsahujících značné množství soli. Voda prosakující trhlinami vyluhuje sůl, která se usazuje v hebkých chuchvalcích v malých dutinách. Chuchvalce ty, někdy zvící pěsti, jsou dosti hojné v hromadách drolin, které jsou chráněny převislými stěnami tvrdého konglomeratu od vlhkosti. Měkký slín rychleji podléhá větrání, a proto tvoří hluboké polokryté dutiny, které rychle pokračují a zmenšují tak stále rozlohu pahorků.

Velké balvany, zřícené s vrchu, tvoří přirozenou, bizarrní ohradu před těmito polojeskyněmi, které slouží za doupata dingům i za útulek netopýrům. Slíny jsou v podstatě bílé, místy však vody prosakující zpevnily je červeným železitým tmelem a takto zpevněné červené výstupky vyčnívají na stěnách i na stropech, zvyšujíce svou barvitostí rozmanitost scenerie.

Zbývající část odpoledne strávili jsme při břehu jezera a na lagunách souvisících hlubokými úzkými průlivy s hlavní hladinou; neměli jsme však štěstí, neboť kachny byly příliš plaché. Několik houfů jeřábů jsme viděli opodál, též dvě neb tři černé labutě majestátně se houpající po modré hladině.

Vybral jsem dvě hnízda černých labutí doufaje, že příjemné způsobím překvapení staničnímu kuchaři, leč zklamal jsem se, vejce nebyla dobrá.

Následující dopoledne strávil jsem měřením teploty v různých místech severního chobotu jezera. Pod bahnem na dně je vrstva soli, nyní v hloubce asi jednoho metru pod vodou. Působením této soli teplota vody při dně je značně větší nežli ve vyšších vrstvách, jak již nohama jsem se přesvědčil a teploměrem přesně

změřil. Byl jsem velmi dlouho ve vodě a na jednom místě byl bych se málem utopil maje velmi malou znalost plavání. Pan Craig seděl po celou dobu na břehu a znamenal měřené teploty, nechtěl do vody za nic, bylať mu příliš studená. Nacházel podnebí v této oblasti vůbec velmi chladným a naříkal, že když byl

Svah Slané hory se stinnými dutinami a balvany zřícenými v úpatí.
Fot. Daneš.

v Sydneyi a Melbourne před několika léty, nemohl se nikde ohřáti.

Vedle něho byl tou dobou v Yarrowmere jen jeden skoták, velmi mlčelivý, ale dobrosrdečný mužík, a pak kuchař, starý zlatokop, kterému štěstí v posledních letech nesloužilo. Přišel o všecko při výpravě do Yorkského poloostrova na stará zlatá

pole, našel tu zlata tak málo, že jen na dluh dostal se odtamtud, a nyní kuchařením vydělával si na zaplacení dluhů a nashromáždění nového obnosu pro příští podnik. „Vždycky jsem byl na svůj vrub a budu zase, jak budu míti na 3 nebo 4 koně a na zásoby pro několik měsíců, nechám toho otročení za mzdu a půjdu do Territoria. Jednou přece musím uhodit na štěstí."

Tak mluví všichni staří zlatokopové a nové nálezy zlata, nové „rushe" přenášejí mysl jejich do zimniční činnosti a stará vášeň brzo zvítězí i nad nejvážnějším předsevzetím u těch, kdož si svatosvatě umínili odříci se nejisté honby za štěstím a konečně se usaditi. Nyní Queensland je už příliš úzký pro tento druh dobrodruhů, je tu příliš mnoho lidí; pravý zlatokop nejraději sám, nebo s jedním věrným, nemluvným druhem prodírá se pustinou a zakouší slasti i strasti své odvážné a často nešťastné honby za bohatstvím a dobrodružstvím. Kolik set těchto dobrodruhů padlo za oběť kanibalským domorodcům, kolik jich zahynulo hladem a zimnicí daleko od obydleného světa, kolik vybílených koster obětí žízně leží v těch nehostinných hornatinách australského vnitrozemí! Sotva jeden z tisíců dojde bohatství, a zase jak málo z těch šťastných neprobije za krátko peníz, kterého těžce v odříkání nabyli.

Třetího dne odpoledne rozloučil jsem se s pohostinnou stanicí a tábořil asi 15 *km* dále k severu, abych příštího dne bez přepínání koní mohl stihnouti do Blair Atholu. Krajina byla nehostinná, rovná, řídký les a houštiny akacií střídaly se málo měníce na celkové jednotvárnosti. Blair Athol bývala stanice pro žírný skot jako jiné v okolí, ztráty však způsobené jedovatým keřem byly takové, že majitel konečně ji opustil a nyní jen chudý stařec, který v závodech koňských pochoval svoji vlastní stanici, žije tu se starým druhem, kdysi dozorcem na stanici své, a vydělává na nuzné živobytí chovem koní v malém a lovem vačnatců pro kůže. Z koží těchto vačic, které lid nazývá skoro bez výjimky „opossum", vyrábějí se velmi cenné hebké pokryvky kožešinové zvané „poss'm rug's", velmi ceněné v celé Australii.

Strávil jsem příjemný večer s oběma starci, oba znali kraj daleko široko do největších detailů a pověděli mi mnoho ze svých zkušeností. Oba byli upřímnými přívrženci dělnické strany a byli plni přesvědčení, že tato dobude v nejbližší době i státních parlamentů na prospěch zdárného vývoje celého kontinentu.

Blair Athol leží při přítoku řeky Cape a příštího dne sledoval jsem tento písčitý široký tok k východu. V hlubokém písku řečiště nebylo již ani kapky vody na povrchu, zkusil jsem však dohrabati se vody při přechodu; ve hloubce asi jedné stopy přišel jsem již na vodu, kterou žízniví koně pili s velkou chutí. Můj úkol byl nyní u konce, a zbývalo mi prodati koně buďto až v Pentlandu, nebo po cestě.

Toho dne dopoledne potkal jsem „pošťáka" na cestě a ten mi řekl, že při řece Cape asi 65 *km* od Pentlandu nedaleko cesty, kterou musím se bráti, je dřevní pila, jejíž majitel by asi oba koně rád koupil. Byl jsem tomu rád, neboť tím způsobem dostal bych se rychleji do Pentlandu a byl zbaven dlouhého smlouvání o koně, které tak jako tak budu nucen dáti skoro zadarmo. Měl jsem v úmyslu doraziti toho večera do stanice Longtonu při řece a příštího rána zastaviti se u pily.

Pozdě odpoledne přišel jsem však na rozcestí, kde se rozjíždělo několik kolejí různými směry; vzal jsem sice dobrý směr k Longtonu, později však dojel jsem ke plotu, který bránil v další cestě. Nevěděl jsem, kterou stranou jej sledovati a rozhodl jsem se pro severovýchod. Cesta, kterou jsem tu sledoval, brzo zmizela úplně ve vysoké trávě, a tak jsem poznal, že jsem volil falešně; dostal jsem se však při západu slunce na hlavní cestu asi 5 *km* na sever od Longtonu.

Srpek měsíce poskytoval mi světla ještě asi po dvě hodiny, a proto jsem se rozhodl, nedati se k jihu ke stanici, nýbrž pokračovati směrem opačným a pokusiti se o dostižení pily. Koně, občerstvení večerním chladem, vykračovali bystře, a tak cesta rychle míjela, třebaže provazy, jimiž železný kufr byl upevněn na soumarovém sedle, dvakráte se již přetrhly, a bylo třeba je navázati. Brzo nastala úplná tma, ale pojednou spatřil jsem několik ohníků po pravé straně mezi cestou a řekou, a na několikeré „kúí" dostal jsem odpověď.*) Byla to hledaná pila a brzo byl jsem pod stanem s majitelem a jeho dvěma syny.

Měl jsem už až po krk té pomalé jízdy a tahání soumara, mělť jsem od opratě již obě ruce mozolovité a skoro bolavé svaly

*) „Kúí", anglicky psáno „cooee", je signál dorozumívací na veliké vzdálenosti. Jak černoši australští tak i bílí bushmani dovedou křičeti velmi výrazně a „telefonují" tak velmi daleko.

stálým napětím, vedle toho neměl jsem nových provazů k balení a koně byli tak vyhublí, že jsem byl přesvědčen, že sotva bych v Pentlandu za ně co dostal. Z těchto důvodů přijal jsem za ně malý peníz a přepravu pryčkou do Pentlandu příštího dne. Byli jsme oba spokojeni, dřevař, že lacino se ke koním dostal, kteří třeba staří a nevzhlední, byli ještě schopni dobrých služeb, já, že jsem se zbavil jich bez dlouhých okolků a snad lépe, nežli kdybych čekal až do Pentlandu; proto strávili jsme celý den jízdy velmi vesele a spokojeně v rychle jedoucí pryčce.

Cape River teče tu v širokém hlubokém řečišti blízko silnice na velkou vzdálenost, nyní jen úzký, mělký potok vinoucí se sem a tam na hlubokém písčitém dně. Později projížděli jsme pahorkatinou a brzo vítaly nás na severním obzoru ostré vrcholy prastaré hornatiny v okolí zlatého pole Cape Riveru.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ DRUHÁ.

Na horním Flindersu a při Burdekinu.

V Pentlandu byl jsem zase mezi známými, a jelikož nebylo večerního vlaku, byl jsem nucen zůstati až do příštího dne.

V Hughendenu dostal jsem svoji poštu za několik neděl a ztrávil tu tři dny zaslouženého odpočinku, čtením novin a magacínů i psaním zprávy o své cestě po rozvodní planině pro zeměpisnou společnost v Brisbane. Řeka Flinders byla tou dobou již skoro úplně vyschlá, v písku ovšem je vody dost nehluboko pod povrchem a skot i koně vědí o tom velmi dobře, že odhrabáním povrchní vrstvy dostanou se k dobrému nápoji.

Byl jsem velmi spokojen s výsledkem více než třínedělní samostatné tury a byl bych velmi rád podnikl jinou delší, ale bohužel nestačil mi již čas. Po celé cestě měl jsem se dobře až na to, že s koňmi jsem hodně zkusil. Je to příliš mnoho, dvakrát denně strojit dva koně, pakovat, mýti jim hřbety, po celý den tahat soumara na oprati za sebou. Měl jsem na obou rukách bolestné mozoly od oprati. Chce-li člověk při tom ještě uraziti hodnou vzdálenost a znamenati si pozorování, nemá věru ani chvíli klidu. Když ráno vybral jsem se ze spacího pytle, rozdělal jsem oheň z dříví večer naneseného a přistavil ,,billy" s vodou na čaj. Pak bylo mi hledati koně. Ti po celou noc se pasou a slyšíte stále i ze spaní klinkavé zvonky. Jak začne však ranní soumrak, postaví se někam do úkrytu a nehnou se. Často hodnou chvíli jsem čekal po marném hledání, až snad některého moucha kousla, ohnal se a zazvonil. Jako prozrazení hříšníci se tvářili,

když jsem je konečně vypátral a přivedl k tábořišti. Zatím často oheň uhasl a musil jsem rozdělávati znova. Pak pakovati, což není lehká věc, je-li člověk sám a náklad těžký. V poledne a večer podobné třeba kratší procedury. Vždy bych doporučoval pro podobnou turu vzíti si s sebou aspoň spolehlivého černocha.

Příští moje exkurse byla věnována krajině při ohybu Flindersu blízko Prairie, východně od Hughendenu. Důvod k exkursi byl tento: Horní Flinders tak jako některé přítoky jeho teče přímo od severu k jihu, pak však náhle otáčí se k západu do roviny při Hughendenu a novým velkým obloukem obrací se k severu k zálivu Karpentarskému. Takový ostrý ohyb v toku řeky je vždy podezřelý, zvláště není-li tu nějaké překážky v geologické tvářnosti kraje, jež by bránila pokračovati původním směrem.

Zejména v tomto případě je domněnka, že Flinders původně tekl po planině pískovcové k jihu a byl hlavní pramennou řekou Thomsonovy řeky, velmi pravděpodobná na první pohled, neboť úzká a hluboká prorva jeho nemá žádných přítoků z jižního okraje vysočiny a potok Praerijský vzniká skoro na samém okraji údolí Flindersu v mělkém širokém údolí, vyhlížeje zjevně jako by horní tok jeho byl mu odcizen. Není pochybnosti též, že spád řek, tekoucích do zálivu Karpentarského, je mnohem značnější nežli v oblasti vnitrozemské pánve a řeky s větším spádem, zejména mají-li též větší srážky dešťové na své straně, rozšiřují vždy své úvodí nazpět i na strany na ujmu řek s menším spádem a slabší činností vodní.

V tomto případě i utváření povrchu půdy v celém okolí bylo příznivo, neboť bystřina, zarývající se do planiny pískovcové od západu, měla tu velký lokální spád, kdežto řeka tekoucí k jihu brala se takřka po rovině s úklonem neznatelným, a to skoro rovnoběžně s příkrým srázem po straně západní.

Příznivá náhoda podporovala výborně můj plán. Přijel jsem ráno vlakem do Prairie a v hotelu hleděl jsem sebrati informace o cestách v okolí a o dopravních prostředcích. Čeho jsem se dověděl, bylo velmi málo, když tu vkročil dovnitř squatter pan Chisholm, který před čtvrtlétem setkal se s námi v Hughendenu a beze všeho okolkování prohlásil, že považuje mne za svého hosta, a ukáže mi vše, čeho budu potřebovati. Odjeli jsme do jeho stanice „The Plains," nedaleko od vesnice směrem k severu, a brzo byli jsme v plném proudu rozmluvy o tvářnosti celého

Hughenden nad vyschlým řečištěm Flindersu.

Fot. Daneš.

širého okolí. Několik vrtaných studní na spodní vodu na pozemcích p. Chisholmových poskytlo mi velmi užitečná data, která potvrzovala velmi rozhodně moje domnění, a můj hostitel pozval mne ke dvoudenní projížďce, při níž budu s to, abych shlédl celé okolí napříč toku Flindersu. Pozvání to jsem přijal ovšem s radostí a ještě téhož dne po poledni vyjeli jsme směrem k severozápadu.

Pan Chisholm má několik selekcí, roztroušených po různých stranách okolí Hughendenu. „The Plains" jest určena skoro výhradně chovu koní a mulů; selekce Wongalei při Galah Creeku, k níž jsme směřovali, je malá ovčářská stanice. Na planině projížděli jsme řídkým lesem po pískovcových nízkých hřbetech, pak však nastal náhlý sestup s výše skoro 200 *m* do údolí k řece Flindersu. Pod svahem dosti vysoko ještě nad řekou přešli jsme úzký proud čedičové lávy rozpukané v balvany hranaté. Byl to nejzazší asi svědek vulkanické činnosti, která dále na severu celou rozsáhlou vysočinu pokryla silnou vrstvou čedičové lávy.

Široké, písčité koryto přešli jsme pomalu a opatrně, neboť místa s hlubokým pohyblivým pískem jsou hojná a nebezpečná koni i jezdci. Přejeli jsme však bez nehody a prodírali se po hodnou dobu hustým pobřežním lesem se spleteným podrostem. Pak jsme vyšli na travnatou rovinu, kde nás překvapil západ slunce. Po levé, západní straně osamělé kopce s plochým stolovým vrcholem vysílaly své úpatí až k nám. Minuli jsme jednu vrtanou studni s parním strojem, při níž byl zaměstnán strojník. S ním popili jsme čaje a pak jeli dále za svitu měsíce; cesta se protahovala, zejména když v houštinách lemujících řečiště Galah Creeku šlo to pomalu ku předu.

Konečně asi o desáté hodině znovu jsme překročili vyschlé řečiště a vystoupili na nízký pahorek čedičový, na jehož vrcholu stojí staniční budova. Dlouho procházeli jsme se kolem domu a po kamenitých svazích; bylo škoda jít spát v noci tak nádherné. Bylo tak jasno, že jsme viděli velmi dobře okolní kopce i srázy planiny na východě, pod námi pak při potoce leskly se stříbrem listy blahovičníků. Čedičový kopec byl skoro odříznut od ploché výšiny z téhož materiálu, která se prostírala k severozápadu; nebylo pochyby, že jest to jižní výběžek starého lávového proudu, který vyšel z některého krateru při pramenu Flindersu, na mohutném čedičovém plateau, které pokrývá tu žulový podklad

vrstvou místy až přes 100 metrů mocnou a vysílá široké proudy, dnes již namnoze hluboko vymletými prorvami řek protržené,

Fot. Daneš.

Na hlavní třídě v Hughendenu.

k jihu a k jihozápadu. Žulový massiv při vrchovišti Flindersu obsahuje křemenné žíly bohaté zlatem, jak nedávno bylo zjištěno, a nové zlaté pole „Mount Emu Goldfield“ právě se tvořilo.

Dlouho před východem slunce druhého dne vzbudil mne p. Chisholm, abych nezaspal komety. Byl to poslední den, kdy byla viditelna v plné své kráse a velkoleposti před přísluním. Pozoroval jsem ji několikráte před tím, noclehuje pod širým nebem. Toho jitra byla část oblohy zamračena a hvězdu samu nebylo viděti, pouze nesmírný světlý pruh jejího ohonu prostíral se vysoko široko po východní části obzoru. V příštích dnech, kdy po slunce západu se objevovala, byl jsem zklamán jako mnozí jiní. Jasnost její velmi rychle povadla.

Druhého dne jeli jsme podél potoka vzhůru ke stanici Wongalei. Tam nechali jsme koně a šli pěšky vzhůru podél řečiště až k místu, kde tvrdý pískovcový práh táhl se přes řeku. Tato do nedávna asi vrhala se vodopádem přes tuto překážku, nyní však již několik kanálů si vymlela napříč prahem. Postup činnosti vodní lze sledovati tu do podrobností, obří hrnce vymleté víry pomocí štěrku jsou ještě velmi dobře znatelny. Po stranách pískovcových balvanů, kde voda příliš nevymílá, zachovaly se domorodé rytiny, které dosud jen panu Chisholmovi byly známy. Vzal jsem dva snímky za nepříznivého osvětlení, ale tvary těchto rytin lze i na nich dobře rozeznati. Po jedné stěně je několik zřetelných obrysů hlav, po jiné bumerang, dva hadi ve vertikální poloze a okrouhlý předmět nezcela jasného významu. Rytiny tyto zajisté nejsou velmi staré, neboť místo je příliš vystaveno rušivé činnosti vodního živlu, a nemohly by tu přežíti staletí. Tolik podařilo se zjistiti p. Chisholmovi, že jsou starší nežli zbytek nejstarší žijící generace domorodého kmene v okolí.

Ve stanici Wongalei byl kuchař Číňan, který bez říkání připravil nám masitou snídani, po níž vyjeli jsme k východu vracejíce se severnější cestou k Prairii. Krajina byla pahorkovitá s cestou málo schůdnou a písčitou nebo kamenitou; měl jsem mnoho zlosti se svým koněm, byl strašně líný, a tu pracoval jsem na něm rukama i nohama, abych ho dostal do slušného tempa. Konečně byli jsme na hřebenu po západní straně prorvy Flindersu a hleděli jsme do hloubky k řece.

V malebné poloze vysoko nad řekou leží tu stanice Glendower, obklopená pěkným, malým sadem; pod ní začíná se poříční lesík a na všech stranách jako amfiteatr zdvíhají se příkré svahy v ploché vysočiny rozbrázděné hlubokými zářezy bystřin. Stanice Glendower má jen bílého správce a jeho choť; službu

u dobytka i posluhu obstarávají vesměs domorodci, kterým se daří výborně, soudě podle jich tělesného objemu a výtečné nálady. Masa mají vždy dost, to je hlavní podmínkou jich výborného stavu; lov klokanů a ryb zůstává jenom sportem, kterému však věnují všechny prázdné dny. Oč lepší osud mají tito domorodci na stanicích tu i jinde, nežli v missijních stanicích, kde se do nich pumpuje plno různých vědomostí, kterým nerozumějí

Stěhování domku v Hughendenu.
Fot. Daneš.

a kde nutí je k dietě daleko horší nežli měli ve svém divokém stavu a zapovídají lovecké zaměstnání a pohyblivý život, takřka nevyhnutelné pro jich duševní i tělesný blahobyt.

Nad Glendowerem řeka Flinders teče několik kilometrů od východu k západu a právě pod stanicí otáčí se zase prudce do původního směru k jihu. Výše proti proudu protéká kaňonem s nepřístupnými pískovcovými stěnami shora spevněnými mocnými proudy lávy, jež od severu rozlila se po celém kraji, než ještě dnešní hluboká údolí voda vytvořila. V okolí Glendoweru břidlice plné zkamenělin tvoří dolní povlovnou část svahů,

jichž pouze nejvyšší část je z pískovců a strmí jako cimbuří. Ranní a večerní slunce vyvolává rozmanitou hru barev v této scenerii, plné ostrého světla i temných stínů. Tóny barev jsou ztlumené, šedá zeleň lesů blahovičníkových v několika odstínech, popelavá šeď rozpadaných břidlic nad jemnou bělavou žlutí písku v širokém korytu řeky, oranžově žluté až temně červené pískovce vysoko na stěnách a nejvyšších srázech.

Po točité stezce vystoupili jsme po levém břehu řeky na planinu a za svitu měsíce dorazili jsme do „The Plains".

Druhého dne ráno pan Chisholm doprovodil mne ke dráze a téhož večera byl jsem zase mezi starými známými v „Crown Hotelu" v Charters Towers.

Bylo krátce po smrti krále Edwarda a událost tato, tak neočekávaná, přirozeně byla předmětem soustředěné pozornosti denního tisku a společenských rozhovorů. Australané, demokrati od kosti, nemají té skoro servilní oddanosti k osobě panovníkově jako většina Angličanů, zejména vyšších tříd společenských, leč král Edward byl i tu osobou velmi oblíbenou a váženou. Každý uznával, že to byl dobrý král, pokud králové vůbec dobří jsou, ale sympatie jejich platily mnohem více osobním vlastnostem zemřelého, jeho svobodomyslnosti a lásce ke sportům, nežli ctnostem panovnickým, které ovšem v tisku byly vynášeny do nebe. Těmto chvalozpěvům, často přehnaným, australský tisk podléhal měrou mnohem menší nežli současná periodická literatura ve Spojeném Království, a brzo ozvaly se vážné hlasy nejpopulárnějších listů, kárající příliš loyální výbuchy. Výborný demokratický týdenník „Bulletin" v Sydney několikráte drastickým způsobem uváděl přehnaná velebení na pravou míru a zejména s rozhorlením káral nabubřené meditace králova oblíbeného psa „Caesara", vydané jedním ze ctitelů zemřelého panovníka, pravě, že žádný slušný pes nesnížil by se k takové nechutné dávce servilnosti.

Dlouhé odpoledne anglické neděle strávil jsem ve veřejném parku městském, kde konal se velký meeting socialistů, nedávno zvítězivších při federálních volbách. Meeting byl poměrně slabě navštíven, ač bylo na plakátech několik nejlepších řečníků strany. Průběh shromáždění byl velmi důstojný a řeči pronesené pohybovaly se přísně v mezích věcného programu.

Bombast neplatí pro australské posluchačstvo, za to dobrý vtip a sarkastické poznámky nebo přirovnání jsou velmi oblíbenou a účinnou pomůckou řečníků.

V témž parku, který s velkým nákladem udržuje se stále svěží, jest několik obrovských klecí s papoušky všeho druhu.

Řeka Flinders za velké vody pod Hughendenem.
Fot. Daneš.

Dlouho jsem postál před jednotlivými klecemi a promlouval k papouškům, kteří jako by pozorně a s porozuměním poslouchali, nakláněli hlavy a upiatě na mne hleděli. Byli tu zejména pestří papoušci „galah" zvaní, bílí „corella", bílí kakadu čili „cockatoo" dle anglického pravopisu s bílým nebo žlutým chocholem i několik vzácných černých kakadu.

V pondělí ráno odjel jsem povozem k proudům řeky Burdekinu na místě zvaném prostě „Rocks", úskalí. Je to asi 30 *km* k severovýchodu od Charters Towers; mohutný proud hrne se tu úzkým nepravidelným korytem mezi tvrdými křemitými vápenci v délce asi dvou kilometrů. Nízké slapy a divoké víry střídají se s hlubokými klidnými tůněmi, po obou stranách pak příkrá červenavá skaliska, vymletá vodou do bizarních tvarů, vypínají se až do výše 40 *m* nad hladinou vodní. Tato soutěska je geologicky velmi mladá; původně tekl Burdekin řečištěm širokým a pohodlným opodál skalisek po jich západní straně, pak však čedičové lávy vyplnily toto starší řečiště a řeka byla nucena vyrýti si nové řečiště v tvrdém materiálu vápencových skal. Tento proud lávy čedičové byl nejzazším východním výběžkem rozsáhlé hornatiny lávou zaujaté, tvořící chaotický, těžce přístupný kraj, který znám jest pro strmé tvary svých skal jako „Great Basalt Wall" „velká čedičová zeď".

Za velké vody nestačí Burdekinu to úzké řečiště, vody vysoko a široko rozlévají se po skalách a nové koryto je v průběhu tvorby na rozhraní vápenců a temného proudu čedičové lávy. Místo toto je tedy nejen vysoce zajímavé ze stanoviska turistického, nýbrž poskytuje i velmi jasnou a poučnou kapitolu do historie vývoje řek.

Majitel povozu byl starý Irčan, který před léty byl z nejbohatších živnostníků v severním Queenslandu; měl několik hotelů v Charters Towers i v Townsville, závody koňské však přivedly ho na mizinu, jako tak mnohé jiné v tomto kontinentu, a nyní na stará léta jezdil sám s jedním ze svých kočárů na výdělek.

Byl však stále pamětliv svého bývalého blahobytu a chtěl aspoň v mezích možnosti býti týmž pohostinným a upřímným přítelem cizinců, jakým byl dříve jako boháč. Mne si oblíbil již při předešlém svém pobytu v Charters Towers, kdekoliv mne potkal, svezl mne, nedávaje si zaplatiti nežli cestu na nádraží a z nádraží. Za celodenní výlet k „Bardekin Rocks" zaplatil jsem mu plnou taxu ovšem, on však nedal si vzíti úlohu hostitele, vzal jídla a piva s sebou tolik, že by bylo stačilo pro mnoho osob, a přes tu chvíli mne nutil k jídlu i pití.

Vracejíce se k městu byli jsme překvapeni na jednom místě, vidouce při cestě kabát, kalhoty a boty, pečlivě složené, jak po-

Peřeje řeky Burdekinu.
Fot. Daneš.

řádní lidé činí ubírajíce se na lože. Uhádli jsme hned, oč jde, a vešli do okolních houštin hledajíce majitele. Ve stínu hustého loubí opínavých rostlin našli jsme spáče s hlavou na cestovním vaku. Spal jak zabitý, přinesli jsme tedy svršky jeho, aby měl je po ruce, až se z opice probudí.

Rytiny domorodců v pískovci u Galah Creeku.
Fot. Daneš.

Po večeři toho dne navštívil jsem s několika známými pěstní zápasy, které ohlašovány byly velikými plakáty. Měl jsem před tím příležitost viděti skutečné pěstní souboje v městech amerického Západu, které vždy mne zajímaly již proto, že jsou dosud dovolenou formou vyrovnávání urážek a dějí se na ulici za assistence policie, kdykoliv příčina se naskytne. Pěstní zápasy pro-

fessionálů mezi davem diváků „odborně vzdělaných" mne odpuzovaly jako divadlo surové. Netajil jsem se svým přátelům svým úsudkem, že zápasy býčí považuji za lepší a ušlechtilejší podívanou. Mezi četnými zápasníky toho večera byl i jeden australský černoch, který bil se velmi dobře a vyznačoval se podivuhodnou hbitostí pohybů, výborným krytím obličeje a přímo bestiálním potěšením, když protivníkovi rozrazil nos, až krev vystříkla.

Nočním vlakem poštovním opustil jsem téhož dne Charters Towers; v Hughendenu rozloučil jsem se s několika známými při první snídani a večer, tentokráte bez zpoždění, byl jsem zase v Cloncurry.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ TŘETÍ.

Po poště z Cloncurry do Camoowealu.

Již před několika dny objednal jsem si předem místo na coachi jedoucí jednou týdně z Cloncurry do Camoowealu. Stihnuv večer před odjezdem do Cloncurry, měl jsem právě ještě dosti času dohovořiti se s kočím a zároveň spolunájemcem poštovního spojení a opatřiti si vše, čeho bylo třeba na cestu. Nebylo totiž po celé pětidenní cestě na vzdálenosti skoro 400 *km* ani jednoho hostince, nocleh konal se pravidelně v táborech pod širým nebem na místech již dobře známých nečetným obyvatelům okolní krajiny a jen na třech neb čtyřech místech bylo možno dostati čerstvé jídlo. Majitel hotelu připravil mi dosti objemný balík s obyčejným naloženým hovězím „corned beef“, s jiným druhem naloženého masa lepší jakosti, jemně, ale intensivně kořeněným a zvláště chutným, zvaným „spiced beef“, se zásobou chleba, soli, čaje a cukru, ano i dvou neb tří plechovek s ovocným tortu podobným koláčem, známým pode jménem „Canterbury cake“, velmi oblíbeným pamlskem v těchto zapadlých končinách.

Ráno za svítání sešli jsme se u coache drkotajíce zuby a ošívajíce se zimou. Byli jsme kromě kočího tři. Intelligentní vážný muž v prostředních letech, pokladník a účetní velkých stanic dobytkářských, kterému znelíbil se pobyt v civilisovanějších končinách Viktorie, měl býti mým sousedem po levici na boku, třetí pasažér pak, vytáhlý mladík asi dvacetiletý, který výrazem hubené své tváře s neurčitým úsměvem nejspíše upomínal na velkoměstského hejska, dostal místo nahoře na vysokých koších po-

štovních mezi kufry, které kočí náš zatím utahoval a poutal silnými provazy dohromady. Pouze bok byl na pérách a dalo se předem tušiti, že sedění na nákladu nebude ničím příjemným. Byl jsem rád, že přihlásil jsem se včas pro místo na boku.

Úprava nákladu trvala dlouho; suchý, dlouhý kočí mezi zlořečením docela vážně nás ujišťoval, že ani za nás ani za náklad

Město Charters Towers. Fot. Daneš.

a zavazadla nemůže bráti odpovědnost, jelikož prý cesta je přímo hrozná a zvrhnutí i při největší opatrnosti pravděpodobné. Tento kočí, Walter křestním jménem, který konečně usadil se po mé pravé straně na boku a práskl do spřežení pěti koní, nebyl mi ze začátku sympatický, brzo však poznali jsme, že je to docela dobrosrdečný chlap ušlechtilého jádra a skoro jsme byli neradi, když po třech dnech vystřídal se se svým bratrem, jenž dovezl nás pak až do Camoowealu.

Místo na boku uprostřed nebylo nikterak pohodlné, neměl jsem se ani kde držeti, bylo-li třeba — první příležitost udála se hnedle po odjezdu, když projížděli jsme hluboko mezi břehy zapadlým, ale suchým korytem řeky Cloncurry — a každé chvíle ostrý loket Walterův zadřel se mi do boku, když nucen byl silněji přitáhnouti otěže. Jedině pomyšlení na třetího spolucestujícího,

Vápencové skály při řece Burdekinu.
Fot. Daneš.

který na místech svažitých měl co dělati, aby všemi čtyřmi udržel se nahoře, polepšovalo moji náladu a vědomí, že mám v osud zcela odevzdané spolutrpitele, činilo snesitelnější i myšlenku, že tato jízda bude trvati plných pět dní.

Brzo po odjezdu měli jsme zvláštní příhodu. Bylo to na druhé již straně řeky Cloncurry, když minuli jsme úpatí stolové hory, tak význačné na západní straně od města, tu náhle koně

začali větřiti a málem by se byli splašili. Kočí zuřil přímo spílaje na barevnou chátru, která pořádným povozníkům existenci kazí, a po chvíli vyrozuměl jsem, že patrně na blízku někde jsou velbloudi, soumaři, donášející rudu z některých menších dolů v horňatině do Cloncurry pod dozorem Afghance. Koně nemohou

Tmavé skály čediče nad světlými vápenci při řece Burdekinu.
Fot. Daneš.

velbloudů ani cítiti, rvou se s nimi nebo prchají z jich blízkosti; z toho důvodu i z ohledů konkurenčních jsou povozníci ve vnitrozemí australském velmi rozezleni na velbloudí dopravu a posílají často obrněné protesty vládám, žádajíce o úplný zákaz používání velbloudů v oblastech, kde ještě možno koním existovati. Walter vypravoval nám též různé historie o Afghancích, jaká prý to jest

nevázaná, mstivá a nebezpečná, surová luza; od jiných však lidí, kteří nebyli nikterak zaujati ani pro ani proti Afghancům, slyšel jsem pravý opak, že prý jsou to většinou lidé velmi solidní a mírní a že prý není divu, rozčilí-li se některý z nich nad příkořím, které jim bílí konkurenti velmi rádi činí.

Řeka Burdekin za malé vody mezi vápencovými skalami.
Fot. Daneš.

Po chvíli spatřili jsme také jednoho velblouda pasoucího se opodál od cesty a slyšeli z dáli hlas Afghance, který patrně sháněl své velbloudy dohromady s noční pastvy, aby znovu na hřbet naložil jim těžký náklad cenných měděných rud. Zatím zmizel od dřívějška známý mi kraj za novými pásmy nízkých, pustých a skalnatých kopců. Jízda divokou hornatinou od Cloncurry až k Leichhardtově řece byla bez odporu nejzajímavější partií mé

cesty po západním a středním Queenslandu. Divoký, rozervaný ráz horských hřbetů, strmé a úzké břehy vyschlých koryt bystřin a řek, zakrslé tvary řídkých stromů, opuštěnost a pustota kolkolem působí skoro stejným dojmem na fantasii jako daleko výše ležící horské partie v našich končinách, chladný a suchý jižní vítr vanoucí z pustin centrální Australie mírní horko i v od-

Rudná hora Mount Leviathan u Cloncurry.
Fot. Daneš.

poledních hodinách a nebezpečí kamenité, nerovné a často strmé i křivolaké cesty, která podobá se velmi špatné vozové cestě u nás, zvyšuje ještě dojem, že jsme na skutečné horské tuře. Pět koní je zapřaženo do povozu, tři napřed, dva u oje; uhánějí ze všech sil i v místech velmi neschůdných a vyměňují se vždy po dvaceti pěti až třiceti kilometrech. Řízení potahu tak složitého na cestách tak bídných vyžaduje zkušené ruky a chladné rozvahy — skutečně málo kočí jsou takovými umělci ve svém

oboru jako náš Walter, který ani na nejobtížnějších místech neztrácí svůj dobrý humor a je skoro nedostižným umělcem v klení a skutečně vtipném přezdívání jednotlivým koním. Byla tu často místa, kde i my, co seděli jsme na kozlíku, jen jen jsme se drželi na sedadle a přečasto ruka nešťastníka držícího rovnováhu na

„Černá skála“ u rozvodí mezi řekou Cloncurry a Leichhardtovou.
Fot. Daneš.

zavazadlech a poštovních koších zaťala se ostře do mého neb sousedova ramene. Přečkali jsme vše bez nehody, jen jednou neb dvakrát denně pomáhali jsme Waltrovi dáti roztřesený náklad zase do pořádku. S gustem jsme se proběhli při zastávkách, abychom trochu osvěžili omačkané a roztřesené tělo. Nikdy bych byl nevěřil, jakou sílu má člověk ve svalstvu na místech, kde

jindy jí nepotřebuje, jak dovede se v případě nebezpečí takřka přissáti ke svému nepohodlnému sedadlu, i když scházejí opory pro nohy a pro ruce.

První zastávka naše byla u vyschlé bystřiny zvané Corella Creek po bílých papouších zasedajících hojně na stromech vroubících vodní tůně; blízko potoka jsou tu dva stany, jeden patří

Coach u západní řeky Leichhardtovy.
Fot. Daneš.

bělochu, který má pod dozorem stáda hovězího dobytka patřící ke vzdálené hlavní stanici, druhý obývá se svou rodinou Ind, který je mu pomocníkem. Oba mají několikačlenné rodiny a cítí se ku podivu dobře v té pustině. Dostali jsme od ženy bělochovy dosti dobrý oběd za stejnou cenu (anglickou půlkorunu, t. j. 2·50 K) jako v lepších hotelích vnitrozemního Queenslandu, pobavili jsme se trochu s tou dětskou havětí bílé i tmavé pleti a po

chvíli jeli jsme dále do hornatiny čím dále tím divočejší a pustší. Tu a tam spatřili jsme opodál klokana horského barvy tmavohnědé až skoro černé, stejné as velikosti jako velký klokan rovin, jenže s kratšími zadními nohami. Tento druh klokanů zvaný

Coach stoupá po křemencovém hřbetu rozvodím mezi řekou Leichhardtovou a Georginou. Fot. Daneš.

„wallaroo“ má kůži velmi ceněnou v poslední době a proto jest předmětem velmi horlivého lovu, který dává dobrou výživu značnému počtu dobrodruhů, kteří výhradně jen honbě klokanů těchto se věnují. Již první odpoledne mluvili jsme s jedním, který má též na starosti poštovní koně; totiž má povinnost sehnati jich vždy pět v čas ustanovený pro směnu dvakrát týdně.

Byl to starý digger s šedivým dlouhým vousem a vlasem, státní pensista, který jak hlídání koní tak i lov měl jen jako vedlejší zaměstnání, aby měl také na tabák a trochu whisky. Večer jsme tábořili u Argylla Creeku ve společnosti několika mužů-kovkopů, kteří kopali tu měděné rudy na vlastní pěst. Vedle

Tůně ve vápenité skále před Camoowealem.
Fot. Daneš.

nich byl tu starý „podomní obchodník", kterým se tu říká „hawker" — muž obrovské postavy s těžkým břichem — Bůh ví, z čeho mu narostlo při té jednotvárné bídné stravě — s výbornou pamětí a znamenitou životní zkušeností. Nepamatuji ani, čím vším prý se zaměstnával za svého dlouhého života, nyní však již po několik let obchodoval po všech kampech kovkopů

a lovců i po stanicích dobytkářských porozsetých na západ od Cloncurry až do Territoria a od Burketownu na severu až k opálovým polím na jihu. Znal skoro každého z dobrodruhů tu žijících a bavil celou společnost dlouho do noci svým výborným suchým

Stavby termitů na Barklyově vysočině.
Fot. Daneš.

humorem. „Byl každému wallaroo za kmotra,“ vyjádřil se o něm Walter, a měl skoro pravdu.

Zdejší horníci a lovci klokanů jsou zbytkem té skoro již vymírající generace, která otevřela civilisaci celý ten divoký a pustý, těžko jen přístupný australský kontinent. Pravda, že v posledních desítiletích není tu již nebezpečí smrti násilné, neboť

nemá Australie nebezpečných dravců vůbec a divokých domorodců, Myallů, není již vůbec v této končině, leč strádání nedostatkem vody a i potravy jsou často tak krutá, že skutečně jen osoby největší otužilosti poháněné myslí nezdolnou a dobrodružnou dovedou po léta vzdorovati útrapám toho druhu.

V polovině let sedmdesátých první předvoj bělochů dorazil do okolí Cloncurry a zanedlouho vzniklo tu středisko zlatokopů; bylo tu však poměrně málo vyhlídek pro jednotlivce pracující primitivními jen nástroji, neboť náplavy zlatonosného písku brzo se vyčerpaly a dolování na žilách zlatonosných nevyplácelo se dosti, jelikož dlouho nebylo železničního spojení a náklad na nejprimitivnější životní potřeby byl příliš značný. Teprve železnice umožnila intensivnější dolování zejména bohatých rud měděných a v době přítomné produkce mědi, kterou provozují již i velmi dobře dotované, moderně zařízené společnosti, znamená více nežli výtěžek zlata. Hornatina prostírající se mezi pláněmi „Rolling Downs“ a podobnou jim plochou vysočinou „Barkly Tableland“ na západ, severozápad a na jih od Cloncurry jest rudami nesmírně bohata, bohužel až dosud drahota dopravy je příliš značná a také nedostatek vody velmi brání rozkvětu hornictví. Jednotlivci mohou pracovati pouze na žilách zvláště bohatých, jinak se jim práce nevyplácí, mnoho rudy se nechá ležeti, která by za lepších poměrů dopravních dala se daleko lépe zužitkovati.

Když první hloučky zlatokopů rozbíhaly se po hornatině, utkaly se tu s bojovnými a dosti četnými domorodci, Myally, kteří byli odhodláni brániti sebe i své „wallaroos“ proti vetřelcům. Tito byli velmi nebezpečni osamělým kampům kovkopů a proto osud jejich rozhodnut byl násilně. Smečka černochů vycvičených v policejní službě, krvelačných jako šakalů, byla vyslána pod velením několika bílých důstojníků proti nim a provedla v krátké době strašné krveprolití. Skoro všichni muži byli zavražděni, jen malý zbytek původního obyvatelstva k vyhynutí odsouzený žije roztříštěn po stanicích dobytkářských a zaměstnává se dozorem koní a skotu.

Hlavním zaměstnáním domorodců byla honba, a není divu, že po jich násilném vyhubení tato zvěř se rozmnožila v míře nebývalé. Horníci jen málokdy vyšli si na lov, buď jen pro zábavu, nebo když skutečně nouze o maso je k tomu nutila, kůže neměly

Camooweal. Fot. Daneš.

dlouho ceny pražádné. Nyní se ovšem poměry úplně změnily a zaměstnání lovecké stalo se velmi výnosným. Mnoho lovců potuluje se nyní tímto územím a přeje-li jim jen trochu štěstí, vydělají mnohem více, nežli spořádanou prací na stanicích dobytkářských. Každý z nich jest svým pánem a strůjcem svého štěstí, jen osud a příroda ho obmezují v jeho volnosti, a není proto divu, že mnoho svobody a dobrodružství milovných Australanů opustí službu a jiná vázanější zaměstnání pro svobodný život lovecký. Poštovní povoz přinášel pro každého skoro z těchto dobrodruhů v dalekém okolí cesty dopisy, neb balíky s drobným nákupem, který jim Walter v Cloncurry obstaral, a tak potkávali jsme je při cestě čekající na určitém místě, třeba jich kamp byl vzdálen několik hodin jízdy na koni. Lovci pravidelně byli lépe vypraveni a spokojenější nežli horníci; bylo tu i několik, kteří měli celý houf koní, pěkný veliký stan, ano i vlastní pryčku lehkou o vysokých kolech, tu obecně zvanou „buggy".

Druhého dne přejeli jsme odpoledne obě horní větve Leichhardtovy řeky blízko před soutokem. Při západní řece Leichhardtově jest vystavěna telegrafní a poštovní stanice, jedna z těch nemnohých a daleko od sebe vzdálených, které jsou zřízeny pro obsluhu telegrafního spojení, které spojuje Camooweal s Cloncurry a vede pak skoro při hranici Severního territoria do jihozápadního Queenslandu a dává tak tomuto vzdálenému a opuštěnému kraji jedinou možnost rychle se se světem dorozuměti. Správcem stanice je podivný starý pavouk, který nerad s někým promluví, a ač má drůbeže, ovcí a zejména pěkných koz angorských dost a dost, také malé políčko a zahrádku, ani obědů nechystá pro cestující, ač by si tím mohl něco přivydělati. Posluhuje mu míšenka nemladá již, stejně aspoň na oko uzavřená a nespolečenská jako její velitel.

Na písčité rovině mezi oběma rameny řeky zakoupila se jistá anglická společnost pro chov koní k vojenským účelům. Společnost dělala si velké naděje na zdar chovu a velký zisk z vývozu do Indie. Pozemek v rozloze malé korunní země ovšem dostala skoro zadarmo, ale vody prý je tu příliš málo a Walter vyslovoval se velmi skepticky o budoucnosti tohoto podniku uváděje i jiné vážné důvody pro své tvrzení.

Další tři dni zdály se nám mnohem delší a nudnější nežli první dva. Cesta nebyla již tak obtížná a namáhavá, ale za to

krajina mnohem jednotvárnější. Pouze několik nízkých hřbetů křemencových tvořících rozvodí mezi řekami tekoucími do zálivu Karpentarského a těmi, co tekou do Georginy a s ní do pustinného vnitra Australie, poskytlo nám vítanou změnu po jednotvárné jízdě prašnou cestou v širokých údolích. Jízda

Dobytkářská stanice Rocklands u Camoowealu.
(Fot. Daneš.)

otevřenou plání s výhledem na všechny strany daleko není tak zdlouhavá a unavující jako řídkým lesem australského suchého vnitrozemí. Blahovičníky zakrslé a smutné, akacie stejně jednotvárné a vždy skoro stejné pro laika v botanice nemění se na míle a míle, při tom však brání rozhledu již i na malé vzdálenosti. Nedávají ani trochu stínu a tak slunce praží nemilosrdně po celý den.

Po úpalu denním dostavily se hned po západu slunce chladné a svěží večery. Jako kouzlem dotčeni zapomínali jsme brzo únavy dlouhé jízdy a těšili se na oheň a doušek čaje a whisky při ohni. Pravidelně as hodinu po slunce západu dosáhli jsme nočního „kampu" a světlo měsíce bylo nám příznivo pro volbu příhodného místa, kde rozestříti své lože. Jeden z cestujících pomáhal kočímu odpřáhnouti koně a snésti s vozu potřebná zavazadla, druhý šel pro vodu a mně připadl úkol snésti dříví a rozdělati oheň. K večeři (i k snídani a k obědu) bylo naložené hovězí, chléb, kus buchty, něco zavařeniny „jamu" a nezbytný čaj. Skutečně nezbytný, neboť bez této přísady nebylo by možno píti té často smradlavé, husté a bahnité vody. Pak přišly k platnosti dýmky a zírání do ohně při konversaci někdy dosti čilé. Po chvíli vyhledal si každý místo prosté mravenců, sehnal něco trávy, byla-li po ruce, podestlal ji pod svoje pokryvky a uložil se ke klidu, který nastal brzo beze všech formálních úvodů. K ránu všichni choulili se dle možnosti do přikryvek unikajíce výbojnému chladu, ale sotva začalo se před šestou hodinou jasniti na východě, byl čas ke vstávání a každý rád ujal se nějaké práce, aby zahnal dotěrnou zimu.

Oba spolucestující byli lidé velmi solidní a dobří společníci. Účetní byl muž zkušený světa, který po dlouhé, velmi zodpovědné službě u jednoho z největších „ovčích králů" australských chtěl zotaviti své nervy v klidné službě na stanici vzdálené všeho světa. Přijal dvouletý kontrakt pro stanici Avon Downs, den cesty za Camoowealem, již na půdě Severního territoria. Druhý spolucestjuící, mladík dobromyslný, poněkud dobrodružné a naivní povahy, jel náhodou na tutéž stanici, ponenáhlu však ztrácel chut tam dojeti a tráviti tam dlouhou dobu v jednotvárné staniční službě jako čeledín, zalíbil se mu život lovců klokanů a blouznil jen o tom, že jakmile vydělá si nějaké peníze, dá vale službě a pustí se též do dobrodružného života v této nehostinné hornatině.

V druhé polovině cesty krátili jsme si čas střílením z mé winchestrovky kulovnice, velký drop „plain-turkey", to jest „krocan rovin", zvaný je tu velmi hojný a dlouhonozí klokani rovin rovněž ukazovali se často. Neměli jsme štěstí, ač střídali jsme se v střílení, několik krocanů i klokanů bylo zjevně poraněno, dostali se však brzo z dohledu a nebylo času na dlouhé

„Lake Mary", velká vodní tůň u Rocklands. Fot. Daneš.

hledání a pronásledování. Připravili jsme je tak jako kořist vítanou dingům, jichž jest tu hojnost. Teprve čtvrtého dne cesty jedna šťastná kulka, kterou vypálil náš budoucí lovec klokanů, skolila velkého dropa na místě. Byl jsem tomu rád, neboť dostalo se mi výborné změny za hovězí, které nabývalo nemilé mi příchutě a intensivní vůně „zvěřinou". Ostatní však zůstali při svém „corned-beefu", ač bylo již třeba ho před požíváním oklepati, aby červi, dali-li se již do něho, vypadali. Skutečně nevím, jaké lahůdce dali by Australané přednost před jednotvárnou hovězí dietou. Mají většinou dosti bídné trávení, ale ještě tuze dobré pro dietu skutečně tak jednotvárnou a často až odpornou.

Poslední dva dny byli jsme již na rovné vysočině „Barkly Tableland". Široké rovné travnaté pruhy na vápencovém podkladu s plodnou černou půdou střídaly se s rozlehlými plochami pokrytými křemenitým štěrkem, posledním to zbytkem souvrství pustinného vápence, který kdysi celý ten kraj pokrýval. Na těchto štěrkových plochách houštiny akacií střídaly se s trsy spinifexu a mezi nimi po stech a stech vyčnívaly homolovité i kupovité stavby termitů, často značně vyšší vzrostlého člověka.

Třetího dne svačili jsme čaj na stanici Calton Hill, předposledního pak dne obědvali jsme u selektora, který nedávno teprve se zařídil v dosud pusté východní části ploché vysočiny. Měl svízel o vodu a marně již dal jednou vrtati až do hloubky 100 *m* pro spodní vodu artéskou neb subartéskou, měl mladou ženu, patrně samotou a steskem zmořenou, a dvě děti, obě s bolavýma očima. Velmi zhusta se v těchto končinách vidí děti s očními chorobami a koně oslepl é jistou nákazou způsobenou mouchami.

Poslední den cesty, byla to neděle, byl pro nás dnem svátečním. Třeba jsme se byli dobře snášeli a zvykli si na to trmácení, přece rádi jsme chtěli přijíti zase mezi lidi, a co hlavního, umýti se řádně a odstraniti se sebe červený prach, který všude již hluboko do kůže se zadíral. V korytě jednoho potoka, jinak suchém, byla tůně dosti hluboká s vodou neobvykle čistou. Tůně tato přirozená byla takovým způsobem vymleta v horizontálních lavicích vápence, že svým pravidelným tvarem dělala dojem umělé nádrže, k níž jako by po umělých stupních se sestupovalo. Tu meli jsme poslední oběd, umyli jsme se řádně, po prvé zase po pěti dnech, ano i oholili jsme se, abychom důstojně oslavili vjezd svůj do „města" Camoowealu.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ ČTVRTÁ.

Camooweal a jeho okolí.

Metropole ploché vysočiny vápencové v nejzazším Queenslandu, ,,town" ,,městečko" Camooweal u nás sotva by kdo uznal za vesnici. Camooweal nemá ani dvacet ,,čísel", má ale poštovní úřad, dva hotely čili ,,puby", jeden obchod smíšeným zbožím, řezníka, kováře a asi tucet jiných domků, patřících většinou povozníkům nebo honákům. Vše až na poštu a jeden ,,pub" je vystavěno z prohýbaného plechu železného, pouze ony dvě ,,budovy" jsou ze dřeva. Plechové domy jsou nejlacinější a nejtrvanlivější zde, kde dřevo podléhá brzo termitům, mají však tu nevýhodu, že za svitu slunce jsou velmi horké a v noci chladné, mimo to dávají volný průchod průvanu, který za studených jižních větrů suchých proniká i tlustou vrstvou pokryvek.

Kolem šedivého skupení plechových domů na sta metrů není ani stromečku, jen na západní straně asi pět minut od města prostírá se dlouhá a úzká tůň, které přezdívají ,,Lake Frances", Františčino jezero, ležící v nehlubokém podélném úvalu, který sotva znamenáte pro malý úklon půdy a nezřetelné jen břehy, a přece úval ten je řečištěm Georginy, která po velkých deštích valí tu rmutné své vody jako pravý veletok. Na stromech kolem jezera ve dne sedí houfy bílých papoušků ,,corella" zvaných.

,,Lake Frances" zásobuje Camooweal vodou. V tuto dobu bylo ještě vody dosti a byla čistá a dobrá i k pití, jinak však tomu v dlouhé době sucha, kdy smrskne se hladina vodní na malou jen prohlubinu. ,,Camooweal má nejzdravější podnebí pod

sluncem," vykládal mi jeden šprýmař v Cloncurry, ,,pije se tam po celý rok voda, do které teče všechna špína z okolí, kde dobytek se napájí a koupe, kde mrchy hnijí, a přece není tam ani tyfu ani dysenterie a lidé těší se zdraví jako málokde jinde."

Nejen však zdraví, ale i materielní blahobyt jsou požehnáním těchto podnikavých pionýrů kultury. Camooweal je nákupním střediskem pro dobytkářské stanice na 200 *km* vzdálenosti a mimo to jest průchodištěm všech, kdož z Queenslandu jdou zkusit své štěstí do Severního territoria nebo odtamtud se vracejí. Zde pořizují se poslední nákupy na dlouhou cestu, kde není ani krámu ani ,,pubu", sem přicházejí muži i ze vzdálených stanic, aby poveselili se po dlouhém poustevnickém žití a propili své těžce vydělané ,,cheky" a odtud vychází poštovní spojení několika směry; kolem Camoowealu honí se též dobytek po tisících ze stanic v Severním territoriu k železnicím a tržištím daleko na jihovýchodě.

V době dešťů bahno a rozvodněné řeky brání dopravě vůbec, sotva však močály vyschnou a řeky opadnou, sotva se najde den bez cestujícího. Osobní doprava jde hlavně z Cloncurry, nákladní však z Burketownu, neboť doprava zboží po moři je lacinější. Těžké vozy tažené 15 až 20 koňmi a naložené 7 až 9 tunami dopravují náklady pro obchodníka, hospodské i okolní stanice. Cesta z Burketownu do Camoowealu trvá pravidelně tři až čtyři neděle, přece však výdělky povozníků jsou velmi dobré, jelikož pastva pro koně je všude zdarma.

Nenadál jsem se, ba neměl ani potuchy, jak pohostinná společnost mne v Camoowealu čeká. Při večeři v hotelu seznámil jsem se s honorací místní. Zámožný, intelligentní kupec, Irčan pan Synnott se synem večeřeli v hotelu a rovněž učitel, starý, prostosrdečný hudebník nevelkého vzdělání, ale enthusiast a organisátor, jakého právě takové zapadlé hnízdo potřebuje, nemá-li život v něm býti nesmírně hloupý a zdlouhavý. Přišel nedávno o jedno oko nehodou na lovu, nesl však neštěstí to s řídkým klidem. Toho večera byl při stole též pan Grant, bývalý správce z Avon Downs v Severním Territoriu, as 80 *km* na západ od Camoowealu, drobný, velmi sčetlý a hovorný starý pán, který přes mnohé a tuhé rány osudu dovedl si zachovati podivuhodný optimismus. Byl vítanou společností novému účetnímu, mému

V krasu sev. od Camoowealu. Fot. Daneš.

společníku z cesty, a neskrblil informacemi, které nebyly vždy takové, aby nováčka naplnily dobrým očekáváním.

Avon Downs je jediná ovčářská stanice v centrální části Severního Territoria a má dosti špatnou pověst ze zdravotních ohledů, neboť v posledních letech hrozná nemoc „beriberi“ byla sem zavlečena patrně nějakým Číňanem a vyžádala si několika obětí právě mezi silnými, mladými lidmi. Syn pana Granta byl postižen též a je již po dlouhé měsíce v léčení v nemocnici v Charters Towers; zotavení jeho pokračovalo však velmi ponenáhlu přes veškerou lékařskou péči.

Je to hrozná bída pro nemocné neb úrazem stižené v těchto krajích daleko od světa. Blízko Leichhardtovy řeky potkali jsme vůz, tažený dvěma páry, v něm dva pasažéry, jeden měl přeraženou nohu pod kolenem, druhý byl stižen těžkou nákazou; za nimi s tlupou reservních koní sešlý stařec, hluchý jak poleno a poloslepý. Jeli všichni tři k doktoru do Cloncurry. Byli 14 dní na cestě ze stanice Brunette Downs v Severním Territoriu, asi 700 *km* od Cloncurry.

Viděl jsem ještě několik podobných příkladů. Starý skoták na jedné stanici, asi 400 *km* k jihozápadu od Camoowealu, ochuravěl zdlouhavou nemocí nakaziv se od nějaké černošky; místo platu vyzvedl si houf koní od svého zaměstnavatele a prodával je po cestě; poznal jsem ho v Camoowealu, přišelť ke mně v domnění, že jsem lékař; nebylo však zbytí a musil až do Burketownu, ještě nových 400 *km* od Camoowealu; po cestě prodal poslední koně a z milosti povozníků a poštovních kočí dostal se konečně k cíli. V lékařské péči rychle se zotavil a jeli jsme spolu později v jedné „coachi“ až skoro k Normantonu.

V Camoowealu již po několik let dějí se sbírky na nemocnici; vše jest již připraveno, pouze o lékaře je nouze; mladý, dobrý lékař nechce do této samoty bez slušného platu a starého, nespolehlivého opilce, jakých toulá se po australském „bushi“ dost, obyvatelé nechtí míti, neboť málokdy jsou střízlivi, když je třeba jich pomoci.

Druhého dne z rána správce ze sousední stanice Rocklands mi telefonoval, zda mohu stráviti s ním několik dní, že velmi rád bude mi k disposici a ukáže mi jeskyně v obvodu stanice jemu svěřené. Správce ten, pan Glissan, jest již skoro třicet let v tomto území, jeden z prvních osadníků, a získal si velké zásluhy o topo-

grafický a vodopisný prozkum širé oblasti. Stanice Rocklands leží asi 7 *km* na sever od Camoowealu, rovněž při řece Georgině, která tu tvoří jednu z největších tůní na celém svém toku. Tuto tůň nazval výzkumce Landsborough „Lake Mary" a dvakráte strávil tu delší dobu, dopřávaje oddechu svému průvodu. „Lake

Na okraji krasové propasti v Glissanově skupině.
Fot. Daneš.

Frances" u Camoowealu pokřtil též tento cestovatel, ostatní početné tůně v korytě Georginy mají domorodá neb anglická jména; ony dvě jsou však nejdůležitější, neboť za celou dobu osídlení nevyschly ani jednou.

Když zmiňuji se o těchto vodních tůních, nemohu neuvésti skoro komického nedorozumění, jaké vyvolává označení jich

v proslulém znamenitém atlase Stielerově. Mapu Australie zpracoval patrně odborník kartografický, neznalý poměrů ve vnitřní Australii. Probíraje mapy australských států, našel časté označení W. H., to jest „water hole“, neznaje však pravého významu této značky, vyložil ji jako „Wirtshaus“ čili hospodu, a udělal ke značce W. H. všude malý kroužek, obydlené místo. Poděkoval by se asi pěkně za smradlavé bahno, které by z těch „W. H.“ místo piva dostal!

Stanice Rocklands má rozsáhlé pozemky jak na Queenslandské straně, tak i v Severním Territoriu; má asi 40.000 kusů dobytka. V posledních letech každoročně pět až šest tisíc vykrmených kusů posílá se na stanice téže společnosti v jihozápadním Queenslandu při hranici Nového Jižního Walesu. Když znovu dohoní, co ztratily na váze cestou, doženou se na dráhu do Bourke při řece Darlingu. Na stanici vedle bílého strojníka, kováře a dvou dozorců jsou zaměstnáni většinou domorodci a pan Glissan mi prohlásil, že těžko lze nalézti lepších skotáků nad ně, zachází-li se s nimi dobře. Jsou velmi svědomiti ve službě, výborní jezdci a v hledání zbloudilých kusů k nezaplacení. V okolí Camoowealu žije ještě dosti nomadických divochů, kteří jsouce jen nouzí přinuceni, pracují tu a tam na stanicích nebo v městečku. Tohoto roku zvěře i vody bylo všude dost, proto nebylo jich viděti blízko osad.

Tři dni jezdil jsem s panem Glissanem různými směry, navštívili jsme několik skupin dolin s jeskyněmi, více méně zasypanými zřícenými balvany. Až na tůně koryto Georginy je velice mělké a vysychá vždy velmi brzo po deštích; za velké vody proud široký jako ohromné jezero valí se pomalu plochým krajem a nezřídka překvapí velká voda skot, který jen s namáháním ubrání se utopení.

S ovcemi dopadá to obyčejně špatně v takových případech, jsou-li jarní zátopy velké a náhlé; vždy na tisíce ovcí se utopí v jihozápadním a středním Queenslandu. Zejména Diamantina, vznikající k jihovýchodu od Cloncurry, je pověstná náhlými zátopami. Několik metrů vysoká vlna řítí se ku předu vyschlým řečištěm v takovém případě, nesouc vyvrácené stromy, zbytky opuštěných tábořišť, uchvácený dobytek, a zničí vše, co je v dosahu na ploše několik kilometrů široké. Zhusta se stává, že lidé zachrání se pouze na stromech podél řečiště a trpí hlad několik

dní, nežli voda opadne dostatečně neb jinak záchrana se naskytne. Suchý kus vyšší půdy tu a tam vyčnívá nad hladinu jako ostrov a na něm zoufalý dobytek o hladu čeká na vysvobození.

Všeobecně je znám tragický konec druhé výpravy Dra Ludvíka Leichhardta napříč Australií; výprava ta zmizela beze

Krasová propast již. od Camoowealu.
Fot.: Daneš.

stopy a ani četným výpravám, jichž hlavním účelem bylo nabýti jistoty o jejím osudu, nepodařilo se nabýti přesvědčivých důkazů o nešťastném jejím konci. Mnoho znalců podnebí a kraje kloní se k tomu mínění, že výprava celá byla pohlcena některou z těch náhlých záplav v širokých, mělkých korytech západních řek, neboť v případě, že výprava byla povražděna domorodci,

jistě by bylo lze najíti mnohé předměty v majetku domorodých kmenů.

Tůně, již dříve zmíněné, jsou jedinou zásobou vody na povrchu, ale pod celou vápencovou vysočinou „Barkly Tablelands" je spodní voda, která se vrtanými studněmi pumpuje na povrch. Tato zásoba spodní vody je štěstím pro širý kraj zejména v oblasti Severního Territoria a mnoho stanic úplně závisí na ní pro svůj dobytek. V jedné skupině dolin rameno Georginy teklo do podzemní chodby až do poslední záplavy. Tu však letos v únoru zřícené balvany a bahno a stromy, přinesené řekou, úplně ucpaly přístup do jeskyně a voda utvořila v rozsáhlé dolině novou tůň, která jest cennou akvisicí pro stanici Rocklands. Tu skupinu dolin krasových a jeskyň dotud bezejmennou nazval jsem po panu H. A. Glissanovi, který zejména o praktický hydrografický prozkum kraje získal si zásluhy velmi značné.

Po celé hranici Nového Jižního Walesu, Jižní Australie a Severního Territoria udržuje Queensland ochranný plot proti králíkům (Rabbit proof fence). Není pochyby, že tento plot má jistou zásluhu o to, že králíci nestali se tak zhoubnými v tomto státě jako v sousedních; ale úplně přece nebyl přístup zamezen dotčeným hlodavcům. „Rabbit proof fence" skládá se ze sítě drátěné pevně natažené na kolech, asi půl druhého metru vysoké nad zemí a na půl metru zahrabané do země. Zvláštní dozorci jsou ustanoveni nad jednotlivými sekcemi plotu a povinností jich jest též pronásledovati králíky, kterým podařilo se dostati se na tuto stranu, a vzbuditi včas poplach k vyhubení vetřelců.

Na vysočině žijí nespočetné ohromné houfy papoušků; růžoví a fialoví „galah"-papoušci poletují po travnatých pláních a v gidyových porostech, bílí „corella"-papoušci sedí po celé dny na stromech při vodních tůních. Z dlouhé chvíle uštěpují veškeré listy i výhonky na větvích, takže pobřežní stromy nemají trochu zeleně; za to však davy bílých papoušků rozsazené po větvích vypadají z dálky jako ohromné květy. S nesmírným skřehotem vítají tito ptáci den a se stejným rámusem loučí se se zapadajícím sluncem. Na noc odletují opodál na stromy vzdálené od vody, přede dnem jsou však zase zpět.

Každý pátek shromažďuje se společnost camoowealská na hudební věneček u poštmistra. Byl jsem též pozván a užil večera

velmi dobře. Několik mladíků a dívek tvoří smíšený sbor pod vedením učitele, dcera poštmistrova je skutečně výborná pianistka a poštmistr sám velmi dobrým přednesem komických výstupů a písní doplňuje vhodně program večerů. Také jsme tančili na verandě po nějakou chvíli; byl to můj první a poslední tanec v Australii a je to skoro zvláštnost, na kterou mohu býti hrd, tančiti v nejzazší výspě kultury v centrální Australii.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ PÁTÁ.

Exkurse do jeskyně „Nowranie".

Na sobotu i na neděli projektovali jsme vyjížďku a sestup do jeskyně skupiny „Nowranie", asi 19 *km* k jihovýchodu od Camoowealu. Bylo nás sedm vedle dvou černochů, dvě pryčky a tři jezdci. Jel jsem na koni se dvěma pány z rocklandské stanice; na pryčkách byli též poštmistr a seržant policie vedle dvou jiných pánů, zkusili jsme po cestě své štěstí na kachnách i klokanech, ale bez výsledku. Černý stopař policejní přijel pozdě večer do tábora se dvěma zastřelenými klokany. Koupil jsem od něho oba ohony a dal si je po návratu připraviti v hotelu, jeden vyvařiti do polévky, druhý upéci. Byla to velmi lahodná pečeně, skoro jako tučné ale křehké hovězí, polévka pak skoro se nelišila od dobré hovězí připravené z volského ohonu.

Tábor rozbili jsme při Nowranie Creeku, asi čtvrt hodiny od jeskyně. Posledních několik nocí bylo nesmírně chladno, teplota klesala až skoro k bodu mrazu a suchý vnitrozemský jižní vítr vanoucí z pouští províval plechovými budovami v Camoowealu, způsobuje studené víry v místnostech tak špatně chráněných. Stěny chrastily a dveře často se otvíraly pod nárazy vichru; k ránu pak bývala zima taková, že každý spáč přikládal na sebe, co mohl, aby udržel se v teplotě trochu snesitelné.

Z obavy před chladnem udělali jsme velmi řádné přípravy, ozbrojeni sekerkami (tomahawky) nasekali jsme větve s listím z okolních stromů a keřů i upravili je v hustou, přes metr vysokou hradbu po jižní straně tábořiště. Aby více dek bylo k přikrytí,

podestlali jsme plochu určenou za nocležiště silnou vrstvou dlouhé trávy, nasekané při potoce, a tu teprve pokryli plachtou, na které pak každý upravil své vlastní lože. Večeře i snídaně byly bohaté; každý přinesl něco s sebou a dělil se s druhy. Páně Synnottův sklad pak dodal různé konservované lahůdky znamenitého výběru. Intensivní chladno bylo též vhodným ospravedlněním častějšího zákroku do koše s lahvemi vína, whisky a brandy. Velký oheň plál prostřed tábořiště a nevyhasl ani přes noc, neboť přinesli jsme několik špalků, které doutnaly po mnoho hodin.

Tábořiště u jeskyň již. od Camoowealu.
Fot. Daneš.

Oba černoši, stopař a skoták z Rocklandské stanice, seděli opodál a bavili se velmi dobře, naplnivše důkladně své žaludky.

Dobrá porce nápoje byla jim též přidělena. Hlučný smích často provázel jich dialog a na konec dali se do polohlasného zpěvu veselých korrobori, které slyšel jsem ještě v přestávkách mezi usínáním. Měli jeden oheň před sebou a druhý za zády, pečujíce tak, aby na všech stranách příjemně je hřálo.

Naše ochranná hradba konala výtečné služby; spali jsme výborně a necítili zimy, ač této noci minimum v Camoowealu bylo 1^0 nad nullou, na Avon Downs pak $2^1/_2{}^0$ pod bodem mrazu. Po vydatné snídani vydali jsme se k jeskyním. Povrch půdy od potoka až k propastným prohlubinám je úplně rovný, pokrytý hlínou a místy četnými křemitými oblásky, tu a tam kus vápencové skály vyčnívá nenápadně z tohoto zvětralého pokrovu. Najednou octli jsme se na okraji ellipsovité plochy, kde holé vápencové vrstvy koncentricky se snižují k střední linii podélné, kde zeje úzká podlouhlá propast, do níž se stran zapadají dvě prorvy občasných bystřin.

Propast má tvar trojúhelníka s úzkou základnou k severu, vrcholem k jihu; pod vrcholem tímto je nasypán vysoký pahorek ssutin a spadaných balvanů, takže tu kolmý sráz jest jen asi 20 *m* vysoký, na severní straně však, kde propast přechází v jeskynní chodbu, hloubka činí skoro 60 *m*. Nedaleko k jihu od této velké propasti, jež jedině je přístupna, zeje v podobné koncentrické mísovité kotlině úzký komín, který patrně nemá spojení s velkými prostorami podzemními v přítomnosti, neboť je pln dusivých plynů, takže hořící větve zhasnou v letu sotva několik metrů pod okrajem. Přinesli jsme s sebou dvě silná lana, bez nichž sestup je možný jen lezcům nejlepšího kalibru.

Před několika léty byl v Camoowealu zaměstnán učitel Keats, jenž měl velký zájem pro prozkum těchto jeskyň a byl lezcem podivuhodné vytrvalosti a zručnosti. Několikráte sestoupil a dostal se na povrch bez lana, používaje jako hlavní opory silného kmene spuštěného do hloubky, který vyčníval skoro až k povrchu. Pan Glissan byl několikráte též dole i jiní obyvatelé Camoowealu při různých příležitostech; od poslední návštěvy však uplynula asi čtyry léta. Guvernér Lord Lamington byl až u jeskyně, nevstoupil však, nýbrž jen jeho pobočník s několika místními pány podnikli sestup, a to v noci. Někteří lidé nazývají od té doby jeskyně „Nowranie“ „jeskyněmi Lamingtonovými“, ale sebevě-

Sestup do propasti u Camoowealu.
Fot. Daneš.

domí intelligenti camoowealští ostře se prohlašují proti podobné „servilnosti“, jinde tak oblíbené.

Měl jsem vždycky určitou hrůzu před lezením po provaze a vůbec strminy příliš obtížné působí mi husí kůži, nebylo však zbytí; když asi tři pánové přede mnou sestoupili, spustil jsem se též, a to velmi hladce, užívaje pokynů kováře z Rocklands, který měl neocenitelnou praxi v hlubinách podobného rázu z dolů v Croydonu. Balvan zapřený do stěn dolů se úžících dělí sestup kolmý na dvě části, což jest ovšem výhodou velmi značnou pro lezce nevelké praxe. Octnuv se dole na pevné půdě při pahorku sklánějícím se příkře ke vchodu do jeskyně, dal jsem spustiti svoji kameru a vyhledav příhodné místo na svahu učinil jsem dva snímky. Bohužel exposice byla příliš krátká a místa pouze odrazem osvětlená zůstala proti očekávání úplně temná. Oba černoši zůstali až na konec a trvalo to dosti dlouho, nežli i oni dostali se ke vchodu do jeskyně. Několik pochodní ze slámy obalených smolou bylo přichystáno a ty stačily úplně ke skromnému osvětlení jeskynních chodeb.

Jeskyně skládá se ze dvou přístupných pater širokých, vysokých chodeb vymletých tekoucí vodou. Krápníkových tvarů je velice málo a nedostatek ten svědčí o malém stáří geologickém těchto jeskyň.

Třetí spodní patro je nepřístupné, jelikož chodby jeho jsou vyplněny vodou velmi hlubokou, která je patrně částí souvislé spodní vody pod celou vápencovou vysočinou, pokud vrtání na spodní vodu setkalo se s příznivými výsledky. S prvního patra do druhého sestupuje se širokým kolmým otvorem v jednom pravoúhlém záhybu chodby; sestup rovněž umožnilo nám lano dobře upevněné kolem mohutné skály nedaleko otvoru. Oba černoši a seržant zůstali nahoře, nás ostatních šest sestoupilo a brzo prošli jsme všemi přístupnými částmi chodby; je tu vedle hlavní široké chodby, lámající se v několik ramen v pravých úhlech, několik vedlejších slepých; některé z nich jsou podmíněny puklinami jako hlavní chodby, jiné jsou čistě erosivního původu a tvoří tu a tam malý labyrint nízkých prostor proplétajících se mezi širokými pilíři.

Na konci hlavní chodby je kolmý komín, který vede až k vodě, jež jest asi 15 *m* pode dnem chodby, celkem asi 73 *m* pod povrchem půdy na okraji propasti. Výstup nebyl tak snadný jako sestup,

a pro svoji neznalost šplhání po provaze byl jsem zkrátka vytažen chytaje se jen rukama za ostrá skaliska, abych si nerozedřel šatů nadobro.

Trvalo to skoro tři hodiny od sestupu, nežli jsme byli zase nahoře na pláni, kde zatím slunce svítilo na bezoblačném nebi a hřálo skoro až nemilosrdně. Brzo byli jsme opět v táboře a po

Krasový závrt proměněný v tůni vodní u Camoowealu.
Fot. Daneš.

námaze několikahodinné výborný apetit pomohl nám odpraviti veškeré zbytky zásob hutných i tekutých.

Zpátky ke Camoowealu vracel jsem se zase se dvěma druhy v sedle a nadjeli jsme si houštinami spinifexu a štěrkovitými plošinami, kde bylo lze čekati více klokanů. Neměvše však štěstí ani se střílením ani se stiháním těchto skokanů vrátili jsme se bez kořisti se zpocenými a unavenými koňmi. Stříleli jsme špatně,

v tom ohledu byl nezdar naší vinou; ve stihání však vina byla na koních, kteří byli staří a nedosti vytrvalí.

Po několik minut koně běželi o něco rychleji nežli klokan, pak po jistou dobu vzdálenost mezi klokanem a nejlepším koněm byla stálá, asi 30 *m*; blíže se však žádný z nás přes všechno pobízení koní nedostal a tlustý starý klokan, ač byl zjevně též vyčerpán usilovným tryskem, uhájil své svobody. Dobré koně dovedou na rovině s pevnou půdou dohoniti klokany bez velkých nesnází a jezdci zabijí je těžkým bičištěm, ranami z revolveru nebo mohutným řemenem. Neradno je přiblížiti se pěšky poraněnému klokanu; zejména starý samec bývá v bojovné náladě a může svými drápy způsobiti rány velmi těžké.

Příští den, pondělí, strávil jsem ve východním okolí Camoowealu prohlížeje několik skupin krasových útvarů. Křemité oblásky, pokrývající povrch půdy, nezřídka jsou velmi pěkných barev v uspořádaných pruzích; různobarevných achatů a jiných vzácnějších odrůd křemene je tu velké množství. Zvláště pěkných kusů užívají obyvatelé k ozdobě svých bytů, tak jako lastur neb ozdobných skupin krystalů v jiných končinách; broušené kusy vyskytují se zřídka, neboť broušení je v Australii velmi drahé.

Brusič drahokamů mohl by si zasloužiti dobrého živobytí v Queenslandu na vlastní vrub tím způsobem, že by sám sbíral polodrahokamy (jinak skoro bezcenné) a broušené prodával jistě s velmi slušným výdělkem, nebo doloval na opaly nebo safíry a zároveň je brousil. Broušení nyní v Australii je velice drahé a následkem toho největší část drahocenných opálů, safírů i jiných drahokamů prodává se německým agentům. Tito mají skoro monopol a přirozeně využitkují ho důkladně na neprospěch diggerů drahokamů většinou nemajetných a potřebujících peněz.

Byl jsem po tomto výletu hotov v okolí Camoowealu, a přece odjížděl jsem s lítostí, ač širé okolí dále nic zajímavého pro mne nemělo; ti upřímní, přátelští obyvatelé přirostli mi k srdci a jen velmi nerad odolal jsem jich přimlouvání, abych zůstal a několik dní strávil příjemným sportem, lovem krocanů a klokanů.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ ŠESTÁ.

Poštou do Gregory Downs.

Poštovní vozík, tažený párem koní, měl jen jediného pasažera, mne, a proto měli jsme s kočím dosti místa na širokém kozlíku. Zastavili jsme se v Rocklands. Dal jsem tu s bohem panu Glissanovi i ostatním přátelům a brzo zmizelo celé okolí Camoowealu za nízkými plochými výšinami křemitého štěrku. Z Rocklands dostali jsme na cestu znamenité, kořeněné maso naložené a měli na dva dny po starostech o hlavní krmi. Cesta trvala 4 dny až do hostince v Gregory Downs.

První noc jsme spali na „humně" při chatrči ovčáka na území stanice „Morstone", jediné to ovčácké v severní části vysočiny Barklyovy, druhé dvě pak noci tábořili při cestě. Starý ovčák byl velmi zajímavý typ. Skoro přes třicet let žil v tomto kraji vždy zaměstnán jako „boundary rider", ovčák pojíždějící po hranicích staniční oblasti. Kolem jeho chatrče bylo pěkně umeteno a ve vnitř tak čisto, že jsem byl velmi překvapen a neopomenul projeviti svého překvapení nad zjevem v těchto místech tak neobvyklým. Starý ovčák klidně svedl tuto zásluhu na svoji „gin", černošku, která toho dne náhodou byla pryč u svého kmene, a pronesl zároveň dost neomalený žert, že prý by jistě byla zůstala, aby si od mladého „newchuma"*) něco vydělala. Nezůstal jsem

*) „Newchum", „nováček" je název pro nově přistěhovalé Evropany do Australie a má podobně jako „greenhorn" v Americe trochu posměšný význam.

mu odpověď dlužen, nedal se však uraziti a pověděl nám mnoho zajímavého ze svých zkušeností, když ulehli jsme po večeři s dýmkami v ústech na své pokryvky. Jen třetí den měli jsme snídani v „hotelu" při Thomsonově řece, jinak žili jsme ze zásob s sebou přinesených z Camoowealu.

Prvního dne měli jsme polední kamp na ploché rozvodní planině mezi Georginou a zálivem Karpentarským. Toho večera projeli jsme suchým řečištěm řeky O'Shanassyovy a příštího dne protínali po cestě k východu hluboko zaříznutá koryta bystřin směřujícíc h k severu. Od řeky Thomsonovy pak brali jsme se k severu a brzo dostali jsme se z výběžku vápencové planiny do divoké, rozsochaté hornatiny, která táhne se od Cloncurry k severozápadu.

Břidlice většinou silně křemité s četnými žilami a valy čistého křemene převládají ve velmi zprohybaných horninách, půda je chudá a mělká, široká koryta potoků bez vody. Náš poslední nocleh byl při velké hluboké vodní tůni zvané „Lilly" (lilie), neboť po jejím okraji roste plno leknínu, kterému tu „lilly" přezdívají.

Nezapomenu nikdy jedné zastávky na oběd po této cestě. Šel jsem pro vodu a pro dříví, zatím co kočí hleděl si koní; najednou zpozoroval jsem ho, že hledá něco pod kůrou stromů a po chvíli byl jsem překvapen otázkou, mám-li chuť na nějakou tlustou bílou housenku, všeobecně zvanou „grub". Odmítl jsem s opovržením tento pamlsek a nemohl jsem se ani přemoci, abych díval se na kočího, jak housenky v listech blahovičníku při ohni udušené pojídal a na nich si pochutnával. Chutnají prý jako dobrý, jemný smetanový sýr.

U „Lilly" měnili se coache a kočí; nový kočí čekal tu již s povozem, když jsme se dostavili. Voda „Lilly" byla daleko čistší, než obyčejně v západním Queenslandu; jeť tu v okolí příliš málo dobytka, který rozšlape vodu v hluboké neschůdné bahno hnusné příchuti, kdekoliv ve větším počtu se shromažďuje. Kraj okolní má jen chudé pastviny, a proto „Lilly" je v dobrém stavu. První dvě noci na cestě od Camoowealu bylo ještě velmi zima, zde však již byli jsme z dosahu jižního větru, a proto byla noc příjemně teplá. Mraky hrnoucí se od severu nesly bouři. Slyšeli jsme hřmění a viděli blesky dlouho do noci; na nás však nesprchlo. Dále k severu však našli jsme stopy silného nočního přívalu.

Nový kočí zdál se býti příjemnějším společníkem nežli ten, co vezl mne z Camoowealu; byl velmi veselý a dobrý zpěvák; zpíval skoro po celou cestu staré i nové kuplety a „cake-walky“, jež odposlouchal z gramofonů, které v Burketownu zastupují „moderní hudbu“. Začali jsme však s nehodou, která mohla býti

Obydlí osamělého pasáka.
Fot. Daneš.

daleko horší. Kočí již z večera si stěžoval na pár koní, které má pro nejbližších asi 25 *km* od „Lilly“ k severu, že jsou plaché a stěží dají se přistrojiti bez pokusu o útěk. Camoowealský kočí odjel před námi na cestu zpáteční, a zatím co kočí zapřahal, srovnával jsem svá zavazadla na voze. Najednou koně bez příčiny vyrazili, kočí udeřen vojí sotva se jim vyhnul a marně namáhal se zachytiti otěže; běželi jsme oba za vozem,

s kterým koně cválali kus cesty mezi stromy. Kočí ještě jednou pokusil se o otěže, upadl však a zadní kolo přejelo mu přes nohu a ruku; na štěstí nezpůsobilo však zlomeniny. Koně, ještě více poplašení, směřovali na cestu k jihu, najednou však zajeli mezi dva silné stromy, příliš blízko sebe, a s temným nárazem zůstali státi.

Byli jsme oba příjemně překvapeni prohlídkou vozu i řemení; šťastnou náhodou ani voj se nezlomila ani kola se nerozsypala; pouze osy se zkřivily, ale ty brzo jsme uvedli železnými tyčemi přibližně do pořádku. Zpřetrhané řemení jsme rovněž zanedlouho upravili tou měrou, že jsme mohli pomýšleti na odjezd: Obvázav odřeniny, které kočí utrpěl na noze i ruce, přesvědčil jsem se, že se ani mým zavazadlům a zejména kameře nic nepřihodilo, a tak vyjeli jsme nyní bez dalšího odkladu k severu. Údolí potoka šířilo se víc a více, a brzo široký pruh svěží temné zeleně na severozápadě hlásal, že jsme blízko řeky Gregoryovy.

Svůj poslední kamp měli jsme na vysokém břehu nad řekou. Tato teče několika koryty, z nichž některé obsahují nyní jen stojaté tůně pod stínem vysokých mohutných stromů. Vedle různých blahovičníků mocné fíkovníky rozprostírají své rozložité koruny nad řekou, která lemována bezprostředně houštinou pandánů teče bystrým, čirým tokem k severovýchodu. Jaká to radost skoro po třech měsících viděti zase jednou pravou, nevysychající řeku s ovrubou tak nádherné zeleně! Řeka Gregoryova tvoří dlouhou úzkou oasu po celé délce svého toku od místa, kde vyvírají věčné prameny spodní vody z vápencové planiny do výše suchého koryta, až skoro k zálivu Karpentarskému.

Stálá její voda nezávisí na deštích, neboť jest výtokem nevyčerpatelné zásoby v lůnu vysočiny, nastřádané za tisíciletí. Vápenitá příchuť vody nezdržovala ani nás ani koně od hojných doušků; byltě to vzácný nápoj pro svoji čistotu a osvěžující chlad.

Vysoká tráva, skoro jako třtina cukrová, tvoří houštiny mezi jednotlivými koryty a je útulkem nesčetných wallabies i menších vačnatců. Ve stromech hnízdí plno holubů několika druhů a papoušci různobarevní křikem svým ohlašují svoji přítomnost přeletujíce se stromu na strom. Jaký to rozdíl od toho smutného, zakrslého „bushe“ vždy stejného, vždy polomrtvého, který unavuje oko a uvádí duši v zoufalou resignaci.

Vždy v blízkosti řeky jeli jsme dále k severu, po pravé ruce s výhledem na širou travnatou pláň a v dálce nízké pahorky, poslední to výběžek starodávné hornatiny po této straně řeky Gregoryovy.

Potkali jsme několik povozníků, jedoucích ke Camoowealu s náklady pro pana Synotta i pro okolní stanice. Osm liber ster-

Řeka Gregoryova u Gregory Downs.
Fot. Daneš.

lingů stojí tuna nákladu z Burketownu do Camoowealu a povozníci vítají dobré obchody, zaslouží si jich ovšem plně, neboť pomalé cestování s těžkými vozy nejsou hračkou, a poskytují velmi málo zábavy a příjemného rozčilení. Stejným s námi směrem jel jen jeden vůz, naložený vlnou ze stanice Morstone, a na němž byl churavý stařec, jehož jsem poznal v Camoowealu. Přisedl nyní k nám a před slunce západem dojeli jsme k hostinci „Gregory Downs", dle pověsti nejlepšímu hotelu na severozápadu.

Stará paní, drobné postavy, ale energického ducha, je majitelkou hostince a řídí pevnou rukou jeho osudy již přes dvacet let. Poměrně rozlehlá zahrada se zeleninou a ovocnými stromy poskytuje rostlinné látky ke stolu v rozličném výběru po celý

Tůně v Gregoryově řece nad stanicí Gregory Downs.
Fot. Daneš.

rok, a proto již kuchyně zdejší slavena je široko daleko, neboť „bushmani" velmi cení takové proměny ve své jednotvárné masité dietě. Též pro jakost nápojů právem požívá hotel tento výborného jména, lze tu dostati likéry, piva i vína nejlepších firem za přiměřené velké ne však přemrštěné ceny, a též ze sudů

čepovaná whisky nebo brandy je výborné jakosti; staří pijáci si libují, že nepřivádí delirium tremens tak snadno jako míchané nápoje, jež jsou na prodej v jiných „hotelích" v dalekém vnitrozemí.

Paní domu těší se všeobecné úctě a vážnosti, ne však lásce svých spolubližních; je příliš samostatná a despotická, takže i její choť raději dlí o samotě asi 20 *km* k východu na malé selekci s dobytkem, a jen jako host zajíždí tu a tam na několik dní do

„Mended Hill" v rudném poli Burketownském.
Fot. L. C. Ball.

hotelu. Dojné krávy dobrého plemene, nestižené klíšťaty, tak hojnými v celém kraji nižinném podél „golfu", četní vepři, žírné ovce a četná drůbež patří k hotelu a veškerá ta němá tvář je v úzkém svazku sympathie s energickou vládkyní, která chvíle odpočinku si nedopřeje za den a celé hospodářství má jako na drátkách. K výpomoci má dvě mladá děvčata bílá, která adoptovala, Číňana zahradníka a několik černošek. Postavení cestujících je tu zvláštní; mají tu pohodlí a co hrdlo ráčí za ceny velmi mírné, při tom však chladné, reservované chování vládkyně domu stále jim naznačuje, že jsou tu jen něčím vedlejším, skoro jen trpěným živlem.

Sám nemohl jsem si stěžovati, neboť paní domu projevila ochotu vyhověti mým přáním měrou nejúplnější a dokonce dala zabíti sele, když jen z dálky jsem se zmínil, jak rád tuto mladou pečínku. Zeleninu proti svému zvyku jsem pojídal s velikou chutí po tříměsíční skoro výhradně masité dietě.

Podle informací, které jsem cestou obdržel, soudil jsem, že tu neobdržím povozu a koní na turu, kterou jsem měl v plánu směrem k západu, ale proti všemu nadání paní s velkou ochotou slíbila mi, že sežene potah i kočího do čtyřiadvaceti hodin, takže ztratím jen den. Bylať již od pana L. C. Balla, který nedávno tu projel, slyšela, že přijedu od Camoowealu a chystala se mne přijmouti co nejlépe. Rozvrhl jsem si podle mapy a podle místních informací svoji turu na 6 dní a přijal její nabídku, jsa jist, že za týden budu s to, abych pokračovati mohl odtud v cestě coachí do Burketownu.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ SEDMÁ.

Exkurse do rudného pole Burketownského.

Nejbližší den ztrávil jsem hlavně čištěním svého těla, svršků i zavazadel, neboť vše bylo plno červeného, mastného prachu a sám neměl jsem lázně od pobytu ve stanici Rocklands. Koupal jsem se v řece, bylo to znamenitým osvěžením a toulka bez cíle lesem podél řeky požitkem, jakých jsem měl málo po svých toulkách středním a západním Queenslandem.

U brodu v řece potkal jsem několik černochů, zaměstnaných na stanici Gregory Downs na protějším břehu řeky. Byli úplně nazí a chvílemi podtínali vysoký, silný kmen sekerami; jsouce však bez dozoru raději sklepli si ve stínu ve dlouhých intervalech odpočinku. Bavil jsem se s nimi dosti dlouho, mluvili o krokodilech, jichž prý jest plno v hluboké dlouhé tůni doleji po proudu a slibovali mně, že do týdne opatří pro mne nějakou kůži. Měl jsem málo důvěry v tyto sliby, ač dával jsem jim ujištění velmi dobré odměny; měl jsem pravdu, nepřinesli nic. Sledoval jsem tu tůni asi po půl hodiny; byla velmi hluboká, voda v ní skoro stála a široké pruhy skoro nepronikutelné houštiny pandánů lemovaly ji po obou stranách.

Večer mi paní domu zvěstovala, že čtyřspřežní „buggy“ jest pohotově, a že poveze mne Jack, vysoký, hubený chlap, ne mladý, ne starý, výrazné tváře s orlím nosem, a hluboko zapadlýma očima, který při stole seděl nemluvě a po jídle usedl vždy stranou od ostatních kouře svoji dýmku. „Jack je dobrý kočí,

jest však divný člověk; ráda bych vám dala jiného, ale není tu žádný spolehlivý v těchto dnech," řekla mi hospodyně.

Toho večera bavil jsem se na verandě čtením, dával však pozor na rozhovor několika mužů, do něhož „Jack" vjel často ostrými poznámkami, které vždy vyvolaly smích a pochvalu. Mluvilo se o poměrech na různých stanicích dobytkářských daleko široko a správci byli arci předmětem ne právě nepředpojaté kritiky. Vyrozuměl jsem pouze, že „Jack" byl skoro na všech zaměstnán na smlouvu krocením koní pod sedlo i k tahu. Zaměstnání toto, ač často spojené s delší dobou zahálky, dává kontraktantu více svobody ve svazku k zaměstnavateli a zároveň větší výdělek: „není otročením za denní mzdu", které Australanu tak nevoní.

Jack byl demokrat nejčistšího zrna, gentleman, tak dobrý, jako každý jiný běloch a nespokojený do nejvyšší míry se zaměstnavateli, kteří se domýšleli, že jsou něco více nežli lidé pracující pro ně nebo pod jejich dozorem. Vyjádřil se o jednom správci: „čeká vždy, abych já mu dal dobré jitro napřed a rád by, abych se i klobouku dotekl; sám je vždycky a pro všechny Mr. Smith, ale mne i ostatní volá jen křestním jménem." Jediný ze správců široko daleko našel jisté milosti u kritiků, byl to pan Glissan v Rocklands, o kterém i Jack prohlásil, „že je tak slušným zaměstnavatelem, jak vůbec zaměstnavatel může býti."

Proti všemu očekávání vyšel jsem s Jackem výborně po celých šest dní, volal jsem ho „Mister Mac Lean" a přemohl jsem brzo jeho nedůvěru a počáteční reservu. Bylo dobře udržovati ho v dobrém humoru, neboť požadavky, které cesta na jeho výkonnost činila, byly velké, ježto čtyřspřeží naše bylo skutečně spřež, jaká se na štěstí cestujících málokdy najde pohromadě v jednom potahu. Ctihodná majitelka hotelu je tak zamilována do jednotlivých individuí zvířecích členů svého hospodářství, že nevidí jich chyb ani jednotlivě ani pohromadě, a jakýkoliv nezdar je vždy vinou osob, a ne těchto výtečných bezvadných zvířat, která požívají její plné důvěry a lásky.

Nastoupili jsme na cestu s falešnou předzvěstí dalšího průběhu. Přední pár koní se splašil a skoro jen náhodou vyhnuli jsme se hluboké strmé prorvě, když koně pádili s námi k jihu od cesty. Ve velkém kruhu vrátili jsme se, odkud jsme vyšli, když koně polevili ve své vzpurnosti a jeli pak klidně přes brod

v řece a vstoupili po několika kilometrech řídkého lesa na hlubokou písčitou půdu, která nesla jen zakrslé stromy a houštiny nízkých akacií. Kola hluboko zapadala do písku a postup náš byl pomalý.

Černoši z honu klokanů se vracející.
Fot. Daneš.

Brzo bylo zjevno, že přední pár koní naprosto nerozumí své úloze jako vůdčí pár; „pryč z cesty a do křoví", jako by bylo jich heslem, a veškerá snaha kočího udržeti je v určitém směru byla málo platna.

A ke všemu ještě sotva 20 *km* od Gregory Downs dvě mrchy, právě ty, které prve se splašily, začaly jeviti stopy únavy. Byl to

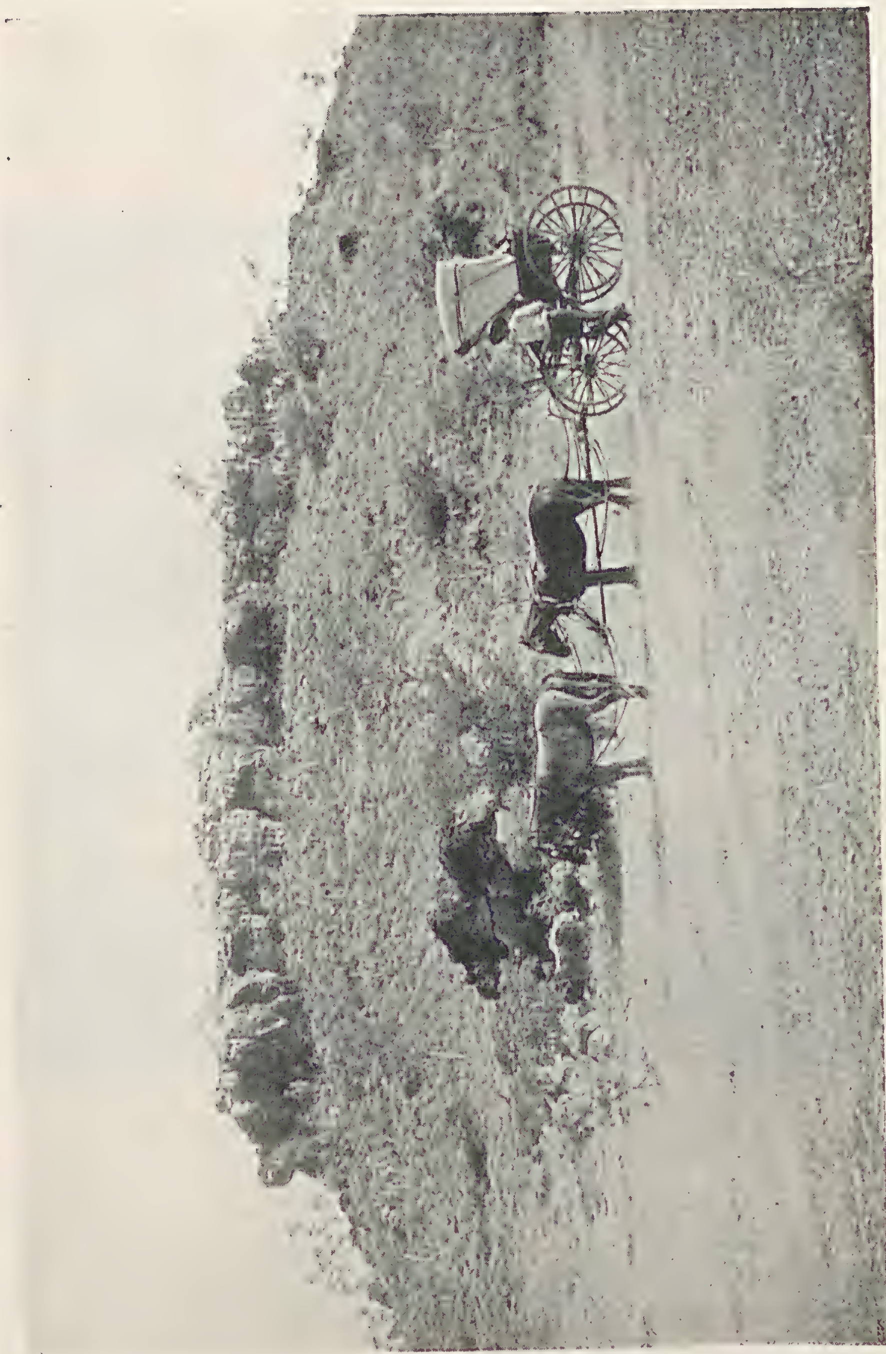
špatný začátek, Jack chrlil na nešťastné spřežení klasobraní všech přezdívek sebraných v dlouholeté praxi a zlost nám oběma zaháněla hlad, takže až pozdě po poledni zastavili jsme se u kalné tůně v mělkém korytě, hlavně aby se koně posílili na další cestu.

V úryvkovitém rozhovoru zvěděl jsem, že Jack teprve před dvěma lety přešel „králičí plot" na východ, a že strávil dlouhá léta v Severním Territoriu. Zle toužil na poměry v Queenslandu, na nízké mzdy a sprostotu lidí dokládaje, že co nejdříve se vrátí do „Never, never" a nikdy už neopustí této země bratrství a svobody.

„Never, never", „Nikdy, nikdy", přezdívá se pustému vnitrozemí již dlouho a nyní přezdívka ta rozumí se hlavně na Severní Territorium, „Nikdy, nikdy" proto prý, že nikdo se odtamtud nevrátí, dle škodolibých, že zahyne žízní a strastmi, dle pravých zálesáků, že nikdy nechce již vrátiti se do zkaženého obydlenějšího světa.

Četl jsem nedlouho před tím se zájmem knihu „We of the Never, Never", jejíž autorkou je paní A. Gunn. Choť této dámy, jejíž práce těší se uznání a oblibě všeobecné, byl po léta zaměstnán na rozlehlých dobytkářských stanicích v Severním Territoriu a oženiv se vzal proti všem výstrahám svoji choť s sebou do stanice Elsey při pramenech řeky Roperu. Tato stanice jest asi 500 *km* od Palmerstonu, čili Port Darwinu, hlavního a jediného přístavního městečka v Territoriu a asi 150 *km* od nejbližší osady při řece Catherine. Paní Gunnová líčí ve své knize svůj rok pobytu v této pustině velice sympathicky a často s neodolatelným humorem. Kreslí tu několik portrétů mužů zaměstnaných na stanici, portrétů jistě více méně zidealisovaných po formální stránce, a líčí život svůj tak příznivými barvami, že jistě dodala chuti mladým intelligentním damám z měst vdávati se za správce „tam, kde dávají dinga dobrou noc".

Bylo mi příjemným překvapením, když jsem zjistil, že Jack byl z hrdinů této sympathické knihy a z jeho vypravování nabyl jsem nezvratných důkazů, že paní autorka nebásnila, pokud se týče děje. „Mr. Gunn byl nejlepší „boss" (představený), pod nímž jsem sloužil a paní byla divem ženského pohlaví, dovedla se vpravit do všeho, nežádala zvláštních ohledů pro sebe a vždy byla tu s radou, pomocí neb útěchou, když jí kdo potřeboval, při tom ale nikdy nikomu se nevtírala." To je znamenité vysvěd-

Fot. Daneš.

Tarpejská skála před Riversleigh.

čení od samotáře, který za každou cenu chtěl zmařiti příjezd paní do Elsey a prohlašoval, že by měl na stanici raději vtěleného ďábla nežli ženskou.

Bohužel ta idylla ve stanici Elsey trvala jen jeden rok, pan Gunn zemřel dysenterií, a paní opustila volky nevolky tu zemi, které říkají „Nikdy, nikdy" proto, že žádný starý obyvatel nikdy nechce pryč.

Pokračovali jsme po jednotvárné cestě rovinou až do západu slunce. Hluboký písek střídal se s pevným povrchem temně rudých, železitých pískovců, až konečně při vyschlém potoce vroubeném košatými kulibami našli jsme dobrou tůni s vodou a rozbili tábor. Dojeli jsme asi 60 *km* od Gregory Downs a skoro 35 nám zbývalo na příští den do kampu při dolech „Mended Hill" a „Lawn Hill", kde jsem doufal zastihnouti pana L. C. Balla, státního geologa z Brisbane, který byl tu právě na komisi k prozkoumání bohatství rudných žil a ložisek.

Noc byla velmi příjemná, a ráno koně osvěžení dobrou pastvou a odpočinkem jeli rychleji, ač přední pár byl stejně ničemný, jako předešlého dne. Několik příkrých nevysokých hřbetů viděli jsme po západní straně a vyhnuli jsme se jim k jihu přes nízké sedlo. Po poměrně dobré cestě vjeli jsme do širokého údolí se dnem plochým jako stůl, lemovaného po východní i západní straně řetězy více méně pustých pahorků. Jen tu a tam jako ostrovy vyčnívají nad plochu údolí nízké pahorky porostlé hustou temnou zelení; tyto jsou z vápenců proti okolním kopcům z neplodných břidlic a pískovců.

Daleko na severozápadě dlouhý táhlý sráz, omezený nahoře linií rovnou označoval severní výběžek vápencové vysočiny, která až tam se prostírá od jihu a západu. Okraj její v této končině není ještě přesně znám, i podařilo se mi i panu Ballovi každému samostatně doplniti několik dosud neznámých tahů v mlhavém dosud obraze tohoto geologicky spletitého území.

Jackův bič stálým používáním se krátil a konečně nemohl ani dosáhnouti předního páru, a ničemný potah teprve dělal, co se mu líbilo. Dobrá rada byla drahá, zkoušeli jsme všeliké prostředky, abychom udrželi líné a rozmarné koně v postupu na cestě, ale s nezdarem; konečně můj silný řemen, jímž byl jsem opásán, vypomohl k nastavení biče a několik dobře mířených ran

vštípilo koním tolik snahy, že konečně dostali jsme se po poledni k táboru.

Tento skládal se z několika primitivních budov kolem dvoru; v hlavním domě z kamene a s dřevěnou střechou bydlili páni znalci, v okolních pak chyších byla kuchyně, sklad a nocležiště

Slap řeky Gregoryovy u Riversleigh.
Fot. Daneš.

zaměstnaných. Komise byla pryč na celý den v jednom z dolů, a tak po obědě velmi chutném, který ochotný čínský kuchař rychle improvisoval, vydal jsem se na toulku po okolních kopcích k západu doufaje, že nabudu dobrého názoru o tvářnosti kraje dále v tom směru. Bylo palčivé horko a lezení po příkrých, skalnatých stráních vyžádalo mnoho potu. Vegetace byla velmi

sporá, místo ní vysoké homole všekazů bujely na všech stranách.

Vystoupiv na nejvyšší vrchol hřbetu na západ od tábora, shledal jsem jen, že na druhé straně je zase hluboké široké údolí a za tím jiný hřbet širší a vyšší, který mi úplně znemožnil rozhled žádaným směrem. Nebylo zbytí, musil jsem dolů a zas nahoru, ale ani tu nedošel jsem žádané odměny; teprve po dlouhém putování po neschůdném hřebenu dostal jsem trochu výhledu, který však mi nepomohl, neboť slunce stálo již nízko v tom směru a tvary hřbetů splývaly do sebe tak, že jsem se vracel nezískav ničeho. Cestu zpáteční jsem si oslazoval střílením, homole všekazů byly mi výbornými terči, a tak jsem se zapomněl, že teprve za úplné tmy dostihl jsem tábora.

Shledání s panem Ballem bylo velmi radostné, oba pánové ostatní byli velmi příjemni a zvali mne, abych zůstal s nimi dlouho. Všichni tři však byli do té míry zaměstnáni s badáním v dolech, že měli jen po večerech trochu času pro zábavu netýkající se výhradně jen toho jednoho předmětu, a pan Ball nemohl vydati se na novou exkursi se mnou, jakž jsem se těšil. Nezbylo mi tedy, jelikož s doly nemám nic společného, nežli upraviti si plán na vlastní vrub.

Ráno příštího dne osedlal jsem si nejsilnějšího koně z našeho spřežení, náručního z předního páru. Byl to velmi pěkný ryzák, ale líný a nezvedený tou měrou, že mně ten den vskutku zkazil. Bylo námahou dostati ho do klusu neb cvalu, když pak byl již v rychlém tempu, nesl to těžce a co chvíli se snažil vyhozením nebo falešným poskokem dostati mne ze sedla. Vyjetá cesta mu byla patrně představitelem otroctví; měltˇ k ní nesmírnou antipathii, a nežli jsem se nadál, již byl s cesty a v houštině, jako by chtěl, aby silné větve srazily mne ze sedla. Cílem mým byla stanice Lawn Hill, asi 20 *km* na sever od tábora. Cesta byla jednotvárná, jen několikrát sesedl jsem s koně a prolezl blízké pahorky; konečně dostali jsme se k širokému pásu kulib, které lemovaly pěkný potok se studenou čistou vodou. Byl to „Lawn Hill Creek", který jako řeka Gregoryova dostává svoji stálou vodu z nevysychajících pramenů zpod vápencové vysočiny. Cesta nyní vedla rovnoběžně s potokem po jeho pravé straně, a náhle za malou zatáčkou v lese nyní mnohem vzrostlejším objevil se vysoký pahorek přede mnou a na něm jako malá tvrzka budovy staniční obehnané po

této straně vysokým plotem z plochých, silných desek vápencových.

Přístup byl právě takový jako k romantickým sídlům středověkého rytířstva. Po západní straně pod strmou stěnou tekl malý potok, jakoby v umělém příkopě, cesta pak klikatinou od severu

Plechové kádě na vodu dešťovou, jakých používá se všude ve vnitrozemí.
Fot. Daneš.

brala se na plochý vrchol, dosti prostranný pro potřeby dobytkářské stanice. Se strany jihovýchodní byl přístup mnohem snazší; tamtudy též povozy přijížděly nahoru i cesta ke Gregory Downs vedla tudy směrem k východu. Hlavní budova byla na daleké vnitrozemí velmi výstavná s rozsáhlými vzdušnými verandami. Správce nebyl doma, ale mladá jeho choť, kterou teprve před ne-

dávnem přivezl si ze Sydneye, a účetní přijali mne velmi vlídně; dostal jsem žádané informace a prochodil svahy pahorku i nejbližší okolí po libosti.

Zůstal jsem na oběd a celkem nerad odjížděl jsem ještě za horka lituje, že nemohu déle zůstati v milé společnosti. Mladé paní se tu stýskalo po velkoměstském životě a společnosti, dvě černé „gin" byly jediné ženské na západ od Gregory Downs; jich výpomoc v domácnosti byla však málo větší ceny, nežli zábava s nimi, a píle čínského kuchaře jen ještě dávala dámě více času ke vzpomínkám a touhám v dáli. Při potoku pod kopcem rozkládá se velmi pěkná zelinářská zahrada a malý sad; nad nimi vznáší se několik pěkných palem, kývajících se pravidelně pod nárazy jihozápadního větru.

O vápencové vysočině, jejíž příkré srázy byly dobře viditelny asi 15 *km* na západ a severozápad, dověděl jsem se příliš málo. Pastvy pro dobytek bylo dost v rovině a o nepřístupné výšiny se nikdo nestaral. „Tam žijí ještě Myallové, divocí domorodci svobodně, my se jim nevtíráme na jejich území ani ke pramenům v propastných údolích, a za to oni nečiní nájezdů na náš skot," vysvětloval mi účetní.

Skotáci na stanici byli vesměs černoši, statní chlapi, ještě praví divoši, oddaní však službě, veselí a spokojení jako pravé dítky přírody. Podivil jsem se, že jsou dosti spolehliví, třeba tak blízko zcela svobodných kmenů. „Je to pro pohodlí; najedí se hovězího, kdy a kolik mohou, sport a zábavu mají v honbě na koních za skotem a tu i tam za klokany, necháme je jít ke korrobori, kdykoliv potřebují, a tak nechybí jim nic, naopak mají se lépe nežli dříve, a přece užívají stejné svobody beze strachu před hladem neb jiným nedostatkem."

Několikráte obrátil jsem se zpět, nežli zmizel mi „Lawn Hill" s očí, poslední předstráž kultury na hranici území divokých „Myallů", kteří se dosud bez překážek potulují po planinách na neznámém horním toku Nicholsonu a nebezpečným činí pobřežní neosídlený pruh mezi Burketownem a Boorooloolou na řece Mac Arthurově. Jízdní pošta spojuje tato dvě místa, jakož i Camooweal a Booroolooolu jednou za měsíc; jezdec je vždy po zuby ozbrojen a několikráte jen s poraněním vyvázl před lstivými a zrádnými útočníky.

Toho roku, krátce než jsme s přítelem Dominem byli po prvé v Cloncurry, byl tu „pošťák“ zabit. Vražda stala se patrně ze msty, neboť domorodci, ač kanibalové, nechali ležeti mrtvolu při cestě.

Není se co diviti těmto divochům, že tak odhodlaně brání se proti bílým vetřelcům; měliť dosud příliš málo příležitosti při-

Prádelna hotelu ve vnitřním Queenslandu.
Fot. Daneš.

jíti ve styk s takovými, již dovedli by získati si jich úctu a přátelství. Po léta malajští lovci trepangu navštěvují tato pobřeží, dávají sice tu a tam tabák a otravný alkohol i opium domorodcům, častěji však zrádně odnímají jim ženy a neštítí se ani vražd.

Jako všude jinde i tu ženy bývají pravidelně příčinou nepřátelství. Tu však vina leží úplně na straně bělochů neb jiných

vetřelců cizích. Australan považuje ženu za svůj majetek; nezáleží mu naprosto na její ctnosti, neboť zvyk půjčovati ženy úsluhou dobrým přátelům jest u nich všeobecný, leč jakékoliv obtěžování nebo zneužití ženy bez svého svolení nese Australec jako urážku, porušení vlastnického práva a trestá je smrtí. Tak jako u jiných primitivních národů, žijících v pevných kmenových svazcích, i u Australanů platí souručenství kmenové; nezná-li na př. uražený pachatele nebo nemůže-li ho dostihnouti, potrestá kmen zabitím nebo poraněním jiného jeho člena a míní, že vykonal spravedlnost řádně dle starého zvykového práva. Běloši jsou v jejich mínění také podobným souručenstvím vázáni, proto ublížil-li jim jeden, který pak vyhnul se trestu, zabijí jiného, který třeba nespáchal jim nic zlého, a učinili tak svému zvykovému právu zadost.

Boorooloola a jiná místa v této části territoria byla snad po čtvrtstoletí útočištěm vyvrhelů společnosti, pro něž půda v Queenslandu byla příliš horká. Vrazi, falešní hráči, podvodníci a zloději různého kalibru, nejhorší spřež ze zlatých polí prchala sem před bdělou Queenslandskou policií a černými stopaři, kteří jako honicí psi hnali se po jejich stopách až na hranice státu. Na tomto pobřeží kvetly v těch starých časech jeden nebo dva hotely, jichž majitelé byli stejného charakteru, jako jich hosté. Nyní i tento ráj pro darebáky dávno je ten tam, jízdní policie již i tu zakročila železnou rukou a Severní territorium je nyní rájem pro spořádané lidi, kteří daleko od ruchu světského nacházejí uspokojení v pionýrské práci na nesmírných neznámých plochách tropické Australie.

Po cestě zpět měl jsem dvě zajímavá setkání. Pod stromem blízko Lawn Hill Creeku u ohně seděl pěší cestující s velmi hubeným filcem, řečeným v bushmanském jargonu „bluey“ nebo „matilda“. Chudák chodil už několik neděl od stanice ke stanici hledaje zaměstnání bez výsledku, a jeho zmořené tělo i sešlé tahy tváře prozrazovaly účinky tak dlouhé pouti při špatné stravě. Kde stanice jsou blízko jedna vedle druhé, jen na den, nejvýše dva cesty od sebe, tam i vagabundi z profese chodí od jedné ke druhé a žijí úplně pohostinstvím, které poskytuje se každému; zde však daleko na severozápadě stanice jsou od sebe na 3 až 4 dny cesty, a tak obtíže se zásobováním přílišné. Zpravidla dostane se pocestnému na stanici bez říkání výslužky, která

stačí na dva neb tři dny; horkem však maso se zkazí a chléb ztvrdne, často i červi dají se do zásoby, která zůstala přístupna hmyzu, zejména mouchám jen na několik minut. Hovořil jsem chvíli s mladíkem, jenž neměl toho dne tolik energie, aby se dotáhl do stanice, ač minul kamp při dolech, kde by byl jistě dostal něco s sebou do zásoby.

Byl jsem rád, že měl jsem s sebou na sedle ruksak a v něm něco potravy, které jsem nepotřeboval, poobědvav v Lawn

V nížině Karpentarské blízko Burketownu.
Fot. L. C. Ball.

Hillu; bylať vítána cestujícímu jako změna vedle starého naloženého masa, vedle toho trochu čaje, cukru i tabák přišly mu též vhod, bylť prý už po dva dny bez nich.

O něco dále potkal jsem dva nahé černochy, bizarrně pomalované bílou hlinkou, každý s oštěpy i bumerangy v rukou a po klokanu vyvrženém kolem šíje. Šli směrem ke stanici, ale vyhýbali se mi zdaleka. Zavolal jsem na ně a tu přistoupili a dali se ofotografovati. Pověděli mi, že mají toho večera korrobori, při němž klokani budou částí večeře vedle hovězího ze stanice.

Příštího dne ráno rozloučil jsem se s panem Ballem a druhými pány a odjel směrem k jihu. Široké údolí pokračovalo stále tímto směrem, jen na dvou místech přerušeno nízkým rozvodím. Po východní straně převládaly nízké hřbety břidličné, v nichž jest uloženo rudné bohatství, na západě strmé srázy pískovcového plateau nás provázely po několik kilometrů. Pod srázem tím několik pramenů vyvěrá na místech, kde poloha vrstev je zřejmě porušena; po velkých deštích však řítí se vodopády se stěn po krátkou dobu a roznášejí s sebou balvany a štěrk po úpatí.

Neměl jsem tehdy ani tušení, že jednou, a to za nedlouho, bude toto údolí jmenovati se po mně „Daneš Valley“. Pan Ball dal údolí to jméno, chtěje tak zachovati památku na naše studie v kraji tom, jež navzájem se doplňovaly. Na mapě anglické ovšem háček nad *s* schází, a tak zajisté každý, kdo nečetl vysvětlení v knize p. Ballově „The Burketown Mineralfield“, bude míti za to, že jedná se o „dánské údolí“.

Pískovec tamní je geologicky značně mladší nežli břidlice a poloha jeho není daleko tak porušena; spočívá obyčejně přímo pod vápenci Barklyovy planiny, a proto vítal jsem ho jako příznak, že brzo dostihneme jejího severního okraje.

Bylo tomu tak na jižním břehu Verdon Creeku, nad nímž zdvíhá se vysoký osamělý kopec s plochým vrcholem mocných vápencových lavic. Kopec ten sluje „Verdon Rock“ a byl patrně nějakou starší řekou, po které zbylo pouze suché údolí, odtržen od výběžků planiny po východní straně. Pod jedním srázem, kterému říkají Tarpejská skála, leží při cestě několik ohromných balvanů svalivších se s vrcholu s četnými fossilními kostmi, které byly vplaveny do vymletých trhlin a chodeb ve vápenci, kdež zkameněly, že těžko je neporušené vytlouci z okolního tvrdého vápence.

Obtížným brodem přejeli jsme přes řeku Gregory, která na tom místě tvoří malé prahy přes travertinovou hráz přirozeně rostoucí. Nedaleko na druhé straně pak při rameni řeky, které sluje Carl Creek, leží stanice Riversleigh. Správce se svojí sestrou byli pryč a doma byli jen dva skotáci; beze všeho však poskytli nám ze zásob staničních pohostinství, které rozumí se v kraji tomto samo sebou.

Měl jsem šťastný den. Po celou dobu svého pobytu na Barklyově planině nenašel jsem žádných zkamenělin, které by určily

stáří vápenců, dosud neznámé. Pod Verdon Rockem dostal jsem první, třeba velmi špatně zachované průřezy lastur a k večeru téhož dne na podobném kopci, jenž strmí mezi řekou Gregory a Carl Creekem, dostal jsem značný počet dosti dobrých

Na dolním toku řeky Flindersu.
Fot. Daneš.

fossilií. Zkameněliny ty byly určeny později p. R. Etheridgem, ředitelem musea australského v Sydneyi, jsou bohužel druhotného původu jako ony kosti a nepovídají nic určitého o stáří celého velkého souvrství vápenců.

Toho večera měli jsme hudební zábavu. Jeden ze skotáků hrál na harmoniku skutečně velmi pěkně a zpíval hlasem dobře

cvičeným. Program jeho byl velmi rozmanitý a tak seděli jsme při měsíci na hromádkách dříví dlouho do noci. Po půlnoci blížila se bouře, hřmění s blýskáním bylo velmi silné na několika stranách; v Riversleigh však sprchlo pouze velmi málo. Druhého rána jeden z černochů, zaměstnaných na stanici, vyprovázel mne k jednomu ze slapů řeky Gregory, který leží asi 2 *km* pod brodem, který jsme přejeli včerejšího dne.

Místo nebylo by snadno nalézti cesty neznalému, neboť stezka je taková, že ji Evropan ztratí i při dobré pozornosti. Míjí několik velkých tůní hluboké čisté vody, z nichž Carl Creek vytéká, a pak vede řídkým lesem až k příkrému břehu. Řečiště vlastní jest obklopeno bujnou houští pandanů, mezi níž jest jen několik úzkých výhledů na slapy asi 5 *m* vysoké. Množství vody je velmi značné a řítí se dvěma mohutnými a několika tenkými proudy mezi skalami travertinu i bujnou zelení řas, mechů i pandanů do úzkého, ale velmi hlubokého koryta. Voda tu jest velmi jasná, ale přece není viděti až na dno; dlouhé kmeny zvápnělých pandanů vyčnívají však až asi 3 neb 4 *m* pod hladinou. Travertinové skály jako obyčejně plny jsou malebných dutin a plno oblásků zdobných odrůd křemene je do nich vtmeleno.

Černoši při této stanici zaměstnaní byli většinou zle postiženi přijicí. Tato nemoc je hroznou kletbou australského vnitrozemí. Byla sem zanesena bělochy a Číňany a rozšířila se mezi domorodci pochopitelně velmi rychle a decimuje jich počet úžasně rychle.

Po pozdní snídani, při které pochutnali jsme si na výborných rybách z řeky, vyjeli jsme k východu, majíce v úmyslu doraziti do večera k známé nám již tůni „Lilly" při cestě ke Gregory Downs.

Travnatá rovina prostírá se od Riversleigh až k řece O'Shanassy. Tato má jedno stálé a několik vedlejších koryt, všechna velmi hluboká se strmými břehy. Cesta je přímo hanebná a bylo jen šťastnou náhodou, že kočár náš nevzal úrazu. Dalších asi 25 *km* nehostinnou hornatinou, brzo do vrchu, brzo s vrchu míjelo velmi pomalu a teprve dlouho po západu slunce dotáhli nás znavené koně k „Lilly". Tam sešli jsme se s oběma „pošťáky" a měli společnou večeři, kotlety skopové opékané na větvích blahovičníku. Silice z nich dodávala masu zvláštní kořenné příchuti.

Druhého dne ráno vyjeli jsme dříve nežli pošta a stihli skoro v stejnou dobu do Gregory Downs; koně vidouce, že jdou domů,

šli totiž mnohem lépe, než kdykoliv dříve. Jack přísahal, že jakživ už s těmi mrchami nepojede, a já také měl jsem je v žaludku tak, že jsem chystal několik kritických poznámek k domácí paní o kvalitě potahu jí chváleného. Na štěstí neviděl jsem jí před večeří, k této pak bylo znamenitě upečené sele, pečené banány a sladké brambory, vše, co já rád a s ohledem na moji přítomnost; pro tuto zvláštní pozornost mluvil jsem mnohem mírněji, nežli jsem měl původně v úmyslu.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ OSMÁ.

Nížinou při zálivu Karpentarském.

Následovaly dva dni na poštovním voze do Burketownu. První třetina cesty vedla po pravém břehu Gregoryovy řeky, která teče tak hluboko zaříznuta v travnaté rovině, že jen nejvyšší koruny kulib a fíkovníků vyčnívají nad rovnou plochu. Později cesta vzdaluje se v pravo od cesty a daleko široko není stromečku v dohledu; jen vysoká, tvrdá tráva přezrálá a vysušená s četnými cesbaniemi prostírá se, kamkoliv zrak se obrátí. Měli jsme divné koně a řídké změny; páry, které by ani karikaturista z Fliegende Blätter nedal dohromady. Široké ty travnaté plochy hostí jen málo skotu a jen na jedné malé selekci ovce.

Pozoruji-li spřežení koní, ubíhajících každý svým určitým způsobem, tu bezděky napadne mi, že ten a ten kůň upomíná mne chůzí na některého člověka a skutečně brzo vynoří se mi zcela zřetelně podobnost pohybu koně s chůzí některého známého. Někdy se mi i spřežení sedmi koní podařilo tímto způsobem určiti a přizpůsobiti. Nevím, pociťuje-li mnoho lidí něco podobného.

Před lety byly tu stanice mnohem lépe obsazeny i vývoz masa z Burketownu byl v květu; nyní však již po dvě desítiletí zuří tu horečka, způsobená klíšťaty, stanice, které dosud přetrvaly, pouze vegetují. Škoda té nesmírně úrodné půdy, která pod racionelním zavodňováním byla by pravým Egyptem nebo

Na dolním toku Flindersu. Fot. Daneš.

Pandžábem (to jsou jména daná tu mnohým oblastem mnohoslibným). V zájmu však množícího se lidstva třeba jen se radovati, že ještě pro budoucnost zůstávají v zásobě rozlehlé plochy znamenité panenské půdy, které budou s to, aby jednou hostily četné miliony. Ovšem jest vřelou touhou naší a svatou povinností Australanů, aby tato slibná krajina byla zachovávána bílému plemeni, které v podnebí zdejším může zcela dobře prospívati.

Jedinou změnou scenerie byly tři odbočky řeky Gregory, tekoucí k severovýchodu do řeky Albertovy a tvořící zároveň s Nicholsonem a dolním tokem Gregory kraj, známý jako Pandžáb, ovšem vypadající skoro jako tato žírná krajina Indie, když ji vylidnili nepřátelé vše ničící a pálící. Přenocovali jsme první noc u prvního z těchto ramen na širé, holé ploše; půda byla strašně vypálená a tvrdá, daleko široko nic, co bychom si byli podestlali, a tak spali jsme velmi nepohodlně. Aspoň proti komárům připravil jsem si síť.

Poslední z odboček Gregoryovy řeky je Beames Brook, při němž jest hospoda, kde jsme se zastavili na oběd. Vyšel jsem odtud k řece Nicholsonově; řeklit mi, že jest pouze anglickou míli daleko, našel jsem však jen dvě vyschlá řečiště a v jednom z nich stojatou vodu. K vlastnímu toku, jenž ležel ještě dále, nezbývalo mi času.

Rovina v této severní části leží jen několik metrů vysoko nad koryty řek a v deštivé době valí se spousty vod široko daleko krajem a zůstávají státi v močálech, neboť spád je skoro nepozorovatelný. Tyto občasné zátopy a močály působí kraji velkou škodu; jen tvrdé, mocné trávy daří se na takové půdě a pokrývají ji v pevných trsech, vzdálených od sebe průměrně asi 3 až 4 decimetry.

Trsy ty, i když tráva byla spálena nebo seschla, vyčnívají jako pevné nepoddajné hroudy nad rovinu a ztěžují postup nesmírně. Stavěných silnic tu není, a cesta je takového rázu, jak bývá „na drahách", pokud jsou ještě zachována při našich vesnicích; je to celý pruh, rozoraný kolejemi, a každý vůz hledá si cestu, kde zdá se mu nejlépe. I kde stopy trávy úplně zmizely, měkká a tvrdá vyčnívající místa se střídají stále, a cesta po takové krajině je cosi vskutku příšerného, nejen ve voze, ale i pro jezdce i pěšího. Zde v severním Queenslandu i v severním territoriu nazývají takovéto ničemné plochy alluvialní půdy

při dolních tocích řek „devil-devil" a zajisté právem. Nevím, zda „devil-devil", příšera domorodých pověr, dovede v krátké době člověka tak zříditi, jako jízda po takové rovině po několik hodin.

Konečně se slunce západem dorazili jsme do Burketownu. Slyšel jsem o tomto místě tolik drasticky nepříznivých popisů, že jsem byl skoro příjemně překvapen. Je větší nežli Camooweal, okolí jeho je však stejně pusté, až na to, že na severovýchodě přiléhá k řece Albertově, jež na protějším břehu vroubena je pásem svěží zeleně. Jednou za tři neděle parník paroplavební společnosti (A. U. S. N.) přijíždí až před mělčinu, která zahrazuje přístup do ústí řeky. Odtamtud pak do Burketownu obstarává převoz starý, mizerný parníček, který je daleko široko pověstný. Proč sluje „Waterlily" čili „Leknín", dosud nikdo neodhalil; plavba po ní vyprázdňuje žaludky i nejotužilejších mořeplavců s neomylnou jistotou, a kapitán i mužstvo jsou prý jen hodni svého plavidla, doplňujíce jeho hrůzy velmi výstražně svou hrubostí a nezručností.

Burketown má jediný hotel čili „pub", ovšem se dvěma oddělenými třídami, jak v mnoha hotelích po venkově australském. Lepší třída jí v „coffeeroomu", ostatní pak v „diningroomu". Hlavní výhoda coffeeroomu je pravidelně ta, že jeho návštěvníci jsou střízlivi a mají trochu více místa. Není právě příjemno sedět vedle ožraly, z něhož kořala páchne na lán cesty, který snaží se vás vedle toho bavit a třeba i mezi jídlem na vás si položí hlavu, ať už z důvěrnosti nebo proto, že nedovede ji udržeti vzhůru.

Příštího dne neměl jsem mnoho dělati; za den nelze se dostati ani k moři ani k jinému zajímavějšímu místu, a blízké okolí lze odbýti krátkou procházkou. Mocný proud vody ze 700 *m* hluboké artézské studně plní dvě tůně blízko města a při nich skotačí děti bílé i černé. Domorodé ženy posluhují po domech, v hotelu byly tři, jsou stejně šeredné jako skoro všude jinde, ale bezstarostné a veselé. Ústa jedou jim bez přestání, střídavě v jich dialektu i v lámané angličtině; hlasitý smích jejich pak rozléhá se co chvíli. V táboře, opodál od artezské studně právě pekli domorodci na větvi nad ohněm zavěšené velkou ještěrku „monitora". Za trochu tabáku a dobré slovo pozvali mne, abych s nimi pojedl. Ochutnal jsem bílého masa,

které chutnalo velmi jemně a zajisté s dobrou přípravou bylo by velmi dobré.

Byl pondělek, ale obyvatelé měli tak málo na práci jako v neděli. Burketown umírá od té doby, co okolní stanice zašly klíšťaty, a sotva kdy ožije na tomtéž místě. Velká část domů je v rozvalinách neb opuštěna, několik hotelů strženo a obyvatelstva stále ubývá; výdělky nejsou takové, aby stály za život v takové pustině daleko od světa.

Před krámy a hostincem stojí skupiny mužů, opírajících se o sloupy verandy, jiní sedící na bobku opřeni zády, (v době horka, kdy trpí vyrážkou svědivou, trou se obyčejně, aby zmírnili nepříjemný pocit), chvílemi pak podnikají exkurse do baru, kde posilují se pivem, které by u nás sotva došlo uznání, whiskou s trochou vody nebo sodovky, často též slitinami různých nápojů, které otřesou námi jen při pomyšlení. Chvílemi nějaký jezdec cvalem projede ulicí, neb jiný v pomalém kroku nebo passu žene před sebou nebo vede na oprati koně nákladní se soumarními sedly a velkými koženými taškami na nich. Někdy takový příchozí znamená značné oživení pro takové zapadlé místo; jeť to snad zlatokop, který se vrací s výtěžkem své práce, lovec klokanů, jenž prodal zásoby koží za několik měsíců, nebo skoták se značným „checkem", který si vysloužil za hodnou dobu na některé stanici. Takový příchozí, z něhož hledí peníze, dojde upřímného uvítání u známých i neznámých, zejména hostinský a dívka za pultem v baru s nadšením ho vítají; vždyť obyčejně největší část těžce nastřádaných peněz praskne tu v několika týdnech, neboť majitel nejen sám pije, co unese, ale dává i píti každému, kdo se namane. Sejde-li se takových bastantů více najednou, bývá ve vesnici živo po nějakou dobu, nezřídka více, než si klidní občané přejí. Policie však zpravidla jen mírně zakročuje a teprve, když pitím skoro zběsněný ubožák je na dně svého sáčku, dá mu více nebo méně srozumitelný pokyn, aby se vzdálil, o samotě vykurýroval se z následků svého hýření a šel na novo za výdělkem.

Velký den v těchto místech od dráhy vzdálených, i ve stanicích, spojených poštovní službou, je den poštovní. Ten je jednou týdně, tu a tam též jen jednou za 14 dní nebo tři neděle. Každý snaží se býti ten den v dosahu pošty, pod nějakou záminkou

Velké tábořiště na cestě z Croydonu do Georgetownu. Fot. Daneš.

*

vyhýbá se výkonu, který by ho odvedl pryč, neboť nikdo nechce poslední obdržeti tištěné noviny ani dopisy.

Konečně přiblížil se večer a také doba odjezdu. Kolem Burketownu je tráva většinou spasena tou měrou, že ohrady pro koně poštovní jsou několik kilometrů od vesnice; pošta vyjíždí tedy večer, přenocuje u ohrady a příštího dne jede dále. Z Burketownu do Normantonu trvá jízda tři dny, nepočítajíc první krátkou jízdu večerní. Jel s námi stařec, kterého jsem potkal již v Camoowealu. Lékař v Burketownu pomohl mu dobře.

Celý první den až ke Floraville při řece Leichhardtově zakouší cestující slasti kraje typického jako „devil-devil". Vůz skáče bez ustání a večer cítíte se rozbiti, roztřeseni a slabí jako po těžké horečce. Při tom nevidíte nic než suchou trávu nebo vyhořelé plochy s výjimkou několika suchých koryt, jež jsou vroubena stromy.

Ohně byly v těchto dnech na všech stranách. Často zapalují je majitelé stanic úmyslně, aby se zbavili vysoké suché trávy, neboť mladé výhonky milé dobytku vyrazí velmi rychle, je-li v půdě ještě trochu vláhy. Jinde domorodci zapalují trávu, aby se snadno zmocnili ještěrek, hadů, krys i jiných pochoutek, které utíkají před ohněm; nejčastěji však v době přítomné neopatrné zacházení se sirkami a oharky způsobí ohně, které často jsou i na škodu majitelům stanic, jsou-li v nečas.

Toho dne bylo na obzoru zvláště mnoho ohňů na všech stranách a husté bílé mraky dýmu stály jako těžké *cumuli* skoro nehybně v bezvětří, po západu slunce pak osvícena byla obloha do žluta i ruda záplavou, vycházející z hořící trávy.

Floraville bývala kdysi dobrá stanice se skotem, nyní je tu pouze poštovní a telegrafní úřad a pak ohrada pro koně. Vůz z Burketownu jede odtud k jihu do Donaldsonu, kde potká protější z Cloncurry; přesedl jsem do lehčího vozu, který jede do Normantonu. Vyjeli jsme ještě téhož večera, bez nehody dostali se přes strmé břehy řeky Leichhardtovy, která byla vyschlá až na několik tůní, a pokračovali pak za svitu měsíce až velmi dlouho do noci. Asi po deváté zastavili jsme se na jedné menší stanici, kde jen kuchař, Číňan, byl doma a očekával nás s masem, koláči a čajem. Chtěl jsem mu na odchodu vtisknouti šiling jako odměnu, on však horlivě protestoval a nevzal odměny ani na přimlouvání kočího. Byl to první Číňan, který nebral

odměny, pokud má známost sahá; věru, bílá to vrána mezi tímto spořivým a lakotným plemenem. Ostatně rád věřím, že mezi čínskými kuchaři v severní Australii je několik vzácných perel; zachází se s nimi dobře, plat mají dobrý a tak dobré vlastnosti jich mají více příležitosti se uplatniti stejně jako u bělochů — neboť jest to hlavně soutěž a obava o vlastní existenci, která zatvrzuje srdce a činí lidi původně dobrosrdečné, upřímné a pohostinné nedůvěřivými a nepřístupnými.

Před půlnocí zastavili jsme se u hluboké tůně na nocleh. Cesta od řeky až sem vedla hlavně řídkým lesem, po písčité půdě, místy přes nízké široké vyvýšeniny z tvrdých, železitých pískovců. Prohlížeje náklad kočí shledal, že jsme ztratili jeden poštovní pytel a třeba jsa unaven vrátil se po cestě na osedlaném koni. Na štěstí nemusil jíti daleko zpět a užil osvěžujícího spánku skoro stejně jako já i stařec, kterého jsem potkal v Camoowealu.

Druhý den složili jsme tohoto pasažéra na stanici Garry Hills; cesta byla střídavě lesem, houštinami křoví a širokými plochami travnatých plání na tmavé, úrodné půdě. Mnoho dingů je v tomto okolí, viděli jsme cestou dva; zmizeli však dříve, než bylo lze po nich střeliti. Večer toho dne postřelil jsem velkého krocana, takže sotva létl; rozjeli jsme se za ním po „devil-devil“ nedbajíce toho, že jsme se sotva mohli na kozlíku udržeti i že náklad skákal nebezpečně; vše bylo marno, neboť pták, ač patrně těžce poraněn, měl údy zdravé a zmizel nám ve vysoké trávě po půl hodině bezúčelného pronásledování. Toho večera spali jsme zase pod moskitovými sítěmi, neboť teplo posledních nocí dalo vznik nové generaci hladových škůdců. Nedaleko našeho tábořiště viděli jsme druhého dne časně ráno veliké hejno jeřábů v Australii „native companion“ zvaných, velikosti čápů, zaujatých horlivě svým malebným tancem. Je to balet skutečně stejně krásný jako podivný; několik tuctů velkých těchto šedých ptáků poskakuje s roztaženými křídly, točí se v kruhu a vyměňuje místa jako při komplikovaném řadovém tanci s množstvím figur. Byli tak zaujati v této zábavě, že přijeli jsme velmi blízko, nežli dali se vyrušiti a odlétli. O něco později zastřelil jsem krocana v letu na značnou vzdálenost. Jelikož i včerejší rána byla dobrá, jakkoliv asi na 70 kroků, kočí vzhlížel ke mně jako k dobrému střelci a rozšířil i pověst toho

druhu v Normantonu; byl jsem rád, že už nám nepřišlo nic do cesty; bylť bych si to renomé jistě zkazil.

Řeka Flinders i východní její rameno Bynoe byly vyschlé až na stojaté tůně. Poslední část cesty od těchto řek až k Normantonu byla nejpříjemnější, půda byla tvrdá a rovná, málo písku a jeli jsme rychle, takže už před čtvrtou hodinou odpoledne dorazili jsme do městečka, ač stanovená hodina pro poštu jest až o páté.

Normanton má spojení jednak parníkem každé tři neděle, jednak železnicí do Croydonu a pak poštovní službou až do Charlestonu, odkudž vede nyní dráha do Cairnsu. Přijel jsem šťastně, neboť příštího dne odpoledne jel vlak do Croydonu. Vlak jezdí po té trati jen dvakrát neb třikrát týdně. Normanton bohužel je též z upadajících míst v Queenslandu. Je to škoda tím větší, ježto poloha jeho a zdravotní poměry jsou mnohem příznivější nežli u Burketownu. Asi před čtvrt stoletím jednalo se vážně o tom, spojiti Normanton železnicí s Cloncurry; tato trať byla by Normantonu pojistila navždy důležité místo a povznesla celý kraj při Golfu, ale touže dobou bylo nalezeno zlaté pole u Croydonu a na tisíce lidí se tam hnalo. Normanton v pochopitelném rozčilení chtěl míti spojení s tímto zlatonosným sousedem a vyměnil rád trať do Cloncurry za mnohem kratší trať do Croydonu. Radost však z té změny netrvala dlouho; Croydon nyní již po několik let je v úpadku a Normanton upadá rovněž, zvláště co chov dobytka v okolním kraji silně poklesl. Z „pubů“ dříve příliš početných zbývá v obou místech nyní málo, průmyslu lokálního ubývá též stále a obchodní spojení, jindy důležitá, dnes udržují se jen v tvrdošíjné naději, že snad budoucnost přinese něco lepšího.

Řeka Norman je nepřístupna větším lodím, a proto i tu překládání je pravidlem jako u Burketownu, pro budoucnost však možnost dobrého přístavu na pobřeží, spojeného tratí s Normantonem, je daleko větší nežli v Burketownu.

KAPITOLA ČTYŘICÁTÁ DEVÁTÁ.

Z Normantonu do Cairnsu.

Cesta vlakem do Croydonu poskytuje poměrně málo zajímavého; s výjimkou úzkého pruhu při řece Normanu, kterou dráha přestupuje několik *km* od Normantonu, na obou stranách plochá krajina pokryta je typickým ří kým lesem a teprve v poslední hodině jízdy množí se známky hornické činnosti dříve čilé. Opuštěné doly s haldami rozplizlými dešti za několikaleté nečinnosti, zbytky povrchní práce jednotlivých zlatokopů v nehlubokých příkopech, kostry obydlí dávno opuštěných množí se, čím blíže jsme ke Croydonu. Nízké hřbety horské oddělují vlastní pánev Croydonskou od široké pláně, která níží se znenáhla až k pobřeží mořskému za Normantonem. Bylo po šesté hodině večerní a déšť s vichrem uvítal nás v Croydonu. Píši „nás", neboť dostal jsem milou společnost až do Cairnsu. Pan Allom, správce Normantonské filiálky velké australské firmy Burns Philp, opouštěl po dlouholetém pobytu své stanoviště, aby se odebral do Port Moresby na Nové Guinei, kde mu byla svěřena velká nová odbočka téhož podniku. Pan Allom byl mi velmi milým společníkem a pověděl mi velmi mnoho ze svých zkušeností při Golfu. Byl jistě nejlepší auktoritou, pokud se týče hospodářských poměrů toho kraje, neboť Burns Philp má skoro monopol obchodní a dopravní v severním Queenslandu. Jako zkušený lovec měl velmi mnoho příležitosti setkati se na svých loveckých exkursích s domorodci a nabyl poznání jich způsobu života, jako málo kdo jiný.

Strávili jsme společně velmi příjemný večer v Croydonu; našel jsem tam několik známých, s nimiž potkal jsem se dříve jinde v Queenslandu, a nálada byla výtečná přes to, že můj společník s těžkým srdcem opouštěl místa své dlouholeté činnosti. Krátký jen spánek byl nám vyměřen, neboť již o čtvrté hodině vyjeli jsme pětispřežní coachí za svitu měsíce. Coach byla tu rozměrná a pohodlná, téhož rázu, jako na hojně frekventovaných cestách dále na jihu. Spočívala na mocných popruzích kůže a pohyby i na kostrbaté cestě i přes příkré, štěrkem pokryté břehy vodotoků byly jemné, bez nepříjemných nárazů. Byli jsme rozespalí a klímali jsme na vysokém boku vedle kočího, který chvílemi nás probouzel upozorněním „pozor na hlavu", „mind your head", když některá větev visela příliš nízko. Měli jsme však hroznou zimu, která pronikla nás tak, že jsme se klepali ještě dosti dlouho po slunce východu, když již slunce nás rozehřívalo teplými paprsky. Za chladné noci máte v Australii snadnou illusi, že jste v kraji zasněženém neb aspoň pokrytém těžkým jiním. Plechové střechy lesknou se ve světle měsíčním jako bílé, vzduch je čistý a skoro břitký; zejména při silnějším větru v řídkých lesích blahovičníkových dojem ten je skoro ještě zvýšen. Bledě šedé listy odrážejí bílé měsíční světlo a ještě silněji kmeny nebo větve kůry zbavené. Vše vypadá jak ojíněno a ztuhlé mrazem; ticho noční pak klam ten ještě zvyšuje. Cikády jsou zticha za chladných nocí a jen zřídka ozve se hlas nějakého ptáka z dáli nebo zavytí dinga.

Poštovní služba na této cestě je výtečná, změny koní jsou časté a průměrná rychlost činí asi 12 *km* za hodinu, což jest mnoho při často špatné cestě a četném stoupání. Cesta přestupuje celou řadu podřadných rozvodí mezi přítoky velkých řek, jichž tok vede od jihovýchodu k severozápadu. Kraj v celku stoupá, však ponenáhlu, krátké horské hřbety jsou prorvány širokými sedly, a proto obtíže nejsou příliš značné. Hlavní horninou je žula, dále též palaeozoické břidlice a pískovce. Známý nám od dříve pustinný pískovec jen až ke Gilbertově řece tvoří několik stolových vysočin. Všechny vodotoky i Gilbertova řeka i Etheridge je nyní bez vody a těžká coach hluboko zapadá do písku širokého řečiště. První den odpoledne byli jsme na pravém břehu Gilbertovy řeky, kde právě konaly se výroční koňské závody, oblíbené to dostaveníčko celého širého okolí. Bylo tu velmi živo;

Velká coach mezi Wintonem a Longreachem.

[Fot. Daneš.

v jediném jinak mrtvém „pubu" plno mužů i žen, dočasně zaměstnaných, veliký stan sloužící za jídelnu i taneční místnost za deště nebo přílišného větru, a množství malých stanů, v nichž nocují rodiny z daleka. Celý tábor povozů, hejna koní, spoutaných a pasoucích se v okolí, nezbytný cirkus doplňují obraz rušné malé osady, která má jen 3 neb 2 dny trvání. Závody odpoledne, tanec nebo pití dlouho do noci, spaní až dopoledne střídají se a jsou událostí, na kterou vzpomínají půl roku a půl roku předem se těší. Závodiště je rozlehlá travnatá plocha na pokraji lesa a kolem něho kupí se davy lidu, mladých i starých. K večeru minuli jsme několik velkých tůní vody do nedávna tekoucí, pan Allom zastřelil několik kachen a věnoval je kočímu. Přenocovali jsem v malém „pubu" a zase o 4. hod. ráno byli jsme na cestě. K pozdní snídaní vjeli jsme do Georgetownu.

Georgetown je střediště severní části Etheridžského zlatého pole a je poměrně lidnaté městečko s budovami více méně stálého rázu. V posledních letech však tato oblast zastíněna jest jižnějším krajem a Charleston zejména nyní jako konečná stanice Etheridžské dráhy roste rychle na újmu Georgetownu. Jízda z Georgetownu do Charlestonu trvá 4 hodiny; cesta vede přes žulové hřbety, které dosahují výše až přes 550 *m*, a vyžaduje značné námahy potahu i velmi zkušeného dobrého kočího. Divoké skupiny žulových skalisek a balvanů, výhled do údolí řeky Etheridge a na mohutný val Newcastleského pásma na východě dodávají cestě půvabu, která i sama o sobě je dosti rozčilující, neboť těžký povoz sjíždí čas o po samém okraji nebezpečných srázů, proplétá se mezi padlými kmeny a v trávě poloskrytými pařezy. Hluboké a úzké zářezy potoků jsou jinou překážkou, ale koně znají sami dobře nejen cestu, nýbrž i kolik síly kde vynaložiti, a tak cestujícím zbývá jen býti opatrnu, aby nerozbili svých hlav o nízké větve stromů, visící nad cestu. Se slunce západem byli jsme v Charlestonu a ráno vyjeli jsme vlakem k Almadenu, odkudž vede do Mareeby a do Cairnsu trať známá mi již od dřívějška. S uspokojením opustil jsem poslední „coach"; byl jsem úplně syt tohoto způsobu cestování, které nechává na památku značně ulehčenou kapsu a ztuhlé, roztřesené údy. Spojení železniční je velkým dobrodiním celému kraji, který dříve těšil se smutné pověsti bohopustým životem hornického živlu, proti jehož výstřelkům policie byla často

úplně bezmocna. Doba dešťů bývala jevištěm nejsurovějších výtržností, horské cesty i jindy těžce přístupné, po celé týdny byly naprosto nesjízdné pro řádění bystřin; práce v dolech byla nemožna pro vodu, a tak všechen život soustřeďoval se u „pubů" a krámků v jednotlivých přechodních střediștích. A jaký to byl život! Pitím rozběsnění, suroví zlatokopové bouřili po celé dny, nezřídka vyrabovali kde co bylo k snědku a k pití, a ohrožovali život každého, kdo se nechtěl účastniti jich zábavy, v níž divoké pěstní zápasy měly hlavní úlohu.

Železniční spojení přivedlo kapitál do podniků hornických a zejména společnost Chilagoeská, které dráha patří, získala v tomto kraji mnoho slibných rudných ložisek a tak konec dolování v malém se rychle blíží. Nezkrotný život svobodných zlatokopů, kteří „neotročí za denní mzdu", přesunul se nyní dále k jihu do pohoří mezi Etheridžským polem a horním tokem Flindersu, kde několik nových nálezů zlata v náplavech i v povrchních žilách křemene soustředilo několik tisíc dobrodruhů, již jednotlivě nebo v malých skupinách snaží se vyrvati půdě její bohatství nejcennějšího kovu.

První den dojeli jsme pouze do Almadenu, kde Etheridžská dráha připojuje se na trať od Chillagoe a Mungany k Mareebě. Setkal jsem se tam náhodou s panem Mac Dermottem i Campbellem, odolal jsem však jejich opětovnému pozvání, abych svezl se s nimi do Chillagoe. P. Campbell před několika týdny provázel guvernéra i jeho rodinu po okolí Chillagoe a jeho zdatnost došla všeobecného uznání. Netušil jsem, louče se s nimi, že za krátko zvím o nehodě, která potkala oba pány na jich oblíbené motorové draisině; srazilit se s povozem, který přejížděl trať a utrpěli oba poranění, na štěstí ne příliš těžká, ale jistě velmi bolestná.

Jaký to byl nyní rozdíl již při cestě vlakem touto tropickou krajinou! Kde jsme před půl rokem sotva dýchali horkem, byl nyní příjemný chlad i na slunci, obyvatelstvo v létě zjevně trpící, nyní těšilo se dlouhé době skutečně rozkošné, bez horka a dešťů, na slunci celý den a přece beze všech útrap, které horko působí. Pozdní deště v květnu udržely svěží vegetaci a tak krajinný obraz byl právě tak čerstvý a svěží jako před půl létem, pouze více potoků bylo vyschlých a také hlavní řeky měly něco vody jen po dně. V Mareebě použil jsem zastávky, abych rychle sešel

k řece Barronu, a tu čekalo mne překvapení. Tato na rozdíl od jiných řek tekla stále mocným proudem a tak naděje má, že najdu řečiště její pod vodopády skoro vyschlé, klesla úplně. Před krátkou dobou po více než týden silně pršelo v celém pobřežním kraji i na Athertonské planině a tak řeka znova byla posílena na několik neděl.

KAPITOLA PADESÁTÁ.

Znovu v Cairnsu a při vodopádech řeky Barronu.

Bylo nyní prostřed turistické sezóny; každý parník přinášel sta pasažérů od jihu ze Sydneye a Melbournu, někteří z nich zůstali jen na dva, tři dny, aby letmo shlédli krásy tropického kraje, mnoho však zůstalo i na delší dobu. Byli jsme šťastni, že dostali jsme s panem Allomem pokoj ve Strand-Hotelu, objednaný telegraficky z Mareeby, celé městečko Cairns bylo přeplněno a ještě pozdě večer příchozí hledali místa po privátních domech a rádi brali za vděk lůžky na verandách i na dvorech. Výhoda velká, že nebylo se obávati deště; nebe bylo jasné bez mraku, jak jsem si je v Cairnsu ani pomysliti nedovedl, po moskitech ani památky a silná pokryvka v noci nutností.

Příštího dne vyhledal jsem pana soudce Granta a od něho jsem se dověděl o historii jeho sporu s Yarrabskou missií, o němž jsem četl úryvkovité zprávy v novinách, pokud se mi tu a tam dostaly do rukou.

Výsledky jeho vyšetřování o hospodářských i morálních poměrech v missijní stanici, vykonané na rozkaz ministerstva vnitra a z části uveřejněné, nešly pod vousy církevním autoritám a zejména anglikánský biskup v Townsville a Rev. Morrisson sám snažili se v novinách zlehčovati váhu vyšetřování páně Grantova. Měl jsem ovšem zájem v této záležitosti a milerád dal jsem neohroženému soudci k disposici podrobné vylíčení toho, co jsme my v missii zažili a viděli, drže se ovšem jen fakt, která bych po případě mohl stvrditi přísahou. Sepsání tohoto

svědectví vzalo mi značně času, byl jsem však velmi rád, že mohu uvésti ve skutek společné přání svého přítele i moje a přiložiti polénko v zájmu dobré věci. Neohrožené vystoupení páně Grantovo mělo již jeden dobrý výsledek, dříve než jsem opustil Queensland nadobro. Dosavadní neschopný správce missie byl odvolán a místo něho ustanoven missionář s dlouhou činností v Salomonských ostrovech, který prý má velkou praktickou znalost hospodářských věcí a osvědčil se jako organisátor za poměrů velmi nepříznivých. Je si skutečně přáti, aby budoucnost této velké reservace pro domorodce byla lepší nežli minulost, aby též dávala těm chudákům, co jim právem na tomto světě patří, a nebyla jen jich pohřebištěm po několika letech utrpení pod tyranií neschopných a bigotních lidí.*)

Na rozloučenou s panem Allomem podnikli jsme společně výlet s jedním jeho přítelem do Nelsonu, abychom viděli cukrovar v činnosti. Nemám technických znalostí, abych mohl posouditi různé podrobnosti procesu vyloužení cukrové šťávy, celek však dělal na mne ten dojem, že rozdíl proti našim cukrovarům není značný. Rozklepaná a vymačkaná drť třtinová spotřebuje se k topení v pecích. Na zpáteční cestě zajeli jsme ke Green-Hillu. Zatím co se moji společníci bavili s bílou chotí správce Číňana, obešel jsem pahorek a poznamenal některé podrobnosti, jež ušly mi za předešlé návštěvy, kdy trpěl jsem prodíraje se vysokou travou nasáklou deštěm.

Těšil jsem se, že s hřebene kopce dostanu několik dobrých výhledů na horské hřbety a zejména Bellenden Ker, ale jakkoliv byl vzduch tak jasný, jako nikdy v deštivé době, nepříznivá náhoda zkazila úplně mé naděje. Mohutné mraky dýmu valily

---

*) R. 1911 v létě obdržel jsem od soudce p. Granta časopis, ve kterém uveřejněna jest ve výtahu zpráva, kterou státní sekretář Appel podal v parlamentě queenslandském o výsledcích svého osobního šetření za přítomnosti několika členů parlamentu v missii Yarrabské. Toto vyšetřování nejvyššího funkcionáře bylo skvělou satisfakcí neohroženému panu Grantovi za veškerá osočování církevními autoritami proti němu metaná; ministr Appel seznal, že p. Grant ve svých žalobách nikterak nepřeháněl, a konstatoval, že ani pod novou správou nebylo dosaženo pokroku potěšitelného. Přes protesty anglikánského biskupa nařídil ministr, aby aspoň část domorodců, kteří necítí se šťastni v missii, byli dáni do státní stanice v Barambě.

(Brisbane Courier, 30. května 1911.)

se od severu a zacláněly obzor právě v tom směru, který byl pro mne nejdůležitější. Velká plocha lesa byla vykácena nově a oheň již po několik hodin trávil polouschlou vegetaci, která vydávala přirozeně mnoho dýmu; praskot chvílemi zazníval až ke mně, ač místo ohně bylo vzdáleno asi kilometr.

„Green Hill", obydlí správce a sopečný kopec.
Fot. Daneš.

Nebyl jsem o mnoho šťastnější ani při vyjížďce k Babinda-Creeku jednoho z příštích dnů. Jen jeden pohled na Bellenden Ker od severu mohl jsem zachytiti včas, pokud ještě celý hřeben byl bezoblačný; o polednách však s Harvey's Creeku měl jsem vyhlídku nemnoho lepší, nežli v době dešťové tu dobu denní, a podobně bylo tomu i na konečné stanici. Byl jsem tím velmi rozmrzen, neboť počítal jsem skoro s jistotou, že od Babinda-

Creeku dostanu dobrý výhled nejen na Bellenden-Ker, od jihu, ale i na Bartle Frere. Ale oba hřebeny byly pod hustým závojem a jen nízké sedlo, které spojuje obě žulová pohoří, bylo úplně jasné. Měl jsem asi hodinu času před odjezdem vlaku zpět ke Cairnsu a strávil tu dobu procházkou v nádherném pralese podél potoka. Vzhled pralesa nikterak neprozrazoval, že je zima a doba sucha. Vše tak svěží a krásné jako v létě, nad to pak procházka mnohem příjemnější. Ani ve vysoké trávě nebylo mokro, při prodírání se větvemi a lijanami ani kapka vody nerosila šaty; moskiti i pijavky jako by nikdy tu nebyly. Jednu velkou změnu jsem pozoroval podél celé trati. Velké plochy nádherného před půl letem pralesa byly nově pokáceny a všude noví osadníci bílí a Číňané spojeným úsilím bojovali proti panenské přírodě. Ohromné haldy schnoucích lijan a zelených snětí byly připraveny ke spálení, kmeny cenného dřeva staly se obětí pily a každodenní vlak odnášel mnoho vozů naložených dřevy všech rozměrů ke Cairnsu. Mezi pařezy místy třtina cukrová, místy mladé banány stály již na půl metru od půdy a vše nasvědčovalo tomu, že brzo zmizí podél celé trati prales z nížiny úplně.

Babinda Creek je zvolené místo pro nový cukrovar a má již prostranný hotel; brzo též tramway bude prodloužena až do Geraldtonu a původní divočina zůstane odkázána jen na horské srázy a močály s mangrovemi podél toku řek Mulgrave a Russell. Ze starých známých v Harvey's Creeku viděl jsem jen starého domorodce Charleye; vypadal starší a zdálo se mi, že kulhá více než dříve. Zavolal jsem naň, on patrně mne poznal a věnoval mi několik přátelských úšklebků přišourávaje se pomalu. Žvanil něco svými bezzubými ústy ukazuje k Bellenden Keru; nerozuměl jsem mu a nebylo času na delší zábavu. Trochu tabáku vzal s dychtivostí dravce, ušklíbl se na rozloučenou a odkulhal směrem ke Clearyovu hotelu.

V Cairnsu samém bylo velmi příjemno. Vysoké hřebeny Pobřežního pohoří, Walsh Pyramid i Bellenden Ker byly skoro stále jasny, chladný větřík činil teplotu i na slunci docela snesitelnou a zejména večery byly příjemné. Byl jsem několikráte u soudce Granta pozván a s velkou radostí pohřešil jsem moskity, kteří před půl rokem nás tak potrápili. S dámami Grantovými a jejich společností byl jsem dvakrát večer též na kluzišti, kde na ko-

Hotel „Babinda Creek", v pozadí předhoří Bellenden Keru.

Fot. Daneš.

lečkových bruslích provozoval se karneval. „Skating-rink“ byl novinkou pro Cairns, ale přece vyrukovalo mnoho jezdců obojího pohlaví v krojích a maskách. Většina obveselovala diváky hlavně svojí neobratností. Vedle několika malých hochů, kteří jezdili už výtečně, budil pozornost svým uměním i vzhledem dobře maskovaný „Chantecler“, který vyznal se skutečně znamenitě v té motanici nešiků a snad ani jednou nepřišel do kollise. Australané jsou pro vynikající sportsmany vždycky zaujati a tak kde kdo dral se o přízeň výborného Chanteclera. Teprv as po dvou dnech, když roztomilý cizinec odjel neočekávaně lodí k jihu, nastalo jisté vystřízlivění. Ukázalo se, že výtečník vydlužil si od řady osob peníze, dohromady docela slušnou sumičku a také se proslýchalo, že několik dívek cairnských bylo velmi nemile překvapeno neohlášeným zmizením znamenitého kavalíra. Jednoho dne podnikl jsem s veselou společností, v níž byly též dcery soudce Granta výlet do pralesa při Freshwater-Creeku a také do Kamerungy. Tentokrát mohli jsme docela příjemně tábořiti v pralese blízko potoka, po komárech nebylo ani potuchy a také dříve tak obtížné pijavky jako by se propadly. V pokusné stanici v Kamerunze prováděl nás přívětivý dlouhý a strašně hubený zahradník, s kterým již dříve jsem se seznámil. Toužil zle do výletníků od jihu, ze Sydneye, Melbourne a jiných měst. Zlobil se na jich všetečnost, že nešetří květů ani plodů, ploty že prý pro ně neexistují ani vyhlášky, že přístup zakázán. Tak se mi zdálo, že opakuje jen to, co venkované v okolí pražském říkají o výletnících nedělních, a měl jsem radost, že velkoměšťáci australští nejsou patrně o mnoho lepší našich.

Několik dní jsem si reservoval pro pobyt v Kurandě nad vodopády řeky Barronu. Vydal jsem se tam ranním vlakem z Cairnsu a dostal pokoj v jednom ze dvou velkých hotelů, které stojí na mírném návrší nedaleko nad stanicí dráhy. S rovné střechy hotelu prostírala se velmi pěkná vyhlídka. Kuranda je teprve docela malé místo, vedle dvou předních hotelů je tu i několik menších a vedle toho je tu přes tucet vill a domků v nejbližším okolí nádraží, několik pak opodál na kraji pralesa, v pralese i na druhém břehu řeky Barronu. Zahradnictví pro spotřebu hotelů provozují tu Japonci, kteří nosí též zavazadla od dráhy. Drobnou posluhu vykonávají a také jako průvodci slouží domorodci z Kurandského kmene, domorodky pomáhají také v kuchyních a za-

hrádkách. K večeru odcházejí zpět do svého tábořiště, které leží asi půl hodiny dále proti proudu řeky. Jsou tam teprve krátce, procházkou míjíte několik opuštěných vesnic s chyšemi z rákosí a palmového listí, někde již polorozpadlými. Tento kmen dělal zcela jiný dojem, nežli většina ostatních, se kterými jsem se potkal

Na výletě v pralese u Cairnsu.
Fot. Daneš.

dříve. Měli hojnost dětí, všichni byli čilí a veselí. Patrně neměli nouze, dostávali hodně za svoje výkony od bělochů, kteří s nimi tu zajisté dobře zacházeli; degenerace u nich ještě nenastala, zhoubné vlivy „kultury" nepůsobily dosud zjevně. Konali často korrobori, k nimž hosté velmi rádi se dostavovali. Měli radost ze života a zdáli se zcela spokojeni se svým stavem.

V hotelu mi přidělili mladého domorodce jménem Billy, který byl po celou dobu mého pobytu mým průvodcem. Byl to hoch skutečně velmi dobrý a přičinlivý, mluvil pěkně anglicky, dovedl povídati historky o svých krajanech i o turistech. Tito patrně svojí neomalenou zvědavostí a neznalostí poměrů působili mnoho švandy domorodcům, kteří vše směšné a pitvorné výborně vystihnou a napodobí. Těžký fotografický apparát nosil docela rád a ještě raději dával se zvěčniti. Poslal jsem mu pak z Brisbane několik snímků, na kterých byl vypodobněn.

Mým hlavním účelem bylo provésti podrobný náčrt vodopádů i propasti Barronu, zjistiti pokud lze poměr výšky jednotlivých slapů a vzíti také co nejvíce pohledů. Věděl jsem již z dřívějších informací, že do kaňonu řeky lze sestoupiti na dvou místech v zimě bez velkého nebezpečí. Napřed jednalo se mi o sestup asi dva kilometry pod horním vodopádem, tam, kde již Barron jen v drobných peřejích teče, nedaleko od místa, kde při ústí Surprise Creeku údolí v pravém úhlu obrací se k jihovýchodu, aby po dalších asi 4 *km* vyústilo do nížiny, kterou Barron vyvýšil svými náplavy z bývalého mořského chobotu.

Billy neznal místa, kde se dá sestoupiti, ale syn hotelierův byl několikráte dole u řeky střílet kachny, jichž prý tam bývá hojnost, i naznačil mi, že sestup je možný pod skalou, která strmí nad propastí jako monolith, odříznuta jsouc tratí od souvislé skalní stěny na druhé straně. Tento pomník obrovských rozměrů sluje „Rob's Monument". Došli jsme tam ještě brzo ráno a po dosti dlouhém hledání našli stezku. Jistě už dlouho nikdo tu nesestoupil, neboť vysoká ostrá tráva podél trati nejevila nikde stopy splouhání a nebezpečné kopřivové keře „Laportec" na okraji zarostlého srázu nikde nejevily nápadného přerušení. Skoro náhodou uhodili jsme konečně na pravé místo.

S opatrností prodrali jsme se laporteemi, které přímo bujely tu na slunci, a jali se sestupovati pralesem. Cesta byla daleko snadnější nežli jsem očekával. Sráz byl velmi příkrý a na neporostlém svahu byl by sestup v úhlu tak ostrém býval snad i nebezpečný, neboť sklouznutí znamenalo by sjeti třeba se značné výše a potlouci se na některém kolmém nebo převislém místě, jichž není nedostatek. V lese však bylo vždy dosti kmenů i kořenů, za něž se jest přidržeti. „Advokátů", pichlavých, pnoucích

„Pick-nick“ v pralese „Freshwater-Creeku“. Fot. Daneš

palem nebylo tu příliš mnoho a tak sestupovali jsme rychle a dosti bezpečně.

Tu a tam pološerem hustých korun stromových pronikaly paprsky sluneční a všude rostly kopřivové keře, kterým bylo třeba opatrně se vyhnouti. Jen zřídka mezera v zeleni kolem nás dovolovala průhled velmi obmezený a nemíti dobrého aneroidu, byli bychom jistě přeceňovali vertikální vzdálenost, již jsme urazili sesouvajíce se od kmene ke kmeni. Ssuť povolovala pod našima nohama a často těžké balvany zvětralé řítily se po svahu dolů a strhly s sebou celý dešť drobnějšího kamení. Nešli jsme za sebou, abychom vyhnuli se poranění takovými lavinami, svah byl stále příkřejší a na konec sjeli jsme jeden po druhém na pohyblivé ssuti v malé poboční rýze až na holé skály, vyčnívající po stranách koryta řeky.

Zbytky větví, listí, valouny vodou dobře okulacené na místech nyní vysoko nad korytem řeky byly výmluvnými svědky, že za velké vody Barron pokrývá i tato skaliska, dobrých deset metrů nad současnou úrovní hladiny. Skály v suché nyní části řečiště byly většinou tak ohlazeny, že v botách jen velmi opatrný postup byl možný, jen tu a tam byla malá plocha písčitého neb štěrkového nánosu v prohlubinách mezi vysoko čnějícími skalisky.

Kaňon Barronu je vyhlouben ve velmi tvrdých zelených břidlicích křemitých, zpestřených velmi hojnými žilami bílého křemene. Poloha vrstev je velice zprohýbána a pomíšena patrně též pozdějšími zlomy, jichž hlavní směry patrně určují průběh toku řeky, který v oblasti vodopádů v malých vzdálenostech několikráte se mění skoro v pravém úhlu.

Při ústí Surprise-Creeku nechali jsme svá břemena až na apparát fotografický a také boty, které byly jen na obtíž, i postupovali bosi proti proudu. Řeka má v těchto místech již jen několik nízkých prahů, teče však velmi prudce prodírajíc se mezi skalisky, přes která dříve zajisté ve slapech se řítila. Tvoří četné velmi prudké víry a je průměrně asi 15 *m* široká, takže i tam, kde řada skalisek dělí ji v několik proudů, nelze dostati se na druhou stranu. Ani černoch, ač znamenitý plavec, nechtěl se pokusiti o přechod, boje se vírů a skalisek v případě, že by proud ho strhl.

Skály po protějším, levém břehu byly hodně příkřejší nežli kde jsme my sestupovali. Dva malé potůčky v ryhách zakrytých

skoro bujnou vegetací řítí se kolmými slapy v několika odděleních s výše několika set metrů až k řece a při pohledu z blízka rozeznával jsem mezi zelení stráně i četné kolmé mechy porostlé skály, které by při výstupu i sestupu po této straně byly jistě překážkou velmi obtižnou.

Tábor domorodců nedaleko Kurandy.
Fot. Daneš.

Ohlédnuv se zpět na ostroh pod ústím Surprise-Creeku, při jehož patě řeka uhýbá se do směru jihovýchodního, spatřil jsem na něm dlouhé úzké i široké holé pruhy, patrné to stopy sesutí kamenných lavin, které tudy se zřítily a veškerou vegetaci strhly s sebou. V jiných částech kaňonu zjev tento není tak příliš hojný, jen místy úzké kamenité pruhy končí osypem hranaté ssuti na okraji koryta řeky a značí cestu, kudy po velkých

deštích spousty uvolněných balvanů i drobnější ssut se řítí. Za velké vody ovšem řeka osypy ty odnese s sebou po proudu. Několikráte bylo nám slézti příkrá, hladká skaliska a s posledního z nich dostali jsme výhled na dolní skupinu vodopádů, jichž hřmění jsme slyšeli již z dálky.

Postupovati dále nebylo možno, neboť řeka tekla přímo pod vysokou kolmou stěnou hladkou jak zrcadlo a řítila se ze široké a hluboké tůně slapem v pravo od skaliska, na kterém jsme stáli. Tůně vyhloubená vodami vodopádu v kolmých stěnách prostírala se napříč na náš směr a od severu řítil se do ní vodopád na 20 *m* vysoký přes kolmou stěnu. Je-li voda velmi malá, je prý možno dostati se po druhé straně řeky až pod tento vodopád, ne však dále, neboť stěny jsou tak hladké a kluzké, jako by uměle byly hlazeny.

Tato tůně, vodopád, který jsme zřeli nyní v blízkosti, a jiný výše, se strany do tůně nad spodnějším se řítící, jsou jedním z nejúchvatnějších pohledů z trati dráhy po celé délce kaňonu až k hlavnímu vodopádu. Stěny a srázy přes 300 *m* vysoké, v dolní části černé, zcela holé, hladké, jakoby vykroužené a vyhlazené uměle spadají k podlouhlé hladině modré vody, zdánlivě tiché a klidné, jako by bez pohybu, ač nad ní i pod ní hučí vodopády a mocné víry i její hladinu uvádějí v pohyb, který utajen zůstává pozorovateli s výše.

Po krátkém pobytu na tomto místě vraceli jsme se ohlušeni hřmotem vodopádů a došedše zpět k ústí Surprise-Creeku vařili jsme čaj a posilovali se pro zpáteční výstup. Bylo ještě brzo odpoledne, když vylezli jsme nahoru na trať a brali se zpět ke stanici u vodopádů. Jelikož zbývalo ještě dosti času, sešli jsme po pozvolně klesající stezce pralesem na umělou plošinu, která ční skoro přímo proti místu, kde jsme ráno stáli pod spodním vodopádem a je opatřena zábradlím, aby bylo lze pohodlně oddávati se velkolepému pohledu do hlubiny. Výška její je asi o 100 *m* níže nežli trati.

Od cesty, vedoucí k této plošině, lze sestoupiti na jednom místě dolů k řece. Tu jest sestup značně kratší, neboť vertikální rozdíl činí sotva 150 *m*. Vlastní koryto řeky je tu hluboko zaryto do holých hladkých skal a sestup až k řece je namáhavý a nebezpečný. Tok řeky je tu velmi dravý, ač jen dva malé prahy jsou v dohledu proti proudu, leč se svahu ještě vidíte po levé straně (proti proudu) vystupovati mlhy mihající se duhovými barvami

ze spodního vodopádu horní skupiny a v pravo dole vysoko pění se voda nad horním vodopádem skupiny dolní. Srázy protější, severní strany, i tu jsou příkřejší a místy úplně bez lesa, holé skály, s nichž zvětrané hmoty rychle spadají.

Podrobně ohledal jsem též holé skály nad hlavním vodo-

Kávová plantáž u Kurandy.
Fot. Daneš.

pádem. Ty jsou v zimě docela suché a jen několik úzkých a hlubokých kanálů prodírá se jimi, hlavní však prorva, kterou největší část vody ke srázu se řítí, je i v té době plná vody bouřící, ječící a vysoko vystřikující. Dříve bývala tu lávka, kterou povodeň nenadálá odnesla, nyní jsou přístupna skaliska pouze po levém, severním břehu Barronu. Zkroucené a zprohybané, tenké a tvrdé vrstvy stojí tu skoro kolmo a stupeň

ohlazení a vymletí jich vzhůru obrácených hlav je dobrým měřítkem tvrdosti a odporu, který kladou výmolné činnosti vody a písku jí pohybovaného. Výlet k těmto skaliskům je rozkošná exkurse na půl dne.

Loďkou přepravili jsme se s Billym přes řeku proti nádraží v Kurandě a vystoupili k ville na blízkém pahorku, malebně položené v úzkém objetí pralesa. Stezka vedla nás předem ke dvěma plantážím kávovníku, které patří majiteli villy, jenž rád dává dovolení k průchodu. Je to dlouhá zacházka stinným pološerem pralesa. Obě plantáže jsou dosti rozsáhlé, každá z nich pokrývá několik hektarů. Letošní sklizeň slibuje dobrý výsledek a doba její už nastala. Na první plantáži stromky zdály se zakrslé a nepříliš zdravé, polozralých plodů však byla hojnost. Druhá plantáž starši je na svahu k malému potůčku, který o kilometr dále ústí do Barronu právě vedle hlavních vodopádů svým zvláštním vysokým slapem. Vysoká bujná tráva vyplňuje tu místo mezi stromky, které byly značně vyšší, nežli v první plantáži. Tu byla sklizeň již v proudu, bujný, svěží vzhled plantáže svědčil, že místo jest výborné pro zdar kávovníku a větve se až ohýbaly pod váhou uzrávajících červených plodů. Celý zástup kurandských černochů, muži, ženy a děti, zaměstnávali se trháním a veselý smích i neustávající proud výrazných drkotavých hlasů slyšeli jsme již z daleka, dávno dříve než jsme rozeznali tmavé postavy schoulené k dolním větvím a polozakryté houštinou.

Tyto plantáže kávovníku v Kurandě děkují svůj zdar a poměrně značnou výnosnost jedině této laciné práci domorodců. Za tabák, stravu a trochu hadrů dává tato veselá cháska ráda své síly k disposici; kávu nekrade, jelikož nerozumí její ceně, ovšem se nepřepracuje a nepřijde každého dne ve stejném počtu, je však přece daleko lacinější a přístupnější, jedná-li se s ní po dobrém, nežli běloch, který v poměrech australských jen za velmi vysokou mzdu a nerad by se snížil k takové práci.

Klikatá stezka vede od této plantáže pralesem až k příkrému svahu, pod kterým ozývá se z hlubiny temné hučení vodopádů. Několika průseky lze se přiblížiti až nad samý okraj propasti, pokud ještě stromy a keře poskytují příležitost se zachytiti.

Na skalní ploše nad vodopády nelze tak rychle běhati sem a tam, jak by se zdálo z dálky. Je to celá mosaika vysokých

úzkých žebrovitých skalisek, oddělených hlubokými, úzkými prorvami, jakoby hladce vysoustruhovanými.

Místy šíří se tyto prorvy ve velké hrncovité prohlubně, na jichž dně ještě několik valounů leží, které vodou otáčeny při povodni ponenáhlu prohlubeň tu vymlely. Potůček, tekoucí od

Na dně kaňonu řeky Barronu. V pozadí stržemi zpustošené srázy.
Fot. Daneš.

plantáže, vrhá se kolmým slapem do malé čtyřhranné nádrže, z níž úzký proud pojí se k Barronu novým, vysokým slapem po pravé straně hlavního vodopádu.

Vraceli jsme se zpět podél toku řeky, scenerie i tu jest velmi zajímavá a věru stojí partie ta za námahu. Není tu totiž stezky a třeba hodně lézti po skaliskách a prodírati se houštinami. Řeka brzo se rozlévá v široké mělké řečiště, brzo vrhá se proudy do

úzkých hlubokých tůní, proud hlavní bloudí semo tamo mezi oběma břehy a nechává na místech vodou opuštěných štěrk, písek a hlínu mezi vysoko čnějícími skalisky. Prales táhne se až k vodě a je tak neproniknutelný místy pro množství překocených stromů a spletenin lian i „advokátů", že lépe jest lézti po vyčnělých kořenech nad vodou a riskovati zmočení, nežli vystoupiti po příkrém nevysokém svahu do labyrintu pralesa, kterým postup jest bez pomoci pádného sekáče neskonale namáhavý a zdlouhavý.

S této strany vypadá Kuranda mnohem větší nežli jest ve skutečnosti, její poloha roztroušená po návrších klame. Kolem místa již je rozsáhlá mýtina, která zajisté rok co rok bude se šířiti. Kuranda bude znamenitým zimním místem klimatickým a na plochách pralesu urvaných chov dobytka pro mléko a máslo i pěstování tropického ovoce rozšíří se široko daleko do hornatiny dnes ještě nepřístupné. V době od dubna do října neb do listopadu je tu podnebí skutečně tak nádherné, tak příjemné, že lepšího stěží si představiti. Ve dne není příliš horko, vzduch je dosti suchý, komárů a pijavek není, pralesa možno užívati dle libosti, v noci je skoro chladno, takže spí se velmi příjemně a tvrdě pod pokryvkou.

Již nyní každý parník v této sezoně přináší mnoho turistů a proud ten ještě vzroste. Ovšem jedná se hlavně o takové, kteří v několika dnech chtí proběhnouti celé okolí Cairnsu, ale přibývá i takových, již zůstanou po několik neděl. Seznámil jsem se v Kurandě se starým Němcem Würtemberákem, který v šedesátých letech přistěhoval se do Ballaratu a patří dosud k vynikajícím občanům toho města. Marně snažil se mluviti se mnou německy, vždy po několika slovech vrátil se ani nevěda do angličtiny. Zapomněl svoji mateřštinu, ale přes to hovořil anglicky s hanebnou přímo výslovností. Měl ze mne radost, nedal si vzíti, že „die Böhmen sind gute Nachbarn" a vykládal mi neúnavně své příhody.

Byl jsem již příliš vázán časem a nemohl jsem podniknouti žádné větší exkurse, ač jsem se vzdával s těžkým srdcem příležitosti tak vzácné. Vždyť sezóna byla co nejpříznivější a v krátké době bylo by lze doplniti tury, které byly zmařeny dešti před půl letem; ale jednou bylo třeba udělati konec a tak jsem se rozhodl odjeti 9. července parníkem „Mourilyan" do Brisbane.

KAPITOLA PADESÁTÁ PRVNÍ.

Z Brisbane do Adelaide.

Můj poslední pobyt v Brisbane trval asi deset dní. Byl jsem vázán slibem přednášeti jak v geografické společnosti, tak i v královské, kde přednášel přítel Domin. Příprava přednášek, výběr a dohled při zhotovování snímků a diapositivů i jiné práce a pochůzky zaujaly skoro úplně můj čas ve dne, večery pak trávil jsem pravidelně s některými z četných přátel v Johnsonian Clubu nebo v některém jiném společenském středišti.

Pouze jeden výlet podnikl jsem ještě na pobřeží zátoky moretonské do Redlands, kde jsou velmi rozsáhlé sady s tropickým ovocem. Kratší jen vyjížďka platila návštěvě krajana, který bydlil v předměstí v Nundah. Seznámili jsme se náhodným způsobem. Posledního dne našeho společného pobytu v Brisbane vyšli jsme s přítelem Dominem z krámu antikváře vyměňujíce si hlasitě své názory o učiněné koupi, když tu přihlásil se k nám usměvavý mladý muž, Čech, zjevně potěšený, že potkává se s krajany. Byl to p. Urban, zubní technik, který asi před rokem přijel za svým bratrem, sedlářem, jenž o nějaký čas dříve v Brisbane se usadil.

Při posledním svém pobytu setkal jsem se jen se starším z bratří, který oženil se v Brisbane a zařídil si domácnost ve zmíněném předměstí. Strávil jsem s ním i chotí jeho, rodem Australankou, příjemné odpoledne. Mladší p. Urban odjel zatím zpět do vlasti. Pan Urban byl jako host přítomen mým

přednáškám i rád jsem ho představil svým dobrým známým z vědeckých kruhů. Budil skoro závist jednojazyčných Angličanů svou znalostí jazyků, sčetlostí i bohatou zkušeností z měst západní Evropy, kde dlouho pracoval.

V geografické společnosti queenslandské přednášel jsem o „hydrografických problemech Queenslandu", v královské společnosti pak o „některých krasových oblastech v Queenslandu". Obě vědecké společnosti jmenovaly nás svými čestnými dopisujícími členy.

Konečně nastala chvíle odjezdu. Spakoval jsem a dal odvézti na loď zbývající bedny, z nichž jedna budila všeobecnou pozornost svými rozměry, bylať přes tři metry dlouhá a hodně úzká. Dal jsem ji zhotoviti pro dopravu dlouhých oštěpů a jiných zbraní domorodých. Jízda po dráze z Brisbane do Sydneye trvá plných 27 hodin, ač vzdálenost činí jen 1100 *km*. I nejrychlejší vlaky australské jezdí dosti pomalu. Australané sami to uznávají, ale za to ihned uvedou vám na paměť, že počet neštěstí na australských drahách je pranepatrný. Podobně jako ve všech jiných povoláních jest i na drahách zavedena krátká pracovní doba a proto zajisté také mnoho méně přihází se neštěstí majících původ v únavě a otupělosti zřízenců.

Velmi zajímavý je výstup na rozvodní hřbet, který dělí úvodí řeky Brisbane a řeky Darlingu, vody, tekoucí do Tichého oceánu a do velké zátoky jihoaustralské. Jako na plastické mapě vystupují ještě před námi vysočina Tambourine a jiné čedičové hory stolové a zmizejí teprve, když vlak zahne k západu a projede soutěskami na širé roviny Darling Downs, obilní komoru jižního Queenslandu. Již potmě dojeli jsme do Stanthorpe, střediska dolů cínových i sadařského okrsku s vyhlášenými jablky. Před půlnocí přestoupili jsme ve Wallangařře na vlak Nového Jižního Walesu. Queensland má totiž úzkokolejné železnice s rozchodem 106 *cm*, kdežto Nový Jižní Wales má normální rozchod 143 *cm*. Již na Darling Downs začalo býti citelně chladno a nyní při stoupání do výše nad 1000 *m* do Novoanglické hornatiny bylo mi v netopeném vlaku skutečně hodně zima. Převlečník, který jsem si dal za sebou poslat, nedošel mne včas a vrátil se poštou do Prahy po půl roce za mnou; měl jsem na sobě jen lehký nepromokavý plášť. Probouzel jsem se zimou čím dále k ránu tím častěji a s velikou radostí pozdravil jsem slunce, když znova

začalo prohřívati mé prokřehlé tělo. Sestupovali jsme již ústím řeky Hunteru, mezi širokými plochami polí, luk i močálů. Řeka Hunter ústí v Newcastle do oceánu a úvodí její vyniká bohatstvím kamenouhelných ložisek, která právě vyvolala značný vzrůst

V hloubi pod horním vodopádem řeky Barronu.

Fot. Daneš.

města Newcastle, svého vývozního přístavu. Dráha do Sydneye odbočuje výše v údolí k jihu a projíždí většinou pahorkatým územím, pokrytým zakrslými lesy. Jen zřídka míjí vlak drobné osady, za to chvílemi otevře se výhled na úzké klikaté hladiny vodní, k východu se rozšiřující, v jezera spojená úzkými branami

s mořem. Jsou to vlastně choboty mořské, které poklesnutím souše pronikly do údolí dolního toku řek a zaplavily je.

Největší z těchto „ingressivních“ zátok a chobotů je Broken Bay na dolním toku řeky Hawkesbury, malou hodinu na sever od Sydney. Železnice objíždí řadu chobotů postranních a konečně přestupuje mostem přes jeden kilometr dlouhým hlavní řeku, která má tu již přes 20 *m* hloubky. Broken Bay je větší, pustší a vyššími kopci obklopený pendant k zálivu Sydneyskému, Port Jacksonu, kde vše jest v měřítku menším, ale vše s umělým půvabem, živější a barvitější.

Port Jackson je dolní tok řeky Paramatty mořem zatopený i s nesčetnými přítoky s obou stran. Hluboké choboty vnikají na jižní straně mezi směs domů, čtvrti velkoměsta, dále na západ pak a po severním břehu mezi nízké, ale příkré pahorky, z části pokryté již parky a villami, z části ještě původním lesem. Veliké množství parníků křižuje stále jeho vody a každého večera máte nádhernou benátskou noc s kteréhokoliv místa s dalekým rozhledem po Port Jacksonu.

Sydney má nesporně jeden z nejkrásnějších a nejlepších přirozených přístavů světa. Zpravidla srovnávají s ním Rio Janeiro a San Francisco. Neznám bohužel Ria, před San Franciskem však Sydney rozhodně po stránce pohledu a esthetiky krajinné daleko vyniká.

Právem jsou Sydneyští hrdi na nádhernou polohu svého města, právem mohou vám dokazovati, že máte na celý snad měsíc krásných vyjížděk po vodě i po souši v nejbližším okolí, různých sportů na klidné hladině Port Jacksonu stejně jako koupání v mocném příboji mořském za „Hlavami“, příkrými pískovcovými předhořími, které Port Jackson od volného moře dělí a jen úzkým průlivem jsou proraženy.

Měl jsem však příliš mnoho odborného zaměstnání, takže vedle krátkých jen projížděk po Port Jacksonu a po různých částech města mohl jsem podniknouti pouze výlet na břehy Botany Bay, kde Cook přistal r. 1770, a do Manly na pláž i na okolní pískovcové výšiny, s nichž nádherný pohled rozvírá se jednak na širou hladinu moře dosti oživenou parníky v blízkosti největšího přístavu australského, jednak na rozervanou, z dálky titěrnou a přece krásnou, chobotnatou zátoku s městem Sydney.

Professor David, geolog university v Sydneyi, který nedávno před tím vrátil se z antarktické výpravy se Shackletonem a proslavil se dosažením jižního magnetického pólu, byl mně znám již z Mexika a ujal se mne velmi vřele. Na opětovné jeho naléhání měl jsem v geologickém ústavu přednášku o svých ce-

Osyp ssuti v kaňonu řeky Barronu.
Fot. Daneš.

stách po Queenslandu se světelnými obrazy. Velmi jsem se bál a zdráhal mluviti bez napsaného textu, ale šlo to přece a dost rychle; zda se to dalo poslouchati, zbylo rozsouditi distinguovanému posluchačstvu, které zmohlo moji kostrbatou angličtinu a neskrblilo jistě nezaslouženou pochvalou.

Bydlil jsem v hotelu „Australia", nejpřednějším v městě a přece ne drahém v poměru k pohodlí a úplnosti zařízení, chodil

však jísti do různých restaurantů. Zde v Sydneyi loučil jsem se již se skvostem australské kuchyně. Je to tak zvaný „fruit-salad“, ovocný salát, jídlo přímo božské, je-li dobře upraveno. Ledový ovocný krém od Bergra, to nejlepší, co v tom směru Praha poskytuje, je jen slabým pouze ohlasem výbornosti australského ovocného salátu. Ovšem je u nás snad zcela nemožno něco takového pořídití. Nemáme tolik různých a tak aromatických druhů ovoce. Sydney dostává čerstvé banány, manga, papaje, grenadilly, ananasy a passiflory z Queenslandu, vinné hrozny, broskve, pomoranče, meruňky a různé slívy a jahody má ze svého okolí, jablka, hrušky pak z vysočin nedalekých; když většinu těchto plodů rozsekaných na malé kousky smícháte a polejete studenou sladkou neb lehce nakyslou smetanou, dostanete jídlo, kterému se nic na světě nevyrovná.

Ze Sydneye podnikl jsem výlet do Modrých hor, kde bral jsem se asi po týchž cestách, jako o čtvrt roku dříve přítel Domin. Prodloužil jsem však tuto exkursi dvoudenním výletem k Jenolanským jeskyním, v malém krasovém území proslulém svými přirozenými krásami. Spojení od hotelu Mount Victoria v Modrých horách prostředkuje automobilový omnibus, který vzdálenost skoro šedesáti kilometrů přejede asi za dvě a půl hodiny. Již sama cesta stojí za to, po silnici úzké, často ostrými serpentinami se vinoucí sjíždí vůz s Modrých hor do údolí, pak zase vystupuje přes horský hřbet a konečně údolím říčky Kanimbly přijíždí k vápencovému vysokému a strmému hřbetu, který otevřen jest dvěma nesmírnými přirozenými branami. Spodní branou projede automobil k státnímu hotelu, k horní možno vylézti po točitých stezkách a užíti nádherného rozhledu. Nejbližší okolí jeskyň je národním parkem, přísně chráněným, kde i zvěř požívá plné ochrany. Tlustí tmavohnědí „wallaroo“, horští klokani, tak se tu cítí bezpečni, že sotva vám s cesty uskočí, a také ptáci, kteří jinde uletují z daleka, blíží se tu člověku beze strachu. O jeskyních psáti nebudu, jsou rozsáhlé a krásné, plné „záclon“, „nevěstiných závojů“, „kazatelen“ a jiných i jiných rozmanitě a přece stereotypně pokřtěných tvarů krápníkových. Nejsou tak rozsáhlé jako postojenské, ale poskytují diváku rovněž nesmírnou rozmanitost jeskynní scenerie, zvýšenou ještě účelným osvětlením.

Druhého dne vracel jsem se na Modré hory a do Sydneye.

V automobilu jel vášnivý lovec, který měl s sebou tři pušky, bylo nás na ně pět i se šoférem, tedy střídali jsme se v honbě na králíky. Po některých stráních, zejména kde hojně rostly kapradiny, běhalo jich jako hrabošů v poli, byli však velmi ostražiti, jak přiblížili jsme se s puškami. Skončili jsme neslavně, majíce po jednom

Černošské děti na sklizni kávy u Kurandy.
Fot. Daneš.

kusu na pušku. Nakonec všichni jsme byli rádi, že jsme celí, neboť majitel pušek střílel s takovou zuřivostí přes nás ostatní nebo nám k nohám, že skoro jen náhodou vyvázli jsme všichni dobře.

Polovina cesty ze Sydneye do Melbourne minula v noci, v Albury na řece Murrayi přestoupili jsme do vlaku státu Viktorie, který má na svých tratích širší rozchod kolejí nežli Nový Jižní Wales. Kraj, kterým projeli jsme v noci, je historická oblast

nejstarší kolonisace australské, jména měst a městeček jsou zvěčněna v románech z doby prvních zlatých polí a zejména z historií o bushrangerech, kteří po leta byli postrachem Australie. Od Murraye k Melbourne je cesta nekonečná krajinou málo krabatou. Nápadné jest množství vzdělané a zahrazené půdy; osídlení venkova jest tu mnohem hustší a pokročilejší, vzdělávání půdy intensivnější nežli dále na severu.

Melbourne je město docela jiného rázu nežli Sydney. Obě města po dlouhou dobu soupeří již o prvenství na kontinentu a proto vyvinuta je v obyvatelstvu silná vzájemná žárlivost. Nesporně mají obě města své přednosti. Sydney má pro sebe malebnou polohu, která každému zůstane nezapomenutelnou, Melbourne leží na rovině nepatrně zvlněné, příhodné velmi z praktických důvodů, ale nehezké a jednotvárné, daleko od moře. Staré Sydney, totiž právě ta nejdůležitější část města přiléhající ku přístavu, je vystavěno velmi nedbale bez dobrého stavebního plánu; ulice jsou úzké a dosti nečisté, domy nevkusné, doprava nesnadno se rozvíjí spletí ulic do předměstí, která již mají volnější vzduch a brzo přecházejí ve villové čtvrti, spadající příkře a malebně k chobotům Port Jacksonu. Melbourne dělá spíše dojem moderního města amerického se širokými vzdušnými ulicemi s alejemi stromů, s pravidelným plánem tak ustrojeným, aby co nejlépe využilo se všeho, co může zmírniti tísnivý dojem bezvýrazného města. Mohutná budova parlamentní na nevysokém návrší vévodí celému městu, parky zaujímají velmi výhodné posice. Člověk má ten dojem, že v Sydneyi snažili se přirozenou krásu ubíti a že se jim to přece nepodařilo, v Melbourne pak ji chtěli nahradit s výsledkem ovšem dosti skromným. V životě společenském a v ruchu velkoměstském je cizinci těžko za krátko vypozorovati rozdíly opravdové, zpravidla se však říká, že Sydney je město spíše konservativní, anglické i svým životem, Melbourne pak že má v sobě více amerického ducha. Jisto jest, že lépe nechváliti příliš Melbourne před občanem ze Sydneye, a rovněž neprodlévati dlouho při krásných stránkách Sydneye, mluvíte-li s Melbourneskými.

Sám si na krátký pobyt svůj v Melbourne nemohu stěžovati, odnesl jsem si jen velmi příjemné dojmy a vzpomínky. Pan Frank Laver, s kterým jsme se spřátelili na cestě lodí „Baud“ z Jávy do Brisbane, věnoval mi mnoho času i laskavé péče, takže s po-

mocí jeho využil jsem krátkého času co nejdůkladněji. Seznámil jsem se s vynikajícími politiky i vědeckými činiteli, poznal divadla i sportovní kluby a podnikl také vycházku po břehu zálivu Port-Philippu, při němž leží přístav melbourneský a řada lázeňských míst. Port Philipp je rozsáhlý záliv jen úzkým průlivem spojený

Pohled na horní vodopád Barronu shora se severní strany.
Fot. Daneš.

s mořem, mimo příjemné koupání poskytuje však velmi málo, jeho břehy jsou nevysoké, málo členěné a fádní, ani v pěkných lázeňských místech nezhostíte se dojmu jednotvárnosti. Je s nevýhodou viděti Melbourne s okolím tak brzo po Port Jacksonu!

Australská hlavní města nemají svých vlastních operních společností, nýbrž jsou odkázána na anglické, které každoročně v nich delší neb kratší dobu pobudou. Právě v té době byla

divadelní sezóna a společnost stěhovala se se mnou skoro současně, takže potkal jsem ji v Sydneyi i v Melbourne. Hrála skoro výhradně jen „Madame Butterfly“ a k nepoznání umravněné „Dollarové princezny“.

Na cestě z Melbourne do Adelaide zastavil jsem se na několik hodin v Ballaratu. Ballarat je největší a nejstarší ze „zlatých“ měst australských a největší město ve Victorii po Melbourne. V dobách své slávy snažilo se město nabýti rázu velkoměstského, několik budov monumentálních v centru jeho pochází z let, kdy ještě zlaté doly ballaratské dávaly millionové výtěžky, dnes však jako by na všem ležel prach. Město neodumírá sice, ale spí. Nemůže zahynouti, zmizeti s povrchu jako jiná zlatá místa, jelikož okolí širé bohato jest zemědělstvím a dobře osídleno; kdyby i zlaté doly docela upadly, Ballarat zůstane důležitým střediskem, leč památka na dny velkých úspěchů a ještě větších nadějí bude vrhati stín na budoucnost tak prosaickou. Ještě prý není vše vyčerpáno, geologové tuší staré náplavy zlatonosné pod pokrovem čedičových láv, které prostírají se v okolí, leč v době přítomné nikdo nechce dáti se do hledání a vrtání nákladného s nejistou jen nadějí v úspěch.

Z Melbourne do Adelaide projíždí vlak bez přestupování, hlavní trati Jižní Australie jsou stavěny se stejným rozchodem jako victorijské, vedlejší pak jsou úzkokolejné jako Queenslandské dráhy. Projel jsem největší část trati v noci a neztratil tím nic, neboť jsou to jednotvárné, nízkým lesem porostlé roviny, které teprve v posledních letech umělým zavodňováním stávají se přístupnými vzdělávání. Dosti značných úspěchů dá prý se tu docíliti též methodou, zvanou „dry farming“, „suché hospodaření“, kterou podařilo se docíliti dosti dobrých výsledků v polopustinných krajinách Dalekého západu amerického i v krajinách středomořských. Teprve za řekou Murrayem probíhá trať územím poutavým. Vine se mezi zalesněnými hřbety pohoří Mount Lofty a dává velmi zajímavé výhledy, které občerstvují oko. Se západní strany patříte již na hladinu zálivu Sv. Vincence, na zelení pokrytou rovinu a sjíždíte pak mezi řadami kvetoucích sadů do roviny.

Adelaide je dle velikosti třetí z australských měst, je značně lidnatější nežli Brisbane a má také nepoměrně velkoměstštější ráz.

Působí zvláštním dojmem ucelenosti a solidnosti. Vyniká čistotou nad jiná australská města, má velmi rozsáhlé a nádherné parky, mnoho ulic, širších náměstí. Třeba leží v rovině a hory jsou dosti vzdáleny, z nichž dostává potřebné zásoby vody, ba nemá ani řeky hodné toho jména, přece necítíte se tu stísněni. Okolí města

Poslední vodopád Barronu.
Fot. Daneš.

je skutečně rozkošné. Umělým zavodňováním jsou tu vykouzleny sady pomorančové i našich ovocných stromů, kterými projíždíte v povoze neb v automobilu široko daleko; poznáváte, že jste v kraji, kde zemědělství jest a již od počátku kolonisace bylo hlavním zaměstnáním obyvatelstva.

Po stránce společenského života jest Adelaide pozadu, nejen za Sydney a Melbourne, ale i za veselým švižným Brisbane. O deváté hodině večer je město jakoby vymřelé, přísný duch

protestantský vládne tu a nakazí i cizince, že nehledá radovánek a podrobí se bez reptání domácímu řádu. „Dull and clean“ „nezábavné a čisté“ místo je prý Adelaide. Rád vzpomínám na své náhodné setkání s krajanem p. Jelínkem, s nímž strávil jsem zábavně několik večerů, které byl bych jinak zde velmi zdlouhavě ubíjel.

KAPITOLA PADESÁTÁ DRUHÁ.

V Západní Australii.

Pozdě odpoledne vstupoval jsem v přístavu Port Adelaide na parník „Morea", jednu z největších lodí společnosti „P. and O." na australské linii. Bylo pod mrakem, silný vítr dul od západu a loď kymácela se velmi nepříjemně i v přístavu, ač chráněna dosud ochrannými valy proti úderu vln. Na palubě bylo skoro pusto, málo jen cestujících přibylo z Adelaide a dle všeho také málo jich plulo ze Sydneye a Melbourne. Odjezd byl odkládán, ač bylo naloženo úplně vše a k odplutí připraveno; venku burácela taková bouře, že bylo radno sečkati.

Konečně již za úplné tmy jsme vyjeli a brzo, jakmile octli jsme se mimo ochranné hráze, začala zlá mela. Vichřice byla ukrutná, spousty roztříštěné vody mořské jako slaná mlha bily do očí ty, kdož snažili se vytrvati na palubě mimo dobře chráněné kouty. Ohlušující řev vichru přerušován byl temnými ostrými ranami, za nimiž následoval v zápětí zřetelný a silný zvuk s výše řítící se vody — vlny vrhaly se přes přídu v mohutných spoustách a padaly do mezipalubí celou svou vahou, ale vždy ještě tak mocné proudy vyslaly na předek promenádní paluby pod kapitánským mostem, že vstup tam byl úplně zabráněn, aby nepřihodilo se neštěstí. Bylo těžko udržeti se vůbec na nohou, neboť pohyby kymácející se lodi byly velmi nepravidelné a často nastaly otřesy, které veškeré pokusy o zdárné balancování mařily.

Celé tři dny a čtyři noci trvalo toto bouřlivé počasí bez ustání. Velký záliv jihoaustralský jest plně vydán na pospas

mohutným proudům vzduchovým, které na jižní polokouli v šířce čtyřiceti stupňů vanou s nesmírnou pravidelností a rychlostí, nerušeny souší ve svém průběhu nad hladinou skoro celý obvod země obepínajícího moře. Jest to námořnickým výrazem zvěčněné „roaring forties", pásmo bouřlivé čtyřicítky.

Při stole bylo nás po celou tu dobu jen několik mimo lodní důstojníky; dámy se vůbec neobjevovaly na palubě ani v saloně.

Netrpím nikdy mořskou nemocí a také při této plavbě cítil jsem se zcela dobře, postrádal jsem pouze mně vždy velmi milých procházek po palubě, které byly pro příšerný nečas a nebezpečí úrazu skoro nemožny.

Jeli jsme daleko od jižního pobřeží Australie, takže nebylo viděti vůbec vysokých pustých útesů vápencových, které tu pevnina k moři obrací. Skoro na půl druhého tisíce kilometrů není tu osady, která by toho jména zasluhovala, poušť bezvodná táhne se z vnitra až k samému pobřeží a odděluje úplně obydlenou Australii Západní od kolonií Australie jihovýchodní. Je to jedna z nejbolestnějších stránek Australie po stránce kolonisační a dopravní politiky spojiti Západní Australii i její zlatá města železnicí se sítí drah jižní a východní Australie, dosud však všechny plány zůstávají na papíře, neboť každý hrozí se trati 1600 *km* územím z největší části naprosto pustým a bezvodým. Pod vápencovou plošinou, významně zvanou: „Nullarbor Plains", je sice spodní voda, sotva však v množství dostatečném, aby krajina mohla býti trvale zaujata pastevci. Není také naděje na nerostné poklady v blízkosti trati, neboť ta vedla by oblastí třetihorních mořských usazenin, které vyplnily záliv, který kdysi tu sahal hluboko do pevniny, a jsou chudé na nerosty. Vápencová plošina zmíněná přiléhá k pobřeží příkrými útesy často na daleké vzdálenosti kolmými jako zeď a zcela nepřístupnými; pod jejím úpatím táhnou se pahorky písčitých přesypů a místy vyvěrají prameny prosakující k moři z podzemních dutin, které ve vápencovém souvrství jsou hojné. Původně měl jsem v úmyslu vyloditi se v Eucle, jediné osadě na tomto pobřeží, a věnovati několik neděl studiu tohoto krasového území, ač nyní již bylo pozdě. Strávil jsem všechen volný čas (a peníze) na cestách v Queenslandu a proto nezbylo mi než pospíchati k domovu. Ani jsem nelitoval příliš, zajisté by studium okolí Eucly bylo bývalo

mnohem méně zábavné a vděčné nežli ony daleké tury přívětivějším Queenslandem.

Konečně čtvrtého dne z rána obepluli jsme mys Leeuwin a rázem dostali jsme se do oblasti mnohem klidnější. Ulevil

Pohled shora do propasti Barronu nad spodními vodopády.
Fot. Daneš.

vítr, vyjasnilo se dosti a také kolísání lodi ustávalo. V těch místech blízko pověstného mysu potopil se krátce před tím veliký parník „Poseidon", naraziv na skálu, a zájem o tuto nedávnou událost vyhnal kdekoho na palubu. Užasl jsem, co se vyrojilo cestujících obojího pohlaví, o jichž přítomnosti jsem dosud neměl tušení. Zvědavost přemohla i kocovinu po mořské nemoci a vytřeštěně

zíraly oči světlu nezvyklé ze zmořených tváří ve směru, kterým ukazovali důstojníci podávající vysvětlení situace. Téhož dne odpoledne přiblížili jsme se k Fremantle, ale trvalo to dlouho, nežli jsme mohli přistati, a byla již noc, když dostal jsem se šťastně na nádraží a odjel do Perthu, hlavního města Západní Australie.

Druhý den přinesl mi několik velmi příjemných překvapení. Při dopolední procházce jsem zjistil, že Perth je docela zajímavé město a že zejména výhledy na širokou řeku Labutí (Swan River) z nábřežní promenády mají mnoho půvabu. V hodině příhodné odebral jsem se do vládní budovy, abych představil se v kanceláři premierministra. Doufal jsem, že bude tu již doporučení, které mi v Melbournu slíbil Sir John Forrest, někdy slavný cestovatel, pak první premierministr Západní Australie, ministr soustátí a nyní jeden z vůdců opposice ve federálním parlamentě. První sekretář ministrův přijal mne velmi ochotně a vytasil se ihned s volným lístkem první třídy na dráhy Západní Australie, vyplněným na moje jméno, takže zbývalo jen vepsati dobu platnosti. Ministr nebyl přítomen, měl právě velmi těžké doby v parlamentě, kde početná opposice socialistů bojovala velmi houževnatě proti nařízením vlády na potlačení stávky zřízenců městských drah elektrických v Perthu.

Odpoledne poseděl jsem dosti dlouho v cizinecké loži parlamentní a vyslechl jsem několik dobrých řečníků, kteří mluvili věcně, ale řízně a se vtipem často velmi jedovatým. Parlament leží na návrší opodál od středu města, od něho stoupá se dále k meteorologické a hvězdářské observatoři, u níž začíná nádherný park královský (King's Park), který pokrývá rozsáhlý plochý vrhcol kopce Mount Eliza a končí příkrým srázem nad řekou Labutí. Pohled s této výše přes řeku je velice krásný. Swan River tvoří tu právě v okolí Perthu několik širokých nádrží a vypadá spíše jako jezero rozvětvené v choboty. Hladina je oživena četnými plachetními i veslařskými loďkami, četná předměstí Perthu i hlavní město samo vynikají dosti malebně z bledé zeleně lesů, které táhnou se, kam oko dohlédne. Pouze na východě temný pruh vysočiny rýsuje se dosti ostře, je to Darlingovo pohoří, vlastně příkrý okraj hornatiny, která pokračuje dále k východu do bezvodného nitrozemí.

Měl jsem pro Západní Australii pouze 14 dní k disposici, proto spěchal jsem dokončiti své úkoly v Perthu, abych dostal se na

exkurse, použil co nejvydatněji volného lístku, který dával mi i zadarmo lůžko ve spacím vagoně.

Perth jako celá západní Australie má svou zvláštní historii. R. 1827 rozhodli se Angličané osaditi z Nového Jižního Walesu

Na dně kaňonu řeky Barronu.
Fot. Daneš.

i jihozápadní část Australie, jelikož zase Francouzové jevili příliš nápadný zájem o tyto končiny. R. 1829 12. srpna na den narozenin králových založeno bylo město Perth. Historie osady, která stala se hlavním městem kolonie Západní Australie, byla po celé půl století bezvýznamná. Přes všechny snahy vynikajících cestovatelů a národohospodářů, kteří měli pevnou naději v budoucnost kolonie, celé půlstoletí bylo živořením. Ještě roku 1890

celá kolonie měla sotva padesát tisíc duší. Strašný to nepoměr k rozloze její, která činí dva a půl millionu kilometrů čtverečných, tolik, jako Francie, Německo, Švýcary, Italie, Rakousko-Uhersko a poloostrov balkánský dohromady.

S výjimkou asi tuctu drobných přístavních osad na pobřeží severozápadním, které živily se takřka výhradně lovem perel, bylo veškeré obyvatelstvo soustředěno v nejzazším jihozápadě, kde mírnější podnebí a hojnější srážky tvořily podmínky příznivé i pro zemědělství. Přes všechno úsilí vytrvalých kolonistů nedařilo se svésti hojnější proud přistěhovalců do této země, poctivá obživa namáhavým zemědělstvím nebo hospodářstvím pastevním dovedla vylákati málo lidí tak daleko za oceán. Ani otevření průplavu suezského nepovzneslo mnoho Západní Australie, ač její hlavní přístavy Fremantle i Albany získaly velice značným zkrácením dopravy; teprve v letech osmdesátých dostavil se jiný vzduch, vytratila se stísněnost a rozhostila se nedočkavá naděje v brzké překonání „mrtvého bodu“ a v silný rozmach kolonie. Mnoho neohrožených cestovatelů proniklo již od let třicátých do bezvodných pouští nitrozemí a vrátilo se s nepořízenou, bez jakéhokoliv objevu, který by poukazoval na velké nerostné bohatství těch končin příšerných, přece však jako by tajným tušením rozhostila se důvěra v budoucnost v duších obyvatelstva, každý byl přesvědčen, že jest pouze otázkou času, kdy Západní Australie proslaví se nálezy zlata, které strhnou tam příliv dobrodruhů a rozvíří dosud tak těžký, ponurý a bezvýznamný život její. Konečně doba obrození přišla. První zlaté pole otevřeno bylo daleko na severu v tropickém území Kimberleyského poloostrova a přineslo trpké zklamání, přece však přivedlo již do Západní Australie houfy vytrvalých prospektorů, zlatokopů dobrodružných, kteří bez ohledu na útrapy a strádání nejkrutější jali se zkoušeti na všech stranách své štěstí a slídili neúnavně po zlatém kovu. Jejich přičinění nebylo bez odměny, koncem let osmdesátých bylo již otevřeno několik zlatých polí, hlavně na severozápadě, která dávala dosti značné výtěžky, ale pořád ještě nebylo to to pravé, co všichni očekávali, co mělo s čista jasna jakoby s nebe spadnouti. Důvěra v budoucnost byla taková, že obyvatelstvo kolonie požádalo již vládu anglickou o ústavní zřízení, chtělo míti autonomii úplnou, chtělo již jako samosprávná kolonie nastoupiti skvělou cestu do krásné bu-

doucnosti. Konečně rok 1892 přinesl objevy nesmírného bohatství zlata daleko v poušti u Coolgardie a o rok později ještě sensačnější nálezy ještě dále k východu u Kalgoorlie. Z nepatrného městečka stal se Perth za necelých dvacet let zcela pěkným, výstavným hlavním městem. Nákladné budovy veřejné namnoze dosud se

Řeka Barron nad vodopády.
Fot. Daneš.

ještě dostavují a dosud zříte původní nepatrné stavby, hodné asi malého okresního města a ne hlavního města kolonie zaujímající třetinu kontinentu. Přišla konečně doba vykoupení, bývalá popelka australských kolonií zazářila jasem bohatství, statisíce dobrodruhů nahrnuly se sem v krátké době a čilý, radostný ruch rozhostil se v celé zemi a nejvíce ovšem v hlavním městě.

Nyní má Perth již přes 60.000 obyvatelů se svými předměstími a snaží se na všech stranách, aby vyrovnalo se ostatním

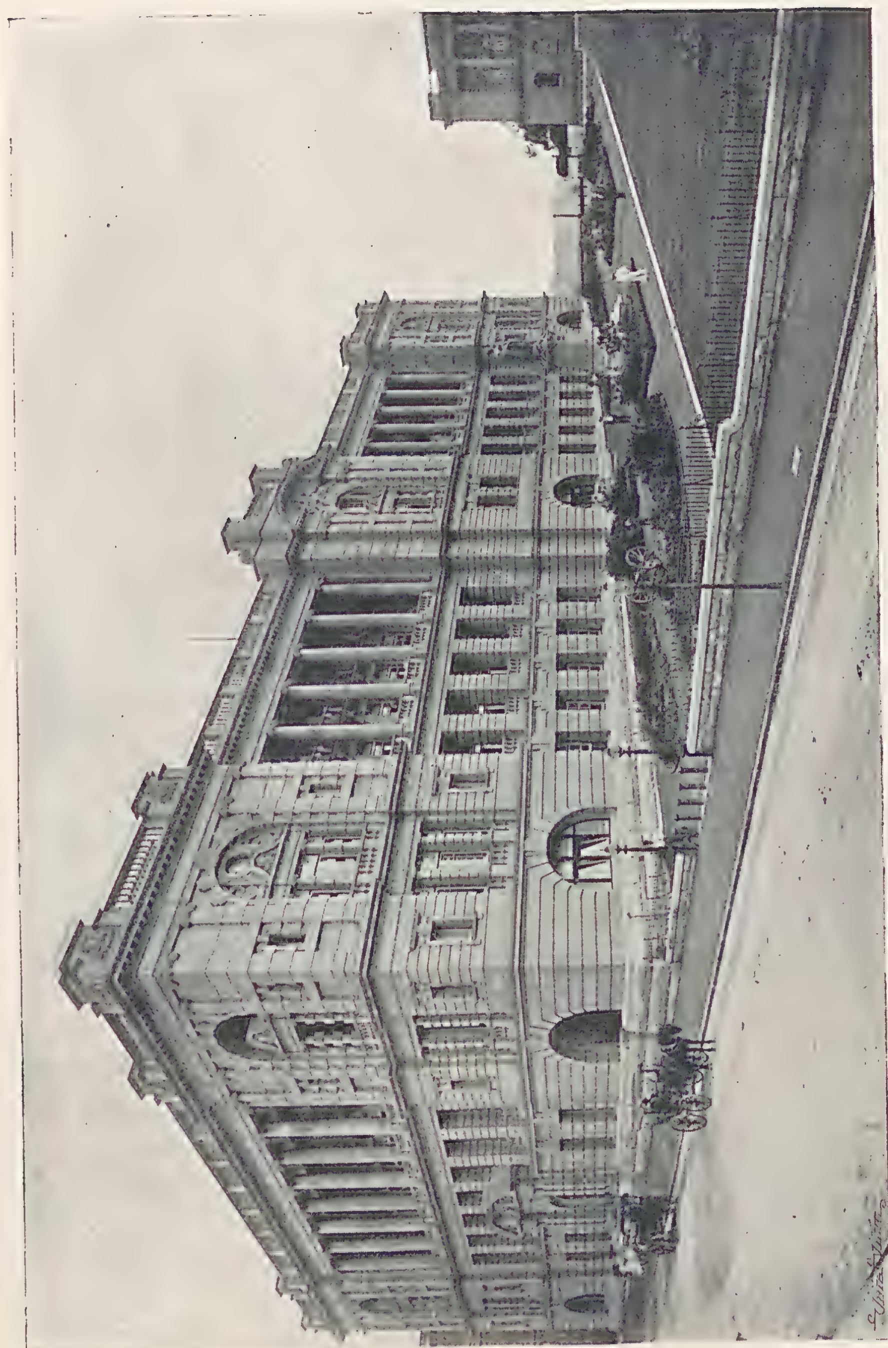
hlavním městům australským. Polohou krásnou rozhodně přijde hned po Sydneyi a této právě přirozené výhody nelze ani dosti oceniti.

První můj výlet z Perthu platil okolí mysu Přírodozpytců (Cape Naturaliste) za Busseltonem, kde nacházejí se četné jeskyně ve vápencovém, dosud vědecky málo prozkoumaném území. Jeskyně ty jsou turistům západoaustralským již výborně známy, jsou státním nákladem upraveny a udržovány a v blízkosti nich jest hotel turistický, rovněž státem zřízený.

Vyjel jsem o deváté ráno z Perthu směrem jižním a dojel do konečné stanice Busseltonu o půl šesté večer, osm a půl hodiny jízdy na 240 kilometrů! Cesta třeba velmi pomalá a s četnými dlouhými zastávkami nebyla nezajímava. Trať vede většinou lesem, v němž otvírají se brzo větší, brzo menší mýtiny s jednotlivými farmami nebo i drobnými osadami. Moře je nedaleko na západě — trať vede skoro parallelně s pobřežím, ale neviděti je pro široký pás písčitých pahorků, nyní již vegetací cele zaujatých.

Krajina má svěží jarní ráz. Zimní deště vyvolaly osvěžení vegetace, koberec různobarevných květů pokrývá půdu a také četné keře akacií jsou v květu. Lesy zdejší mají daleko opravdovější vzhled nežli řídké lesy blahovičníků v Queenslandu. Mohutné zdejší eukalypty „jarrah" mají velmi rozložité husté koruny na mohutných, krásných kmenech, které se větví až 15 i 20 metrů nad zemí. Na farmách je čilý život, sadařství věnuje se velká pozornost, a zejména sady pomorančovníků jsou hojné v blízkém okolí Perthu.

Lesy blahovičníků „jarrah" jsou jedním z nejdůležitějších zdrojů přirozeného bohatství Západní Australie, pokrývají celý jihozápadní výběžek až skoro k linii spojující Perth a Albany a budou ještě na dlouhá leta živiti velmi čilý a výnosný průmysl dřevařský. Při samém jižním pobřeží v oblasti deštěm nejbohatší od mysu Leeuwin k východu jest oblast blahovičníku „karri", který patří k nejvyšším stromům světa a má rovněž dříví velmi cenné. Ve větších stanicích byly všude veliké sklady krásných kmenů a celé vlaky úzkokolejných lesních drah stály připraveny ke skládání nebo překládání na hlavní trať. Většina osad v této končině zachovala svá domorodá jména, jenom některá místa dostala jména nová. Z domorodých jména končící na „up" jsou velmi hojná v tomto kraji. V městečku Bunbury, kde zastavili

Fot. Daneš.

Hlavní budova vládní v Brisbane.

jsme na oběd, je rodiště bratří Forrestů, z nichž nejslavnější Sir John Forrest může se vším právem zváti otcem a zakladatelem Západní Australie. Tento znamenitý státník přeložil po ustavení se soustátí australského své sídlo do Melbourne a hraje vynikající úlohu ve straně občanské, bránící autonomii států jednotlivých a svobodnou výrobu proti centralistickým a postátňovacím záměrům socialistů. Někdy štíhlý, tuhý „bushman" jest nyní jedním z nejtěžších a nejobjemnějších mužů v celé Australii a proto jest oblíbeným předmětem karrikatur napapaného kapitalisty, s kterými se potkáte v každém čísle časopisů sympathisujících se stranou socialistickou.

Konečná stanice dráhy, městečko Busselton, leží velmi pěkně při okraji lesa na pobřeží široké zátoky Geografů, je to jedna z nejstarších osad v Západní Australii, obyvatelstvo vyznačuje se podnikavostí i zámožností a mnozí synové zdejší získali si vynikající zásluhy o povznesení celé kolonie.

Ihned po příjezdu zaopatřil jsem si kombinovaný lístek pro výlet k jeskyním, který dává právo na místo na „coachi", dva noclehy a pensi v „jeskynním domě", čili státním hotelu Yallingupském a na vstup do několika jeskyň skupiny Yallingupské. Seznal jsem tu, jako všude jinde v Západní Australii, že ceny hotelové pense jsou tu vesměs dražší nežli ve východních státech, místo osmi až desíti šilinků platí se deset až dvanáct a při tom zhusta i jakost pense bývá méně dobrá.

Jízda asi tříhodinná krásnými lesy dopravila mne a jiné dva pasažéry k jeskynnímu domu. Mimo několik širokých mýtin blízko za Busseltonem les jest dosud neporušen a je velmi oživen zvěří pernatou i srstnatou. Po cestě zastavili jsme se pouze u lovce vačic „opossum hunter", který usídlil se v pralese opodál od cesty v primitivní chyši a živí se zhotovováním a prodejem krásných hebkých pokryvek z koží vačnatců „poss'm rugs", které platí se velmi dobře a bývají chloubou bohatých cestujících.

Yallingupský jeskynní dům leží na kraji pralesa při závěru širokého krasového úvalu, který na západ k moři se níží a se dvou stran příkrými, malebnými srázy je svírán. Vyhlídka do údolí a na moře je rozkošná. Rozdělil jsem si návštěvu jeskyň na dva dny, aby mi zbylo také času pro procházky na pobřeží. Vápencové souvrství, v němž jeskyně se vyloužily, není příliš mocné, zhusta vystupuje pod ním žulová skála na povrch a

směrem k mysu Přírodozpytců — Cap Naturaliste — obnažené žulové skály udávají ráz krajinný. Jeskyně jsou hluboké propastné jámy, z nichž krátké zpravidla horizontální chodby vedou do postranních síní, nad kterými ještě stropy se nepropadly. Bohatství krápníků jest velmi značné, kořeny stromů obalené vápenou korou zhusta pronikají až do nejspodnějších pater. Po stránce odborné byl jsem zklamán, území jest velmi chudé na

Redland, osada při zálivu Moretonském.
Fot. Daneš.

krasové jevy a má rozlohu nepatrnou. Ostatní jeskynní okrsky, které leží dále k jihu, jsou úplně samostatné a nesouvisejí s Yallingupským. Za zklamání to však odškodnilo mne znamenitě okolí jeskyň a zejména romantické pobřeží. S průvodem mladého černocha prolézal jsem s rozkoší labyrint pahorků křížem krážem a často stanul na skaliskách, lemujících úzký písčitý břeh mořský, na který dorážely mocné vlny prudkými a častými úhozy. V klidných hlubokých chobotech, před nimiž skalní hradba vlny tříštila, hemžilo se ryb a moji dva spolucestující oddávali

se s úspěchem lovu na udici. Vytáhli v krátké době několik velkých ryb, kterým tu mořských štik přezdívají. Jsou to ryby velmi silné a bojovné, i dalo to zhusta rybáři velkou práci, nežli podařilo se mu kořist dostati na břeh. Bylo pošmourno a chladno, k večeru vždy drobný dešť se spustil a potrval dlouho do noci, přes to však jen velmi nerad loučil jsem se s jeskynním domem a jeho okolím, které skrývalo mnoho zvláštních půvabů a dýchalo tajemnou nevtíravou vůní samoty, kam člověk zabloudí jen, aby pookřál vzdálen lidí a ruchu všedního života.

Druhá exkurse vedla mne z Perthu na východ do zlatých měst západoaustralských, do pouště. Až do Kalgoorlie, nyní největšího z měst těch, jest z Perthu přes 600 *km*, trať stoupá dosti strmě do Darlingova pohoří a pak ponenáhlu na nitrozemní krabatinu, kde zůstává přibližně ve stejné výši mezi 400—500 *m* výše až skoro ke Kalgoorlie. Spojení železniční jest výborné. Vlak vyjíždí o páté odpoledne z Perthu a o deváté ráno jest u cíle. Pohodlné spací vagony i vozy restaurační činí cestu tu docela příjemnou.

Dráha tato i velký vodovod, který z Darlingova pohoří přivádí vodu do zlatých měst v poušti, jsou nejskvělejší pomníky energického úsilí Sira Johna Forresta, který odvážil se podniknouti na náklad státní stavby tak nákladné, aby trvalý rozvoj zajistil zlatým polím, která by jinak nedostatkem vody a drahotou všech životních potřeb byla bývala ohrožena. Doprava železniční zlevnila životní potřeby a nesmírný vodovod umožnil i zpracování rud chudších, které jinak by byly zůstaly bez užitku. Vodovod skoro 600 kilometrů dlouhý jest jakoby arterií zlatých polí, jeho přerušení znamenalo by zkázu a úpadek, zničení těžby, která udržuje při životě tyto podivné oasy, které jen naděje v hojný a rychlý zisk dovedla uvésti v život málo závidění hodný.

Soumrak přikvapil, když stoupali jsme ve volných zatáčkách po zalesněných svazích vzhůru na vysočinu, v noci projeli jsme z pásma lesního do bezvodné pouště, porostlé nevysokým křovitým porostem zvaným „mulga-scrub," který prostírá se daleko široko a pokrývá jak kamenité plochy, tak i hlinitou půdu pouště. Minuli jsme již přede dnem Southern Cross, zlaté pole, které několik let před Coolgardie bylo objeveno a dalo původ k dalšímu intensivnímu pátrání po zlatě v poušti. Nevýslovně smutná

plochá krajina šířila se na všechny strany, nízké křoví popelavé barvy ještě zvyšovalo dojem tísnivé pustoty, jen tu a tam objevil se pahorek nebo krátký nevysoký hřbet a v jeho úpatí zpravidla skupina stanů a chatrčí, při nichž zohybaný plech je hlavním stavivem. Konečně v mělké prostranné pánvi spatřili jsme roz-

Domorodá škola na ostrově Stradbrooku.
Fot. Daneš.

sáhlou osadu podivného vzhledu; mezi vysokými haldami propraných hmot ponuré stavby a komíny hutí a kolem nich i mezi nimi směsice primitivních domečků a jen poblíž nádraží několik výstavnějších čtverců budov. Jest to Coolgardie, zlaté město, které brzo po svém vzniku bylo předstiženo později vzniklým Kalgoorlie, jehož okolí osvědčilo se daleko bohatějším zlatem. Jenom po krátkou dobu stačila na zlatých polích těchto zásoba

zlata na povrchu pro tisíce dobrodružných zlatokopů, brzo zahájeno bylo kutání do hloubky na mohutných žilách a ložiscích tellurových rud zlatých a hlavní část těžby přešla na podniky pracující ve velkém a se značným kapitálem.

Kalgoorlie je město s několika „bloky" pěkných, solidních domů, se vším moderním komfortem i ústavy vzdělávacími a veřejnými budovami; k nim druží se několik jiných velkých osad připojených elektrickými drahami pouličními i lokálním spojením železničním, které mají ráz čtvrtí továrních a dělnických. Největší podniky soustřeďují se nyní při místě zvaném Boulder a pokrývají tak zvanou „Golden Mile", zlatou míli, území zlatem nejbohatší. Celé zlaté pole má na čtyřicet tisíc obyvatelů. Za dobu šestnácti let vytěžilo se za dvanáct set millionů korun zlata a ještě dosud, ač mnohé doly pracují již v hloubce blížící se k 1000 *m* pod povrchem půdy, výnosnost jest velmi značná.

Laciná zásoba vody čerpaná obrovským vodovodem zajisté jest jednou ze záruk, že Kalgoorlie bude produkovati zlato, dokud vůbec budou tu rudy hodné zpracování. Těžení zlata děje se tak dokonalými methodami chemickými a s nákladem poměrně tak malým, že výnos i rud dosti chudých při zpracování ve velkém dobře se vyplácí. Konečně však přece nadejde konec. Bude-li to za deset, či za dvacet neb za více let, nikdo nemůže říci, co bude pak? Kolkolem je neplodná poušť, půda prosáklá solí, zemědělství zcela nemožné, jiné nerostné bohatství pravděnepodobné. Bude konec této pyšné oase, která žije jen jako cizí těleso v poušti a schřadne, jakmile vyčerpá se zdroj její parasitické existence.

Chodíte-li tím smutným krajem, nezhostíte se tohoto pocitu blízkého zániku nikdy; bylo mi, jako bych byl v místě umírajícím souchotěmi, vydaném v šanc neúprosné zkáze, nemohl jsem se ani dívati na ty ubohé zahrádky a „parky" se zkomírajícími rostlinami, které nemohou vydržeti žhoucí dech prašné pouště a vadnou přes všechnu péči, která se jim věnuje.

Při stísněné náladě, kterou desolátní vzhled celého kraje ve mně vyvolával, tím nepochopitelnější byla mi očividně přehnaná sebedůvěra obyvatelů této oasy. Kalgoorlie jest velmi nespokojeno s vládou Západní Australie, vyčítá jí, že nadržuje Perthu a přímořským zemědělským krajům na úkor zlatonosného nitrozemí. Tou dobou agitovalo se velmi pro prodloužení trati

dnes končící v Norsemanu až do přístavu Esperance na jižním pobřeží, odkud prý bude lze zásobovati se mnohem levněji a neodvisleji nežli dosavadní cestou přes Fremantle a Perth. Přímo komickými připadaly mi hrozby denních listů, že zlatonosné vnitrozemí s Kalgoorlie jako hlavním městem odtrhnou se od státu Západní Australie a utvoří nový „zlatý stát" australský. Vždyť zapomínali ti výteční agitátoři, že by stačilo, aby jim přerušili Perthští vodovod, který začíná při Mundaringské ná-

V mořských lázních u Sydneye.
Fot. Frank. Laver.

drži blízko Perthu v pohoří Darlingově, a celý stát byl by nemožný, zahynul by žízní a nedostatkem vody ke zpracování rud.

Zdržel jsem se v Kalgoorlii a nejbližším okolí dva dny a pak vyjel jsem si ještě dále do nitrozemí, směrem k severu až do Leonory, plných 860 *km* od Perthu. Leonora je konečnou stanicí odbočky trati, která druhou východní svou větví končí v Lavertonu, nyní nejvzdálenější stanici železniční v poušti nitrozemní. Z Leonory projektuje se a snad jest již ve stavbě spojení k severní síti železnic, která z Geraldtonu rozvětvuje se do zlatých polí Murchisonských.

Zdlouhavá jízda byla velmi neutěšená. Stále stejná rovina porostlá mulgou, nízké pahorky a vysočiny z tvrdých hornin vyčnívající nad okolí jen tolik, že nabudete přesvědčení, že kraj stejného rázu táhne se do nedozírna na všechny strany. Tu a tam rozlehlé holé plochy zaujímající mělké rozsáhlé pánve, nejnižší to místa v bezvýrazné krajině, kam po řídkých deštích stékají se vody a vytvoří jezera, kterých na mapě jest tolik naznačeno. Jezera ta však ve skutečnosti nemají vody skoro nikdy, bývají zpravidla vyschlá a jen solná kůra blyštící se jako sněhový povlak v paprscích slunce pokrývá žárem rozpukané dno. Přirozené zásoby pitné vody jsou jen ve velmi řídkých „rock-holes", prohlubinách ve skalách, v množství nepatrném, které sice stačilo pro velmi řídkou zvířenu a daleko rozptýlené kmeny domorodců, ale brzo vzalo za své, když zlatokopové sem se nahrnuli. Bylo třeba zříditi při jednotlivých větších táborech zlatokopů obsáhlé nádrže vodní, které naplní se po deštích, ale také doplňují dovážením vody ve vozech železničních, za nádrže upravených.

Menzies, Niagara, Malcolm, Laverton, Groalia i Leonora jsou drobná městečka na této nitrozemské trati, vzniklá z tábořišť zlatokopů ryžujících povrchní náplavy a vyklepávajících žíly zlata, když bylo třeba přejíti ke skutečnému dolování. Ani jedno z nich nesplnilo první příliš jásavé naděje, doluje se sice horlivě a patrně dlouho ještě vydrží zásoby rud, ale výnos jejich není tak znamenitý, jak se všeobecně doufalo. Proto i samo obyvatelstvo nemá příliš chuti do života a tím trapný dojem okolní scenerie stupňuje se ještě více. Vracel jsem se z Leonory velmi rád po dvou dnech a pookřál jsem teprve zase až v Perthu, kde mne čekalo příjemné překvapení.

Setkal jsem se tu ještě jednou s professorem Davidem ze Sydneye, který přijel přednášet o své antarktické výpravě se Shackletonem. Na počest jeho pořádali pánové z geologického ústavu státního dvě exkurse do Darlingova pohoří, k nimž byl jsem též pozván. Viděli jsme tu partie nejen odborně velmi zajímavé, nýbrž i skutečně romantické a velice příjemné. Krajina na horním toku řeky Labutí, zvaném Avonu, má velmi příjemné podnebí a výborné podmínky přirozené pro zemědělství.

Tato část Západní Australie má tu velkou výhodu proti úrodným krajinám Australie Východní, že nejsou tu známy ony

periodické doby sucha, které vždy za čas ovoce dlouholeté práce zničí a blahobyt zemědělců a dobytkářů podkopají.

Umělé jezero Mundaring Weir, na řece Helenině je skutečně velkolepým dílem inženýrství a pýchou techniků západoaustralských; je to prý dosud největší umělá nádrž toho druhu a stačí pro tolik vody, že Kalgoorlie s okolím má zajištěno denně 20 milionů litrů vody.

KAPITOLA PADESÁTÁ TŘETÍ.

O politickém vývoji australského soustátí.

Pevnina australská tvoří ostrov v nesmírné hladině mořské, pokrývající polokouli protinožců našich, polokouli, kterou vším právem zváti lze mořskou, jelikož souše zaujímá jen nepatrnou část její plochy. Daleko vzdálena zemí, v nichž kulturní vývoj lidstva se odehrával, zůstávala pevnina australská světem všemu ostatnímu cizím, žila svým vlastním životem, odděleně beze styků s jinými zeměmi, v nichž člověk propracovával se k vyšší kultuře, v nichž bojoval, stěhoval a vyvíjel se. Dík této osamělosti a zvláštním poměrům podnebným květena i zvířena ostrovního kontinentu vyvíjela se zcela zvláštním způsobem, zachovala si svůj prastarý ráz a také člověk zůstal tu na velmi primitivním stupni kultury.

Nevíme nic jistého o tom, zdali vůbec a jakou as měli povědomost plavci arabští, indičtí, čínští a malajští o australské pevnině — zdá se jen, že měli jisté neurčité zprávy o její existenci patrně od plavců, kteří náhodou na nehostinná její pobřeží byli zaneseni. Stejně asi náhodně jen a proti své vůli portugalští plavci šestnáctého století dovídali se o veliké té zemi nelákavé, která nikdy nedovedla připoutati k sobě pozornost dobrodruhů za zlatem a drahým kořením se pachtících. Teprve když začátkem sedmnáctého století Hollanďané nastoupili panství v malajském souostroví, nastala doba objevů pro Australii, hollandští plavci obepluli všechna pobřeží australská s výjimkou východního a mnoho jmen až dosud zůstává na mapě památkou na jich ne-

V jeskyních Jenotanských.

ohrožené výpravy podél neznámých pobřeží. Za půl století však i úsilí Hollanďanů potuchlo docela a až do velké plavby Cookovy, kterou dovršeno ve velkém poznání břehů australských, jen náhodou několik dobrodružných plavců octlo se při jejích pobřežích. Pobřeží australská nedošla přízně svých objevitelů, kteří hrozili

se pustého vzhledu kraje a odplouvali zklamáni nedostatkem vody i divošstvím domorodců. Teprve kapitán Cook a jeho učený průvodce sir J. Banks snažili se zlepšiti mínění již zakořeněné, ale nebýti obavy před soutěží francouzskou ani tehdy snad nebyla by se Anglie odhodlala kolonisovati nový kontinent. Roku 1788 založena první trestanecká kolonie na Port Jacksonu, zárodek dnešního Sydneye, a tato byla východiskem nejen osídlení nynějšího Nového Jižního Walesu, nýbrž značnou měrou také Viktorie a Queenslandu. Počátky kolonie byly velmi primitivní a slibovaly málo dobrého pro budoucnost. Pomalu jen družili se k úředníkům, důstojníkům, vysloužilým vojákům a propuštěným trestancům dobrovolní kolonisté a hlemýždím krokem šířilo se území zaujaté pro kolonii. Tento zdlouhavý vývoj osvěžil se teprve v prvních letech devatenáctého století zdarem chovu skotu a zejména ovčího bravu. Pro nedostatek pastvin v pobřežní pahorkatině Nového Jižního Walesu překročeny po dlouhém marném úsilí Modré Hory a brzo ubíraly se officielní i soukromé výpravy výzkumné do neznámého nitra pevniny, které měly hlavním účelem nalézti nové pastviny. Po cestách vyšlapaných neohroženými výzkumci brali se rychle podnikaví dobytkáři se stády skotu a bravu zabírajíce vždy nová a nová území v těžkém boji s nehostinnou přírodou, se zátopami a dlouhotrvajícími suchy i s divokými domorodci, kteří těžce nesli, že byli oloupeni o svá zděděná práva na zvěř a na volný pohyb.

Chov dobytka byl v prvních desítiletích ve všech koloniích australských hlavním zaměstnáním obyvatelstva, s výjimkou jen Jižní Australie, která byla uvedena v život zcela jinak, nežli ostatní kolonie; byla totiž svobodnou kolonií zemědělskou a obyvatelstvo její hned od počátku skládalo se z řádných lidí, znalých zemědělství, kteří nedali se ani těžkými svízeli a dlouholetým nezdarem odstrašiti od vzdělávání půdy a založili výborně sorganisované obce.

Při chovu dobytka osvědčil se výborně živel trestanecký, který po léta dodával laciné pracovní síly. Trestancům vyváženým do Australie téměř všeobecně připisují se daleko horší rysy, nežli skutečně měli. Z největší části nebyli to lidé provinivší se skutečně hrubými zločiny, nebyli to darebové z povolání, nýbrž drobní zloději, pytláci a rváči, kteří se často provinili jen skutky, na něž naše novodobé zákonodárství ukládá pouze tresty několika-

Záhadné tvary krápníků, t. zv. „mystery", v jeskyních Jenotanských.

nedělní nebo ještě menší. Podle anglického zákoníku se však až do let čtyřicátých mnohá z těchto menších provinění trestala smrtí a hrdelní odsouzenci zaváženi byli z milosti na léta do kolonií australských.

Z trestanců vybírala se velká část čeledi na stanice dobytkářské a squatteři, rychle bohatství a moci nabývající, měli velikou výhodu, že se jim dostávalo laciných a poddajných pracovníků, jimž při špatném chování hrozil stále žalář. Mnoho tre-

stanců propuštěno také za účastenství ve výzkumných výpravách na svobodu. Potomci tohoto živlu byli nejlepší australští průkopníci, kterým náleží hlavní zásluha, že osídleny pusté dotud díly pevniny, ale ovšem i naopak pověstní bushrangeři let padesátých až sedmdesátých, v nichž se vyvrcholil atavistický snad sklon ke zločinnosti.

Vývoj kolonií australských urychlen náhlou vzpruhou, když tam v polovině minulého století objeveno zlato. V několika měsících vstoupilo na pevninu více přistěhovalců, nežli za celé předchozí půl století, a všechen hospodářský rozvoj nabyl rázu zcela jiného. Území do té doby naprosto neznámá a zanedbaná prolézali tu zlatou horečkou posedlí prospektoři do nejtajnějších zákoutí, cesty s poštovní pravidelnou službou stavěly se daleko do nitrozemí, a organisace veřejné služby pokročila v. lem. I v koloniálních pokladnách jevil se zároveň blahobyt; podnikavost a důvěra v budoucnost provála veškerým obyvatelstvem. Nastal velký pokrok v politické správě a v sociálních poměrech. Živlem do té doby rozhodujícím byli squatteři, australští velkostatkáři provozující na velko chov dobytka na půdě koupené nebo najaté od státu pouze za nominální cenu. Prohlášení zlatých polí zvábilo kde koho od jeho dosavadního zaměstnání; čeleď, plavci i drobní rolníci a řemeslníci stali se zlatokopy a tisíce nových, hrdých a neohrožených dobrodruhů nahrnulo se tam z celého světa.

Proti přílišné vyděračnosti a přísnosti koloniální správy opřeli se nejdříve zlatokopové v Ballaratu ve Viktorii, a prolitá krev horníků přinesla první květy občanské svobody a obmezení oligarchické moci squatterské. Pokleslým výnosem povrchních zlatých rýžovišť počátkem let šedesátých přiveden zvýšený počet prácechtivých dobytkářství i zemědělství. Ale svobody milovný zlatokop pracoval nerad za mzdu, a proto mu lépe vyhovovaly práce kontraktní nebo i nájem malých pozemků od státu (t. zv. selekce) na vlastní vrub. Squatteři byli nuceni platiti slušné mzdy své čeledi, značně lepší, nežli se platily kdekoli jinde, zároveň však pohlíželi se žárlivostí na malé farmáře, kteří v blízkosti tržišť, jmenovitě pak hlavních měst a dobrých komunikací zaujímali půdu na zdánlivý úkor velkých držitelů pozemků. Nastává boj mezi oběma živly, squatteři činí všemožné překážky rolnickému usídlení a vlády dosahují kompromisu tím způsobem, že kupují za drahé peníze půdu od squatterův a dávají ji v nájem

anebo v majetek malým farmářům (selektorům), kteří jednak stáli v příkrém odporu proti velkým majitelům a nájemcům, jednak ale stejně nedůvěřivě, ba nepřátelsky se chovali ke snahám čeledi, snažící se o organisaci a o společný postup ke zlepšení svého služebného poměru a hmotného postavení.

Až do prohlášení prvních zlatých polí v polovici devatenáctého století byl přírůstek obyvatelstva velmi pomalý. Nebýti deportace nucené byl by však vývoj býval ještě mnohem po-

Na řece Murrayi.

malejší; svobodným vystěhovalcům nechtělo se do vzdálené země, o níž kolovaly málo vábné pověsti, která neměla ani vlastních rostlin kulturních, ani domácích zvířat, kam bylo třeba vše přivésti s sebou a úporným přičiněním zdomácňovati. Skutečně jen nucená práce byla s to pomoci koloniím z těžkých dětských let jich existence a trestanci byli v prvním půlstoletí nejhojnějším živlem obyvatelstva. Celkem na 150.000 bylo jich do Australie dopraveno. Jakmile počal se vzmáhati živel svobodný, ihned nastoupila snaha po zrušení deportace. Jižní Australie vůbec byla vždy bez trestanců, velmi málo jich dostala Victorie, za to Tas-

manie dostávala je dlouho a Západní Australii teprve r. 1868 bylo možno vzdáti se přívozu trestanců — tak dlouho bylo třeba uměle udržovati ji při životě. Objevy nerostného bohatství ve všech státech přivodily obrat k lepšímu. Zlato povzneslo Nový Jižní Wales, zejména však Victorii i Queensland, dolování na měď značně polepšilo situaci v Tasmanii i v Australii Jižní. Jako zázrakem vyvolalo zlato v život dotud sotva živořící Australii Západní.

Mezi jednotlivými koloniemi i ned od počátku bylo málo přátelského styku, každá z nich tvořila pro sebe nezávislé celní území a krátkozraký separatismus byl zejména zakořeněn v zámožnějších konservativních vrstvách, mezi squattery a kapitalisty v hlavních městech, jelikož jim sloužil k upevnění vlastní moci proti vzrůstajícímu protichůdnému uvědomění nemajetných vrstev a zejména dělníků, kteří čím dále, tím více projevovali snahy po organisaci.

Velmi důležitou úlohu v konstituci jednotlivých kolonií měly a mají dosud horní sněmovny, jichž členové bývají jmenováni guvernérem na návrh vlády. Tyto sbory jsou nedobytnou pevností vlivu konservativních majetných živlů a v nich až dosud separatismus má největší oporu, neboť hájí velmi energicky svých práv dobře vědouce, že odděleně v jednotlivých státech dá se daleko lépe vzdorovati nárokům rostoucí demokracie, nežli proti soustředěnému nárazu zástupů na jediné čáře bitevní, při svobodných volbách do parlamentu soustátí.

Odpor bílého dělnictva proti pracovním silám lacinějším začal v Australii se jeviti velmi brzo. Již v prvním desítiletí zlatokopectví australského po roce padesátém nahrnulo se plno Číňanů na rýžoviště a docházelo často na zlatých polích ke srážkám mezi diggery i živlem čínským, které mívaly za následek aspoň dočasné odstranění Číňanů. Velmi brzo začalo vzbuzovati nevůli bílého dělnictva také zaměstnávání kanaků na cukrových plantážích v Queenslandu a jest nám již znám konečný výsledek dlouholetého ústavního boje proti „barevnému dělnictvu", naprosté vítězství stanoviska dělnického.

Povrchní rýžoviště přes některé nové sensační objevy, jmenovitě v Queenslandu, upadala významem proti skutečnému dolování buďto v starých náplavech, pokrytých zpravidla vysoko proudy lávy, nebo na zlatonosných žilách. Podniky hojně kapi-

Fot. Domin.

Pohled na botanickou zahradu v Melbournu.

talisované nabývaly víc a více převahy nad jednotlivými nebo dobrovolně sdruženými zlatokopy, a pořád větší množství mužů vstupovalo v poměr zaměstnaných za denní mzdu.

Svaz horníků jal se také politicky uplatňovati nejprve ve Viktorii, avšak organisace dělnictva na velko provedla se teprve průběhem let osmdesátých, nikoli bez mnohých příkoří se strany vlád jednotlivých států. Ježto zákonodárné sbory a vlády jednotlivých kolonií byly pevností strany opačné, dělnické organisace vcházely v jednotu, neohlížejíce se na hranice politické. Ostatně vlastenectví všeaustralské nabývalo pořád více vrchu i v jiných třídách obyvatelstva. Uzkoprsá politika dopravní, celní obtíže mezi jednotlivými koloniemi a časté malicherné rozpory, roznícené zbujnělým místním vlastenectvím, stávaly se odpornými a směšnými lidem, kteří v mohutné federaci Spojených státův amerických viděli světlý příklad hodný následování.

Obyvatelstvo australských kolonií rostlo velmi pomalu, přes to, že vlády staraly se dost a dost, aby přilákaly vystěhovalce hlavně z Velké Britannie. Opatřování vhodných přistěhovalců bylo vždy palčivým problémem pro Australii. Ještě v době deportace podporována dobrovolná immigrace všemožně a také po zahájení ústavního života v jednotlivých koloniích dávány premie přistěhovalcům, placena jim z části neb docela přeplavba, a k tomu účelu zařazovány do rozpočtů koloniálních značné peníze. Bylo toho skutečně třeba, neboť po krátké době velkého rozkvětu rýžovišť zlatých nastoupila doba úpadku, nezdary mnoha špatně umístěných podniků hornických odstrašovaly britský kapitál, dlouho trvající sucha a těžký boj s přírodou byly špatným lákadlem pro farmáře i zemědělské dělníky. Mnoho dobrodruhů, kteří přihnali se na zlatá pole a po nezdarech v zaměstnání kovkopů, zůstalo na obtíž zemi, utvořilo proletariát, který soustřeďoval se ve velkých městech a počet jeho rozmnožoval se zhusta přistěhovalci, které omrzel těžký život na venkově australském. Tyto živly staly se velmi nepříjemnou soutěží organisujícímu se dělnictvu, které prohlásilo velmi ostrý boj proti podpoře přistěhovaleckého ruchu, který prý jest pouze pro dobro kapitalistů squatterů, kteří rádi by znovu mzdy snížili, prodloužili pracovní dobu a zbavili vůbec dělnické vrstvy práv, dlouhým vytrvalým zápasem nabytých.

Poměrně značná neodvislost dělnictva vedle všech ostatních nevýhod a nehod byla jednou z hlavních příčin, proč soukromá podnikavost nedosáhla nikdy podobného rozvoje jako na př. ve Spojených státech amerických.

V nedostatku kapitálu soukromého vlády jednotlivých států zahájily velikou činnost investiční s vypůjčenými penězi. Stavěly

Partie ze zoologické zahrady v Adelaidě.
Fot. Domin.

se velké trati železniční, zvelebovala se města a přístavy opravovaly se velkým nákladem, a rovněž množství soukromých podniků vyrostlo na fiktivním podkladu finančním. Nezdar zemědělství a chovu dobytka následkem sucha ke sklonku let osmdesátých uspíšil konec této pochybené politiky, a v zápětí za velkou, skoro všeobecnou stávkou venkovského dělnictva, zaměstnaného při stříži vlny, následoval r. 1893 ohromný finanční

poprask, který otřásl dokonale důvěrou občanstva v dosavadní hospodaření jednotlivých kolonií.

Po poprasku nastalo první doba politické činnosti dělnické strany v jednotlivých státech, leč dosud ještě nedostatek ideové jednoty byl příčinou brzkého úpadku a rozdrobení strany. Živly konservativnější po částech ustupovaly od radikálního jádra strany, které ponenáhlu vyspělo k uplatňování idei socialistických. Dlouho zvala se strana pouze stranou práce a konservativní duch štítil se názvu „socialista“, teprve průběhem posledního desítiletí ovládli zjevní socialisté, kteří svou bezohlednou a cílevědomou politikou dovedli si získati podpory všech nespokojenců se starými řády.

K důvodům vnitřním přistoupila pak i obava před nepřítelem vnějším. Rostoucí význam Japonska při soutěži velmocí tichomořských a immigrace Asijců, jmenovitě do tropické Australie, dotud Evropany téměř naprosto neobydlené, utvrzovaly víc a víc mínění, že třeba pomýšleti na obranu Australie proti nenáviděným Asijcům, kteří by zajisté rádi byli zmocnili se aspoň těch málo obydlených severních končin australské pevniny.

Vlastenectví všeaustralské se rychle zakořeňovalo v nejširších vrstvách obyvatelstva, a dohoda o spojení kolonií ve federaci přijata byla při referendu rozhodnou většinou občanů. R. 1901 vstoupil v život svazek australských států, Commonwealth of Australia. Ústava nové federace byla zbudována na širokém demokratickém základě. Parlament skládá se ze senátu a sněmovny poslanců; volební právo do obou sněmoven náleží dospělým obojího pohlaví. Senát má po 6 členech z každého ze šesti států, zastoupení ve sněmovně poslanců řídí se počtem obyvatelstva jednotlivých států. Soubor otázek přikázaných federální vládě byl opatrně vymezen, aby nevzešla ujma autonomii jednotlivých států v otázkách, jež by se týkaly zájmů ryze vnitřních. Nejdůležitějším právem generálního parlamentu jest určovati celní jednotnou politiku soustátí. Věci národní obrany na moři i na zemi, správa pošty, telegrafu a telefonu příslušejí do jeho pravomoci právě tak, jako vnější styky soustátí. Kontrola pobřežní bezpečnostní služby (majáků), zásadních otázek immigrace, vědeckých ústavův astronomických a meteorologických, výstavby železniční sítě v zájmu národní obrany, nabývání železnic se souhlasem státních parlamentů jsou další podstatná

Malebné zákoutí v botanické zahradě v Adelaide.
Fot. Domin.

práva. Zavedení výslužného ve stáří a zákonův obecných pro dohodu ve sporech mezi zaměstnavateli a dělníky vyhrazeno je tolikéž pravomoci federální. Společný parlament má také právo ukládati daně pro celé soustátí na jednotném základě. Jednotlivým státům (dříve koloniím) zůstala péče o školství, zákonodárství o majetku pozemkovém, věci hornické, správa železnic a cest, vodních otázek i věcí rybářských — pokud nejde o zájmy dvěma nebo více státům společné.

Nejvyšší federální dvůr soudní rozhoduje o otázkách náležitých do pravomoci společné správy, vedle něho však zůstávají pro věci vnitřní v platnosti nejvyšší soudy jednotlivých států.

Vymezení kompetence federální, ač na pohled jasné, nebylo pochuti ani separatistům, ani přívržencům těsného spojení celé Australie, jichž idey převzala ve svůj program strana dělnicko-socialistická (Labor-socialist party). První leta federace znamenala kolísání mezi spornými zásadami, vše vyřizováno střídavým kompromisem, neboť byly v parlamentu tři hlavní strany, z nichž žádná neměla většiny. Teprve rostoucí moc nových idei přiměla dva roky před naším pobytem živly odpírající příslušnému vzrůstu demokratických zásad, aby se spojily v jedinou stranu. Tato „liberální“ strana, jak se zve, soustředila v sobě živly majetné, jež hájí pravomoci států, zejména v otázkách hospodářských, a usilují zachovati neztenčenou kompetenci jednotlivých státních parlamentů, kde horní sněmovna jest jich nezdolnou tvrzí. Strana dělnickosocialistická bojuje pro ideu spojené, velké Australie, touží zlomiti moc jednotlivých států a rozšířiti národní majetek na úkor soukromého.

* * *

Přijeli jsme do Australie právě v době po stránce politické nejzajímavější. Připravovaly se všeobecné volby do dolní sněmovny soustátí a částečně do senátu. Obě strany napínaly veškeré síly. Agitace byla houževnatá jak v městech, tak i po venkově. Měli jsme na svých toulkách Queenslandem dosti příležitosti slyšeti vývody obou stran. Kdykoliv naskytla se mi příležitost, zúčastnil jsem se i schůzí a veřejných debat politických. V Rockhamptonu slyšel jsem velkou řeč dosavadního prvního ministra soustátí Alfréda Deakina, vůdce strany liberální. Deakin jest

bez odporu jeden z nejsympatičtějších politiků australských, velmi vzdělaný, pokrokový a demokraticky smýšlející muž, kterého pouze přílišná útočnost stoupenců socialismu dovedla přiměti k tomu, aby odřekl se dlouholetého spolupůsobení svých přívrženců t. zv. liberálů se stranou dělnickosocialistickou (Laborsocialist party) a spojil se s konservativní stranou, s kterou neměl nikdy mnoho společného.

Deakin mluvil v rozsáhlé dvoraně a těšil se upiaté pozornosti posluchačů, kteří až pod okny z venku se nastavěli a nevytrho-

Město Adelaide.

vali řečníka, ač zajisté většina z nich byla při straně opačné, jak dokázaly volby. Respekt k řečníku nebyl mi v tomto případě příliš nápadný, jelikož Deakin je muž těšící se vážnosti i u svých odpůrců pro své znamenité vlastnosti osobní, ale divil jsem se, když i v Brisbane při ostré, impetuosní řeči premiera státu W. Kidstona, dělnické posluchačstvo zachovávalo klid, a přece právě Kidston býval dříve jedním z vůdců strany dělnické a teprve před krátkou dobou založil vlastní stranu a spojil se s dosavadními konservativci v boj proti socialismu.

Rovněž v den voleb byl všude skoro důstojný klid. V Brisbane vypadalo to na ulicích jako v den sváteční. Pouze v okolí

volebních síní a kanceláří stran stály davy lidí na ulici, nikde však nebylo výtržnosti, ba ani okázalého svážení a shánění voličů. Večer, když se setmělo oznamovaly se světelnými projekcemi výsledky voleb na budovách čelných časopisů. Ulice byly naplněny lidstvem, ale i tu byl klid až podivuhodný zachován; projevy spokojenosti neb rozmrzelosti s výsledkem byly jakoby lhostejné a přece bylo v krátké době zřejmo, že nastal nesmírný převrat, že strana dělnickosocialistická dobývá vítězství takového, že bude s to ovládati celé soustátí jistou většinou v obou sněmovnách. Nebyla to apathie, nýbrž klid sebevědomých, ovládajících se lidí, kteří příliš hlučné projevy a výtržnosti považují za něco nedůstojného a dovedou ctíti i cizí přesvědčení.

Bylo velmi zajímavo sledovati obě strany v diskussích politických. Strana občanská čili liberální prohlašovala socialisty za nepřítele zdravého vývoje Australie. Tím, že zákonem zakázáno zaměstnávání barevného dělnictva, dopustila se prý strana dělnická neodpustitelného hříchu na budoucnosti tropické Australie, která prý tak zůstane neobydlena a na pospas vetřelcům cizorodým. Odporem proti podpoře i bílých přistěhovalců oslabuje prý vývoj celého kontinentu, zamezuje rozvoj průmyslu, brání vůbec rozvoji soukromé iniciativy podnikatelské, podlamuje chuť k práci vůbec a odsuzuje celé soustátí ke zhoubné stagnaci. Zkrácení doby pracovní a zvýšení mzdy prý dosáhlo již takové míry, že při dalším vývoji věcí týmž směrem, dle přání dělnictva, nastane úplný rozvrat. Proti tomu strana dělnickosocialistická vinila občanské strany ze separatismu, kterým chce pokračovati ve vyssavačské soustavě, poukazovala na přelidnění měst, na nedostatky železniční sítě jako prý výsledky této separatistické politiky, chtěla progressivním zdaněním velkých statků jen extensivně využívaných přispěti vzrůstu drobného stavu zemědělského a zejména chystala se prosaditi národní, státní kontrolu nejdůležitějších odvětví výrobních a raziti tak cestu k postátnění čili znárodnění, jak říkají Australané, veškeré výroby.

Při svém pobytu v Melbourne měl jsem příležitost laskavostí pana F. Lavera býti přítomen jednoho odpoledne zasedání v parlamentě federálním a seznámiti se též s vynikajícími členy vlády. Nejzajímavější ze všech byl Andrew Fisher, první ministr, nástupce Alfreda Deakina ve vládě. Pan Fisher je rodem Skot, přišel již jako mladík do Australie a byl po leta horníkem v Gympie.

v Queenslandu. V politické činnosti brzo vynikl a stal se vůdcem strany dělnickosocialistické, když mírnější směr před několika lety byl zatlačen. Měl jsem s ním rozhovor velmi zajímavý a nabyl jsem dojmu, že mluvím s velmi bystrým a seriosním autodidaktem, který však má přece jen trochu nebezpečný sklon k doktrinářství, věří totiž v uskutečnění ideálních obcí socialistických a chce uvésti v platnost idey socialistické i ve správě státu.

Vláda Andrew Fishera dokončila právě tříletí své moci a při

Vinice v Adelaide.

letošních volbách (1913) dovedla si zachovati většinu v obou sněmovnách, tento úspěch zajisté podnítí ji ke krokům energičtějším na dráze nastoupené.

Za minulého tříletí událo se mnoho věcí, které na jedné straně zvyšují nedůvěru a nechuť odpůrců socialismu, na druhé však posilují víru socialistů v konečné vítězství jejich ideálů. Není sporu, že podmínky pro podnikatele soukromé se ještě zhoršily. Strana vládnoucí nedovedla vyrovnati rozpory v mnoha odvětvích výrobních mezi zaměstnavateli a dělníky, podporovala odpor dělníků i proti rozhodnutím soudu rozhodčího, který dříve

za vymoženost strany se pokládal, a nedovedla zakročiti dosti rázně proti stávkám, které způsobily velmi těžké ztráty.

Anglickým kruhům v staré vlasti není tato vláda socialistická nikterak sympatická, ač zejména po stránce národní obrany snaží se Australii vypraviti co nejlépe a má smysl i pro imperialistické snahy ochranářské i na poli hospodářském. Konservativní a liberální Angličan má již jistý odpor před slovem socialista, socialismus, zdá se mu to něčím tuze blízkým k anarchii a proto také ještě méně jest nakloněn investovati peníze do země kapitalistům nepřátelské nežli dříve, leč poslední leta jsou pro Australii znamenitá po stránce hospodářské, sklizně jsou velmi dobré, skot i brav množí se a dává neočekávaný skoro výtěžek a tak Australie cítí se dosti silna k velkým úkolům, které ji očekávají a z části již byly zahájeny.

Jde o užší semknutí celého kontinentu v jediný obrany schopný celek a k tomu účelu třeba zejména provésti železniční spojení Severního territoria i Západní Australie s ostatními státy. Je to úkol nesmírně vážný, velice nákladný a odvážný, neboť obě transkontinentální železnice povedou pustinami, které sotva kdy vzkřísí k životu a budou zajisté dlouho těžkým zatížením finančním pro soustátí, které je již tak obtíženo dluhy, že jen ve skutečně příznivých letech nese snadno povinnosti z toho vyplývající.

Australie je po stránce sociální vedle Nového Zélandu předbojníkem lidstva, v ní nové směry hospodářské a sociální politiky, které u nás v Evropě, v zemích mnohem složitějšího ústrojí, považují se za utopie, blíží se rychleji a rychleji k uskutečnění. Jsou to pokusy nejvýš nebezpečné, které otřásají veškerou dosavadní soustavou státního hospodaření. Nelze dosud předvídati, zda budou posílením a štěstím pro Australii, ale buď jak buď zasluhují největší pozornosti ostatního světa kulturního, pro který Australie jest jaksi „zkušebním králíkem" pro idey socialistické.

KAPITOLA PADESÁTÁ ČTVRTÁ.

Současný stav prozkumu a osídlení Australie.

Koncem devatenáctého století byl prozkum australské pevniny ve velkých rysech skoro dokončen. Ovšem jen v hrubých obrysech, neboť ještě zbývala na mapách některá dosti rozsáhlá bílá místa; jsou to však oblasti zcela jistě pusté, hospodářsky bezcenné a pro nedostatek vody skoro nepřístupné. Několik těchto neznámých prostranství rozkládá se v obvodu Západní Australie, největší však v Severním territoriu mezi 18 a 22° j. š. a 129 a 133° v. d. Ale tu lze sotva očekávati nějakého zvláštního překvapení, leč snad nález bohatých rudných ložisk, jinak po stránce topografické zbude již jen více nebo méně zevrubné podrobnosti opraviti a doplniti.

Zcela jinak má se věc, přihlížíme-li ke skutečnému, obsažnému vědeckému prozkumu. Tu shledáme, že dojista ještě po více než polovině celé Australie známosti naše o tvářnosti a složení půdy, o geologickém stáří a souvztažnosti jednotlivých útvarů jsou jen velmi schematické, že jest jim podkladem pouze velice řídká síť cest, z nichž mnohými prošli lidé, kteří toliko nahodile a s nepatrnou předpravou konali pozorování. Prozkum země v určitých směrech mají na starosti různá odvětví veřejné správy. Tak správa pozemkového oddělení pověřena jest vyměřováním a kartografickým zobrazením jednotlivých států. Mapy vydávané zeměměřickým odborem tohoto oddělení správy bohužel jsou ve všech státech poměrně velmi malé ceny vědecké. Jsou skoro výhradně pro praktické účely katastrální a ke tvářnosti půdy

obrací se v nich pozornost pranepatrná. Mnohé listy podávají chybným, zastaralým zakreslením povrchových tvarů obraz zhola nesprávný a namnoze vykazují mezery nadmíru citelné. Cestovati podle nich zejména v krajinách hornatých bylo by absolutní nemožností, tak nesprávný a nedostatečný podávají obraz kraje. Lepší topografické práce a také mapy, na nichž poměry výškové správně jsou znázorněny, vydávají jiné instituce státní. zejména ústavy geologické a oddělení pro vodní stavby.

Také pobřežní prozkum jest ve velkých rysech dokončen, a mapy admirality skýtají namnoze nejspolehlivější informace též o tvářnosti dosti širokého pruhu souše v pozadí pobřeží, avšak leckde, zejména na tropickém obvodu celiny, zbývá ještě vykonati velmi mnoho podrobné práce.

Vysoká pobřežní pohoří a příkré okraje plochých vysočin zachycují největší část srážek, jež větry od moře vanoucí s sebou přinášejí. Nitro australské pevniny trpí suchem, a srážky padají velmi nepravidelně; a také řeky do nitrozemí tekoucí vyznačují se výstředním kolísáním stavu vody.

Proto problém váhy vůbec a vody spotřební pro obyvatelstvo i dobytek jest nejdůležitějším pro všecko nitrozemí, a oddělení státní správy pro vodní stavby má tu význam veliký. Nález velké nitrozemské pánve s artéskou vodou byl neocenitelnou výhodou pro osídlení nitrozemních plání Queenslandu, Nového Jižního Walesu a Jižní Australie, a dlužno uznati, že vědecký prozkum po stránce meteorologické i hydrografické stojí v Australii na vysokém již stupni dokonalosti, uváží-li se ohromný a nesmírně obtížný úkol jeho.

Aby umožněna byla doprava dobytka na veliké vzdálenosti nitrozemím až k tržištím nebo ke konečným stanicím železničním, bylo třeba vymeziti určité pruhy půdy jako veřejné cesty pro dopravu dobytka a opatřiti je dostatečnými zásobami vody aspoň v určitých dobách ročních. Činnost tohoto druhu náleží do různých oborů státní správy, a úsilí vyhledati přiměřených průchodů bezvodým nitrozemím povzneslo namnoze prozkum území, která by jinak nadále byla zůstala nepovšimnuta.

Vedle topografického výzkumu má pro geografa největší důležitost prozkum geologický. V tomto směru pracují v Australii především geologické ústavy jednotlivých států; práce ze soukromého počinu se uplatňuje méně, a to jen skoro ve státech,

které mají university (Nový Jižní Wales v Sydneyi, Viktoria v Melbourne, Jižní Australie v Adelaidě a nejnověji již i Queensland v Brisbane). Výkony ústavů geologických zasluhují všeho uznání, jmenovitě při skrovném počtu vědeckých pracovníků, s nimiž bylo se spokojiti. Ústavy tyto sledují arci po výtce cíle příliš praktické. Jsouť odborem v báňském oddělení státních správ a proto třeba jim podporovati hlavně zájmy hornické těžby. Tak jest zejména ve východních státech Queenslandu, Novém Jižním Walesu a

Sady pomorančové v okolí Adelaide

Viktorii. V prvních letech své působnosti ústavy tyto zanášely se s největším pozorem celkovým prozkumem celého území státu a později dovedly jen zase důležité otázky praktické způsobiti výpravy do území pro horníka nezajímavých. Tak jmenovitě vzbudil objev velké pánve artéské řadu vědeckých výprav, jimiž stanoveny rozsah a hranice její a podáno také vysvětlení jejího vzniku.

Soustředěním vědeckého prozkumu na určité oblasti vzhledem na důležité nerostné bohatství a zanedbáním jiných mnohem rozsáhlejších oblastí stává se, že prozkum zejména těchto tří

východních států jeví dnes obraz velmi nerovnoměrný. Kdežto ohromná prostranství zůstávají naprosto neprozkoumána, jsou v některých menších oblastech vydány již velice podrobné monografie s příkladně provedenými a velmi podrobnými mapami.

V jiném stadiu je nyní prozkum Australie Jižní (se Severním territoriem) a Australie Západní po stránce geologické. Geologická povaha nesmírných území těchto států žádala přirozeně, aby prováděl se předem všeobecný prozkum ve velkém a proto státní geologové těchto států konali a konají velmi rozsáhlé cesty do území dosud i zcela neznámých. Jeť v zájmu těchto států, aby v území dosud neprozkoumaném přišlo se na nová a vydatná naležiště rudná, aby otevřela se nová nerostná a zejména zlatá pole, která přispějí zase k hojnějšímu osídlení a povznesení státu daleko více nežli systematická a velmi nákladná péče o pravidelný příliv přistěhovalců.

Státní geologové obou těchto velikých států stojí na nejčelnějších místech mezi velkými cestovateli australskými a jest nesprávno, že obyčejně v knihách vypisujících postup prozkumu práce jejich pomíjí se mlčením, kdežto často podniky dilletantů, které ve skutečnosti znamenaly málo, těší se pozornosti veliké. Kdo zná na příklad jméno H. Y. L. Brown? Je to státní geolog Jižní Australie do nedávna činný, který v době čtvrtstoletí procestoval křížem krážem Australii Jižní a Severní territorium od Velkého zálivu australského až do Arnhemovy země při pobřeží moře Arafurského. Jeho vědecké, odborné zprávy, které napsal pro vládu a touto byly vydány jako publikace státního geologického ústavu, jsou širšímu obecenstvu skoro neznámy. Skromný jich auktor nevydal nikdy populárních popisů svých cest plných dobrodružství a útrap a tak skoro nikdo neví o tomto drobném, mlčelivém muži, který mnohokráte s několika velbloudy, Afghanci a domorodci, sám jediný běloch, opustil některou stanici železnice končící v Oodnadattě a teprve po dlouhých měsících z nenadání objevil se v Palmerstonu (Port Darwinu) na nejzazším severu nebo v některém pohraničním místě Queenslandském, aby po krátkém odpočinku vracel se znovu pustinným nitrozemím zpět po některé dosud zcela neznámé cestě.

Teď přibyla ještě nová výzkumná instituce pro Severní territorium, které před dvěma lety bylo převzato do federální zprávy k velké radosti Jižní Australie, pro niž bylo velmi těžkým

Jeskynní dům u Yallingupu.
Fot. Daneš.

břemenem. Již v krátké té době bylo vysláno několik výprav, které přinesly bohatý materiál vědecký a značně rozhojnily též známosti o hospodářské ceně a podnebných poměrech rozsáhlých dosud jen velmi povrchně známých oblastí.

* * *

Australskou pevninu možno rozděliti ve tři velké oblasti přirozené, které liší se od sebe velmi značně svým povrchovým rázem, poměry podnebnými a také svou přirozeně velmi rozdílnou schopností uživiti obyvatelstvo.

Nejlépe přírodou nadána jest oblast hornatin, která táhne se od mysu yorkského na nejzazším severovýchodě až na jih do Viktorie a zaujímá i Tasmanii. Tato oblast dostává nejvíce dešťů, má nevysýchající řeky, má namnoze znamenité podmínky pro

zdar kulturních rostlin a vyniká také velkým bohatstvím nerostů drahých i těch nejpotřebnějších, uhlí a rud železných. Je to nejpřívětivější část celého kontinentu, kde přistěhovalec nejspíše zdomácní. Dnes tato část pevniny, ač zaujímá přibližně sotva více než jednu desetinu jejího rozsahu, je nejhustěji obydlena a žijí v ní více než tři čtvrtiny veškerého obyvatelstva státu. Ovšem leží tu na pobřeží i největší hlavní města australská, která jak dále ukážeme mají nepoměrně četné obyvatelstvo a těží způsobem příliš nesvědomitým z celého území svých států.

Druhá oblast jest území přechodní, kterým rozumíme rozsáhlé roviny travnaté neb pustinné, které prostírají se od zálivu Karpentarského až k jižnímu pobřeží a zaujímají skoro celé úvodí Murraye-Darlingu i velkou část nitrozemní velké bezodtoké pánve, jíž nejhlubším místem a proto cílem zřídka tekoucích řek jest velké staré jezero Eyreovo.

Tato oblast geologicky liší se tím od ostatních dvou, že pod ní rozkládají se mohutná souvrství usazenin mořského i kontinentálního původu, která jsou mnohem mladší nežli horniny obou dvou ostatních oblastí, které byly souší, když tyto dnešní roviny byly pokryty mořskými zálivy. Velikým dobrodiním této přechodní oblasti jest zásoba spodní vody, která čerpá se četnými artéskými studněmi a doplňuje velmi nestálou a nejistou síť řek a potoků zhusta úplně a na dlouhou dobu vysýchajících. Tato oblast má proto nesmírný význam, že v ní je hlavní sídlo australského chovu ovcí i skotu, jichž výnos jest nejdůležitějším předmětem produkce i obchodu australského. Některé části její budou snad jednou umělým zavodňováním přizpůsobeny pro hustší obyvatelstvo zemědělské, prozatím však tato veliká oblast, jakkoliv pro blahobyt celého soustátí nesmírně důležitá, jest jen velice řídce osídlena a vždy zůstane z největší části obmezena na chov dobytka a malý poměrně počet obyvatelstva.

Více než polovinu celého kontinentu zaujímá plochá hornatina, z níž jen některá vyšší pásma horská vystupují, a pokrývá západní a centrální jeho část. Největší díl této prastaré hornatiny, která od pradávna byla souší a jen na okrajích bývala pokryta mořem v různých dobách geologických, jest poušť naprosto neschopná živiti obyvatelstvo bílé z vlastní půdy. Jen tam, kde obsahuje nerostné bohatství, může na čas býti osídlena, nikdy

Přirozená vodní nádrž v žulové vysočině.

Fot. geologického ústavu záp. Australie.

však neuživí ani řídké obyvatelstvo zemědělstvím nebo chovem dobytka. Pouze okrajní pásma této prastaré pevniny jsou na tom lépe. Rozhodně nejlepší kout Západní Australie jest její jihozápadní výběžek, bohatý lesy a s půdou i podnebím velmi příhodnými pro zemědělství, pro pěstování rostlin mírného pásma i subtropických. Dosti dešťů dostává v letní době také pobřeží tropické severní Australie, polouostrovní část Severního territoria i oblast Kimberleyská v Západní Australii. Prozatím však zemědělství tu vlastně ještě nezačalo a jen velmi extensivní chov dobytka provozuje se až daleko do nitrozemí. Poměry vodopisné jsou tu namnoze dosti příznivé, spodní voda dá se čerpati, nebo vystupuje v artéských studních na mnoha místech, leč pro osídlení skutečně husté, zemědělské bude asi půdy méně nežli se obecně za to má a to jen do neveliké vzdálenosti od pobřeží. Celá tato tropická Australie potřebovala by magického buditele, který rázem zahájil by ostrý příliv obyvatelstva. Jedno výnosné zlaté pole, nález, jehož pověst rozlétne se do celého světa a jehož výsledky budou trvalé, a nová doba bohatství a rozkvětu otevře se i tropické Australii. Nouze přinutila Dalibora housti a tak potom i mnoho zklamaných zlatokopů chopí se jiného zaměstnání, bude obraceti se k zemědělství a utvoří zárodek stálého obyvatelstva — stejně jak tomu bylo i v ostatních australských koloniích.

Obyvatelstvo bílé pleti v Australii vzrůstá poměrně velmi pomalu. I Spojené státy americké i jiné země nově otevřené vystěhovalcům z Evropy osídlují se rychleji. Argentina a Kanada učinily v posledních desítiletích přílivem vystěhovalců nesmírný pokrok a vzbuzují závistný obdiv Australanů. Bylo by těžko vysvětliti všechny důvody, které působily u vystěhovalců v neprospěch Australie. Především byla, jest a bude to ještě dlouho nezasloužená popularita Spojených státův amerických mezi málo intelligentními davy, jež jsou proniknuty věrou, že Amerika jest eldorádem, kde se zbaví bídy je tísnící. Australie je příliš vzdálena a odloučena od ostatního světa a vždy se k ní obracelo poměrně málo pozornosti. O málokteré zemi právě konservují se názory dávno zastaralé jako o Australii a to nejen na celině evropské, nýbrž i v tisku anglickém. Nebezpečí od domorodcův a bushrangerů pořád ještě straší zrovna v myslích horlivějších čtenářů, kteří vědí, kde Australie je. Snad žádná země netrpí

tak předsudky, jako nejmenší díl světa. Teprve v nejnovější době usilovným přičiněním australských vlád prolínají lepší časové informace aspoň do anglických novin.

Nový sensační nález hojných zlatých polí vznítil několikráte znovu vystěhovalecký ruch nad průměrnou míru, brzo však vše utuchlo, a plno zklamaných lidí vracelo se a šířilo děsivé zvěsti o hladu a žízni, o úskocích domorodcův, o hrozné pustotě australských „bushů“. Občasná, dlouho trvající sucha způsobila

Velbloudi u skalní tůně vodní v Západní Australii.
Fot. geologického ústavu v Perthu.

ohromné ztráty dobytka a vyhnala i farmáře pěstujícího obilí a ovocné stromy zase nazpět ku pobřeží. Za suchy přišly hospodářské krise, a v těžkých letech ujíždělo z Australie vždy více lidí, nežli se do ní přistěhovalo.

Nyní má pevnina australská nejřidší dosud osídlení ze všech kontinentův, a při tom je obyvatelstvo rozsazeno tak nerovnoměrně, že největší část její je téměř liduprázdna. Spojení se zámořskými zeměmi, obchod a průmysl soustředily již od počátku velkou část osadníků v hlavních městech a jich nejbližším okolí. Ve státech, kde námořní plavba je skoro monopolem hlavních měst, má v nich střed i železniční síť a nastává nepoměr vele-

města k venkovu, vzhledem na počet obyvatelstva i hospodářský a politický vliv přímo křiklavý.

Tak Adelaide vykazuje 44·52% veškerého obyvatelstva Jižní Australie, Melbourne 43·20% Viktorie, Sydney 37·20% Nového Jižního Walesu. Přízniveji pro venkov se jeví věc v Queenslandu, kde Brisbane má 24·93% veškerého obyvatelstva, v Západní Australii, kde v Perthu sídlí 19·47%, a také v Tasmanii, kde na Hobart náleží 22·39%. Podíl hlavních měst v obyvatelstvu celého soustátí činí 36·35%. Z evropských států blíží se tomu jenom Dánsko, kde Kodaň má 19·73%; ve Spojených státech amerických jsou arci příklady zdánlivě stejně do očí bijící; tak Velký New York obsahuje nad polovinu obyvatelstva svého státu, i v Illinoisu zaujímá Chicago podobné postavení. Tato největší americká veleměsta liší se však od australských tím, že nejsou toliko středisky státu, nýbrž tíhne k nim území daleko rozlehlejší a lidnatější, nepoměr tedy, na první pohled nápadný, je ve skutečnosti mnohem menší.

V Jižní Australii, ve Viktorii a v Novém Jižním Walesu hlavní město je branou i srdcem celého státu; že tak není u ostatních tří států Commonwealthu, jest pouze následek čiré přirozené nemožnosti. U Queenslandu i Západní Australie jest ohromná rozloha státu a délka pobřeží hlavní příčinou přirozeného vývoje, u Tasmanie pak velký vývoj pobřeží a nepříležitá poloha Hobartu vzhledem k dopravě po moři i po souši.

Úloha hlavních měst ve třech zprvu vzpomenutých státech vystupuje tím patrněji na jevo, vezme-li se v úvahu obyvatelstvo větších měst vůbec. V Novém Jižním Walesu je vedle Sydneye jediné větší město přístavní Newcastle, tu však pouze výhradně padá na váhu obchod uhlím, ve Viktorii Geelong živoří jediný z přebytků Melbourne, v Jižní Australii Port Pirie a Wallaroo-Kadina žijí hlavně zpracováním a vývozem nerostného bohatství.

Tyto poměry jsou velmi zhoubné ve svých následcích. V městech je mnoho práce se štítícího proletariátu, na venkově nedostatek sil. Město hlavní je pánem celého státu, železnice slouží v první řadě jeho zájmům a silou těchto poměrů ubíjí se každé samostatné hnutí hospodářské, které nemá cíl a východiště v hlavním městě.

Za to Queensland má řadu přístavů, z nichž každý jest ústředím jakés oblasti více nebo méně nezávislé na hlavním městě,

k podobnému pak vývoji tíhne Západní Australie, kdež ovšem poměry jsou přirozeně ještě tuze neujasněny. Vedle toho pak má přístav hlavního města Fremantle skoro rovnocenného soupeře v Albany. V Tasmanii šťastná poloha povznáší Launceston v soutěžníka Hobartu. O Severním territoriu dosud nelze mluviti vážně; dnes jest arci ještě Port Darwin (Palmerston) takřka vším pro celé toto ohromné území.

Z měst druhého řádu vynikají střediska hornického průmyslu (Ballarat a Bendigo ve Viktorii, Broken Hill v Novém Jižním

Pláně západoaustralské po deštích.
Fot. geologického ústavu záp. Australie.

Walesu, Charters Towers v Queenslandu, Kalgoorlie-Boulder v Západní Australii). Ostatní nitrozemská města jsou vlastně jen městečka, v nichž dochází výrazu poměrně husté osídlení a zámožnost okolí. Z větších měst původně hornických nyní některá i jinak zapouštějí kořeny, stávají se středišti agrární populace ze širého okolí a tím udržují se v rovnováze i tehdy, když význam těžby nerostné poklesá. Tak jest u Ballaratu a z části též u Bendiga ve Viktorii, a může se státi i v budoucnosti, kdekoli město původu ryze hornického je v kraji poměrně dosti úrodném, v němž obyvatelstvo pevně usedlé může nalézti obživu. Města hornická, nemající okolí takto příznivého, jsou útvary pouze dočasné, efe-

merni, neboť jich nic nezachrání od pádu, až se nerostné bohatství vyčerpá. Velký počet rychle žijících měst vznikal a zanikal při četných zlatých polích australských, kde výnosná rýžoviště soustředila davy dobrodruhů; jiná města, kde zlaté žíly neb ložiska sledovány s prospěchem do hloubky, vyznamenávají se životem mnohem delším. Sem náleží Charters Towers a Mount Morgan v Queenslandu, Broken Hill v Novém Jižním Walesu, Kalgoorlie-Boulder v Západní Australii. Tato města leží ve skutečné pustině; vody pro spotřebu obyvatelstva a dolů nabývá se uměle dopravou často z nesmírné dálky, a pomine-li výnosnost dolů, záhuba jich bude naprostá.

Ve venkovském obyvatelstvu třeba rozeznávati několik hlavních živlů, jichž poměr k půdě a tím i důležitost jakožto činitelů v osídlení kraje je zcela různá.

Největší zhuštění obyvatelstva venkovského připouští zahradnictví a sadařství, jimž se půdy využívá nejdůsažněji a nejvýnosněji. Význam těchto odvětví zemědělských roste zejména v posledních letech jednak v okolí hlavních měst samotných, jednak v blízkosti přístavův, odkud vývoz jest poměrně snadný a laciný. Cennost sadařství stoupá kvapem v posledních letech možností vývozu ovoce do ciziny, jmenovitě do Anglie; pěstování jižního ovoce pro vývoz znamená mnoho pro Jižní Australii, jablek pak pro Tasmanii a jihozápadní cíp Australie, pro tropický a subtropický pobřežní pás Queenslandu hlavně plantáže banánův a ananasů, jež však docházejí odbytu hlavně v jižnějších, chladnějších státech Australie.

Orba a chov dobytka, zvláště pro mlékařskou, máselnou a sýrařskou těžbu, je hlavním zaměstnáním drobnějších farmářův a selektorů — třídy malorolnické, jak bychom u nás řekli — zvaných v australském jargonu „cockatoo" nebo „cocky". Dobré spojení železniční nebo po vodě je základní podmínkou pro zdar těchto hospodářů; nezávislejší jich jsou pěstitelé pšenice v širokém „pšeničném" pásu Nového Jižního Walesu, Viktorie a Jižní Australie a v nejnovější době též Australie Západní. Zejména ve Viktorii přibylo mnoho zemědělského osídlení, zvláště v západních rovinách (Mallee country), jež do nedávna pokládány za neobydlitelnou poušť. V malých dosud, zavodňovaných koloniích při Murrayi sadařství a zahradnictví je předním zaměstnáním;

Travnaté roviny mezi Wintonem a Longreachem. Fot. Daneš.

velké zavodňovací projekty ve Viktorii a jmenovitě v Novém Jižním Walesu zhustí velmi osídlení pásu pšeničného.

V tropech australských dosud toliko východní pobřeží Queenslandu má některá prostranství se zhuštěným obyvatelstvem agrárním; jsou to nížiny s cukrovými plantážemi a sadaři. V zemědělských oblastech dosti hojně se vyskytují „towny", malá městečka, podle našeho pojmu spíše vesnice, a každé z nich je jaksi střediskem určitého nevelkého okrsku. Z podrobné mapy ozřejmělo by osídlení agrární jako dostředně se zhušťující shluky v okolí hlavních měst a menších středisk nebo přístavů, z nichž úzké pruhy vybíhají podél železnic, řek anebo zavodňovacích stok dále do nitrozemí.

Číselně připadá na města australská o něco více nežli polovice veškerého obyvatelstva, na usídlení rolnické a sadařské pak možno počítati skoro polovinu zbytku, tedy přibližně čtvrtinu všeho.*)

Jak nepatrná rozloha jest až dosud proti ploše veškeré celiny vzdělána! Činíť pouze 0·52% celé plochy, nebo 1 akr v každých 192. Nejvíce vzdělané půdy jest percentuelně ve Viktoriii (6·155%); střední hodnoty drží Tasmanie (1·605%), Nový Jižní Wales (1·368%) a Jižní Australie (0·95%); pod průměrem pak hluboko jsou Queensland (0·125%), Západní Australie (0·094%) a Severní territorium (skoro 0).

Obyvatelstvo, jež zabírá největší část nehostinné pevniny, skládá se hlavně ze dvou vrstev. Živel pastýřský, zaměstnaný chovem ovcí, skotu a koní znamená na širokých rozlohách australského nitra obyvatelstvo stálé, nadmíru sice řídké a rozdělené skoro rovnoměrně po nesmírných plochách, přece však ponenáhlu se rozmnožující. Druhou vrstvou jsou zejména horníci, zlatokopové i jiní „diggeři", živel neobyčejně pohyblivý a nestálý; nové naleziště přiláká jich mnoho na jedno místo, odkud se však zase brzo rozcházejí, začne-li se hluboko dolovati, a ani nejlepší doly netrvají dlouho.

Hustší pastýřské osídlení je vždy v blízkosti železnic a přístavů. Tam převládají začasté poměrně malé stanice, hustě dobytkem osazené a potřebující také početnějších zaměstnanců;

*) Podle sčítání ze dne 3. dubna 1911 mělo Australské soustátí 4,455.005 obyvatelů.

stanice ovčářské poskytují při stejné asi rozloze výživy většímu množství lidí než stanice určené výhradně chovu skotu. Čím dále do nitra, tím jsou choviště rozlehlejší a hustota dobytka i počet potřebných lidských pomocníků menší. Služby skotáků konají

Transport stáda skotu na pochodu řídkým lesem.
Fot. Daneš.

tam namnoze i domorodci, a tak je bílého obyvatelstva pra-skrovně.

Městečka (towny) v pastýřském území jsou nepoměrně řidší než v oblastech agrárních, a ubývá jim do nitra velikosti i počtu. Čím dále od železnic a hustšího osídlení vůbec, tím rozsáhlejší okrsky tíhnou k jednomu „townu" jako ke svému přirozenému

středisku. Tyto towny jsou výtvory trvalé potřeby, a proto život jejich je velmi tuhý, třebas často pouze živoří. Veliký jest rozdíl mezi nimi a rychlým životem townů hornických.

Celé nitrozemí Západní Australie na východ od 122° v. d. je kromě Kimberleyského distriktu na severu téměř načisto bez jakéhokoli stálého osídlení bílého obyvatelstva, leč by se počítalo několik potulných prospektorů, hledajících zlato. Vedle toho i mnohá jiná ohromná prostranství na západ od této zeměpisné délky jsou liduprázdna. V Severním territoriu celá Arnhemova země, velký „bílý" zbytek na mapě v jihozápadní jeho části mimo menší pustiny, pak rozlehlé plochy v Jižní Australii, ba i v Queenslandu a Novém Jižním Walesu nemají žádného bílého obyvatelstva. Tato prostranství nejsou arci valným dílem úplně bezlidná, neboť se tam zachovali domorodí kmenové, nečetní sice počtem příslušníků, za to však nejzdravější, nejméně dosud zkažení stykem s bělochy a Číňany. Nelze přesně stanoviti tuto část kontinentu, bělochy naprosto neosazenou, ale výkazy o pozemkovém majetku v jednotlivých státech podávají měřítko dosti spolehlivé. Veškerá půda, zaujatá jakýmkoli způsobem, činí 48·80% všeho soustátí; v Západní Australii je nezaujaté půdy 72%, v Severním territoriu 69, v Jižní Australii 54, v Tasmanii 57, v Queenslandu 31, ve Viktorii 22 a v Novém Jižním Walesu 9%. Ovšem ve Viktorii, v Novém Jižním Walesu a v Tasmanii se rozdělení této nezaujaté půdy aspoň jakousi měrou shoduje s půdou nepotřebnou, příliš zalesněnou, nebo neúrodnou, v jednotlivých, jinak více nebo méně osídlených okrscích, v ostatních státech však ji lze skoro výhradně pokládati za půdu v ohromných bezlidných plochách naprosto neosazenou.

Mapka hustoty obyvatelstva podle hrabství nebo jiných obvodů správních skýtá velmi zajímavý obraz: celé Severní territorium, $^{4}/_{5}$ Jižní Australie, přes $^{2}/_{3}$ Západní Australie a $^{2}/_{5}$ Queenslandu mají hustotu obyvatelstva menší než 1 osobu na 16 čtverečných anglických mil (1 osoba na 40 *km*²). Nejpříkřejší přechod z distriktů hustěji obydlených, agrárních do okresů skoro zcela neobydlených je v Australii Jižní, nejplynulejší v Queenslandu.

Nepatrná hustota obyvatelstva a malý vzrůst osídlení vůbec je důležitým problémem pevniny australské již od počátku samosprávy osad. Vyjma dobu velkých objevů zlatonosných polí počet přistěhovalců byl průměrně tak malý, že se jednotlivé ko-

lonie odhodlaly k různým prostředkům i finančním obětem, aby si zejména pojistily příliv obyvatelstva rolnického a venkovského dělnictva. Po ustavení federace záhada populační vystupuje na povrch mnohem ostřeji než dříve. Celá tropická část Australie je téměř naprosto neobydlena a počet obyvatelstva celého soustátí jest vůbec skrovný, že by za dnešních poměrů nebylo ani lze pomýšleti na účinnou obranu a záchranu neporušené jednoty soustátí proti vnějšímu nepříteli. S osazením tropické Australie jsou obtíže velmi vážné, plynoucí hlavně z klimatických poměrů; také však problém, jakým způsobem pustupovati, aby se sehnali přistěhovalci z Evropy, naráží na velmi značné nesnáze při nynějším vysoko vyspělém sociálním zřízení australských států.

Staré strany, vládnoucí ve státech, provozovaly v posledních letech intensivní agitaci, aby zvířily vystěhovalecký ruch do Australie, jmenovitě ve Velké Britannii a v Irsku. Australie nepotřebuje průmyslových dělníkův a městských živlů vůbec, jichž má právě dosti, hlavní tedy snaha obracela se po tom, aby přibylo hojně venkovského obyvatelstva, obeznalého v hospodářství. Půda v příhodné poloze pro zemědělství dosud státu náležící nebo zpět vykoupená rozděluje se v selekce (selská hospodářství), jež se za velmi výhodných podmínek nabízejí v prodej nebo v nájem. Rolníku jest ovšem třeba prokázati v několika letech jisté investice, nějaké výsledky své práce; jinak právo jeho propadne. I pracovní síly zemědělské byly rovněž vítány a stanoveny pro ně zvláště výhodné podmínky přeplavní. Tato usilovná agitace starších stran nelíbila se straně dělnickosocialistické, která prý sice není nepřítelem přistěhovalcův a přeje si tolikéž hustšího osídlení Australie v době nejbližší; dokazuje však zároveň, že přistěhovalectví, jak je provozují nynější vlády, nevyhoví účelům, na papíře přiznávaným, a tvrdí, že nový živel bude rozmnožovati proletariát a snižovati k existenčnímu minimu ustálený, poměrně příznivý průměr výdělků. Námitkám těm nelze upříti jakés oprávněnosti. Státy a kolonie, nově se hlásící o immigranty, jmenovitě zemědělce, zřekly se již namnoze barbarského individualistického stanoviska, s něhož dosud nechávají v Americe ubohého přistěhovalce na pospas soukromým vydřiduchům, nýbrž starají se o to, aby se nově příchozí skutečně osadily na půdu náležitě vybranou, ba již i připravenou, a neutrpěly škody z neznalosti poměrův a lehkověrností. V Kanadě došlo se tak daleko, že

přistěhovalec má již připravený domek a všecky věci nezbytné do hospodářství, takže hned může začíti obvyklou práci a vpraví se snadno do nových poměrův.

Půda, jak ji vlády v Australii dávaly novým selektorům, byla úplně v původním stavu, porostlá lesem, bez jakéhokoli přístřeší. Investice nutné v prvních letech a trampoty života v divočině jsou zejména pro nováčka, neznalého práce na nové půdě, poměrně těžké, a tak jich mnoho pozbývá odvahy a hledá práci i za podmínek, na něž by australský dělník nikdy nepřistoupil. Z toho hlavně důvodu strana dělnickosocialistická tvrdí, že není radno přiháněti přistěhovalce, dokud poměry nejsou upraveny po vzoru kanadském.

Není pochyby, že v nejbližší době přistoupí také vlády jednotlivých států na tyto požadavky. Ve Viktorii jest už tomu tak na zavodňované půdě na přítocích řeky Murraye, další pak zlepšení poměrův i jinde bude dojista následovati.

Socialistická vláda stojí velmi přísně na stanovisku, že přistěhovalcům má se dostati půdy již ke vzdělávání připravené, že mají dostati již příbytky aspoň dosti primitivně zařízené a jistou výzbroj nářadí, aby hned mohli dáti se do práce, na kterou jsou zvyklí, a nepodlehli obtížím, které jest překonati pionýru kultury.

Pro hustší zemědělské osídlení má Australie více dobré půdy, než se prve za to mělo: Ve státech Novém Jižním Walesu, ve Viktorii, Jižní a Západní Australii prostírá se až dosti daleko do nitrozemí široký pruh země, v němž srážky, ač nevysoké, spadají v dobu příznivou pro pěstování pšenice. Příhodné podmínky tyto poznány teprve nedávno, ale toto poznání přispělo již znamenitě k osídlení krajů, které dříve rozděleny byly v ohromná choviště dobytkářská s hospodářstvím velmi extensivním. Největší část rozlohy takto vhodné pro hustší zemědělské osídlení byla však a jest v majetku soukromém a squatteři prodávali draho půdu buďto jednotlivcům nebo státu zpět. Velká část úrodné Riveriny v Novém Jižním Walesu je dosud toliko řídce zaujata ovčářskými stanicemi, a podobně jest i jinde.

Squatteři dopouštěli se pozemkové lichvy prodávajíce půdu, na níž nebylo provedeno meliorací, za veliké peníze zpět státu, který jim pozemků těch poskytl před lety skoro zadarmo. Tomuto nešváru nová většina socialistická ve federálním parlamentu hodlá učiniti konec a to zavedením stoupající daně z nezlepšeného

Ve velkém skladu vlny.

majetku pozemkového. Tím způsobem chce dosáhnouti toho, aby bohatí squatteři prodali lacino zpět půdu, kterou drží na úkor obecnému dobru a jí využívají pouze velmi extensivně. Zákon ten stal se již skutkem, a tak se státům dostává lacino nové půdy v příhodných polohách, již pak bude snadno možná připraviti pro přistěhovalce,

Umělé zavodňování, jímž dosaženo v západních Spojených státech amerických tak velkolepých výsledkův, má v Australii přirozené podmínky nepoměrně nepříznivější. Široká, mělká koryta australských řek v širé rovině nelze přehraditi tak snadno a levně jako v Americe řeky a potoky, vystupující z úzkých prorv horských přímo do roviny, dle toho jsou tam stavy vody v roce mnohem nepravidelnější než na řekách jiných. Pouze na Murrayi a jeho levých přítocích, jakož i zejména na Murrumbidgee (nádrž u Barren-Jacku) má umělé zavodňování na velkou budoucnost, a provedou-li se velké irrigační práce, dostane se zemědělství mnoho nové půdy k osídlení velmi hustému.

V menším měřítku hodí se k zavodňování pobřežní tichomořské řeky v Queenslandu a na malo se jich užívá již na cukrových plantážích i v ovocných sadech. Řeky Australie tropické byly by namnoze způsobilejší k zavodňování, jmenovitě v nížině při zálivu Karpentarském, leč zalidniti tato území podaří se teprve vzdálené ještě budoucnosti.

Vody z artéských studní nepoužívá se dosud prakticky tou měrou, jak by bylo žádoucí. Pro zavodňování berou ji pouze v několika málo případech, a to jen v nepatrné míře, není však pochyby, že by se voda velké části studní hodila k účelům zavodňovacím; mohly by se tedy městečka i dobytkářské stanice v nitrozemí snadno zásobovati místně zeleninou i ovocem.

Mohutné zásoby spodní vody v podzemí učinily nejen celé rozlehlé artéské pánve, nýbrž i jiná území, kde se voda čerpá mechanicky, trvale obydlitelnými, ježto se nebezpečí spojená s návratem dlouhotrvajícího sucha do značné míry zmenšila.

Stran nerostného bohatství lze očekávati ještě velká překvapení, zejména ze Západní Australie a Severního territoria, kde nesmírné oblasti hornin, bohatých obyčejně rudami, jsou dosud neprozkoumány. Velkolepý vodovod do zlatých polí Coolgardie-Kalgoorlie ukázal, že i v samotné poušti, kde není místní zásoby vody, možno kvésti výnosnému hornictví.

Mohutná stavba termitů-všekazů v Severním territoriu.

Australské tropy mají dvě velmi podstatné výhody proti jiným zemím tropickým po stránce klimatické. Těšíť se krom jediné části tichomořské z podnebí kontinentálního rázu; vlhkost vzduchu je mimo krátkou deštivou dobu mnohem menší, nežli pravidelně v tropech, a také teplota, zvláště značný rozdíl mezi dnem a nocí v suché době, působí blahodárně na fysickou i morální disposici obyvatelstva. Australské tropy neměly snad endemické nemoci, která by náležela do skupiny nemocí a epidemií, zvaných tropickými. Domorodci australští byli podivuhodně zdravá, čistá rasa a teprve stykem s přistěhovalci, bělochy i Asijci, šíří se mezi nimi nakažlivé nemoci, které je decimují tak, až jim hrozí blízké vyhynutí. Zdá se, že malaria, filariosis (nemoc osob stižených množstvím červů vyssávajících zažívací ústrojí) i dysenterie jsou nemoci do Australie teprve odjinud přivezené. Není na příklad nejmenší pochybnosti o tom, že hrozná nemoc „berriberri" byla Číňany zavlečena na Thursday Island i do Severního territoria. Se stanoviska zdravotního není sporu, že Číňané i ostatní Asijci jsou hrozným nebezpečím pro tyto krajiny, neboť bude-li jim dovoleno žíti podle svých zvyků a stěhovati se volně z asijské, všelikými nemocmi prosáklé vlasti, neujde tropická a snad ani ostatní Australie zavlečení mnoha zhoubných chorob. Mají-li se tropy australské státi domovem bílého plemene, bude naprosto nutno co nejpřísněji obmeziti nebo nadobro zakázati přístup Asijcům vůbec a Číňanům zvláště.

Dosavadní zkušenosti bělochů v tropickém podnebí australském nebyly vzhledem k rozličným přitěžujícím okolnostem právě nepříznivé. Průměrný australský běloch žije v tropech způsobem, jaký se naprosto nesrovnává s požadavky podnebí. Obydlí velmi často nejvýš primitivní nebývají ani dosti vzdušná ani stinná, strava je téměř výhradně masitá a maso naložené požívá se zhusta ve stavu dosti nebezpečném zdraví. Vody bývá málo a špatná, čistotě, v tropech tak důležité, se najmě z nedostatku vody věnuje, péče malá. Pití příliš těžkých a namnoze zkažených opojných nápojů nejen samo o sobě snižuje přirozenou resistenci tělesného ústrojí i mravní sílu mnoha lidí, nýbrž bývá i přímou příčinou jiných hrubých poklesků proti hygienickým zákonům v tropech. Přes to je zdravotní stav obyvatelstva výborný, zejména v nitrozemí, úmrtnost skrovná, pod průměrem značného počtu evropských států. Malarie je sice všude po pobřeží rozšířena, nebývá

Ceylonská kráska.
Fot. Domin.

však těžká a není tuze všeobecná, filariosis teprve v poslední době vystupuje na některých místech s hrozivou intensitou. Mnoho ochuravění vyhlašuje se za horečky malarické, ale jsou vskutku následkem nezdravé diety a těžkého pití.

Velkolepé výsledky, jichž se dosáhloráznými prostředky v obmezení žluté zimnice a malarie při průplavu Panamském a dříve již na Kubě i jinde, ukázaly jasně, že není jen vinou podnebí samotného, pokládaly-li se tropy za hrob bělochů. Mnoho k ozdravění — a to všeobecně — přispělo, že se běloši více než prve přizpůsobují požadavkům podnebí, nejen vzhledem k bydlení a šatu, nýbrž i po stránce dietetické. Tak se stalo, že úmrtnost bílého obyvatelstva i v mnoha lidnatých pobřežních městech tropických, jindy pověstných zhoubností svého podnebí, nepřesahuje valně úmrtnosti v některých končinách, a zejména ve velkoměstech evropských.

Mluví a píše se mnoho o neplodnosti bělochů v Australii vůbec a zejména v australských tropech; je pravda, že rozmnožování je poměrně slabé, ale příčiny toho jsou spíše morální než podnebné. Dorost bílého plemene nejeví známek degenerace, pokud ovšem nepůsobí zase vlivy druhotné, totiž nedostatek vzdělání, brzké požívání alkoholu, choroby zažívacích orgánů po jednotvárné masité stravě. Malý poměrně počet porodů vyrovnává se zase nepatrnou úmrtností.

Z toho, co mi známo z literatury i z vlastních přímých informací, troufám si souditi, že podnebí tropické části Australie není skutečně tak nezdravé pro bělochy, aby se nemohl státi vážný pokus o to, zachovati toto nesmírné prostranství výhradně bílému plemeni a obhájiti je proti Asijcům, kteří by je dříve nebo později rádi osadili.

Ovšem lze míti důvodné pochybnosti o tom, zda Angloaustralané a britské národnosti vůbec stačí k osídlení tohoto prostranství a zda se k tomu vůbec hodí. Příslušníci bílého plemene z jižní Evropy by se tu zajisté mnohem snáze přizpůsobili i klimaticky i zálibou v hospodářství polním na půdě uměle zavlažované.

Velmi vážným problémem populačním jest poměrné malé množství porodů v Australii. Pro dobu přítomnou ovšem ještě poměrně velmi malá úmrtnost obyvatelstva vyrovnává tento nedostatek vitality, ale vyrovnávání to nebude trvati dlouho a přirozený přírůstek obyvatelstva klesne pod příznivý průměr.

Je to zjev neblahý, který dá Australanům velmi mnoho starostí. Australané vůbec velmi mnoho rádi svádějí na podnebí a proto hledají v podnebí též zárodky a důvody jisté prý degenerace, která prý ponenáhlu hlodá na obyvatelstvu bílé pleti na celém kontinentě.

Můj názor je naprosto jiný: ne fysické poměry, nýbrž morální stav obyvatelstva jest příčinou této zdánlivé degenerace, toho úpadku přirozeného rozmnožování. Obyvatelstvo australské má příliš vyvinutý smysl pro osobní svobodu, nerado má příliš velikou starost a zodpovědnost a proto tolik ubývá porodů. Australské ženy bojí se větších rodin a zlozvyk vyhánění plodu je v městech nesmírně rozšířen. Zbývá jen obyvatelstvo zemědělské, které zpravidla mívá četné rodiny, pastevci a zlatokopové jsou velkou většinou neženatí a nemohou tedy z toho důvodu přispívati zdárně k rozmnožení obyvatelstva.

Australské ženy mají zpravidla lepší pověst nežli Američanky. Bývají dobré hospodyně a nejsou tak oddány požitkářskému životu. Zůstalo na nich mnoho starých anglických ctností a získaly novou: jsou zpravidla hezčí a mají lepší vkus než Angličanky. Že nemají smyslu pro povinnost svoji v zachovávání národa, kdož za to může? Je to kletbou kultury, kletbou, která zachvacuje celý hospodářsky pokročilý svět.

KAPITOLA PADESÁTÁ PÁTÁ.

Plavba z Australie na Ceylon.

Můj asi týdenní pobyt v Melbournu a ve Viktorii byl již ztrpčován myšlenkou, že se musím co nejdříve rozloučiti s Australií, kterou jsem opouštěl opravdu se srdcem těžkým. Již za pobytu v Queenslandu zanášel jsem se myšlenkou dáti „s bohem“ Evropě a usaditi se trvale v krásném pobřežním pásmu subtropického Queenslandu, kde mohl jsem za laciný peníz získati rozlehlý, zcela panenský kus země, který se hodil takřka pro vše, zahrnuje nejen část romantického pobřeží, nýbrž i pěknou, hustě spletenou džungli a opět otevřenější pahorkatinu, místy divoce skalnatou a bezlesou, místy se šedým, pryskyřičně vonným lesem blahovičníkovým. S nejvyššího hřbetu rozvíral se pak pohled daleko na západ, kde vinul se nekonečný, savannový les, který zdá se sice k smrti jednotvárný, leč přece má plno půvabů a zajímavostí.

Jest přirozeno, že kde kdo radil mi, abych dal přednost božskému, zcela volnému životu v slunné Australii, a já sám stále kolísal, tím spíše, ježto nebyla právě lákavou vyhlídka na návrat do našeho českého života, plného bojů, štvaní a řevnivosti. A tak utěšoval jsem se poslední dny svého pobytu na pevnině australské nadějí, že pozdravím opět za čas hostinný tento kontinent jako nový jeho příslušník.

Melbourne sám mnoho mne nelákal, neboť je to zcela moderní veleměsto, kde v předním hotelu „Menzies“ při bohaté tabuli, plné vybraných lahůdek a při všemožném pohodlí cítil jsem

až přespříliš rozdíl s životem v australském bushi. Podnikl jsem ještě několik kratších a delších výletů, leč i proslulá velkolepá údolí („fern-gullies"), plná obrovitých kapradí se štíhlými kmeny, nenadchla mne tak, jak jsem očekával podle nadšených líčení, jaká jsem často četl. Ostatní kratší exkurse mne botanicky částečně uspokojily, jinak však zklamaly. Bylať právě polovice dubna a kraj velikým suchem úplně vyprahlý a spálený, spoustou šedivého prachu pokrytý. Jen některé trnité stromky a keře a některé bezlisté rostliny zdály si libovati za těchto okolností i na nejpustějších vypálených místech a stavěly na odiv spoustu krásně zbarvených květů, jimiž hýří za příhodné doby bohatá květena australská.

V Melbournu samém častěji jsem navštívil nádhernou botanickou zahradu, z níž některé pohledy připojil jsem již k dřívějším kapitolám. Zahrada ta jest proslulá i tím, že jejím ředitelem byl po dlouhá léta jeden z největších učenců, kteří kdy v Australii žili, baron Ferdinand Mueller, jehož jméno ještě dnes jest populární i v nejodlehlejším koutku tohoto zemědílu. Mueller jest jaksi otcem australské botaniky; byl to zajímavý muž, rodem sice Němec, leč cítěním Australan. V celém jeho životním díle uplatňuje se vedle pronikavého talentu známá německá důkladnost a vytrvalost, avšak i marnivost, která se projevuje v jeho nesmírné zálibě v titulech a vyznamenáních, jimiž byl též ze všech dílů světa zahrnován.

Také zoologická zahrada jest nadmíru bohatá a zvláště pro zvířenu australskou vysoce zajímavá.

25. duben roku 1910 znamenal pro Melbourne veliký svátek, oslavu obdivuhodného a dokonalého vítězství dělnické strany při volbách dne 13. dubna. V ulicích města tísnily se davy lidu k umačkání, takže stěží bylo možno získati místa pro dlouhé slavnostní průvody. Dělnická strana nabyla teď vlády v celé Australii a proto ten všeobecný jásot a nadšení. Ovšem nutno doznati, že australské dělnictvo jest značně rozdílné od našeho, což souvisí již s celkovými poměry, se značným jich blahobytem a se zlatou svobodou v celé zemi.

Večer toho dne po šampaňské večeři, ve které jsem se rozloučil se svým milým přítelem Laverem a některými jinými, strávil jsem v divadle. Prudký vichr burácel a otřásal celou budovou a chvílemi svištěl i uvnitř v sále. Již před tím poznal jsem

Morea za plavby do záp. Australie: vlny rozprašují se nad čtvrtou palubou v jemné závoje.
Fot. Domin.

tuto snad nejnepříjemnější dobu v Melbournu, kdy suchý a horký vichr duje po celý den a naplňuje ovzduší neviditelným, avšak nejvýše obtížným prachem. I noci jsou pak horké a dusné a pro prach nelze ani okna otevříti. Tyto větry netrvají bohudík dlouho, obyčejně jen několik dnů; jinak jest tu podnebí velice příjemné.

26. dubna přijel nádherný parník společnosti P. & O. („Peninsular and Oriental“) *Morea*, kterým jsem opustil Melbourne. Věděl jsem, že cesta bude bouřlivá — vždyť foukal stále prudký vichr — a také jsem se nezklamal. Po celou dobu plavby až do západní Australie (Freemantlu) bylo moře divoce rozbouřeno, vlny zmítaly naším kolosem, čítajícím 11,000 tun, jako by to byl list hozený na pospas větru, a při tom tříštily se s ohlušujícím hukotem o pevné a vysoké boky Morey, až převalily se přes nejvyšší, čtvrtou palubu a rozprášily se v nádherné závoje, které vítr daleko unášel. Byla to podívaná skutečně vzácné krásy, leč vichr byl tak mocný, že nebylo možno na některých, méně chráněných místech paluby se na nohou udržeti. Divák měl mimoděk dojem, že obrovská loď se všemi stroji jest úplně v moci vln, že ty určují její směr, či spíše házejí jí s místa na místo, tu jako by schválně rozvíraly před ní hluboké propasti, které ji hrozí pohltiti, tu opět stavěly před ni celé boky hor, které ji mohou rozdrtiti. Tak tancovali jsme napřed do Adelaidy, kde jsme si oddechli na pevné zemi, což bylo tím příjemnější, ježto vítr byl čím dále tím studenější a pronikal naskrz tělem. Celý den v Adelaidě strávil jsem nadmíru příjemně, hlavně ve společnosti stařičkého, avšak nadmíru čilého ředitele botanické zahrady a státního botanika Holtzeho, který si před mnoha lety získal nehynoucích zásluh o prozkum severního území Australie, zvláště za svého pobytu v Port Darwinu, kde dnes mešká jeho syn. Hostil mne mimo jiné ohnivým australským vínem, a zároveň měl jsem příležitost okusiti mnohé výtečné sorty ovoce, zvláště jablek, mezi nimiž byla i některá česká plemena. Byla tu totiž ovocnářská výstavka, která skutečně až překvapovala výběrem i jakostí ovoce v Jižní Australii vypěstovaného. Také zoologická zahrada, z níž dva obrázky jsem již dříve připojil, jest velmi zajímavá.

Večer byli jsme opět na lodi připraveni k odjezdu. Počínalo se již stmívati a nevysoké hřbety za Adelaidou nabývaly fanta-

Skupina domorodců v Colombu. V pravo domorodý policista, který nosí deštník jako odznak své moci.
Fot. Domin.

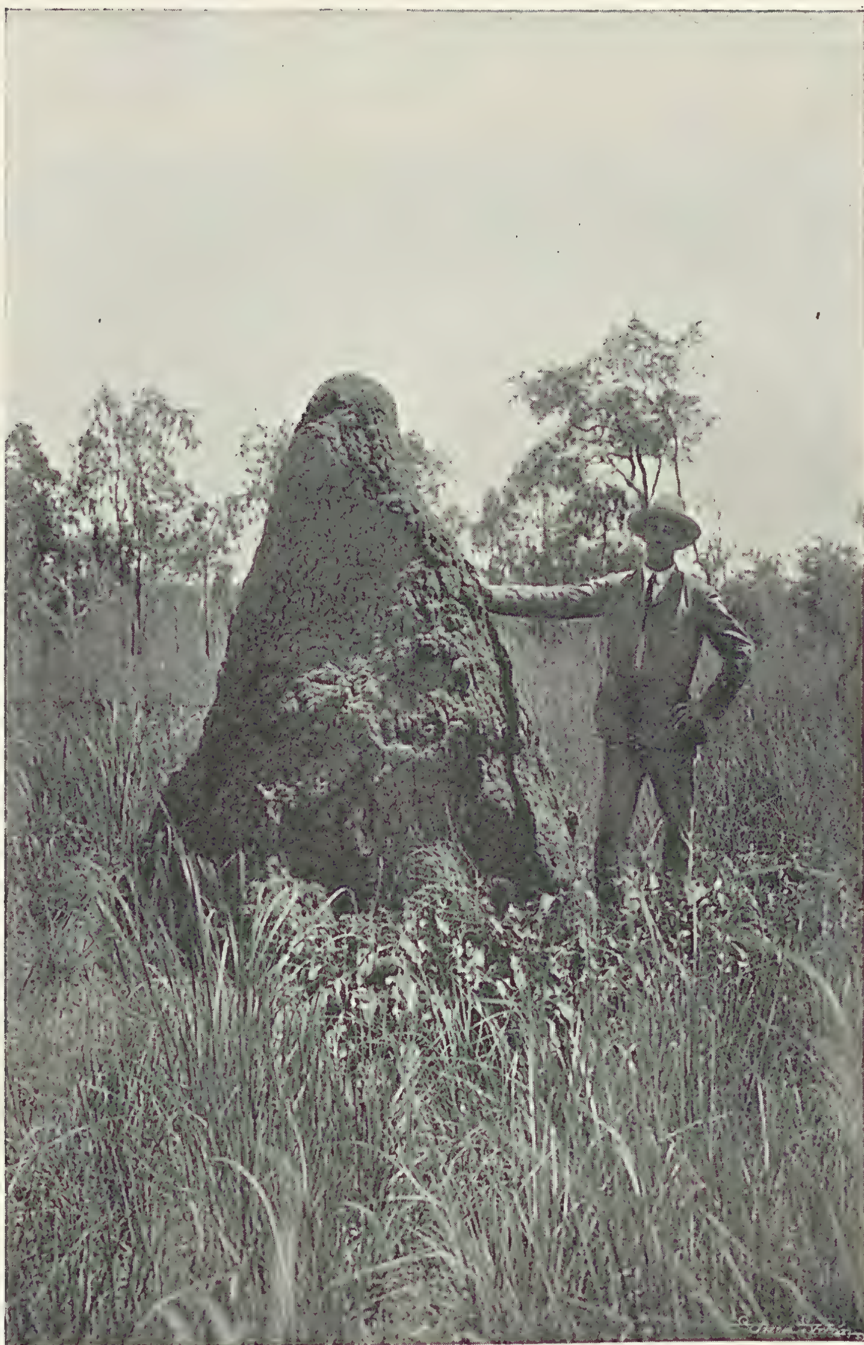
stického vzezření a obrovských rozměrů, a první světla probleskávala ve městě, když náš lodní obr pokusil se vyplouti z přístavu. Leč dující vichr nepropustil nás tak lacině; přes všecky pokusy teprve až k půlnoci šťastně jsme mohli vyplouti a cítili se teprve bezpeční na otevřeném moři, kde vlny, sebe mocnější, nemohly lodi ublížiti.

Do mé kabiny, která byla bohudík na nejhořejší palubě a zařízena pro 3 osoby a tudíž dosti prostorná, přibyl v Adelaidě společník, mladý, sympatický úředník bankovní z Perthu, veselý, avšak stále nešťastný, že pro akrobatické produkce lodi nemohl se holiti a musil neholený (ovšem ve fraku) objeviti se při večerní tabuli. První noc zažil jsem dosti nepříjemné vyrušení, když pojednou shora s protilehlé strany kabiny sklenice, která byla zdánlivě dostatečně upevněna, při prudkém nárazu vln se vymrštila a přelétnuvši napříč přes kabinu snesla se vedle mé hlavy na polštáři, zavadivši před tím dosti nešetrně o můj nos, který po celý týden nesl toho zřejmou památku.

Morea jest zařízena s velikým pohodlím, což ovšem odpovídá i ceně značně vyšší než na př. na rakouském Lloydu; jízdné z Melbournu na Colombo jest 600 K.

V první třídě („saloně") bylo pasažérů na 300, leč mnohé tváře spatřil jsem teprve po 8 dnech, kdy se moře uklidnilo. Při tabuli místo 300 bylo jich často jen as 20 až 30 a z těch ještě občas některý náhle zbledl a rychle se vypotácel ven. Mnohé dámy, které již cestou ze Sydneye byly stále nemocné, zdály se jako bezduché a polomrtvé a skýtaly přežalostný pohled. Já sám tentokráte moři dobře vzdoroval a lodní společnosti ani jediného jídla nedaroval. Zdá se, že předběžná prakse v Indickém oceánu dobře mi prospěla a mé nervy se v australské přírodě otužily.

Ze západní Australie byla plavba již úplně klidná a na lodi rozvířil se ihned zcela nový život, každý zapomněl na přestálé svízele a trampoty a oddával se jen zábavám a radovánkám. Zvláštní zábavní výbor, který za odpoledne vybral přes 2000 K, staral se vždy o to, aby doba jedenácti dnů, kdy kol do kola prostírá se jen moře a nebe, kdy ani nejmenší ostrůvek se neobjevil, uplynula pokud možno rychle a příjemně. Každý večer se na palubě tancovalo, občas pořádány opravdové bály, které leskem a toiletami účastníků nijak nezadaly nejpřednějším bálům naší

Obrovské hnízdo bílých mravenců (termitů) v okolí Chilligaoe
v severním Queenslandu.
Fot. Domin.

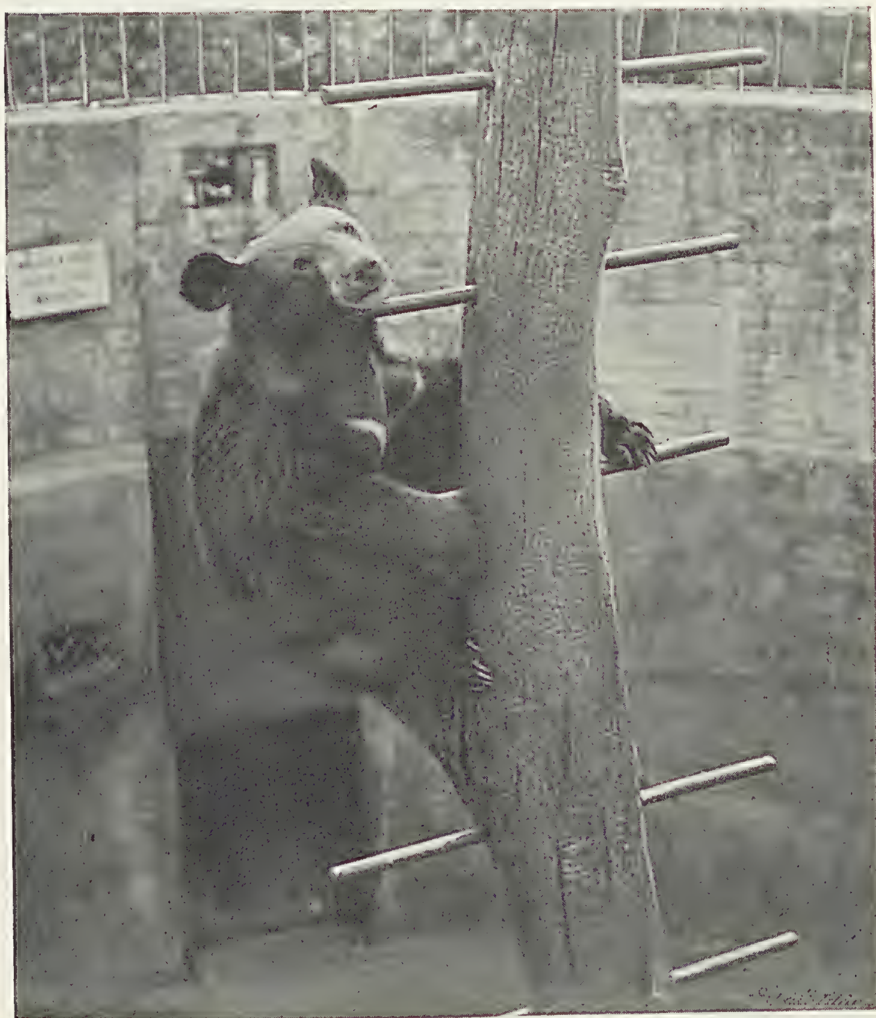
zimní saisony. Ovšem Australané a Angličané vůbec jsou hlavně zaujati pro sporty a nedbají tak mnoho o čtení, a tak po celý den na palubách hrály se všemožné hry, mezi jinými i criquet, který se těšil zvláště veliké oblibě.

Ač byli jsme zdánlivě odloučeni od země, přec bezdrátová telegrafie každodenně nás seznamovala se všemi novinkami, takže jsme ani necítili odloučenosti od ostatního světa. Zpráva o úmrtí anglického krále Edvarda VII., kterou jsme obdrželi na širém oceánu, hluboce všecky zarmoutila, leč již příští den pokračovaly všechny hry a zábavy obvyklým proudem.

V tu dobu objevovala se právě Halleyova kometa a kdo nelenil vstáti záhy z rána, ještě za tmy, mohl se obdivovati jejímu nádhernému zjevu. Zářila velice jasně a její svítivý chvost nabýval každého dne na šířce a délce. Leč právě na počátku, kdy její rozměry byly sice menší, avšak i její centrum i chvost silně zářivý, nejvíce mi imponovala. Úplně jsme na ni přivykli, nevědouce, že jest to vzácná podívaná, kterou by nám záviděli mnozí krajané, neboť, jak později jsme zvěděli, presentovala se kometa ta ve Střední Evropě celkem neslavně.

Společnost na lodi byla tak četná, že těžko lze ji popsati. Až na zcela nepatrné výjimky mluvilo se ovšem pouze anglicky. Zvláštní zábavu mi působil jeden pruský baron, který, jak s pýchou vykládal, byl spřízněn s Bismarckem. Byl již sice po několik desetiletí v Australii usedlý, přece se však úplně neasimiloval a se svou vychloubačností a se stálým vychvalováním všeho německého se podivně odrážel od ostatní společnosti. Jeho sebevědomí bylo nesmírné a při každé příležitosti vykládal, že vše dobré, co bylo v Australii vykonáno, pochází od Němců, bez německých kolonistů že by Australie nebyla ničím, a to nejen v zemědělství, nýbrž i v hornictví, v kultuře, zkrátka ve všem. Při šampaňském se tyto výklady, jimž se Angličané a Australané z vrozené zdvořilosti smáli teprve za zády pana barona, daly jednou dvakrát poslouchati, pak se však úplně znechutily. Pan baron byl prý, jak sám stále vykládal, jako nejlepší znatel Australie na rychlo povolán německou vládou do Berlína, kde prý ho čekají důležité politické a hospodářské úkoly. Zdálo se z jeho řečí (kterých ovšem nikdo nebral vážně), jako by šlo při nejmenším o anexi celé Australie Německem.

Zajímavý byl jeden starý Angličan, který horlivě propaguje esperanto, a to i na lodi, kde pořádal přednášky, kde koho oslovoval esperantem, rozdával slovníčky atd. Zcestoval za tím

Malajský medvěd v zoologické zahradě v Adelaidě (jižní Australie).
Fot. Domin.

účelem snad již celý svět a vedle esperanta mluvil plynně 7 jazyky (vzácný to zjev u Angličana), též plynně rusky. Měl při sobě i česko-esperantské slovníčky, z nichž jeden mi dal a jevil velikou radost, když jsem prohodil nějaký pozdrav neb frázi v esperantu. Byl také v době „velké výstavy" v Praze, na niž rád vzpomínal,

právě jako na opulentní hostiny a bankety, jichž se tu súčastnil a v nichž my Čechové dle souhlasného názoru ciziny jsme velicí. Divil se, že mne při té hostině pořádané městem Prahou neměl příležitost poznati (já byl tehdy, myslím, gymnasistou!), žádal, abych vyřídil panu starostovi města Prahy mnoho srdečných pozdravů atd. atd.

Dr. Daneš a Dr. Hynek na vyjížďce v rikše v okolí Colomba.
Fot. Domin.

S jiným gentlemanem, dlouholetým ministrem orby z Nového Jižního Walesu, v krátku mne úzce sblížily dlouhé debaty o zemědělství a jeho vyhlídkách v Australii. Také s jedním starým irským baronettem strávil jsem mnohou příjemnou chvilku; bohužel byl tento stařičký pán již poněkud nahluchlý a slabého zraku. Několik bohatých farmářů a squatterů z různých končin Australie skýtalo mi příležitost k zajímavé zábavě.

Ovšem i na dámy nelze zapomenouti, neboť ty byly tu za-

Dr. Domin v rikše před domorodým chrámem v Colombu.
Fot. Domin.

stoupeny ve všech možných typech, mladé i staré, krásné i ošklivé, zdrželivé, koketní i vyzývavé, paničky s manžely i bez manželů, z nichž ony obyčejně mají mnoho nedorozumění a mrzutostí se svými muži, kdežto tyto se vždy dobře baví. Nescházely tu ani dívky a dámy neurčitého věku, které se rády nechají baviti a vzhledem k tomu, že nejsou již mladé, myslí, že mohou každého osloviti a pronásledovati blahosklonnými úsměvy. Byla tu i jedna mladá a krásná Američanka, která stkvěla se nejen diamanty, nýbrž i vtipem a kolem níž otáčelo se aspoň 30 mladších a starších pánů. Na Ceyloně měla se setkati se svým mužem, kterého, jak se zdálo, odbývala o málo lépe než své dočasné ctitele na lodi. Jedna mladá dívka bavila sebe i jiné tím, že stále dělala obličeje po jiných, v čemž vynikala stejně jako ve věčném obtěžování lodního lékaře, což ostatně jest specialitou některých příslušnic něžného pohlaví.

Zvláště na mladé dívky měly zvláštní přitažlivost uniformy lodních důstojníků, ale chudinky jsou na tom špatně, ježto důstojníci nesmějí se účastniti zábav a her. Bezpochyby jest správa P. & O. prodchnuta tou zvláštní zásadou, že důstojníci mají se na lodi starati jen o své povinnosti. Mnohé francouzské linie jsou ovšem docela jiného názoru, tam galantní důstojníci jsou jen pro pasažéry, zvláště pro zábavu dam a pak ovšem se občas stane nějaký malér, který končí třeba ztrátou mnoha životů v bezedném oceánu.

KAPITOLA PADESÁTÁ ŠESTÁ.

Colombo a několik poznámek o dějinách a obyvatelstvu Ceylonu.

Ostrov Ceylon, ač má jen asi 65.700 km^2, tudíž skoro tolik jako Hollandsko a Belgie dohromady, jest rozkošný koutek světa a nelze se ani diviti, že právě sem klade fantasie lidská ráj a první velikou tragedii člověčenstva. Plochá nížina na severu ostrova a některé pobřežní krajiny jsou dosti nezdravé a místy malarií, dysenterií a tyfosními horečkami zamořené, jak to bývá všude ve vlhkých tropech. Za to však hornaté části, imponující bohatou scenerií krajinnou, mají nádherné a zdravé podnebí s dosti chladnými nocemi. Ve vyšších horách bývá dokonce temperatura tak nízká, že se tu dobře snese i ve dne těžší evropský oděv. Řecký jeden spisovatel z V. století píše, že obyvatelstvo Ceylonu se nazývá „Macrobii", ježto průměr života lidského trvá tu prý 150 let. Údaj ten jest sice značně upřílišený, leč svědčí o tom, jak již v pradávné době příznivě se soudilo o tomto věčně zeleném ostrově.

Geograficky a geologicky jest ovšem Ceylon jen částí Indie, s kterou druhdy souvisel, leč dnes tvoří dosti svérázný celek, jemuž i příroda i lid vtiskly zvláštní půvab. Ceylon hýří pestrostí barev, která se uplatňuje ve všem všude; jen tmavé, smutné barvy, zvláště černá, jsou zde cizí, celá scenerie přírodní i obyvatelstvo harmonisují v pestré směsici veselých odstínů, které působí na oko nadmíru půvabně.

Obyvatelstvo Ceylonu skládá se hlavně ze Singhalců, kteří vzdělávají zemi, pěstujíce rýži, kokosové palmy a mnohé jiné

plodiny, a z Tamilů, kteří jsou hlavně pracovní třídou. Někteří z nich jsou trvale usazeni na Ceyloně, jiní dojíždějí každoročně z jižního cípu Východní Indie. Zvláště mezi kuli, nosiči, dělníky vidíme mnoho Tamilů.

Singhalci mají lesklá těla barvy světle čokoládové až tmavohnědé, skoro černé. Ženy i muži vynikají krásnými postavami, zvláště u mužů uplatňují se krásné, oblé a měkké linie svalnatého

Mladá singhalská matka s děckem, v Peradeniyi.
Fot. Domin.

těla. Tyto měkké linie dodávají jim do jisté míry zženštilého vzhledu, k čemuž též přispívají dlouhé, lesklé a černé vlasy, které nosí hladce na zad sčesané a tam upevněné dlouhým hřebenem. Jinak nemají pravidelně pokrývek na hlavě ani šátků, lišíce se tím nápadně od mnohých jiných národů malajských, kteří nosí pravidelně klobouky nejnemožnějších tvarů a všech rozměrů anebo mají aspoň hlavu obvázánu šátkem nebo turbanem. Ještě dodatkem připojuji jeden obrázek, který jsem zachytil poblíž Makasaru na ostrově Celebesu a který ukazuje domorodé klo-

Tamilská kráska z Peradeniye.
Fot. Domin.

Buddhistický chrám v Colombu. V popředí povozy domorodců a rikša.
Fot. Domin.

bouky tak úctyhodných rozměrů, že by s nimi snad jen před několika lety modní damské klobouky mohly konkurovati.

Singhalci mají obyčejně horní část těla obnaženu a ježto i jinak jejich šat nezakrývá jejich postavu, nelze se diviti, že oko každého cizince rádo spočine na těchto celkem bezstarostných dítkách tropické přírody. Pozoruhodno jest, že na první pohled bývá někdy obtížno rozpoznati jinochy od dívek, neboť zvláštní měkké a zaoblené linie těla u mužského pohlaví ve spojení s dlou-

Detail buddhistického chrámu v Colombu.
Fot. Domin.

*

hými vlasy lehce klamou. Zvláštnost tu připomínají mnozí cestovatelé.

Singhalské dívky jsou namnoze spanilé; jejich těla, která nepoznala žádných „vymožeností" naší damské toilety, jako jsou šněrovačky, těsný oděv atd., jež přispívají jen k znetvoření ženské krásy, jsou nápadně pružná, plných a krásných tvarů a jejich chůze, při které se neúčastní jen nohy, nýbrž i celé tělo, jest nadmíru harmonická a půvabná. Teprve na Jávě a Ceyloně poznal jsem, jak krásnou může býti i chůze, když není jí na závadu úzký šat, který brání harmonickým, sladěným pohybům celé spodní části těla. V odlehlých vesničkách Ceylonu potkával jsem dívky, jichž chůze, při níž se celé tělo půvabně pružně vlnilo, byla tak elegantní, a jichž postavy byly tak ztepilé, že nepamatuji se na tak spanilé zjevy z bulevarů pařížských. Singhalské dívky a ženy mají jen zřídka kdy, tak jsou-li doma anebo při práci, prsa obnažena. Jinak nosí pravidelně bílé krátké kabátky, někdy krajkové, jindy z laciného plátna, s krátkými rukávy na způsob nočních kabátků. Tato móda, nyní u domorodců všeobecná, datuje se ještě z doby, kdy Portugalci byli pány ostrova. Jinak nosí jen sukně či sarongy, které sestávají z plátna často pestře zbarveného, ovinutého těšně kol těla. Bílé kabátky sahají buď až k sukni, anebo nechávají ještě prosvitati pruh krásně čokoládové hebké kůže, čímž zvyšuje se jen pestrost celého zjevu. Podobné sukně jako ženy nosí i muži. V novější době objevuje se bohužel tu onde i evropský šat, zvláště klobouky po způsobu evropském přišly do módy. Netřeba připomínati, že tím soulad jen trpí.

Obyvatelstvo Ceylonu čítá skoro 4 miliony duší. Roku 1823 čítal prý Ceylon jen 750.000 duší, koncem r. 1899 as 3,250.000, v roce 1904 pak 3,812.931, dle nejnovějšího sčítání v r. 1911, které jest jistě o mnoho spolehlivější než za dřívějších let, vyplývá pak následující poměr:

Singhalci	2,714.616
Tamilové (usedlí)	529.075
Tamilové, kteří dojíždějí na Ceylon jen pro práci, vracejíce se opět do Indie	530.279
Indoarabové („Moormen") usedlí	232.927
Indoarabové dočasně na ostrově dlící	33.527
Přenáší se	4,040.424

Odpočívající nosiči v Makasaru na ostrově Cebelesu. Fot. Domin.

Přeneseno .	4 040 424
Evropané	7.625
Míšenci Evropanů a Singhalců	26.857
Malajci	13.089
Veddové	5.342
Ostatní	12.198
Úhrnem	4,105.535

Původní praobyvatelé Ceylonu, Veddové, dnes vymírají, neboť nedovedli se přizpůsobiti novým podmínkám. Byl to národ divoký, který neměl stálých bydlišť, nýbrž volně se potuloval džunglemi, kde příroda sama skýtala mu dostatečnou ochranu proti ostatním obyvatelům ostrova. Jejich bydliště byly díry, doupata a jeskyně, anebo i kmeny stromů, a ještě dnes pětitisícový zbytek jich žije potulným životem v těžce dostupných pralesích na východu a z části i v severnější části Ceylonu. Veddové nikdy se nezaměstnávali vzděláváním půdy a pěstováním rýže. S lukem a šípy toulají se pralesy jsouce výteční lovci. Mluví svou zvláštní řečí, chodí skoro nazí a jejich často vousaté tváře mají dosti divoký výraz. Sám viděl jsem zvláštní náhodou několik málo Veddů v Kandy; ovšem byli to již Veddové polocivilisovaní, kteří právě se ubírali se svými luky a šípy ve průvodu dvou míšenců k jednomu fotografovi. Jejich svérázné, dlouhým vousem zdobené tváře měly zcela mírumilovný výraz; na čele některých byly rovnovážné jízvy, které měly dle všeho býti ozdobou. Jejich dlouhé černé kštice byly volné a poněkud kadeřavé.

Osud Veddův živě připomínal mi australské černochy, neboť oba tito národové, jimž kultura nepřinesla nic dobrého, kvapem blíží se vymření. Jako australští černoši tak i Veddové jsou lovci bez stálého bydliště, kterým nomadický život stal se nejdůležitější existenční podmínkou. Změněné poměry zhoršily možnost jejich existence a tak vidíme, jak tito praobyvatelé rychle vymírají a časem budou jen náležeti historii, stejně jako se to stalo s praobyvateli Tasmanie.

V samotném Colombu můžeme již pozorovati všechny národnosti zastoupené na Ceyloně až na Veddy. Jako prodavači vtírají se všude vychytralí Indoarabové, kteří obyčejně okradou i toho, kdo myslí, že nejlépe koupil. Jinak převládají Singhalci

Četnými ozdůbkami vyšnořená domorodka v Peradeniyi.
Fot Domin.

a vedle nich Tamilové, kteří vynikají sice svalnatými a pěknými postavami, jsou však obyčejně drobnější. Jejich barva jest často skoro černá, jindy opět jen tmavohnědá anebo s odstínem do olivové. Oděv mužů jest pravidelně ještě jednodušší, neboť sestává namnoze jen z plátna ovinutého kol boků, z něhož při práci si stočí úzký pás, takže dobře vyniká jejich pěkné, nahé tělo. Kdežto Singhalci nosí přímo hřívy lesklých, vzadu hřebenem spojených vlasů a často mají i mohutný vous, jsou Tamilové skoro bezvousí a vedle toho si holí i celé tělo. Také si holí vlasy na přední části hlavy, vzadu pak splétají si dlouhé vlasy v cop. Hlavy mají jen zřídkakdy nepřikryté, obyčejně ovíjejí si šátky na způsob turbanu. Tamilské ženy a dívky nosí obyčejně roucho z jediného kusu plátna, jež bývá často pestré (zvláště červeně a žlutě kostkované látky jsou v oblibě) a které si napřed ovinou těsně kolem spodní části těla na způsob sukně či sarongu, po té si ho přehodí přes prsa a konec opět vzadu za pás zastrčí. Jsou mezi nimi typy velice pěkné, pravé krásky, které by i s našeho stanoviska musily býti jako takové označeny.

Dnešního dne převládá na celém ostrově buddhism, vedle kterého se ztrácí hinduism, mohamedánství a křesťanství. Skoro půltřetího milionu obyvatelů tohoto nádherného ostrova jsou vyznavači učení Buddhova, kdežto něco přes 900.000 se hlásí k hinduismu, as 280.000 k mohamedánství a 400.000 ke křesťanství. Ovšem nesmíme se domnívati, že buddhism na Ceyloně jest vyznáván v původní, nezměněné formě. Stejně jako mohamedánství doznal tu značných změn a i v různých částech ostrova, který jest od severu k jihu jen 445 *km* dlouhý, pozorujeme různé odstíny tohoto náboženství. Na Ceyloně nelze vždy poznati na první pohled ani vyznavaček koranu, ježto nenosí vždy zahalené tváře, jak tomu jest na prahu Asie. Ostatně zvláště mladé a hezké mohamedánky rády odhalí na chvilku svou tvář, ví-li, že je nemůže pozorovati některý souvěrec.

Již v Colombu, v domorodé čtvrti, upoutají naši pozornost skvostné buddhistické chrámy s nádhernými skulpturami. Jinak jest celé domorodé město špinavé, ale s přepestrým životem všemožných národností, jak jest to přirozené v tak důležitém přístavním městě jako jest Colombo, kde vedle bělochů lze se obdivovati přepodivné směsici Indoarabů, Singhalců, Tamilů, Malajců, Parsů, Židů a rozličných míšenců, kterými zvláště Colombo oplývá.

Pandany na pobřeží mořském na ostrově Čtvrtečním (Thursday Island).
Fot. Domin.

V přístavní, velmi úpravné části, kam přicházejí každodenně z lodí kotvících v nádherném přístavě chráněném třemi mohutnými lamači vln cizinci všech národností, panuje hluk a křik k zbláznění. Každá loď zůstane as den v Colombu, čehož použijí pasažérové, aby se pobavili pestrým životem ve městě a v jeho malebném okolí a nakoupili něco drobností na památku. Domorodci jsou ovšem zkaženi hlavně bohatými Angličany a Američany, kteří často platí neslýchané obnosy za bezcenné tretky. Vstoupí-li cizinec pod podloubí vroubící obě strany hlavní obchodní ulice, ihned vítají ho prodavači pozdravem jako starého známého a zvou k prohlédnutí „báječného“ a „báječně“ laciného zboží. Aby dodali svým slovům více váhy a také z obavy, aby se dobrého zákazníka nezmocnil některý konkurent, tahají vás pouliční prodavači i majitelé obchůdků ze všech stran, řvou vám do uší, jako by předpokládali, že každý jest hluchý, a hledí vás tak dokonale zmásti, abyste v nejhorším případě koupili něco jen pro chvilečku oddechu, než zase padnete na pospas nové smečce. Vedle prodavačů spolupůsobí pestrá směsice gaminů, kteří se nabízejí ke všemu možnému a obtěžují tak dlouho, až se jich zbavíte buď nějakým bakšišem nebo notným kopancem. Vyjdete z krámku, kde jste smlouvali, chtějíce koupiti slona z ebenového dřeva, krásné palmové hole, tepané stříbrné předměty, drobnůstky ze slonoviny, ceylonské krajky anebo nádherné skříňky z dikobrazích ostnů a černého ebenového dřeva, vykládané uvnitř slonovinou. Smluvili jste již asi na *desetinu* původně požadované ceny, leč zdá se vám, že to jest ještě cena nepřiměřeně vysoká, a proto vycházíte z krámku, aniž byste koupili, ježto starý šibal nechce již sleviti. Leč tak snadno prodavač svou obět nepropustí; za šos kabátu přivěsí se vám aspoň dva prodavači, řvouce o překot a pokoušejíce se, aby vás vtáhli nazpět. Jiní pouliční prodavači mávají vám těsně před nosem pohlednicemi, jiní strkají vám do kapes různé cetky a veliké náhrdelníky z pěkných červených semen a přes všechny vaše protesty brání se vzíti je nazpět, jen aby něco za ně dostali a když už nevíte, kde vám hlava stojí, přibude ještě starý, zkušený podvodník, který vám strká před oči ohromný diamant, ovšem že falešný, a žádá několik liber šterlinků. Ač prodavač mne ujišťoval, že ho přivedu úplně na mizinu, koupím-li ten diamant za tak směšně nízkou cenu, neučinil jsem toho, leč rozdal na různé strany pár důklad-

Dagoba v kokosovém háji u Mount Lavinia.
Fot. Domin.

ných štulců, abych si uvolnil cestu. Několik gaminů rychle ještě provedlo své přemety a kotrmelce, jiní mne provázeli jdouce po rukou, leč když hodil jsem jim stranou několik drobných peněz, nechali všeho a dopřáli mi trochu klidu.

Nováček v tomto reji ztratí docela hlavu a často i hodně peněz. Není pochyby o tom, že i v samotném Colombu lze koupiti krásné předměty a velice lacino, leč třeba k tomu jisté zkušenosti a opatrnosti. Zvláště při nákupu drahokamů a polodrahokamů, na něž Ceylon jest tak bohatý a mezi nimiž snad přední místo zaujímají nádherné safíry, třeba býti velice opatrný.

V Colombu a okolí převládají hlavně kokosové háje, ovšem v pestrém sdružení s jinými tropickými rostlinami, z nichž v prvé řadě zasluhuje zmínky přehojná a elegantní palma areková či betelová. Zvláště na pobřeží mořském rostou kokosovníky, jichž kmeny jen zřídka jsou rovné, sklánějíce se často až nízko nad hladinu mořskou. Když za večera krásné jich koruny ztemní a hladina mořská hraje odrazem světel a mraků, jež provázejí večerní oblohu, bývá nádherná podívaná na temné obrysy šikmých i pokroucených kokosovníků, jež jako by šeptaly tajemné báje širému oceánu, který buď jen laškuje drobnými vlnkami anebo s děsným hukotem tříští se o břeh, olizuje ho po kraji bíle zpěněnými jazyky vln.

Kdo chce užíti v krátké době nádherné pobřežní scenerie, tomu doporučuji výlet do Mount Lavinia, vzdálené jen 11 *km* od Colomba. Cesta vede tu kokosovými háji, tu opět při samotném břehu mořském, kde v době západního monsunu jest tak mocný příboj, že zpěněné masy vod se tříští do výše několika metrů. Místy rostou na břehu pěkné pandany, jichž kmeny jsou zdobeny šroubovitě sestavenými zbytky starých listů. I na Ceyloně těší se pletivo pandanové veliké oblibě a domorodci pletou z něho nádherné tašky, košíky, pouzdra i rohože.

V blízkosti Mount Lavinia nalézá se opět pěkný buddhistický chrám a v stínu kokosových hájů prosvitá malebná dagoba, nápadná zdáli dosti křiklavou modrou barvou, která jen v pestrobarvých tropech nepůsobí rušivě. Procházka v okolí jest velice poutavá, bohužel jsou tu domorodci i v odlehlých chyších zkaženi častými návštěvami turistů, takže stále třeba očekávati nějaké vydírání, a již i nahé děti, které se batolí volně v přírodě, neznají než žebrati o bakšiš.

V Peradeniyi na Ceyloně: po straně skupina kolokasií a Agav s pestrými listy.
Fot. Domin.

Domorodec v Mount Lavinia šplhající na ztepilý kokosovník pro ořechy.
Fot. Domin.

Za horkých dnů, kdy chůze v tropech brzo unavuje (pohodlnější turista dá ovšem přednost rikše, ač se tím připraví o mnohý požitek a bezprostřední styk s domorodci), rádi se občerstvíme vodou z kokosového ořechu, pro který domorodec se zručností opice hbitě a rychle vyšplhá až do koruny vysoké palmy. V četných chatrčích viděl jsem i paličkování světoznámých ceylonských krajek, v němž domorodé dívky projevují nejen velikou zručnost, nýbrž i smysl pro vkus.

Proti Colombu jest Mount Lavinia poměrně tiché místo a zdá se, že i podnebí jest tu příjemnější, což snad souvisí s velikou rozlohou kokosových hájů. Kokosovník jest i na Ceyloně nejdůležitější ze všech palem, třebas by tu nebyl původně domovem. Jen ve vyšších, studenějších polohách schází, jinak provází jeho dekorativní zjev celý ostrov; zvláště západní část pobřežní jest takřka nepřetržitým pásem kokosových hájů. O mnohonásobném užitku této palmy jsme mluvili již dříve. Dostačí, uvedeme-li k tomu dodatkem, že roční žeň kokosových ořechů odhaduje se na Ceyloně na jednu celou milliardu. V řekách, v bařinách, zátokách a lagunách často vidíme spoustu zevního vláknitého oplodí z kokosových ořechů, které sem domorodci kladou, aby měkká část uhnila a pevná vlákna (známý „koir" obchodu) se uvolnila. Jinak nejdůležitější část jest kopra (sušený rohovitý bílek), z něhož se připravuje palmové máslo či olej, jehož ročně se vyváží z Ceylonu na 22 milionů litrů.

Colombo, které domorodci zovou „Kola-ambu", jest dnes hlavním městem Ceylonu a má svou zajímavou historii, jako vůbec dějiny tohoto ostrova jsou nadmíru pestré, sahajíce při tom nazpět daleko před počátek křesťanského letopočtu. Jeť Ceylon sídlo prastaré kultury, o níž ještě dnes výmluvně svědčí ruiny velkolepých chrámů a staveb v Polonnaruwě a Anuradhapuře, které pamatují aspoň dva tisíce let!

Již staří Řekové a Římané znali tento ostrov bohatý drahokamy a kořením, které již dávno před tím, než seznány byly tropické kraje jihoasijské, bylo dováženo do Středozemí prostřednictvím Indů, Arabů, Egypťanů a jiných starých národů. Tehdy Ceylon byl znám pod názvem *Taprobane* a byl jaksi pojítkem mezi Východní Indií a malajskými ostrovy jihoasijskými, odkudž na Ceylon domorodci ve svých zdánlivě primitivních plavidlech

dováželi různé vzácné zboží, které z části bylo pak dopravováno dále na západ.

Původní obyvatelé Ceylonu byli dle všeho Veddové, kteří snad tu žili již tehdá, když Ceylon souvisel ještě s pevninou. Asi

Domorodá dívka v Mount Lavinia při paličkovaní světoznámých ceylonských krajek.
Fot. Domin.

tisíc let před Kr. došlo teprve k trvalému usazení jiné národnosti na Ceyloně. O tom vypráví kronika toto: Ve Východní Indii, a sice v její střední nebo severní části žil národ spřízněný s Indy, jehož vládcové nesli pyšné jméno „lví plémě“. Vidšaja, nejstarší syn královský, byl pro bohopustý život a mnohé zlé činy, jichž se dopustil, vykázán z říše svého otce a asi se sedmi sty svých věrných přistal po dlouhé bludné cestě na ostrově Lanka

(neb Lankadiva) a překřtil tento ostrov na *Singhala* nebo *Sihala* dle svého domácího názvu v Indii; znamená totiž „Singha" lev. Od toho odvozuje se pak název Singhalci jakož i nynější jméno celého ostrova, neboť Sihala během času se pozměnilo v Ssila a v *Ssilon*, což odpovídá anglické výslovnosti názvu Ceylon. Ostrov ten se vypovězenému synu královskému ze severní Indie tak zalíbil, že si umínil zde se usaditi a podporován svými 700 druhy přemohl a zabil panujícího vládce a zasedl sám pak na trůn a vládl prý spravedlivě po 38 let a dal základ dynastii, která se udržela po předlouhou dobu. Staré kroniky dosvědčují, že do r. 1815 panovalo celkem 165 knížat z této dynastie.

Ovšem již před příchodem Vidšajovým, který se klade do 6. stol. př. Kr. (as r. 543), byl Ceylon jistě zemí kulturní, a to, jak různá svědectví ukazují, aspoň po půl tisíciletí. Veliké epické písně staroindické, Mahabharata a Ramayana vypravují, jak Rama následoval Situ, uprchlou svou ženu, na ostrov Lanku, či dnešní Ceylon, který arabsky se zove Serendib, kdežto domorodcům jest většinou znám jako Lankadiva.

Leč vláda dynastie Vidšajovy brzo byla znepokojována vetřelci z malabarského pobřeží Indie, předchůdci dnešních Tamilů, kteří vynikali velikou odvahou a statečností a po dvě tisíciletí ohrožovali bezpečnost Singhalců, jichž knížata byla velice nestejné hodnoty. Někdy Tamilové byli vlastními pány ostrova, rozhodovali o všem, ba určovali i singhalské vládce. Jindy opět některá knížata se vzchopila a slavně vetřelce z Indie porazila. V 2. století podařilo se Tamilům odvléci do zajetí do jižní Indie na 12 tisíc Singhalců za otroky, leč o dvě léta později zmužilý singhalský král podnikl odvetnou výpravu do Indie, osvobodil zotročilé zajatce a zajal opět mnoho tisíc Tamilů, které odvlekl s sebou nazpět. Tak se střídavým štěstím bral se tento veliký zápas mezi oběma národy, a to až do doby, kdy Portugalci počali se objevovati na březích Ceylonu. Když totiž známý portugalský kapitán Vasco de Gama obeplul v r. 1498 po prvé jižní Afriku a nalezl cestu po moři do Východní Indie, navázali Portugalci pravidelné obchodní styky s Ceylonem a brzo zřídili si na ostrově tom první evropské kolonie; byli pak pány ostrova od počátku XVI. století do polovice století XVII. Ovšem panství portugalské, které nelze jinak nazvati než bezohledným vykořisťováním uloupené země a krutým potlačováním vlastních majitelů půdy,

Domorodé děti v kokosovém háji u Mount Lavinia. Fot. Domin.

nemohlo nalézti ohlasu u domácích knížat. Portugalci byli vždy více nenáviděni, až konečně ceylonský domácí kníže sám volal Hollanďany na pomoc proti bílým vetřelcům a utiskovatelům. Tak zmocnili se Hollanďané jižní části Ceylonu r. 1658, kdy vzdala se pevnost v Colombu, učinivše konec hrůzovládě portugalské; byli vítáni jako osvoboditelé od těžkého jha, leč za 140 let, kdy vládli jižní částí ostrova, neosvědčili se o mnoho lepší svých předchůdců, ač ovšem třeba doznati, že více pečovali o obchodní zisk než o vojenské obsazení ostrova. Střední provincie zachovaly si však svou neodvislost stále, jsouce pod žezlem mocných knížat z Kandy.

Po Hollanďanech následovali Angličané, jimž se r. 1796 vzdala poslední pevnost hollandská — opět Colombo — a kteří dovedli si postupně podmaniti celý ostrov, jehož jsou dodnes pány. Mocný král z Kandy, jehož samostatnost marně se pokoušely zlomiti evropské velmoci po plná 3 století, byl konečně též zajat a deportován, a tak r. 1815 končila dlouhá řada singhalských knížat i králů.

Pod anglickou vlajkou Ceylon utěšeně vzkvétal a vzkvétá. Za doby anglické svrchovanosti se populace zčtyřnásobila, zaveden všude úplný pořádek a prosperita ostrova stoupla měrou netušenou. Jeť Ceylon pravým klenotem v tropech jižní Asie a dnes, kdy Singhalci a Tamilové, kteří po tisíciletí žili v krvavém nepřátelství, žijí pospolu v míru a klidu, byť by i různým způsobem dle svých národních zvyků, nelze si ani představiti ideálnější kolonie tropické i pokud se týče přírody a jejího bohatství i pokud se týče domorodého obyvatelstva. Bolným zjevem jest pouze vymírání praobyvatelů, Veddův, leč cesta pokroku a kultury nesmí se někdy ohlížeti ani na hroby celých národů.

KAPITOLA PADESÁTÁ SEDMÁ.

Botanická zahrada v Peradeniyi.

ČÁST PRVÁ.

Kdo opustil by Ceylon, aniž by navštívil rozkošný hornatý kraj ve střední části ostrova, neodnesl by si odtud správný názor o tomto divukrásném ostrově, jehož půvab a kouzlo stupňuje se a vyvrcholuje právě v bohatě rozčleněném pahorkatém a hornatém terrainu, v němž se snoubí v ladný celek pestré ztepilými palmami, chlebovníky, bambusy a sterými jinými stromy provázené kultury domorodců, malebná, terasovitá rýžoviště, rozlehlé plantáže, zvláště čajovníkové, panenské, divoké džungle s domorodým lidem, jehož chýše krčí se malebně v rámci věčné zeleně.

Jízda drahou z Colomba do Kandy a dále do Nuwara Eliya, či Nurelia, jak obyčejně říkají Angličané, jest v pohodlných, pro tropy účelně zařízených vozích, které mají vždy i výtečný vůz restaurační, nadmíru příjemná, osvěžující a i laciná (zpáteční lístek z Colomba do Kandy stojí v I. třídě pouze 9 rupií (rupie = 1 K 60 h), ač cesta obnáší skoro 250 *km*; jest však i bohatá velkolepými výhledy, které se střídají před užaslým zrakem jak v pestrém kaleidoskopu. Místy vine se trať po strmých úbočích a pod námi zejí hluboké rokle a údolí, jichž stráně kryje buď hustá, mnohobarevná džungle, anebo palmové háje a směsice bujné tropické vegetace. Rozkošný jest pohled na vesničky domorodců, které malebností málo zadají kampongům jávským. Místy vidíme opět tůně zarostlé posvátným lotosem, rýžoviště

Hornatina v středním Ceylonu: v popředí řeka Mahaweli Ganga u Peradeniye.
Fot. Domin.

vzdělávaná domorodci, jichž tmavá těla zdáli se lesknou odrazem žárných paprsků slunečních, travinaté pláně, po nichž se toulají statní buvolové, stříbrné řeky lemované pandany a bambusy, skupiny imposantních slonů, které pohání mladý Tamil do práce atd. Oko nikdy se nepřesytí touto podívanou, která hýří veselými barvami a jasem a mnohotvárnou pestrostí rovníkových tropů. Na stanicích upoutá opět naši pozornost směsice domo-

Bambusy v botanické zahradě v Peradeniyi.
Fot. Domin.

rodců a chceme-li, můžeme se občerstviti vodou z mladého kokosového ořechu, který hbitý domorodec před našima očima silným nožem otevře a elegantním pohybem podá do vozu.

Učiňme prozatím zastávku v Peradeniyi, která leží 5 *km* před Kandy a kde jest rozlehlá a proslulá botanická zahrada (Royal Botanic Gardens), která se čítá k nejpřednějším botanickým zahradám celého světa, majíc snad ještě výhodnější a malebnější polohu než botanická zahrada v Buitenzorgu na Jávě, která ovšem ji daleko předčí i rozlohou i bohatostí.

Železniční most přes řeku Mahaweli Ganga na pokraji botanické zahrady v Peradeniyi.
Fot. Domin.

Palmový hájek v botanické zahradě v Peradeniyi: uprostřed palma Licuala.
Fot. Domin.

Peradeniya jest cílem skoro všech turistů, kteří zavítají do Kandy, leč přes to jest celé její okolí a přilehlá vesnice zcela tichá, život domorodého lidu není tu ještě otráven vlivem bělochů. Několik dnů, které jsem tu ztrávil, využívaje každé chvilky od východu slunce až pozdě do noci, zůstane mi navždy nezapomenutelnými. Bydlel jsem v pěkné útulně (anglicky „Resthouse"), lacině a pohodlně. Prostorný pokoj můj byl sice zařízen jednoduše, avšak čistě; pohodlná postel s moskitovou sítí, stolek, několik židlí a skříň (která ve dne sloužila mi i k nabíjení fotografických desek) skládaly skoro celý nábytek; v souvislosti s pokojem byl malý pokojíček toiletní s velikým džberem, ve kterém se možno polévati vodou (všeobecný to způsob koupele po celém ostrově) a ostatní nutné zařízení s připraveným pískem místo splachování vodou.

Pěkná jídelna jest společná, užíval jsem jí však obyčejně sám neb jen s jediným soustolovníkem, mladým anglickým entomologem, který mne upozornil na mnohé zoologické zvláštnosti blízkého okolí. Vpředu pak přilehala velice prostranná, otevřená a nádhernými tropickými květinami a kapradinami zdobená veranda, kde bylo možno v lenoškách odpočívati anebo večer se dívati do tropické noci, na poletující světélkující broučky, jichž veliké množství zde září jak bludná světélka.

Myslím, že ten, kdo chce oddati se pravým a nejsubtilnějším požitkům, jaké vyplývají ze styku s tropickou přírodou a jejím obyvatelstvem, nesmí se na Ceyloně zdržovati v hotelích, které mají vždy více méně mezinárodní ráz, nýbrž právě v těchto státních útulnách, kde jest jaksi v bezprostředním spojení s lidem i přírodou. Ostatně tyto útulny, k jichž užívání na delší dobu jest třeba vyzvednouti si zvláštní dovolení, jsou velice pohodlné a obsluhující domorodci nejsou ani dotěrní, ani vyděrační, nýbrž vždy velice úslužní a nadmíru čistí. Na jednu věc musí si nováček (stejně jako v Indii) zvyknouti, že totiž kývání hlavy stranou neznamená tu jako u nás zápor, nýbrž „ano". Strava v těchto útulnách jest dobrá a vydatná. Ráno snídaně po způsobu anglickém, v poledne tiffin a večer oběd asi s 5 chody. Hlavním jídlem jest ovšem curry, na kterém jsem si vždy rád pochutnal. Jeť již rýže o mnoho lépe upravena než obyčejně u nás, to jest měkká a přece každé zrnko volné, neslepené, a potom e si krmi tu dle chuti a nálady každého dne jinak upraviti,

Škrtič (fíkovník) v botanické zahradě v Peradeniyi (celkový obrázek).
Fot. Domin.

podle toho, které ostře kořeněné příkrmy a v jakém množství si přidáme. Není snad jiná krmě, ve které by bylo možno výběrem ze stejného materiálu tolik individualisovati, jako právě při curry. Stolovníci při téže tabuli často jedí stejné a přec jen zcela různé curry.

Botanická zahrada, která jest volně přístupna od časného rána až do soumraku, má pro neodborníka ráz nádherného tropického parku, ve kterém se může každým krokem obdivovati novým, překvapujícím zjevům z říše rostlinné. Vidíme tu gigantické stromy, jichž sloupovité kmeny pyšně ční k nebesům, a které zde byly vypěstovány ze semen a sazenic z nejrůznějších horkých krajů starého a nového světa. Hned poblíže vchodu můžeme se pokochati v nádherném háji palmovém, ve kterém vidíme zástupce přemnohých rodů z této knížecí čeledi mezi rostlinami. Oko se zálibou spočine na nádherných jejich korunách i na celém vznešeném jich zjevu. V ladný celek pojí se tu koruny různých tvarů, ať už s obrovskými vějířovitými listy, které nesou přepevné, několikametrové řapíky, ať s listy trhaně peřenými, jichž nejznámějším typem jsou nám kokosovníky a datlovníky, ať s listy několikráte peřenými, jaké jsou celkem vzácné u palem, napodobujíce gigantické kapradiny. K těmto posledním náleží pouze jediný zástupce, ozdobná palma *Caryota*, která na Ceyloně jest známa jako „kitul" a svým elegantním zjevem vždy upoutá i obyčejného turistu, který však často netuší, že v tomto nádherném výtvoru tropické přírody skrývá se zástupce z čeledi palem. Palma kitul nalézá se roztroušeně skoro po celém ostrově a často stěží lze rozhodnouti, je-li pěstována anebo původní. Domorodcům skýtá též různý užitek, tak její pochvy dávají velice pevná vlákna, její dřevo zdobené hustě svazky cevními s pevnými pochvami jest tvrdé a pevné, kdežto dřeň poskytuje sago stejně jako palma sagová, byť by i v daleko menším množství. Z naříznutých mladých samičích palic vytéká šťáva, tuhnoucí v syrup, který slouží domorodcům též k přípravě cukru.

Na obrázku ze zmíněného palmového hájku lze viděti vedle ztepilých kmenů různých palem uprostřed velice ozdobnou, nižší palmu z rodu *Licuala*, jejíž obrovské, v průměru několik metrů měřící vějíře jsou skoro až k řapíku rozeklány v pevné, klínovité úkrojky.

Škrtič (fíkovník) obrůstající kmen stromu v botanické zahradě v Peradeniyi (detailní obrázek).
Fot. Domin.

Jako pěkné stromy upoutají na sebe pozornost statný *Pterocarpus indicus* z Burmy, známý pod domorodým názvem „*padonk*", západoindický ovocný strom *Chrysophyllum Cainito* a mahagonový strom z Hondurasu (*Swietenia Mahagoni*). Gigantické bělavé kmeny vytyčuje do závratné výše strom kanárový, jehož kmeny na spodu vybíhají v bizarní tabulové kořeny; strom ten poznali jsme již v Buitenzorgu, právě tak jako některé fíkovníky (*Ficus elastica*, banyan atd.), které v Peradeniyi jsou zastoupeny obrovskými a starými exempláři, na které s údivem pohlíží skoro každý návštěvník.

Mezi fíkovníky jsou zvláště pozoruhodní *škrtiči*, o kterých jsem taktéž mluvil již v 1. dílu cestopisu. Připojené dva obrázky znázorňují velice jasně, jak postupuje zhoubné dílo těchto nebezpečných škůdců, kteří napřed se usadí na kmenu stromu jako nepatrní příživníci, časem však zdolají i nejpyšnějšího obra pralesového. První obrázek jest celkový; vidíme v hořejší části uzlinu větví a kořenů, která značí místo, kde se původně škrtič usadil na kmenu jiného stromu. Jeho kořeny obrůstající kmen hostitele dorostly již až k zemi a zakořenily se a tím vstoupil škrtič do nového stadia, neboť může si přímo ze země přiváděti výživu. Vidíme také, že tvoří mohutné větve, které rostou všemi směry nahoru.

Druhý, detailní obrázek ukazuje, jak kořeny škrtiče obrůstají kmen, a to až k jeho spodu. Později tato síť kořenů splyne v souvislý obal a pak zahubí svého hostitele, jehož místo konečně zaujme.

Botanická zahrada honosí se nádhernými palmovými alejemi, které vážně a majestátně jako by střežily přístup ke královským hradům neb zámkům. Jsou to aleje oblíbené palmy královské (*Oreodoxa regia*) původem z tropické Ameriky a pak zvláště velebná alej palmy *talipot* zvané, která na Ceylonu jest domovem a také se hojně pěstuje. Dva pohledy ukazují část této aleje, leč jistě nedovedou v diváku vyvolati správný dojem, jaký palmy ty u každého vyvolávají. Jejich obrovské, sloupovité kmeny jsou v mládí pokryty odstálými zbytky pochev listových, které potom podivuhodným způsobem opadají v hořejší části kmenů, zůstanou však vespod, jako by to byla ochrana proti nějakým mohutným nepřátelům z říše živočišné. V každém stadiu jest talipot krásnou a imposantní palmou. Po padesát až skoro

Talipotová alej v botanické zahradě v Peradeniyi.
Fot. Domin.

Talipotová alej v botanické zahradě v Peradeniyi (pohled se strany).

Fot. Domin.

sto let dorůstá sloupovitý kmen, dosahující až výše 30 *m*, a tvoří se v zaoblené koruně nové gigantické vějíře listů, které mívají v průměru 5 *m*. Teprve po této dlouhé době talipot přichází do květu, jeho koruna rozzáří se obrovitým květenstvím se statisíci drobných květů. Květenství to zakončuje korunu, jest několik metrů vysoké, barvy žlutavobílé, jako by bylo uměle vyrobeno z drahé slonoviny. Čím dále květenství pokračuje, tím více chřadnou listy, obrovské jich vějíře schnou a smutně visí dolů na skloněných řapících. Po odkvětu pak celá pyšná palma vždy zahyne. Pohled na kvetoucí palmu talipotovou, byť by jen z okna železničního vozu, jest stejně nezapomenutelný, jako těžce vylíčitelný.

Talipot jest domorodý a všeobecně známý název palmy, která botanicky se zove *Corypha umbraculifera*; z jediného listu této palmy, který domorodcům skýtá ochranu proti dešti i slunci místo našich slunečníků a deštníků, možno složiti celý stan pro člověka.

Mezi různými užitky, které skýtá talipot, zmiňuji se pouze o jediném: sušené, vybílené a v proužky rozřezané listy dávají Singhalcům papír, zvaný „*ola*“ a nesmírně důležitý již proto, že se na něm dochovala celá jich bohatá historie.

KAPITOLA PADESÁTÁ OSMÁ.

Botanická zahrada v Peradeniyi.

ČÁST DRUHÁ.

Botanická zahrada v Peradeniyi byla otevřena v prosinci r. 1821, tudíž již 6 let po úplném podrobení mocného krále z Kandy. Hollanďané měli sice již před tím menší botanickou zahradu na Slave Island u Colomba, leč ta pozbyla za anglické vlády svého významu. Za to zřízeno během času několik odboček v různých částech ostrova, aby se tu pěstovaly rostliny, kterým podnebí v Peradeniyi nesvědčí, hlavně však proto, aby se mohly zkoušeti různé užitkové rostliny za různých podmínek půdy a podnebí. Vláda ceylonská považuje jen tyto praktické otázky za důležité nešetříc nákladu pro vše, co souvisí s tropickým zemědělstvím. Na rozdíl od vlády nizozemské Indie spoří, jedná-li se o účely čistě vědecké a tak také zařízení laboratoří i vědecká úprava zahrady nedá se srovnati s Buitenzorgem. Zahrada pokrývá na 60 *ha* plochy a jest velice výhodně umístěna v záhybu řeky Mahaweli Ganga, čímž získává i na scénické kráse. Protilehlé stráně za řekou pokrývá z valné části nádherná džungle, což umožňuje odborníkům studium i v samotné panenské přírodě. Na jižním konci zahrady přetíná dráha zmíněnou řeku pěkným viaduktem („Satin-Wood Bridge"), který se malebně odráží v rámci vždy zelené tropické vegetace.

Mezi řediteli zahrady vystřídali se někteří vynikající odborníci, kteří si získali nehynoucích zásluh o prozkoumání do-

Skupina bambusů (Dendrocalamus giganteus) v botanické zahradě v Peradeniyi.
Fot. Domin.

mácí květeny, tak na př. Dr. *Gardiner* a Dr. *Thwaites*, kterým v zahradě zřízeny též pomníky. Za mého pobytu na ostrově byl ředitelem zahrady vynikající odborník *J. C. Willis*, v jehož společnosti podnikl jsem mimo jiné zajímavou exkursi do vzdálenějších částí řečiště, abych tu sbíral jedny z nejpodivnějších rostlin jevnosnubných, které příroda vytvořila, různé zástupce z čeledi *Podostemonaceae*, které podobají se spíše stélkám tajnosnubných, nemajíce ani zřetelných listů a lodyh. Rostliny ty rostou v množství na mokvavých balvanech v řekách a bývají bohatě plodné na konci doby suché. V době dešťové, kdy řeky se rozvodní, zmizejí ovšem úplně pod hladinou vody. Ředitel Willis přichystal mi též zvláštní pochoutku, neboť daroval mi několik malých, avšak výtečných durianů, na kterých jsem hodoval po 3 dny na volné travnaté stráni za útulnou, ve které jsem bydlel. Zkušenosti nabyté na Jávě vedly mne k tomu, abych toto božské ovoce nebral s sebou do domu.

Za necelý rok po mém odjezdu ředitel Willis odstoupil, což bylo výsledkem dlouhých rozmíšek s vládou, která neměla porozumění pro vědecké účely zahrady. Dnes místo to (k hanbě Angličanů) jest vůbec neobsazeno, správa zahrady svěřena pak zahradníkům a též jinak vedena tato instituce jen k účelům praktickým, ke zkoušení a pěstování rostlin užitkových.

Nadmíru bohatý jest výběr bambusů, jichž mohutné skupiny jsou význačnou dekorací zahrady, tak zvláště gigantické trsy na travnatém svahu k řece Mahaweli Ganga, které právem se považují za nejmohutnější pěstované bambusy na celém světě. Ovšem to, co obecně zove se bambus, jsou trávy s dřevnatými stébly příslušející botanicky do různých rodů. Nejmohutnější druh, jehož majestátní skupina zvedá mohutná stébla do výše as 40 *m*, sklánějíc se na konci elegantně přehnutými větévkami, nazývá se botanicky *Dendrocalamus giganteus*. Do botanické zahrady zaveden byl z džunglí Burmy v roce 1856 a jeho vzrůst jest přímo neuvěřitelný, neboť v době největších dešťů, v červnu a v červenci, roste skutečně před našima očima. Jak uvádí bývalý ředitel zahrady, *H. Trimen*, který postavil si nesmrtelnou památku velikou, pětisvazkovou květenou ostrova Ceylonu, v tu dobu vyrážejí mladé výhonky, které přirůstají za 24 hodin o plnou stopu a tak poměrně záhy nabývají výše až 30 *m*. Kmeny tohoto bambusu, ač nesmírně pevné a elastické,

měřívají sotva více v průměru než 3 *dcm.* V době mého pobytu na Ceylonu byly právě některé skupiny bambusů ve květu a v plodu, což jest u mnohých druhů úkazem nadmíru vzácným. Ovšem zprávy, že všechny bambusy v džungli rozkvétají po předlouhém období najednou a přinesše množství bobulnatých plodů odumírají, jsou z části upřílišené a z části i nesprávné.

Malebně zrcadlí se v zahradě též hladiny rybníků, na nichž

Rybník v botanické zahradě v Peradeniyi: na břehu v levo skupina třtiny papírové, v pravo jedna rostlina aronovitá.
Fot. Domin.

se pěstují rozmanité vodní rostliny, tak různé lekníny, které záhy z rána září bělostně bílou, růžovou, červenou, žlutou neb modrou barvou, statné lotosy, památná viktorie královská atd. Na březích rybníků libují si mnohé rostliny, tak statná třtina papírová, která nádherně se zrcadlí v tiché hladině, různé pozemní rostliny aronovité, výběr rostlin zázvorovitých atd.

Unavovalo by, kdybych vypočítával jen nejskvostnější a nejzajímavější rostliny v celé zahradě a omezím se proto jen na několik málo poznámek. U řeky místy se snoubí původní vege-

tace s výstřelky pěstovaných rostlin. Ovšem jsou tu i mnozí vetřelci z nového světa, tak některé složnokvěté s ozdobnými žlutými úbory, které se na úkor ostatních tak roztahují, jako by tu měly od jakživa domovské právo. Místo trávy anebo v ní libuje si přehojná *Mimosa pudica*, citlivka, jejíž listy a větévky se sklánějí při doteku našich nohou, značíce tak směr, kudy se ubíráme. U řeky, kde vlhkost podporuje bujný vzrůst, vytvořila se místy taková spleť a houština, že oko jen pozvolna jí přivyká a počíná rozeznávati jednotlivé její složky. Jeden z obrázků (str. 689.) znázorňuje takovou houšť, kde po pravé straně sklánějí se jemnolisté bambusy, kdežto na protilehlém břehu vládne již pravá džungle, do které jen při kraji vloudily se vysoké palmy kokosové a několik arek.

Nádherné jest oddělení kapradin, které jest stíněno vysokými stromy a zavlažováno několika potůčky. Na kmenech stromů rostou přiživně anebo šplhají mnohé zajímavé druhy, tak statné aronovité (*Monstera, Raphidophora Philodendron, Epipremum* atd.), šplhavá pandanovitá *Freycinetia*, některé popínavé kapradě atd. Jinak zastihneme tu pestrý výběr od nejjemnějších, drobných kapradin, až k stromovitým kapradinám (zvláště *Cyathea* a *Alsophila*), které mimoděk nám připomínají dávno minulé doby naší zeměkoule.

Také oddělení rostlin cykasovitých, které vzezřením podobají se palmám, ač náležejí stejně jako stromy jehličnaté k nahosemenným, vykazuje některé velice statné a zajímavé exempláře. Některé z nich nesly právě těžké a mohutné šištice květní, případně vlnaté samičí šupiny s velikými vajíčky po okraji. Pandany jsou též zastoupeny nádhernými jedinci, jichž oblé, kroužkované kmeny se opětovně vidličnatě větví. Dekorativně působí zjev urostlých stromů poutnických (*Ravenala madagascariensis*), které se často na Ceyloně pěstují jako stromy ozdobné upomínající na gigantické vějíře.

Většina tropických ovocných stromů jest v zahradě taktéž zastoupena: pozorujeme na př. vysokokmenné duriany s dosti prořídlou korunou, různé druhy guavy (*Persea*), k nimž řadí se jako jedno z nejlahodnějších ovocí *Persea gratissima*, strom původu amerického, jehož chutné plody zovou se anglicky též „alligator pear“ (to jest „krokodilí hruška“), dále chutný rambutan (*Nephelium lappaceum*) s krásně zbarvenými plody, známá

Houština u řeky Mahaweli Ganga v botanické zahradě v Peradeniyi: v pravo vpředu bambusy, na protilehlém břehu palmy kokosové na pokraji džungle.

Fot. Domin.

sapodilla (*Achras sapota*) z tropické Ameriky, lahodný mangostán (*Garcinia mangostana*), jehož domovem jsou malajské džungle. Na jiném místě zahrady druží se k němu jiný zástupce téhož rodu, botanicky zvaný *Garcinia xanthochymus*, domorodcům známý pod názvem „rata-goraka" neb „cochin-goraka", pěstovaný na Ceyloně pro světle žluté, příjemně navinulé plody; také světle oranžové neb žluté plody pravé goraky (*Garcinia cambogia*) jsou velice chutné, třebas se nevyrovnávají vlastnímu mangostánu.

Obyčejným zjevem jsou různé chlebovníky, z nichž na př. na Ceyloně domácí *Artocarpus nobilis*, domorodci nazvaný „del", plně si zasluhuje druhového přívlastku „vznešený", neboť má nádhernou, hustou korunu.

Připojený obrázek znázorňuje nejobyčejnější chlebovník, známý „jak" neb „jak-fruit" (*Artocarpus integrifolia*), jehož mohutný kmen jest ověšen spoustou velikých, těžkých plodů. Jak jsme již na Jávě seznali, vyrážejí květy a později plody u chlebovníku přímo z kmene a hlavních větví, což dodává stromu tomu, na Ceyloně obecně pěstovanému velice bizarního vzhledu.

Bohatstvím užitkových a jinak památných stromů jest botanická zahrada v Peradeniyi vůbec proslulá. Jsou tu předně zastoupeny takměř všechny užitkové palmy, z nichž mnohé jsou pravým dobrodiním pro obyvatele horkých krajů. Neschází ovšem různé druhy kávovníku, čajovník, kakaovník, několik druhů banánů, bohatý výběr rostlin kaučukových, které se kladou botanicky do rozmanitých čeledí, juvie ztepilá (*Bertholettia excelsa*) skýtající brasilské („para") ořechy u nás všude v obchodech nabízené, dále různé skořicovníky a kafrovník, strom muškátový (*Myristica fragrans*), hořká quassie (*Quassia amara*), perujský keř koka (*Erythroxylon cocca*), tamarind (*Tamarindus indica*), prudce jedovatý strom strychnový (*Strychnos nux vomica*), zvaný domorodci „goda-kaduru", jehož barvou i velikostí pomorančům podobné plody obsahují okrouhlá, ploše smáčklá a hedvábně pýřitá semena („vraní oka") atd. Chinovníkům (druhy rodu *Cinchona*), které se tu pěstují, nesvědčí valně příliš nízká a teplá poloha Peradeniye. Ukázalo se to ostatně již svého času na exemplářích vypěstovaných v této botanické zahradě r. 1863 přímo ze semen, které na Čimborazu nasbírali Spruce a Cross. Zajímavý jest strom zvaný Singhalci „mi" a botanicky *Illipe longifolia* (též *I. malabrorum* neb *Bassia longifolia*); jeho

bledě načervenale hnědé dřevo jest velice trvanlivé a vzdoruje dobře i vodě, kdežto sladce chutnající květy, které šíří pronikavou a skoro nepříjemnou vůni, se sbírají, suší a pojídají. Šikmo vejčité až skoro kulovité, veliké plody chovají po jediném se-

Podivná tropická houba Dictyophora, náležející do příbuzenstva známého hadího smrže či t. zv. jelenky (Phallus impudicus).

menu, které jest bohaté olejem („mi-tel"), užívaným na Ceyloně při vaření i v lidovém lékařství při kožních chorobách. Jemu příbuzný jest východoindický druh *Illipe latifolia,* který však na Ceyloně neroste. Jest to strom, který Angličanům jest znám pod názvem „moa-tree" a o němž již v sanskrtu se děje zmínka pod jménem „madhuka"; domorodci nazývají ho však dnes

„mahwa“ neb „irup mara“. Také jeho příjemně aromatické, sladké květy se sbírají a pojídají.

Z užitkových lian vidíme tu na př. šplhavý *Strophanthus hispidus*, jehož domovem jest západní tropická Afrika. Liana ta nese za plodu předlouhé, úzké tobolky, jež otevřevše se vypouštějí množství dlouze chlupatých semen, která skýtají důležité léčivo zvláště při srdečních chorobách. Neschází ovšem ani strom bavlníkový, který se na Jávě zove „kapok“, zde jest však domorodcům znám jako „katu-imbul“. *Boehmeria nivea* s širokými, na spodu bílými listy jest zajímavá tím, že skýtá výtečná vlákna, známou ramii.

V zahradě můžeme se však seznámiti s četnými stromy, jichž dřevo se vysoce cení. Jest to na př. strom santalový (*Santalum album*), mnohé americké stromy skýtající tvrdá, těžká a barevná dřeva, která se i u nás různým způsobem zpracovávají, pověstný strom ebenový (*Diospyros ebenum*), který jest domovem na Ceyloně a s jehož dřevem se turista shledá v každém městečku, vzácný a hledaný *Diospyros quaesita*, který Singhalci nazývají „kalumediriya“ a jehož báječné, žíhané dřevo jest známo pod názvem „kalamander“. Strom ten, jehož výskyt jest omezen pouze na ostrov Ceylon, byl v mnohých krajích právě pro vzácné dřevo úplně vyhuben a proto dnes nalézá se jen na málo místech ve vlhkých džunglích v nízkých polohách. Dřevo jeho pod názvem svrchu uvedeným bylo známo již v dávných dobách, leč teprve Thunberg v roce 1777 ve svém cestopise zmiňuje se po prvé, že dřevo to pochází ze stromu, který jest druhem rodu *Diospyros*.

Pravý strom ebenový, který jest znám Singhalcům jako „kaluwara“ a Tamilům jako „karunkali“, jest ještě dnes na Ceyloně velice hojný, tvoře celé porosty zvláště v sušších částech ostrova, tak hlavně na severovýchodu a v okrsku Puttalamu. Ve vlhkých pralesích roste jen vzácně a většinou ojediněle neb velice roztroušeně, tak na př. i v okolí známého města Colomba. Jeho rozšíření není však omezeno na Ceylon, neboť nalézá se po různu v okrsku indicko-malajském. Žádný jiný druh z tohoto bohatého rodu nemá tak těžké a krásně černé vnitřní dřevo jako pravý strom ebenový. Mnoho ebenového dřeva vyváží se z Ceylonu do Číny, kde se z něho zhotovují malé černé dýmky užívané při kouření opia. Jak Trimen uvádí, bylo na př. v roce 1893 vyve-

Pohled na řeku Mahaweli Ganga v Peradeniyi.

Fot. Domin.

zeno z Ceylonu úhrnem 6381 centů ebenového dřeva a z toho množství více jak třetina (2712 centů) do Číny.

Krásné dřevo poskytuje též pryskoň zelenodřevá (*Chloroxylon Swietenia*), která jest na Ceyloně stromem nadmíru rozšířeným, libujíc si hlavně v sušších částech, kde bývá důležitou složkou porostu lesního, tak na př. v okrscích Puttalam a Batticaloa. Strom ten nazývá se singhalsky „buruta" a tamilsky „mutirai" a má nadmíru těžké a tvrdé, jemnozrnné dřevo barvy zelenavé s hedvábným leskem. Dřevo to dá se sice těžko zpracovati, za to však snadno ohýbati a upotřebuje se proto hlavně na umělecké práce truhlářské a soustružnické. Dřeva toho, jehož cena jest pro jeho výtečnou jakost a krásný lesk a zrno značně vysoká, se z Ceylonu velice mnoho vyváží. Jest známo v obchodu jako východoindické dřevo hedvábné nebo atlasové.

Z jiných památných stromů, které pozorujeme v botanické zahradě v Peradeniyi, nelze opomenouti rozkladitý a mohutný strom zvaný Singhalci „muruta" a botanicky *Lagerstroemia flos-reginae*, který jest ve vlhkých částech Ceylonu hojně rozšířen, mimo to se však často pěstuje jako v mnohých jiných zemích v rovníkovém pásmu. Strom ten, který jest opadavý, avšak jen po zcela kratičkou dobu bezlistý, poskytuje v době rozkvětu od dubna do června, když jeho koruna je obsypána záplavou nádherných růžových květů, pohled báječné krásy. V alejích kolem jezera v Kandy nestačil jsem se ani dosti obdivovati nádherným, starým stromům v plném květu. Také *Spathodea campanulata*, gigantický strom z tropické západní Afriky, pěstovaný v botanické zahradě, vyniká skutečně obrovskými oranžověnachovými květy, které jsou po stránce biologické nadmíru zajímavy vodními kalichy, to jest kalichy, které se rozšiřují v dosti objemný vak, úplně naplněný vodnatou tekutinou. Tekutinu tu vylučují zvláštní žlázky na vnitřní straně kalichu. Mladé koruny jsou tak obklopeny pravou vodní lázní, která je chrání v prvé řadě proti vyschnutí. Jest to zajisté velice podivuhodné zařízení, na které ponejprv upozornil *Treub*, nedávno zesnulý ředitel botanické zahrady v Buitenzorgu. Tekutina v kališním vaku nalézá se dokonce pod značným tlakem, takže prudce stříká ven, propíchneme-li kalich.

Nádherou červených květů a mladých, krásně strakatých listů vyniká *Brownea*, stromy to s hustě košatou korunou. I u nás

Ještě jeden pohled z javské džungle nad Tjibodas. Na stromech hnízdí obrovské přiživné kapradě s jazykovitými listy (Asplenium nidus).
Fot. Domin.

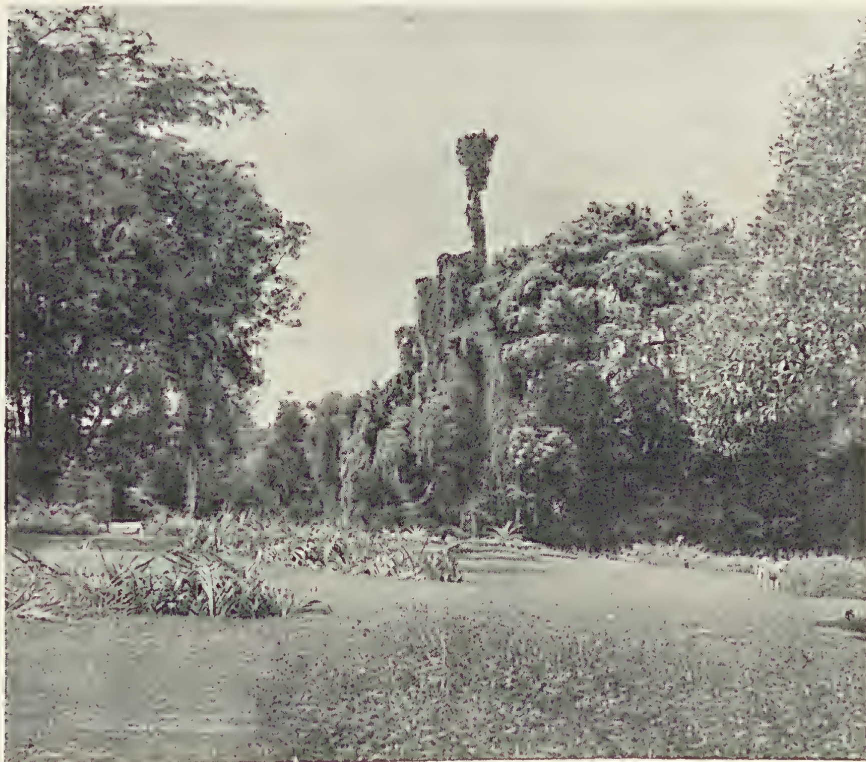
jsou dobře známy velkokvěté magnolie, z nichž některé pod žhavým tropickým nebem až hýří množstvím obrovských květů. Také *Amherstia nobilis*, jejíž domovem jsou pralesy v Burmě, přináší báječné květy, které zdáli na sebe poutají pozornost. *Napoleona imperialis*, jejíž vlastí jest tropická Afrika, náleží v době rozkvětu k nejpamátnějším tropickým stromům. Vtipně o ní podotýká Trimen, že její květy se spíše podobají mořské sasance než královské koruně. Krásně žluté, silně vonné květy prozrazují již na velikou vzdálenost ztepilou kanangu (*Cananga odorata*), které se jistě málokterý strom vyrovná intensitou sladce opojné vůně.

Na jehličnaté stromy jest ovšem zahrada poměrně chuda, neboť většina z nich zahynula by v horkém a vlhkém podnebí. Jen některé z nich si zde libují a vzrostly v imposantní stromy s mohutnými korunami; jsou to druhy z rodů *Podocarpus*, *Agathis* a *Araucaria*.

Krásné, vysoké stromy tvoří dvoukřídlec ceylonský (*Dipterocarpus zeylonicus*), zvaný domorodci „hora" a tvořící důležitou složku pralesů v nižších polohách. Veliká dvě křídla na plodech jsou výtečným létacím aparátem.

Jiné stromy upoutají opět návštěvníka zbarvením mladých listů. Tak hýří přímo mladé listí u „dambu" (*Eugenia Gardneri*) nádherným růžovým a oranžovým zbarvením. Královnou v této příčině jest však ceylonský železný strom, zvaný domorodci „ná" a botanicky *Mesua ferrea*, který hraje nejnádhernějšími barvami listů. Mladé listy zdáli napadají krvavě červenou, křiklavou barvou, která se však postupem času mění v temnou zeleň na líci dospělých listů a v krásné bílé zbarvení na rubu. Vedle toho vyniká však tento strom, jehož dřevo jest vysoce ceněno, sličným zjevem, ozdobným tvarem koruny a nádhernými, sladce vonnými květy, takže právem lze říci, že příroda v něm až plýtvala svými dary. Jeden exemplář tohoto obdivuhodného stromu byl zasazen v botanické zahradě ruským carevičem v únoru r. 1891, kdežto v jeho blízkosti nalézá se jiný pamětní strom, zvaný domorodci „diya-ratmal" neb „asoka" (botanicky *Saraca indica*), zasazený v lednu o dvě léta později rakouským arciknížetem Františkem Ferdinandem. Také tento strom vyniká spoustou oranžově červených, líbezně vonných květů. Ostatně v zahradě jsou i jiné pamětní stromy, tak jest to zvláště

jeden pěkný fíkovník posvátný (*Ficus religiosa*), všeobecně známý jménem „bo", zasazený tehdejším princem waleským v prosinci r. 1875. Na různých místech zahrady nalezneme nádherné exempláře tohoto stromu, rozlézající se široko daleko svými vzdušnými kořeny. Strom ten, zvaný ve Východní Indii „peepul", jest zasvěcen Buddhovi a bývá proto pěstován v blízkosti

Skupina lian v botanické zahradě v Peradeniyi.
Fot. Domin.

jeho chrámů. Posvátný fíkovník („bo") v Anuradhapuře, v středisku staré ceylonské říše a kultury, jest dle Trimena nejstarším historickým stromem na světě vůbec, ježto byl zasazen již v roce 288 před počátkem křesťanského letopočtu.

Také na liany jest botanická zahrada v Peradeniyi velmi bohatá. Většina jich jest pěstována ve zvláštní skupině, mnohé jsou však roztroušeny po různu v zahradě. Třebas se snaží ruka zahradníkova udržeti jednotlivé z nich ve vykázaných mezích,

přec jen místy jejich bujný vzrůst nedá se dostatečně krotiti a tak leckde vznikají chaotické a bizarní spleteniny a houště upomínající na hustou spleť džungle. Můžeme se i v samé zahradě obdivovati bohatým guirlandám a závěsům lian, jejich kmenům často podivně pokrouceným a v uzliny stočeným anebo v obloucích visících od kmene ku kmeni. Nelze si představiti větší životní síly a expansivnosti, než jakou prozrazují tropické liany, jichž většina náleží do čeledi *Leguminosae, Bignoniaceae, Menispermaceae, Ampelideae* a *Apocyneae.*

Na první pohled upoutají pozornost každého návštěvníka přepodivně zkroucené kmeny některých bauhinií, tak na př. druhu *Bauhinia anguina*, která jest domácí i na Ceylonu i ve Východní Indii. Svými rozměry a svou mohutností kraluje ovšem nade všemi lianami *Entada scandens*, nesoucí obrovské, až $^{3}/_{4}$ *m* dlouhé lusky. Singhalci nazývají tuto lianu, hojnou ve vlhkých džunglích ceylonských asi až do výše 700 *m* „pus-wel“ a užívají šťávy ze dřeva a kůry na vředy, avšak i k omamování ryb. Jinou imposantní lianou jest *Anodendron paniculatum* z čeledi rostlin brčálovitých, kterou domorodci zovou „dul“ neb „aswel“. Jest to mohutná, vysoko šplhající dřevnatá liana, jejíž kmeny, skytající výborná a velice pevná vlákna, bývají na spodu až metr v průměru. Liana ta má stejné rozšíření na ostrově jako *Entada*, jest však o mnoho obecnější a proto také dobře známa.

Některé liany jsou důležitými užitkovými rostlinami, tak zmínili jsme se již dříve o *Strophanthu*, k němuž řadí se v botanické zahradě na př. různé druhy pepře, vanilka, rotangy, východoafrická *Landolphia florida*, důležitá rostlina kaučuková atd.

Botanická zahrada v Peradeniyi oplývá též množstvím bizarních kaloňů (*Pteropus Edwardsii*), kteří jsou ve dne ve spoustách zavěšeni na různých stromech a i na bambusech, podobajíce se zdáli velikým, podivným plodům. Teprve k večeru vnáší se život v jejich řady a pak rychle křižují prostorem svým význačným letem, který se ani v nejmenším nepodobá letu netopýrů. Avšak i jinak nalezne tu přítel přírody bohatou zvířenu, tak jest tu na př. ptactvo velice četně zastoupeno, o čemž nás přesvědčí pestrá směsice zvuků hlaholící od rána až do soumraku. V houštině při řece Mahawelli Ganga na samotném pokraji zahrady vyplašil jsem jednou hada kobru (brýlovce), prvního, jehož jsem shlédl ve volné přírodě. V prvém okamžiku nerozpoznal jsem, že

mám před sebou tohoto krásného a na Ceyloně velice rozšířeného hada, a spíše jen instinktivně jsem uskočil as dva neb tři kroky nazpět. Zatím se milý brýlovec vztyčil a při tom sploštil též hlavu, která dříve byla skoro oblá, takže na sploštělé části zřetelně se odrážel tvar brýlí. V této posici setrval delší chvilku občas vymršťuje svůj jazyk. Zdálo se, jako by sám byl na stráži, nemaje však úmyslu mne napadnouti. V krátku jsem se vzpamatoval z prvého překvapení a vida, jak přátelsky se chová tento jinak velice nebezpečný, prudce jedovatý had, chystal jsem si fotografický přístroj, abych ho mohl zachytiti v této zajímavé posici. Zatím však co jsem otvíral desku, maje vše připraveno, brýlovec zmizel v houští, takže jsem přišel o zajímavý snímek. O kobry není na Ceyloně nouze a třeba se před nimi míti na pozoru, neboť šlápne-li kdo na ně nešťastnou náhodou, bleskurychle se vymrští a uštknou. Slyšel jsem, že ani vstříknutí sera proti uštknutí hady se v takovém případě neosvědčuje. V době dešťové vlezou brýlovci někdy i do lidských příbytků.

KAPITOLA PADESÁTÁ DEVÁTÁ.

Památná palma seychellská, pěstovaná v Peradeniyi.

Na pobřeží malých ostrůvků seychellských v západní části Indického oceánu mezi Madagaskarem a Východní Indií rostou vedle přehojných kokosovníků podivné, ztepilé palmy, jichž sloupovité kmeny vynášejí do výše 25 až 35 *m* majestátní koruny z ohromných, klínovitě vejčitých vějířů listových. Nádherné koruny zrcadlí se v hladině mořské a příbojové vlny, které rytmicky dorážejí na písčitý břeh, odnášejí i mladé i dospělé plody, které padají s vysokých stromů, a odevzdávají je bezmeznému oceánu, jenž je zanáší na vzdálenost mnoha set mil.

Jest to palma zvaná *lodoicea seychellská* aneb *mořský kokosovník* (botanicky *Lodoicea callipyge* aneb *L. sechellarum*), jejíž plody nezvyklého, prapodivného tvaru jsou největšími plody v říši rostlinné vůbec. Plody ty byly známy již za středověku, ovšem jako veliká vzácnost, a to pod názvem „mořských kokosů“, „maledivských ořechů“ anebo „zázračných ořechů Šalamounových“.

Pěkný samičí exemplář této palmy s mladými plody nalézá se v botanické zahradě v Buitenzorgu, leč dospělých plodů se tak brzy ještě nedočkáme, neboť potřebují k úplnému dozrání celých deset let! Samčí, velice pěkný strom této nejpamátnější palmy nalézá se opět v botanické zahradě v Peradeniyi (viz obrázek) a chci proto o této zajímavé dvoudomé rostlině podrobněji promluviti.

Pohled z botanické zahrady v Peradeniyi; v levo exemplář památné palmy seychellské, padesát let starý.

Fot. Domin.

Plody palmy seychellské, proti nimž jest kokosový ořech poměrně maličký, byly známy již od pradávna, ač se tehdy nevědělo, jakého původu jsou tyto podivné „ořechy", které proudy mořské vyvrhovaly na pobřeží ostrovů maledivských anebo přímo na břehy pevniny indické. Nelze se ani diviti, že těmto vzácným „plodům moře" připisovány mnohé zázračné účinky. Domnívali se tehdy, že podivné plody ty zrají v hlubinách mořských, na dně moří, a proto nazývány též mořskými kokosy.

Známý *Garcias del Huerto* popisuje plody ty v roce 1579 a *Eberhard Rumf* ve svém „Herbáři Amboinském", vydaném r. 1755. V roce 1759 byla konečně nalezena palma přinášející podivné plody obrovských rozměrů, známé jako maledivské ořechy, a sice na maličkém ostrově Praslinu ze skupiny ostrovů seychellských. Zásluhu o to má francouzský cestovatel *Peter Sonnerat,* který jsa zaměstnán u námořnictva zcestoval v letech 1768—1803 valnou část tropických krajů starého světa a vrátil se domů s bohatou botanickou kořistí.

Roku 1770 přivezl pak jeden podnikavý francouzský obchodník množství plodů této palmy do Kalkuty, kde je prodal s dobrým ziskem. Odtud se pak dostaly do sbírek evropských jako zajímavá zvláštnost.

Již Rumf podává ve svém díle z r. 1755 mnohé zajímavé báje o lodoicei, kterou nazývá *Cocus maldivicus* aneb „*Calappa laut*". Jest to dle něho největší div přírodní a nejvzácnější předmět zámořský. Maledivský ořech není prý plodem pozemním, který náhodou spadne do moře, nýbrž uzrává v samotném oceánu na stromě, kterého nespatřilo oko lidské.

O jeho původu a výskytu vypravují Malajci, Číňané a jiní zkušení námořníci, že roste na stromě ve veliké hloubce pod hladinou mořskou a že jen někdy a náhodou vynoří se vrchol koruny, zmizí však ihned, přiblíží-li se člověk. Ke stromu tomu směřují prý i všechny proudy mořské a proto loď, která zabloudí příliš blízko, nemůže odplouti, leč nehybně stojí, až celá její posádka bídně hladem zhyne anebo jest sežrána ptákem velikánem.

Vypráví totiž jiná báj, že podivný strom ten, na kterém zrají obrovské ořechy maledivské, vyniká nad hladinu moře svou korunou a že ve větvích stromu toho hnízdí obrovský pták velikán, jenž za noci poletuje krajinou a ostrým svým zobákem

a strašnými drápy uchvacuje slony, tygry, nosorožce nebo jinou obrovskou šelmu a zanáší je pak nazpět do svého hnízda v koruně stromů.

Mnozí zkušení námořníci, tak i Javánci, obávají se vzdáliti od břehu tak daleko, že by ho ztratili s očí, a to ze strachu, aby lodě jejich nebyly přitaženy nezdolným proudem k báječnému stromu, u něhož by jistě zahynuli bídnou smrtí.

Partie z botanické zahrady v Peradeniyi.
Fot. Domin.

Leč i samotné obrovské ořechy, které se občas oddělují od mateřského stromu, mají podivné vlastnosti. Plovou totiž proti proudům a vlnám mořským občas se nad ně zdvíhajíce a bývají pak na břehy vymršťovány s takovou silou, že zalezou daleko od pobřeží do hlubokých pralesů, v nichž by zůstaly ukryty zraku lidskému, kdyby psi na ně člověka neupozornili zuřivě na ořechy ty štěkajíce.

Mnoho jiných bájí a pověstí pojí se k podivným plodům této vysoce památné palmy. Již Rumf mluví o mnohonásobném

jich užitku a stěžuje si, jak málo se v Evropě cení. Všichni národové ostrovů jihoasijských jakož i Číňané váží si prý ořechů těch nesmírně, v prvé řadě jako spolehlivého protijedu proti každé otravě. Avšak i mimo to má prý ořech ten zázračné léčivé účinky, tak proti všem zánětům a horkosti těla jak při horečkách tak i v ostatních chorobách, dále proti kolice, mrtvici, epilepsii a paralyse (jak Rumf praví prý jen proti takové paralysi, která vznikla z horečky a nikoliv proti oné, která se nazývá „Beri-bery").

Velice pozoruhodno jest, že již v sanskrtu, ve vyhynulé řeči starých Indů, obsažena jest podobná bajka o mořském stromu a zázračném ptáku, jakou vypravuje Rumf, a bajka ta dle všeho se vztahuje na lodoiceu.

Clusius vypráví ve své knize, uveřejněné r. 1605, že proudy mořské vyvrhují podivné tyto ořechy pouze jen na pobřeží ostrovů maledivských, dle vyprávění domorodců skupiny to dvanácti tisíc větších a menších ostrůvků. Obyčejný smrtelník nesmí si však nalezený ořech pod ztrátou hrdla podržeti, ba ani ho sebrati; jest však povinen ukázati ho domorodému knížeti, který ho ihned donese samotnému králi, jenž ukládá ho mezi své poklady. A jsou pak tyto ořechy, zvané „*Tavarcare*", obecně pokládány za nejcennější ze všech pokladů.

Piso nazývá ve své „Mantisse" (z roku 1658) ořech náš „léčivým ořechem maledivským" (Nux medica maldivensis) a stěžuje si, že se stává vždy vzácnějším a méně známým u jeho současníků, kteří se stále více honí za leskem zlata než za kuriositami přírody. Sám přičítá mu zázračné léčivé účinky, o nichž se prý ve své lékařské praksi četnými pokusy přesvědčil. Dle doktora Pisona osvědčil se zázračný ořech maledivský předně proti požitému jedu, specielně proti arseniku, za druhé proti kolice a choleře, za třetí proti veliké vodnatelnosti hlavy, za čtvrté proti křečem a epilepsii, za páté proti horečkám, za šesté při těžkých porodech, za sedmé k vypuzení mrtvého plodu, za osmé proti úplavici a za deváté při chorobách srdečních.

Památná palma seychellská roste dnes jen na ostrůvku Isle of Praslin, Curieuse a Round Island, kteréžto ostrůvky jsou as na půl míle od sebe vzdáleny, jsou hornaté, skalnaté a mají chudou půdu. Každoročně tvoří palma jen jediný obrovský list, takže lze odhadnouti stáří stromu dle kruhovitých jizev, které

Singhalci a domorodá cihelna v okolí Peradeniye.
Fot. Domin.

zanechávají pochvy opadalých listů. Počítá se, že palma potřebuje k úplnému vývoji plných 130 let, což odpovídá též jejímu pomalému vzrůstu. Exemplář, který jsem fotografoval v botanické zahradě v Peradeniyi, ač nevysoký, byl již tehdy 50 let stár. Bílek z plodů této palmy jest jedlý a chutný, tvrdé, černé skořápky jsou výborným materiálem pro nádoby, poháry a různé ozdoby, listy a mladé výhonky skýtají výbornou zeleninu, dřeva kmene užívá se ke stavbám a listů na střechy i stěny, rozmnožování jest však zdlouhavé, pročež nelze se diviti, že palmě té, jichž různých částí domorodci tak hojně užívali, hrozilo vyhynutí. Bohudík sama vláda převzala konečně tohoto vzácného zástupce z královské čeledi palem ve svou ochranu a zabránila tak jejímu úplnému vyhynutí.

Obrovské plody bývají 10—13 *kg*, někdy dokonce 20 *kg* těžké a zrají plných deset let. Obsahují jedno neb dvě až tři semena, která jsou obdána kamennou, hluboce dvoulaločnou, ledvinitou skořápkou barvy černé. Někteří autoři zavrhují nejstarší druhové jméno této palmy („callipyge“), které velice případně vystihuje podobu semene, poněvadž prý nevyhovuje přísným estetickým požadavkům. Leč v přírodovědecké nomenklatuře nelze se vždy říditi ohledy estetickými, vždyť není to vinou člověka, že příroda vytvořila v rostlinstvu tak podivné hříčky, jakou jsou právě tyto plody. Zmíněným názvem druhovým naznačená podoba (dle Sterna se zadkem steatopygických žen Hottentottů, dle Rumfa s „feminae pudenda“) neušla ani starým národům. Tak neodvážil se ani indický radža, domorodý kníže, darovati vzácné semeno lodoicey tak, jak bylo, ježto tvar jeho zdál se mu příliš necudný a proto napřed odřízl s něho víko.

Dokud ještě palma sama byla neznáma, byly tyto zázračné plody moře nadmíru ceněny a mnozí rádi vyměnili celou loď s bohatým nákladem za jediné semeno. Avšak i v prvé polovici XIX. století plavci, kteří přistali na některém z ostrovů seychellských, snažili se vždy vyměniti pokud možno nejvíce těchto plodů.

Obyčejně se za to má, že první ořech maledivský přivezl do Evropy teprve hollandský admirál Hermansen v roce 1602, obdržev ho darem od domorodého indického knížete. Leč bylo zjištěno, že již před tím ořechy maledivské byly v Evropě známy, ovšem jako nesmírná kuriosita vzácných léčivých účinků. Tak uvádí se již roku 1525 v inventáři dominikánského kláštera ve

Speiru „mořský ořech", t. j. vnitřní skořápka lodoicey, která byla užívána k přechovávání svatých relikvií a byla snad již delší dobu v majetku kláštera.

Císař a král Rudolf II. zaplatil za pohár z ořechu lodoicey 4000 zlaťáků (as 15.000 K)! Pohár ten, který byl původně na hradě pražském, jest dodnes uschován v pokladnici císařského zámku ve Vídni.

Ovšem později, když objevena byla palma, přinášející tyto plody, a když častěji byly přiváženy do Evropy, rozplynuly se všechny báje, které obestíraly záhadný původ dříve neznámých výplodů moře a cena jich klesla.

Dnešní střízlivá doba pohlíží na lodoiceu pouze jako na vysoce památnou a nesmírně podivnou palmu. Leč ještě generál Gordon, chrabrý obhájce Khartumu, tak byl zmámen podivnými plody palmy seychellské, že nerozpakoval se prohlásiti ji za strom poznání ze samotného ráje!

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ.

Hrst vzpomínek z Peradeniye a okolí.

Za svého pobytu v Peradeniyi věnoval jsem obyčejně as půl dne zahradě a druhou polovici toulkám v okolí, v malebných vesničkách domorodců, v jejich kulturách, které nezasvěcenci zdají se původním pralesem, krátkým exkursím do panenské džungle na stráni nad řekou Mahaweli Ganga, jejíž hluboké, často skalami se prodírající řečiště jest nadmíru romantické, anebo pochůzce plantážemi a pestrým systemem rýžovišť. Tak poznal jsem též leccos ze života domorodců, tím spíše, ježto skoro vše odehrává se volně před zrakem nahodilého diváka, není tu uzavřenosti ani intimnosti, jaká se zachovává vždy v rodinném životě v našem studenějším podnebí. Tím pestřejší podívaná naskýtá se ovšem na domorodce v celém jich ruchu a reji. Singhalci nevynikají sice v celku příliš velikou pracovitostí, naopak často si hoví a odpočívají s klidem a leností vrozenou mnohým národům orientálským. Takový Singhalec vydrží takřka nehnutě po celou hodinu přihlížeti na bělocha užívajícího siestu po bohatém jídle anebo po několik hodin skoro nehnutě sedí na bobku před svou chyší. Tamilové jsou však daleko pracovitější a jest zajímavo pozorovati, jak často žijí v přátelské shodě se Singhalci, jako by zapomněli na tisícileté nepřátelství a kruté boje, které sváděli jejich předkové. V celku se zdá, že Singhalci se cítí velice spokojení pod žezlem anglickým a že se nezanášejí myšlenkou na znovudobytí své svobody, ač-li možno svobodou nazvati onen čas, kdy mocní králové z Kandy vládli nad nimi.

zcela libovolně a nezřídka i krutě. Nikde nepozoroval jsem ono kvašení, tak příznačné v životě domorodců ve Východní Indii, které každým okamžikem mohlo by propuknouti v divoké nepřátelství proti bílým podmanitelům. Angličané zavedli všude

Typická ceylonská vesnice v okolí Peradeniye. Porost v popředí tvoří ztepilé palmy arekové a několik nižších kokosovníků.
Fot. Domin.

vzorný pořádek a mírumilovní Singhalci žijí dnes zcela spokojeně a i v jakémsi blahobytu, což snad vysvětluje jejich poddajnost vůči bílým pánům.

Domácí a rodinný jich život zdá se býti celkem spořádaný a dosti mravný. Nevěstky, kterých jest hojně ve větších městech, pocházejí většinou z řad černých tanečnic a potom z nejnižší, za

nečistou považované kasty Rodiů, mezi nimiž jest však největší počet krásek, namnoze velice vynikajících. Svého času kvetlo na Ceyloně i mnohoženství i mnohomužství, leč dnes žijí domorodci po výtce monogamicky a zachovávají stejně jako ženy manželskou věrnost. Dívky vdávají se velice záhy, často zdá se, že to jsou ještě nedospělé děti. V nádherné tropické přírodě, která sama hoví většině lidských potřeb, ve věčném jasu slunce a v stálém jaru vyrostla tu zvláštní rasa lidská. Nelze zamlčeti, že dívky a mladé ženy, často nedbale neb jen sotva oblečené, prozrazují zřejmou eleganci se svými pružnými a zdravými těly, která nehyzdí nevkusný a nevhodný oděv. Leč krása žen nemívá pod žhavým rovníkovým nebem dlouhého trvání. Dítě rozkvete takřka před našima očima ve vnadnou pannu, jako poupě růže, které se přes noc rozvije, ale poměrně brzo odkvétá a místo krásné ženy vidíte pak před sebou vetchou, sešlou babičku s visutými prsy. Ostatně nelze se tomu ani diviti, když některá žena nevychází takřka z těhotenství. Rodiče celkem milují své děti, třebas se o ně mnoho nestarají, a jen zřídka se stává, že cení si starostlivý otec více dobytčete než vlastní dcery. Život dětí, které až na nějaké ozdůbky jsou úplně nahé, jest ve volné přírodě velice šťastný; na cestách a u chyší batolí se často hejno capartů všech velikostí a různého stáří. Někdy mívají jako jediný „oděv" nějaký prstýnek na prstech nohy, kroužek kolem krku, náušnice anebo kruh kolem boku, na němž bývá ještě někdy zavěšena vpředu nějaká ozdůbka, tak na př. stříbrné srdce, které každý capart bez rozdílu pohlaví rád zvedne a pyšně ukazuje, odhaluje tím jediné zakryté místo svého těla.

Domorodci jsou velice pověrčivi a zvláště v dřívějších dobách mnoho dbali na různé pověry, kouzla a zaříkávání a narodilo-li se dítě, ptávali se svých hvězdopravců na jeho osud. Když tito „učenci" ze znamení nebeských prorokovali novorozeněti jen samé neštěstí, stávalo se prý druhdy, že Tamilové raději své děcko zavraždili.

Sňatky domorodců slaví se s mnoha obřady a s velikou hostinou. Jednou při toulce v dalším okolí Peradeniye byl jsem překvapen u jedné domorodé chyše velikým hlukem, který se rozléhal z vnitřka, a zástupem, který se tlačil venku Brzo jsem seznal, že to jest domorodá svatba, či spíše hodokvas po svatbě, kterého se účastnilo snad půl vesničky. Byla to krásná podívaná na pestře

Obrázek ze singhalské chyše v okolí Peradeniye.
Fot. Domin.

oděné svatební hosty, z nichž někteří měli na sobě skoro neuvěřitelné množství různých šperků, namnoze krásně pracovaných. Vedle Singhalců bylo tu dosti Tamilů, jak usuzoval jsem již dle hlav mužů vpředu oholených, i dle žen a dívek, které vedle obvyklých náušnic, kroužků, prstenů atd. měly ještě po stranách nosu ozdobné kovové rosety a na nich ještě zavěšené ozdůbky. Všechny tyto šperky bývají často úctyhodných rozměrů, tak

Domorodci koupající se v řece Mahaweli Ganga.
Fot. Domin.

nejsou vzácností obrovské prsteny několikráte tlustší prstu anebo opět deset neb více prstenů vedle sebe, náušnice tak těžké, že jimi jest protažen a do jisté míry i znetvořen boltec ušní atd.

Při této svatbě měl jsem též příležitost obdivovati se domorodým tanečnicím, z nichž zvláště jedna byla krasavicí s ohnivýma, černýma očima a s hebkou, jakoby sametovou pletí. Jich tanec záležel však opět jen v pomalých pohybech, v kroucení paží a nohou, které na první pohled sotva dovede nadchnouti evropského cestovatele.

Singhalský klučina v Peradeniyi.
Fot. Domin.

Manželství na Ceylonu jest dvojího druhu: buďto si novomanžel bere mladou ženu k sobě, do vlastního domku (manželství označované digaské), anebo manžel se přistěhuje k své nevěstě a jejím rodičům (manželství biniské). V tomto případě jest ovšem manžel závislý na milosti a nemilosti nejen své ženy, nýbrž i tchána a tchyně, kteří mají právo vyhoditi ho kdykoliv před dveře.

Manželství uzavírají se na Ceyloně spíše z praktických pohnutek než z lásky, ač často láska se dostaví tam, kde rozhodly poměry majetkové. Tak jest v celku rodinný život domorodců dosti utěšený a zdánlivě i mravný, což sice někteří cestovatelé popírají, o čemž však nemohu sám se vysloviti. Četl jsem, že prý buddhističtí kněží přispívají značnou měrou k nemravnosti, svádějíce krásné dívky a ženy, leč těžko říci, kolik jest na tom pravdy.

Svazek manželský uzavírají u Singhalců pravidelně jen příslušníci stejné kasty. Kastovnictví není sice na Ceyloně ani přibližně tak vyvinuto jako na př. ve Východní Indii, leč přes to dosti se uplatňovalo zvláště dříve a opovrhování nejnižší „nečistou" kastou ještě ani dnes nevymizelo. Zdá se, že kastovnictví vyvinulo se u Singhalců z dělby práce, neboť každá kasta měla své určité zaměstnání. Podrobně o tom pojednal zvláště Schmidt a dle něho Guenther, kterého se v následujícím přidržuji.

Nejvyšší singhalská kasta jsou zemědělci, zvaní „*Goiwansa*", kteří představují jaksi domácí šlechtu. Jsou to jistě nejčistší potomci původních arijských přistěhovalců z Indie, kteří v době míru vzdělávali zem, zavádějíce hlavně umělé zavodňování rýžovišť, a v době potřeby se zbraní ji hájili, ať proti Tamilům, ať proti bílým podmanitelům. Z této kasty pochází též většina domorodých úředníků, jichž jest na Ceyloně veliký počet ve službách anglické vlády. Jsouť nejen velice schopní a pozorní, nýbrž vynikají i zvláštní úslužností a ochotou. Také v obchodech jsou někteří zaměstnáni, anebo slouží též bělochům. Dříve tato nejvyšší kasta byla dosti výlučná, vyhýbajíc se jakémukoliv styku s kastami nízkými. Jejich prádlo nesmělo býti vypráno tam, kde pralo se pro nižší kasty, jejich nádobí nesmělo býti používáno jinými atd.

Druhou kastou jsou rybáři, zvaní „*Karáwo*", třetí pěstitelé palmového vína či „*Tschando*", čtvrtou řemeslníci či t. zv.

Domorodá mládež v Peradeniyi.
Fot. Domin.

„Atschari“, pátou hrnčíři či *„Baddahelajo“*, šestou holiči, zvaní *„Embettajo“*, další *„Dhobis“*, kteří prali prádlo, avšak výlučně pro vyšší kasty.

K nižším kastám počítají se *„Tschalia“* aneb sběratelé skořice, dále jejich prádelní (*Hinaw*), potom cukráři a kuchaři (*Hakuro*), vápenníci (*Hunno*), kteří pálili vápno užívané při žvýkání betelu, ženci trávy či *Pamajo*, tkalci či *Welledurai*, nosiči aneb *Padua*, dále *Jawammu* a *Gahalajo*, ke kterým se počítají

Dívka z kasty nečistých (Rodia).

popravčí, pohodní a nosiči mrtvol. Vedle toho čítají se k nízkým kastám bubeníci na tamtam t. zv. *Berajwajo*, košikáři či *Handi*, *Kinneru*, kteří pletli rohože, *Oli* čili tanečníci, *Pali* čili prádelní nízkých kast, a konečně poslední ze všech, nečistí, či t. zv. *Rodia*.

Jak tato kasta vznikla, těžko lze dnes říci. Různé domněnky a báje zdají se nedosti věrohodné, tak na př. vypráví Knox, jenž byl před 200 lety zajatcem v říši starých Singhalců, že Rodiové vznikli z lovců královských, kteří byli zapuzeni ode dvora proto, ježto předložili jednou králi místo zvěřiny lidskou pečínku. Rodiové žili v hluhokém opovržení u ostatních kast, a každý se považoval za znečištěného, kdo by přišel ve styk s nimi, jedl ze stejné

Jiná kráska z kasty nečistých (Rodia) na Ceyloně.

nádoby anebo podobně. Ještě v tu dobu, když si Angličané podmanili Ceylon, nemohli přiměti domorodé singhalské policisty, aby se zmocnili provinilců z kasty Rodiů. Za žádnou cenu nechtěli se tito znečistiti dotykem s nimi a navrhovali, aby raději na dálku byli zastřeleni, aby tak nikdo nepřišel ke škodě. Ostatně ještě dnes mnozí Singhalci, zvláště z první kasty Goiwansa, štítí se Rodiů a nikdo by jich nepřiměl, aby jakkoliv vešli s nimi ve styk, ať přímo, ať prostředečně. Můj průvodce na exkursi, kterou jsem podnikl z Peradeniye do vesničky Rodiů u Kadugannawa, těchto obav však nesdílel, naopak zdál se býti v intimním styku s některými z nich. Ovšem není mi známo, které kastě singhalské příslušel. Naproti tomu vypravuje Guenther, když r. 1911 navštívil některé vesničky Rodiů v téže krajině, že jeho sluha zdráhal se podati Rodiům zpropitné, aby se tím neznečistil, a když tak učinil Guenther sám, tu vykládal, to že jest „all right", poněvadž jen Singhalec může utrpěti škodu z takového styku a nikoliv Evropan, který nepřísluší žádné kastě.

Rodiové svého času nesměli míti pravidelných kultur, zvláště rýži nesměli pěstovati. Musili bydliti stranou v houštinách, aby jejich chyše neurážely zrak ostatních domorodců. Šli-li po cestě neb silnici neb zahlédli-li kdekoliv příslušníka jiné kasty, tu musili ihned odejíti stranou a skrývati se někde v houští tak dlouho, až „čistý" domorodec přešel.

Zdá se, že Rodiové vznikli asi jako vyvrženci z ostatní společnosti, kteří se dopustili nějakého těžkého provinění neb zločinu. Při absolutistické vládě singhalských králů a knížat dostačilo snad někdy k tomu i provinění lehčí. Jest jisto, že Rodiové se tak rozmnožili, že byli na potíž ostatním domorodcům, kteří byli tím rušeni na svých procházkách a tak jeden král singhalský odpomohl zlu tomu jednoduše tím, že jich dal spoustu povražditi. Rodiům nebylo dovoleno nositi oděv na hořejší části těla, i ženy musily míti prsa obnažena. Dnes ovšem anglická vláda uznává je za rovnoprávné s ostatními domorodci a její zásluhou pohlížejí na ně i domorodci vyšších kast zcela jinak a lze očekávati, že časem opovrhování jimi úplně vymizí.

Každý, kdo měl příležitost navštíviti nějakou vesnici Rodiů, a takovou návštěvu bych velice doporučoval, jest překvapen krásou této opovrhované kasty. Singhalské i tamilské dívky a mladé ženy bývají velice sličné, leč přec jen není mezi nimi tolik

krasavic jako v kastě Rodiů. Někteří vykládají to tím, že k Rodiům byly zapuzeny často ženy a dívky vyšších kast, které se zapomněly s mužem nižší kasty. Poněvadž taková dívka se vysazovala nebezpečí, které se pokládalo za horší trestu smrti, dá se prý předpokládati, že tak učinila jen s mužem vynikajícím zvláštní krásou. Taková nešťastnice byla nucena vzíti do úst chuchvalec betelu, který žvýkal jiný Rodia, a tím stala se jednou z nich, a musila pak prchati v houštinu neb v rýžoviště, aby pohledem na ni neznečistil se ten, komu ještě před nedávnem byla rovna.

Rodiové dnes vyznačují se vedle vynikající tělesné krásy poněkud volnějšími mravy a z jejich řad také se doplňují nevěstky, které v různých místech a městech nabízejí svou prodejnou lásku. Ženy jejich nosí dnes obyčejně místo kabátků obvyklých u Singhalek přes horní část těla šátek, který si ze zadu přehazují kolem krku přes prsa. Tolik dlužno doznati, že Rodiové dnes zdají se stejně spokojení a veselí jako ostatní kasty a že nikdo při pohledu na ně a jejich obydlí netušil by v nich nečisté vyvržence.

Cesta z Peradeniye do Kadugannawa za úpalu horkého tropického dne byla dosti namáhavá, leč poznání této zajímavé kasty, vynikající tak zvláštní krásou, bohatě odměnilo potůčky potu, které se mne cestou stékaly.

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ PRVÁ.

Kandy.

Ve středním Ceylonu jest nejvíce navštěvováno malebné město Kandy, sídlo bývalých singhalských králů, kteří tu nejdéle dovedli obhájiti svou samostatnost a středisko své říše. Dnes nalézá se sice královský palác z valné části v ruinách, leč dosud se tu dochovaly přemnohé zbytky bývalé kultury domorodců, která byla již před dvěma tisíci lety velice vyspělá. Poloha městečka, které čítá na 27 tisíc obyvatelů, jest skutečně rozkošná. V dolejší, ploché části krčí se k sobě domky a chyše domorodců, nízké, leč nadmíru barvité a romantické, s pestrými obchody a výklady anebo v popředí více méně otevřené, takže i mimojdoucí může pozorovati skoro celý jejich život. Na ulicích panuje vždy rušný život, který se vyznačuje stálou měnou pestrých obrazů, takže cizinec jistě s povděkem bude přihlížeti na pouliční ruch, v němž střídají se výjevy jak v kaleidoskopu. Tu upoutá nás některá zvláště výrazná, bohatě vousatá tvář Singhalce, která jistě by skytla vděčnou látku každému malíři. Singhalci nosí vždy pestré sukně, to jest roucho otočené kolem spodní části těla na způsob sukně a občas i lehké kabáty dle vzoru evropského, ačli nemají prsa, nezřídka hustě obrostlá dlouhými chlupy, nahá. Hojně zastoupeni jsou i Tamilové, které snadno poznáváme po hlavě vpředu vyholené a po bezvousých tvářích. K tomu druží se pestrá směsice žen a dívek, jichž veliké, černé oči blýskají se v davu jak černé diamanty. O další výplň stará se vedle různých dopravních prostředků dětská drobotina, která se umí jako všude nejvíce uplatniti.

Singhalci v Kandy.
Fot. Domin.

Město Kandy má své nádherné, veliké, čtyřhranné jezero, které jest vklíněno v malebný rámec hor. Kolem jezera jsou rozkošné promenády, s nichž se rozevírá stále se měnící výhled na hladinu vodní s malebným ostrůvkem, na němž zvedají různé palmy na ztepilých, světlých kmenech své koruny, které se zálibně shlížejí ve vlnkách jezera. Poblíže jezera a na stráních, které místy dosti příkře spadají, jsou roztroušeny pěkné villy, provázené obyčejně krásně zelenými zahradami. Také o hotely není nouze, ježto ročně se v Kandy vystřídá mnoho tisíc cizinců. Hotely jsou prostranné, krásně zařízeny, postele v nich jsou opatřeny dobrými moskitovými sítěmi (malarie netřeba se tu ostatně obávati), strava jest výborná. Queen's Hotel, ve kterém jsem bydlil, považován bývá právem za jeden z nejlepších na celém ostrově.

Kandy jest bohaté zbytky staré singhalské kultury a četnými chrámy, prastarými i novějšími. Jsou tu čtyry hindustanské chrámy a dvanáct buddhistických, z nichž široko daleko jest proslaven chrám se zubem Buddhovým, *Dalaba Maligawa*, známý nejvíce pod anglickým označením „Tooth-Temple“.

K chrámu tomu přísluší též rozlehlá osmihranná věž, zvaná „Pattiripuwa“, v jejíž galerii se svého času ukazovali všemocní králové z Kandy lidu. Ve věži té jsou uchovány prastaré singhalské knihy, které jsou psány řečí „Pali“ na listech palmy talipotové, a jež nás podrobně seznamují s dávnou historií ostrova. Buddhistický kněz nabízí tu každému cizinci pruh palmového papíru, na kterém jest napsán nějaký výrok velikého světce Buddhy a očekává ovšem za tento dar příslušné zpropitné (ve výši asi jedné ruppie). Dostane-li se mu málo, křičí a smlouvá nestydatě a je-li cizinec zcela neoblomný, vytrhne mu nezřídka „darovaný“ talipotový list z ruky, aby ho prodal ve chvilce výhodněji. Při obrovském množství návštěvníků musí to býti nadmíru výnosná a zároveň pohodlná živnost.

Návštěva chrámu se zubem Buddhovým nevymizí mi tak brzo z paměti, neboť nepamatuji se, že bych kde jinde byl tolik obtěžován jako při této příležitosti. V každé části rozlehlého chrámu, tak ve zmíněné osmihranné věži, ve vlastním chrámu, i ve zvláštní kapli s velikou sochou Buddhovou vybírá se vstupné a často kněz sotva se uspokojí, obdrží-li ruppii (as 1K 60 h). Tím se ovšem celá prohlídka nadmíru zdraží, nehledě ani k tomu, že

Pohled na jezero v Kandy.
Fot. Domin.

někdy očekává vás v každé jednotlivé místnosti „kněz“, který obyčejně něco nabízí ke koupi, a i když nenabízí, jistojistě aspoň požaduje bakšiš. Vychytralý Tamil, tahoun rikšy, ve které jsem přijel, stále mi domlouval, abych platil více, neboť jest to prý „velmi vysoký kněz“, který by se malým darem snadno urazil. A tak to šlo stále, jen s tím rozdílem, že každý následující otrhanec, který chtěl ze mne nějaký peníz vymámiti, byl „ještě vyšší“ kněž. Darovav již několik ruppií, počal jsem rozdávati drobné mince a když některý „nejvyšší“ kněz Buddhův nebyl s tím spokojen, nedbaje nadávek rád vzal jsem darovaný peníz nazpět a hodil ho na pospas mezi domorodce, jichž jest tu stále plno a kteří jsou vždy ochotni seprati se pro sebe menší obnos. Mezi nimi jest mnoho vychytralých povalečů, pravých to cizopasníků, kteří tyjí zvláště z méně zkušených a méně energických návštěvníků. Každý, o něhož náhodou zavadí váš zrak, cítí se již tím dostatečně oprávněn požadovati bakšiš.

Návštěva hlavního chrámu mne zklamala. Pověstný zub Buddhův, který jest prý (dle mnoha svědectví!) tak veliký jako zub sloní, anebo aspoň jako zub vola nebo krokodila, jak tvrdí jiní, jest zraku obyčejného návštěvníka zcela nepřístupen, neboť jest pečlivě ukryt v několika pouzdrech, takže nutno se spokojiti jen pohledem na blyštící, skvostné drahokamy, četné ozdoby a ozdůbky, krásná roucha a zajímavé fresky na stěnách.

Jsa už do nejvyšší míry rozmrzen stálým obtěžováním, nedal jsem posledním „veleknězům“ vůbec zpropitného, třebas mi vecpali do ruky nádherné, sladce vonné a krásně žluté květy jedné posvátné rostliny magnoliovité, kterou Singhalci zovou „sapu“ a jež v Indii jest známa pod jménem „champaca“, z čehož odvozeno i její botanické označení *Michelia champaca*. A tak když opouštěl jsem chrám zubu Buddhova, nalézal jsem se v davu hulákajících vyděračů, z nichž někteří mne tahali i za šaty, což jest při známé úctě domorodců k bělochům v Ceyloně i v Indii věcí naprosto neobvyklou. Nezbývalo mi než rychle rozevříti dřevěný stativ svého fotografického aparátu (který bohudík byl velice solidní!) a jím se oháněti, abych si zjednal volnou cestu. Tak protlačil jsem se až k chrámovým schodům a za krátko až k svému dvoukolovému vozu (rikše), vstoupil do něho, leč milý Tamil, který jistě byl smluven s ostatními vyděrači a příživníky, zdráhal se mne odvézti a nehnul se s tvrdohlavostí umíněného

Pohled na malý ostrůvek na jezeře Kandy. V popředí dva sloupovité kmeny palmy královské.
Fot. Domin.

mezka dříve z místa, dokud jsem nedodal váhy svým slovním pobídkám několika důkladnými ranami stativem přes jeho nahá záda. Několik nejdrzejších domorodců mne ještě kus cesty úprkem provázelo, leč brzo utichly jejich šťavnaté nadávky, při nichž mimoděk z angličtiny upadali do své mateřštiny, a já konečně nabyl opět klidu. Milý Tamil obdržel pak jen zcela nepatrnou, dle tarifu mu příslušející odměnu a žádné zpropitné.

Chrám se zubem Buddhovým jest považován za nejsvětější v Kandy a uctíván všemi vyznavači učení Buddhova. Ovšem pravost zubu jest více jak problematická. Zub Buddhův byl totiž napřed uložen v Anuradhapuře ve zvláštním chrámu, po té v Polonnaruwě, odkud ho Tamilové, odvěcí nepřátelé Singhalců, ukradli a odnesli do Jaffny v nejsevernějším cípu ostrova. Tam zmocnili se ho však Portugalci, načež arcibiskup z Goa kázal tento dle jeho názoru kacířský předmět slavnostně spáliti, ač prý mu bylo zaň nabízeno výkupné ve výši dvaceti milionů korun! Leč brzo objevily se místo jediného spáleného zubu zuby dva, které oba byly vyhlášeny za naprosto pravé. Tak dal rozhlásiti buddhistickými kněži singhalský král Wikrama Bahu, že domnělý zub Buddhův, spálený Portugalci, byl falešný, pravý zub že byl šťastně zachráněn a ten pak uložen v Kandy ve zvláštním chrámu Dalaba Maligawa, kdež se až dodnes nalézá.

Město Kandy leží v nadmořské výši 512 *m* a vyznamenává se podnebím velice příjemným a i pro Evropana dobře snesitelným, ježto noci jsou tu značně chladnější než při pobřeží ostrova. Okolí skýtá příležitost k četným procházkám, při nichž můžeme se do syta obdivovati malebné přírodě i domorodému lidu. Půvabný jest pohled na večerní koupání slonů v řece Mahaweli Ganga. Slonů, jak známo, užívá se na Ceyloně všeobecně k těžké práci; bývá to pěkný pohled na tato obrovská zvířata, s jakou obratností a lehkostí přenášejí těžké klády a kmeny, mohutné balvany k stavbám a podobně.

Při potulkách v okolí Kandy seznámí se turista s leckterými ukázkami z bohaté zvířeny ceylonské. Z brouků nádherou barev i tvarů vynikají velicí zlatozelení krasci, jichž krovky jsou tak tvrdé, že lze jich dobře upotřebiti k zhotovení různých ozdob. Za jasného počasí polétá kolem množství pestrobarvých motýlů a také ptactvo, jehož koncerty oživují všechny houštiny a stromy, jest nadmíru rozmanité. Pozor třeba dáti na jedovaté škorpiony,

Chrám zubu Buddhova (Dalaba Maligawa) v Kandy; uprostřed osmihranná věž Pattiripuwa, v pravo dagoba. Fot. Domin.

Pouliční ruch v domorodé čtvrti města Kandy. Fot. Domin.

V parku na výšinách nad jezerem v Kandy. Fot. Domin.

kterých jest tu hojně, právě jako na hady, z nichž někteří jsou prudce jedovatí, tak i známí brýlovci, kteří nejsou v okolí Kandy vzácní, třebas je necvičené oko obyčejného turisty zřídka kdy vypátrá. Bývá sice velice zábavno přihlížeti zaklínačům hadů, když na ulici před hotely provádějí s brýlovci rozmanité kousky a kejkle, leč snadno mohlo by se státi náhodné šlápnutí na brýlovce anebo některého jiného jedovatého hada někde v houštině osudným.

V celku nehrozí však turistovi veliké nebezpečí, všímá-li si bedlivě svého okolí. V odlehlejších částech ostrova žije sice dosud dosti velikých šelem, leč i ty zřídka kdy napadají pokojného turistu. Královský tygr, nejobávanější šelma tropů indicko-malajských, schází na Ceyloně, za to hojní jsou tu leopardi, kteří však vyhýbají se člověku. Také ceylonský medvěd (*Melursus ursinus*), který jest velice význačný pro zvířenu tohoto ostrova a dosahuje as výše 2 *m*, není vážným nebezpečím pro cestovatele. Jen zřídka se stává, že medvěd ten napadá domorodce a i při takovém neočekávaném přepadnutí obyčejně se ubrání člověk duchapřítomný. Dostačí prý dobře mířená rána holí neb klackem přes čumák, aby zahnala ho na útěk.

Ceylon jest ode dávna eldorádem lovců, kterým se tu naskýtá příležitost pořádati hony na divoké slony, buvoly, leopardy a medvědy. Hony ty jsou ovšem někdy spojeny s nebezpečím, leč tím spíše lákají opět pravého sportsmana. Často se však stává, že se i sváteční střelci pokoušejí v různých částech ostrova o lovecké štěstí. Zaplatí předem dosti značný obnos vládě, načež obdrží certifikát opravňující je střileti určitý druh zvěře. Snadno sestaví si loveckou výpravu z domorodců, jichž vůdce, zvyklý na podobné expedice, vše obstará a dovede je do kraje, kde se hledaná šelma zdržuje. Někdy končí tyto lovecké výpravy velice humoristicky. Když po dlouhém čekání a cestování pralesy, které vedle nádherné scenerie má i leckteré méně příjemné stránky, objeví se konečně divoký slon, rozutekou se všichni hledajíce ochranu třeba na stromech. To ovšem nevadí, aby dotyčný sváteční střelec nepsal po svém návratu o strašných nebezpečích, která prožil, o postřelených slonech, kteří podivuhodným způsobem na konec přec jen utekli a podobně. V celku není prý obtížno slona skoliti, poněvadž tato obrovská zvířata špatně vidí

Tamilské krásky v Kandy.
Fot. Domin.

a slyší, takže lze se jim snadno přiblížiti a také není právě lehké minouti se cíle.

Jindy se stává, že sváteční střelec zastřelí volně se potulujícího domácího buvola v domnění, že jest to buvol divoký, který ovšem jest dosti nebezpečný, zvláště je-li podrážděn. Zajímavou historku v takovém případě četl jsem nedávno v jednom cestopisu: lovec po dlouhé době vypátral divokého buvola, leč rána, kterou naň vypálil, ho jen nepatrně zranila a rozzuřené zvíře hnalo se na nešťastného střelce, který rázem ztratil hlavu i pušku a v mžiku byl na nejbližším stromě. Leč buvol umínil si, že ho tak lehce nepropustí, čekaje pod stromem. Míjela hodina za hodinou, lovec už stěží dovedl se udržeti na větvi ve velice nepohodlné posici a odhozená puška ležela za divokým zvířetem, které nijak nejevilo ochotu se vzdáliti. Konečně v povzdálí objeví se malý singhalský klučina, snad asi osmiletý. Nešťastný střelec, kterého už zbytek sil opouštěl, křičí naň zplna plic, aby mu přivolal odněkud pomoc. Na to malý klučina přijde blíže, utrhne si z keře tenký proutek, a tímto proutkem odžene buvola, který zcela poslušně dá se řiditi. Byl to totiž domácí buvol, který byl zvyklý poslouchati prutu pasáků.

Jiný cestovatel líčí, jak střílel na Ceyloně krokodily a zatím dle jeho popisu nelze pochybovati o tom, že to byly obrovské ještěrky (Varanus), které imponují sice svými rozměry, avšak nejsou nebezpečné; v Peradeniyi jsem je chytal (beze zbraně) s desetiletými domorodými kluky.

Ovšem dosti nepříjemné může býti setkání s divokým kancem, jichž jest na ostrově velice mnoho. Leckterý cestovatel vyseděl několik hodin na stromě, než se uráčilo kanci se vzdáliti a vysvoboditi ho z nepříjemné situace.

V Kandy jest též několik velikých klášterů, zvaných *Pansalas*, ve kterých žijí domorodí, buddhističtí mnichové. Potkal jsem jednoho z nich na ulici, jak si vykračoval s deštníkem (který stejně jako policisté považují za znak jakési důstojnosti a povýšenosti). Jeho nahé lesklé tělo bylo oděno jediným, křiklavě žlutým rouchem (barva gumigutová jest posvátná), které má vlastně v původním svém významu představovati hadry žebráka. Hlava mnicha toho byla oholena, čímž se také na první pohled liší od obyčejných domorodců. Zamýšlel jsem nepozorovaně ho fotografovati na ulici, jak si vzpřímen a bosonohý s deštníkem ve-

Krajinná scenerie ze středního Ceylonu.
Fot. Domin.

Buddhistický mnich v Kandy.
Fot. Domin.

lebně vykračoval, leč dobrý ten mnich přec jen postřehl můj úmysl a dával mi na jevo, že se nenechá na ulici fotografovati. Doprovodil jsem ho proto do nádvoří jeho kláštera, kde se klidně dal fotografovati, leč na konec, jak to bývá v Orientě zvykem u příslušníků všech stavů, požadoval za to bakšiš. Vykládal mi, že jest představeným celého kláštera a napsal mi též svou adresu, v níž připojil k svému jménu po způsobu anglických duchovních

Pohled na řeku Mahaweli Ganga.
Fot. Domin.

titul „reverend". Byl to statný a poměrně mladý chlapík, ve kterém by jistě nikdo nehledal žebravého mnicha, jakým vlastně obyvatelé Pansales mají býti. Mniši ti měli totiž ve zvyku obcházeti domorodce držíce v ruce misku, do které si vyžebrali něco rýže, jejich jedinou potravu. V době dešťové, kdy Buddha zakazuje mnichům volně obcházeti, usazují se často v rodinách domorodců, vyučujíce a vzdělávajíce. Dnes ovšem přestaly býti některé kláštery „demokratickými", jejich členům vede se dobře, takže nemusí již vyžebrávati suchou rýži.

Domorodec v Colombu, „vyzdobený" bílými čarami vápnem.
Fot. Domin.

*

Domorodci ceylonští jsou nadmíru marniví, jak lze poznati již z jejich nesčetných, většinou vkusných ozdůbek i z pestrého šatu. Marnivost lidská jest studnice, jíž nemožno vyčerpati a jejíhož dna nikdo se nedohlédne ani v Evropě — tím méně v tropických krajích rovníkových. I australští černoši, stojící na tak nízkém stupni kultury, nejsou jí prosti. Již dříve jsem líčil, jak jest marnivost u těchto divochů, z nichž mnozí jsou dosud lidožrouty, zvláštním způsobem vyvinuta, že na př. dělají si ostrým kamenem nebo střepem skla hluboké zářezy do kůže a jízvy po nich zbylé pokládají za krásnou dekoraci skoro jako němečtí buršové jízvy z mensur!

Malajce poznali jsme jako národ do nejvyššího stupně marnivý a obyvatelé Ceylonu sotva jim v tom zadají. Ovšem názor o kráse u nás a v tropické Asii jest velice rozdílný. Tak na př. pomaže si Tamil nebo Singhalec své tmavé tělo nepravidelnými bílými pruhy (vápnem neb hlinkou) a domýšlí se, že se velice krásně vyzdobil a jest na svou okrasu též patřičně hrdý. Na Ceyloně zakládají si někdy domorodci na zčernalých a vyžraných zubech, což bývá následkem dlouhého a vydatného žvýkání betelu. Snad jsou jim krásné bílé a zdravé zuby, jakými bývá obdařen skoro každý domorodý obyvatel tropické přírody, příliš jednotvárné a proto spatřují více půvabu v zubech zčernalých a zkažených, neboť ty jsou přec jen stále u nich vzácnou výjimkou.

Na Ceyloně setkáme se nezřídka i se severočeskými skleněnými tretkami a ozdůbkami, které se u domorodců těší veliké oblibě.

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ DRUHÁ.

Anuradhapura.

„Marmorou", sesterskou lodí „Morey", dostal jsem se za deset dní plavby z Fremantle do Colomba. Moře bylo velmi tiché, jen přepršky zejména v časných hodinách odpoledních dostavovaly se skoro každodenně. Loď plula tak klidně, že na palubě stále bylo velmi živo a hry, jako lawn-tennis a cricket, byly skoro stále v proudu. Na Ceyloně měl jsem pouze čtyři dny času do plánem stanoveného odjezdu parníku rakouského Lloydu „Nipponu". Měl jsem těžkou volbu mezi výletem do Kandy a do Anuradhapury, rozhodl jsem se však pro tuto.

Anuradhapura leží v nížině v severní části ostrova Ceylonu a je hlavním městem severní centrální jeho provincie. Trať k ní odbočuje v Polgahawele od dráhy stoupající ke Kandy a vede stále skoro rovinou až ke svému cíli. Na vegetaci okolí jest velmi patrno, že čím dále k severu, tím do sušší oblasti vjíždíme. Ve vlaku měl jsem příjemnou společnost urozeného domorodého hodnostáře, který jel právě na nějakou úřední cestu do Anuradhapury a okolí. Bavil jsem se s ním velmi dobře a získal jsem si jeho protekce. V hotelu anuradhapurském vyšli mně na zvláštní jeho pokyny velmi ochotně vstříc.

Anuradhapura dnešní je malé, chudé městečko s obyvatelstvem převahou tamilským a mórským. „Rest-house" čili hotel leží dosti daleko od městečka ve velmi tiché, klidné poloze v pralese. V té době návalu turistů nebylo a tak dostalo se mi velmi snadno povozu i průvodce. Po obědě, při němž znovu sešel jsem se s domorodým hodnostářem, vydal jsem se hned na prohlídku okolí Anuradhapury.

Anuradhapura byla po mnoho století sídelním městem králů singhalských, kteří ku poctě Buddhy postavili tu nesmírné dágoby a celou řadu jiných staveb, jichž zříceniny pokrývají široko daleko okolí města. Většina staveb paláců a klášterů své doby velkolepých je naprosto v rozvalinách, stavitelé jejich věnovali pramálo pozornosti základům a tak zkáza budov přirozeným rozpadem nastala brzo, jakmile ustala péče o jejich udržení. Zbyla

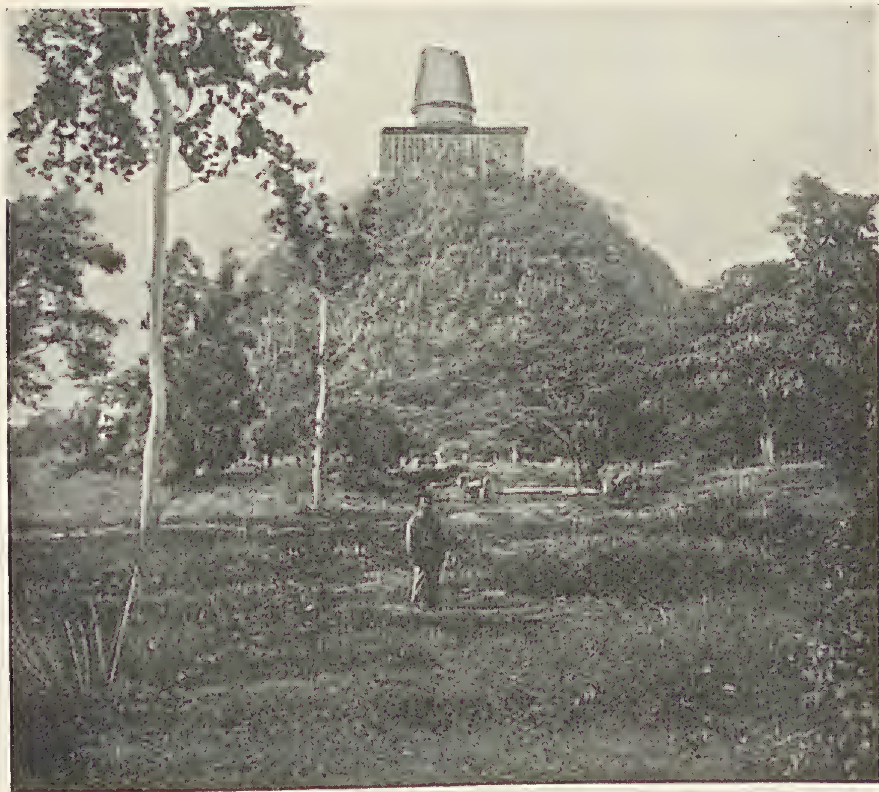

Dagoba Jetawanarama u Anuradhapury.
Fot. Daneš.

z nich jen velmi podivná pole žulových pražců a sloupů většinou ještě vztyčených, které patrně zůstaly ve své původní poloze a dosud naznačují plán budov velmi rozsáhlých a dle popisů zachovaných někdy velmi nádherných.

Veliké množství takových zbytků hrubého materiálu stavebního budí matné úvahy o množství lidí zaměstnaných po dlouhá léta lámáním těchto tvrdých a těžkých kusů žuly v lomech dosti vzdálených, o namáhavé primitivní jich dopravě na místo určení — o zotročilosti ve službě náboženské, která ponenáhlu

ale jistě vyssála z vládců i poddaných smysl pro vážnější světské úkoly a učinila z království někdy mocného snadnou kořist útočných zástupů z Indie sem opětovně nájezdy podniknuvších. Proti hrubému stavebnímu materiálu ustupují zbytky umění, skulptury hlavně buddhistické symboly představující do pozadí. Největší dojem rozhodně způsobí nesmírné massivní dagoby,

Jiná dagoba u Anuradhapury.
Fot. Daneš.

které jako příšerné bastiony obrů vyčnívají nad pralesem a rozměry svými mohou se řaditi k pyramidám egyptským. Dnes jsou většinou ve zříceninách a výše jejich původní jest již značně snížena. Byly stavěny hlavně z cihel na slunci sušených a proto zub času silně na ně působil. Některé z nich byly opraveny nákladem státním, aby nevzaly zkázy úplné, na jiných pracují zbožní poutníci, kteří s sebou cihly přinášejí nebo vozí. Obětavost jejich však není prý zvláště uznání hodná; „jsou lenoši a

ležet ve stínu je jim milejší než pracovati pro boha,“ řekl mně můj průvodce, muhamedánský Malajec, který měl pramálo vnitřního respektu k Buddhismu a jeho vyznavačům.

Pěkná zvonovitá dagoba Thuparama, která kdysi pravým zlatem, zářila byla v posledních desítiletích zase úsilím a nákladem zbožných věřících byla restaurována. Na sloupech ji obklopujících napiaty jsou provazy a na nich visí a z dálky vypadá jako prádlo k sušení vyvěšené — kusy bílé látky, někdy jen jednoduché, někdy bohatě vyšívané i zlatem — oběry to zbožných. Přes mé protesty můj průvodčí strhl jeden jednoduchý kus a dal mně ho s sebou na památku.

Pravé tropické horko bylo po obě půldne, která strávil jsem prohlídkou staré Anuradhapury, jejíž rozloha byla veliká. Osvěžením byl mi dopolední výstup na osamělý žulový massiv Mihintalé, který ve vzdálenosti asi 14 *km* na východ od Anuradhapury vystupoval příkře z roviny pralesem pokryté. Příjemný větřík ovíval nás, když stoupali jsme po žulových stupních, jichž prý je tu celkem 1840, do výše. Po cestě možno odbočiti několikráte k menším svatyním, posvátným jeskyním a k různým výtvorům sochařského umění. Na jednom místě stranou od schodů viděli jsme krásnou skulpturu lva, kterou nějaký uličník velmi neslušně přiozdobil červenou barvou k velikému a spravedlivému rozhořčení mého průvodce, který stýskal si, že nebude nyní moci přiváděti sem dámy.

Svatyně a vesnička chrámových služebníků při vrcholu hory leží mezi nesmírnými balvany žulovými, které strmí přímo nad vysokým srázem a poskytují velmi vděčný rozhled na širou rovinu, z níž vystupují velké pyramidy Anuradhapurské jako neforemné spousty i něco nepřirozeného, rušivého v zeleném pralese, který zmocnil se úplně této po staletí kdysi vzdělávané roviny. Tato vyhlídka a svěží větřík na vrcholu skal zajímaly mne daleko více nežli výklad o stopách a relikviích různých svatých, s nímž se na mne dotěrní mniši chystali. Pokazil jsem jim vyděračské plány k velké radosti svého průvodce, který měl na ně patrně hodně s vrchu.

Po návratu do Colomba neměl jsem již času na jiný výlet, ač velice jsem litoval, že nepoznám Kandy. O den zpožděn konečně přijel Nippon a po třínedělní pomalé, ale pěkné plavbě dopravil mne do Terstu.

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ TŘETÍ.

Dějiny a hospodářský význam kávovníku a čajovníku pro ostrov Ceylon.

Již dříve jsem poukázal na to, že Ceylon jest zemí neobyčejně produktivní a svého času byl to v prvé řadě arabský kávovník, který se po celém ostrově, zvláště však v nadmořské výši mezi 300 a 600 *m*, pěstoval a jehož semena (káva) byla předmětem velice výnosného světového vývozu. Leč v roce 1869 objevila se na listech pěstovaných kávovníků v severní části ostrova neblahá plíseň oranžová, houba to botanicky zvaná *Hemilcia vastatrix*. Ačkoliv pěstitelé kávy nepřikládali s počátku houbě té velikého významu, přece brzo objevil se tento škůdce v plné síle, zachvátil a nakazil celé plantáže kávovníkové; v letech 1878—1879, tudíž deset let po prvém objevení se této houby na ostrově Ceyloně, nákaza ta se tak strašně rozšířila, že ohrozila a skutečně též zničila většinu druhdy kvetoucích plantáží. Před dalekosáhlou katastrofou, která těžce dolehla na celý ostrov, vyváželo se odtud ročně přes jeden milion centů kávy v ceně skoro 50 milionů korun, ba v roce 1874, ve kterém kávovníkové plantáže zvláště dobře prospívaly, odhadnuta celková sklizeň kávy skoro na plných 100 milionů korun!

Kávovník arabský není ovšem domovem v tropické Asii. Jeho vlast leží ve střední Africe od jižní Habeše až k jezeru Viktoria-Njansa a snad ještě dále v Mozambique a Angole. V Arabii druh ten divoce vůbec neroste (třebas se zove „arabský"), nýbrž dostal se sem teprve z Afriky, takže případněji měl by se

Krajina ve středním Ceyloně. V pravo palmy arekové, v levo kokosovník. Fot. Domin.

nazývati kávovník habešský a nikoliv arabský. Na ostrov Ceylon byla jeho kultura zavedena poměrně pozdě, teprve v roce 1830, leč plantáže kávovníku, jemuž tu i půda i podnebí výborně svědčily, záhy se utěšeně vzmohly a vzrostly a káva ceylonská těšila se všude výtečné pověsti. Tak se stalo, že káva byla do let sedmdesátých nejdůležitějším produktem celého ostrova, až teprve přikvačila zmíněná hrozná katastrofa, která

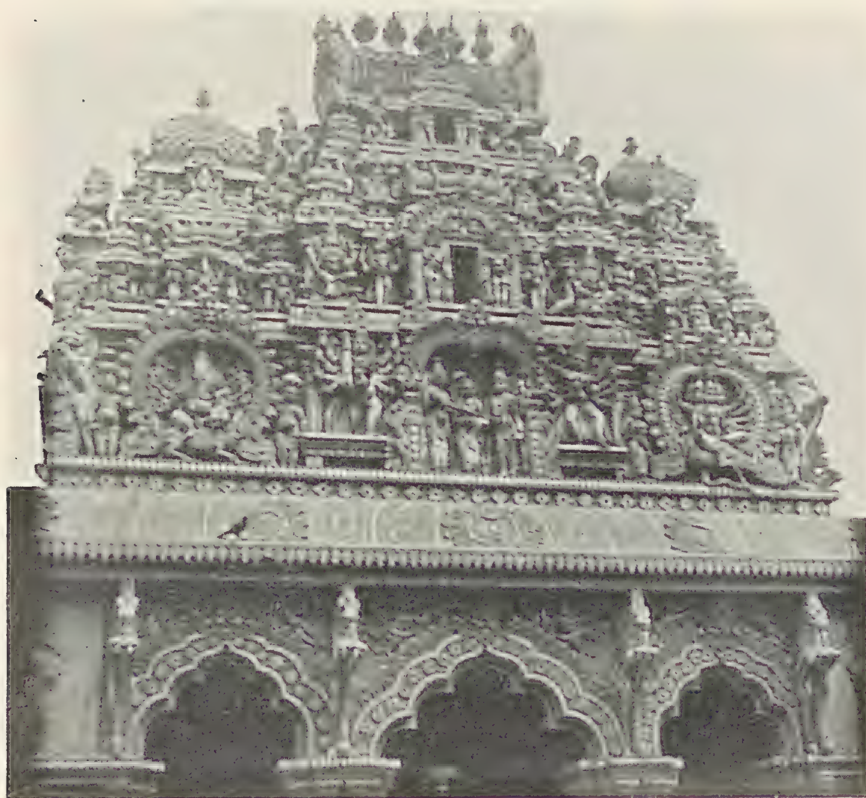
Opuštěná plantáž kávovníku arabského, zvolna zarůstající plevelí.
Fot. Domin.

další pěstování kávovníku trvale podlomila. Ukázalo se totiž brzo, že boj proti zhoubné plísni oranžové nepotkává se s úspěchem, a proto místo kávovníku pěstovány jiné užitkové rostliny, jichž výnos utěšeně vzkvétal. V roce 1898 obnášel vývoz kávy z Ceylonu již jen necelých 20.000 centů, tudíž sotva jednu padesátinu toho, co před dvaceti lety!

Za kávovník nastoupila řada jiných rostlin, které byly pěstovány do let sedmdesátých jen v malém měřítku. Nejvíce se ovšem rozmohly plantáže čajovníkové, které dnes zaujímají

nejpřednější místo a jako druhdy se vyváželo z Ceylonu ohromné množství kávy, tak dnes jest nejdůležitějším produktem čaj.

Pěstuje se tu ovšem výhradně čajovník assamský (stejně jako na Jávě) a připravuje se z jeho listů pouze hnědý (černý) neparfumovaný čaj, který vypudil skoro úplně ze světového trhu druhdy tak oblíbený vonný čaj čínský.

Starý buddhistický chrám v Colombu.
Fot. Domin.

Čajovník pěstuje se na Ceyloně ve vyšších polohách, a jeho rozlehlé plantáže s keři, které se intensivně lesknou odrazem prudkých paprsků tropického slunce, jsou všude význačny pro hornaté části ostrova. Pěkný bývá pohled na plantáž, ve které urostlí Tamilové a sličné domorodky s košíky česají listy čajové. Pěstování čajovníku jest podobné jako na Jávě, dlužno však uznati, že se mu tu věnuje více péče a proto také ceylonský čaj

Kávovník **Coffea robusta**, který dobře vzdoruje plísni oranžové a proto se nověji zavádí na Jávě a jinde v tropech jihoasijských.

Fot. Domin.

čestně obhajuje své místo ve světové konkurenci. Ačkoliv plantáže čajovníkové pokrývají dnes na Ceyloně tak rozlehlé plochy a vývoz čaje úžasně stoupl, nemusí se pěstitelé jeho přec jen obávati, že by náhlou katastrofou — zaviněnou nějakým škůdcem, klesnutím ceny čaje anebo spotřeby — přišli na mizinu. Záliba pro pití čaje, ve střední Evropě sice poměrně neveliká, stále stoupá a sotva lze se nadíti, že by čínský čaj, nyní úplně zatlačený, opět nabyl takové obliby a rozšíření jako druhdy. Čajovník nemá též tak nebezpečných škůdců a nepřátel, jakým se ukázala zmíněná plíseň oranžová u kávovníku arabského. Na listech čajovníku na Ceyloně žije sice housenka jedné můry (*Nagoda nigricans*), leč neohrožuje vážně keřův, a také jiný škůdce z řady hmyzu, pěkně zelený nosatec *Astycus immunis*, není příliš nebezpečný.

Ve vyšších polohách, zvláště nad 1400 *m*, daří se nejlepší čaj; jeho aroma, jak všichni znalci tvrdí, jest silnější a zároveň i jemnější než u čaje z nižších poloh.

Přípravu čaje na Ceyloně líčí Schmidt ve svém poutavém spise o tomto ostrově asi takto: Sklizeň čerstvě natrhaných listů čajovníkových dopravuje se do továren, načež se po zvážení rozestrou na bavlněné rohože anebo bambusové ošatky, aby poněkud zvadly a tím pozbyly své tuhosti. Za 12—24 hodin (dle povětrnosti a poměrů tepelných) jsou již listy dostatečně změklé a ohebné, i nasypávají se pak do zvláštních strojů sbalovačů, které se ženou parou a v nichž poddajné listy sbalují se v době asi $^1/_2$ hodiny v tenké rourky. Silným tlakem vytlačila se z nich většina šťávy, nicméně zbývá jí ještě dostatek pro následující proces kvašení. Sbalené listy kladou se totiž opět na bambusové ošatky anebo rohože, kdež nechávají se kvasiti, při čemž se vyvinuje charakteristické aroma čaje. Doba kvašení jest velmi důležitou, a jest třeba značné zkušenosti, aby se poznalo, kdy kvašení třeba přerušiti. Dle teploty, vlhkosti vzduchu a množství šťávy v listech kolísá tato doba mezi 2 až 6 hodinami. Potom sypou se listy do strojů vysušovacích, v nichž odejme se jim veškerá šťáva, a tím se ukončí proces kvašení. Vysušení listů jest hotovo za $^1/_2$—1 hodinu, a zbývá pak již jen roztříditi listy sbalené v rourky dle velikosti. Nejmenší svitky z právě se rozvíjejících pupenů listových mají nejlepší aroma a skýtají nejjem-

nější a nejsilnější čaj, tak zvaný „*broken pekkoe*". Postupně větší listy jakosti ne tak jemné skýtají sorty *pekkoe, souchong* a *congu*. Hotový čaj dlužno chrániti před navlhnutím; před zaletováním do olověných anebo cínových krabic se ještě zahřívá, aby se snížila absolutní vlhkost vzduchu a tím se zabránilo tvoření plísní.

Skupina divokých bambusů u Kandy.
Fot. Domin.

Plantáže čajovníkové zaujímají dnes na Ceyloně skoro 400.000 jiter a dnešní vývoz čaje z Ceylonu činí již přes 150,000.000 liber, což představuje obnos as 85 milionů korun. Čísla ta jsou tím podivuhodnější, uvážíme-li, že teprve v roce 1873 přišly první vzorky ceylonského čaje na evropský trh. Následující dvě tabulky nejlépe osvětlují úžasný rozmach plantáží čajovníkových a vývozu čaje z Ceylonu. Čísla ta jsou čerpána z úřední knížky o Ceyloně ze světové výstavy v Paříži v roce 1900.

I. *Rozloha čajovníkových plantáží na Ceyloně od r. 1867—1898.*

Rok	jiter	Rok	jiter
1867	10	1884	77.000
1868	200	1885	102.000
1869	250	1886	150.000
1872	260	1887	170.000
1873	280	1888	183.000
1874	350	1889	205.000
1875	1.080	1890	220.000
1876	1.750	1891	250.000
1877	2.720	1892	262.000
1878	4.700	1893	273.090
1879	6.500	1894	289.000
1880	9.274	1895	305.000
1881	11.350	1896	330.000
1882	22.000	1897	350.000
1883	32.000	1898	364.000

II. *Vývoz čaje z Ceylonu od r. 1876—1899.*

Rok	liber	Rok	liber
1876	332	1888	24,400.776
1877	1.883	1889	33,546.112
1878	18.317	1890	46,913.955
1879	80.603	1891	68,255.546
1880	114.845	1892	71,143.366
1881	350.176	1893	84,365.152
1882	660.770	1894	84,584.400
1883	1,645.925	1895	97,939.871
1884	2,422.322	1896	108,141.412
1885	4,288.975	1897	116,054.567
1886	8,109.126	1898	119,769.071
1887	13,813.872	1899	129,894.156

Vysoce zajímavý jest poměr čaje ceylonského, indického a čínského ve světovém vývozu. V roce 1883, kdy ponejprve bylo z Ceylonu do Anglie vyvezeno na 1 milion liber čaje, byl poměr ten následující:

Domorodá drobotina v Peradeniyi. Fot. Domin.

vývoz čaje z Číny r. 1883 obnášel 65% celkového exportu;
vývoz čaje z Indie r. 1883 obnášel 33% celkového exportu;
vývoz čaje z Ceylonu r. 1883 obnášel 1% celkového exportu.

V roce 1897 převrátila se čísla ta tímto způsobem:

vývoz čaje z Číny r. 1897 obnášel 9% celkového exportu;
vývoz čaje z Indie r. 1897 obnášel 54% celkového exportu;
vývoz čaje z Ceylonu r. 1897 obnášel 37% celkového exportu.

Nesmíme též zapomínati, že s kulturou čajovníku souvisí na Ceyloně i jiný mnohamilionový obchod, to jest import potřebného materiálu, zvláště balicího, výdaje spojené s vývozem atd. I ta okolnost jest nesmírně důležita, že při kultuře čajovníku a při přípravě čaje se zaměstnává veliký počet domorodých pracovníků. Singhalci sami žijí v poměrném blahobytu a zabývají se většinou vzděláváním půdy, takže by byl jistě při jejich vrozené lenivosti citelný nedostatek dělníků. Tomu však odpomáhají Tamilové, kteří představují na Ceyloně po výtce pracovní třídu domácího obyvatelstva. Jsou to jednak Tamilové na ostrově trvale usedlí, jednak jejich druhové z jižního cípu Východní Indie, kteří každoročně ve velikém počtu (dle potřeby) na práci na Ceylon dojíždějí. Tamilové jsou celkem dobrými pracovníky a pokud jsou pod dozorem, jsou i velice vytrvalí. Ovšem občas musí na ně dozorce čajové plantáže dosti přísně dokročiti, při čemž se neobejde bez hole. Citelně potrestaný Tamil chová se pravidelně jako dítě: vypláče se, až mu slzy v bohatých proudech kanou přes tváře, a pak opět pokorně a poslušně se vrátí ku práci. Tím také bývá celý výstup k obapolné spokojenosti odbyt a vyrovnán.

Jak jsme již dříve naznačili, není pěstování čajovníku na Ceyloně původu starého. Dřívější vládci ostrovem, zvláště Hollanďané, bedlivě si všímali pouze krajů pobřežních, většinou porostlých kokosovými háji a nehodících se pro horké a vlhké podnebí pro pěstování čajovníku. Teprve později za anglické nadvlády zužitkovány i kraje ve vnitrozemí, oč v první řadě získal si zásluhu generál sir Edward Barnes, který byl guvernérem ostrova od roku 1824 do roku 1831. Dlouho ovšem nepřišel na řadu čajovník, neboť po strašné katastrofě let sedmdesátých, která připravila nesčetné tisíce dělníků o práci a výživu a ostrov

o hlavní zdroj příjmů plynoucí z vývozu kávy, rozkvetla nejdříve kultura různých užitkových rostlin jiných.

V první řadě místo arabského kávovníku byl pěstován chinovník, jehož kůra, obsahující tak důležitý lék proti střídavé zimnici a jiným horečkám, byla tehdy ještě poměrně drahá. Chinovník na Ceyloně utěšeně se dařil a tak jeho kultura stále

Kakaovník s plody, které vyrůstají přímo z kmene a hlavních větví.
Fotografováno v Buitenzorgu na Jávě.
Fot. Domin.

vzkvétala, bývalí pěstitelé kávovníku překotně zakládali nové plantáže chinovníkové a vývoz kůry nabyl velikých rozměrů. Leč tato nesmírná produkce či správněji řečeno nadprodukce měla již záhy neblahý následek: cena kůry valem klesala a pěstování chinovníku přestalo býti výnosným.

Nesmíme zapomínati, že ještě r. 1877 se kůra chinová z Ceylonu vůbec nevyvážela. V letech 1884 až 1888 vyvezlo se průměrně každoročně na 13 milionů liber kůry (v roce 1887 dokonce

skoro 16 milionů liber!), tudíž více než polovička veškeré produkce z celého světa. Obchod tím přirozeně trpěl, ba byl úplně ruinován, neboť cena kůry chinové příliš rychle a silně klesala. Původně platila se 1 libra chinové kůry až 21 K, v roce 1890 stála však pouhých 30 h!

Pěstitelé chinovníku zapomínali patrně, že spotřeba chininu, který jest lékem a nikoliv pochutinou, nemůže stoupati

Sušení kakaových bobů v továrně na Jávě.
Fot. Domin.

úměrně s množstvím nových plantáží. A tak obrovská nadprodukce zarazila upřílišněný rozvoj v tomto směru; export více než 120 milionů liber chinové kůry z Ceylonu za pouhých 16 let byl tak nepřirozeně vysoký, že nemohl míti jiného důsledku.

Po chinovníku dovedl teprve čajovník trvale opanovati pole, jak dosvědčují dříve uvedená čísla. Vedle čajovníku pěstuje se však i mnoho jiných rostlin, o nichž z části jsme se již zmínili. Tak jsou to kokosovníky, které věrně sprovázejí pobřeží a nižší hornatinu ceylonskou; pěstují se jednak pro vlákna (koir), jednak pro tuk (kopra).

Také kakaovník se hojně na Ceyloně pěstuje a pokrývá již na 40.000 jiter. První stromky této důležité rostliny původu amerického byly na Ceyloně pěstovány již před rokem 1819, k pravidelné kultuře kakaovníku došlo však o mnoho později, neboť teprve v roce 1888 bylo po prvé vyvezeno z Ceylonu značnější množství (122 centů) kakaa. V roce 1898 obnášel vývoz kakaa z Ceylonu již 35.000 centů. Kakaovník pěstuje se na ostrově zejména v těchto okrscích: Dumbara, Matale, Peradeniya a Kurunegala.

Pro budoucnost má dalekosáhlý význam pěstování stromů kaučukových, z nichž některé tu výtečně prospívají. Také bavlník a tabák hrají důležitou úlohu, kdežto cukrová třtina se na ostrově příliš dobře nedaří, což asi souvisí s jakostí půdy. Tabáku, jak známo, nesvědčí tropické vlhké podnebí a proto neprospívá na Ceyloně ani v krajích pobřežních ani na vlhkých nížinách ve vnitrozemí. Pěstuje se sice i tu v malém množství, tak na př. v údolí Dumbary u Kandy, leč nemá významu pro světový vývoz. Za to jsou však dány v suchých částech Ceylonu, tak zvláště na severu, všechny podmínky pro jeho zdárný vzrůst. Proto jsou též místa se suchým podnebím, jako Jaffna, Mannar, Mullaittivu, Chilaw a Negombo, hlavní střediska polí tabákových, která skytají produkt dobré kvality a též přiměřeně vysoké obchodní ceny. Sami domorodci ceylonští, kteří dříve tabáku neznali, jsou dnes jeho velikými milovníky a místy dávají mu dokonce přednost před betelem a arekovými oříšky.

Pole tabáková zaujímají dle přibližného odhadu z roku 1900 na 35.000 jiter a vývoz tabáku obnáší za příznivých okolností až 60.000 centů. V poslední době polí tabákových ještě přibylo, leč zdá se, že by se i při pěstění tabáku i při další manipulaci s jeho listy mnoho dalo pozměniti a zdokonaliti.

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ ČTVRTÁ.

Skořicovník ceylonský a dějiny jeho kultury.

S ostrovem Ceylonem jest úzce spiata jedna užitková rostlina, skýtající známé koření i lék, to jest skořicovník ceylonský, botanicky nazvaný *Cinnamomum zeylanicum*. Poněvadž rostlina ta jest svým výskytem omezena pouze na tento smaragdový ostrov, dovolím si o ní podrobněji promluviti.*)

Skořicovník ceylonský jest v divokém stavu prostřední strom, dosahující výše 8 až 10 *m*. Pěstuje se však jako keř obyčejně jen 3 až 4 *m* vysoký. Jako většina stromů domácích v horkých krajích rovníkových má korunu vždy zelenou, listy kožovité, lesklé, v mládí, když raší, nádherně červeně zbarvené, takže zdáli na sebe upozorňují svou krásnou červení odrážející se nápadně od listů dospělých, které jsou na horní straně leskle zelené, na spodní pak sivé. Listy jsou vstříčné a sedí na tupě čtyřhranných větévkách ve střídavých párech; jsou vejčitě podlouhlé aneb elliptičné, krátce řapíkaté, as 10—15 *cm* dlouhé a 6—7 *cm* široké. Jejich žilnatina jest tak význačná, že snadno poznáme list skořicovníku i dle malého úlomku. Mají totiž listy 3 až 5 vyniklých souběžných nervů, spojených hojnými příčnými žilkami sice o mnoho slabšími, avšak přece jen zřetelnými. Listy rozemnuty vyznamenávají se zvláštní vůní upomínající na hřebíček; obsahují totiž olej *eugenol*, který z nich lze též destillovati. Přelomíme-li

*) Srovn. K. Domin, Koření se stanoviska botanického a hospodářského. Praha 1913 (A. Hynek).

však krátký řapík listový, cítíme ihned význačnou a dosti pronikavou vůni oleje skořicového.

Květy drobné, nenápadné jsou sestaveny ve svazečky vrcholičnaté, které tvoří volné latnaté květenství zakončující větévky anebo vynikající z úžlabí hořejších listů. Květy vydávají zvláštní, dosti příjemnou vůni, která vyznačuje plantáže skořicovníku v době rozkvětu a snadno prozrazuje i jednotlivé kvetoucí stromky. Květy samy jsou nenápadné, mají jednoduché šestičetné okvětí srůstající na spodu v číšku, lístky okvětní zevně přitisklé, krátce pls'naté, uvnitř žlutozelené. Tyčinek jest 12, tři vnitřní jsou však jalové. Ostatní mají tu zvláštnost, že jejich prašní pytlíčky se neotvírají podélnou štěrbinou jako u většiny ostatních rostlin, nýbrž zvláštními klapkami ve dvou patrech nad sebou. Za plodu se vyvinují z jednovaječného semeníku vejčitě podlouhlé, modročerné, jednosemenné bobule, které jsou skoro do polovice obdány miskovitou číškou. I v našem skleníku pěstovaný stromek skořicovníku každoročně kvete a přináší zralé, klíčivé plody, které se vyznačují chutí upomínající na jalovec.

Skořicovník ceylonský pochází z ostrova Ceylonu, kde byl dosti hojný v pralesích, místy sám tvoře nejdůležitější složku lesního porostu, častěji však roztroušen mezi ostatní bohatou vegetací stromů, která skládá ceylonské pralesy. Roste i ve značných výších, v polohách až nad 2000 *m*, kde podnebí jest dosti studené.

Větévky skořicovníku se vyznačují šedohnědou neb žlutošedou, hladkou korou. Stromy samorostlé mívají kmeny až přes ½ *m* v průměru a dosti pěknou korunu s uzlinatými větvemi. Leč skořice (kůra skořicová) z větví starších jest mnohem horší než kůra z větévek mladých. Nejlepší zboží dávají větévky as tříleté. Z těchto důvodů nepěstuje se skořicovník jako strom, nýbrž jako keř a to tak, že mladé stromky asi ve třetím až pátém roku stáří, kdy kmínek bývá přibližně 3 *m* vysoký a má as 3 až 4 *cm* v průměru, seříznou se nízko (10—15 *cm*) nad zemí. Nastane pak obnovení četnými výhonky z adventivních pupenů, z nichž se však všechny odstraní až na 5 neb 6. Tyto dorostou za 1½ až 2 roky délky 1½ neb 2 metrů a skýtají pak kůru nejlepší jakosti.

Skořicovník se rozmnožuje buď ze semen anebo častěji odnoži a hříženicemi. Mnozí zkušení pěstitelé nedoporučují však pěstování ze semen, poněvadž mívá často v zápětí, že dobré

odrůdy se zvrhnou, kdežto při rozmnožování vegetativním, to jest z odnožů, jest zachování určité odrůdy význačné svou jakostí zaručeno. Ostatně až do r. 1770 kůra skořicová se na Ceyloně klidila jen ze stromů samorostlých, a věřilo se tehdy (ovšem neprávem, jak se později ukázalo), že při kultuře skořicovníku jakost kůry trpí. Tehdy seřezávaly se tříleté neb čtyřleté stromky divoce rostoucího skořicovníku v dolejší části kmenů, aby se pahýly těchto obnovily hojnými výhonky.

Dnes se skořicovník vesměs pěstuje, leč nikde tak dobře neprospívá jako ve své vlasti v Ceyloně, odkudž se vyváží skoro všechna pravá skořice, která se ve světě spotřebuje. Na Ceyloně jest to hlavně jihozápadní pobřežní pruh v šířce as 20 *km* (někde více) a v délce as 160 *km* (od Negumba, jež leží severně od Kolomba, až k jižnímu cípu ostrova), kde se skořicovník ceylonský pěstuje. Nejlépe prospívá na půdě málo výživné, křemičité, bílé a do výše as 500 *m*.

V samotném sousedství známého přístavního města Kolomba, kde stále střídají se v krásném přístavě, chráněném mohutnými lamači vln, lodi všech vlajek, rozkládaly se kdysi pěkné plantáže ceylonského skořicovníku. Plochy, kde se skořicovník dříve pěstoval a které dnes jsou přeměněny v krásný tropický park, podržely až dodnes název „*Cinnamom Gardens*" (skořicové zahrádky) a zajisté žádný z turistů, kteří navštívili rozkošný ostrov Ceylon, neopomene podniknouti oblíbený výlet do pěkných těchto sadů, kde však marně se ohlíží po skořicovnících, z nichž nejvýše tu a tam zbyl ojedinělý stromek. Za to vtipná mládež domorodá nabízí každému cizinci za malou odměnu „čerstvé větvičky skořicovníku", které, jak jsem se sám přesvědčil, náležejí různým tropickým stromům a keřům, které tu rostou, nikdy však skořicovníku.

K pěstování skořicovníku odnoži dlužno vybírati odnože mladé a nejmladší, zvláště ty, které vyrážejí ze spodu kmenů. Zasadí se do školky neb semeniště, kde při dostatečné vlhkosti se brzo zakoření a poté se přenášejí do zpracované a připravené půdy, při čemž však třeba úzkostlivě dbáti, aby se při přenášení nepoškodily neb neobnažily kořeny. Jak známo, již mladé rostlinky kávovníku jsou při přesazování nadmíru choulostivé a poškodí-li se jejich kořeny, často hynou, a skořicovník jest po této stránce ještě citlivější. Mladé zakořeněné odnože se rozsazují as

Domorodec z okolí Peradeniye.
Fot. Domin.

do vzdálenosti tří metrů a mají-li půdu křemitou, bílou, dostatečně zavlažovanou, dosti rychle rostou, takže lze po 3—5 letech přistoupiti k seřezání hlavního kmene.

Ještě účelnější a zároveň i jednoduchý způsob rozmnožování skořicovníku, kterého se dnes hojně používá, jest množení hříženicemi. Jak jsme se zmínili, po seříznutí hlavního kmene vyráží na spodu jeho mnoho odnožů. Některý z nich, dostatečně pružný a ohebný, zapustí se svým přehnutým koncem as na 1 *dm* do země, když se as 6 *cm* od konce kruhovitě nařízl. Místo to musí ovšem býti důkladně zahrabáno do země. Po několika měsících se taková hříženice zakoření a lze ji pak od mateřské rostliny odděliti (odříznouti) a s největší opatrností i s okolní zemí (aby se nepoškodily kořeny) přesaditi. K tomu doporučuje se počátek dešťové doby (na Ceyloně asi v druhé polovici května), kdy přesazené rostlinky mají nejlepší podmínky ke zdárnému vzrůstu.

Skořicovník roste planě v pralesích a proto nesnese, zvláště v mládí, přímého prudkého žáru tropického slunce. Z toho důvodu pěstují se v plantážích skořicovníků různé rychle rostoucí stromy stínové, které svým stínem skýtají mladým rostlinám potřebnou ochranu. Jinak třeba se hlavně starati o to, aby půda byla prosta plevelů, neboť ty by snadno poškodily choulostivé kořeny mladých stromků.

Větve skořicovníku sbírají se dvakráte do roka a to v době, kdy stromky jsou v největší míze, neboť pak lze snadno kůru odloučiti od dřeva. Na Ceyloně uřezávají se ke sklizni zralé větévky v květnu (případně do června) a v říjnu (případně do listopadu). V květnu, na počátku doby dešťové, kdy míza nejvíce proudí, má prý kůra nejlepší vůni (aroma) a dává se jí proto přednost před kůrou ze sklizně říjnové.

Zkušení domorodí dělníci procházejí v době sklizně plantáž skořicovníků, pátrajíce po zralých větévkách, které bývají as 1½ *cm* tlusté a mají pěkně hnědou barvu. Dříve, než větévku useknou, zkoušejí ještě nehtem, lze-li kůru od dřeva snadno odděliti. Jestliže ne, ponechá se větévka do příští sklizně. Každý dělník, který ovšem dlouholetou zkušeností a často tradicí mnoha pokolení nabyl obdivuhodné dovednosti v rozeznávání zralých a nevhodných větévek dle známek, jichž nevnímá oko nezasvěcence, seřezá tolik větévek, kolik jich unese, a přináší pak svůj náklad, aby byl dále zpracován.

Tamilská žena z okolí Kandy.
Fot. Domin.

*

Nejdříve seřezávají se zvláštními noži všechny postranní větévky a hrboulky, otrhají se všechny listy, aby větévka byla úplně hladká. Pak se přistupuje k loupání kůry. Kůra se napřed ve vzdálenosti as 3 *dm* neb i větší kruhovitými příčnými řezy od dřeva odřízne, načež se tento válec podélně nařízne a kůra zvláštním srpovitým nožem, zvaným „*mama*", od dřeva odlupuje. Odlupování to vyžaduje značné zručnosti, neboť bez té by se kůra snadno poškodila. Když na některém místě nelze kůru od dřeva odloupnouti, přejede se větévka na tomtéž místě, avšak zevně, několikráte rukovětí zmíněného nože, při čemž se kůra pravidelně uvolní.

Na to se svazují sloupané kůry ve svazečky a nechávají se po 1 až 2 dny v hromadách ležeti a zakrývají se plátny. Tím způsobem lze prý potom svrchní kůru s korkem snadněji seškrábati. Toto seškrabování provádí se týmiž srpovitými noži a jest nejobtížnější manipulací při celé přípravě skořice, zvláště u odrůd jemných, kde zbylá kůra bývá někdy jen $^1/_5$ *mm* tlustá. Za tím účelem položí se kůra na tvrdý, oblý kus dřeva, tak tlustý, aby kůra se na něm mohla ploše rozestříti, potom se opatrně seškrabává. Práci tu vykonávají zvláště zruční domorodci, kteří dbají o to, aby kůra byla jednak stejnoměrně tlustá a aby se nikde neprotrhla. Nejlepší kůra jest dosti ohebná a tlustá asi jako pergamentový papír.

Kůra zbavená korku, který jest nejen bezcenný, nýbrž kazí i aromatickou kůru, dodávaje jí hořké chuti, se suší a na to se jednotlivé kusy vkládají po 8 až 10 do sebe, takže vznikají tak pruty až 1 *m* dlouhé. Odtud pochází latinské označení „*canella*" (= trubka) a německý název pro skořici (vedle obvyklého „Zimt") „*Kaneel*".

Pak teprve se suší tak povstalé pruty definitivně, při čemž se oba okraje svinují dovnitř, takže vznikají dvojité trubky. Zvláštní ochutnavači roztřiďují pak hotovou skořici dle jakosti. Jest to zaměstnání velice dobře placené, leč dosti nebezpečné, ježto stálé ochutnávání má v zápětí různé choroby ústní, záněty a vředy. Svého času nutili Hollanďané dokonce své lodní lékaře, aby ochutnávali skořici.

Odpadky vzniklé při přípravě skořice, které se dříve zahazovaly, se nyní různým způsobem zužitkují. Listy obsahují aromatické součástky, hlavně olej *eugenol*, který se z nich destilluje.

Zbytků a úlomků kůry se upotřebuje buď ku přípravě mleté skořice, anebo se z nich destillací dobývá známý olej skořicový, který se zužitkuje jednak v lékařství (jako t. zv. *oleum cinnamomi*), jednak při výrobě likérů a voňavek. Ostatně v Anglii prodávají se třísky a kousky kůry, jež zbývají po loupání jemné skořice, jako t. zv. „*Cinnamom chips*“ a „*Cinnamom bark*“, ovšem o mnoho laciněji než pravá skořice. Odpadků kůry, kterých nelze již jinak upotřebiti, se konečně užívá jakožto hnojiva.

Působivou látkou v skořici jest hlavně skořicový olej (též skořicová silice zvaný), jehož množství kolísá v nejlepší ceylonské skořici dle údajů různých autorů mezi 1—3·8%. Nejlepší skořice jest silně aromatická, chuti kořenné, avšak spíše přisládlé než palčivé. Čím jest tenčí, tím bývá jakosti lepší. Do obchodu přichází v trubkách as 3 *dm* až 1 *m* dlouhých, sestávajících až z 10 svitků do sebe vsunutých a oběma kraji dovnitř svinutých. Jednotlivá kůra bývá $^1/_4$ *mm* až 1 *mm* tlustá. Poněvadž však tato pravá ceylonská skořice, jejíž příprava jest dosti pracná, má poměrně vysokou obchodní cenu, zmizela takřka úplně z našich obchodů, zatlačena byvši lacinou skořicí čínskou neb kassiovou, která se u nás prodává skoro výhradně.

Při rozumné kultuře dává skořicovník dobrou sklizeň po velmi dlouhou řadu let, dlužno však vyřezávati některé větve a ty, které jsou určeny pro sklizeň, v pravý čas vybírati. Až dosud daří se skořicovník jen v jihozápadní části Ceylonu na písčité půdě. Pokusy o jeho kulturu byly provedeny skoro ve všech tropických zemích, leč ukázalo se, že po krátké době se keře zvrhly, dávajíce kůru mnohem horší. Zdá se proto, že kvalita výtečného ceylonského skořicovníku není podmíněna jen druhem, nýbrž i zvláštními podmínkami místními. Ostatně se zdá, že mnohé otázky související s pěstováním skořicovníku nejsou ještě uspokojivě rozřešeny. Tak se na př. často slýchá, že pro dobré aroma skořice jest nutno, aby se v lodích, ve kterých se skořice v balících vážících necelých 50 *kg* exportuje, střídaly vrstvy skořice s vrstvou pepře anebo kávy. Ostatně zcela správně poukazuje již *Sadebeck* na podivuhodnou okolnost, že Číňané dávají přednost skořici, která se pěstuje v Kočinčině na severozápad od města Taifu, před jemnou skořicí ceylonskou, ač u oné neslupuje se svrchní vrstva kůry, což na Ceyloně se provádí s velikou opatrností.

Na ostrově Ceyloně zaujímají plantáže skořicovníku as 13.500 *ha* plochy a skýtají ročně as 900.000 *kg* hotové skořice, což odpovídá ceně as 1,800.000 K. Dle jiných údajů jest však vývoz skořice z Ceylonu značně větší. Nejnovější čísla, jež udává K. Guenther, že totiž r. 1903 vyvezlo se z Ceylonu 5,000.000 liber skořice v ceně 3,000.000 Mk., jsou snad příliš vysoká aneb výjimečná. Jeden *ha* plochy dává ročně as 180 *kg* prodejné skořice, při rationelním pěstění však ještě více.

Z ceylonské skořice spotřebuje se 8 až 9 desetin v Anglii; spotřeba skořice v jiných zemích kryje se hlavně skořicí čínskou, která jest aspoň o $^1/_5$ lacinější. V Londýně se platí za libru dobré ceylonské skořice 2 šilingy (2 K 40 h), za pravou skořici jiného původu 10 pence (1 K). U nás se prodává většinou jen skořice čínská (kassie), v drobném prodeji 5 *dkg* celé skořice za 19 h, mleté za 20 h. Ovšem skořici celé jest radno dáti přednost, ježto nemůže býti falšována.

Po skořici ceylonské těší se nejlepší pověsti t. zv. *skořice jihoindická,* která se vyváží z přístavu Tellichery na pobřeží malabarském a pochází z téhož druhu skořicovníku. Také na Jávě se pěstuje, ač v malém množství. Byla sem zavedena as r. 1828, leč s počátku její kultura se neosvědčovala, ba dokonce byla často i passivní. V letech 1840 až 1847 bylo rozdáno přes 100.000 semen do různých okresů (residencí) a domorodci byli povinni pěstovati je pro vládu. Javská skořice, ač pochází z pravého ceylonského skořicovníku, jest přece jen jakosti horší než ceylonská. Také v tropické Americe se skořicovník místy pěstuje, avšak ani tamější kůra se nevyrovnává ceylonské. Něco se jí vyváží do obchodu hlavně z Brasilie a z francouzské Guyany.

Pokusy, které byly provedeny s pěstováním pravého skořicovníku v německé tropické Africe v Kamerunu, se velmi zdařily, takže se zdá, že by se tam ve výši 500—1000 *m* skořicovník mohl s úspěchem pěstovati. Až dosud však tam větších plantáží založeno nebylo.

Skořice upotřebovala se vždy a upotřebuje dodnes hlavně jako koření, a méně již v lékařství. Přidává se do různých odporně chutnajících prášků a pilulek, do cukru, zubních prášků a past, a ovšem i do rozmanitých voňavek. Uvádí se dále jako prostředek podporující zažívání a dle některých lékařů má léčivou

Domorodá chyše v Makasaru na ostrově Celebesu. Fot. Domin.

moc při krvácení, bývala pak kdysi (prý s úspěchem) i při choleře používána.

J. Sv. Presl praví ve svém všeobecném rostlinopisu o skořici pravé toto: „Skořici potřebují w lékařstwí a kuchyních. Listy dáwají do kaupelí posilujících. Kwěty wydáwají wůni na mnoho mil, a zadělávají se do cukru. Z plodu dobýwají silici podobnau jalowcowé, a wařením mastnotu, wosk skořicowý, z něhož králowé wýchodoindičtí dáwají dělati swíce wonné; též přichází do mastí a flastrůw."

Ostatně skořicovník skýtá užitek i tím, že z jeho kořenů lze dobývati kafr, dřevo pak se dobře hodí pro truhlářské práce a pěkně se leští, z mladých větví a výhonků se vyrábějí hole.

Pravá skořice a ceylonský skořicovník byl v Evropě poměrně pozdě znám. Po prvé zmiňuje se o něm kolem r. 1340 známý arabský cestovatel *Ibn Batuta*, který pronikl na svých cestách na daleký východ do jižní Asie a Číny a na těchto cestách navštívil též ostrov Ceylon a shlédl planě rostoucí skořicovníky na jihozápadním pobřeží. V roce 1444 popsal pak benátský kupec *Nicolo Conto* skořicovník, ale podrobněji o vývozu skořice zmiňuje se teprve r. 1505 Portugalec *Lorenzo da Almeida*, který viděl v Galle, tehdy v nejdůležitějším přístavě na jihu ostrova, nakládati skořici a slony. Od této doby udržovali Portugalci pravidelné obchodní styky s Ceylonem a vyváželi odtud skořici, kterou jim dodávali domorodí králové, kteří měli obchod skořicí úplně ve svých rukou.

Tou dobou byla ovšem cena této skořice v Evropě velice vysoká, čtyřicetinásobná vzhledem ke skořici jiného původu, v roce 1644 však již jen pětinásobná.

Portugalci ovládali obchod skořicí do r. 1632; r. 1580 zmocnili se, jak známo, sami panství nad Ceylonem a uložili králům vnitrozemským, aby jim odváděli ročně 125.000 *kg* skořice. Leč jejich hrabivé a bezohledné jednání mělo v zápětí, že sám mocný král z Kandy volal na pomoc Hollanďany, kteří milerádi použili této příležitosti, aby se sami zmocnili Ceylonu a tím také obchodu skořicí. Roku 1632 vyhnali sice Portugalce, nebyli však shovívavějšími pány než jejich předchůdci utiskujíce domorodce ještě více. Chudá kasta chaliů, t. j. dělníků, kteří loupali kůru skořicovou, musila za nepatrnou odměnu, to jest něco rýže a osvobození od daní, dodávati Hollanďanům skořici a to každý chalias

od dvanáctého roku svého věku původně pingo, což se rovná as 28 *kg*, později však až přes 300 *kg!* Kdo na svém majetku objevil skořicovník, byl povinen hlásiti to hollandským úředníkům, zamlčení bylo přísně trestáno, případně i smrtí.

Tak zmonopolisovali si Hollanďané obchod skořicí a po celé století přinášel jim obchod ten hojný užitek, ročně skoro 8½ milionu K. Skořice loupala se tehdy ze stromů planě rostoucích, hlavně v hornaté střední části ostrova v okolí města Kandy. Když však mocný král z Kandy vystoupil nepřátelsky proti Hollanďanům, obchod značně poklesl a výnos se snížil skoro jen na 1 milion K. Teprve v roce 1765 navrhl kolonista *Koke* tehdejšímu guvernéru *Falckovi*, že bude skořicovník sám pěstovati na svých pozemcích. S počátku zamítla návrh ten ústřední vláda nizozemské Indie v Batavii; později sice přistoupila na tento návrh, ale v cestu se stavily opět jiné obtíže. Byl to jednak předsudek, že skořice ze stromů pěstovaných jest méně cenná, kterýžto náhled podporovali ovšem domorodci ve vlastním zájmu. Když pak byly plantáže založeny, poškozovali je domorodci různým způsobem, tak na př. polévali mladé rostliny horkou vodou. Leč drakonický postup Hollanďanů (tak na př. každému, kdo usvědčen z poškození skořicovníku, uťata pravá ruka) konečně odstranil všechny obtíže a od r. 1770 nedávno založené plantáže dávaly dobrou sklizeň. Brzy měli Hollanďané na 200.000 *kg* skořice vlastního pěstění a stali se tak neodvislí od králů z Kandy.

Leč r. 1795 zmocnili se Ceylonu Angličané a vyhnali Hollanďany jako tito dříve Portugalce a převzali jejich utěšené plantáže skořicovníku a učinili si z obchodu skořicí monopol, který byl v té době ještě velice výnosný. Monopol ten převzala známá východoindická společnost, která pokračovala v duchu svých předchůdců, kteří omezili pěstování skořicovníku, aby udrželi jeho vysokou cenu, a byl-li některý rok na skořici zvláště úrodný, tu se prostě část sklizně zničila. I v samotném Hollandsku ničili již před tím část zásob, když se jich příliš nashromáždilo, jen aby nemusili snížiti cenu tohoto tehdy velice oblíbeného koření. Jednou v budově admirality v Amsterodamě po plné dva dny spalovali zásoby skořice (vedle muškátových oříšků) v ceně mnoha milionů!

První anglický guvernér *North* omezil zvláštním nařízením pěstování skořicovníku a zakázal zakládání nových plantáží. Mo-

nopol udržel se však jen do r. 1833, neboť zatím vypěstovali skořicovník Hollanďané na svých ostrovech (na Jávě, Sumatře a Borneu) a také Francouzové ve svých afrických koloniích. Za to však stanovili Angličané na skořici clo 200%, které bylo teprve po 20 letech (r. 1853) zrušeno a obchod skořicí uvolněn. Dnes trpí ovšem ceylonská skořice hlavně konkurencí laciné skořice čínské (kassie).

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ PÁTÁ.

Rýže a její význam pro člověka.

Rýže jest nejen nejdůležitější ze všech obilnin, nýbrž snad ze všech kulturních rostlin celého světa vůbec a zvláště v tropické a východní Asii hraje vynikající úlohu a to nejen v přírodě, kde malebná rýžoviště jsou význačným zjevem krajinným, nýbrž i v domácnosti bělochů i domorodců, jimž jest hlavní součástkou veškeré výživy. Proto dříve než opustíme ostrov Ceylon a skončíme pout nádhernou přírodou v rovníkových krajích asijských, podrobně promluvím o této jednoleté obilnině dalekosáhlého významu.

Počet odrůd kulturní rýže jest přímo ohromný; tak chovají v museu v Kalkutě přes 1100 různých odrůd rýže z Východní Indie a mimo to na 300 sort jiné provenience. Tvrdí se, že počet odrůd rýže z Indie přes Čínu do Japonska jest větší než 1400. Jen na Ceyloně pěstuje se na 160 různých odrůd.

V celku lze kulturní rýži (*Oryza sativa*) rozděliti na 4 plemena:

1. *Rýže pravá.*
2. *Rýže ranná.*
3. *Rýže horská.*
4. *Rýže lepkavá.*

Každé z těchto plemen rozpadá ovšem v řadu forem, dle toho, jsou-li pluchy osinaté nebo bezosinné, zrna větší nebo menší, dle tvaru obilek, dle barvy zrn (jsou-li bílá, černá aneb červená), dle trvání vegetační doby atd.

Vlastní rýže a rýže ranná pěstují se výhradně jako rostliny bažinné *v polích aspoň po určitou dobu zavodněných.* Vegetační doba trvá u rýže 5—6 měsíců, rýže ranná zraje o něco rychleji. Javánci nazývají obyčejnou rýži „*padi*", rýži rannou „*tjere*".

Rýže horská daří se i ve vyšších polohách, kdežto uvedená dvě plemena i v rovníkových tropech stoupají pravidelně nejvýše jen do 1000 *m*. Rýže horská, která daří se na př. v Himalaji ve výši ještě nad 2000 *m*, mívá kratší dobu trvání (často jen 4 měsíce) a, co jest hlavní, možno ji pěstovati na polích suchých, nezavodňovaných. Ovšem výtěžek jest menší, laty mají zrn o mnoho méně.

Ačkoliv rýže pochází z tropů Starého Světa, platí za nejlepší v obchodním světě *rýže karolinská*, která se vyznačuje obilkami silně průsvitnými, hladkými, tvrdými, úzce podlouhlými. Poněvadž však čilý vývoz rýže z jižní Karoliny přestal, označují se v obchodu hlavně některé jávské sorty jako karolinská rýže.

Rýže se dnešního dne nejvíce pěstuje v Japonsku, Číně, Korei, ostrovech Filippínských, Sundských, v Zadní Indii, ve Východní Indii, na Ceylonu a Madagaskaru, v druhé řadě pak, v rozsahu daleko menším, v Persii, Egyptě, v Italii, v jižních Spojených Státech Severoamerických a v Brasilii. Ostatní země, kde se rýže pěstuje, tak Uhry, Španělsko, Portugalsko, poloostrov Balkánský, střední Amerika, Západní Indie, Nová Kaledonie atd. produkují jen malé množství.

V celku možno říci, že rýže pěstuje se v Asii až k 42⁰ s. š. (tak v Turkestanu), v Evropě dokonce až k 46⁰ (v nížině Pádu) a ojediněle ještě dále k severu, v severní Americe až k 36⁰ s. š. Na jižní polokouli kultura rýže nepřesahuje celkem 26⁰ j. š. Bylo by sice možno pěstovati některé odrůdy rýže i dále na severu (případně jihu), leč skýtají pak zrno již hodnoty nevalné. Tak byly konány pokusy s pěstováním rýže ranné i v samotné Anglii, leč výsledek byl špatný. Proti tomu rýže severoitalská jest jakosti dobré a těší se velké oblibě ve střední Evropě.

V zemích, kde podnebí jest mírné a nikoliv tropické, tak na př. v severnějším Japonsku, kde zima jest dosti tuhá, anebo v severní Italii a v jižních Státech Severoamerických zraje rýže jen jednou do roka, kde však podnebí jest po celý rok teplé, jsou i sklizně dvě. Každá sklizeň dává pak 3 až 4 žně.

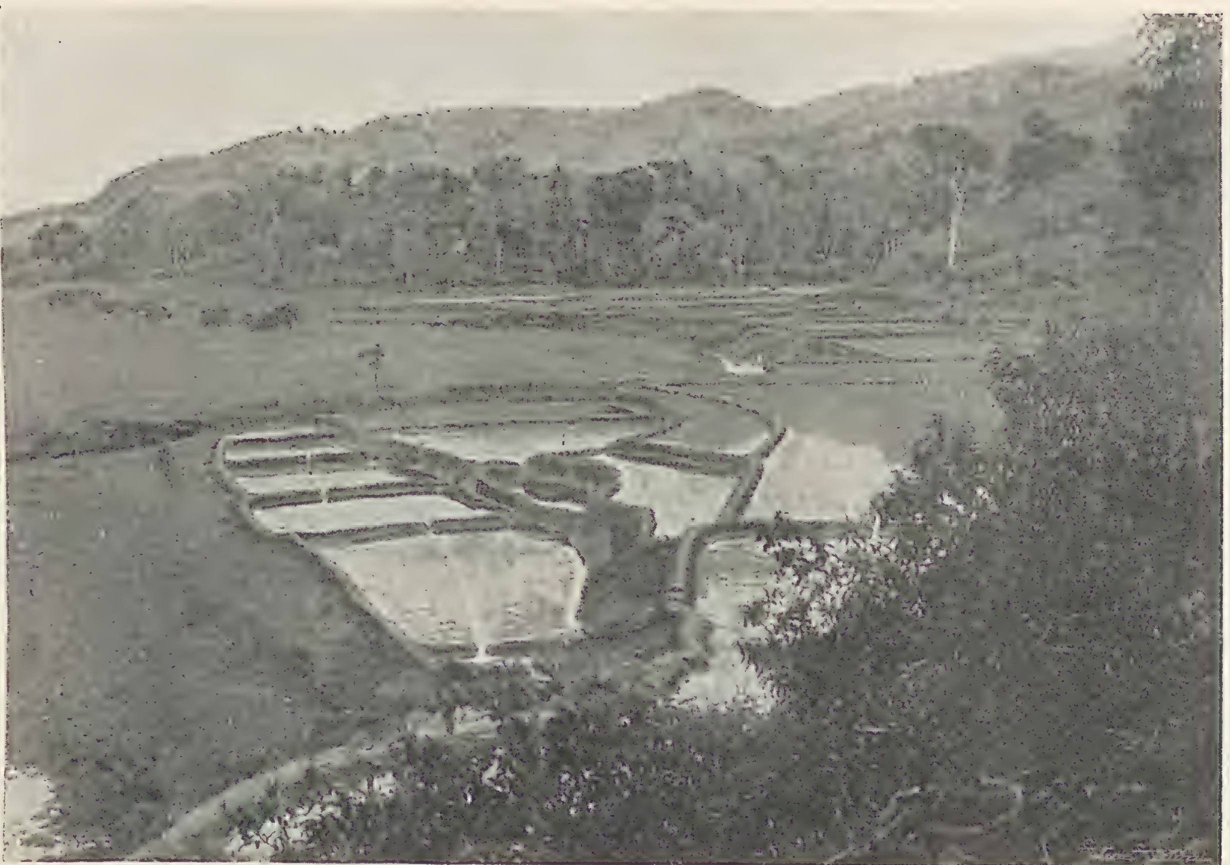
Domorodá chyše v Peradeniyi, krytá rýžovou slamou. V popředí stařena, na které nezůstala ani stopa proslulé krásy singhalských žen.
Fot. Domin.

Způsob pěstování jest dle zemí a hospodářské vyspělosti velice různý. V střední Africe sbírají až dodnes domorodci zrna divoké rýže, jež spadávají v takovém množství na hladinu vody, že tvoří celou vrstvu. Jinde zastrkávají celé laty do bažinné půdy anebo rozsévají zrna, dále se o ně nestarajíce. Jinde konečně nechávají klíčiti zrna na zvláště upravených políčkách (semeništích) a teprve potom rozsazují mladé semenáčky na definitivní pole. Číňané pěstují opět rýži více po zahradnicku než po hospodářsku.

Obyčejná rýže potřebuje zavodňovaná pole a za tím účelem se budoucí rýžoviště, na Javě *sawy* (sawah) zvané, napřed vzdělají, znivelisují a systémem hrází as $\frac{1}{2}$ *m* vysokých, častěji nižších, někdy však i vyšších, rozdělí v jednotlivá pole. Rýžoviště musí býti úplně ploché, aby se voda stejnoměrně rozlila, a nesmí býti ničím stíněno. Rýži se nejlépe daří, roste-li spodkem ve vodě a je-li současně vydána přímému žáru tropického slunce. Zavodňuje se dle potřeby, někde jen pětkráte pro jednu generaci, jinde až patnáctkráte.

Zakládají-li se rýžoviště na svahu, musí býti pole ovšem též rovná, i vzniká tak terasovitý system ohražených políček. Často jsou pole velice dlouhá, ale uzoučká, jako dlouhé pruhy. Celý systém rýžovišť i v rovině, zvláště však na svahu, skýtá pohled neobyčejně půvabný. Jsou to jakoby pestré, složité ornamenty, tvořené úhlednými zrcádky. Když se pak ztratí lesknoucí hladiny rýžovišť pod smaragdovou zelení mladého obilí, odrážejí se svou milou, světlou zelení příjemně od pestré tropické přírody, v níž jsou zastoupeny hlavně tmavší, syté barvy. Na cestě ze západní Jávy do Djokjakarty ve střední Jávě připomínal mi široký plochý kraj se svěží zelení rýžovišť, vroubený v povzdálí po obou stranách horstvy, alpskou krajinu s jejím báječným zeleným hávem.

K zavodňování použije se buď potoků, řeky neb rybníka. Je-li voda ve výši nejhořejšího rýžoviště, jest rozvádění její velice snadné. Jinak třeba vodu do výše čerpati, obyčejně pumpami, anebo různým, primitivním zařízením, dle vynalézavosti domorodců. Tak sestrojují si na př. v některých částech Sumatry, kde protéká sice řeka, avšak hluboko pod rýžovišti, veliká kola, která jsou hnána proudem řeky a při tom vynášejí vědra vody. Pracovití Číňané nosí někdy sami vodu na svá rýžoviště, což jest ovšem možno jen při malém rozsahu políček.

Rýžoviště na Ceyloně. Fot. Domin.

Jinde, kde o vodu bývá nouze, zakládají se prostřed rýžovišť zvláštní umělé rybníčky, z nichž se potom dle potřeby rozvádí voda do jednotlivých políček. V nich pěstují pak často ryby, tak na př. v Číně. Ale i v Italii pěstují se v samotných rýžovištích někdy kapři, kteří se živí hmyzem, červi a hlemýždi a tím jsou i rýži ku prospěchu, zbavujíce ji nebezpečných škůdců. I v jižních Uhrách bylo spojeno pěstování rýže s chovem ryb. Když rýžoviště vyschnou, naleznou ryby vždy ještě útulek ve strouhách, kde udrží se stále dosti vody.

V Indii se rýžoviště nehnojí, za to však v Číně velice bohatě a zdá se, že hnojení se velice dobře vyplácí. I při pokusech v tropické Africe, i v Japonsku se hnojení dobře osvědčilo.

Rozsévání jest velice různé. Nejsou-li pole zavodněná, tak při pěstování horské rýže, anebo v jižní Evropě, kde se seje na pole suchá, jest ovšem rozsévání velice jednoduché. Rozsevač seje zrní tak, jak jest, načež se zavláčí a po té se teprve celé pole zavodní. Seje-li se však do půdy bažinaté anebo přímo do vody, tu zrna se nechávají napřed močiti po 2 až 3 dny ve vodě, do které se přidala hlína, aby zrna se jí obalila a nabyla větší váhy.

Na Jávě však a jinde v jižní Asii a i v Číně a Japonsku se rýže neseje, nýbrž *sází*. Napřed se totiž vyseje rýže na malý, upravený záhon (semeniště). Když vzroste (asi po 30—100 dnech), rozsazuje se pak na zaplavené pole v pravidelných řádkách ve vzdálenostech as 1—3 *dm*. Pohodlní Javánci nevěnují tomu však mnoho péče. Netřeba podotýkati, že k setbě by se měla vybírati jen zrna nejlepší, leč Javánec, aby si uspořil práci, zastrkává do zavodněného záhonku namnoze celé laty rýže, což má ovšem v zápětí, že rostlinky klíčící jsou příliš husté a vzájemně si překážejí a mimo to ze zrn slabých vzrůstají rostliny špatné, nemocné. Pole svá zpracuje za pomoci buvolů, zorá je nehluboko, vláčí a pak zaplaví a rozsazuje v řádkách trsy rostlinek. Když rýže dozraje, uřezávají domorodci každou latu jednotlivě a svazují otýpky. K uřezávání užívá se na Jávě prazvláštních nožů, zvaných „*Ani-ani*“. Jinde však dozralou rýži sekají srpem, tak na př. v Číně.

Zatím, co rýže na poli (malajsky „*Petak*“) roste, třeba dle potřeby několikráte zaplavovati a vytrhávati plevel, která se někdy usilovně rozmáhá. Majíť rýžoviště svou zvláštní a zajímavou floru i faunu. Velikými škůdci bývají ptáci rýžovníci, které domorodci hubí a zaplašují, jak jen mohou. Veliké krajty, které se

Chlebovník s plody na Ceyloně, obemknutý provazci lian. Od něho v levo bílý kmen stromu kanárového s tabulovými kořeny.

Fot. Domin.

v rýžovištích také zdržují, jsou celkem neškodné, veliké spousty nadělají někdy divocí kanci.

Na Jávě zaplašují škodné ptactvo různými vějičkami anebo zvláštními mlýnky, jichž hlomoz jest slyšeti na velikou vzdálenost.

V Britické Indii zaujímala rýžoviště r. 1897 již 26,000.000 hektarů, na Jávě 2,800.000 *ha*, v Japonsku v roce 1898 tutéž plochu jako na Jávě, ve Spojených Státech Severoamerických pouze 65.000 *ha*. Na Ceyloně pokrývají rýžoviště přes 260.000 *ha* a roční produkce se odhaduje na 3 miliony hektolitrů.

Posečené anebo uřezané laty rýže svázané v snopečky rozprostrou se, aby vyschly, a poté se zrna vymlátí buď cepem anebo v mlátičkách. Jen v zemích s kulturou velice primitivní užívají k tomu dobytka (obyčejně buvolů), kteří zrna vyšlapají.

Ježto obilky jsou okoralé, srostlé s pluchami, nutno je ve mlýnech zbaviti pluch a poté ještě jemné vnitřní slupky („Silberhäutchen"). Obyčejně děje se tak až v parních mlýnech v Evropě neb v severní Americe, někdy však přichází již z tropů (tak na př. Jávy) do obchodu rýže zbavená pluch a z části i vnitřní slupky. V novější době se rýže v Evropě ve zvláštních strojích ještě leští, čímž nabývá pěkného vzhledu. Ještě před čtvrt stoletím byl střediskem obchodu a importu rýže Londýn a Liverpool, leč později vznikly četné parní mlýny v Německu (v Hamburku, Bremách, Geestemünde, Flensburgu atd.), v nichž upravuje se pro obchod rýže ve velikém, t. j. zbavuje pluch, vnitřní slupky a leští, a tím přeneseno těžiště obchodu s rýží do Německa.

Výnosnost rýžovišť jest veliká, ovšem různá dle odrůd, podnebí, půdy a péče, která se jim věnuje. Rýže vynáší asi 60kráte až 70kráte více než ječmen nebo oves. Z 1 *ha* sklidí se 30—100 *hl* zrna, z čehož se připraví ve mlýnech as polovice leštěné rýže.

Hnojením se výnosnost značně zvyšuje. Laty rýže mají někdy jen 30 zrn, jinde však i 50, 100 a více. Zvláště některé odrůdy bývají velice plodné. Divoká rýže má laty rozpadavé a proto nehodí se ke kultuře, ježto dozrálá zrna sama vypadávají a tím by byla znemožněna sklizeň. Za pradávných časů sbíral asi člověk opadalá zrna rýže divoké, asi tak, jako to dodnes činí někteří domorodci na nízkém stupni civilisace, tak na př. v Africe. Leč tento způsob skýtal zajisté malý výtěžek, ač trvalo to jistě dlouho, než vznikla forma s latami nerozpadavými, která se hodí

Skupina domorodců z Colomba. Fot. Domin.

k pravidelné kultuře na poli. Jakým způsobem tato kulturní rýže vznikla, nemůžeme ovšem dnes rozhodnouti.

Dle jedné staročínské knihy vyséval již r. 2800 př. Kr. čínský císař *Schin-Nong* (jinde *Schlen-nung* zvaný) při slavnosti vlastnoručně rýži, aby tím ukázal veškerému lidu, jak důležita jest tato obilnina. Císařští princové vysévali pak 4 ostatní z nejdůležitějších užitkových rostlin, a sice proso, pšenici, ječmen a soju.

V sanskrtu jmenuje se rýže „*vrihi*" a „*arunya*"; z prvého označení vzniklo pak iranské „*brizi*" a z tohoto arabské „*rouz*" aneb „*arous*" a většina ostatních názvů, tak řecké „*oryza*" (oruza, oruzon), latinské „*oryza*" (dříve někdy též *oriza* psané), německé „*Reis*", anglické „*rice*", francouzské „*riz*", španělské „*arroz*", italské „*riso*", české „*rýže*", ruské „Рисъ", polské „*oryza*", srbské „*oriz*", hollandské „*rijst*", dánské „*ris*", maďarské „*rizs*" atd.

Z Číny, kde kultura rýže jest již 5000 let (a snad více) stará, rozšířila se poměrně záhy na Koreu a do Japonska a pak ovšem i dále na ostrovy Filippinské a Sundské.

Brzo přešla také do Vých. Indie a odtud vnikla pak do Persie, zvláště se ujala v nížině Euphratu, která se pro pěstování této obilniny, vyžadující mokrou, bažinnou půdu, výtečně hodí.

Kultura rýže na Jávě jest jistě původu starého. Myslilo se sice dlouho, že zavedena byla teprve Indy, kteří již kolem počátku křesťanského letopočtu navázali obchodní styky s Jávou a kolem polovice XIV. století stali se pány skoro celé východní a střední Jávy, leč jest daleko pravděpodobnější, ba možno pokládati za jisté, že Javánci znali kulturu rýže v uměle zavodňovaném systému polí dávno před příchodem Hindů. Vždyť mají pro vše, co s rýží a s její kulturou souvisí, svá vlastní jména. Dle staré jedné legendy pěstovala se rýže na Jávě již r. 1084 př. Kr.

Ve Starém ani Novém Zákoně se neděje zmínka o rýži, za to na více místech v Talmudu. Také staří Egypťané a Babyloňané neznali ještě rýže, jak dosvědčují jejich historické památky. Z Babylonie dostala se rýže teprve po velice dlouhé době, řadě století, do Syrie a odtud do Egypta.

Řekové a Římané rýži znali, ač ovšem jí nepěstovali. Bezpečné zprávy o rýži z Řecka datují se však až ze IV. století př. Kr., a to z doby tažení Alexandra Velikého do Asie. *Aristobulos*, který provázel Alexandra Velikého na jeho asijských válečných

výpravách v letech 334—324 př. Kr., zmiňuje se ve svých zprávách o rýži.

Arabové, kteří dostali rýži ze Syrie, zavedli její kulturu všude na příhodných místech severní Afriky na západ až k samotnému oceánu Atlantickému. Čím více rozkvétala sláva a moc říše maurské a půlměsíc vítězil nad křížem, tím více šířilo se pěstování rýže. Tak zavedli ji Arabové i ve Španělsku, jak tomu

Obrázek z vesnice u Peradeniye.
Fot. Domin.

nasvědčuje již španělský název pro rýži „*arroz*“. Do Španěl a Sicilie zavedena rýže již asi v VIII. století, v Italii objevila se však o mnoho později.

Po pádu říše maurské kultura rýže zůstala jako neškodná památka nadvlády mohamedánské a rozšířila se do severní Italie a jižní Francie. U Pisy objevila se po prvé v roce 1468.

Dnešního dne pěstuje se rýže v bažinatých nížinách severní Italie, kde zavodňování jest velice snadné. Uměle zavodňovaný system rýžovišť, tak na př. v nížině pádské, jest však

velice nezdravý, stává se semeništěm různých nemocí, zvláště malarie, a proto jest zákonem zakázáno zakládati rýžová pole v blízkosti vesnic a měst.

Také Presl ve svém známém „Rostlinopisu" podává dobrý popis rýže a její rozšíření dle tehdejších vědomostí. Za její pravlast považuje Východní Indii.

O rýži praví, že jest to „nejdůležitější obilí", a její užitek vyličuje takto: „Rýže opichaná u wodě wařená nebo parau změklá beze wší jiné přípravy se jí, anebo z mauky její strojí se přechutná jídla. Chléb ale z ní nedá se péci pro nedostatek cacy. Waří též z ní piwo a pálí s cukrem anebo wínem palmowým kořalku, arakem zwanau. Číňané a Žapaníné zwařeninau rýžowau kliží swůj papír."

Poukazoval jsem již k tomu, že Javánci znali pěstování rýže před příchodem Hindů, leč přes to nalézáme různé báje, zřejmě původu hindustanského, vztahující se k rýži. Jednu z nich sděluji dle vypravování *Eduarda van Tsoe M.irena:*

Batara-Guru, který se vlastně *Siwa* nazývá, bůh nejvyšší, stvořil dívku tak oplývající krásou, že ji nazval „třpytným drahokamem", *Retna-Dumila*. Byla tak spanilá, že se i tvůrce její do ní zamiloval a přál si ji za ženu. Leč *Retna-Dumila* naplněna odporem rozhodně se bránila a tak předložil *Batara-Guru* celou záležitost sněmu bohů, kteří jeho počínání schválili a nařídili, aby sňatek byl uzavřen.

Vidouc nezbytí, svolila kráska, avšak pod podmínkou, že ji *Batara-Guru* splní troje přání. Jedním z nich bylo, aby stvořil pokrm, který nikdy se nepřejí.

Brzo seznal *Batara-Guru*, že jeho božská moc není všemohoucí, neboť ať stvořil, co chtěl, krásnou *Retna-Dumilu* trvale neuspokojil.

I seslal na zem svého miláčka *Kala-Gumaranga*, aby nalezl žádaný pokrm. *Kala-Gumarang* setkal se na zemi s *Dewi-Sri*, chotí boha Višnu, kterou tak dlouho pronásledoval důkazy lásky, až ho změnila v kance. Zatím *Batara-Guru*, nemoha se dočkati návratu svého posla a týrán ke krásné *Retna-Dumile* láskou, kterou nedovedl již držeti na uzdě, prohřešil se na ni, aniž by splnil její podmínku. Leč v tomže okamžiku kráska zemřela.

Batara-Guru uložil poté *Prabu-Makukuwanu*, knížeti z Mendang-Kamulam, aby mrtvolu pohřbil a hrob střežil. Čtyřicátého

Papuánec na ostrově Dobo (srovn. str. 8. druhého dílu).
Fot. Domin.

dne po pohřbu divné světlo zářilo z rovu a vzrůstaly neznámé rostliny. I promluvil *Batara-Guru:* „V rostlinách těch sídlí duše *Retna-Dumily*; co vzešlo z jejího pupku, slove *padi* (= rýže). Rozděl semena její lidu, neboť má jim býti napříště potravou.“

Prabu-Makukuwan vykonal, jak mu bylo rozkázáno. První, kdož žádali o semena, byli *Djaka-Puring* a *Kjai-Tuwa*, kteří později byli uctíváni jako prarodiče kultury rýže.

Zatím neustával v kance přeměněný *Kala-Gumarang* pronásledovati láskou krásnou *Dewi-Sri*. I prosila tato bohy, aby směla stejně ze světa zmizeti jako *Retna-Dumila*. Na místě, kde byla naposled spatřena, vyrostly stejné rostliny jako na hrobu *Retna-Dumily*. I nařídil *Batara-Guru*, že rostliny tyto musí býti napříště pěstovány ve vodě, rostliny však dříve vzešlé na suchu.

Prabu-Makukuwan rád bloudil kvetoucími rýžovišti. Jednou zahlédl obrovského hada, jenž rázem se změnil v čarokrásnou paní. Byla to duše zemřelé *Dewi-Sri*, která se později nastěhovala do těla knížecí choti, kdežto její muž *Višnu* se vtělil do těla knížete. I učili pak lidstvo zemědělství i tomu, jaké oběti musí přinášeti bohům, aby byla dobrá sklizeň.

Uvedl jsem celou tuto báj, ježto jest nesmírně význačná pro náboženské názory Javánců a zároveň oplétá vznik rýže i její kulturu zvláštní poesií. Až dodnes bohyně rýže, spanilá *Dewi-Sri*, jest na Jávě uctívána a má zvláštní kněze, zvané „*Dukun-padi*“.

Rýže jest jistě nejdůležitější obilninou světa, i když jest poněkud přehnáno, tvrdí-li se, že dobrá polovice všeho lidstva na zeměkouli, tudíž okrouhle as 800 millionů lidí, živí se buď výhradně nebo hlavně rýží. Jen Čína má 27·5% veškerého obyvatelstva a hustě zalidněná Indie 18·6% a jistě aspoň valná většina všeho obyvatelstva Číny a Indie má rýži jako hlavní pokrm.

Ve střední Evropě spotřebuje se rýže poměrně málo, ač i zde konsum zřetelně stoupá, jak dosvědčují následující čísla, udávající roční průměrnou spotřebu rýže jednotlivce v Německu:

r. 1840 připadalo na 1 osobu 0·18 *kg*,
r. 1865 připadalo na 1 osobu 0·82 *kg*,
r. 1889 připadalo na 1 osobu 1·72 *kg*,
r. 1899 připadalo na 1 osobu 2·58 *kg*.

Daleko větší spotřeba rýže jest v Italii, kde připadá skoro 23 *kg* průměrné roční spotřeby na osobu. I v Anglii jest konsum jednotlivce větší, as průměrem 6 *kg* za rok.

Leč všechna tato čísla jsou nepatrná vzhledem k ohromné spotřebě rýže v jižní Asii, na ostrovech Sundských, Filippinských a v Číně, zkrátka na dalekém Východu. Zde často spotřebuje *jedna osoba denně 1 kg rýže* a nemůžeme se tomu diviti, uvážíme-li, že rýže jest jejich hlavní, někdy často jedinou výživou.

Proto každá neúroda rýže, zvláště v zemích hustě zalidněných anebo i přelidněných, znamená velikou katastrofu a jí v zápětí následuje obyčejně hlad, při němž tisíce a tisíce ubožáků zmírá nedostatkem potravy. Prostředky komunikace bývají nedostatečné, nelze rychle dopravovati potravu z území úrodných, a často nebývá ani odkud, a tak nastává bohatá žeň smrti, která kosí životy lidské ve velikém. Přehledné zprávy podává nám o tom v pěkné své knize „Expansion of Races" (New York 1909) americký autor *Charles Edward Woodruff.* Hladomor vypuká často po válkách, ve kterých se zanedbává zemědělství a pustoší kraje, po velikých živelních katastrofách, které zničí všechnu úrodu široko daleko, a i z jiných příčin. Počet úmrtí hladem dosahuje pak závratné výše, tak až 10,000.000 v Číně, leč, jak správně *Woodruff* podotýká, to jest sice číslo veliké, ale jen asi 2 neb 3 procenta celkového obyvatelstva. Strašný hladomor vypukl r. 1900 v Indii; vláda sice vyživovala na 4,000.000 postižených, leč kolik milionů jich zůstalo, jimž se pomoci vlády nemohlo dostati!

Ze všeho toho vidíme, že rýže jest nejen nejdůležitější potravou nesčetných milionů, ba podmínkou jejich existence, nýbrž poznáváme též, jak nesmírného významu jest každé zdokonalení kultury spojené s větším výnosem. Zvláště v době novější, kdy v tropických koloniích evropských států a severní Ameriky zavládly utěšenější poměry, jednak po stránce hygienické, jednak tím, že učiněna přítrž vražedným válkám mezi jednotlivými kmeny, obětování živých osob (tak dřívějšímu upalování nevěst a žen ve Východní Indii) a samovládě domorodých panovníků, kteří utráceli bez milosti nesčetné životy svých podřízených, vzrůstá počet domorodého obyvatelstva, nastává někdy i přelidnění, a proto třeba rationelně a s veškerou energií zdokonaliti

tropické zemědělství, aby úžasně plodná půda v tropech poskytovala obyvatelstvu pokud možná nejvíce výživy.

Zvláště v Číně, kde valná část země jest využitkována do krajnosti, jest otázka velikého výnosu malých ploch nadmíru důležita. A v tom jsou také Číňané mistři, neboť vzdělávají svá pole s obdivuhodnou pílí, pěstují rýži po zahradnicku a klidí mnohonásobnou úrodu. Leč přes to vše, přes ohromnou produkci rýže v Číně samotné, nestačí ani pro domácí spotřebu a jest proto třeba odjinud ji importovati. Vývoz rýže z Číny jest již po staletí zakázán.

V Japonsku pěstuje se taktéž hojně rýže (rýžoviště zaujímají skoro $3\frac{1}{2}$ milionu *ha* plochy), a to i rýže obyčejná i lepkavá. Rýže zastupuje zde náš chléb, ač třeba doznati, že japonské chudší třídy považují rýži namnoze za lahůdku anebo pokrm pro nemocné. Z Japonska se lepší sorty rýže vyvážejí, za to však se importuje rýže jakosti horší a proto i lacinější, které si spořivý Japonec spíše dopřeje.

Jáva, jedna z nejplodnějších zemí na světě a hustě zalidněná, přes enormní domácí spotřebu rýže ještě exportuje do světového obchodu. Jávská rýže objevuje se brzy v obchodě pod správným názvem, nezřídka však i jako rýže karolinská, kterážto odrůda má nejlepší pověst.

Rýže jest neobyčejně lehce stravitelná, jeť skoro čistým škrobem (obsahuje as 70%, někdy až 98% škrobu) a celkem i dosti výživná, o něco výživnější než naše brambory. I pro bělocha v tropech jest rýže nesmírným dobrodiním, ježto jest výtečnou stravou při poruchách trávení a žaludku, jimiž běloši pravidelně v tropech trpívají, a zároveň i pro svou lehkou stravitelnost doporučuje se po zimnicích (zvláště malarii), při dysenterii a v rekonvalescenci po tyfech, tyfoidech a jiných v tropech rozšířených nemocech.

Rýže — i v dávkách sebe větších — nestačí však po delší dobu sama o sobě k ideální výživě, jeť to strava příliš jednostranná. Právě v tropech potřebuje člověk hojnost dusíkaté výživy a byl to jen nešťastný omyl minulých desetiletí (dnes bohudík moderní tropickou hygienou úplně vyvrácený), že běloch v tropech se má pokud možno zdržovati masitých pokrmů. Tolik jest však jisto, že rýže jako příkrm, a to i každodenní, jest nadmíru důležitou součástí celkové výživy bělochů v tropech.

Jednostranná výživa rýží není výhodná a pozorujeme, že národové, jež většinou se živí rýží, jsou postav slabých a malých. Ostatně rýže jest živitelem a nositelem mikroorganismu velice nebezpečného, způsobujícího známou nemoc „*beri-beri*“. Svého času se dokonce myslilo, že nemoc ta není infekční, nýbrž jen následek jednostranné výživy rýží.

U nás rýže se jí buď vařená anebo dušená, a to buď jako příkrm, anebo do polévky, anebo připravená s mlékem (rýžová kaše), dává se dále do nákypů a jiných moučníků a konečně jako nádivka do masitých pokrmů. Rýže správně připravená jest velice chutná, leč často přichází u nás na stůl rozvařená anebo jinak pokažená.

Chemické složení rýže jest dle odrůd nestejné, zvláště procento škrobu jest nestejné. Následující tabulka udává proto jen průměrné složení rýže:

Součástky	Obyčejná rýže	Horská rýže
Voda	14·20	12·77
Bílkoviny	9·84	11·27
Tuk	2·66	2·57
Fibrin	1·45	1·62
Popel	1·02	1·29
Škrob	77·86	77·34
Glykosy	10·17	5·91
Dusík (úhrnem)	1·57	1·80
Dusík v bílkovině	1·44	1·34
Dusík ostatní	0·13	0·46

Chléb se z rýže péci nedá. Obsahujeť rýže málo mazu a rýžovou mouku nelze vykvasiti. Jen z lepkavé rýže, která však do obchodu evropského nepřichází, připravuje se též těsto (kompaktní, avšak elastické), z něhož se buďto pekou placky nebo se různým jiným způsobem upravuje. Na Jávě viděl jsem figurky bizarních tvarů zhotovené z tohoto těsta.

V Indii vaří rýži tak, aby se mohla jísti z ruky. Každá věc, která přijde ve styk se slinami, jest Indovi nečistá a odporná. Proto nalévá si tekutiny do úst a nepije přímo ze sklenice, proto štítí se vidličky, lžičky a nože, které přicházejí stále ve styk se slinami. Indům zdají se Evropané velice nečistými, neboť neštítí se dle jich názoru tak strašných věcí jako užívati vidličky a nože.

Z toho důvodu miluje Ind svou rýži v takové úpravě, aby ji mohl přímo s ruky anebo s palmového listu pojídati. Zvláště kněži, kteří dodržují všechny obřady a povinnosti náboženstvím jim uložené, jsou v té věci velice přísní. Sedí-li dva vedle sebe a pojídají svůj oběd, rýži na palmovém listu, a upadne-li náhodou *jediné* zrnko rýže na palmový list druhého, netkne se tento již oběda, neboť jest znečištěn.

O známé indické rýžové krmi („curry" neb „rice and curry"), která se i na Ceyloně těší všeobecné oblibě, jakož i o proslulé rýžové tabuli Hollanďanů promluvili jsme podrobně již v dřívějších kapitolách.

Také na ostrovech Filippinských jest rýže důležitou potravou domorodců, ač pěstování rýže v poslední době upadlo, neboť dobytčím morem pohynulo množství buvolů („carabaos"), jichž se užívalo k zpracování rýžovišť, a mimo to vysoké mzdy přilákaly mnoho domorodců do měst a na pobřeží. Proto obyvatelé na pobřeží živí se všude rýží, ve vnitrozemí však, ježto rýžoviště jsou z valné části zanedbána, jest rýže považována za lahůdku, které si nemůže každý dopřáti. Lid živí se tu hlavně sladkými brambory. I dováží se nyní rýže prý z Číny, ač vývoz rýže jest v Číně přísně zakázán.

Jest přirozeno, že člověk, který vždy miloval alkoholické požitky, brzo počal si i z rýže připravovati opojné nápoje, různé v rozličných zemích. Nejznámější jest japonské „*sake*", které mnozí nazývají rýžovým pivem, ač není to ani pivo, ani víno, ani kořalka. *Van Tsoe Meiren* podotýká dosti výstižně, že chut sake připomíná lehké sherry, které bylo nějaký čas přechováváno v láhvi naplněné před tím pivem.

Hotový nápoj leje se do sudů, které se chrání obalem ze slámy. Sake se pije teplé anebo horké. Nověji bylo jako zvláštnost i v Praze zavedeno.

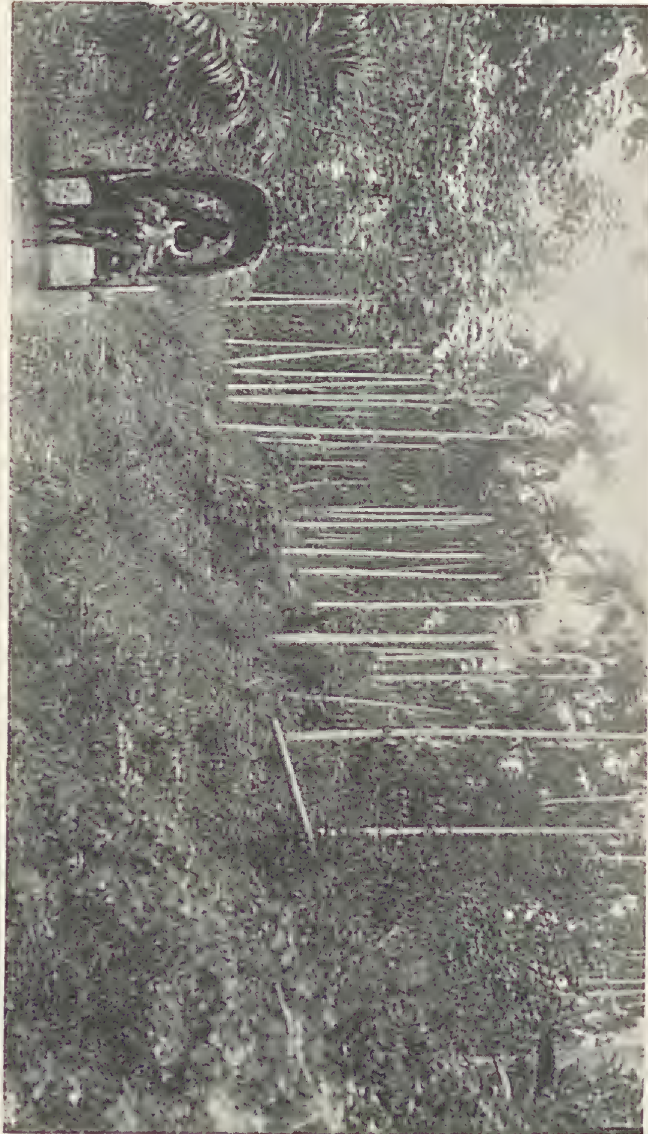
Přípravu sake líčí *van Tsoe Meiren:* napřed se připravuje „*koji*", to jest zvláštní rýžová massa, která chová plíseň *Aspergillus Oryzae*, jež způsobuje alkoholické kvašení. Odpovídá tudíž „*koji*" našemu droždí (kvasinkám) s tím pouze rozdílem, že proces kvašení nevyvolávají tu kvasinky (jako při přípravě piva aneb vína), nýbrž plíseň z oddělení hub vřeckatých. Napřed se máčí rýže 12 hodin ve vodě, po té vystaví se horké páře tak dlouho, až změkne, rozprostře se po rohoži a infikuje zmíněnou plísní. Za

Palma lontar na pobřeží mořském u Makasaru (ostrov Celebes); domorodec pod palmou má klobouk zhotovený z jejích listů.

Fot. Domin.

24 hodin plíseň naroste v podobě bílých vlákének a zrna se počnou lepiti, až asi za 4 dny celá rýže se slepí v lepkavou massu. Tato se pak usuší a „*koji*“ jest tak hotové. Vydrží po dlouhou dobu.

Krajina ve středním Ceylonu s arekovými palmami a s domorodým vozem taženým zebu.
Fot. Domin.

Sake se pak připravuje tímto způsobem: do kádě se dá 10 *kg* vody, 3 *kg* koji a 7 *kg* dušené rýže a vše to udržuje se dřevěnými měchačkami po 4—5 dní v pohybu. Na to se naleje celá massa

do sudu, který se přikryje rohoží. Kvašení, jež pak nastává, trvá 10—20 dnů, tekutina jest napřed sladká, pak trpká, po té hořká a konečně kyselá.

Vezme se pak 50 *kg* této zkvašené tekutiny a smíchá se 150 *kg* vařené rýže a 250 *kg* vody. I nastává pak kvašení druhé, které se

Plachetka na širém moři.
Fot. Domin.

zastaví as po 6 dnech tím, že tekutina naleje se do jiného sudu, ve kterém se nechá 12 dnů klidně státi a sake jest hotovo.

Sake má jenom asi 13% alkoholu a pije se v Japonsku před obědem z malých porculánových šálků. Jest národním nápojem Japonců.

Daleko silnější jest *arak* (arrak), který mívá až 50% alkoholu. Pravý arak jest jasný, barvy čiré anebo světle žlutavý a příjemné vůně a chuti. Nepřipravuje se však pouze z rýže, nýbrž obyčejně

z rýže a z melassy cukrové třtiny anebo palmové mízy (palmového vína, toddy). Vyváží se i do evropského obchodu, hlavně z Východní Indie a dle udání i z Jávy (Batavie). Sám jsem na Jávě po araku se marně ptal, domorodci ho sice znají, avšak pijí ho pouze jako lék („obat") v malých dávkách. Ostatně Javánci, jako většina Mohamedánů, zdržují se takřka všech alkoholických nápojů, jichž požitek jim koran zapovídá, za to však jsou v Orientě rozšířeny jiné zlozvyky, jako žvýkání oříšků palmy arekové s listy pepře betelového, kouření tabáku i opia (zvláště u Číňanů), hašiš, žvýkání tabáku atd.

Dajakové ve středním Borneu připravují si silný alkoholický nápoj z rýže, jakýsi druh araku.

Číňané připravují si z rýže zvláštní rýžové víno či spíše kořalku, kterou nazývají „*samschu*" a jež obsahuje asi 36% alkoholu. Kvašení vyvolává tu asi houba nějaká, která cizopasí již na rýži.

Turci připravují z rýže alkoholický nápoj zvaný „*boza*".

Další užitek skýtá rýže tím, že se z ní připravuje *rýžový škrob*, jehož spotřeba v poslední době značně stoupla. Ve Východní Indii užívá se jemné rýžové moučky také jako pudru, avšak to, co v Evropě jest známo jako rýžová moučka anebo pudr („poudre de riz"), nemá s rýží ničeho společného až na jméno. Číňané připravují si prý z rýžového škrobu neškodné bílé líčidlo, které zbarveno saflorem skýtá líčidlo krásně červené.

Avšak i rýžová sláma dá se rozmanitým způsobem zužitkovati. Jest jednak výtečnou pící pro dobytek, jednak dá se užíti i ke krytí domorodých chatrčí (viz náš obrázek), a i k pletivům na sandály a podobně lze jí upotřebiti. Jinde dělají z ní i dutinky na cigaretty, hlavní však význam má pro výrobu papíru. Jisto jest však, že tak zvané *rýžové ka táče* a *rýžová košťata* nezhotovují se pravidelně z rýže, nýbrž z trávy docela jiné (*Sorghum*).

KAPITOLA ŠEDESÁTÁ ŠESTÁ.

Návrat do vlasti.

Doba mého pobytu na Ceyloně vypršela nad pomyšlení rychle, třebas každý den oplýval bohatostí nových dojmů. Byl ostatně nejvyšší čas, abych opustil tento nádherný, smaragdový ostrov, neboť právě hrozily propuknouti první, strašné bouře západního monsunu, které rozvášní vždy Indický oceán tak divoce, že plavba nebývá v tu dobu bezpečná, tím méně příjemná. Teprve později, když se vybouří první, vášnivé vzkypění bezmezných vodních mass, lze se s klidem svěřiti pohodlným parníkům některé linie, které sprostředkují pravidelné spojení mezi Evropou a dalekým Východem. Nezamluviv si dříve kabiny, měl jsem veliké obtíže se zakoupením lístku. V kanceláři rakouského Lloydu bylo mi řečeno, že všechna lůžka z Kalkuty přijíždějícího parníku „Marquis Bacquehem" jsou obsazena, a tak hned prvého dne v Colombu obcházel jsem jednatelství všech velikých i menších paroplavebních společností, abych slyšel stereotypní odpověď, že bohužel všechny kabiny jsou zadány, což prý dalo se již předem očekávati, poněvadž to byly poslední parníky, které mohly ještě pravděpodobně uniknouti bouřím západního monsunu. Byl jsem skutečně již zoufalý, nevěda, jakým způsobem bych se dostal z Ceylonu, a proto též poměrně s těžkým srdcem nastoupil jsem túru po ostrově, v brzku byl však úplně podmaněn kouzlem nádherné přírody i zajímavým lidem. V Kandy byl jsem tím příjemněji překvapen telegramem z kanceláře rakouského Lloydu, který mi oznamoval, že dle zprávy z Kalkuty jeden pasažér, který měl

jeti až do Terstu, přeruší cestu v Colombu a že mi jeho lůžko reservují. Netřeba snad podotýkati, že s radostí jsem zprávu tu vzal na vědomí a telegraficky ihned si kabinu zamluvil.

Tak konečně opouštěl jsem Colombo a po obvyklé hádce s tmavým Tamilem, který mne a má zavazadla převezl na své loďce k parníku a požadoval za to přemrštěný obnos, šťastně jsem se ocitl na parníku Lloydovém, opět to rakouské půdě. „Marquis Bacquehem" byl skutečně i zbožím i pasažéry přeplněn a tak byla mi vykázána dvoupostelová kabina, kterou jsem měl sdíleti se synem známého továrníka ze Štýrského Hradce p. J., který podnikl mořskou cestu z ohledů zdravotních. Seznámil jsem se s ním již na ostrově a podnikl s ním i některé společné tury, což J. tím vděčněji přijal, ježto neznaje anglicky daleko by se svou němčinou nedorazil. Při tom i jako neodborník jsem nabyl pevného přesvědčení, že mladý ten muž jest stižen souchotinami v nejvyšším stupni a že sotva asi ujde ze spárů předčasné smrti.*) Proto pochopitelným způsobem nechtěl jsem s ním sdíleti po několik týdnů společnou kabinu i došel jsem na komandanta lodi a žádal, aby mi vykázal místo jiné. Leč všechny moje protesty se ukázaly bezvýsledné, komandant prohlásil, že mu do toho nic není, místa jiného že nemá, a ostatně to prý není závadou, třeba nemocný stále kašlal a chrchlal. Tak nezbylo mi než první noc stráviti v oné kabině, leč ještě večer vyhledal jsem lodního lékaře, kterým se ukázal býti k milému překvapení opět krajan, p. dr. Kazil, v jehož společnosti příjemně mi uplynula mnohá chvíle zpáteční cesty. Také dr. Kazil intervenoval u komandanta, který nejevil mnoho ochoty vyhověti, stále odpovídaje, že místa nemá a proto že ho dáti nemůže. Druhého dne intervenoval jsem znovu sám, tentokráte jsem však prohlásil, nebude-li mi nějakým způsobem vyhověno, že strávím všechny noci na palubě a dodatečně v Terstu si povedu stížnost. Komandant, snad též pod vlivem lékařské informace, konečně povolil a vykázal mi nádhernou kabinu na můstku, kde jsem měl stále širý rozhled a dostatek vzduchu a vánku. Brzo jsem se též spřátelil se všemi důstojníky, zvláště Charváty, a když již záhy z rána, mezi 4. a 5. hodinou, přicházeli konati pozorování do mé kabiny, kde byly

*) Moje domněnky byly vyplněny dříve než jsem čekal, jak jsem zvěděl z úmrtního listu, který jsem obdržel ne celý rok po svém návratu.

Společnost na parníku rakouského Lloydu „Marquise Bacquehem“. Fot. Domin.

*

umístěny některé přístroje, byl mi tento budíček zároveň příjemnou zábavou.

Loď sama byla úžasně naplněna, či spíše přeplněna zbožím, takže byla velice hluboce ponořena a po celou dobu plavby na jednu stranu silně nakloněna, což u některých pasažérů vyvolávalo dojem o její nevelíké bezpečnosti v případě bouřky. Ostatně byl to názor takřka všeobecný, že na rozbouřeném moři bychom nebyli zcela jisti; jak dovede západní monsun řáditi, o tom učiní si čtenář nejlepší představu, rozpomene-li se na osudy rakouského parníku, který stal se o málo později hříčkou rozvášněných vln při plavbě Indickým oceánem.

Anglické misionářky na palubě lodi „Marquise Bacquehem“.
Fot. Domin.

Rodina něm. misionáře z Vých. Indie na parníku „Marquise Bacquehem“.
Fot. Domin.

Čistota na Lloydovém parníku byla nevalná, což jest dle mých zkušeností u rakouského Lloydu velice vzácnou výjimkou. Také jinak o pohodlí pasažérů bylo málo postaráno, strava byla dosti chatrná (zvláště na kozí maso, nedostatek nápojů a j. mnozí stále žehrali), a tak nelze se diviti, že parník až dosud známý jako „Marquis Bacquehem", byl v krátku překřtěn na „Marquis Unbequem", což se všeobecně ujalo i u těch pasažérů, jimž němčina nebyla běžnou.

Společnost na lodi byla dosti zvláštní, v celku ne právě ideální: silně se uplatňoval živel misionářský a vedle něho obchodní. Jeden bohatý prasečkář, jedna starší dáma, majitelka hotelu s velice pochybnou pověstí kdesi v Indii, v jejíchž žilách proudila krev ruská a židovská, jedna taktéž již starší dáma, která prý za mladších let byla známou subretou, nenáleželi právě k nejhledanějším živlům, aspoň pro mne ne. Bylo tu však několik velice příjemných a milých Angličanů, s nimiž jsem se brzy spřátelil stejně jako s většinou lodních důstojníků.

Zcela zvláštní postavení zaujímaly dvě anglické misionářky, které předvádí jeden obrázek v posici pro ně ne právě výhodné. Skoro po celý čas naší plavby se ostatní společnosti stranily, každá veselost, nevinný žert i naše večerní společné zábavy byly pro ně „shocking". Nevím, jak se to stalo, že získal jsem za několik dní jejich důvěru, snad právě proto, že slyšely mne příliš volně hovořiti o různých problémech a otázkách životních. A tak, když naskytla se jim příležitost, počaly se mne vyptávati a žádaly, abych jim dlouze a široce vykládal nové názory, pochybnosti naší doby o mnohých otázkách náboženských, o zkáze mravů v přítomné době atd. Jednou — což člověk neučiní na lodi za dlouhé plavby — dal jsem se svésti as k tříhodinné přednášce, při níž milé misionářky s největším zájmem poslouchaly to, co právě nemusily nezbytně věděti k spáse své duše. Stále se ovšem hrozily nad nevěrou a nemravností dnešní doby a tím prý se utvrzovaly ve víře. Ovšem v přítomnosti osoby čtvrté by nesnesly ani slůvka, ani narážky o mnohých těch otázkách, neboť nic jim nebylo dosti pobožné a morální. Vida, jakým způsobem se zamýšlejí baviti, vyhýbal jsem se dle možnosti styku s nimi, ač neušel jsem častým narážkám ostatních pasažérů, že si milé misionářky namlouvám, a když jsem dokonce je fotografoval, byla

láska naší trojice oficielně zpečetěna a na úkor zbožných těch duší prohozen lecjaký vtip.

Zajímavá byla jiná rodina německého misionáře, který se vracel se ženou a dvěma dětmi a s indickou ajou (služkou) z Východní Indie. Paní byla dosti sympatická, ráda se bavila, leč podléhala náhlému vzrušení bez zřejmé příčiny a tím stále zavdávala podnět k různým výjevům. Misionář sám byl (mírně

Kreta z parníku ,,Marquise Bacquehem".
Fot. Domin.

řečeno) slabomyslný a divil jsem se, jak může býti tak důležitý úřad svěřen takové osobě. Jak asi representoval ,,povýšené" bílé plémě v očích domorodců!

Plavba do Adenu byla klidná, ovzduší horké a dusné, nebe občas olověně zatažené, jako by věštilo příchod prvních bouří. Za noci a často již při večeři obdivovali jsme se Halleyově kometě, která byla naším stálým a věrným průvodcem stejně jako za plavby ze západní Australie. Po obvyklé zastávce v Adenu vpluli jsme do Rudého Moře; ačkoliv byla druhá polovice května, bylo poměrně chladno a vál prudký vítr, který rozhoupal jindy zde

klidnou hladinu. Vůbec povětrnost byla nezvyklá a i starý komandant lodi vyprávěl, že nepamatuje podobných větrů a zimy v těchto končinách, jimiž se bral již bezpočtukráte. Před Port Saidem překvapila nás krátce po obědě strašná písečná bouře, celé ovzduší bylo hustě prostoupeno neviditelným, jemným prachem, takže se zdálo, jako bychom pluli mrakem, ač ovšem slunce jasně svítilo. Teplota stoupla při tom strašně, takže pobyt v salonech i v kajutách byl nesnesitelný, kdežto na palubě bylo těžko vytrvati pro jemný prach, který vnikal do úst, nosu, očí i uší. Asi za dvě neb tři hodiny vyjeli jsme opět do jasného ovzduší a teplota značně klesla. Silná mirage měnila vzdálené malé lodi ve fantastické, obrovské hrady a zámky a i jiným předmětům propůjčovala velice bizarních tvarů.

Když jsme přistáli v Port Saidu, byla tak citelná zima, že jsem se nachladil a musil potom půldruhého dne před příjezdem do Terstu stráviti na lůžku zmítán horečkou a kašlem. Mimo to po odjezdu z Port Saidu uklouzl jsem před polednem v saloně (!) přes zbytky potravin, které nebyly uklizeny, a upadnuv zranil jsem se dosti vážně na ruce. Z příjemnějších vzpomínek uvádím jen pohled na ostrov Krétu, kde na nejvyšších horách ležel bělostný sníh, a na rozkošnou plavbu podél řeckých ostrovů a pevniny, a později kolem dalmatských břehů a ostrovů. Jedné noci pro zvýšení nálady nechal komandant lodi vypalovati rakety, sezvav všechny pasažéry na můstek lodní. Za teplé, hvězdnaté noci byla to krásná podívaná.

Sotva jsem přistál v Terstu a odbyl si celní prohlídku svých zavazadel, měl jsem příležitost se přesvědčiti, že jsem opět v milovaném a pořádném Rakousku. Již z Australie poslal jsem žádost na c. k. ředitelství drah do Terstu, abych směl na trati Terst-Praha na lístek třetí třídy použíti třídy druhé a aby mi byla povolena volná doprava mých osobních zavazadel s vědeckým materiálem. K vůli tomu musil jsem v strašném horku vážiti po svém příjezdu cestu na ředitelství drah a při druhé návštěvě mi bylo řečeno, že volná doprava zavazadel se mi nepovoluje, žádané snížení pak pouze pod podmínkou, že se řádně legitimuji. Cestovní pas, doporučení rakouského c. k. ministerstva zahraničních záležitostí, i moje žádost zaslaná z Australie byla uznána za nedostatečnou, poněvadž dle názoru mnou nezcela sdíleného mohl by někdo úmyslně se vypraviti do Australie, aby odtamtud podal za jiného

Západ slunce nad pustinnými břehy africkými v Rudém Moři. Fot. Domin.

žádost o několikakorunovou slevu. Případ můj zdál se již beznadějný, ač obsah každé mé kapsy, který jsem ochotně předkládal, řada dopisů, doporučení úředních (nehledě k pasu) dostatečně svědčila, že jsem, za koho se vydávám. Kdybych prý byl mimo Rakousko, stačily by ony doklady úplně, ale v Terstu na půdě rakouské není vysvědčení c. k. ministerstva zahraničních záležitostí platné. Konečně však přece poukázka mi vydána a s radostí opouštěl jsem budovu ředitelství, abych těch několik korun, které jsem ušetřil, odevzdal drožkáři, který si počítal nejen za jízdu, nýbrž i za nekonečné čekání. Leč tím mé útrapy nebyly ještě skončeny, neboť lístek, který mi na zmíněnou poukázku byl vydán a který asi pět průvodčích ve vlaku nalezlo správný, nezdál se vyhovovati šestému, neb nebyl aspoň dosti jasný, a tak mi bylo dáno před Lincem v noci na vybranou, abych buď zaplatil rozdíl na 2. třídu osobního vlaku i s poplatkem za jeho vystavení ve vlaku, anebo vystoupil. Nemaje s sebou jiných peněz než australské zlaté libry, musil jsem jednu se ztrátou proměniti, abych šťastně zakončil svou „lacinou“ jízdu do Prahy.

Tento případ, který u nás nikoho nepřekvapí, působil na mne po ročním pobytu v jiných zemích velice trapně, zvláště když jsem vzpomínal na podobnou situaci v Colombu, kde jsem žádal za snížený lístek v kanceláři rakouského Lloydu. K velikému překvapení mi sdělili, že příslušný přípis neobdrželi; vysvětlil jsem, že se stalo to jistě jen náhodným zdržením, poněvadž sleva mi byla slíbena, a na toto ústní prohlášení, aniž bych se vůbec legitimoval, vydal mi úředník Lloydu (ovšem Angličan!) ihned snížený lístek. Jaký to rozdíl!

Tak se směsí různých pocitů blížil jsem se opět ku Praze, kde v kroužku mne očekávajících rodičů, bratří a přečetných přátel prožíval jsem milé okamžiky opětného shledání.

Příloha k Daneš-Domin, Dvojím rájem.

Nakladatel
J. OTTO
v Praze